PANTELIMON HALIPA • ANATOLIE MORARU

TESTAMENT PENTRU URMAȘI

PANTELIMON HALIPA
ANATOLIE MORARU

Testament pentru urmaşi

CHIŞINĂU „HYPERION" 1991

4802000000- 181
H ———————— 121—92
M756(10)—91
ISBN 5—368—01446—5

ÎNTOARCEREA LUI PANTELEIMON HALIPA

Că Eminescu n-a scris în două limbi odată, este de la sine înțeles.

Că scriitorul nostru numărul unu și-a zis întotdeauna român și a luptat pentru curățenia, frumusețea, perfecțiunea și demnitatea limbii române, se știe.

Că el s-a folosit numai de alfabetul latin, nu pune la îndoială nimeni.

De ce dară noi, care ne considerăm urmași ai lui, ne-am pomenit, iar uneori ne mai pomenim și azi în situația neștiutorilor de istorie a Patriei, în particular a culturii, literaturii, limbii strămoșești ?

De ce s-au purtat, iar pe ici-colo se mai poartă discuții dacă limba noastră e română, dacă alfabetul cel mai potrivit limbii noastre e cel latin și dacă noi, moldovenii de dincoace de Prut, sîntem români ?

Concetățenii noștri moldoveni s-au deprins cu cele ce le-au fost insuflate cu toată stăruința unei ideologii totalitariste pe parcurs de ani și decenii și nu se pot debarasa de conștiința care le-a fost formată, de fapt — deformată. Adică nu toți, ci numai acei căzuți în întregime în mrejele deznaționalizării. Anume aceștia nu cercetează documente asupra istoriei Patriei, se complac în cunoștințele însușite la școală, inclusiv la cea superioară, supusă aceleiași ideologii, și de aceea întîmpină cu ostilitate afirmații și adevăruri menite să le răstoarne mentalitatea veche, de fapt — învechită.

Dacă ar dispune de cărți în care e scris adevărul și dacă, avîndu-le, le-ar studia cu creionul în mînă, ei ar înțelege relativ ușor totul : și faptul că limba noastră e română, și acela că alfabetul nostru cel mai potrivit este alfabetul latin, și faptul că noi înșine sîntem români.

Conlocuitorii noștri ruși, ucraineni și de alte naționalități s-au lăsat induși în eroare de *Sovietskaia Moldavia* și de alte organe de presă rusești, republicane și orășenești, și habar n-au de istoria meleagului nostru, de rusificarea intensă și nemiloasă căreia am fost supuși de la 1812 (transnistrenii — de încă mai demult), de alte adevăruri acum descoperite spre cunoștința tuturor doritorilor. Aceștia au rîs, iar pe ici-colo mai rîd și azi de noi, moldovenii, că ne-am trăda naționalitatea și chiar și limba.

Și unii, și alții greșesc din cauza lipsei de informație autentică, amănunțită și convingătoare.

Noi rămînem exact aceiași care am fost, vorbim aceeași limbă pe care am vorbit-o pînă acum, atît că abia acum am înțeles cu adevărat și abia acum putem spune răspicat că limba noastră e română și că noi sîntem români. (De fapt, n-ar

trebui să vorbim în continuare agramat. În acest sens poate ne vom... româniza cîte puţin, în pofida tuturor acelora care o fi dorind să ne audă bîlbîind o limbă moldo-rusească de te strînge în spate.)

Deci, nu trădăm nimic. Pur şi simplu, privim lucrurile adînc şi adevărat.

Şi ca acest lucru să-l poată face toţi doritorii, avem nevoie de cărţi bune, purtătoare de adevăr. Purtătoare de informaţie aidoma aceleia cuprinse în cartea lui Pantelimon Halipa şi Anatolie Moraru *Testament pentru urmaşi*.

Cînd am făcut rost de această carte, am citit-o într-o singură seară, rupînd cît a fost nevoie şi din noaptea respectivă.

Lectura este de-a dreptul captivantă. Informaţia abundă, patosul expunerii te angajează totalmente.

Pantelimon Halipa este basarabean de-al nostru, născut la Cubolta. A fost, iar prin cartea de faţă rămîne un mare luptător pentru un destin omenesc al meleagului său şi al nostru.

În paginile cărţii invie viaţa poporului de pe ambele maluri ale Nistrului, cu osebire din timpurile cînd mai întîi Transnistria, iar pe urmă şi Moldova de la răsărit de Prut au nimerit în ghearele ţarismului rus.

Pantelimon (mai scurt — Pan) Halipa a stat la leagănul parlamentului nostru din 1917—1918, numit *Sfatul Ţării*. El scrie în chip detailat, manevrînd cu nume, cifre şi fapte concrete, despre anii de zbucium cînd acea parte a Moldovei, care s-a numit cam impropriu Basarabia, a fost pusă în situaţia obiectivă de a alege între Ucraina duşmănoasă şi România frăţească. (Nu ne facem iluzii în privinţa purtării nemiloase a jandarmilor şi perceptorilor pe teritoriul dintre Nistru şi Prut. Ci alegem, şi noi, între Ţara din sinul căreia fuseserăm smulşi în 1812 şi o alta, cu care nu avuseserăm niciodată nimic comun.)

Publicarea cărţii lui Pan Halipa la Chişinău înseamnă întoarcerea curajosului fecior al poporului nostru acasă, de unde a lipsit atît de mult.

Şi avem convingerea că acest *Testament pentru urmaşi* face parte dintre cărţile care varsă multă lumină asupra trecutului neamului nostru.

Lectura lui va influenţa în bine orizontul de cunoştinţe al concetăţenilor noştri.

Ca şi orizontul conlocuitorilor noştri ruşi, ucraineni şi de alte naţionalităţi, dacă îl vor citi cu bunăvoinţă, cu atenţie şi, mai ales, cu acea curiozitate spirituală, care asigură lecturii şi plăcerea cuvenită, şi utilitatea rîvnită de oricine se apleacă asupra paginii de carte.

Ion Ciocanu

Post scriptum. Cartea din care am extras textele tipărite în continuare a fost editată în 1967 la München de Johann Urwich. N-am retipărit din ea totul, n-am reprodus fotografiile însoţitoare textelor, ci numai paginile aparţinînd lui Pan Halipa, aşa cum le-a înregistrat bunul său prieten de viaţă şi de luptă Anatolie Moraru.

Dreptul de autor ni l-a cedat, contra unei părţi de tiraj, feciorul lui Pan Halipa, actualmente trăitor la Bucureşti, pe nume Nicolae.

I. C.

Capitolul I

CAUZELE MIŞCĂRILOR REVOLUŢIONARE ÎN RUSIA

Pînă s-a ajuns la marea fericire adusă de revoluţia din 1917, redau pe scurt cîteva date istorice din trecutul Rusiei care explică pentru ce mişcarea revoluţionară din Rusia, începînd cu mişcarea aşa zisă a „decembriştilor" din 1825, a tot crescut şi s-a lărgit încontinuu pînă în 1917. În această mişcare se înglobau din ce în ce mai mult largi masse de muncitori din industrie şi muncitori ţărani.

Rusia a trecut şi ea prin faze grele şi tulburi în decursul istoriei sale. Erau perioade în care ruşii apelau la străini, ca să vie la ei şi să-i cîrmuiască. Astfel, prin anii 862—880, a fost trimisă în Scandinavia o delegaţie rusească şi s-a adresat prinţilor Variagi cu următoarele cuvinte : „Ţara noastră e mare şi bogată, dar nu-i nici o rînduială în ea, veniţi şi ne cîrmuiţi pe noi"*) Şi au venit trei prinţi cu numele de : Ruric, Igor şi Oleg şi s-au instalat în cele trei principate ale Rusiei, dar dezordinea şi samavolnicia în Rusia a continuat şi populaţia rusească se zbătea în mizerie şi sărăcie. Mai tîrziu, situaţia s-a agravat şi mai mult.**) În anul 1240 au năvălit tătarii şi Rusia, ocupată de tătari, o ducea şi mai greu. Ocuparea Rusiei de către tătari a durat aproape trei secole şi ţara a fost slăbită de tot, nu numai din punct de vedere economic. În decurs de aproape trei secole de ocupaţie, tătarii au avut o influenţă şi din punct de vedere moral. Caracterele tătăreşti au lăsat în sufletele ruşilor o amprentă asiatică. Acest fapt se recunoaşte de istoricul rus L. Şişco, vezi povestirile din istoria rusă, tipărită în editura „Munca şi folosul", în anul 1906, la Petersburg.

Abia după retragerea tătarilor a început Rusia să se redreseze. S-a instalat dinastia Romanov. Din veacul al XVII-lea Rusia ţaristă devine un stat militarist, absolutist, şi acăpărător, începînd cu anexarea Ucrainei de către ţarul Alexei Mihailovici Romanov, în anul 1654, sub lozinca ortodoxismului, imperiul rusesc treptat subjugă diferite popoare creştine. Mai ales cînd era vorba de

*) Din istoria rusească.
**) Din istoria rusească.

popoare supuse turcilor, pe țarii ruși îi cuprindea mila și puneau stăpînire pe ele.

Treptat, țarismul rusesc ocupă cu forța enorme teritorii străine de la Marea Baltică la Marea Neagră și de la Marea Galbenă pînă dincolo de Caucaz pînă la Prut și Dunăre, pînă în Galiția și Prusia, subjugînd milioane de locuitori.

Așa au acaparat un vast teritoriu de multe milioane de km pătrați, ce cuprindea o sută și ceva de naționalități, printre care români[1], bulgari, finlandezi, estonieni, turci, letonieni, lituanieni, tătari, nemți, evrei, gruzini, inguști, armeni etc. și o mulțime de naționalități din Siberia, Caucaz, Manciuria etc. etc.

Veacuri întregi, țarismul rusesc a exploatat puterea de muncă și avutul acestor popoare. Prin aceste jafuri poporul rusesc și-a construit o fațadă strălucită și luxoasă.

După aceste anexări, Rusia țaristă avea nesfîrșite bogății : padurile din Siberia și Arhanghelsk, cărbunii din Ucraina și Polonia ; petrol din Caucaz — Bacu, vin, fructe și tutun din Basarabia, Caucaz, Ucraina și Crimeea, bumbac din Turchestan, grîu, orz, ovăz etc. din Basarabia, Ucraina și Don, aurul, platina, argintul, plumbul și blănurile scumpe din Siberia.

O mare parte din aceste imense și bogate teritorii Rusia le-a anexat sub pretextul că-i scapă pe creștini de păgîni.

Toate aceste imense energii ale mîinii de lucru a muncitorilor și marile bogății ce se găseau pe teritoriile anexate, au permis imperialismului țarist absolutist să introducă la curtea țarilor, precum și în mediul nobilimii ce înconjura curtea, cel mai strălucit lux.

S'au efectuat lucrări fantastice, cu prețul a mii de vieți omenești.*) S-a construit capitala Petersburg, într-o regiune mocirloasă, unde nu era nici teren solid și nici piatră prin apropiere. Materialele de construcție, inclusiv piatra, se aduceau de la mari distanțe. În apropierea orașului Petersburg s-a construit și cetatea Petro-Pavlovsc (Petro-Pavlovskaia[2] creposti). Toate aceste construcții fantastice și enorm de costisitoare, țarismul rusesc le făcea pentru a străluci și a se făli în fața Europei, folosind munca popoarelor subjugate. Se construiau catedrale cu acoperișuri de aur (de ex. catedrala din Varșovia); s-au construit, în afară de capitala Petersburg, și alte orașe, ca de pildă : Odessa, Herson, Libava, Port-Artur etc.; s-a construit din ordinul Ecaterinei a II-a Ermitajul, apoi muzeul Alexandru al III-lea și altele.

*) Așa de exemplu Merjcov, în lucrarea sa, vol. XII pag. 8, descrie construirea cetății Petro-Pavlovsc, care a costat 100.000 (una sută de mii) de morți sau pierduți.

[1] Autorul a ortografiat foarte multe cuvinte cu litera „â". Pentru a înlesni lectura cititorului nostru, redacția a schimbat-o cu litera „î", excepție făcînd doar cuvîntul „român" și derivatele lui. (N. red.)

[2] Ortografia numelor și toponimelor s-a păstrat ca la autor, afară de cazurile unde se cerea de unificat. (N. red.)

Toate aceste lucrări erau concepute și executate de cei mai mari arhitecți din lume.

S-au umplut orașele cu statui ale țarilor și țarinelor, generalilor, conților, conteselor și ale tuturor nobililor ce înconjurau pe țar, între care mult proslăvitul Călăreț de Aramă — vestita statuie equestră a lui Petru cel Mare — cu spatele spre orașul Petersburg și cu fața spre mare. Simbol pentru viitor al stăpînirii mărilor și oceanelor.

În timp ce la curtea țarilor și la palatele celor ce-l înconjurau pe țar domnea luxul cel mai mare, strălucirea și bogăția, cei 180.000.000 (una sută opt zeci de milioane) de țărani și muncitori erau goi și flămînzi. Sufereau cu toții, dar mai mult sufereau acei creștini ce fuseseră eliberați de țarism în numele principiilor înălțătoare ale pravoslavniciei și milei față de creștini, și îndată după aceea sub ocrotirea țarismului, deveneau robi.

SUFERINȚELE ȘI SĂRĂCIREA POPORULUI ROMÂN PROVOCATE DE INVAZIA ARMATELOR RUSEȘTI DIN ANUL 1806

Cu mult înainte de anul 1812, popoulația românească, indiferent din ce clasă socială făcea parte, suferea groaznic din partea armatelor de ocupație rusești ;— suferea, dar tăcea.

Bietul nostru popor era prima jertfă adusă întru îndeplinirea testamentului lui Petru cel Mare. Prin anul 1709, cu ocazia războiului ruso-suedez, armatele rusești sub suprema comandă a împăratului Petru I cel Mare, se deplasează spre sud. Luptele decisive se dau la Poltava (în Ucraina) între armatele rusești și cele suedeze, de sub comanda regelui Carol al XII-lea, și succesul obținut de Petru cel Mare asupra lui Carol al XII-lea îl îmbată pe Țar. El constată entuziasmat că regiunea sudică, cu clima ei dulce și vecinătatea cu Marea Neagră, este mai favorabilă pentru o activitate economică decît nordul. El și-a dat seama că, dacă ar stăpîni în întregime Marea Neagră, ar putea extinde contactul cu lumea apuseană și că schimburile de mărfuri s-ar putea face pe scară mare cu lumea întreagă. Din nenorocire pentru Rusia cheia ieșirii spre Marea Mediterană era în mîinile imperiului turcesc. Și atunci imperialismul țarist și-a pus problema izgonirii turcilor de pe malurile strîmtorilor Bosforului și Dardanelelor, iar pentru aceasta trebuia ocupat cu orice preț Constantinopolul.

Deci, dorința și testamentul lui Petru cel Mare pentru urmașii săi era ca să ocupe Constantinopolul și să deschidă o fereastră rusească spre mări și oceane, folosindu-se pentru atingerea acestui țel de toate mijloacele.

Împăratul Alexandru I al Rusiei, gelos față de isprăvile Ecaterinei a II-a, care ocupase și ultimul teritoriu polonez în 1792, împingînd hotarele Rusiei pînă la Nistru, se crede în stare să devie executorul testamentar al lui Petru cel Mare și să ocupe Constantinopolul.

În acest scop, în 1806, armatele rusești năvălesc spre sud și ocupă Țările Românești. De atunci, suferințele poporului românesc devin permanente. Enorma povară de aprovizionare cu alimente și furaje a armatelor rusești cade în spinarea țăranului român. Mii de harabale țărănești, încărcate cu produsele muncii poporului român, erau obligate să urmeze armatele rusești dincolo de Dunăre prin Balcani, pînă la Marea de Marmara. Acest chin al poporului român impresiona pe toată lumea, chiar și pe ruși.

În lucrarea sa „Rusia la Dunăre", pag. nr. 227, fostul ministru al țarului Nicolaie al II-lea, Leon Casso, printre alte suferințe ale poporului român, scrie și următoarele : „Nu e greu ca țăranul român să-și amintească că încă nu de mult, el cu harabalele (căruțe trase de boi) lui, încărcate cu alimente și furaje, parcurgea în urma convoiurilor rusești distanța pînă la Marea de Marmara și în apele acestei mări își scălda boii lui albi."

După eforturi teribile și jertfe inutile, țarismul s-a convins de imposibilitatea de a cuceri Bosforul și a pune piciorul la Marea Mediterană, și n-a reușit să-i momească pe slavii: sîrbi, bulgari, muntenegreni, croați etc. de a se lipi de imperiul rusesc. Și această nereușită o punea pe seama poporului român. Pe români îi considerau ca pe un cui înfipt între Rusia și popoarele slave din Balcani. Pentru acest lucru rușii ne urăsc; ne-a urît țarismul și sfetnicii lui, dar nu poporul rus, care nici nu știa că noi existam. Și această dezinteresare a poporului și a administrației rusești din Petersburg față de Basarabia s-a dovedit a fi o realitate, nu numai în anii de agitație,—cînd țarul Rusiei, Alexandru I, dorea să anexeze Basarabia la imperiul rusesc, fără vre-un drept de cucerire cu sabia, nici prin cedare de bună voie sau prin dreptul primului ocupant și nici prin dreptul ginților — dar și o sută de ani după anexare.

Tot în lucrarea sa „Rusia la Dunăre", pag. 228, Leon Casso scrie : „De la data anexării Basarabiei la imperiul rusesc și pînă ce a fost publicat studiul unui ofițer rus, Zașciuc, cam prin anul 1862, rușii nu știau nimic despre Basarabia. Unii credeau că Basarabia e în Asia, iar alții o confundau cu Gruzia. Pînă astăzi toate datele ce se transmiteau la centru despre Basarabia, nu corespundeau adevărului și realității. Așa de exemplu în „Anuarul Rusiei", redactat de serviciul statistic de pe lîngă Ministerul de Interne, pe anul 1910, erau trecute toate naționalitățile ce locuiau pe teritoriul Basarabiei, iar despre moldoveni, care constituie marea majoritate a populației din Basarabia, nu scria nici un cuvînt. Iar cîțiva ani în urmă, Departamentul Casației Civile scotea o hotărîre, precum că Basarabia și cu Moldova din dreapta

Prutului erau parte integrantă din imperiul bizantin, neținînd seama că puterea împăraților din Constantinopol niciodată n-a depășit Dunărea spre nord." — Am încheiat citatul.

Conducătorii țarismului rusesc, împreună cu iscusitul grec Capodistria, erau convinși că Basarabia va constitui pentru ei prima treaptă în drum spre cucerirea Bosforului și va alcătui prima etapă spre a pune mîna pe Balcani. Dar acest vis nu s-a împlinit și din această cauză planurile politice rusești s-au modificat simțitor. S-a renunțat la cucerirea Bosforului, iar scopurile lor politice s-au redus numai la grija de a-i ajuta pe slavii din Balcani, și în primul rînd de a apăra religia pravoslavnică a slavilor sîrbi și bulgari.

Apărarea slavilor de sub dominația otomană era îngreunată prin faptul că poporul român, din ambele jumătăți ale Moldovei (adică Moldova de pe dreapta și stînga Prutului), precum și cel din Valahia, îi despărțea pe slavii de sud de cei de nord și împiedica contopirea lor frățească. Această constatare o face chiar și un diplomat rus, cu numele F. P. Fonton, în amintirile sale de la Marele Cartier General al armatei de la Dunăre. Redăm textul acestor gîndiri aflate în lucrarea „Rusia la Dunăre", a lui L. Casso : „Poporul acesta român* anume caracteristici aparte, și nu pot să ascund — scrie el — că uitîndu-mă pe hartă, mă întristez, că aceste opt milioane (8.000.000) de români, cu totul străini slavilor, s-au instalat aici pe stîncile munților Carpați și formează un fel de cui între neamurile slavonești și împiedică contopirea lor." Și mai departe, cu un ton mai ridicat, spune : „Ei, dacă în locurile acestor români ar trăi sîrbi și bulgari, cît de simplu s-ar fi rezolvat problema Răsăritului și a slavilor," neprevăzînd, desigur, marile greutăți de care trebuia să se lovească diplomația rusească mai tîrziu în legătură cu țările slave din Balcani.

Dar, prin anul 1807, pofta imperialismului rusesc de a anexa tot ce vedea cu ochii, scade. Napoleon I se împotrivește imperiului rusesc, el nu admite ca Țările Românești să devie colonii rusești ; în anul 1807 se încheie între Napoleon I și împăratul Alexandru I o înțelegere, așa zisa înțelegere de la Tilsit, prin care Alexandru I se obliga să retragă toate trupele de pe teritoriul Moldovei și Valahiei.

Imperialiștii ruși privesc influența lui Napoleon I în toată Europa cu neliniște. Cercurile conducătoare rusești sunt îngrijorate și le scade moralul ; în loc să se gîndească la anexarea Țărilor Românești și celor Balcanice, pofta lor se reduce la anexarea măcar a Basarabiei.

* La autor lipsește verbul : are, întrunește. (N. red.).

DENATURAREA ISTORIEI DE CĂTRE ISTORICUL BATIUŞCOV

În legătură cu afirmaţia falsă a unor istorici ruşi, precum că în Basarabia au trăit slavi şi nu români, citez din lucrarea „Rusia la Dunăre" a lui L. Casso, pag. 229. Iată ce scrie autorul : „Naţia aceasta de origine romană supără nu numai pe diplomaţi, dar şi pe slavofili: unul din ei, Batiuşcov, nega adevărul istoric şi făcea sforţări spre a dovedi că primii locuitori pe teritoriul Basarabiei erau slavi, care între timp au deprins graiul latinesc, iar altul, Danielevschi, care nu risca să meargă aşa de departe în ipotezele lui şi prefera să respecte principiul naţionalităţii, contrazicea pe Batiuşcov şi sfătuia guvernul rusesc să dea înapoi Basarabia României". Care era logica rusului Batiuşcov? De la cine ar fi putut învăţa limba latinească slavii lui Batiuşcov, dacă în Basarabia n-ar fi fost români încă din secolul al doilea al erei noastre?

Mai departe, la pag. 229, L. Casso scrie: „Nu demult un corespondent militar, A. P. Kuropatkin, făcînd bilanţul războaielor noastre din Balcani contra turcilor, a constatat că Rusia a atins hotarele ei naturale încă din 1792, adică la Nistru, conform tratatului de la Iaşi, care dădea Rusiei malul stîng al rîului Nistru".

Dar înainte de a trece la evenimentul tragic de anexare a Moldovei de răsărit la Rusia, trebuie să amintim pe scurt despre psihoza ce i-a cuprins pe ţarul Rusiei Alexandru I şi pe credincioşii lui sfetnici de a cuceri şi a supune alte popoare şi alte teritorii. Pentru a paraliza şi a face imposibilă influenţa Franţei în Statele Româneşti şi în ţările Balcanice, orgoliosul ţar al Rusiei, Alexandru I, împreună cu consilierul său permanent, prinţul Ciortorîjschi (dracu roşcat), au întocmit un plan ca să întemeieze la sud de Dunăre, pe teritoriul stăpînit de turci, unele state pravoslavnice, sub protectorat rusesc, iar pentru a atinge acest scop, era absolut necesar să anexeze Moldova şi Valahia ale căror teritorii să fie complet unificate cu teritoriul rusesc. Planul a fost întocmit încă în anul 1802 şi nu era numai o schiţă generală, ci era un perfect plan de acţiune. Conform acestui plan, o armată rusească cu un efectiv de 100.000 de soldaţi trebuia plasată la frontiera sud-vestică a Rusiei, pentru ca la momentul potrivit să pătrundă în Moldova şi Valahia şi să ocupe cetăţile de pe dreapta Nistrului şi de pe Dunăre, pînă la Belgrad. Acest plan a fost executat în 1806, de către baronul Budberg, ministrul de externe din Rusia. Şi pentru ca în interiorul Ţărilor Româneşti această barbarie să fie văzută prin prisma pravoslavniciei şi a milei, şi să fie primită de populaţia românească cu simpatie trebuia instalată o administraţie rusofilă, care să ducă o campanie favorabilă ruşilor şi să combată orice agitaţie, care n-ar fi favorabilă Rusiei. În acest scop se hotărăşte să-i înscăuneze în Moldova, pe prinţul Alexandru Moruzi şi, în Valahia, pe Constantin Ipsilanti, doi fanarioţi rusofili, devotaţi ruşilor. Pentru executarea acestui plan, a fost trimis la Constantinopol iscusitul diplomat rus Italinschi, şi, cu concursul marelui dragoman de pe lîngă sultanul turc, prinţul Dumitru Moruzi, om foarte capabil şi cu mare influenţă asupra sultanului Soliman III, şi cu tot felul de făgăduieli de pace, în anul 1802 reuşeşte să înlăture pe vechii domnitori Suţu şi Calimachi, şi să-i instaleze pe o durată de cel puţin 7 ani pe Alexandru Moruzi în Moldova şi pe Constantin Ipsilanti în Valahia,— oameni de încredere ai Rusiei şi înverşunaţi francofobi. Pe lîngă aceste măsuri de a induce în eroare populaţia românească, predecesorul prinţului Ciortorîjschi, baronul Budberg, ministrul de externe al Rusiei, ordonă consulului său de la Iaşi, Podofinic, să înfiinţeze în Principate o organizaţie politică secretă, pentru a pregăti invazia armatelor ruseşti. Conform ordinului ministrului rus Budberg către consulul din Iaşi se prevedea ca nu numai să se organizeze agenţii secrete, dar se poruncea ca imediat să se pornească în Ţările Româneşti la o propagandă intensă că Rusia e binevoitoare faţă de Ţările Româneşti şi Turcia. Iar în nota către puterile străine, odată cu ordinul către generalul Mihelson, de a trece Nistrul, dl. ministru de externe Budberg enumera motivele care au silit Rusia să recurgă la asemenea fapte, şi anume schimbarea domnitorilor, constrîngerea navigaţiei pe Marea Neagră, apariţia armatelor turceşti la Dunăre şi pregătirile militare în cetăţile învecinate.

Dar această sete a ţarului Rusiei, Alexandru I, de a subjuga popoare străine, slabe, sărăcite şi fără putere de a se apăra, era în contradicţie cu spiritul şi planurile lui Napoleon I, care nu admitea ca Ţările Româneşti să fie înghiţite de Rusia. Şi pentru a contrapara planurile Rusiei, Napoleon I trimite la Constantinopol pe talentatul său sfetnic, generalul Sebastiani, cu misiunea de a zădărnici planurile Rusiei cu privire la Moldova şi Valahia, şi să convingă pe Sultan să înlăture pe cei doi domnitori, Alexandru Moruzi şi Constantin Ipsilanti din scaunele domneşti ale Moldovei şi Valahiei, şi să fie înscăunaţi în Principatele Româneşti foştii domnitori Suţu şi Calimachi, ambii rusofobi. După o lungă şi dibace luptă diplomatică, cu toată opunerea influentului prinţ dragoman, Dumitru Moruzi, generalul Sebastiani reuşeşte să-i înlăture pe Alexandru Moruzi şi pe Constantin Ipsilanti, şi să instaleze în scaunele de domnie din Ţările Româneşti pe foştii domni Suţu şi Calimachi.

Înlăturarea domnitorilor rusofili, Alexandru Moruzi şi Constantin Ipsilanti, din scaunele domniei Ţărilor Româneşti, a stîrnit uimire şi o adevărată furtună de indignare la curtea Imperiului rusesc, şi atunci de urgenţă se trimite la Constantinopol diplomatul rus Italinschi, pentru a folosi toată influenţa sa faţă de Sultan şi ilustrul şi talentatul dragoman Dumitru Moruzi. Italinschi a pus în vedere Porţii că, înlăturarea acelor doi domnitori e considerată de Rusia drept o încălcare a înţelegerii din anul 1802, şi a cerut ca domnitorii Alexandru Moruzi şi Constantin Ipsilanti

să fie readuşi în scaunele lor. În caz contrar, Rusia va fi nevoită să se amestece în treburile Turciei, iar pe de altă parte generalul Sebastiani îl susţinea pe Sultan contra Rusiei. În această situaţie, Poarta prefera un război cu Rusia, decît să anuleze decizia, prin care erau numiţi Calimachi şi Suţu.

Drept consecinţă, în urma presiunilor Rusiei şi ale Franţei asupra Turciei, cu privire la schimbarea domnitorilor din scaunele domneşti ale Moldovei şi Valahiei, relaţiile dintre Rusia şi Turcia se înrăutăţesc din ce în ce mai mult ; armatele ruseşti staţionate în vecinătatea Principatului Moldova, conform planului întocmit cu cîţiva ani în urmă, la data de 11 noiembrie 1806 au trecut Nistrul în dreptul tîrgului Moghilău, iar la 15 Noiembrie în acelaşi an ocupă Cetatea Hotinului. Această acţiune militară a Rusiei de a ocupa Moldova şi Valahia s-a produs în mod pripit şi înainte de a fi primit din partea Sultanului Turciei un răspuns la ultimatumul Rusiei, de a instala din nou în scaunele Principatelor Româneşti pe foştii domnitori A. Moruzi şi C. Ipsilanti, ambii devotaţi ruşilor. Cu toată dorinţa arzătoare a ţarului Rusiei, Alexandru I, de a pune stăpînire pe Principatele Româneşti, datorită acţiunii diplomatice a lui Napoleon I, şi mai ales datorită marşului lui Napoleon I spre Moscova, planurile Rusiei nu s-ar fi realizat, dacă trădătorul grec, prinţul Dumitru Moruzi, marele şi influentul dragoman de pe lîngă Poartă, n-ar fi forţat lucrurile. Acest grec, D. Moruzi, a grăbit conferinţa de pace din Bucureşti, să ia cît mai repede hotărîrea prin care Basarabia să fie anexată la Rusia. Această grabă se explică şi prin faptul că Napoleon I cu trupele sale înainta spre Moscova, şi că sferele superioare ruseşti, împreună cu ţarul Alexandru I, înclinau să renunţe la anexarea Basarabiei, iar amiralul Ciceagov, noul comandant al trupelor ruseşti din Basarabia, plecînd din Petersburg spre postul său de comandă, avea în buzunar aprobarea ţarului Alexandru I să renunţe la anexarea Basarabiei. Dar cînd amiralul Ciceagov a ajuns la Bucureşti, tratatul prin care Basarabia se anexa la Rusia, era deja semnat.

Această grabă s-a datorat grecului D. Moruzi, care susţinea interesele Rusiei.

D. Moruzi fiind în serviciul Turciei, în calitate de „raia", avea permanent grija ca să nu fie înlocuit şi să nu cadă în disgraţie şi era mereu preocupat de situaţia familiei sale, care avea nevoie de ajutorul Rusiei pentru a se menţine în scaunele domneşti ale Principatelor Româneşti.

În anul 1812 s-a preocupat şi de candidatura lui proprie pentru un scaun domnesc, dar în loc de domnie l-a pîndit moartea, fiind ucis de un călău turcesc. (Vezi lucrarea lui Leon Casso „Rusia la Dunăre", pag. 20—23.)

ANEXAREA MOLDOVEI DINTRE PRUT ŞI NISTRU DE CĂTRE IMPERIUL RUS

Toată lumea, şi cu atît mai mult ruşii, care ocupau Moldova încă din 1806 şi pînă în 1812 cu armatele lor, ştiau foarte bine că teritoriul dintre Prut şi Nistru avea denumirea de Moldova de pe stînga Prutului, şi împreună cu teritoriul din dreapta Prutului forma Principatul Moldova. Conform tratatului de la Tilsit din 1807 încheiat între Napoleon I şi ţarul Rusiei, Alexandru I, Rusia se obligase să evacueze şi să retragă trupele din Valahia şi Moldova. Adică armatele ruseşti urmau să se retragă peste Nistru în ţara lor, dar ceva mai spre toamna anului 1807, la o a doua conferinţă ce a avut loc la Paris, diplomatul rus, Tolstoi, a ridicat din nou problema retragerii trupelor ruseşti peste Nistru, şi cu această ocazie diplomatul Rusiei a afirmat că Rusia va respecta obligaţia de a retrage trupele sale din Moldova şi Valahia, dar a cerut să rămînă ruşilor măcar Basarabia, despre care nu se vorbea nimica în tratatul de la Tilsit, ştiind precis că acea fâşie de teren din sudul Moldovei avea o denumire locală „Bugeacul" sau Basarabia, în amintirea voievodului Basarab — şi că Moldova nu era acea fâşie de teren cu denumirea de „Basarabia". Diplomaţia rusă, cu o vădită rea credinţă, a indus în eroare conferinţa de la Paris, precum că Basarabia, acea fâşie de teren între Chilia, Cetatea Albă şi Dunăre nu face parte din Moldova şi ruşii s-au străduit să convingă conferinţa că acea fâşie se extinde de la Dunăre înspre nord pe rîurile Prut şi Nistru şi se mărgineşte la nord cu hotarul imperiului Austro-Ungar. În felul acesta Rusia a obţinut aprobarea forului de la Paris de a nu evacua teritoriul zis Basarabia de pe stînga Prutului.

Academicianul rus L. S. Berg, în cartea sa „Basarabia", la pag. 2, califică afacerea aceasta ca un succes diplomatic rusesc. Astfel încît, conform tratatului de la Tilsit şi de la Paris din 1807, Rusia a evacuat Valahia şi Moldova de pe dreapta Prutului, iar Moldova de pe stînga Prutului, botezată de ea cu un nume fals „Basarabia" şi care nu-i aparţinea, a rămas sub jugul ţarismului rusesc. Şi bietul popor moldovenesc din această parte a Moldovei a continuat să sufere mai departe. El suferea moraliceşte, suportînd tot felul de umilinţe ; el suferea şi materialiceşte, fiindcă trebuia să aprovizioneze armatele ruseşti cu tot necesarul. Sufereau cu toţii, dar tăceau, fiindcă ruşii spuneau că vin la noi în numele creştinismului, iar românii îi credeau şi sperau că ruşii în adevăr vin la noi cu gînd curat, pentru a-i feri de păgînismul turcesc. Dar mai ales credeau românii că miloasa, pravoslavinca Rusie îi va izbăvi de fanarioţi, care prin diferite mijloace murdare şi intrigi, ce adesea duceau pînă la crime,*) ajungeau la cîrma ţării, pe care

* Am observat asteriscuri la pag. 13, 15, 39, 41, dar notele lipsesc. Multe note sînt incluse direct în text. (N. red.).

o storceau de averi, îmbogățindu-se și răsplătind din belșug pe vizirii turci, care îi favorizau și îi mențineau în diferite posturi înalte, unde jefuiau avutul poporului.

Adeseori acești fanarioți reușeau să înduplece chiar pe sultanii turci ca să le încredințeze posturi de domnitori în Țările Românești. Instalîndu-se pe teritoriul românesc, acești fanarioți, ca niște lipitori, sugeau toată vlaga poporului român.

Îndată după anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la imperiul rusesc, populația, în massă, fugea în Moldova de pe dreapta Prutului, la păgînismul otoman. Pentru a opri această fugă, împăratul Alexandru I a recunoscut dreptul țăranilor de a rămîne liberi și mai departe, adică să nu fie robi, să nu fie iobagi, cum erau țăranii din Rusia, adică să nu fie „crepostnoi". De asemenea li s-au recunoscut și boierilor toate drepturile și privilegiile avute înainte. Dar fuga țăranilor și a boierilor în Moldova aflată sub suzeranitate turcească, nu s-a oprit, și, atunci, țarul Alexandru I, vrînd să îndulcească întrucîtva viața din această parte a Moldovei, a scutit pe timp de cîțiva ani pe moldoveni de plata impozitelor și de serviciul militar. În 1818 acordă o autonomie locală. Se constituie un sfat superior local, în care majoritatea consilierilor după lege o are elementul moldovenesc local, dar din sfatul superior făcea parte vice-regele, guvernatorul, vice-guvernatorul și încă doi consilieri numiți de Petersburg. În acest sfat superior se discutau și se luau hotărîrile în limba românească și rusească. Toată administrația civilă era în mîinile moldovenilor. Ispravnicii din județe (un fel de prefect), care erau nu numai administratori, dar și judecători, la început se alegeau de moldoveni. Astfel că toate organele conducătoare ale administrației acestei provincii subjugate de ruși în acea perioadă, erau recrutate din partea boierească, care în totalitatea ei era românească și care nu cunoștea limba rusă. Primul guvernator al provinciei a fost Scarlat Sturza, un bătrîn de optzeci de ani, bolnăvicios, slab și fără putere de muncă. Deci, în conducerea superioară se alegeau români, cu toții vorbeau numai românește și ceva limbă greacă. Mai tîrziu, fiii nobililor au început să vorbească limba franceză sau germană ; e de notat că limba ocupanților ruși nu o cunoștea nimeni și nici nu interesa pe nimeni. Dar această stare de lucruri n-a durat mult. Încetul cu încetul situația se schimbă, în locul guvernatorilor români se numesc guvernatori generali ruși, care nu cunoșteau limba românească, nu cunoșteau legile și nici obiceiurile locale. Începînd cu primii guvernatori ruși, se lansează o campanie de ponegrire, de critici și de denunțuri la adresa moldovenilor. Generalii guvernatori, Harting, Bahmetev, Inzov și mai ales vice-guvernatorul generalul Vieghel și alții sunt furioși că, începînd cu elementele din conducerea supremă a acestei provincii dintre Prut și Nistru, toți vorbesc numai românește și pentru acest motiv moldovenii sunt reclamați și considerați inculți. Abuzurile guvernatorilor ruși și supușilor lor se înmulțesc, iar moldovenii sunt nevoiți, la rîndul lor, să reclame și ei, fac cerere apărîndu-și drepturile și demnitatea.

Guvernul din Petersburg ordonă anchete, iar la toate anchetele anchetatorii se îngrozesc de cele constatate : peste tot abuzuri și tîlhării. Cu toate instrucțiunile Petersburgului referitoare la modul cum să se ancheteze, anchetatorii sunt nevoiți să raporteze adevărul că toată vina pentru proasta administrare cade asupra guvernatorilor ruși și că moldovenii nu aveau nici o vină.

Așa, în vara anului 1815, sosește la Chișinău anchetatorul Svinin. La fața locului, el ia cunoștință cum se administra provincia în trecut, înainte de a fi anexată la Rusia, apoi Svinin se deplasează la Iași, pentru a se convinge de cele spuse la Chișinău și de buna administrație din Moldova. Aci, la Iași, Svinin discută problema cu domnitorul și cu mitropolitul Moldovei. Cu toate instrucțiunile date lui Svinin la Petersburg, el constată că toată vina pentru proasta administrație a Basarabiei cade asupra generalului guvernator rus Harting și nu asupra boierilor moldoveni, scrie el :**)

„Greșelile în administrația Basarabiei se explică nu prin vina boierilor moldoveni, ci prin vina guvernatorilor ruși." Dar mai mult decît o serie de abuzuri, pe anchetatorul Svinin îl impresionează faptul că din Basarabia populația moldovenească fuge peste Prut și trece în Moldova cu miile.

În rapoartele lui Svinin, direct către țarul Alexandru I, se notează că într-un singur an din județul de hotar Tighina au fugit 900 de familii, din județul Codrilor au fugit 290 de familii, iar din județul Hotin au fugit 3.359 de familii de români. Nu mai puțin e îngrijorat de această emigrațiune și generalul Kiselev care, făcînd o inspecție a graniței sud-vestice, este tulburat de cele constatate și înaintează țarului următorul raport : „Ași dori ca Majestatea Voastră să binevoiască a da ordin ca să se constate cîți locuitori au fost în 1812 cînd s-a încheiat pacea, cîți bulgari după aceasta au venit la noi și cîți din ei au fugit spre apus, preferînd jugul turcesc, fiind foarte grea pentru ei administrația noastră." Suferințele țăranilor de prin județe erau insuportabile, dar ei, de frică să nu fie și mai rău jefuiți de ispravnici, se temeau să-i divulge. Cu toată tăcerea țăranilor, aceste jafuri erau cunoscute la Petersburg, în urma raportului făcut de către generalul Kiselev, direct țarului Alexandru I, raport în care scrie textual : ***)

„Acolo, în Basarabia, totul se vinde, totul are preț, ispravnicii sunt nevoiți să jefuiască, fiindcă ei singuri plătesc pentru un post ce îl ocupă de la 20.000 la 30.000 ruble."

În urma acestor jafuri constatate, generalul guvernator Harting este dat afară în 1816 sub pretextul că e bolnav.

De jafurile și asupririle la care erau expuși românii noștri din Moldova dintre Prut și Nistru, erau impresionați nu numai călătorii străini, ci și rușii și chiar însuși împăratul Alexandru I. Așa după patru ani de guvernare a generalului Harting, împăratul

în rescriptul său către mitropolitul Gavril, cu ocazia numirii noului conducător al Basarabiei, cu titlul de vice-rege, generalul Bahmetev, scria următoarele: „Sunt profund nemulţumit că toate intenţiile mele bune nu s-au realizat şi neregulile, mai ales în unele părţi, au ajuns la apogeu, din care cauză oameni nevinovaţi îşi lasă căsuţele şi tot avutul lor şi fug de la noi, căutînd adăpost peste hotar."

Rescriptul are data de 1 aprilie 1816, tipărit în lucrarea lui Stadniţchi, pag. 289 şi în lucrarea lui Leon Casso „Rusia la Dunăre", pag. 213.

Iar lui Bahmetev, vice-rege al provinciei, împăratul îi scria: „Odată cu schimbarea primului guvernator, lucru ce devenise necesar în anul 1813, în ocîrmuirea acestei provincii au apărut toate viciile: pe de o parte ea a fost lăsată pe mîna oamenilor nepricepuţi, iar pe de altă parte pe seama funcţionarilor incorecţi şi interesaţi."

Un alt anchetator rus, Storojenco, scria: „Nu se vede că populaţia din Basarabia ar fi progresat, dimpotrivă cînd în anul 1806 au venit armatele noastre ruseşti, starea populaţiei era înfloritoare, guvernatorii nu fac nimic decît abuzuri." Citat din lucrările comisiei arhivelor statului, Chişinău, vol. II, pag. 170.

În mîinile guvernatorilor şi ispravnicilor (prefecţi) ruşi, Moldova dintre Prut şi Nistru devenise un cîmp de exploatare şi afaceri personale. Toţi acei ce o vizitau erau uimiţi de cele constatate. Populaţia era exploatată şi sărăcită.

Deci, ruşii recunosc că, în loc de fericirea care se promitea românilor prin propaganda rusească, ei au adus populaţia la cea mai groaznică sărăcie.

Dar practic nu se lua nici o măsură de îndreptare a lucrurilor. La mici intervale de timp se schimbau guvernatorii şi ispravnicii şi se numeau mereu alţii tot mai săraci şi mai lacomi.

Deşi în aparenţă împăratul Alexandru I îşi manifesta dorinţa ca Moldova dintre Prut şi Nistru să fie guvernată în mod cinstit, ca regimul să fie cît se poate de suportabil şi ca populaţia să se simtă bine, aceasta nu era o dragoste deosebită ce ar fi avut-o faţă de populaţia noastră, ci pentru a demonstra faţă de alte popoare, după cum se exprima chiar el, că sub domnia ţaristă lumea trăieşte fericită şi aceasta se făcea cu scopul ca să atragă şi alte popoare la imperiul ţarist. E vorba de popoarele slave.

Împăratul Alexandru I a dat amiralului Ciceagov o plîngere a locuitorilor din Moldova împotriva armatelor lui Kutuzov, spunînd:

„Nu mai pot să permit mai departe asemenea grozăvii."

Deci, cine îşi poate imagina ce suferinţe şi nenorociri veniseră pe capul bietului popor românesc, dacă însuşi ţarul care patrona toată această barbarie, se îngrozeşte. Dar generalii ruşi nu se sinchisesc şi nu se îngrozesc cînd sumedeniile de care încărcate cu alimente şi furaje pentru armate erau trase de circa 30.000

de bărbaţi şi femei, flămînzi şi desculţi. La protestul românilor de a se pune capăt acestor barbarii nemaipomenite în istoria omenirii, generalii ruşi spuneau cu sînge rece că pe ei nu-i interesează cine este înhămat la car, animale sau oameni, ci totul e ca aceste care să fie transportate. (Karl Marx şi Leon Casso „Rusia la Dunăre", pag. 126—127, după o scrisoare a lui Ciceagov.)

Amiralul Ciceagov, călătorind prin Moldova în primăvara anului 1812, se mira de numărul mare de case părăsite şi sate distruse de armatele ruseşti.

Cu toată dorinţa ţarului exprimată prin rescriptele sale, treburile administrative mergeau din ce în ce tot mai rău.

Guvernatorii şi ispravnicii judeţeni (prefecţi) ce de acum se numeau de către guvernatorii ruşi, administrau provincia noastră după bunul lor plac. În urma neregulilor constatate de anchetatorul Svinin, guvernatorul Harting e dat afară sub pretextul că e bolnav, iar în locul lui este numit cu împuternicirea de vice-rege generalul Bahmetev, avînd ca ajutor de guvernator pe grecul Catacazi, rudă cu Ipsilanti, de origine greacă. Dar nici guvernarea lui Bahmetev n-a dat roade. Această guvernare a fost şi mai proastă decît a lui Harting. În cele din urmă el este învinuit de contrabandă. Afacerile din jurul vice-regelui Bahmetev sunt iniţiate de soţia sa şi sunt implicaţi tot felul de greci, polonezi, armeni, evrei etc. Bahmetev este dat pe mîna justiţiei, însă judecata nu-l condamnă şi, în anul 1820, el este scos din serviciu pe caz de boală.

După Bahmetev este numit guvernator generalul Inzov, slab şi nepriceput în treburile administraţiei. Prezenţa lui în acest post a fost inutilă, toată activitatea lui s-a rezumat la sădirea pomilor pe marginea drumurilor.

Guvernul din Petersburg, nemulţumit de modul cum este administrată această provincie, recurge la un alt demnitar al timpului, contele Voronţov, guvernatorul Rusiei de sud, cu sediul la Odessa, căruia i se încredinţează suprema supraveghere a administraţiei acestei provincii. Contele Voronţov a îndeplinit această funcţie din anul 1823 pînă în anul 1844.

Pentru a se informa despre cele ce se petrec în provincia care îi era încredinţată pentru buna administrare, ordonă şi el să i se raporteze tot ce se petrece acolo şi, în curînd, i se aduc la cunoştinţă realităţile. Aşa de exemplu: o personalitate înaltă, cu numele de Longhinov, în scrisoarea sa din 4 august 1824, care se păstrează în arhiva contelui Voronţov, scrie din Chişinău: „Situaţia economică a Basarabiei era mult mai bună sub conducerea moldovenilor decît sub conducerea rusească în timp de 15 ani. Aici, în regiunea Basarabiei, unde încă e barbarism, oameni fără vină sunt băgaţi în închisori, bătuţi, jefuiţi şi arşi."

Notă: Lucrarea lui Leon Casso „Rusia la Dunăre", pagina nr. 222.

În, 1829, Mihailovici Danilevschi, în „Russcaia starina", vol. 79, pag. 182, scria:

„Acum 11 ani am fost în Basarabia, dar de atunci n-am mai găsit nici o schimbare." Notă : L. Casso „Rusia la Dunăre", pag. nr. 221.

În ziua de 11 iulie 1833, generalul Kiselev scria lui Voronțov : „Îmi zugrăviți un tablou trist din Basarabia ; moldovenii se grăbesc să-și vîndă moșiile, pe cînd în Bucovina proprietarii plătesc 30% impozite, dar laudă ordinea și cinstea organizației Austriei. V-au ajutat rău guvernatorii care s-au schimbat la Chișinău și funcționarii lor, care sunt drojdia Rusiei și a Moldovei." Notă : L. Casso „Rusia la Dunăre", pag. nr. 224 și arhiva contelui Voronțov, vol. 38, pag. 209. Chiar și Împăratul vorbește despre funcționarii ruși necorespunzători și nedoriți, culeși după nevoile timpului în mare grabă.

Deși țăranii și nobilii moldoveni la început erau rezervați față de Rusia, curînd s-au convins că rușii sunt puși pe jaf. Statul rus a luat hotărîrea fermă de a încredința administrația acestei provincii funcționarilor ruși. Față de această măsură moldovenii intervin prin cereri către Împărat, se plîng contra guvernatorilor și funcționarilor ruși și împotriva măsurilor de înlocuire a funcționarilor români din administrația provinciei. Ei se plîng că obiceiurile și legile provinciei sunt înlocuite treptat. (Notă : Eparhia din Chișinău 1902, pag. 366—369 și L. Casso „Rusia la Dunăre", pag. 209.)

După moartea țarului Alexandru I, pe tronul Rusiei urcă fratele său, Nicolae I, mare autocrat.

Dar sub stăpînirea țarului Nicolae I, nu era posibilă nici o încercare de rezistență. Administrația rusească nici nu dorea să audă de cererile moldovenilor. Guvernatorii provinciei, în rapoartele lor către guvernul din Petersburg, defăimau nobilimea și țărănimea acestei provincii.

Pe lîngă rapoartele calomnioase, ei amenințau poporul românesc cu pedepse aspre deoarece nu putea suporta jugul străin.

Cu toate că răul în administrarea acestei provincii provenea de la guvernatorii ruși, după cum au dovedit toate anchetele ordonate de către guvernul din Petersburg, în anul 1828, țarul Nicolae I suspenda autonomia de care se bucura pînă atunci provincia noastră, și-i da denumirea mai întîi de regiunea Basarabia și mai tîrziu de gubernia Basarabia (provincia Basarabia) și este administrată, cu mici excepții, după legile rusești. S-a introdus o administrație pur rusească, s-a exclus limba românească din toate instituțiile și a început rusificarea. În toate posturile de comandă, sub presiunea samavolniciilor guvernatorilor, au fost numiți *numai ruși*. Rezistența românească a fost înfrîntă. Situația creată silește pe români, țărani și boieri, să părăsească avutul lor și să fugă cu miile peste Prut, în Moldova liberă, deși sub suzeranitate otomană. Astfel fug cele mai valoroase elemente, în frunte cu mareșalul nobilimei Bașota, Bucșăneanu, Rosetti etc. În urma acestor fugari, rămîn sate și moșii întregi pustii. Dacă cineva reușea să vîndă

avutul său, apoi această vînzare se făcea pe preț de nimica, se vindeau cu 5 lei sau 3 ruble hectarul. (Notă : „Basarabia", Academicianul Berg, Petersburg, anul 1923, pag. 68)

Astfel, între anii 1828—1830, o mare parte din nobilimea băștinașă ce au luat parte la administrația autonomă a Basarabiei, au fugit în Moldova din dreapta Prutului, iar cei ce au rămas au constituit o minoritate neputincioasă în fața stăpînirii străine.

Nobilii moldoveni, în această situație grea, creată de suspendarea autonomiei, au fost nevoiți să renunțe la lupta dusă de ei atîta timp pentru autonomie și limbă. Ei s-au lăsat ademeniți de administrația rusească și au renunțat la aspirațiile acestui popor și la tot ce era național, alăturîndu-se conducerii de stat. Drept recompensă pentru noua lor atitudine, li s-au conferit titluri de nobili, moșii și posturi în administrația rusească. Treptat, aceste elemente trădătoare s-au rusificat, fie prin contactul direct cu rușii, fie prin căsătoria fiicelor lor cu ofițeri și funcționari ruși, fie prin trimiterea tineretului la școli rusești.

În situația creată, imperialismul rusesc nu se putea baza numai pe elementele autohtone, care rămăseseră foarte puține, și de aceea este nevoit să recurgă la alte mijloace, pentru a atrage de partea sa elemente care nu aveau nimic comun cu interesele și tradițiile poporului român dintre Prut și Nistru. Pentru aceasta țarismul crează alte baze politice, atribuie sub formă de cadou pămîntul nostru, recurgînd la alte elemente, pe care să se sprijine în acțiunea de dez-naționalizare a poporului dintre Prut și Nistru, prin dăruirea pămîntului nostru românesc.

Astfel găsim în cartea „Bugeagul", la pag. 5, Editura Zemstvei Akkerman, pag. 264, că s-au dat la persoanele mai jos notate următoarele suprafețe de teren :

	Deseatine
Consilierului de stat, contele Karl Nescerode (neamț)	10.000
General-maior Mihail Roler	3.000
Consilierului de stat Constantin Catacazi (grec)	6.000
Maria Suțu (de origine bulgară)	4.000
Moștenitorilor general-maiorului Cornilovici	6.000
Văduvei general-maiorului Hitrovo, născută Kutuzov	6.000
Ruxandra Mavroeni	5.000
Dumitru Moruzi (grec)	6.000
Bulgacu (Director al poștelor din Petersburg) 1826	6.000
Protoiereului Cunițchi (rus)	2.000
Văduvei Ruxada Văcărescu (romîncă)	5.000
Moruzi Ralu	5.000
Soției consilierului Negri-Ipsilanti, Elena	5.000
Consilierului Cunițchi	6.000
Colonelului Iacob Lamdorf	2.000
Consilierului Mazarovici	3.000
Consilierului de stat Constantin Virlam	6.000

Maiorului Ștefan Nedelcov	1.000
Consilierului Colearschi	6.000
Căpitan-comandorului Vasile Mihailov	2.000
Radu Caliarchi	5.000
Colonelului Arseniev	5.000
Locotenentului Șreider	2.680
Ocupat prin abuz de soția lui Gentucicov, Bender	211
Locotenent-colonelului Dobronet	10.000
Eufrosina Moruzi	5.000
Colonelului Burtov	5.000
Constantin Petre Gurici	3.426
Generalului Alexe Sibirschi	243
Medic-generalului Vlacov	5.000
Consulului Fantonide Verarilor	4.000
Generalului Ivan Sabiniev	5.000
Generalului Ivan Vanu	10.000
Colonelului Karl Nesselrode	2.000
Colonelului Alexei Alexeev	10.000
Ruxanda Moruzi	5.000
Ruxanei născută Sturza	3.000
	10.000
Total —	89.890

După 1824

Baronului Frank	2.000
Princ. Volcovschi	10.000
Gamalei	7.000
Col. Canarin	25.000
Hopech	4.000
Rodokorah	5.000
Rusaceov	3.000
Gen. Eckein	4.000
Hitrovo	6.000
Total -	66.000
Col. Afasaniev	7.000
Dubețchi	3.000
Dunaev	3.000
Bechendorf	28.000
Scarlat	1.000
Peju	2.000
Djuminschi	6.000
Arseniev	2.000
Șreiber	2.000
Total -	54.000

Deseatină = măsură agrară rusească, egală cu 1,09 ha.

Așa că marea massă țărănească, la un moment dat, s-a pomenit singură, fără nici un ajutor, cu excepția cîtorva familii de boieri, care au rămas credincioase marilor idealuri naționale. Printre aceștia menționăm familia lui Alexandru Hașdeu, din satul Cristinești, jud. Hotin, cu cei doi fii ai săi, Nicolae, care după ce a terminat studiile, e învinuit de activitate subversivă și este condamnat la închisoare unde moare la vîrsta de 20 de ani, Bogdan P. Hașdeu, care se refugiază în România, unde desfășoară o bogată activitate literară, istorică și filologică, ca profesor la facultatea de filologie, membru al academiilor de știință din mai multe țări europene.

Alexandru Hașdeu a fost membru al Academiei de științe din București, însă rușii nu i-au permis să vină în România niciodată, nici măcar atunci cînd se sărbătorea alegerea lui ca membru al Academiei.

Alexandru Hașdeu a fost un talentat de seamă, însă multe din lucrările sale n-au fost tipărite, printre ele se numără balada „Cîntarea femeii moldovence din Basarabia".

Alexandru Hășdeu înființează școala județeană din Hotin, unde multă vreme s-a predat limba românească. Tot Alexandru Hașdeu a înființat școala de 7 ani din Zarojeni, jud. Hotin.

O altă familie de nobili moldoveni a fost cea a lui Vasile I. Stroescu, tot din jud. Hotin, satul Trinca, cu cei 4 fii ai săi : Mihail, Constantin, Gheorghe și Vasile, luptători neînfricați ai românismului. Cercetarea întregii lor activități ar descoperi fapte pline de dragoste de popor pe întregul pămînt locuit de români, și în special în Transilvania, adevărați părinți ai țărănimii și ai românismului. Despre bunătatea și activitatea națională, socială și filantropică a fraților Stroescu nu se poate scrie într-un carnet restrîns de amintiri. Despre filantropia, viața și activitatea lor pe teren național și social se pot scrie volume întregi. Eu însă nu pot să nu amintesc măcar cîte ceva despre activitatea lor și foarte pe scurt, și aceasta numai pentru a face o comparație între români și corciturile boierești, care au trădat poporul în cel mai greu moment din viața sa.

Mihail Stroescu a luptat timp îndelungat pe lîngă guvernul țarist, pentru a se deschide o catedră de limba română pe lîngă Universitatea din Odessa, oferind în același timp sumele necesare pentru întreținerea ei, dar guvernul rus nici n-a vrut să audă despre înființarea acestei catedre.

Înființează tot pe cont propriu un spital model pentru țăranii moldoveni în comuna Stolniceni, jud. Bălți. Spitalul este înzestrat cu cele mai moderne aparate. În spital sunt angajați cei mai buni medici care, periodic, sunt trimiși pentru specializare la Viena, Paris și Berlin. Spitalul a fost înzestrat de Stroescu cu o gospodărie bine organizată, dăruind spitalului 1000 de hectare. Tot Stroescu a construit o clădire în Brașov, unde funcționează un cămin de ucenici, fii de români.

Dar cel mai mare filantrop a fost fratele său, Vasile Stroescu.

Activitatea lui pe o scară largă începe prin anul 1892 și durează pînă 1918 cînd, vede România Mare cu ochii lui, fiind primul președinte al parlamentului României Mari.

Deși este nevoit să studieze în limba rusească, sufletul său rămîne legat de năzuințele poporului nostru de pretutindeni.

Studiile superioare le-a făcut la colegiul de nobili din Nejin din apropierea Moscovei, apoi la Facultatea de drept din Petersburg. Din satul său natal Trinca și pînă la Moscova, călătorea cu poștalionul, timp de 2 săptămîni. După terminarea studiilor s-a instalat în satul Brînzeni din jud. Bălți, unde se ocupa personal de gospodăria sa, fiind ajutat de un țăran, moș Ion Hrib. A ajutat în mod efectiv țărănimea din toate satele și mai ales elevii și studenții, care-i solicitau sprijinul.

El călătorea prin toate regiunile locuite de români : Vechiul Regat, Transilvania, Maramureș etc. și sub impresia lipsurilor la care erau supuși românii, singur lua inițiativa de îndreptare și ajutorare.

Călătorind prin Maramureș, l-a surprins că marea massă de țărani din acea regiune lucrau pe un preț de mizerie, la exploatatorii de păduri. Vasile Stroescu, luînd contact cu preoții și învățătorii localnici, precum și cu cooperatorii români, ia inițiativa înființării unor cooperative forestiere din Maramureș, în care scop dăruiește treptat un milion de coroane. Dacă cooperativele se prezentau la licitație, conform legilor, erau preferați, față de alți concurenți. Venitul acestor exploatări prin cooperative proprii, îmbunătățea viața muncitorilor. Această activitate se găsește tipărită în buletinul cooperației românești prin anii 1920—1923. Un exemplar din aceste buletine a fost văzut de mine la un conducător al cooperației române, Balamaci.

Altă dată, călătorind prin nordul Moldovei, Vasile Stroescu a fost impresionat de mizeria școlilor sătești din acea regiune, care aveau localuri necorespunzătoare, cu o singură sală de clasă, fără curte etc.

Adresîndu-se conducerii județului, el a cerut să i se întocmească devizul pentru construirea a 10 școli sătești, din fondurile lui proprii.

Condițiile puse de acesta au fost de a se construi școli mari spațioase, cu două săli de clasă, cu locuință pentru director, cu magazie, grajd pentru vite ce eventual ar avea directorul, o grădină de un ha., unde învățătorii să învețe copiii să sădească și să altoiască copaci etc. Cînd s-au prezentat aceste planuri și devize lui Stroescu, el a depus valoarea acestor construcții la instituțiile de depuneri pe seama prefecturii, pentru a se construi cele arătate.

La recepționarea construcțiilor trebuia să fie invitat și Vasile Stroescu, pentru a se convinge de îndeplinirea acestor sarcini. Această întîmplare, în legătură cu școlile din Moldova, mi-a povestit-o după unirea din 1918, chiar Vasile Stroescu.

Acest filantrop a acordat burse anuale în sumă de 300 ruble

aur, adică 825 lei, absolut la toți studenții români ce studiau fie la Universitățile din Iași și București, fie la cele din Budapesta, Viena, Berlin sau Paris. La acordarea burselor, Stroescu le spunea să învețe cît mai bine și să nu uite că sunt români.

Sumele acordate să nu fie restituite sub nici o formă, însă fiecare student la rîndul lui, la terminarea studiilor, trebuia să ajute pe alți studenți, dacă i-o permiteau mijloacele materiale.

Am menționat numai cîteva fapte ale fraților Stroești.

Ei au ignorat și condamnat distracțiile de la Paris și Monte Carlo.

Prin anul 1830, marea massă de țărani moldoveni, părăsiți de conducătorii săi, a rămas singură la dispoziția administrației rusești, pe seama urednicilor (jandarmilor, zemschi nacialnic) un fel de pretori, care-i conduceau și-i umileau. Țăranii erau supuși la tot felul de rechiziții, cărau alimente și furaje, iar toată vara coseau fîn pentru armată. Muncind în continuu pentru armată, ei nu aveau timp să se ocupe de gospodăriile proprii. Țăranii sărăciseră complet.

Situația economică dezastruoasă a țărănimii din Basarabia a îngrijorat și pe conducătorii ruși, fapt care rezultă din următoarele date din lucrarea lui Leon Casso, ministru în guvernul de la Petersburg, „Russia la Dunăre", pag. 64: „Prădăciunile armatei de ocupație se înmulțesc, despre ele vorbesc nu numai străinii răuvoitori nouă (rușilor), ci și comandanții noștri militari. Basarabia fusese transformată de către armatele noastre (ruse) în stepă goală și popoarele aici locuitoare nu vor mai stărui pentru interesele noastre rusești. Populația suferă și începe să se arate nebinevoitoare față de noi rușii și nu numai păturile de sus, ci și cele de jos".

Cu toată dîrzenia rusească de a-i rusifica, cu toate că nobilii moldoveni s-au pus la dispoziția administrației rusești, cu toate că mulți din cei ce învățau în școlile rusești nu se mai înapoiau la vetrele și satele lor, marea massă a populației moldovenești de pe tot cuprinsul teritoriului dintre Prut și Nistru au păstrat în inimile și sufletele lor sentimentele naționale ale neamului românesc. În linii mari, poporul avea cunoștințe despre neamul său, despre istoria trecutului și viața sa chinuită, despre jafurile avutului său, despre umilințele la care l-au supus diferiți jefuitori, tătari, otomani și „pravoslavnicii". Mai știa poporul și despre vitejiile legendare și fără asemănare ale strămoșilor săi. Toate aceste date se povestesc din moși-strămoși, din tată în fiu, din generație în generație pînă în zilele noastre. Poporul știa că voevozii moldoveni la grele cumpene și amenințările dușmanilor, trimiteau călăreți la Cernăuți, Hotin, Soroca etc., pentru recrutarea apărătorilor patriei ; știa de exemplu că după o grea înfrîngere (unica din cele 40 de războaie) voevodul Ștefan cel Mare rănit, obosit și fără să mai treacă prin Cetatea Neamțului, s-a dus la Hotin și Cernăuți să adune cea mai vitează și bună oaste, cu care i-a gonit pe turci în trei zile. Țăranul moldovean, părăsit de toți, e ca un stejar cio-

pîrjit de crengile lui de puterea viforniței de la răsărit sau de unealta nemiloasă a dușmanului, prin puterea sevei ce pătrunde prin rădăcinile lui și-i dă noi lăstare și-l trezește la viață. Așa și poporul nostru, după atîtea jafuri, suferințe și umilințe, după atîtea lupte pentru apărarea sa, seva-sîngele nobililor noștri strămoși-eroi zvîcnește cu putere și dă poporului o nouă viață, noi vlăstare.

Mișcarea revoluționară rusească din 1905—1906 era primul semnal, era primul cîntec de cocoș în bezna vremii. Se prevesteau zorile luminoase ce ne trezeau la lupte.

Chema la lupte pe acele noi vlăstare renăscute ca scînteia de sub cenușă.

Neamul nostru își avea vlăstarele lui, avea reprezentanți născuți din el și se mîndrea cu ele. Avea profesori, doctori în filologie, avea preoți, învățători, poeți, scriitori, gazetari, juriști, ofițeri și diferiți funcționari, toți din popor. Aceste elemente erau angajate în toate domeniile de activitate pe tot cuprinsul imperiului rusesc, dar sufletește erau legate de popor, ai cărui fii erau. În inimile lor ardea flacăra idealurilor naționale.

Au început să apară reviste și ziare în limba moldovenească. În acești ani 1905—1906, mișcarea națională ia avînt, se înființează societăți pentru cultura națională, la care se alătură și zemstvele. Se țin ședințe, se votează rezoluțiile, prin care se cere introducerea limbii moldovenești în școli, biserici și alte instituții. Însuși ministrul guvernului de la Petersburg, Leon Casso susține doleanțele moldovenilor. El scrie textual :

„Cea mai mare parte a populației din Basarabia sunt moldoveni și vorbesc numai limba lor natală, pe cînd în școlile din Basarabia copiii din satele moldovenești sunt puși să învețe exclusiv rusește, cu acest sistem avem învățătură mecanică a unei limbi cu totul străine și o completă lipsă de oarecare cultură, din cauza neînțelegerii obiectelor ce se predau, iar pe deasupra ce se învață în mod mecanic pe de rost se uită repede. Și fiindcă învățătura se face pentru carte, cultură și știință, aceasta se poate face mai întîi în limba moldovenească și pe urmă în rusește. („Rusia la Dunăre" de Leon Casso.)

Se trimit guvernului din Petersburg și dumei (parlament) plîngeri de a da țăranilor pămînt și a introduce în școli și biserici limba moldovenească. Așa de exemplu, țăranii din comuna Cojușna, județul Chișinău, trimit cerere pentru a li se da pămînt și a se introduce în școli limba moldovenească, ca să învețe copiii lor gratuit în limba părinților lor. Aceasta conform manifestului din 17 octombrie 1905.

Activau în această direcție toți moldovenii, mai săraci și mai înstăriți din toate straturile sociale, și cu diferite vederi politice. Cu toții mai întîi de toate erau moldoveni și apoi altceva.

Se țin congrese învățătorești, preoțești, a cooperatorilor, apare gazeta „BASARABIA", condusă de avocatul Gavriliță, de Constantin Stere și S. Cujbă. În primul număr al gazetei „BASARABIA" apare un articol, din care cităm cîteva cuvinte :

„Destul am tăcut noi moldovenii în țara noastră, străinii stau la masa ospățului, iar noi stăm la urmă, ca țiganul la praznic."

La 11 Aprilie 1907 apare la Chișinău gazeta „Viața Basarabiei" cu litere latine, sub conducerea lui Nour Alexei.

La 14 Ianuarie 1907 apare ziarul „Moldovanul" în limba moldovenească. Dar toate aceste publicații n-au o viață lungă.

La 8 Mai 1906 se ține congresul învățătorilor din județul Soroca.

La 28 Mai se ține o mare întrunire publică la Chișinău, peste tot se votează rezoluții, se cere o reorganizare a învățămîntului din Basarabia, pe bazele limbii naționale.

După un an situația din Petersburg se schimbă ; regimul țarist înăbușă mișcarea revoluționară. Încep urmăririle și persecuțiile, confiscările, arestările și procesele. Un grup de tineri moldoveni din jurul gazetei „Basarabia" fug la Iași și se apropie de cultura națională. Din grup fac parte Pan Halipa, Ion Pelivan, Ion Costin, Ion Vîntu, I. Mițu, S. Cujbă, Șchiopu, Scobioală, Prodan etc.

Deși existența tipăriturilor din Basarabia a fost de scurtă durată, ele au fost de mare folos pentru moldovenii din Basarabia și alte regiuni ale Rusiei. Cu toate acestea, din lipsa de școli, situația era încă grea.

Alexei Nour scria în „Viața Basarabiei": „Aici nici florile nu mai înfloresc și nici păsările nu mai cîntă, ne-am educat rusește și am pierdut cheia de la inima țăranului !"

În scurt timp popoarele subjugate s-au văzut amăgite, dar era prea tîrziu, ele erau înlănțuite și strînse în chingi de fier, de unde nu mai puteau ieși.

Această situație insuportabilă și îngrozitor de tragică a creat curente pentru revolte și revoluții în sînul fiecărei națiuni subjugate și fiecare națiune avea patrioți revoluționari ce au luptat neîncetat, provocînd revolte și revoluții, pentru care foarte mulți plăteau cu libertatea și chiar cu viața lor. Așa s-a înfăptuit revoluția „decembriștilor" din 1825 la Petersburg. Apoi s-a produs revoluția din 1905—1906, care a fost vremelnic înăbușită, dar flacăra revoluției aprinsă în 1905 nu s-a stins și ea a ars în subterană pînă ce s-a aprins revoluția din 1917.

În marea massă de revoluționari din tot cuprinsul imperiului rusesc și poporul nostru moldovenesc a avut eroii lui, din care mulți au fost închiși și deportați în Siberia și Arhanghelsc, spre polul nord, dintre care pomenim de profesorul Constantin Stere, judecătorul Ion Pelivan, Zamfir Arbore, Dr. P. Cazacu, Zubcu Codreanu, frații Ion și Pan Halipa și mulți alții, iar unii din luptătorii noștri revoluționari au fost chiar omorîți ca de pildă avocatul Simion Murafa, inginerul Hodorogea, Mihail Razu și alții.

METODA RUSEASCĂ DE RUSIFICARE A POPORULUI ROMÂNESC DINTRE PRUT ŞI NISTRU

Lupta dusă de reprezentanţii poporului nostru moldovenesc dintre Prut şi Nistru era mult mai grea decît a tovarăşilor noştri revoluţionari de alte naţionalităţi de pe cuprinsul imperiului rusesc. Pe lîngă activitatea revoluţionară, care adesea îi ducea pe luptători la puşcărie sau în pustietatea Siberiei, noi revoluţionarii trebuia să menţinem sentimentele naţionale şi să scoatem la lumină pe bieţii noştri moldoveni părăsiţi de conducătorii lor de altădată şi lăsaţi pe socoteala preoţilor şi învăţătorilor ruşi sau rusificaţi, în întunericul în care trăiau într-o somnolenţă completă şi uitînd cu încetul trecutul lor istoric. Singura sursă de a cunoaşte trecutul lor istoric erau pentru moldoveni povestirile bătrînilor şi cîntecele jalnice ale baladelor, dar aceasta nu era suficient. Mulţi din noi eram de părere că starea aceasta nenorocită, în care se afla marea massă ţărănească, se datora în primul rînd faptului că noi moldovenii aveam aceeaşi religie ca şi ruşii şi în al doilea rînd conducătorilor noştri din administraţia locală. Aceşti conducători erau lipsiţi de sentimente naţionale şi patriotice. Cu o mică excepţie nici nu erau români, ci o corcitură româno-greacă, şi nu erau nici români nici greci, ci pur şi simplu nişte tumori canceroase plasate pe corpul poporului, pentru a se îmbogăţi şi îngrăşa. În cele din urmă au părăsit poporul, aruncîndu-l în ghearele rusificatorilor. În ce priveşte religia, populaţia moldovenească din provincia noastră, cu fanatism a păstrat în fiinţa sa cele mai profunde sentimente religioase încă din trecutul îndepărtat al istoriei noastre, cînd pentru apărarea religiei se duceau cele mai crîncene şi sîngeroase războaie. Din 1806 poporul nostru suporta toate chinurile şi durerile în tăcere, rugîndu-se. Poporul a urît otomanismul şi păgînismul turcesc şi a îmbrăţişat cu căldură pravoslavia de la răsărit şi îi considera pe ruşi ca pe fraţi, numai datorită faptului că ei erau creştini şi oricît rău ar fi făcut un rus unui moldovean, rusul era iertat : „Ei, dă, să fie iertat că şi el rusul e creştin ca şi noi." Deşi moldoveanul nostru ştia că el nu e de neam rusesc şi el nu era cu rusul frate de sînge. De această simplitate a profitat din plin preoţimea şi învăţătorimea rusească, care avea sarcina să rusifice pe moldoveni şi să şteargă orice diferenţă ce există între rus şi moldovean. În această privinţă preoţii aveau arhierei ruşi trimişi de centrul rusesc cu misiunea specială de a rusifica pe moldoveni, făcîndu-i să se convingă, că deşi ei nu sunt fraţi de sînge cu ruşii, dar sunt fraţi cu duhul. Iar învăţătorii aveau seminarul lor din comuna Bairamcea, judeţul Cetatea Albă, unde profesorii erau obligaţi să convingă pe viitorii învăţători că moldovenii n-au istorie. Şi oricît ar fi vrut moldovenii cărturari să explice poporului trecutul său istoric şi originea sa de neam, nu reuşeau. Ei erau împiedecaţi de acei sus puşi să spună răspicat adevărul des-

pre trecutul şi originea neamului nostru moldovenesc.

Dau mai jos un exemplu, care confirmă cele expuse mai sus. După multe peripeţii, interventii şi rugăminţi, conducerea bisericească din Moldova dintre Prut şi Nistru a aprobat ca să se tipărească la Chişinău în limba românească revista „Luminătorul", şi aceasta la stăruinţa unui grup de preoţi moldoveni. Revista apărea în limba românească, însă cu litere chirilice (ruseşti). Scopul acestui grup de preoţi era ca pe lîngă problemele religioase să poată strecura pentru moldoveni şi cîte o frîntură din istoria, trecutul şi originea neamului nostru moldovenesc. Dar şi aceasta cu multă prudenţă şi tact. Aşa, cu ocazia sărbătoririi aniversării de o sută de ani de la răpirea Basarabiei de către Rusia, grupul acestor preoţi s-a hotărît să strecoare în revistă şi cîteva date din trecutul nostru. Aşa că revista pe luna mai 1912 a tipărit următorul articol: „Cînd şi cum s-au încreştinat moldovenii."

Mîndria moldovenilor trebuie satisfăcută, şi-au zis şefii bisericii din Basarabia, fiindcă moldovenii sunt mai vechi creştini decît ruşii şi bulgarii. Enumerînd părerile în privinţa creştinării românilor şi a creştinismului adus prin colonişti, se atingea şi chestia originii neamului nostru. Iată ce scria în „Luminătorul" (Luna mai 1912, paginile 127, 128):

„Dacii în amestec cu puternicul şi cuceritorul norod al romanilor, care au venit mai tîrziu şi le-au luat ţara, amestecîndu-se cu dînşii au dat naştere neamului nostru. În anul 106 după Hristos, după războiul îndelungat între craiul Decebal şi împăratul Romei, Traian, a supus Dacia şi a prefăcut-o în ţară romană.

Ca să întipărească stăpînirea romană asupra părţilor noastre, romanii au adus în Dacia funcţionari împărăteşti, apoi au întemeiat cetăţi, au făcut drumuri. Au vrut să întemeieze în ţara cucerită şi viaţa romană, aducînd din împărăţia lor pe lîngă ostaşi tîrgoveţi şi oameni deprinşi cu meşteşugurile, cu lucrul pămîntului, cu săparea şi dobîndirea sării, aurului şi argintului, în scurt, oameni cu o viaţă aşezată căci dacii erau un popor de ciobani. Ostaşii lui Traian, precum şi cealaltă lume venită în Dacia, se căsătoreau cu fetele dacilor şi din căsătoria lor amestecată a răsărit un neam nou cu o limbă nouă ieşită din limba romanilor cea latinească, neamul şi limba noastră. Deci moldovenii fiind urmaşi ai romanilor, limba noastră e fiică bună celei latineşti."

Aşa de frumos şi clar, deşi foarte scurt, s-a scris despre originea neamului nostru. Dar nu se lasă atît de jos ruşii, vrei nu vrei, trebuie să fie neamuri numai cu ei măcar cu duhul. Şi mai departe articolul zice :

„Măcar că în vinele moldovenilor curge sîngele rîmlenilor celor în toată lumea vestiţi, iar în vinele ruşilor curge sîngele slovenesc şi după sînge ruşii nu se nemăluiesc cu noi, însă sunt neamuri (rudenie) după duh, căci deopotrivă iubesc credinţa pravoslavnică ruşii şi tot cu acea rîvnă şi tărie o preţuim pre ea şi noi. Rusia ca o soră mai mare şi iubitoare totdeauna s-a îngrijit de

aceea ca să sporească credința cea dreaptă între noroadele cele mai mici."

Țăranii moldoveni au auzit de cele scrise în „Luminătorul" și unii din ei reflectau astfel: „Auziți, măi, oameni buni, că noi ne tragem din latini, din Rîm, dar ne nemăluim cu rușii, măcar după duhul, cum o mai fi și asta? Neam cu duhul înseamnă că de acu înainte și noi sîntem pravoslavnici, ca și rușii, ați înțeles? Căci dacă am fi de un sînge cu ei, ar trebui să avem și aceeași limbă. Dar se vede că așa e lăsat de Dumnezeu să ne hrănim și să trăim fiecare cu limba lui. Și mai întîi ce ne pasă nouă de rus, noi rîdem de dînsul, iar el nu înțelege și rămînem noi cu rîsul, iar rusul cu „neznai".

Aceasta era conștiința moldovenilor după 100 de ani despre originea lor, fiindcă au trebuit să treacă o sută de ani de la anexarea provinciei ca cineva să îndrăznească să scrie cîteva fraze despre originea neamului nostru, iar rușii după 100 de ani să binevoiască a aproba un articol, în care pe scurt se fac cîteva aluzii la trecutul nostru istoric. Dacă aceste date istorice despre neamul nostru ar fi fost tipărite nu la o sută de ani de rusificare și îndopare cu pravoslavnicia, ci măcar o dată pe lună, altfel ar fi judecat moldovenii noștri articolul: „Cînd și cum s-au creștinat moldovenii". (Din revista „Luminătorul", anul 1912, luna mai, paginile 127, 128.)

În anul 1908 revoluția este înăbușită și în Rusia se fac alegeri în dumă (parlament rusesc).

La alegerile ce se făceau pentru dumă, moldovenii nu erau înscriși pe listele de alegători. Ei nu mai aveau presa lor națională și combativă, în schimb străinii, dușmanii neamului nostru, grecii, polonezii, armenii și rusificații, cum erau Crupenschi, Purișchevici, Crușevan, Sinadino, Demianovici, Wagner, Soltuz, Stepanov, Melenciuc, Sveatopolschi-Mirschi etc. etc. aveau bani, aveau presa lor și ei se alegeau în dumă și se prezentau acolo în numele poporului moldovenesc. Aceștia erau factorii rusificării și ai represiunilor prin corupție și minciună. Dar reacția produsă prin mișcarea revoluționară din 1905—1906 era în toi. Unii din luptători se refugiaseră în Moldova, iar alții continuau să activeze pe tărîm național; se traduc unele din creațiile lui Lev Tolstoi, se tipărește „Stan pățitul" al lui Ion Creangă, se tipăresc calendare și colinde moldovenești etc.

În 1913 apare revista „Cuvîntul Moldovenesc", condus tot timpul de Pan Halipa. Mai tîrziu apare „Glasul Basarabiei", condus de N. Alexandri și S. Murafa.

La 5 mai 1914 mai apare ziarul săptămînal „Cuvîntul Moldovenesc", condus tot de Pan Halipa. Și așa, cu riscul libertății lor, fără fonduri și fără nici un ajutor, mînați de instinctele naționale și sociale, muncesc și se zbat fără întrerupere aceste vlăstare noi îndrumătoare ale neamului românesc din Basarabia, pe drumul independenței.

Sărace, mici și plăpînde erau manifestațiile naționale și culturale înainte de războiul mondial, cu toate acestea aveau un răsunet

și o înrîurire asupra sufletelor moldovenești răspîndite în toată Rusia. Mulți din luptătorii noștri n-au avut ocazia să citească nici una din aceste publicații ce apăreau periodic la Chișinău, însă era suficient să se știe că undeva se gîndește, se discută, se scrie și se tipărește în moldovenește și pentru moldoveni, ca să se entuziasmeze, să se bucure și să încolțească speranța pentru izbînda viitorului nostru românesc în Basarabia.

Părăsiți și uitați de frați și de Dumnezeu, în ghearele străinilor, noi duceam flacăra românismului mai departe.

În 1914 a izbucnit primul război mondial. Între 1914—1916, Rusia, prin munca forțată a țăranilor noștri moldoveni, a săpat șanțuri apărătoare și a întins sîrmă ghimpată pe toată întinderea frontierei cu România. În rîndul fruntașilor basarabeni, evenimentul a produs îngrijorare. Se punea întrebarea, cu cine va merge în război România? Cu Rusia sau contra ei? Dar în cele din urmă România s-a aliat cu Rusia și a început războiul contra Germaniei și Austro-Ungariei, aceasta însemna sfîrșitul idealurilor noastre, eram osîndiți la o veșnică dominație rusească.

Se vede că România a uitat cît de mult au făcut poporul și armata română pentru întinderea și întărirea Rusiei țariste, a uitat cum a luptat armata română la Plevna și cu cîte jertfe de oameni, în lupte grele, pentru a cuceri întăriturile turcești, ca apoi — după ce totul era gata — Rusia să se declare învingătoare.

A uitat oare România de apelul țarului Alexandru II, de istorica telegramă către Domnitorul României, prin care solicita intervenția urgentă a armatei române, spre a salva armata rusească din situația grea în care se găsea în lupta cu armata turcească? (Vezi bătălia de la Plevna, de George Coșbuc.)

România a uitat ignoranța cu care a fost tratată de Rusia la conferința de la Berlin? A uitat oare de declarațiile lui Mihail Kogălniceanu, reprezentantul României tot la acea conferință de la Berlin, în luna iulie 1878:

„Restituirea prin tratatul de la 1856 a unei părți din Basarabia, Principatului Moldovei, a fost un act de echitate a Europei. Îmbucătățirea de la 1812 nu putea să se justifice prin fapt sau drept de învingere. La 1812 Basarabia ținea de un principat, a cărui autonomie fusese atestată solemn prin toate tratatele înainte făcute între imperiul rus și otoman. Tratatul de la Kutciuk-Kainardji îndeosebi recunoștea prinților Moldovei și Valahiei calitatea de suzerani, și stabilea că Basarabia face parte din Moldova. Era dar o țară românească cu instituții și legi românești, în mod explicit menținută de M. S. Împăratul Alexandru I. Acest respect pentru vechea naționalitate a fost promulgat în rescriptul imperial, care promulga organizarea administrativă și juridică a acestei provincii după încorporarea ei la Rusia, fără să se facă cea mai mică distincție între Basarabia de jos și cea de sus. La 1878, ca și la 1812, Basarabia nu putea fi revendicată de Rusia în virtutea dreptului de victorie. Ea aparținea unui principat, pe care Rusia însăși, în tot timpul

trecutului război cu imperiul otoman, l-a considerat şi tratat ca un stat independent şi aliat. România ţine minte sacrificiile pe care le-a făcut pentru mărirea, fericirea şi gloria Rusiei. Ea îşi aduce aminte că, de la Petru cel Mare pînă în zilele noastre, ea a fost rînd pe rînd sau în acelaşi timp baza operaţiunilor militare ale Rusiei, chiar atunci cînd ele operau peste Dunăre, şi foarte adesea teatru preferat al celor mai groaznice coliziuni (exp.: loviri, ciocniri). Ea îşi aduce aminte de asemenea că la 1812 a pierdut în profitul Rusiei jumătate din Moldova, adică Basarabia dintre Prut şi Nistru. (Noradounghian, IV, pag. 180.)"

A uitat oare România că, drept recunoştinţă, pentru enormele cheltueli făcute de România cu întreţinerea trupelor ruseşti pe teritoriul românesc, precum şi de jertfele umane şi materiale, Rusia a luat de la România cele trei judeţe din sudul Basarabiei? Toate acestea şi atîtea alte nedreptăţi comise de Rusia faţă de România, clocoteau în sufletele noastre moldoveneşti. Afară de aceasta, noi basarabenii, supuşi imperiului rusesc, trebuia să luptăm în calitate de ostaşi contra fraţilor noştri din Transilvania şi Bucovina. Ce folos ar fi avut România dacă Rusia ar fi ieşit învingătoare din acest război? Nu ar fi găsit oare Rusia diferite pretexte şi motive economico-politice sau motive de despăgubire ca să se întindă şi mai mult în interiorul României, ca să-şi satisfacă vechea dorinţă de a stăpîni Moldova pînă la Siret?

Aceasta era situaţia şi starea sufletească a moldovenilor conştienţi, în momentul cînd România a intrat în război alături de Rusia.

Imediat ce România a intrat în război, în Basarabia au năvălit trupe ruseşti, s-au instalat spitale militare, s-au înfiinţat depozite de muniţii, regimente în refacere, rechiziţii de tot felul şi aceasta însemna o rusificare şi mai intensă. N-a trecut mult timp şi au apărut prin sudul Basarabiei convoaie nesfîrşite de căruţe cu refugiaţi din Dobrogea ce se scurgeau spre Odessa, Herson etc., urmate de cirezi de vite şi turme de oi. Toate aceste tablouri triste produceau în inimile noastre dureri.

Şi iată că vine ziua cea mare mult aşteptată de noi moldovenii şi de toate naţionalităţile ce compuneau Rusia ţaristă.

În luna Februarie 1917, la Petrograd, e detronat ţarul Nicolae II al Rusiei, se prăbuşeşte monarhia, moştenitorul Alexei e bolnav, neputincios, iar fratele ţarului, Mihail, a renunţat şi el de a prelua în spinare monarhia putredă a ţarismului rusesc şi se instalează un guvern mai puţin revoluţionar, prezidat de prinţul Livov.

La 5 martie 1917, cu o oarecare întîrziere, soseşte la Chişinău o telegramă oficială din Petrograd către autorităţile locale, care vestea că Basarabia nu mai aparţine imperiului rusesc şi că este liberă.

Ştirea căderii ţarismului a fost primită cu entuziasm de către moldovenii de pretutindeni şi de pe toate fronturile de luptă şi unităţile de rezervă.

N-a durat mult şi au început mişcările naţionale din sînul fiecărei naţionalităţi din fostul imperiu rus: polonezi, ucraineni, gruzini, lituanieni, moldoveni etc.

Odată cu celelalte naţionalităţi am început şi noi moldovenii să ne organizăm pe bazele principiului autodeterminării declarate de revoluţia rusească. Mişcarea moldovenească a început cu mare entuziasm. Peste tot, la Chişinău, Petrograd, Odessa, Kiev etc.

Începînd chiar din martie 1917, apar în gazetele din Chişinău şi Odessa diferite note despre mişcarea moldovenească. Se tipăresc apeluri către moldovenii cărturari, pentru a publica în ziare manifeste în limba moldovenească, în scopul de a adînci revoluţia în massele ţărăneşti de la sate. Un student, Costache Mîţu, publică în ziarele din Chişinău apeluri către moldoveni pentru a se constitui în cercuri naţionale moldoveneşti.

Un grup de preoţi moldoveni cere prin presa locală din martie 1917 şcoală moldovenească şi slujbă religioasă şi predici în limba moldovenească. Un preot moldovean, anonim, publică un apel, prin care cerea să se moldovenizeze preoţimea şi să se slujească şi să se cinte în biserică moldoveneşte. De asemenea insistă ca arhiereii să fie moldoveni.

La 3 aprilie 1917, sub preşedenţia generalului Donici se constituie la Chişinău Partidul Naţional Moldovenesc. Punctele din program sunt:

1. Introducerea autonomiei Basarabiei cu dreptul de autodeterminare naţională.

Avîndu-se în vedere deosebirile care există între Basarabia şi Rusia, prin trecutul lor istoric, de neam, rasă şi limbă, ca şi prin obiceiuri şi formele deosebite de a stăpîni pămîntul, Basarabia cere introducerea autonomiei pe care a avut-o în trecut.

Partidul se obligă să lupte pentru aşezarea temeinică a poporului în drepturile proclamate de revoluţia rusă.

2. Va lupta alături de celelalte popoare din Rusia pentru libertatea (slobozenie) şi independenţa popoarelor.

3. Partidul va lupta pentru dobîndirea celei mai largi autonomii administrative, judecătoreşti, şcolare, bisericeşti şi economice a Basarabiei.

4. Partidul va lupta ca toate legile care privesc viaţa înăuntrul Basarabiei să se întocmească de un parlament local, „Sfatul Ţării", potrivit obiceiurilor vechi şi nevoilor de acum ale ţării, iar pe lîngă stăpînirea rusească va fi înfăţişat un slujbaş anume ales al Basarabiei.

5. Administraţia şi judicăţile să se îndeplinească de sus pînă jos de către slujbaşi moldoveni ieşiţi din sînul poporului şi în limba poporului.

6. Limba rusească să fie numai pentru a ţine legătura cu stăpînirea rusească.

7. În toate şcolile, de toate treptele, limba de predare să fie limba naţională a poporului, iar limba rusească se va învăţa în şcoli ca

un obiect de învățămînt. În toate orașele și satele să se facă școli bune cu mai mulți ani de învățătură și toți copiii să fie îndatorați să învețe în mod obligatoriu.

8. Biserica să aibă autonomia ei. O mitropolie și un arhiereu moldovean, iar preoții să fie crescuți în limba moldovenească.

9. Aducerea străinilor pe teritoriul Basarabiei să se oprească.

10. Moldovenii să nu fie duși la oaste în afară de Basarabia.

11. Din punct de vedere economic, toate veniturile țării să fie întrebuințate numai pentu nevoile locale.

12. În ce privește pe românii de dincolo de Nistru, să li se acorde aceleași drepturi naționale pe tărîm cultural, bisericesc, politic, economic, ce vor avea în Basarabia locuitorii de alte naționalități.

Pe aceste temeiuri se așează Partidul Național Moldovenesc. El nădăjduia că sub steagul lui va izbuti să adune toată suflarea românească moldovenească și s-o ducă la izbîndirea sfintelor noastre drepturi, de care am fost lipsiți pînă acum."

Tipărit și publicat în „Cuvîntul Moldovenesc" nr. 28 din 9 aprilie 1917.

Conducerea partidului se compunea din :

Președintele Pavel Gore,

Vice-președinte Vlad Herța,

Secretar general Pan Halipa,

Președinte de onoare Vasile Stroescu,

Membrii biroului de conducere : General Donici, Doctorul Pavel Grosu, Profesor T. Ioncu, Vlad Bogos, Vlad Cazacliu, Codreanu, Ion Buzdugan, Gafencu, Preotu Perfenie, Arhimandrit Gurie (viitorul mitropolit al Moldovei dintre Prut și Nistru).

Publicarea înființării Partidului Național Moldovenesc și programul adoptat de acest partid dă mișcării moldovenești în general un impuls.

În scurt timp la acest partid aderau organizațiile moldovenești de diferite nuanțe politice.

La 19 aprilie 1917, Comitetul Ofițerilor și Soldaților din garnizoana Odessa aderă la Partidul Național Moldovenesc.

La 11 aprilie 1917, la Bolgrad se constituie o secție a Partidului Național Moldovenesc și se alege un comitet de conducere, alcătuit din : Grigore Georgescu, D. Lungu, Ion Andronic, Ștefan Ciobanu, F. Mujin.

Se ia o hotărîre ca partidul, prin delegații săi, să ia parte la toate adunările moldovenești, oriunde ar avea loc ele.

Mișcarea moldovenească ia proporții din ce în ce mai mari :

La Chișinău, în frunte cu P. Gore, Pan Halipa, Ion Pelivan, Vlad Herța, N. Alexandri etc., La Petrograd, în frunte cu privatdocentul I. Inculeț, directorul liceului P. Erhan, studenții N.Grosu și Cujbă etc. La Kiev, în frunte cu studenții V.Bogos, V. Cazacliu, colonel Pietraru, delegatul guvernului român pentru organizarea unităților militare de prizonieri din armata austro-ungară, și militari moldoveni.

O explicație : La Kiev în timpul acela, pe lîngă organizația studenților moldoveni și a unui grup de moldoveni militari din Basarabia, era un mare număr de ardeleni voluntari și români din Vechiul Regat.

Conform înțelegerii dintre guvernul român și cel rusesc, toți românii ardeleni și bucovineni care luptaseră în armata austro-ungară și se aflau ca prizonieri în Rusia, și care doreau să lupte pe frontul românesc contra nemților, în calitate de voluntari, erau trimiși la Kiev, unde erau cazați in clădirea liceului de fete nr. 4.

Guvernul român a trimis la Kiev un grup de ofițeri, în frunte cu colonelul Pietraru, ca să organizeze din acești prizonieri unități militare, să-i instruiască și să-i expedieze spre Iași, ca apoi să fie trimiși pe frontul de luptă. Printre acești voluntari ardeleni se afla un mare număr de ofițeri intelectuali devotați idealurilor românești. Deși cazați cu toții la un loc, acești prizonieri erau liberi, puteau vizita orașul și împrejurimile lui, așa că noi moldovenii din Basarabia ne întîlneam cu ei cu multă bucurie. Organizam întruniri, la care participau și delegații ardelenilor și bucovinenilor. Se țineau și mitinguri de mari proporții și uneori se organizau și petreceri cu caracter național. Aceste întîlniri, pe noi românii de pretutindeni, ne uneau ca adevărați frați. Limba noastră frumoasă, sentimentele de dragoste frățească și mai presus de toate idealurile ce păstram în inimile noastre, ne legau ca pe adevărați frați.

La 1 mai 1917 peste tot la Kiev se sărbătorea ziua muncii, am avut fericirea să particip la un mare miting organizat de cercul studenților moldoveni, pe o insulă „Darnița", pe care o despărțea de orașul Kiev doar un crac al apei Niprului. La acest miting participau peste 600 de moldoveni, ardeleni și bucovineni.

Mitingul se deschide de studentul V. Bogos, organizatorul acestei manifestații, printr-o cuvîntare înflăcărată, după care propune ca președintele acestei manifestații să fie un oaspete ardelean. In strigăte de „ura" se urcă la tribună un maramureșean, cu gradul de maior, al cărui nume nu mi-l amintesc. Cu aclamații nesfîrșite și strigăte de „ura" maramureșeanul ocupă locul de președinte.

Într-o limbă frumoasă românească, cu o nuanță ce foarte mult se aseamănă cu limba vorbită de noi cei din nordul Basarabiei, maramureșeanul, într-o lungă cuvîntare, subliniază devotamentul românilor din Ardeal și Bucovina, arătînd dorința lor de a lupta pînă la sfîrșit, pînă ce vom înfăptui România Mare.

Au vorbit în același sens mai mulți ardeleni, bucovineni și moldoveni, exprimînd bucuria de a fi cu toții la un loc, jurînd că vor lupta pe toate căile și cu toți dușmanii pînă cînd ne vom uni cu toții într-o Românie Mare.

După 4 ore de discuții, mitingul s-a transformat într-o petrecere frățească. Cu toții au cîntat „Deșteaptă-te Române" și „Pe-al nostru steag e scris unire".

Sărbătoarea a durat pînă tîrziu seara, cînd ne-am despărțit cu îmbrățișări și regrete.

Am rămas cu credința fermă că neamul nostru încă e tînăr și viguros și va arăta lumii întregi că e vrednic și pregătit să se înfrățească și să se conducă singur.

ȘI LA ODESSA

Sub directa îndrumare a căpitanului Catelli, ajutat de vrednicii și tinerii luptători Anton Crihan, Ion Buzdugan, N. Ciornei, Osoian etc. și sprijiniți de generalul de cavalerie Donici (fost comandant al grupului de cavalerie rusească de pe frontul ruso-japonez în anul 1904—1905) se organizează mitinguri de mari proporții, la care participă delegați din Chișinău ca : Pan Halipa, Gh. Buruiană, S. Murafa, Vladimir Herța etc. Se țin ședințe, se organizează comitete pe tot cuprinsul zonei militare Odessa, ce cuprindea Hersonul, Sevastopolul etc.

La 19 aprilie 1917, din inițiativa căpitanului Catelli și sub președenția generalului Donici, se organizează la Odessa un mare miting, la care participă toți ofițerii și soldații din garnizoana orașului, precum și mulți civili moldoveni, în număr de peste 10. 000 de oameni. La acest miting impunător vorbesc în numele „Cuvîntului Moldovenesc" Pan Halipa, apoi generalul Donici și căpitanul Catelli. În cuvîntările rostite se explică moldovenilor că ei nu mai aparțin imperiului țarist despotic și că sînt liberi să-și croiască o altă soartă, o altă administrație națională, apoi că se va introduce în școli și administrație limba românească, iar pămîntul Basarabiei se va împărți la țărani, după legile ce se vor face.

La urmă, într-o atmosferă indescriptibilă și cu un mare entuziasm, toți cei prezenți, cu mîinile ridicate în sus, au jurat că se vor alătura uniți, în jurul luptătorilor încercați ai moldovenilor pentru drepturile și autodeterminarea poporului moldovean și lupta nu va înceta pînă ce nu se vor realiza toate idealurile neamului românesc.

Această mare massă de moldoveni entuziasmați, cu glas tare repetau jurămîntul, cuvînt cu cuvînt, după președintele mitingului, generalul Donici.

Este greu să se șteargă din memoria și inima unui participant asemenea clipe trăite, în cele 4 ceasuri cît a durat mitingul.

În afară de aceasta, pe lîngă activitatea pe teren național și social a moldovenilor din Chișinău, Odessa și Kiev, se înființează comitete ostășești moldovenești, pe lîngă unitățile din Sevastopol, Herson, precum și în cele mai îndepărtate colțuri ale Rusiei, cum a fost de pildă în localitatea Moroschi, unde erau concentrate trupele de rezervă ale frontului de vest. Astfel că, la un moment dat, aveam

organizații militare naționale moldovenești la Odessa, sub conducerea căpitanului Catelli ajutat de A. Crihan, I. Buzdugan, Ciornei și Osoian. La Roman, sub conducerea locotenentului Pîntea, la Ecaterinoslav sub conducerea sergentului Sinicliu, la Novo-Ghiorhievsc sub conducerea colonelului Martinovschi, la Moroschi sub conducerea locotenentului Anatol Moraru, la Sevastopol sub conducerea marinarilor Gafencu și Turcuman, și în alte unități, unde erau organizate comitete moldovenești.

Pretutindeni se țin congrese și mitinguri, la care participă un mare număr de moldoveni, se țin cuvîntări înflăcărate, se votează rezoluții și, peste tot, se cere să se introducă limba moldovenească în școli, biserici și alte instituții, se trimet delegați la Chișinău ca să se pună la curent cu tot ce se petrece și se face la centru, se raportează despre tot ce se face în alte localități din Rusia.

Cu privire la buna desfășurare a mișcării moldovenești de peste tot, la Chișinău și în fiecare județ din Basarabia se țin congresele Partidului Național Moldovenesc, la care participă marea massă a țăranilor, învățătorilor, cooperatorilor, preoților etc. La toate întrunirile Comitetelor Ofițerilor și Soldaților Moldoveni sunt prezenți reprezentanții Partidului Național Moldovenesc, precum și reprezentanții presei moldovenești. Ca reprezentant al presei la toate aceste mari manifestații sunt prezenți neobosiții luptători : Pan Halipa, Ion Pelivan, Pavel Gore, învățătorul Profirie Fala, S. Murafa, Ion Buzdugan și mulți alții.

La 20—22 Aprilie 1917, la Chișinău, se ține Congresul Preoților, sub preșidenția preotului Alexandru Baltaga.

Au luat cuvîntul din partea Partidului Național Moldovenesc Pavel Gore și alții. Toți cer organizarea bisericii pe baze naționale cu un episcop moldovean în frunte, introducerea limbii moldovenești în școală și în biserică, și susțin principiul autodeterminării popoarelor.

La 7 mai 1917 se ține Congresul Învățătorilor din județul Bălți, sub conducerea învățătorului P. Fala. Vorbesc Vlad Leahu și preotul Dumitriu. Se cere introducerea imediată a limbii românești în școli, biserici etc. Au dat cuvîntul și reprezentanții minorităților, printre care au vorbit : Sisco, Caminschi, Wassermann, susținind și ei cererea moldovenilor.

La 28 Mai 1917, la Chișinău, se ține Congresul Învățătorilor, la care participă și cîte un țăran de fiecare sat. Iau parte la congres Pavel Gore, Grigore Cazacliu, Gafencu, Moraru, Marafa, pr. Madam Al. Mateevici, Groapă, Herța, Neaga, Secară, Bucșenescu, Tocan, Bucănescu, Halipa și mulți alți luptători moldoveni.

În prezența a peste 400 congresiști, arhimandritul Gurie face o slujbă în limba moldovenească. Congresul este deschis de către Pavel Gore, care se adresează congresului cu următoarele cuvinte :

„Frați români," ... și apoi le spune că „moldovenii sunt o ramură a poporului român, deci noi moldovenii suntem români."

Apoi vorbește Pan Halipa, în numele ziarului „Cuvîntul Româ-

nesc"*, după care iau cuvîntul Cazacliu, Gafencu, Murafa, Neaga etc.

Ceva mai tîrziu se ţine Congresul Cooperatorilor, organizat de către Ghiţă Buruiană şi Alexandru Groapă. Vorbesc Costin, Coropseanu şi alţii. Doleanţele sînt aceleaşi.

La 12 Iunie 1917 se redeschide Societatea Culturală Moldovenească, care fusese întemeiată în 1905. Din acea societate făceau parte : Pan Halipa, T. Neaga, Ştefan Ciobanu, S. Murafa, Andrei Murafa, N. Alexandri, Leonard, arhimandritul Gurie, Semigradov etc.

Se deschide o grădiniţă de copii pentru moldoveni.

La 8 septembrie 1917 se deschide la Chişinău o tipografie adusă de către S. Murafa de la Iaşi. Această tipografie a prilejuit o mare bucurie în rîndul luptătorilor moldoveni. Cu ocazia instalării ei se ţin cuvîntări de către Pan Halipa, preot Parfenie, stareţul mînăstirii din Suruceni, Erhan, viitorul episcop al Ismailului.

La Sevastopol marinarii şi toată obştia moldovenească de acolo, în frunte cu Comitetul Militarilor Moldoveni, deschid o şcoală românească, unde predă un român, Moscu, de pe vaporul Traian.

La 17 septembrie 1917, Comitetul Ţăranilor Moldoveni din judeţul Bălţi scoate o rezoluţie, prin care se hotărăşte naţionalizarea tuturor şcolilor din judeţul Bălţi.

La Odessa, adunarea Comitetului Ostaşilor Moldoveni lansează un apel către moldoveni, cu următorul conţinut :

„Dragii noştri, vă facem cunoscut că noi ostaşii moldoveni aflători în Odessa, am avut astăzi marţi 18 aprilie 1917, o zi din cele mai frumoase din viaţa noastră. Ofiţerii noştri moldoveni, în frunte cu generalul Donici, ne-au chemat la o mare adunare, care a fost ca o sărbătoare mare a întregului nostru neam. Ni s-a spus de toate drepturile noastre naţionale, pentru care vom avea cu toţii să luptăm de aici încolo. Ni s-a spus anume şi toţi am văzut bine că aşa este că stăpînirea cea rusească veche, după care noi moldovenii nici un bine n-am avut, n-o să se mai întoarcă. În locul ei s-a aşezat o stăpînire cu mai multă dreptate pentru noi şi care ne va scoate drepturile noastre la o viaţă naţională în toate domeniile ei şi ne va da şi nouă pămînt."

Mişcarea naţională de pe tot cuprinsul Basarabiei şi din alte regiuni ruseşti este în plină dezvoltare. Curentul naţional pune capăt tendinţei de rusificare. La toate congresele şi la toate adunările moldoveneşti se cerea revendicarea politică, introducerea limbii moldoveneşti în şcoli, biserici, justiţie, se cerea constituirea cît mai repede a Sfatului Ţării, organ suveran al provinciei, care să traducă în viaţă satisfacerea doleanţelor poporului moldovenesc. Paralel cu activitatea noastră naţională şi locală, se organizează şi duşmanii noştri ; pe pămîntul nostru strămoşesc continuă să existe elemente străine năzuinţelor noastre strămoşeşti. Trăiau pe pămîntul nostru încă mulţi duşmani, uneltele ţarismului rusificator şi asupritor. Aceste elemente nu vedeau cu ochi buni înflăcărata noastră activitate naţională. Aceştia au început să se organizeze în diferite comitete, transformîndu-se peste noapte din slugi devotate ţarului, în democraţi populari, în socialişti revoluţionari, şi din nou se aşează comod în scaunele vechi, însă de data aceasta sub masca revoluţiei ruseşti. Ei continuă opera lor de ură faţă de noi, încercînd să împiedice mişcarea moldovenească şi să creeze diferite obstacole în calea activităţii noastre naţionale, inventînd diferite minciuni. Ei răspîndeau versiunea că mişcarea noastră este o mişcare separatistă, antisemită etc. Ori ştiut era că antisemitismul a fost cel mai dezvoltat în Rusia ţaristă, unde s-au comis cele mai mari pogromuri. Cazul antisemitului Cruşevan, cu gazeta sa „Drug", susţinut de elemente antisemite. Elementele străine stabilite pe acest teritoriu, în decursul stăpînirii ruseşti,ignorau dreptul românilor din Basarabia de a-şi manifesta sentimentele lor naţionale şi de a-şi cere drepturile lor istorice.

* E o confuzie, se vede ; e vorba de acelaşi ziar „Cuvîntul moldovenesc". (N. red.)

În vreme ce noi moldovenii, precum şi celelalte naţionalităţi din imperiul rusesc, ne organizam şi cerem dreptul la autodeterminare, în Rusia situaţia militară se agrava. Războiul era lăsat pe planul al doilea. Armata se descompunea, iar anarhia lua proporţii.

Îngrijorate, autorităţile militare erau neputincioase, disciplina dispăruse. Anarhia se întindea pe toate fronturile şi mii de dezertori ruşi năvăleau în oraşele şi satele noastre. Fabricile de rachiu şi depozitele de vinuri erau devastate. Devastările, jafurile şi omorurile se ţineau lanţ. Aceste elemente au împuşcat pe iluştrii noştri luptători ca S. Murafa, inginer Hodorogea, Mihail Rusu şi mulţi alţii.

Ziarele din Basarabia aduceau zilnic ştiri din ce în ce mai alarmante. Toate acestea cereau rezolvarea naţională cît mai rapidă a situaţiei întregii populaţii basarabene şi a avutului ei.

Basarabia era drumul de scurgere al tuturor dezertorilor ruşi de pe frontul românesc, precum şi calea de trecere a trupelor de rezervă spre front. Unităţile militare, în trecerea lor spre front sau înspre interiorul Rusiei, devastau bunurile populaţiei din acest teritoriu.

Numai cei ce aveau răspunderea pentru liniştea, viaţa şi avutul poporului nostru, ştiau cît de greu era să te orientezi şi să conduci astfel treburile ca să poţi face faţă acestor împrejurări.

Dacă cineva ar fi putut să descrie evenimentele ce s-au petrecut într-o perioadă atît de frămîntată, în care se urmărea realizarea idealurilor noastre naţionale şi sociale, aceasta ar fi apărut ca o fantezie umană. Dar totuşi, încetul cu încetul, din treaptă în treaptă, în mod sistematic, organizîndu-se unităţi după cerinţele momentului şi apelînd mereu la noi forţe, am ajuns la sfîrşit la punctul culminant, prin organizarea unui Comitet Central Orăşănesc Moldovenesc, în care erau puşi la treabă o pleiadă de tineri, reprezen-

tîndu-i pe ostașii moldoveni din toate regiunile rusești, de pe toate fronturile. Aceștia reprezentau populația tuturor județelor din Basarabia.

Activitatea Comitetului Central și-a axat munca pe trezirea conștiinței naționale în massele largi ale poporului din Basarabia, pentru care a chemat toate forțele intelectuale în sprijinul său.

Toată această floare a neamului a fost convocată la un congres al ostașilor moldoveni de pe toate fronturile. Ei au luat soarta poporului din Basarabia în mîinile lor, punînd bazele unui organ legislativ suprem sub denumirea de „SFATUL ȚĂRII", și au votat un program, care trebuia dus la bun sfîrșit.

Capitolul II

ÎNFIINȚAREA COMITETULUI CENTRAL MOLDOVENESC AL SOLDAȚILOR ȘI OFIȚERILOR LA CHIȘINĂU

După cum am arătat în capitolul precedent, lupta moldovenilor din Basarabia pentru drepturile lor la o viață națională și socială, pe la mijlocul lunii Iunie 1917, se desfășura în toate domeniile cu febrilitate.

La toate congresele, la toate întrunirile comitetelor societăților culturale moldovenești, ale organizațiilor politice moldovenești, se vorbea cu disperare, se votau rezoluții, se cerea înființarea unui organ legislativ suprem pentru întreaga Basarabie, se cerea naționalizarea școlilor, bisericilor și tuturor instituțiilor administrative și, mai ales, se cerea efectuarea unei reforme agrare etc. etc.

Comitetele moldovenești ale soldaților și ofițerilor de pe toate fronturile, precum și cele din garnizoanele Odessa, Sevastopol, Herson, Novo-Ghiorghievsc etc. erau îngrijorate de soarta familiilor și gospodăriilor din Basarabia și trimiteau necontenit delegați la Chișinău, pentru a se informa. Deși la Chișinău, Petrograd, Bălți, Soroca, Odessa, Kiev, Sevastopol, Iași, Roman, Moroschi etc. etc. cele mai vrednice elemente și cei mai activi reprezentanți ai neamului nostru luptau și se zbăteau să traducă în viață idealurile neamului, exprimate la sute de adunări, aceste organizații răzlețe nu aveau puterea și nici autoritatea să se impună și valul de nenorociri se abătea asupra Basarabiei.

Evenimentele impuneau înființarea unui organ central, în care să fie reprezentanți ai întregii Basarabii, și acest organ a fost înființat de reprezentanții comitetelor militare moldovenești.

În ziua de 22 Iunie 1917, la Chișinău, strada Haruzina nr. 21, se întrunesc reprezentanții comitetelor ostașilor și ofițerilor moldoveni și pun bazele Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni.

În ceea ce privește înființarea comitetului central al ostașilor moldoveni, îmi lipsesc unele date, registrele de procese-verbale cu toate datele și diferitele detalii, dar ceea ce știu precis și tot ce s-a petrecut în prezența mea și cu modesta mea contribuție le notez în memoriile mele.

Subsemnalul, în ziua de 21 Iunie 1917, am fost la Chișinău ca delegat al comitetului moldovenesc al ostașilor din garnizoana Moroschi, regiunea Minsc, unde erau trupele de rezervă ale frontului de vest, dar numai cu o simplă delegație de la o organizație revoluționară nu era posibil să părăsească cineva zona frontului, astfel ca să pot veni la Chișinău, am avut și un ordin de evacuare pentru o a doua operație după rănire.*)

Sosind la Chișinău, primul meu gînd era să iau contact cu directorul ziarului „Cuvîntul Moldovenesc", Pan Halipa, devotatul și neobositul luptător pentru idealurile moldovenești dintre Prut și Nistru.

Îndreptîndu-mă spre redacția ziarului „Cuvîntul Moldovenesc", cu scopul de a mă informa despre stadiul în care se găsesc organizațiile noastre moldovenești, în mijlocul grădinii publice, m-a salutat un sublocotenent și, observînd la butoniera lui panglica tricoloră, i-am răspuns în românește și l-am oprit pentru a sta de vorbă cu el. Sublocotenentul s-a prezentat — era Gherman Pîntea.

Așezați pe o bancă, chiar acolo, ne-am povestit cu nesaț unul altuia despre situația creată de revoluția rusească, despre organizațiile noastre naționale și despre misiunile ce le aveam de îndeplinit.

Domnul Pîntea mi-a povestit că el și cu încă alți delegați ai organizațiilor militare de pe frontul românesc și garnizoana Odessa au venit la Chișinău să înființeze Comitetul Central Moldovenesc al Soldaților și Ofițerilor și că luase contact cu unele organizații militare locale, precum și cu comisarul gubernial, domnul Mimi, numit de guvernul provizoriu din Petrograd.

Ei au expus comisarului Mimi misiunea de a înființa la Chișinău un comitet central militar moldovenesc. Ideea înființării comitetului militar era privită cu multă bunăvoință atît din partea comisarului guvernului cît și de toate celelalte organizații revoluționare locale, în afară de comitetul gubernial al soldaților și muncitorilor ruși, care deținea în mîinile lui toată situația politică și administrativă creată de revoluția rusească. Acest fapt ne îngrijora pe noi moldovenii și ne obliga la multă prudență și tact pentru început. Întîlnirea cu domnul Pîntea a avut o înrîurire asupra noastră, fiindcă noi aveam aceleași idealuri și aceeași misiune. Pînă la întîlnirea noastră, domnul Pîntea avusese discuții cu diferiți delegați ai frontului românesc și cu reprezentanți din alte unități locale și se luase hotărîrea de a se înființa comitetul central, dar pînă

în acel moment nu se înfiinţase încă. Între timp grupul de delegaţi, împuterniciţi cu înfiinţarea comitetului, au părăsit localul şcolii de pe strada Gogol, unde erau cazaţi şi se instalaseră pe strada Haruzina nr. 21.

Întîlnirea cu domnul Pîntea era foarte încurajatoare. Ne-am înţeles cu el ca a doua zi chiar, adică 22 Iunie 1917, să ne adunăm cu toţii şi să ţinem o şedinţă pentru a înfiinţa în mod definitiv Comitetul Central al Ostaşilor Moldoveni. Şi, în adevăr, la 22 Iunie 1917, ne-am adunat la adresa din strada Haruzina nr. 21.

La acea şedinţă au luat parte : reprezentantul organizaţiei din Iaşi, sublt. Ţanţu V., din partea organizaţiei militare din garnizoana Odessa sublocotenenţii Anton Crihan şi N. Ciornei, din partea frontului de vest Lt. A. Moraru, din partea garnizoanei Novo-Ghiorghievsc soldatul Bragă, din partea garnizoanei Chişinău sergentul Harea şi Lt. Vărzaru din partea comitetului militar din Roman sublt. Gherman Pîntea, de pe frontul de luptă colonelul Furtună, maiorul T. Cojocaru, Lt. Blănaru, sublt. N. Cernăuţeanu, sergentul M. Minciună şi mulţi alţii.

Şedinţa se deschide de sublt. Pîntea.

După lungi rapoarte şi dezbateri, adunarea a declarat înfiinţarea Comitetului Central Moldovenesc al Soldaţilor şi Ofiţerilor, cu sediul în Chişinău.

După ce comitetul central ostăşesc a luat fiinţă, s-a procedat la alegerea biroului executiv al comitetului şi au fost alese următoarele persoane :

Preşedinte : lt. Gherman Pîntea.

Vice-Preşedinţi : maiorul T. Cojocaru şi lt. Anatolie Moraru,

Secretar : lt. P. Vărzaru.

Secretari ajutori : sublt. Bîrcă şi sold. Mitrea.

A doua zi, ziarele locale au publicat ştirea înfiinţării Comitetului Central Moldovenesc Ostăşesc. Tot a doua zi, după o amănunţită consultare între noi, o delegaţie compusă din maiorul T. Cojocaru, lt. A. Moraru, lt. Vărzaru şi sublt. Gherman Pîntea s-a prezentat la Palatul Libertăţii, sediul comitetului gubernial al ostaşilor şi muncitorilor ruşi. Maiorul T. Cojocaru, în numele delegaţiei şi a întregului comitet, a confirmat înfiinţarea Comitetului Central Militar Moldovenesc şi cu mult tact a arătat că noi ca şi ei ne vom ocupa de aceleaşi probleme create de revoluţia rusească. Noi însă fiind localnici, suntem strîns legaţi de popor şi mai uşor vom înţelege durerile lui — a declarat maiorul Cojocaru — noi vrem ca în toată activitatea ce vom desfăşura să ne păstrăm fiinţa noastră naţională ; şi am mai cerut două camere pentru birourile comitetului nostru în palatul ce-l ocupa comitetul gubernial al ostaşilor şi muncitorilor ruşi. Comitetul executiv gubernial al ostaşilor şi muncitorilor ruşi, în frunte cu preşedintele lui, ne-a primit şi ne-a ascultat cu multă înţelegere, însă cu oarecare rezervă, dar totuşi au recunoscut că comitetul lor era format din elemente pur ruseşti, şi că sunt din diferite regiuni ale Rusiei şi că sunt în Basarabia în mod vremelnic, deci înfiinţarea Comitetului Central Ostăşesc Moldovenesc din elemente localnice era binevenită — dar ar trebui ca să colaboreze comitetul nostru cu ei, deci se manifesta o oarecare teamă de ce vom face noi şi, în cele din urmă, s-a dovedit că ei ne puneau beţe în roate, raportîndu-ne la guvernul din Petrograd şi la „Stavca", marele cartier general al armatei ruseşti.

În curînd Comitetul s-a completat, avînd un număr de 36 de membri.

Redau numele lor :**)

Lt. colonel N. Furtună, Maiorul T. Cojocaru, Maiorul V. Cijevschi, Căpitan Gh. Andronachi, Lt. Anatolie Moraru, Lt. P. Vărzaru, Sublt.N. Cernăuţeanu, Sublt. Gh. Pîntea, Sublt. Ion Blănaru, Sublt. P. Dobrojenco, Voluntarul T. Bîrcă, Voluntarul St. Secară, Voluntarul N. Ursachi, Sergent Ef. Sofronie, Sergent A. Cojocaru, Sergent N. Munteanu, Sergent M. Stîngaci, Sergent P. Harea, Sublt. Ştefan Motălică, Ajut. sublt. A. Rugină, Ajut. sublt. D. Potapov, Ajut. sublt. N. Grosu, Ajut. sublt. And. Zavat, Ajut. sublt. Dt. Budescu, Ajut. sublt. Gh. Tudor, Plut. maj. S. Galiţchi, Elev plut. Evstafiev, Marinar I. Ignatic, Sergent M. Minciună, Fruntaş Ef. Suruceanu, Frunt. M. Artenie, Frunt. And. Găină, Frunt. I. Bragă, Frunt. Em. Strungaru, Marinar Gr. Dascăl, Marinar Ilie Răţoiu.

Astfel comitetul era compus din cele mai valoroase elemente ale moldovenilor ce erau mobilizaţi. În cadrul comitetului s-au înfiinţat 4 secţii de lucru : politică, culturală, organizatorică şi propagandistică. În scurt timp, activitatea comitetului s-a resimţit în toate domeniile vieţii. Pe lîngă militari, în comitet erau cooptaţi şi unii cărturari civili : prof. Ştefan Ciobanu, Alexandru Văleanu, Vl. Cazacliu, Gh. Buruiană şi alţii, care ne ajutau la redactarea a tot felul de decizii şi memorii, şi mai ales pentru propagandă.

Comitetul Central Militar Moldovenesc întruchipa întreaga Basarabie. În comitet erau reprezentanţi de la toate judeţele de la Hotin pînă la Ismail. În el erau concentrate toate forţele ce lucrau pe teren revoluţionar şi naţional, dar care vremelnic purtau uniforma militară. Comitetul cu toate forţele sale unite ducea o luptă grea cu duşmanii neamului de toate nuanţele, el trebuia să ducă o luptă hotărîtă şi curajoasă, bine organizată şi disciplinată. Cu mult tact am stabilit bunele relaţii cu Comitetul gubernial al soldaţilor şi muncitorilor ruşi, care îndeplinea rolul vechii administraţii ruseşti. Acest comitet gubernial la început avea o influenţă militară şi controla activitatea comitetelor judeţene şi oricăror alte organizaţii, însuşi comisarul guvernului din Basarabia trebuia să ţină seama de părerile şi hotărîrile lui. El avea legături cu organele centrale conducătoare din Petrograd. Dar rapid şi în scurt timp toate activităţile şi contribuţiile comitetului gubernial se reduc la „net". Astfel că, în scurt timp, Comitetul Central Militar Moldovenesc ocupă întregul Palat al Libertăţii cu birourile sale, în afară de două camere într-un colţ al palatului, unde mai existau urmele fostului comitet gubernial al soldaţilor şi muncitorilor ruşi.

Din zi în zi, situaţia internă se înrăutăţeşte. Numărul de dezertori şi de tot felul de vagabonzi devenea tot mai mare, anarhia se întindea, avutul şi chiar viaţa oamenilor muncitori din toate domeniile erau ameninţate. Muncitorii de la fabricile de rachiuri şi depozitele de vinuri erau izgoniţi şi bătuţi. Odată cu venirea nopţii, satele şi oraşele erau îngrozite de împuşcături şi explozii de grenade.

Comitetul Central Militar Moldovenesc, chiar în primele zile de la înfiinţarea sa, a organizat cursuri de emisari şi după o pregătire de 20 de zile, a trimis 105 emisari la toate volostele (preturi) din Basarabia, cu împuternicirea de a lămuri massele moldoveneşti şi pe minoritarii de la sate despre evenimentele ce se petreceau în acel timp. Emisarii aveau sarcina să explice că ei au scăpat de ţarism şi că tot pămîntul Basarabiei va fi împărţit pe baza legilor ce se vor elabora de parlamentul nostru ca să dea posibilitatea reprezentanţilor din diferite organizaţii să lucreze şi că ei ţăranii trebuie să contribuie la menţinerea ordinei.

Comitetul Central mai dispune de 16 cohorte moldoveneşti bine organizate şi disciplinate, comandate de către un ofiţer moldovean, avînd în frunte pe inspectorul Crihan. Aceste cohorte erau împărţite pe judeţe cu aceeaşi misiune de a menţine ordinea şi a lămuri populaţia despre evenimentele şi urmările revoluţiei ruseşti. În afară de cele 16 cohorte şi cei 105 emisari mai erau aprobate şi în curs de organizare unele regimente moldoveneşti. Unităţile moldoveneşti se organizau cu multă greutate, iar cele 16 cohorte erau prea puţine pentru a face faţă momentului. Organizaţiile politice, culturale, sociale, congresele, mitingurile de pe teritoriul Basarabiei, precum şi alte comitete ostăşeşti de pe întregul teritoriu al Rusiei ţineau şedinţe, votau rezoluţii, dar nu puteau să facă faţă primejdiei. Se impunea înfiinţarea unui organ legislativ suprem şi autoritar. Organizaţiile moldoveneşti s-au străduit să obţină colaborarea naţionalităţilor minoritare în vederea înfiinţării acestui organ suprem. Comitetul Central Ostăşesc Moldovenesc a încercat şi el să atragă în jurul acestei probleme centrale opiniunea minorităţilor conlocuitoare. Delegaţii Comitetului Central se prezentau la toate adunările, indiferent de cine erau organizate, şi peste tot ridicau problema înfiinţării Sfatului Ţării. Şi ca ultimă încercare, pe la sfîrşitul lunii Septembrie 1917, comitetul central a hotărît convocarea unei mari întruniri publice a delegaţilor tuturor organizaţiilor politice, profesionale şi naţionale. În acest scop s-a publicat în ziarele locale, o invitaţie către toţi. În ziua fixată s-au prezentat în sala mare a zemstvei guberniale cîteva sute de persoane, reprezentanţi ai partidului socialist democrat, ai organizaţiilor evreieşti „Bund" şi partidului sionist, cooperatori, organizaţiile creştineşti etc. Era ultima încercare de a-i asocia la ideea de înfiinţare a Sfatului Ţării şi pe minoritari.

Această mare adunare convocată de Comitetul Central este deschisă de subsemnatul, în calitate de vice-preşedinte al Comitetului Central. Cu toate că majoritatea reprezentanţilor la acea adunare nu era moldovenească, în prezidium se aleg moldoveni. La propunerea mea s-a ales cooperatorul Gh. Buruiană ca preşedinte şi Petru Vârzaru secretar. În numele comitetului central, subsemnatul am făcut o largă expunere cu privire la scopul întrunirii, explicînd situaţia în care se găsea provincia noastră în timpul acela, apelînd la toate organizaţiile ca, de comun acord cu noi moldovenii, să înfiinţăm un organ legislativ suprem — Sfatul Ţării. S-a deschis o largă discuţie ; mulţi reprezentanţi erau de acord că trebuie înfiinţat Sfatul Ţării, iar alţii, cum erau reprezentanţii Bundului, ai sioniştilor, socialiştii revoluţionari, căutau să oprească cursul evenimentelor, încercînd să producă neînţelegere şi zîzanie în rîndul celor de bună credinţă, cu toate explicaţiile date de mine şi alţi oratori moldoveni, că Sfatul Ţării va fi un parlament reprezentativ, în care vor intra toţi reprezentanţii minorităţilor conlocuitoare şi cu un număr proporţional de deputaţi, corespunzînd numărului conlocuitorilor. Neavînd alte obiecţiuni decît reaua credinţă, cu care ar fi atacat fondul problemei de pe ordinea de zi, reprezentanţii Bundului şi alţii au stăruit din răsputeri ca problema să fie mai întîi studiată de fiecare organizaţie de partid şi, pentru acest motiv, au cerut amînarea hotărîrii pînă la o altă întrunire. Aceasta a fost ultima încercare de conlucrare cu minorităţile ce locuiau cu noi pe întinsul Basarabiei.

Întrucît evenimentele nu îngăduiau nici o amînare, deoarece fiecare zi, fiecare ceas de întîrziere erau dăunătoare, Comitetul Central, în şedinţa sa plenară, hotărăşte să apeleze la toate forţele naţiunii noastre şi să convocăm la o luptă decisivă pe reprezentanţii celor 300. 000 de ostaşi ţărani, îmbrăcaţi în uniforme militare şi răspîndiţi în unităţile ruseşti de pe toate fronturile de luptă şi în regimente de rezervă.

Aceşti 300. 000 de moldoveni erau floarea şi vigoarea naţiunii. Numai ei erau în drept să spună ultimul cuvînt în marile probleme de viaţă sau de moarte pentru întreaga Basarabie.

Plenara Comitetului Central, în unanimitate, hotărăşte convocarea Congresului Ostăşesc la Chişinău, pentru ziua de 20 Octombrie 1917, la care să fie prezenţi reprezentanţii tuturor comitetelor militare moldoveneşti, de pe toate fronturile ruseşti şi cel românesc, precum şi reprezentanţii din regimentele de rezervă, unde cei ce au fost odată sau de mai multe ori răniţi, aşteptau momentul plecării lor pe front.

Sarcina aceasta de a organiza un congres al ostaşilor de pe toate fronturile era foarte grea şi cu mari riscuri pentru viaţa organizatorilor, avînd în vedere că erau supravegheaţi şi înconjuraţi de duşmani, contrarevoluţionari, care nu doreau să le scape din mîinile lor nici mănoasele cîmpii şi nici munca celor ce le muncesc.

Mai întîi trebuia să se obţină aprobarea marelui stat major al armatei ruseşti, ceea ce era foarte greu. Apoi trebuia să obţinem

un ordin, tot de la marele cartier general, către unitățile militare, pentru a se permite ca unitățile militare moldovenești să delege reprezentanți la acel congres. Totuși s-au făcut sforțări extraordinare. S-au trimis delegați la „Stavca" marele cartier rus și la guvernul din Petrograd — și toate aceste aprobări s-au obținut. Astfel că în ziua de 20 Octombrie 1917, la sediul Comitetului Central, erau prezenți circa 800 de delegați, cu împuterniciri în regulă, pentru a participa activ la congres și fiecărui ostaș i s-a dat hrană și bani pe 5 zile.

Capitolul III

ÎNTÎIUL CONGRES AL OSTAȘILOR ȘI OFIȚERILOR MOLDOVENI DIN CHIȘINĂU

Încă din ziua de 19 Octombrie 1917, ajunul ținerii congresului, s-au prezentat la Palatul Libertății, sediul Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldovei, delegați din toate unitățile militare și, pînă noaptea tîrziu, se prezentau la biroul de organizare al congresului, condus de subsemnatul.

Toți delegații au depus delegațiile cu care veniseră pentru a participa la congres și li s-au eliberat adeverințe pentru dreptul de intrare și participare activă la congres. Aceste adeverințe erau actele justificative ale delegaților la întoarcerea lor la unități.

A doua zi, 20 Octombrie 1917, s-a ținut congresul în sala eparhială din Chișinău. E un eveniment de importanță istorică extraordinară pentru poporul moldovean dintre Prut și Nistru.

Este prima dată, în răstimp de 106 ani de ocupație rusească, cînd poporul nostru în mod liber manifestă puterea și drepturile sale asupra pămîntului, în care de 2 000 de ani zac osemintele moșilor și strămoșilor lui. În ziua de 20 Octombrie 1917, adevărații reprezentanți ai Basarabiei, delegați ai tuturor organizațiilor militare revoluționare, încolonați în formații militare, într-o ședință exemplară, disciplinați, în frunte cu membrii Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni, sub comanda colonelului Furtună, în sunetele unui marș executat de o fanfară militară moldovenească, cu un uriaș drapel tricolor purtat de doi voinici ostași, pornesc entuziasmați, mîndri și voioși, cei mai frumoși și viguroși fii ai neamului nostru, de la Palatul Libertății, sediul Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni, spre sala eparhială.

Pe străzile Chișinăului, încă de la ora 9 dimineața, năvălesc mii și mii de spectatori, majoritatea moldoveni, să admire și să se bucure din toată inima, să ia parte la marea sărbătoare moldovenească, lăcrămînd de bucurie. Aici, prima dată după 106 ani, s-au întîlnit cu toții, ca adevărați strănepoți ai bravilor ostași ai lui Ștefan cel Mare de la Hotin pînă la mare, cu care voevodul îi zdrobea pe

lacomii și hrăpăreții turci și tătari, mînați de sîngele lor barbar, spre a se hrăni din munca altora, jefuind și ucigînd pe cei pașnici și muncitori. Aici erau strănepoții orheienilor și lăpușnenilor care, la adăpostul codrilor Tigheiciului, organizau armate în toată regula și sub conducerea hatmanilor Hîncu și Durac au luptat contra despotului Gh. Duca și altor fanarioți.

După o a doua verificare a mandatelor la intrarea în sala eparhială, pe la orele 12, în strigătele nesfîrșite de „Ura !" și „Să trăiască Basarabia autonomă" etc., urcă la tribună președintele Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni, sublocotenentul Gherman Pîntea. Toată asistența în picioare, fluturînd stegulețe tricolore, ovaționează.

Strigătele de „Ura !" și „Să trăiască Basarabia autonomă" continuă fără încetare.

Președintele Gh. Pîntea, singur la tribună, nu putea rosti nici un cuvînt, el lăcrăma de bucurie și emoție. Plîngea toată sala și odată cu noi cei prezenți lăcrăma de bucurie tot poporul nostru muncit și umilit timp de un veac și ceva.

După o jumătate de oră de strigăte și urale, în sfîrșit, președintele declară congresul deschis și propune a se alege prezidiul.

Congresul alege un prezidiu compus din :

1 — Președinte : maiorul V. Cijevschi,

2 — Vice-președinți : sublt. Gh. Pîntea și Ion Pascaluță.

3 — Secretari : soldații Ion Buzdugan, Ștefan Holban și Buga, precum și sublt. Năstase Gh. și sublt. Rugină.

După ce s-a ales prezidiul, au început felicitările. Se aduc felicitări și se urează spor la muncă din partea unităților militare, în numele Partidului Național Moldovenesc și în numele altor organizații revoluționare și naționale. În numele ziarului „Cuvîntul Moldovenesc" vorbește Pan Halipa. Dau în continuare unele pasagii din cuvîntarea lui Pan Halipa :

„Sînt nespus de fericit că am ajuns să urez în fața voastră, floarea neamului nostru moldovenesc. Frații mei ! Veacuri întregi noi am umblat rătăciți unul de altul, de veacuri întregi pe noi ne întind și ne dezbină vrăjmașii, de veacuri întregi pămîntul nostru strămoșesc geme sub jugul străin și iată acum, după atîtea răzlețiri, după atîția ani de jale și suferințe, ne-am strîns frații grămăjoară. O, cine va spune bucuria noastră ? Grea a fost soarta noastră crudă, lungă a fost noaptea în care am zăcut, dar cum după noapte răsar zorile și lumina zilei ia rîndul întunericului, așa și în viața neamului moldovenesc, după robie s-a simțit apropierea izbăvirii. Frați ostași ! În voi este toată nădejdea noastră. Țara se îneacă în lacrimi și sînge. Vrăjmașii noștri stau la hotare — vrăjmași cît frunză și iarbă la spatele nostru și înăuntrul țării noastre, dar cel mai mare dușman este în mijlocul nostru. Acesta este NEUNIREA ! Frații mei, biruiți acest strașnic dușman și noi vom birui totul." (Cuvîntarea lui Pan Halipa este foarte des întreruptă de zgomotoase ovații.)

După terminarea cuvîntării, toată sala, în picioare timp de 20 minute, aplaudă pe orator.

În numele românilor din Transnistria congresul l-a felicitat pe delegatul Toma Jalobă care, emoţionat şi cu glas plîngător, spune :

„Şi aşa fraţilor, din cuvintele ce am auzit aici, văd că v-aţi hotărît cu toţii să vă luaţi ceea ce vi se cuvine — drepturile şi autonomia. Dar eu acuma vă întreb pe Domniile-Voastre, fraţilor, fraţii mei şi neamurile mele — că suntem noi moldovenii dintr-un sînge, — cui ne lăsaţi pe noi moldovenii ? de ce suntem rupţi din coasta Moldovei şi trăim pe celălalt mal al Nistrului ? Noi rămînem ca şoarecii în gura motanului ? Fraţii noştri ! Nu ne lăsaţi, nu ne lepădaţi şi nu ne uitaţi. Şi dacă ne veţi uita, noi malul Nistrului îl vom săpa şi vom îndrepta apa pe dincolo de pămîntul nostru."

Adunarea în picioare, aplaudă şi strigă : „Nu vă vom uita !"

Delegatului soldatul Toma Jalobă îi răspunde Ion Buzdugan şi spune :

„Cînd am auzit jăluirea fratelui nostru Toma Jalobă, moldovean de dincolo de Nistru, mi s-a părut că aud bocetul mamei care şi-a pierdut copiii. Cuvintele lui Toma Jalobă sunt o doină, de care plîng văile şi munţii pe tot pămîntul românesc. În glasul lui Jalobă e toată tînguirea şi deznădejdea neamului nostru. „Nu ne lăsaţi !" — strigă fratele nostru — eu socot că şi pietrele dacă ar auzi s-ar umplea de jale. Nu vă lăsăm, fraţilor, veniţi în braţele noastre. Nistrul îl vom săpa împreună şi vom îndrepta apa lui pe dincolo de hotarul sufletului românesc, pentru ca nimic să nu ne mai despartă." (Aplauze prelungite. Toată asistenţa trăia momente înălţătoare.) După alte cuvîntări şi felicitări, lucrările congresului s-au desfăşurat după următorul program :

1 — Alegerea prezidiului,
2 — Felicitările şi rapoartele de la faţa locului,
3 — Raport despre activitatea Comitetului Central al soldaţilor şi ofiţerilor moldoveni din Chişinău,
4 — Autonomia Basarabiei,
5 — Naţionalizarea armatei,
6 — Basarabia şi ocîrmuirea ei : Sfatul Ţării,
7 — Reforma agrară şi oprirea colonizării cu elemente străine de neamul moldovenesc,
8 — Rapoarte despre momentele de faţă,
9 — Lucrări culturale, şcolare, pentru soldaţi, cursuri serale şi biblioteci,
10 — Naţionalizarea şcolilor,
11 — Despre moldovenii de peste Nistru,
12 — Alegerea împuterniciţilor moldoveni pe lîngă Marele Cartier Central rus,
13 — Crearea unui fond naţional,
14 — Alegerea a 3 deputaţi în Sfatul Popoarelor din Rusia.

După deschiderea congresului şi pînă la 25 Octombrie 1917, s-au dezbătut o mulţime de probleme de pe ordinea de zi.

La 25 Octombrie 1917, la orele, 9,20, se deschide şedinţa ; se continuă dezbaterile cu privire la alegerea deputaţilor în Sfatul Ţării.

Se fac propuneri ca fiecare judeţ să aibă în Sfatul Ţării 10 deputaţi, din care congresul alege 4 deputaţi, deci de la 8 judeţe vor fi aleşi 32 deputaţi, iar 12 deputaţi vor fi aleşi de unităţile militare. În total se vor alege 44 deputaţi militari.

Adunarea aprobă propunerea şi la orele 4 după masă se procedează la alegerea deputaţilor şi se aleg :

1 — Judeţul Soroca	Sublt. Ţurcanu	cu 180	voturi
	Funcţ. Epure Boris	71	"
	Funcţ. Bolocan	72	"
	Sold. Ignatiuc	69	"
2 — Judeţul Ismail	Sublt. Zubac Vitalie	220	"
	Sublt. Ciornei Nicolae	140	"
	Sold. Vataman	84	"
	Sublt. Zberea	69	"
3 — Judeţul Hotin	Lt. Moraru Anatolie	351	"
	Sublt. Cernăuţean	300	"
	Sublt. Mîrza Dumitru	271	"
	Sold. Moraru Alexandru	246	"
4 — Judeţul Tighina	Sublt. Creangă	314	"
	Sublt. Ştirbeţ	249	"
	Sold. Chiriac	225	"
	Sublt. Pîntea Gherman	378	"
	Sublt. Crihan Anton	348	"
	Sold. Buzdugan Ion	326	"
	Sublt. Ţanţu Vasile	325	"
6 — Judeţul Lăpuşna	Avocat Pelivan Ion	351	"
	Sold. Holban Ştefan	349	"
	Funcţ. Tudor Gheorghe	346	"
	Sublt. Grosu Nicolae	362	"
7 — Judeţul Orhei	Sold. Sinicliu	197	"
	Sold. Plătică	143	"
	Sublt. Buiuc	82	"
	Sublt. Roşca	81	"
8 — Judeţul Cetatea Albă	Lt. marină Prahniţchi	144	"
	Sublt. Ciobanu	50	"
	Caporal Tudor	225	"
	Sublt. Dragomir Dumitru	31	"

Contrar hotărîrii congresului ca toţi deputaţii să fie aleşi numai din cei prezenţi la congres şi să fie militari, s-a făcut o excepţie pentru domnul Ion Pelivan, care a fost ales de congres cu 351 voturi, aproape unanim. Acesta dovedeşte preţuirea poporului faţă de luptătorii şi dezrobitorii lui.

Iar ceilalţi 12 deputaţi moldoveni din cei 44 hotărîţi de congres, sunt aleşi după cum urmează :

1 — Comitetele reunite ale moldovenilor cavalerişti din garnizoana Voznesensk au ales pe Evfimie Pali,

2 — Comitetele ostăşeşti din garnizoana Odessa au ales pe sublt. Pascaliţa Ion şi pe sublt. Nicolae Secară.

3 — Comitetul Central al ofiţerilor şi soldaţilor moldoveni din Chişinău a ales pe maiorul Vasile Cijevschi, pe sublt. Rugină şi pe voluntarul N. Suruceanu.

4 — Comitetele executive moldoveneşti de pe frontul român, întrunite la Iaşi, au ales pe sublt. Scobioală Andrei, sublt. Cazacliu Grigore şi pe sublt. Mare Gheorghe,

5 — Comitetul executiv al soldaţilor, ofiţerilor şi marinarilor moldoveni din Crimeea a ales pe praporşcic (ajut. de sublt.) Spinei şi pe plutonierul Turcuman.

Redăm mai jos cele 10 rezoluţii votate de Congresul ostaşilor moldoveni :

1. Despre Republica Federativă Rusească

Fiindcă Rusia e foarte mare şi e locuită de o mulţime de popoare, fiecare cu cultura şi limba lui deosebită şi cu conştiinţa lui naţională, ocîrmuirea centrală din Petrograd nu mai poate împiedica propăşirea culturală a naţiunilor şi îmbunătăţirea stărilor economice. În vederea acestei împrejurări, întîiul congres ostăşesc moldovenesc a hotărît : să recunoască că forma cea mai potrivită a ocîrmuirii Rusiei este republica federativă democratică.

2. Despre autonomia Basarabiei

Avînd în vedere cultura naţională a neamului moldovenesc şi trecutul său istoric şi pornind de la principiul revoluţiei că fiecare popor are dreptul să-şi hotărească soarta sa singur, congresul în dorinţa de a uni neamul moldovenesc şi a-i chezăşlui drepturile lui naţionale şi propăşirea lui economică şi culturală a hotărît : să declare autonomia teritorială şi politică a Basarabiei.

Pe lîngă guvernul provizoriu din Petrograd să fie un împuternicit al neamului moldovenesc.

3. Despre naţionalizarea oştilor moldoveneşti

Găsind că rînduiala veche de a alcătui oştirile, amestecînd la un loc felurite neamuri, era aşezată pe temeiuri antidemocratice şi avea de scop slăbirea noroadelor (popoarelor) şi totodată recunoscînd că numai sub steagurile moldoveneşti şi conduşi de ofiţeri moldoveni, poporul moldovenesc va putea apăra ţara şi libertăţile ciştigate prin revoluţie, congresul hotărăşte : să se înceapă cît mai degrabă alcătuirea oştilor moldoveneşti şi cu un împuternicit în Marele Cartier General rus. Comisarul va alcătui proiectul naţionalizării oştilor moldoveneşti şi va începe a traduce în viaţă naţionalizarea.

4. Despre Cohortele moldoveneşti

Pentru potolirea anarhiei şi susţinerea rînduelii în Basarabia pe vremea demobilizării armatelor ruseşti de pe frontul românesc,

congresul a hotărît : să se sporească numărul cohortelor de la 16 pînă la 100, avînd fiecare cohortă 100 de soldaţi. Afară de aceasta, soldaţii moldoveni din cavalerie să fie deosebiţi şi trimişi în schimbul acelor soldaţi care deţin paza acum în ţara noastră.

5. Despre Sfatul Ţării

Întiiul congres ostăşesc moldovenesc a hotărît ca pentru ocîrmuirea Basarabiei, în cel mai scurt timp să se alcătuiască Sfatul Ţării. În Sfatul Ţării vor intra 120 de deputaţi în felul următor :

Moldovenii vor avea 84 de locuri (deputaţi 70%) — şi celelalte neamuri 36 de locuri (deputaţi 30%). 44 deputaţi moldoveni se vor alege de congresul de faţă, 30 deputaţi de ţărani şi 10 de organizaţiile şi partidele moldoveneşti şi să li se dea în Sfatul Ţării 10 locuri de deputaţi (pe deasupra celor 120) moldovenilor de peste Nistru, dacă dînşii vor voi să le ocupe.

Unirea cu capitaliştii nu-i dorită.

Sfatul Ţării va fi vremelnic şi va fiinţa (va dura) numai pînă la alcătuirea adunării întemeietoare (constituante) a Basarabiei.

Toate aşezămintele administrative din Basarabia se supun pe deplin Sfatului Ţării, îndată ce acesta va lua fiinţă ; toate comitetele politice din Basarabia capătă un caracter curat profesional şi nu au dreptul să se amestece în treburile publice.

6. Despre pămînt şi colonizare

Congresul a hotărît :

Tot pămîntul Basarabiei, cu bogăţiile dintr-însul şi de pe dînsul e moştenirea locuitorilor ei. Pămînturile bisericeşti, mănăstireşti, cazone (ale statului) şi celelalte trec, fără plată, în mîna celor ce le vor lucra cu braţele lor.

Stăpînirea de pămînt se desfiinţează pentru totdeauna.

Împărţirea pămîntului se va hotărî în adunarea întemeietoare a Basarabiei.

Colonizarea Basarabiei cu străini este oprită.

Au dreptul de a veni în Basarabia numai acei din basarabeni care, sub stăpînirea veche, au fost nevoiţi să părăsească ţara.

7. Despre adunarea întemeietoare

Congresul a hotărît :

Să lucreze pretutindeni pentru alegerea şi susţinerea candidaţilor moldoveni în adunarea întemeietoare.

8. Despre naţionalizarea şcolilor, aşezămintelor şi dregătoriilor din Basarabia

Congresul a hotărît :

Să se naţionalizeze în cel mai scurt timp toate şcolile, aşezămintele şi dregătoriile din Basarabia autonomă.

Învăţămîntul să fie obligator şi fără nici o plată. Toate şcolile se vor întreţine din fondurile ţării. Toate şcolile cazone (de stat) mijlocii atît ale Ministerului de învăţămînt cît şi ale altor Ministere trebuie să treacă în miinile Zemstvei guberniale basarabene. În miinile Zemstvei guberniale trec seminariile şi instituţiile de învăţământ pentru învăţători, şcolile tehnice, şcolile de gospodărie,

școlile de vierit. Toate aceste școli să fie naționalizate.

Împărtășind hotărîrile Zemstvei guberniale despre naționalizarea școlilor, congresul recunoaște că școala națională e treaba întregului popor și nu numai a unor organizații profesionale sau a așezămintelor obștești, cum a fost pînă acum.

Zemstvele ținutale trebuie să îndeplinească numaidecît toate hotărîrile Zemstvei guberniale despre naționalizarea școlilor moldovenești.

Zemstva județului Akkermanului (Cetatea Albă) și altele, care împiedică naționalizarea școlilor moldovenești, sunt obligate să ia toate măsurile pentru înființarea școlilor moldovenești în satele locuite de moldoveni.

Toți învățătorii basarabeni sunt chemați la munca obștească, pentru înființarea școlii naționale, așezată pe temei democratic. Să se facă cunoscut sfaturilor pedagogice (comitetelor școlare) ale tuturor școlilor din Basarabia că trebuie luate măsuri grabnice pentru naționalizarea școlilor și predarea în limba moldovenească (românească).

Despre învățămîntul în afară de școală (extrașcolar) Congresul hotărăște că :

Trebuie înființat cît mai degrabă învățămîntul în afară de școală pe temeiuri naționale ; organizarea cade în sarcina Zemstvelor de județ (ținut) și guberniale din Basarabia.

10. Despre moldovenii de peste Nistru Congresul a hotărît :

Să se propună moldovenilor de peste Nistru 10 locuri de deputați în Sfatul Țării și să se dea tot sprijinul organizațiilor să ne îndrepte către stăpînirea vremelnică din Petrograd și Rada Ucraineană cu cererea ca moldovenilor de peste Nistru să li se încuviințeze aceleași drepturi pe care le au alte neamuri în Basarabia autonomă.

11. Despre fondul național :

Să fie însărcinat Sfatul Țării a se îngriji de crearea fondului național. Congresul, în sfîrșit, a hotărît că în viața nouă democratică a Basarabiei vor fi chezășluite (garantate) drepturile naționale ale tuturor popoarelor din Basarabia.

Așadar, la 27 Octombrie 1917, congresul ostașilor moldoveni a luat sfîrșit.

Congresul a avut un rol istoric de mare importanță.

Pentru convocarea și organizarea congresului s-a depus o muncă grea, deși organizatorii acestui congres erau oameni încă foarte tineri, în majoritatea lor erau sublocotenenți și soldați ; ei au lucrat cu mult tact, curaj și multă diplomație. Aproape tot timpul era în pericol nu numai viața lor, dar era în joc și izbînda luptei noastre pentru libertate. Astfel, convocarea congresului, precum și lucrările lui fructuoase, pozitive, într-o ordine desăvîrșită, disciplinată și civilizată și îndrăznețele sale hotărîri prin declararea autonomiei Basarabiei și naționalizarea întregii administrații și a învățămîntului, au produs îngrijorări nu numai dușmanilor noștri reacționari

din Basarabia, dar au îngrijorat și guvernul din Petrograd. Guvernul din Petrograd, condus de Kerenschi, auzind despre cele ce se petrec la Chișinău, a ordonat comisarului gubernial din Basarabia și comitetului gubernial al soldaților și muncitorilor ruși să-i aresteze pe organizatorii acestui congres al ostașilor moldoveni. Dar aceasta nu s-a întîmplat, deoarece comisarul guvernului numit de Petrograd era Vladimir Criste și ajutorul său Ion Inculeț, iar președintele comitetului gubernial al ostașilor ruși era Cotoros ; toți trei moldoveni și luptători pentru idealurile naționale și economice ale poporului moldovenesc.

La sfîrșit, congresul a ales un birou pentru organizarea Sfatului Țării, sub președinția sublocotenentului Țanțu. Din birou au făcut parte următorii deputați : Lt. Prahnițchi, sublt. Mîrza, Lt. Morariu Anatolie, sublt. Țurcanu, sublt. Gherman Pîntea, sublt. N. Zberea, sublt. Cernăuțean, fruntașii : Elefterie Sinicliu, Ștefan Holban, sergent Ion Ignatiuc, sergent Ion Buzdugan, Turcuman, Boris Epure, N. Alexandri, Ion Pelivan, Pan Halipa, Dr. Ciugureanu, Ion Inculeț, P. Erhan și N. N. Codreanu.

Biroul pentru organizarea primului parlament din Basarabia reușește să înjghebeze cele necesare, astfel că Sfatul Țării s-a deschis la 21 Noiembrie 1917, exact la o lună de la convocarea congresului.

Astfel un număr de tineri înflăcărați și curajoși au făcut minuni și au zămislit veșnicul ideal de eliberare a Basarabiei. Hotărîrile istorice ale congresului din 20 Octombrie 1917 au fost decisive și au pecetluit în mod definitiv soarta Basarabiei.

Înființînd Sfatul Țării, din al cărui sîn au fost aleși 44 de deputați, care au format mai întîi blocul moldovenesc, acel congres a făcut desigur pasul hotărîtor pentru unirea Basarabiei cu Patria mumă. Pilda dragostei de neam a generației din 1917 e pildă de muncă și curaj. Aceștia erau adevărații fii ai poporului dintre Prut și Nistru, absolut toți erau țărani moldoveni, insultați și umiliți de toți acei ce au năvălit asupra noastră, pentru a se îmbogăți pe spinarea noastră.

Capitolul IV

DESCHIDEREA SFATULUI ȚĂRII

Procesul-verbal al ședinței Sfatului Țării, care a avut loc în orașul Chișinău la 21 Noiembrie 1917, în prezența deputaților aleși și ai reprezentanților diferitelor organizații obștești, militare, politice și naționale.*) Ședința se deschide la orele 12 ziua.

*) Dosarul Cancelariei Sfatului Țării, nr. 3, volumul 1, reprodus de Ștefan Ciobanu în „Unirea Basarabiei" pag. 88 și lucrarea „Andronachi", pag. 132.

Deasupra palatului Sfatului Ţării fîlfîie drapelul tricolor al Basarabiei. Înainte de a se începe şedinţa, în capela, care se găseşte în acelaşi palat, în partea lui stîngă, a fost oficiat un Te-Deum solemn în limba moldovenească de către vicarul Eparhiei Basarabiei, Gavril episcopul Cetăţii Albe, care la urmă s-a adresat către asistenţă în moldoveneşte, cu următoarele cuvinte :

„Îi felicit pe Moldoveni cu autonomia. Dumnezeu să ajute ! Trăiască Sfatul Ţării la mulţi ani !"

După aceasta, asistenţa a ieşit din biserică şi s-a îndreptat spre sala de şedinţe, în care a fost introdus de către cîţiva soldaţi drapelul naţional al Regimentului 1 Moldovenesc. Acest drapel a fost sfinţit de către episcopul Gavril cu aghiasmă. Corul protoiereului Berezovschi a executat imnul naţional „Deşteaptă-te Române" şi „Pe-al nostru steag e scris Unire". Asistenţa cu entuziasm striga : „Ura ! Trăiască !" După aceasta, asistenţa iese în balcon, ca să vadă defilarea Regimentului Moldovenesc şi a altor trupe, care au venit să salute Sfatul Ţării.

La orele 2, deputaţii şi publicul ocupă locurile în sala mare, destinată pentru ţinerea şedinţelor Sfatului Ţării.

Primele rînduri de scaune sunt ocupate de deputaţi, restul de public în dreapta, în stînga de la locul prezidenţial sunt aşezate mese şi scaune pentru reprezentanţii presei.

Cel mai mare ca vîrstă dintre deputaţi, N. N. Alexandri, ocupînd locul prezidenţial, se adresează către asistenţă cu următoarele cuvinte :

„Domnilor deputaţi ! Declar şedinţa Sfatului Ţării deschisă."

Ca în urma unui semnal, toţi deputaţii şi publicul se scoală în picioare şi, aplaudînd frenetic, strigă : „Trăiască Basarabia autonomă ! Trăiască democraţia ! Trăiască Republica Moldovenească !" Corul execută din nou imnul „Deşteaptă-te Române !" În ochii multora se văd lacrimi, unii plîng. Refugiaţii ardeleni şi bucovineni prezenţi aici, îşi acoperă feţele cu batiste. Preşedintele muşcîndu-şi buzele, încearcă să-şi oprească lacrimile. Arhimandritul Gurie, deputatul Pelivan, d-na Dr. Alistar şi foarte mulţi alţi deputaţi plîng ca nişte copii. După ce a trecut această furtună de entuziasm, de lacrimi şi de fericire, preşedintele de vîrstă propune Sfatului Ţării să-şi aleagă prin votare un preşedinte. Preşedintele Comitetului Executiv Gubernial Basarabean, al deputaţilor ţărani şi deputat în Sfatul Ţării, P. V. Erhan, îl propune ca preşedinte al Sfatului Ţării pe Ion C. Inculeţ.

Prin votare, la care au luat parte 95 de deputaţi, după enumerarea voturilor, se declară că deputatul Ion C. Inculeţ a fost ales preşedinte cu unanimitate de voturi. Această declaraţie a fost acoperită cu o erupţie de aplauze.

D-na deputată Dr. Alistar, în costum naţional, pune pe umerii preşedintelui o frumoasă panglică naţională tricoloră. Din nou se aud strigăte de „ura" şi aplauze. Cînd s-a restabilit liniştea, preşedintele se adresează adunării cu următoarele cuvinte, dintîi în

limba moldovenească, şi pe urmă în cea rusească :

„Cetăţeni, deputaţi ! Vă mulţumesc pentru cinstea înaltă, pe care mi-aţi arătat-o, alegîndu-mă în postul de preşedinte al celui dintîi parlament basarabean, pe care atît de mult îl aşteaptă cei mai buni fii ai ţării noastre. Noi ne-am adunat într-un moment groaznic. Republica Rusească se găseşte în mare pericol. Lipsa unei autorităţi la centru şi anarhia, care a cuprins ţara, ameninţă cu pieirea statului întreg. Singura scăpare a republicii e în organizarea diferitelor ei părţi, pentru viitoarea mare federaţie. Prin mersul istoric al evenimentelor, s-a creat o aşa situaţie că numai diferite părţi ale republicii pot să creeze o putere organizată şi împreună cu alte părţi organizate ale republicii ar fi în stare să împiedice distrugerea completă a statului, şi pentru a păstra cuceririle revoluţiei. În Basarabia trebuie să fie organizată, şi — cine ştie — poate într-un viitor apropiat, în scopul de a stabili o ordine de stat, şi în numele principiului cucerit de către revoluţia rusă a autodeterminării complete a popoarelor, Basarabia va trebui să devie republică democratică, formînd o parte indivizibilă din marea republică federativă democratică rusească. Pînă la convocarea adunării întemeietoare basarabene şi pînă la stabilirea principiilor federaţiei de către adunarea întemeietoare din toată Rusia, în Basarabia trebuie să devie autoritate superioară Sfatul Ţării, compus din reprezentanţii organizaţiilor democratice, din organele de autoadministrare, din partidele politice şi reprezentanţii naţionalităţilor care ocupă teritoriul Basarabiei. În faţa Sfatului Ţării stau probleme sociale. Înainte de toate el va trebui să-şi aţintească privirea asupra anarhiei, care pe zi ce merge, creşte în ţară. Domniile-Voastre ştiţi că cea mai mare parte a judeţului Hotin este devastată. Şi valul pogromurilor începe în judeţele vecine. Sfatul Ţării trebuie să apere ţara de ruinarea completă. În obligaţiile Sfatului Ţării trebuie să intre problema, care nu suferă amînare, de a pregăti şi convoca adunarea constituantă a Basarabiei, aleasă pe baza votului universal, egal, direct şi secret. Noi avem credinţa fermă că a sosit momentul cînd tot pămîntul şi toată libertatea trebuiesc să fie date poporului muncitor. Cuvintele sfinte : „pămîntul şi libertatea", care au fost pe buzele tuturor amicilor democraţiei şi care s-au înrădăcinat adînc în sufletele ţăranilor, sunt în pragul înfăptuirii. Pînă la elaborarea unui proiect de lege, care va stabili modul de trecere a pămîntului la poporul muncitor, Sfatul Ţării trebuie să-şi puie ca scop să înlăture anarhia agrară, cînd fratele se ridică împotriva fratelui, şi să apere de distrugere pădurile. Mai departe, în timpul de faţă, cînd ţara şi armata sînt ameninţate de foamete, Sfatul Ţării trebuie să ia asupra sa organizarea punctelor de aprovizionare în calea armatelor demobilizate, unde oamenii necăjiţi ar putea căpăta hrană şi îmbrăcăminte. De asemenea, Sfatul Ţării trebuie să ia măsuri ca tot pămîntul, care n-a fost însămînţat din toamnă, să fie însămînţat. Vai de noi, dacă din cauza chestiunilor de aprovizionare, vom pierde libertatea dobîndită cu atîta greuta-

te. Și Domniile-Voastre știți că în Basarabia, una din cele mai bogate gubernii în cereale din federație, poate să nu ajungă pîinea. Sfatul Țării să organizeze libertatea deplină a muncii ogoarelor autoadministrației obștești, alese pe baza dreptului electoral general, luind odată cu aceste măsuri ca tot pe această bază să fie alese și să funcționeze bine toate organele autoadministrației încă nedemocratizate. Asupra Sfatului Țării cade obligațiunea sfîntă de a îndruma viața țării pe matca legilor, fiindcă nu poate fi ordine fără respectarea legilor. Dar, odată cu aceasta, Sfatul Țării trebuie să tindă ca măsurile legislative să meargă în contactul necesar cu conștiința de drept a poporului. Garantînd libertatea cuvîntului, a persoanei, a conștiinței, întrunirilor și domiciliului, Sfatul Țării trebuie să ia toate măsurile pentru apărarea acestor bunuri adevărate ale vieții cetățenești. Drepturile minorităților naționale de asemenea trebuiesc garantate. În Basarabia liberă nu poate fi loc pentru națiunile dominante. Cetățeni, deputați ! Către voi și peste capetele voastre, către toți acei care trăiesc pe teritoriul Basarabiei, mă adresez : În acest moment groaznic, cînd noi toți stăm la marginea prăpastiei, anarhiei, vărsării de sînge frățesc, a sărăciei, foametei și frigului, eu frățește vă invit pe toți să stabilim un front revoluționar unic, să ne grupăm, prin sforțări prietenești în jurul organului nostru superior al țării, Sfatul Țării, și să uităm pentru un moment toate interesele mici și egoiste și atunci vom salva țara și vom apăra de distrugere patria noastră comună — și libertatea căpătată de către popor cu atîta greutate, nimănui și niciodată nu o vom da."

Cuvîntul a fost apoi dat reprezentantului Partidului Național Moldovenesc, Pan N. Halipa, care a rostit următoarea cuvîntare :

„Domnilor membri ai Înaltei Adunări ! Asupra mea a căzut fericirea să fiu reprezentantul Partidului Național Moldovenesc în Înalta Adunare. În crearea acestui partid eu văd înfăptuirea tuturor idealurilor naționale ale poporului moldovenesc. (Aplauze furtunoase.) Domnilor deputați ! Cînd, în urmă cu 8 luni, noi toți ne îndoiam, cînd noi toți eram răpiți de internaționalismul bolnăvicios, creat de către revoluția rusă, noi cei dintîi am ridicat drapelul naționanl, care este o stea călăuzitoare pentru ideea iubirii de patrie, adică a pămîntului nostru moldovenesc. Această idee noi am îmbrățișat-o cu căldură și imediat cu credință în succesul operei noastre, am început s-o răspîndim prin toate colțurile țării noastre de la Prut pînă la Nistru. Munca noastră a fost grea, întrucît pe de-o parte poporul suferea, amorțit de lanțurile robiei, iar pe de alta — noi recunoșteam că aceste lanțuri nu pot fi rupte îndată. Chiar la începutul luptei noastre s-au găsit mulți moldoveni, care ne spuneau că noi muncim în zadar, fiindcă poporul se găsește în întuneric. Și dacă noi astăzi vedem că lanțurile grele ale robiei au căzut și poporul nostru s-a trezit la o viață nouă, aici trebuie să mărturisesc ca o parte din merite revin Partidului Național, ai cărui reprezentanți au contribuit mult la ruperea acestor lanțuri. Partidul Național a rupt gratiile de fier ale pușcăriei unde suspina poporul nostru și, în acest moment, patria noastră este liberă și autonomă și, poate într-un viitor apropiat, împrejurările ne vor duce pe noi spre republică. Pot să mărturisesc că aceasta o vizează și Partidul Național. Dar pentru aceasta trebuiește unirea întregii națiuni și înțelegerea completă între diferite popoare, întrucît numai prin autodeterminarea naționanlă a fiecărui popor în parte și prin federalizarea acestor unități se poate salva marea Republică Rusă. Partidul Național nu urmărește scopuri șoviniste, ci vrea să intre în contact direct cu alte naționalități mici ale țării, ca împreună cu ele să muncească la reclădirea țării pe principii noi. (Aplauze) Dar, odată cu aceasta declar că noi suntem departe de gîndul de a subjuga pe alții ; dimpotrivă, dorim să lucrăm în Sfatul Țării, pentru binele tuturor naționalităților din Basarabia, care au dreptul să trăiască pe pămîntul ei ospitalier. Cu acest gînd eu strig : „Trăiască Sfatul Țării ! Trăiască Basarabia liberă în Republica Rusească Democratică Federativă." (Aplauze)

După aceasta are cuvîntul P. Erhan, președintele Comitetului Executiv Gubernial din Basarabia și deputat al țăranilor, care spune :

„În această clipă a fericirii, țăranii din Basarabia m-au însărcinat a saluta onorata adunare. Nu există o altă clasă socială, asupra capului căreia să fi căzut atîtea nenorociri și cu atîta putere, ca țăranii. Țăranii și massele muncitorești suportă toate greutățile organizării Basarabiei. Țărănimea a dus această cruce din prima zi a revoluției și speră că numai republica democratică basarabeană, în unire cu democrația federativă rusească, va aduce binele tuturora. Țăranii au credința că Sfatul Țării își va propune ca țintă — pacea imediată onorabilă, pe principiul autodeterminării tuturor popoarelor. Din lanțul robiei, din adîncurile ignoranței poporului a izbucnit incendiul mondial și țărănimea va lupta cu perseverență, fiindcă ea știe că numai prin luminarea poporului și cultură ea va duce țara spre bogăție și fericire. Pămîntul se va da numai poporului muncitor. Se va duce o luptă consecventă, organizată și insistentă ca toate bogățiile pămîntului să fie numai la dispoziția poporului. Dar puterea este în unire și pentru țărănimea basarabeană nu există moldoveni și nemoldoveni și în acest parlament țăranii, ca un singur om, vor ieși și vor apăra interesele tuturor țăranilor și ale întregii Basarabii. Fie binecuvîntat momentul cînd țărănimea s-a întrunit pentru prima dată ca să meargă pe calea libertății, egalității și frăției. Într-un ceas bun !"

Are cuvîntul Lt. Cotoros T., reprezentantul Comitetului Executiv Gubernial din Basarabia, al Sfatului Deputaților Soldați și Muncitori. El salută deschiderea Sfatului Țării, — stăpînul adevărat al Basarabiei.

„Deschiderea Sfatului Țării, după cum s-a subliniat de către oratorii precedenți, coincide cu un moment greu, și aceasta trebuie să ne convingă că deschiderea lui se face la timp, mai cu sea-

mă acuma, cînd în joc este pusă nu numai soarta Rusiei şi a Basarabiei, ci şi soarta libertăţii, cînd puterea este uzurpată. Numai poporul însuşi şi anume poporul divizat după teritorii poate să-şi conducă ţara ; iar nu un grup de persoane fără răspundere. Scopul Sfatului Ţării este de a merge pe calea libertăţii, egalităţii şi fraternităţii. Aceasta este obligaţiunea lui înaltă şi sfîntă. Sfatul Ţării creat de către elemente democratice şi revoluţionare, trebuie să de pămînt şi voie."

Are cuvîntul primarul oraşului Chişinău, Alex. Schmidt. El salută Sfatul Ţării şi întreaga asistenţă, în numele oraşului gubernial, iar din momentul de faţă, în numele Capitalei Basarabiei.

Oratorul, conştient de răspunderea faţă de celelalte oraşe, salută Sfatul Ţării, care se naşte acuma — organul Ţării Basarabiei care va scoate ţara din acea îngrozitoare situaţie, în care se găseşte el şi Rusia. Oratorul aminteşte de jurămîntul dat de el revoluţiei ruseşti, şi este încredinţat că Sfatul Ţării nu va uita marele testament al revoluţiei că toate popoarele sunt suverane.

Are cuvîntul preşedintele biroului de organizare al Sfatului Ţării, deputatul Vasile Ţanţu. El spune : „Domnilor deputaţi ! Sint fericit fără margini cînd văd că idealul nostru s-a înfăptuit. Salut Sfatul Ţării în numele acelor eroi moldoveni care, departe de ţara noastră, au adus în pieptul lor ideea Sfatului Ţării. Luptînd pe front noi visam acest organ şi îl aşteptam cu nerăbdare ; el nu se arăta. Atunci noi ostaşii ne-am hotărît să venim la Chişinău ca să începem lupta pentru această operă mare. Cu puteri limitate, noi am început lupta ca marinarul îndrăzneţ, care în barca sa mică se aruncă în valurile înfuriate ale mării, cu speranţa de a se întoarce spre ţărmurile natale. Astăzi, cu ajutorul lui Dumnezeu, noi ne-am atins scopul şi făcînd tot ce este posibil pentru crearea acestui organ noi predăm cîrma în mîinile Domniilor-Voastre ca Domniile-Voastre cu bine să îndreptaţi barca către ţărmurile unde o aşteaptă cu nerăbdare copiii adevăraţi ai patriei. Din partea noastră dorim succes Sfatului Ţării în munca lui pentru folosul Basarabiei, ca fraţii noştri de pe front să-şi vadă ţara natală scăpată de acele nenorociri care bîntuie astăzi de la un capăt la altul." (Aplauze furtunoase)

Are cuvîntul dl. Dobrovolschi, reprezentantul Comitetului Executiv al Soldaţilor şi Muncitorilor. El, salutînd Sfatul Ţării, spune că în istoria revoluţiei ruse va fi acordat, fără îndoială, Sovietului Deputaţilor Soldaţi şi Muncitori un loc onorabil şi că Sfatul Ţării, care ocupă astăzi, ca autoritate ţărănească centrală, rolul de frunte, trebuieşte prin toate măsurile să susţie şi să le traducă în viaţă acele măsuri, care corespund platformei democratice a Sovietului Deputaţilor Muncitori şi Soldaţi. Fiind reprezentant al ideii socialiste, Sfatul Ţării trebuie să apere lozincile şi principiile proclamate de către revoluţia rusă şi numai în asemenea condiţiuni el poate conta pe sprijinul Sovietului Deputaţilor Soldaţi şi Muncitori.

Reprezentantul Radei Ucrainiene Militare din Odessa, Doctorul Luţenco, spune că : „idealurile politice ale Basarabiei şi Ucrainei coincid", salută poporul basarabean în numele Radei Centrale Ucrainene, Radei militare de la Odessa şi în numele întregului popor ucrainean.

S. Luzghin, preşedintele Tribunalului Regional din Chişinău, salută deschiderea Sfatului Ţăprii, care este chemat să înlăture dezastrul şi anarhia în ţară. Entuziasmul patriotic din sufletul fiecăruia trezeşte iubirea faţă de ţară — de patrie. Sfatul Ţării trebuie să se bizuie pe ceva şi, întrucît justiţia este scutul legilor şi al ordinii, justiţia va susţine Sfatul Ţării. Oratorul îşi termină cuvîntarea, arătîndu-şi dorinţa ca în Basarabia binecuvîntată, pe care el o iubeşte cu căldură, să apară soarele pentru totdeauna.

Reprezentantul Comitetului Executiv al Sfatului Deputaţilor Soldaţi şi Muncitori din Chişinău, Dr. Nesselsohn, arată că Sfatul Ţării are în perspectivă o muncă grea şi plină de responsabilitate. Adresîndu-se către preşedintele I. C. Inculeţ, oratorul spune că Basarabia liberă — este fructul revoluţiei ruseşti şi el, ca preşedinte al organului suprem al ţării, se va întîlni în cale cu puterile obscure, care vor atenta la libertatea cucerită şi că zidurile clădirii, unde se găseşte Sfatul Ţării, n-au auzit atîtea promisiuni cîte s-au făcut astăzi, şi aceste promisiuni sunt poliţe care neapărat trebuiesc plătite. Oratorul, peste capul deputaţilor, strînge mîna întinsă a preşedintelui şi îi doreşte să-şi găsească colaboratori demni ca, în contact strîns cu ei, să introducă în viaţă idealurile înalte ale revoluţiei.

Reprezentantul Comitetului Central al Soldaţilor şi Ofiţerilor din Chişinău, Gherman Pîntea, salutînd deschiderea Sfatului Ţării, crede că Sfatul Ţării va face din Basarabia un trandafir. „Trăiască Basarabia autonomă, liberă şi toate naţiunile din Rusia federativă !"

Reprezentantul Radei Ucrainene a „Prosvitei" din Chişinău, Mitchevici, salutînd primul organ legislativ al Basarabiei republicane libere, are credinţa că Sfatul Ţării va introduce, fără şovăire, în viaţă, principiile democraţiei revoluţionare.

Reprezentantul Partidului Socialiştilor Revoluţionari, M. I. Cogan, arătînd în cuvîntarea sa că toate popoarele sunt egale în drepturi, a dat citire declaraţiei Congresului al doilea al Partidului Socialist-Revoluţionar din Basarabia, care priveşte atitudinea partidului de organizarea consiliului suprem din Basarabia — adică Sfatul Ţării — şi spune : Partidul Socialiştilor Revoluţionari, plecînd de la principiul autodeterminării şi egalităţii, absolut necesare pentru dezvoltarea normală a popoarelor şi conştiinţei lor socialiste, susţine orice mişcare naţională îndreptată spre dezrobirea puterilor vii ale poporului muncitor, în lupta lui pentru dreptate socială şi naţională. Luînd în consideraţie componenţa etnică a Basarabiei, al doilea Congres va apăra principiul acordării minorităţilor naţionale dreptul pentru formarea unităţilor personal autonome, cu independenţa plină în limitele naţional-culturale. Par-

tidul Socialist Revoluționar a fost primul partid, care a susținut mișcarea națională în țară și de aceea al doilea Congres gubernial basarabean al Partidului Socialist Revoluționar salută renașterea națională în Basarabia și crearea consiliului suprem basarabean — Sfatul Țării.

Reprezentanta Ligii Femeilor Moldovence, medicul Dr. Elena Alistar, insistînd asupra rolului femeii în opera de educație a generațiilor viitoare, are credința că Sfatul Țării va înfăptui toate aceste probleme, care au fost anunțate de președinte și deputați.

În numele soldaților de pe frontul românesc, sublt. Mare, spune următoarele : „Frați deputați ! Istoria poporului nostru ne arată că sute de ani poporul nostru a fost persecutat și subjugat de către alte popoare. Noi am suferit năvălirea hunilor, tătarilor, turcilor și altor neamuri, care ne prădau și oprimau. Dar Dumnezeu ne-a ajutat ca după suferințe îndelungate să ajungem la ziua de astăzi, cea mai însemnată zi din istoria poporului nostru. Astăzi, domnilor deputați, puneți temelia fericirii poporului și Domniile-Voastre trebuie să dovediți că sunteți hotărîți să vă ocîrmuiți singuri și să vă aranjați viața după dorința Domniilor-Voastre. Dar, Domniile-Voastre trebuie să țineți minte că trebuie să luptați mult pentru menținerea libertăților cucerite. Ziua de astăzi este atît de mare încît și soarele vă privește. Fiți și Domniile-Voastre ca soarele, spre care și poporul se uită cu credință și speranță. Să fiți conduși de două sentimente, cele mai sfinte : iubirea față de mamă și nație. Noi să jurăm că mai bine să nu existăm decît să ne cîrmuiască alții, să ne bea sîngele și să ne ție în robie." (Aplauze furtunoase)

Președinta Partidului Social-Democrat Muncitoresc Rus, d-na N. E. Grinfeld, face o paralelă între Rusia țaristă și cea de astăzi liberă și descătușată. Toate greutățile economice, politice, sociale și toate presiunile politice cădeau pe spinarea oamenilor săraci. Basarabia în special își va aduce aminte de țarism, sub care ea servea ca arenă pentru evenimente sîngeroase. Moldovenii și evreii n-aveau dreptul să-și aibă școala lor și să vorbească în limba lor. Deschiderea Sfatului Țării poate fi salutată numai în măsura în care el va introduce în viață un program în conformitate cu cuceririle democratice revoluționare pentru toate naționalitățile ce locuiesc în Basarabia. Trăiască Rusia unitară și Basarabia liberă !"

Reprezentantul națiunii poloneze, dl. Pomorovschi, salută Sfatul Țării, fiind încredințat că în Basarabia vor fi apărate toate naționalitățile ce locuiesc în ea.

Reprezentantul națiunii grecești, dl. Pan. Sinadino, salută Sfatul Țării cu următoarele cuvinte : „Domnule Președinte și Domnilor Deputați ai Sfatului Țării, sunt fericit că asupra mea a căzut sarcina de a saluta în numele grecilor din Basarabia, care din vechime se bucură de toate drepturile pe care le are populația băștinașă, Sfatul Țării. Exprim sentimentele tuturor grecilor, avînd speranța că Sfatul Țării va introduce pe pămîntul nostru natal ordine, legalitate și pace, care vor apăra viața libertatea și avuția tuturor acelora

ce vor avea înalta cinste de a trăi sub ocrotirea libertății din Basarabia. Nașterea ideii de consiliu superior basarabean — Sfatul Țării — arată iubirea caldă a populației moldovenești față de pămîntul natal. Chezășia succesului muncii Domniilor-Voastre noi o vedem în colaborarea prietenească cu celelalte naționalități care locuiesc în Basarabia. Trăiască Basarabia liberă, autonomă, matură ca stat."

Reprezentantul populației găgăuțo-bulgare din Basarabia, dl. Stoianov, spune următoarele : „S-a turburat marea fără de sfîrșit a poporului rus. Revoluția rusă a rupt toate lanțurile autocrate și a eliberat toate corăbiile, popoarele, dintr-o lungă iernare. Pe marea viforoasă rusească au pornit corăbiile libere ale popoarelor. Dar furtuna se întărea și mai mult și nu multe corăbii au rămas neprimejduite de furtună. Printre aceste corăbii se găsește și corabia noastră natală, scumpa Basarabie. Corabia noastră rămînînd fără căpitan, poporul a luat cîrma ei și a adus-o în portul liniștit al Sfatului Țării. Sunt fericit de a saluta parlamentul — Sfatul Țării — în numele poporului găgăuțo-bulgar."

Reprezentantul Partidului Evreiesc „Bund", dl. Covarschi, dă citire următoarei declarații : „În momentul tragic și îngrozitor pentru întreaga Rușie, apare Sfatul Țării pe arena politică ca o creațiune de stat, în lipsa unei autorități centrale. Valurile anarhiei care s-au întins larg în ultimul timp pe întregul teritoriu rusesc amenință să înece toate valorile culturale și morale create prin munca poporului de sute de ani și care trebuie să fie temelia progresului în viitor. Ca să devie centru de stat, să organizeze puterea de jos, Sfatul Țării trebuie să-și creeze imediat autoritate în massele tuturor naționalităților, pe care soarta istoriei le-a unit în hotarele Basarabiei. Noi vom cere cu insistență în interesul dezvoltării economice, ca în Basarabia liberă să nu fie introduse limitațiuni (îngrădiri) politice și economice, atît pentru unele părți ale populației Basarabiei cît și pentru unele elemente care trăiesc în afară de Basarabia. Noi credem că asemenea limitațiuni în timpurile de astăzi nu pot fi închipuite și admise, aceasta ar fi o măsură reacționară, care ar putea să împiedice dezvoltarea culturală și economică a țării. Noi subliniem aceasta, fiindcă limitările politice și economice ar deveni lovituri grave asupra proletariatului evreiesc, ale cărui interese noi suntem chemați să le apărăm. După pogromurile din 1903 și 1905, o bună parte din proletariatul evreiesc, cea mai întreprinzătoare, energică și conștientă, a emigrat în America și Europa, fapt care a dus la slăbirea mișcării socialiste, care și-a pierdut rădăcinile. După ce se va termina războiul, aceste masse se vor întoarce îndărăt în patria lor și orice limitări le-ar rupe posibilitatea de a-și pune în valoare puterea, cunoștințele și experiența, prin care fapt s-ar împiedica progresul cultural și material al Basarabiei. Noi credem că poporul moldovenesc, care a suferit toată greutatea jugului politic și național, va merge pe calea libertății politice și naționale și va înfăptui idealurile lui umane."

În numele Regimentului 1 Național-Moldovenesc, Lt. Cazacu, a rostit următoarea cuvîntare :

„Primul regiment moldovenesc din Basarabia trimite salutul său Sfatului Țării. Aduce urări calde pe altarul patriei. Noi jurăm pe mormintele strămoșilor noștri că ne vom lupta pînă la ultima picătură de sînge, pentru drepturile cîștigate cu atîta greu și după atîtea veacuri de robie. (Aplauze furtunoase) Noi nu vom permite ca cineva să semene discordie." (Aplauze prelungite)

Reprezentantul Partidului Socialiștilor Poporani, Dr. Stern, salută Sfatul Țării, care și-a luat asupra sa munca uriașă pentru înfăptuirea năzuințelor democrației revoluționare.

Ședința se întrerupe pentru 15 minute.

După deschiderea ședinței se acordă cuvîntul reprezentantului Partidului Național Moldovenesc, Ion Pelivan, care rostește următoarea cuvîntare :

„Prea stimați deputați ai Înaltei Adunări, astăzi este ziua cea mai însemnată din istoria poporului moldovenesc. Acest popor a fost condamnat să piară, dar astăzi el se renaște ; a fost înmormîntat, iar astăzi a înviat. Toți moldovenii simt o bucurie nemărginită cînd văd drapelul național care fîlfîie pe deasupra acestui palat. Astăzi se înfăptuiește idealul strămoșilor noștri și speranțele tuturor conducătorilor poporului nostru, care s-au coborît în morminte cu durerea în suflete. Dați-mi voie, în acest moment istoric, să-mi îndrept privirile îndărăt și să ating puțin istoria poporului nostru, plină de lacrimi și dureri. În anul 1812 noi am fost rupți din trupul Moldovei și anexați la statul rusesc. În trecutul poporului nostru totdeauna s-a întîmplat astfel : cînd se luptau între ei doi hrăpăreți, rusul și turcul, nici unul din ei nu suferea, ci suferea nenorocitul nostru popor moldovenesc. Așa s-a întîmplat și în anul 1812, cînd Basarabia a fost ruptă din trupul Moldovei ca să fie cedată țarului rus. Conducătorii poporului de atunci s-au îngrozit, fiindcă, cu toate că Moldova se găsea sub protectorat turc, ea era liberă. Este adevărat, turcii luau a zecea parte din munca poporului, dar turcii erau cinstiți ; turcul ne prăda, dar nu-și băga cizmele murdare în sufletul nostru. (Aplauze furtunoase) Turcul ne dădea voie să ne rugăm lui Dumnezeu în limba noastră, de care el nu se atingea. Turcul ne-a lăsat școala în forma în care am moștenit-o de la bunici, cu predarea în limba natală, el nu ne forța să învățăm turcește. Același lucru a fost și în domeniul justiției și administrației. Noi aveam legile noastre, prin care ne ocîrmuiam, noi aveam judecătorii noștri moldoveni, pe care îi alegeam noi, după regulile moștenite de la străbuni. Ocîrmuitorii se bucurau de iubirea poporului, fiindcă ei erau ridicați la acea cinste de către popor. Și așa era bine. Iată de ce cînd, în anul 1812, s-a aflat că cea mai fertilă parte a Moldovei va trebui să treacă la Rusia, strămoșii noștri s-au tulburat. Ei știau că în Rusia țăranii se găsesc în robie și că ei se vînd ca dobitoacele. De o mai mare libertate se bucurau țăranii din Moldova decît cei din Rusia. Este drept, împăratul Alexandru I ne-a acordat în anul 1818 autonomie, dar după zece ani împăratul Nicolae I, care era un dușman al libertății, a suprimat-o. Din acest moment începe perioada suferințelor poporului nostru. Slugile țarismului rusesc tindeau către înăbușirea spiritului național, către izgonirea limbii noastre natale din școală, biserică, administrație, ca s-o nimicească cu totul. Rusificatorii cruzi au ponegrit numele de moldovean, bălăcindu-l în noroi și numindu-l „bou". Aceste slugi au nimicit cuvîntul moldovenesc, cîntecul Moldovei în care se deplîngea soarta moldovenilor, care din cauza discordiei au căzut în robie. Îmi aduc aminte de un fiu al patriei noastre scumpe, Dumitru Moruzi, care a scris „Pribegi în țara răpită", un fel de evanghelie a moldovenilor. Această carte trebuie citită de fiecare din noi. Mulțumită acestor scriitori s-a menținut spiritul național și există speranța în (libertate) eliberare. A trebuit să suferim un timp îndelungat și abia în anul 1905 începe mișcarea națională. Atunci se face încercarea de a se propovădui limba părinților noștri. Pînă atunci se socotea ca o mare rușine de a vorbi moldovenește și, cu durere în suflet, auzeam că înșiși moldovenii spuneau că nu este frumos să vorbim moldovenește, fiindcă limba moldovenească este o limbă vulgară. Trebuia să păstrăm în țara noastră tot ce ne amintea despre trecutul nostru, dar slugile țarismului rusesc ne-au pocit pronumele, au schimbat chiar denumirile de orașe, sate și toate lucrurile care puteau servi ca dovadă că aici a trăit un popor independent. Și totuși, ideea autonomiei la poporul nostru n-a murit cu desăvîrșire, fiindcă au rămas hrisoave vechi și mărturii : manuscriptele lui Mavrocordat și legile lui Donici, din care se vede că oarecînd în aceste locuri a fost Moldova independentă, care se ocîrmuia prin legile și obiceiurile ei. În afară de acestea, istoria mărturisește că ideea autonomiei s-a păstrat în scrierile autorilor basarabeni, care ar putea face cinste oricărui popor, ca de exemplu cavalerul Stamati, Donici, Sîrbu, B. P. Hajdeu și alții. Poate Domniile-Voastre ați auzit de marele nostru scriitor Alecu Russo, care a prezis că va veni revoluția cea mare și va declara că și noi avem dreptul la autodeterminarea națională. Această idee a fost însușită de către soldații noștri și ei o răspîndesc pretutindeni, muncind cu rîvnă pentru înfăptuirea ei. Numele lor trebuie să fie înscris cu litere de aur în istoria poporului nostru. (Aplauze furtunoase) Dacă n-ar fi fost Congresul lor din Octombrie, care a proclamat autonomia Basarabiei, deschiderea Sfatului Țării n-ar fi avut loc. Dacă n-ar fi fost ei, domnilor deputați, Domniile-Voastre astăzi nu v-ați fi adunat aici, în Sfatul Țării. (Voci : bravo !, ura !) Acești urmași ai lui Ștefan cel Mare și-au luat obligațiunea de a ne recuceri drepturile, pe care noi le-am pierdut. Să nu uităm că, dacă noi moldovenii am fi uitat limba noastră, noi am fi fost șterși de pe fața pământului. Numai mulțumită limbii noi am trăit și numai mulțumită ei noi vom putea trăi mai departe. Poporul nostru n-a avut în trecut altă mîngîiere decît biserica. În vremea țarismului el a fost nevoit să asculte serviciul divin într-o limbă străină,

pe care n-o înțelegea. Trebuie ca în toate satele moldovenești să se oficieze serviciul religios în limba moldovenească. Pînă ieri copiii noștri au fost nevoiți să învețe în școli străine, cum s-a întîmplat și cu mine. Ce fel de cultură se putea însuși în aceste școli ? Sufletul nostru a fost educat într-un spirit străin poporului nostru. Dacă noi nu ne vom învăța copiii noștri în limba moldovenească, zadarnice sînt toate principiile libertății. Numai prin școală moldovenească, poporul nostru va putea fi scos din robie spre lumină și fericire. Nu numai învățătura, ci și judecata se făcea în limbă străină de către judecători străini poporului nostru. Să ne ferească Dumnezeu de asemenea judecători. De aceea eu strig : creați legi noi, sfinte, bune, care să corespundă tradițiilor, vieții și istoriei poporului nostru basarabean moldovenesc. Recrutarea se făcea după un obicei barbar. Copiii noștri erau duși peste mări și țări ca, acolo, să li se pocească sufletele și să-i facă să-și uite poporul din care făceau parte. De acum înainte eroii noștri își vor face serviciul militar în țara lor, ca la caz de nevoie noi să avem apărători ai țării dintre ai noștri, iar nu străini. (Aplauze prelungite) Nu uitați domnilor că poporul nostru pune toate speranțele în noi. De aceea mă adresez către voi din tot sufletul : nu vă certați, ci lucrați în înțelegere. Așa ne învață poetul nostru : „Unde-i unul, nu-i putere la nevoi și la durere, unde-s doi, puterea crește și dușmanul nu sporește." (Aplauze furtunoase, prelungite)"

În numele ziarului „Cuvîntul Moldovenesc" vorbește dl. Vasile Harea. El se adresează către adunare cu următoarele cuvinte :

„Domnilor deputați ai Înaltei Adunări, asupra mea a căzut fericirea să salut Sfatul Țării în numele ziarului „Cuvîntul Moldovenesc". Noi suntem foarte fericiți că astăzi vedem înfăptuirea ideii noastre, pe care am propovăduit-o prin ziar. Și dacă noi pînă astăzi spuneam că moldovenilor le trebuiește Sfatul Țării, care i-ar cîrmui, din momentul de față îi chemăm la lucru pe deputați, și noi avem convingerea că, mulțumită rîvnei Domniilor-Voastre, poporul nostru va fi fericit. Trăiască Sfatul Țării, trăiască Basarabia noastră." (Aplauze)

Reprezentantul Radei Ucrainene Militare din Chișinău, dl. Șevcenco, salutînd Sfatul Țării, spune că triumful moldovenilor este și triumful poporului ucrainean din Basarabia, care a înfăptuit ideile anunțate cu 300 de ani în urmă, cînd Bogdan Hmelnițchi a întrat în legătură cu statul moscovit și a declarat că, toate popoarele trebuie să se unească, liber cu liber și egal cu egal. Cît timp există Ucraina, cît timp ea nu este nimicită, ideea federației nu va muri. Noi credem că moldovenii vor arăta geniul lor latin și că nu va trece mai mult de un sfert de veac și popoarele care locuiesc pe ambele maluri ale Nistrului, vor ajunge la o situație culturală înaltă.

Reprezentantul Partidului Evreiesc Socialist Unit, dl. Eiger, citește în limba rusă o declarație, prin care salută Sfatul Țării și tendințele moldovenilor spre autonomie, după dorința președintelui și a întregii asistențe. Oratorul salută Sfatul Țării și în limba

evreiască. Declarația conține următoarele :

„Tovarăși și cetățeni !

În numele Partidului Socialist-Democrat Evreiesc Unit al Muncitorilor și al Partidului Social-Democrat Muncitoresc, salut democrația moldovenească în năzuințele ei spre autonomie. Dar în clădirea acestei autonomii nu trebuie sacrificate minoritățile naționale. Problema lor trebuie să fie rezolvată într-un singur mod și anume : autonomie națională personală. O asemenea autonomie noi cerem pentru evreii, care trăiesc în Basarabia. Ca bază pentru această autonomie trebuie să fie comunitatea evreiască și șeimul evreiesc, creat pe temelii democratice. Astfel, pentru evrei noi cerem recunoașterea limbii evreiești vorbite. Trăiască Basarabia liberă democratică, Trăiască Republica Democratică Federativă Rusească."

Reprezentantul Avocaturii, dl. Kircorov, salută organul superior al țării, dă citire declarației avocaturii, cu următorul conținut : „Avocatura în general, și cea basarabeană în special, a fost întotdeauna în primele rînduri în lupta pentru drepturile poporului, pentru lege temeinică și ordine și, cînd a căzut regimul autocrat, avocatura a căpătat credința că a venit sfîrșitul luptei pentru drepturile poporului, pentru legi temeinice și ordine. Dar soarta a hotărît altfel. Au trecut 8 luni de la lovitura de stat și idealurile avocaturii, mulțumită anarhiei care a cuprins toată Rusia, s-au îndepărtat și mai mult. Anarhia amenință să șteargă nu numai cuceririle revoluționare ale poporului, nu numai ordinea de drept și cultura poporului, ci însuși poporul și republica și, în aceste momente se ivește necesitatea unei autorități puternice locale, întrucît autoritățile locale, față de cea centrală cu desele ei schimbări, care duc la zdruncinarea ei, aceste autorități locale sunt absolut necesare și temeinice. Din punctul de vedere al avocaturii, singurul mijloc pentru menținerea și întărirea cuceririlor revoluției și pentru apărarea statului împotriva distrugerii complete, este de a întări autoritatea totală, compusă din oameni întregi, cinstiți politicește, străini de metodele demagogiei, culți și care să se bizuie pe păturile democratice și pe toate organizațiile naționale și obștești. Numai o asemenea autoritate, punînd capăt dezastrului local, va avea posibilitatea să contribuie la organizarea unui stat comun tare. În aceste scopuri crearea unui organ al țării se prezintă ca ceva foarte urgent și necesar pentru apărarea vieții și avutului populației și a tuturor bogățiilor ei naturale și culturale. Numai sub scutul organului țării, bazat pe dreptul electoral al populației Basarabiei, este posibilă autodeterminarea completă a tuturor naționalităților care locuiesc în Basarabia, cu reprezentarea proporțională în Sfatul Țării. Tot materialul adunat de către organul țării, în chestiunea autonomiei politice a Basarabiei, după ce se va judeca din toate punctele de vedere la fața locului, trebuie să fie înaintat adunării constituante, care va întări părțile slabe ale republicii sănătoase rusești."

Reprezentantul Uniunii Ziariştilor Basarabeni, dl. I. I. Gherman, rosteşte următoarele :

„În zilele de restrişte ale poporului, în mîhnirea adîncă, cînd soarele libertăţii, care nu demult prin razele sale ne chema la viaţă, pare a se stinge deasupra noastră, cînd stăm în faţa anarhiei, care de astă dată cu cruzime ridică frate asupra fratelui şi ameninţă să înece toată ţara, cred că voi exprima o idee generală, cînd voi spune că noi cu greu suportăm răpirea pămîntului de către duşmanul din afară, că noi ne sufocăm cînd duşmanul calcă cu picior de fier pieptul sîngerînd al poporului. În aceste zile grele, cînd se părea că ne părăseşte toată energia, cînd a început să cadă ameninţător interesul faţă de chestiuni obşteşti, cînd au început să se stingă idealurile umane,— cine dacă nu presa — acest mare cîntăreţ al libertăţii poporului şi purtătorul idealurilor umane, va veni cu salutul său la nou născutul Sfat al Ţării, şi îi va dori să adune forţele poporului şi să apere idealurile binelui şi cinstea şi roadele revoluţiei, cît mai repede şi cît mai tare : libertatea, egalitatea şi fraternitatea între toate naţionalităţile care trăiesc în Basarabia. Sînt fericit că mi-a revenit înalta cinste să salut în numele ziariştilor pe dl. Preşedinte, pe domnii deputaţi şi întreaga Adunare. Presa, stimaţi domni, fiind cea mai de seamă expresiune a gîndirii obşteşti, cea mai puternică armă a luptei politice pentru fericire şi drepturile poporului, cel mai puternic factor al progresului pe cîmpurile de luptă paşnică, în mijlocul prieteniei popoarelor, iar nu în uciderea de frate — este socotită ca mare putere mondială. Această presă, cum am spus, cel mai mare factor al progresului, ca putere mondială a venit să salute părticica născîndă a republicii federative ruse, avînd credinţa fermă că organul ţării, al Basarabiei autonome, va înfăptui toate năzuinţele masselor şi toate idealurile, pentru care a luptat poporul şi pe care le-a dus în spatele său şi presa prin biciuirile şi persecuţiile guvernului ţarist. Presa crede că Sfatul Ţării, înfăptuind autonomia, va înlocui legătura mecanică moartă cu Rusia, printr-o unire vie pentru scopurile comune. Presa îşi dă seama de munca grea pe care o ia asupra sa Sfatul Ţării. Presa nu ascunde că anarhia a semănat pe căile muncii uriaşe a Sfatului Ţării multe ispite. Dar, conştiinţa poporului, autoritatea fermă şi cinstită, va găsi în sine putere, pentru a evita locurile otrăvite, ţinînd seama de cuvintele Sfintei Scripturi : „Vai ţării de ispită şi de două ori vai, aceluia care va introduce ispita în ţară." Dumnezeu să întărească puterile noului născut ! Fie ca copiii noştri şi urmaşii apropiaţi, folosindu-se de roadele muncii neobosite a Sfatului Ţării şi a poporului adunat în jurul lui, să aibe dreptul să spuie : „Ei şi-au iubit Basarabia, dar şi-au iubit şi ţara şi patria lor mamă Rusia, una şi nedespărţită, care, cu mîna întinsă aşteaptă ajutor de la copiii săi."

După ce I. I. Gherman a plecat de la tribună, preşedintele adunării strigă : „Trăiască presa liberă ! şi silnicia să nu se atingă niciodată de presă !"

Reprezentantul marinarilor din Sevastopol, Lt. Prahniţchi,

salutînd adunarea, spune că Sfatul Ţării este singurul port, unde noi ne putem adăposti de furtuna, care se dezlănţuie în jur şi că în lucrările Sfatului Ţării grija pentru ţărani va trebui să treacă ca un fir roşu.

Reprezentantul Uniunii Funcţionarilor Zemstvei Guberniale din Basarabia, inginerul Mujicicov, dă citire următoarelor cuvinte :

„În tendinţa de a găsi ieşire din dezordinea generală, anarhia şi dezastrul patriei noastre, elementele ei mai sănătoase trebuie să caute scăpare acolo unde se poate — în unirea diferitelor naţionalităţi, pe bazele autodeterminării democratice a popoarelor. Funcţionarii zemstvei, ai intelectualităţii adevărat democratice, nu pot să nu se bucure, asistînd la înfăptuirea unei asemenea uniri şi au credinţa că organul, care reprezintă aici ideea autodeterminării, ne va scăpa de dezastru, va introduce ordine în ţara noastră şi va traduce în fapt principiile libertăţii atît de mult aşteptată şi căpătată cu atîta greutate. Salutînd din tot sufletul Consiliul Ţării, noi funcţionarii zemstvei şi de acum înainte vom da ţării Basarabiei gîndul nostru creator şi puterile noastre şi Sfatul Ţării întotdeauna poate conta pe sprijinul nostru complet, care va consta în muncă pentru binele şi folosul Basarabiei."

După cuvîntarea inginerului Mujicicov se urcă la tribună redactorul ziarului „Ardealul", dl. Onisifor Ghibu. Deputaţii şi publicul l-au întîmpinat cu aplauze furtunoase şi prelungite, la care el răspunde cu următoarele cuvinte :

„Domnilor deputaţi şi fraţi moldoveni şi Basarabeni !

Din toată inima vă mulţumesc pentru primirea caldă pe care mi-aţi făcut-o. Această primire dovedeşte că Domniile-Voastne nu mă consideraţi străin aici în Basarabia, cu toate că eu nu sînt născut în Basarabia. (Aplauze) Dar nici eu nu mă simt şi nu mă consider străin aici în ţara locuită de fraţii mei moldoveni. (Aplauze prelungite şi strigăte de „bravo", „ura") În acest moment, în care eu am cinstea să mă aflu aici în Sfatul Ţării al Basarabiei, ca reprezentant al unui ziar, care poartă numele scumpei şi mult încercatei mele patrii, am convingerea că Domniile-Voastre simţiţi ca şi mine, vocea puternică a acestei ţări, pe care n-au putut-o înăbuşi suferinţele ei milenare. Eu cred că şi Domniile-Voastre iubiţi Ardealul tot atît de tare ca şi noi locatarii Ardealului, care în număr de mai bine de sute de mii, de un an şi ceva suntem nevoiţi să pribegim prin Rusia, înfruntînd suferinţele. Iubiţi această ţară, fiindcă Ardealul este leagănul nu numai al întregului nostru popor, ci şi leagănul Domniilor-Voastre, fiindcă moldovenii au venit de acolo acum 600 de ani. (Aplauze prelungite) Vocea suferinţelor patriei noastre, nu poate să nu aibe oarecare influenţă asupra Domniilor-Voastre, chiar în această zi de bucurie în viaţa Domniilor-Voastre. Domniile-Voastre aţi suferit o sută de ani şi acum vedeţi că idealurile Domniilor-Voastre s-au împlinit. Noi am suferit o mie de ani şi astăzi încă n-am auzit că a sosit ceasul dreptăţii eterne. Au trecut 1800 de ani de cînd împăratul Traian ne-a împrăştiat în ţara de astăzi şi,

în decursul acestor veacuri, noi ne-am luptat cu popoarele barbare, care ne-au distrus complet, lăsîndu-ne numai viața. Istoria noastră este scrisă cu lacrimi și sînge. Mulțumită suferințelor noastre s-au creat acele cîntece celebre, care au răsunat astăzi aici în sală. De la noi s-au auzit prima dată cîntecele „Deșteaptă-te Române" și „Pe-al nostru steag e scris Unire!" Aceasta fiindcă, cu toate suferințele noastre, noi am păstrat credința în sufletele noastre că mai tîrziu sau mai devreme și noi vom fi liberi. Și astăzi, cînd vă vorbesc în Chișinău, în Sfatul Țării al Basarabiei, eu trec cu gîndul departe, peste Prut și peste Carpați. Gîndul meu se îndreaptă spre capitala țării mele, spre Alba-Iulia, unde va trebui să fie înfipt drapelul tricolor al întregului nostru popor. (Aplauze furtunoase prelungite și voci : Trăiască Ardealul ! Trăiască transilvănenii !) Ora dreptății pentru întregul nostru popor trebuie să sosească. Sînt fericit, domnilor deputați și fraților, că Dumnezeu mi-a îngăduit să fiu între Domniile-Voastre în zilele reînvierii Basarabiei. Și dacă în ziarul „Ardealul" eu pînă acum am scris numai cu lacrimi și durere despre frații mei nenorociți, sunt bucuros că din momentul de față, voi putea scrie cu lacrimi de bucurie despre viața nouă a fraților mei moldoveni. În această zi de bucurie, la care ați ajuns, în numele Ardealului, din tot sufletul strig : Trăiască Basarabia ! Trăiască Sfatul Țării ! Trăiască Republica Federativă !"

Cînd și-a terminat dl. Ghibu cuvîntarea, deputații și publicul s-au sculat în picioare și au aplaudat, strigînd : Trăiască Ardealul ! Trăiască Transilvania liberă ! Trăiască Transilvănenii ! Trăiască Poporul Românesc !

Reprezentantul Uniunii Învățătorilor și Funcționarilor Zemstvei din județul Chișinău (Lăpușna), praporșcicul Podlesnîi, dă citire rezoluției votate de Comitetul Executiv al funcționarilor zemstvei, cu următorul conținut :

„Poporul moldovenesc, ca un popor care are dreptul la o autodeterminare completă, trebuiește ca în situația de astăzi să-și aibă autodeterminarea sa sub forma unui organ superior, pentru ocîrmuirea țării și în special pentru a scăpa avutul poporului de puterile obscure ale anarhiei, și pentru a coordona activitatea tuturor instituțiilor de stat și obștești. Comitetul funcționarilor zemstvei speră că, Sfatul Țării va asigura legalitatea alegerilor în Adunarea Constituantă, va lua parte activă la alcătuirea Republicii Federative Rusești și va restabili drepturile cetățenești pentru toți locuitorii țării, fără nici o excepție. Plecînd de la aceasta, Comitetul, salutînd organul superior al țării, roagă să se ia în seamă că Uniunea funcționarilor zemstvei întotdeauna se va călăuzi de dorințele Sfatului Țării și va contribui în măsura posibilităților la munca culturală de creațiune." În numele învățătorilor, autorul mai spune : „Să devie Sfatul Țării piatră fundamentală a zidirii, pe care se vor clădi fericirea, binele și libertatea tuturor popoarelor care locuiesc în Basarabia ! Fie binecuvîntat numele aceluia sau acelora, cărora le-a venit în minte marea idee de a crea organul țării ! Fiți binecuvîntați și voi

aleșii, care în aceste vremuri extrem de grele v-ați luat asupra Domniilor-Voastre marea operă de salvare a pămîntului natal ! Acest moment să devie momentul liniștii care răsare și al perioadei mult așteptate a sfintei treimi : Țăranul, Soldatul și Muncitorul. Într-un ceas bun !"

Președintele Adunării I. Inculeț strigă : „Trăiască incomparabilul și scumpul nostru învățător !" Reprezentantul Uniunii Cooperativelor, deputatul Gh. Buruiană, se adresează cu următoarele cuvinte :

„Ca fiu al Moldovei, sunt fericit că am ajuns la această zi. Mulți s-au străduit să stingă în sufletul nostru iubirea de patrie, dar n-au reușit. Și în această luptă s-a născut o flacără mare și frumoasă. Cooperatorii moldoveni, care pînă acum au răspîndit lumina în popor, sunt fericiți că marea operă a fost încununată de succes și că de acum înainte soarta Basarabiei se găsește în mîinile ei însăși. Să ajute Dumnezeu ca Sfatul Țării să păstreze Basarabia liberă."

Reprezentantul Comitetului Executiv Județean din Chișinău, G. C. Kircorov, salută Sfatul Țării în limba moldovenească și dă citire unui șir de telegrame de felicitări de la Comitetele de voloste (preturi) ale județului Chișinău și din partea Comitetului executiv din județul Orhei.

Reprezentantul ziarului „Soldatul Moldovan", sergentul Mînciună M., aducînd salutări Sfatului Țării, spune : „Ziua de astăzi este ziua mare a tuturor basarabenilor în general, iar pentru moldoveni este sărbătoarea sărbătorilor : Paștele nostru. Noi am trecut printr-o mare de nevoi grozave. Dar scăpînd acuma de întunericul țarismului, scuturînd jugul robiei, nu vom pune acest jug asupra altor națiuni ale țării noastre, care au suferit împreună cu noi. Poporul moldovenesc, întotdeauna blînd, supus și ospitalier, nu va voi să facă rău fraților săi, pe care soarta i-a aruncat în mijlocul strămoșilor noștri. Noi moldovenii deschidem larg ușa casei noastre și cu lacrimi de bucurie îi întîmpinăm pe toți care trec pragul nostru. Intrați ! Casa noastră este mare, masa bogată, veniți cu toții la serbarea noastră. Trăiască poporul moldovenesc ! Trăiască iubirea și frăția între popoarele care trăiesc în Basarabia ! Trăiască înțelegerea între toate popoarele !"

După aceasta, Delegatul soldaților moldoveni de pe frontul de nord salută adunarea cu următoarele cuvinte :

„Asupra mea a căzut cinstea să asist la deschiderea Sfatului Țării și să vă aduc salutul soldaților de pe frontul de miazănoapte. Ei de mult așteaptă cu nerăbdare vești despre „pămînt și voie".**) Soldații, fără îndoială, vor cuceri toate drepturile poporului Sfatului Țării. Ei cu toți strigă : „Trăiască Basarabia autonomă !"

Delegatul soldaților moldoveni din peninsula Crimeea salută Sfatul Țării și își exprimă dorința ca să se înfăptuiască tot despre ce s-a vorbit în chestiunea pămîntului și libertății și, în concluzie,

**) Una din lozincile Partidului bolșevic adresate soldaților de pe front.

el salută Rebublica Basarabeană și Republica Federativă Rusă.

Cuvîntul se acordă marinarului I. Gafencu, reprezentantul Comitetului Executiv al Soldaților Moldoveni din Odessa :

„Comitetul din Odessa, a spus deputatul I. Gafencu, încă din primele zile ale revoluției a început să lucreze în folosul poporului moldovenesc. El a unit pe toți ofițerii și soldații moldoveni din garnizoana Odessei și a organizat la 18 Aprilie o serbare mare, la care au participat 12.000 de soldați moldoveni, care au jurat în fața drapelului național să fie credincioși ideii naționale și să contribuie la înfăptuirea programului partidului moldovenesc. El a organizat soldații de pe frontul românesc din Sevastopol, Ecaterinoslav și alte multe orașe. El a îndreptat pe calea bună a naționalismului pe ofițerii moldoveni, el a creat Comitetul Central din Chișinău, care a organizat cohortele moldovenești, iar în timpul din urmă regimentele moldovenești. Astăzi, cînd prin munca soldaților, se deschide Sfatul Țării, Comitetul din Odessa se simte fericit că poate să transmită răspunderea pentru viitorul poporului în mîinile Sfatului Țării, căruia îi va da tot sprijinul." Oratorul, în numele Comitetului din Odessa, dorește Sfatului Țării înțelegere și succes.

Studentul Ion Valuța, în numele Societății studențești „Renașterea", se adresează Sfatului Țării cu următoarele cuvinte :

„Vă salut în numele studenților moldoveni, care au marea bucurie de a vedea cu ochii cum în această zi mare țara noastră se organizează pe temelii, despre care au visat atîția din cei mai buni fii ai poporului nostru. Studenții moldoveni își dau perfect de bine seama de obligațiunile grele pe care vi le-ați luat și, din partea lor, făgăduiesc tot spijinul ca să aduceți scumpa noastră Basarabie la fericire." Oratorul termină strigînd, în numele Societății Studențești „Renașterea" din Odessa : „Trăiască Sfatul Țării ! Trăiască Basarabia !"

Cuvîntul se acordă arhimandritului Gurie, reprezentantul clerului moldovenesc. Apariția d-sale la tribună a fost salutată cu aplauze. D-sa se adresează către Adunare cu următoarele cuvinte :

„Domnule Președinte și Domnilor Deputați ! Vă aduc salutul meu sincer. „Deputați moldoveni." Ce cuvînt nou, frumos, necunoscut pînă acuma. (Aplauze) Ca reprezentant al clerului, din adîncul sufletului vă doresc cele bune. Clerul moldovenesc a suferit în trecut multe persecuții ; el a suferit mai mult din partea țarismului decît alte clase. Sfînta Scriptură spune : „cuvîntul trebuie să fie liber" dar în Rusia el n a fost liber pentru cler. Noi învățam în școală nu în limba care trebuia să ne mîntuiască, ci în aceea care ne ducea la robie. Învățam șaisprezece ani și cînd ne duceam la sate ca să luminăm poporul, ne convingeam că noi n-avem cunoștințe folositoare. Acei care doreau să fie de folos poporului, trebuiau să învețe de la început. Libertatea, egalitatea și fraternitatea, aceste principii creștinești, în realitate, în viața bisericii, nu se simțeau pînă acuma. Cred că în momentul de față clerul va putea deveni conducător adevărat al poporului. Sfatul Țării, în care astăzi de mai

multe ori s-a evocat numele lui Dumnezeu, va ajuta să ne întărească autoritatea în țară, să stabilească pacea binefăcătoare și viața creștinească adevărată. Aceste urări le exprim în numele clerului, seminarului și al tuturor școlilor spirituale din Basarabia, în numele cărora doresc succes Basarabiei și Sfatului Țării."

În limba moldovenească rostește o cuvîntare reprezentantul slujbașilor Căilor Ferate, declarînd că slujbașii din Basarabia vor da tot sprijinul Sfatului Țării în organizarea poporului moldovenesc și termină cu cuvintele : Trăiască Basarabia, care a înviat din morți ! Trăiască Sfatul Țării !"

Mai departe are cuvîntul delegatul Partidului Socialist Revoluționar Moldovenesc, deputatul Buzdugan Ion, care spune :

„Astăzi este învierea din morți a poporului nostru moldovenesc. Mai bine de o sută de ani noi am avut de suferit sub jugul țarismului, dar astăzi și pentru noi a răsărit soarele libertății. De acum înainte el va lumina veșnic. În cursul unui veac întreg noi n-am avut nici o zi, care s-ar asemăna cu cea de astăzi. Astăzi este ziua „intrării în biserică". Astăzi Basarabia noastră, ca un prunc nevinovat intră în biserică în era nouă a vieții sale. Țarismul a izgonit limba noastră distrugîndu-ne sufletele ; în școală și în biserică limba noastră a fost persecutată dar iată că adevărul etern acuma a înviat, fiindcă sufletul nu poate fi încătușat în lanțuri. Limba noastră n-a fost nimicită și sufletul nostru n-a fost omorît. El s-a păstrat în elegiile noastre și în legendele noastre poporane și în basme ; el s-a păstrat în rugăciunile noastre către Dumnezeu. Cînd astăzi am auzit în biserică serviciul divin oficiat în limba noastră veche și am văzut acolo ridicîndu-se drapelul nostru național, m-am gîndit : de acuma a răsărit și steaua noastră și va lumina veșnic ; limba noastră nu va fi persecutată ca înainte, fiindcă în adevăr poporul se aseamănă cu un hîrleț, despre care poetul Goga spune : „Ți-ai frînt sapa din glia tuturora*,/ Dar n-ai săpat moșia ta." De acum înainte să ne conducem singuri viața și soarta noastră. Și să dea Dumnezeu ca frații noștri de peste Nistru și Carpați să-și vadă înfăptuit visul lor de autonomie, așa cum l-am văzut noi astăzi pe al nostru. Noi trebuie să intrăm în contact strîns cu frații noștri de peste Nistru, noi nu trebuie să-i lăsăm să piară, ci trebuie să-i ajutăm. Să nu vă fie teamă de greutățile pe care le veți întîmpina. Noi trebuie să fim ca cremenea care, cînd se lovește de oțel, dă scîntei. Să muncim ca să devenim lumină pentru toate popoarele cu care trăim împreună și cu care trebuie să conviețuim în înțelegere reciprocă. Dacă vom face așa, vom fi o țară fericită. Din adîncul inimii doresc un viitor fericit ! Trăiască Sfatul Țării și toate naționalitățile reprezentate în el !"

Ștabs-Căpitan D. Bogos, delegatul Comisariatului Militar Moldovenesc de pe lîngă Sfatul Țării, se adresează către Adunare cu următoarele cuvinte :

---

* În poezia „Un om" sapa zice : „M-ai frînt de glia tuturora,/ Dar n-am săpat moșia ta !" (N. red.)

„Fraţilor ! Astăzi a căzut de pe ochii noştri vălul. Privirea noastră este clară. Din ziua de astăzi noi suntem scăpaţi de robia grea de un veac a ţarismului. În ziua de astăzi sufletul moldovenesc sclipeşte cu raze de pietre scumpe. Pietre scumpe sînteţi Domniile-Voastre, domnilor deputaţi. În numele Comisariatului strig : La mulţi ani ! Noi, Comisariatul provizoriu, pînă acuma am avut grijă de soldaţii moldoveni, care veneau la noi şi cereau să-i adăpostim. Pînă acuma noi am apărat multe ţări ; acuma vrem să apărăm ţara noastră, care ne este mai scumpă ca orice. Pe aceşti soldaţi, pentru apărarea ţării de primejdie, noi i-am adunat sub drapelul naţional în regimente moldoveneşti. De acuma înainte obligaţiunea de a-i aduna pe toţi moldovenii din Rusia, în regimente naţionale moldoveneşti, trece în mîinile Sfatului Ţării. Domniile-Voastre trebuie să înfăptuiţi toate visurile poporului nostru. Luaţi măsuri grabnice, să fie chemaţi toţi moldovenii în patrie. Ei de atîta timp visează să-şi vadă poporul liber. De acuma noi suntem liberi. De acuma chemarea noastră trebuie să răsune în toată lumea, spunînd :

„Veniţi, veniţi apărători ai ţării !
Veniţi căci sfînta zi a răsărit,
E ziua mare a reinălţării
Drapelului de gloanţe zdrenţuit,
Veniţi din toate unghiurile zării
Să cucerim ce-avem de cucerit !"

Adunaţi-vă fraţilor din toată Rusia, adunaţi-vă şi ne ajutaţi să cucerim libertatea culturii moldoveneşti, pe care noi pînă acuma n-am văzut-o."

Cuvîntarea Ştabs-Căpitanului D. Bogos e acoperită cu aplauze.

În numele Congresului Ţărănesc din Bălţi ***) vorbeşte dl. Trofim, care spune : „Sunt împuternicit, fraţilor, să vă comunic că ţăranii pun mare speranţă în Sfatul Ţării. Această speranţă va aduce fericire poporului. Pînă acuma în Rusia era foarte rău. De acuma înainte trebuie să fie altfel. Noi toţi trebuie să suportăm greutăţile vieţii politice şi economice. Ideea dreptăţii şi adevărului trebuieşte înfăptuită de Sfatul Ţării. Din partea noastră vom da tot sprijinul, dar el trebuie neapărat să vină în ajutorul ţăranilor, care se găsesc într-o situaţie foarte grea. În judeţul Bălţi se găsesc două regimente de cazaci care, în comitetele lor, au scos o rezoluţie că nu vor înceta devastările pînă ce nu le vor da drumul acasă. Ce va rămîne din ţăranii noştri dacă noi îi vom lăsa în ghearele duşmanilor ? În acest moment toţi ţăranii aşteaptă ajutor de la Sfatul Ţării. Ajutaţi-i, fraţilor, în marea lor nenorocire şi nu uitaţi şi de ei la urmă. Luminaţi-i şi Domniile-Voastre veţi avea în ei cea mai puternică forţă, care va duce Basarabia la fericire."

***) Congresul a avut loc în ziua de 19 Noiembrie 1917, în oraşul Bălţi.

Cu aceasta s-au terminat cuvîntările cu ocazia deschiderii Sfatului Ţării. Preşedintele Inculeţ propune să se cinstească amintirea tuturor luptătorilor pentru binele poporului, şi în special a basarabenilor S. Murafa şi Hodorogea, care au căzut victime în mîna răufăcătorilor. Toată asistenţa se scoală în picioare.

La sfîrşit, Preşedintele se adresează către Adunare cu o cuvîntare, în care arată că Sfatul Ţării şi-a început lucrările sub semne fericite : „Soarele a strălucit toată ziua. Să nu se stingă lumina lui pentru noi niciodată. Noi am auzit felicitările din partea diferitelor grupări şi organizaţii şi în aceste felicitări se vede dorinţa tuturor de a lucra cu noi la un loc. Toţi sunt însufleţiţi de dorinţa de a ne susţine. Să lucrăm dar împreună şi noi vom atinge ţinta."

După aceasta, Preşedintele declară şedinţa închisă.

Şedinţa se închide la ora 8,15 seara.

PREŞEDINTE, I. Inculeţ.

(Dosarul Cancelariei Sfatului Ţării, nr. 3, vol. I, reprodus de Prof. Ştefan Ciobanu în lucrarea sa „Unirea Basarabiei", pag. 88 şi de Gh. Andronachi. Album 1917-1918, pag. 132.)

Astfel au venit să salute deschiderea Sfatului Ţării - primul parlament al Basarabiei - 42 reprezentanţi ai tuturor partidelor politice, reprezentanţi ai tuturor naţionalităţilor aduse şi colonizate de ţarism pe pămîntul nostru moldovenesc ; reprezentanţi ai tuturor organizaţiilor obşteşti ; reprezentanţi ai congreselor şi comitetelor ţărăneşti, învăţătoreşti şi milităreşti de pe teritoriul imperiului rusesc. Cu toţii au salutat parlamentul nostru, Sfatul Ţării, şi cu toţii s-au bucurat şi au declarat solemn că îl vor susţine, dorindu-i spor la muncă. Cu toţii au declarat că Sfatul Ţării este singura lor speranţă, pentru a salva viaţa şi avutul tuturor cetăţenilor. Unii autori au blestemat imperiul rusesc ce de veacuri a acaparat şi înglobat în imperiul său imense teritorii şi naţiuni străine, pentru a le exploata şi a se făli.

Un observator atent a putut să constate că nici un străin de neamul nostru nu s-a bucurat şi n-a trăit acele momente înălţătoare, aşa cum le-au trăit şi le-au simţit nu numai noi românii din Basarabia, ci şi musafirii noştri români din Ardeal şi Bucovina. Cînd bătrînul nostru luptător Nicolae Alexandri urca prima dată la tribuna prezidenţială şi cînd toată asistenţa striga „ura" şi aplauda, numai românii basarabeni, ardeleni şi bucovineni plîngeau de bucurie ca nişte copii.

Aceste momente de fericire, aceste sentimente de o înaltă însufleţire nu se pot reda prin cuvinte, fiindcă asemenea cuvinte nu există. Numai acelora ce au avut fericirea să trăiască asemenea evenimente le este dat să le aprecieze. După cum declara un vorbitor la deschiderea Sfatului Ţării, acele momente simbolizează o reînviere a naţiei noastre româneşti din Basarabia. Au venit cu toţii să salute geniul nostru latin (aşa spunea reprezentantul Radei Ucrainene Şevcenco în discursul de salut Sfatului Ţării.) Au venit să ne salute chiar unii din reacţionarii şi rusificatorii noştri, care pînă

în ajunul revoluției rusești ne desconsiderau, ne insultau și ne umileau. Dintre aceștia menționez pe episcopul Basarabiei Gavril, care avea misiunea de a ne rusifica, dar care în grabă a învățat chiar el limba moldovenească și cu ocazia deschiderii Sfatului Țării a săvîrșit un Te Deum în limba noastră, iar după slujbă a felicitat Sfatul Țării tot în limba moldovenească. După deschiderea Sfatului Țării, pe rînd se urcau la tribună, pentru a saluta Sfatul Țării și a-i dori spor la muncă : domnul Lozghin, președintele Tribunalului regional basarabean, domnul Sinadino, mare reacționar, reprezentantul minorității grecești din Basarabia, domnul E. Grinfeld, domnul Cogan, doamna Nesselsohn, domnul Cavarschi, domnul Stoianov, cu toții în numele minorităților conlocuitoare și al muncitorilor ruși ; domnul Schmidt, primarul orașului Chișinău și alții.

Astăzi ei cu toții ne salută și nu ne mai umilesc. Astăzi noi nu mai suntem insultați cu porecla „moldovan băran".

Astăzi noi suntem oameni liberi, nu mai suntem sub jugul țarismului rusesc. Noi astăzi, românii din Basarabia, plîngem de bucurie, numai noi, fiindcă sub țarism ca noi n-a suferit nimeni. Țăranii bulgaro-găgăuți, nemții și rușii colonizați la noi au căpătat pînă la 60 hectare din pămîntul nostru, iar moldovenii noștri erau colonizați în regiunea Caucaz și în fundul Asiei (regiunea Tungais și Akmolinsk, Amur și Usuriisk). Evreii ne cumpărau aproape pe nimic munca noastră, grecii și armenii au acaparat aproape toate moșiile, iar noi lucram în dijmă și pe bani puțini ; restul străinilor ne administrau, ne puneau la corvezi și ne umileau, intitulîndu-ne „moldovan băran". În rezumat, aceasta era situația noastră pînă la revoluția din Martie 1917.

După o luptă grea cu dușmanii noștri, din care unii reacționarii și rusificatorii noștri de ieri, cu mult tact și dîrzenie am reușit în sfîrșit să vedem realizată prima parte din idealurile noastre. Avem un parlament alcătuit pe bazele celor mai democratice principii. Toată populația țării este reprezentată în acest parlament, proporțional cu numărul locuitorilor fiecărei naționalități, apoi în acest parlament sunt reprezentate toate curentele politice, sociale și naționale. La deschiderea Sfatului Țării au venit cu toții să ne felicite, să ne ureze spor la muncă. Cu toții s-au convins că singura cale spre a salva Basarabia din mîinile anarhiei era declararea autonomiei și înființarea Sfatului Țării, singur stăpîn pe soarta provinciei noastre.

După deschiderea Sfatului Țării, imediat a luat ființă legală Comisariatul gubernial, în frunte cu comisarul V. Cristea, care s-a pus la dispoziția parlamentului, iar ajutorul său, Ion Inculeț, a fost ales președinte al Sfatului Țării, ambii reprezentînd pînă la acea dată administrația puterii centrale din Petrograd.

Impresia lăsată de deschiderea Sfatului Țării a fost covîrșitoare în toată Basarabia. Toate naționalitățile din Basarabia vedeau salvarea lor numai în Sfatul Țării, care reprezenta toate aspirațiile democratice și naționale.

Declararea Basarabiei ca Republică Democratică Moldovenească

Situația în țară era grea, demagogia molipsitoare, lozinci false, haosul și dezordinea din Rusia pătrundeau și în Basarabia. Elemente străine din Petrograd și din alte localități ale Rusiei cutreierau Basarabia în lung și în lat, fără nici un scop, îndemnînd lumea la dezordine. Se impuneau măsuri eroice, Sfatul Țării era singurul organ în drept și cu autoritatea necesară de a păși la realizări și la măsuri radicale pentru salvarea țării. El era organul suprem, în mîinile lui era soarta Basarabiei și, în dorința de a pune capăt năvălirilor străine sub toate formele și pretextele, găsește că singura soluție pentru a curma răul, este declararea Basarabiei ca republică democratică. La 2 Decembrie 1917 Sfatul Țării declară Basarabia Republică Democratică Moldovenească.

Iată și declarația Sfatului Țării :

„Moldoveni și noroade înfrățite ale Basarabiei !

Republica rusească se găsește în mare primejdie. Lipsa de stăpînire la Centru și neorînduirea în toată țara, istovită în lupte cu dușmanul din afară, duce la pieire întreaga republică. În această clipă îngrozitoare, singura cale de izbăvire pentru Republica Democratică Rusească este ca noroadele (poporul) ei să se unească și să-și ia soarta în mîinele lor, alcătuindu-și o stăpînire națională în hotarele unde locuiesc ele.

În puterea temeiului acestuia și avînd în vedere așezarea rînduelii obștești și întărirea drepturilor cîștigate prin revoluție, Basarabia, sprijinindu-se pe trecutul ei istoric, se declară de azi înainte „Republică Democratică Moldovenească", care va intra în alcătuirea Republicii Federative Rusești, ca părtaș cu aceleași drepturi. Pînă la chemarea Adunării poporane a Republicii Democratice Moldovenești, care va fi aleasă de tot norodul (poporul), prin glăsuirea de-a dreptul deopotrivă și trainică, după sistemul cel mai înalt. Ocîrmuirea Republicii Democratice Moldovenești este Sfatul Țării, alcătuit din reprezentanții tuturor organizațiilor democratice revoluționare. Puterea împlinitoare (executivă) in Republica Democratică Moldovenească o are Sfatul Directorilor Generali, care este răspunzător numai înaintea Sfatului Țării."

Apoi Sfatul Țării declară că se va trudi să înfăptuiască următoarele :

1) Va chema în timpul cel mai scurt Adunarea poporană a Republicii Democratice Moldovenești, aleasă după toate principiile democratice.

2) Va împărți norodului muncitor tot pămîntul și va alcătui legi, în baza cărora se va face împărțirea pămîntului. Pădurile, apele și bogățiile de sub pămînt, cîmpurile de cercetare, răsadnițele, ogoarele pentru sfecla de zahăr, precum și viile și livezile boierești, mînăstirești, bisericești și ale statului și în sfîrșit toate curțile boierești, fiind avere obștească a norodului, vor trece în seama comite-

tului regional al Republicii Democratice Moldovenești.

3) Va orîndui treaba îndestulării poporului cu hrană și mărfuri de întîia trebuință, va orîndui munca lucrătorilor, urcînd plata ei și orînduind ca ziua de muncă să fie de opt ore.

4) Sfatul Țării are în vedere să lucreze (elaboreze) un plan de măsuri în legătură cu demobilizarea armatei rusești și a fabricilor, ca să înlăture grozăviile foametei și urmările ei.

Mai are în vedere :

5) Să organizeze alegeri drepte în așezămintele locale de sine ocîrmuitoare.

6) Să apere toate slobozeniile (libertățile) cîștigate prin revoluție.

7) Să desființeze pedeapsa cu moartea.

8) Să chezășuiască pe deplin drepturile pentru toate popoarele ce trăiesc pe pămîntul Republicii Democratice Moldovenești.

9) Să orînduiască treaba învățămîntului pe temeiul autonomiei și naționalizării, pentru toate popoarele Republicii Democratice Moldovenești.

10) Să orînduiască îndată formarea regimentelor moldovenești pentru apărarea bogățiilor țării și în vederea demobilizării oastelor de pe frontul românesc și penrtu apărarea patriei de cea mai strașnică primejdie — anarhia.

11) Să ia măsuri pentru ca imediat ce se va încheia pacea, fără răpire de pămînturi străine și fără despăgubiri de război, Sfatul Țării să-i facă pe moldoveni și popoarele înfrățite ale republicii, ca în clipa aceea grozavă, cînd stăm la marginea prăpastiei, anarhiei, vărsării de sînge frățesc, sărăciei, foamei și frigului, să pună toate puterile pentru lupta hotărîtoare de a menține ordinea.

12) Sfatul Țării cheamă pe moldoveni și pe toate popoarele înfrățite ale republicii să se ocupe de îndată de lucrul obștesc, clădind viața nouă pe temelia libertății, dreptății și fraternității. Această rezoluție a fost votată de Sfatul Țării în ziua de 2 Decembrie 1917.

După această hotărîre a Sfatului Țării, era nevoie de un organ executiv, care să traducă în viață ordinele Sfatului Țării.

La 9 Decembrie 1917 a luat ființă Consiliul Directoratului General al Republicii Democratice Moldovenești, sub președinția lui Pantelimon Erhan.

Se dă următorul Decret :

CONSILIUL DIRECTORILOR GENERALI

Decret Nr. 1

Tuturor cetățenilor Republicii Democratice Moldovenești.

Potrivit hotărîrii Sfatului Țării, organul superior al Republicii Democratice Moldovenești, s-a format Consiliul Directorilor Generali, după cum urmează :

Președintele Consiliului de Directori Generali și Director General al Agriculturii — P. Erhan.

Director General la Interne — V. Cristea
Director General al Învățămîntului — Șt. Ciobanu
Director General la Finanțe — T. Ioncu
Director General la Căile Ferate — N. Codreanu
Director General la Forțele Armate — T. Cojocaru
Director General la Justiție — M. Savenco
Director General la Industrie și Comerț — E. Grinfeld
Director General la Externe — I. Pelivan

Consiliul Directorilor Generali își propune ca scop : Întroducerea ordinii în toate ramurile vieții țării, înlăturarea anarhiei și dezastrului, organizarea administrației sub toate aspectele din viața statului.

Declară că, din momentul publicării acestui decret, toate instituțiile de stat, obștești și particulare, precum și toate organizațiile în toate chestiunile care privesc ocîrmuirea superioară a țării, se vor adresa directorului general respectiv, prin cancelaria Consiliului Directorilor Generali, și nici un fel de acte în sfera ocîrmuirii administrative, săvîrșite fără aprobarea în prealabil a directorilor generali respectivi, nu au nici o putere legală, iar directorii generali respectivi nu au nici o răspundere pentru actele săvîrșite fără aprobarea lor.

Decretul are putere de lege din momentul publicării lui.

Chișinău, 8 Decembrie 1917.

PREȘEDINTE, GENERAL SS. P. ERHAN	P. SECRETAR SS. T. IONCU

Toți directorii generali au pornit la lucru și au lucrat cu succes în ramura lor de activitate. Cel mai greu lucru a fost în Directoratul general al Forțelor Armate. Titularul, maiorul Cojocaru s-a îmbolnăvit și a fost internat în spital. Deci, nici n-a început să întreprindă vreo activitate. În locul maiorului Cojocaru a venit la conducerea Directoratului Forțelor Armate sublt. Pîntea Gh. El a fost cel mai hărțuit de evenimentele momentului. Muncind zi și noapte, sublt. Pîntea a reușit să organizeze mai multe unități militare moldovenești, bine disciplinate și încadrate cu ofițeri moldoveni din cei mai devotați cauzei naționale.

La Bender (Tighina), cu concursul căpitanului Cașcarev (moldoveanul Cașu) s-a format un divizion de artilerie. S-a naționalizat Drujina Hersonului (Drujina e compusă din oameni de rezervă care au diferite însărcinări în dosul frontului), avînd în vedere că toți ostașii erau moldoveni. La Bălți se naționalizează Drujina nr. 478, fiind compusă numai din moldoveni și comandată de căpitanul

Anatolie Popa. Se înfiinţează o comisiune de medici militari pe lîngă Regimentul Nr. 1 de infanterie moldovenesc. Totul decurge într-o ordine normală. Republica noastră avea nuclee de forţă disciplinate şi bine organizate. Erau două regimente de cavalerie, un regiment de infanterie, cîteva baterii de artilerie, 16 cohorte speciale. Toate aceste unităţi militare au defilat la 25 Decembrie 1917 în faţa Preşedintelui republicii, directorilor generali şi deputaţilor din Sfatul Ţării. S-au sfinţit drapelele şi s-au înmînat unităţilor cu mare solemnitate. Sărbătoarea era impunătoare şi a impresionat adînc nu numai pe ostaşi, ci şi pe spectatorii prezenţi la acea defilare. În toate directoarele se muncea cu entuziasm şi cu toată dragostea, pentru că se muncea pentru noi, se clădea o viaţă nouă, a noastră românească.

Dar interesul tuturor străinilor era să nu ne lase în pace ; ei doreau să ne slăbească, să ne împiedice şi, dacă ar fi putut, ar fi nimicit întreaga noastră mişcare naţională revoluţionară şi socială. Aceşti duşmani ai neamului nostru ar fi dorit să ne închidă uşile ca să nu putem pătrunde în casa noastră ; ei ar fi dorit ca Sfatul Ţării însuşi să fie nimicit şi şters de pe faţa pămîntului. Împotriva noastră a moldovenilor şi Sfatului Ţării, creat de întregul popor moldovenesc, a cărui componenţă o formau cel puţin 90% ţărani-muncitori, erau îndreptate toate săgeţile acestor duşmani. Ei nu vedeau cu ochi buni faptul că poporul moldovean — încetul cu încetul — devenea stăpîn pe viaţa şi pe pămîntul său strămoşesc. Ei simţeau că le fuge terenul de sub picioare şi odată cu acesta vor pierde toate privilegiile de care se bucurau toate elementele străine din Basarabia noastră. Aceşti duşmani ai noştri acoperiţi cu vălul transparent al revoluţiei ruseşti, adăpostiţi comod sub steagurile celor mai progresiste organizaţii politice, nu ţineau seama de sfintele principii pentru care şi-au vărsat sîngele în lupta cu imperialismul ţarist.Ei nu ţineau seama că revoluţia rusească din Octombrie s-a produs în numele principiului umanităţii şi că pe steagul acestei revoluţii e scris cu sîngele tuturor popoarelor : „libertate, egalitate, fraternitate" şi dreptul tuturor popoarelor la autodeterminare. Şi noi moldovenii am avut martiri şi chiar morţii noştri pe cîmpul de luptă revoluţionară pentru aceste idealuri sfinte. Dau mai jos cîteva nume : C. Stere, Z. Arbore, P. Halipa, N. Alexandri, Ion Halipa, Ion Pelivan, S. Murafa, inginer Hodorogea şi alţii. În timp ce toate popoarele subjugate de imperialismul ţarist, cum erau ucrainenii, polonezii, lituanienii, estonii, letonii, finlandezii, gruzienii etc. se organizau şi se declarau autonome, pentru ce nu ni se recunoşteau şi nouă moldovenilor aceleaşi sfinte drepturi ? Delegaţii noştri la Petrograd, se duceau să raporteze genialului luptător, iubitului Vladimir I. Lenin, despre soarta poporului nostru de rasă latină, cu obiceiurile şi tradiţiile lui seculare moştenite de la strămoşi, şi care nu se aseamănă cu nimica cu obiceiurile ruseşti, precum şi cu situaţia grea în care se zbătea în acele vremuri poporul nostru, şi despre stadiul nostru de organizare. Vladimir

I. Lenin asculta cu atenţie şi spunea că el cunoaşte foarte bine situaţia noastră. Ne încuraja şi ne îndemna la muncă pentru binele poporului şi era foarte satisfăcut că noi în linişte şi cea mai perfectă ordine, şi pe baza principiilor democratice, aveam un parlament — Sfatul Ţării. Şi Vladimir I. Lenin termina sfaturile sale cam cu următoarele cuvinte : „Nu pierdeţi timpul aici la Petrograd, duceţi-vă voi în Basarabia şi organizaţi-vă. Aveţi tot dreptul la autodeterminare ; faceţi tot ce credeţi că e în interesul poporului, adică al ţărănimii", fiindcă muncitorii de fabrici erau foarte puţini. După statistica din 1910, în toate fabricile din Basarabia erau 8600 de muncitori. Erau cîteva fabrici de bere şi spirt, de săpun şi o fabrică de zahăr, şi faţă de ţărănime erau 0,15% muncitori de fabrică. În timp ce trimişii noştri la Petrograd erau binecuvîntaţi şi sfătuiţi de Vladimir I. Lenin să ne unim în jurul Sfatului Ţării şi să muncim pentru binele poporului din Basarabia, duşmanii noştri, sub masca revoluţiei, vroiau să ne dezorganizeze şi chiar să ne distrugă. În care scop s-au găsit unele elemente care au început înfăptuirea acestui plan. Şi iată că apare la suprafaţă un individ cu numele de Ilie Catărău, necunoscut absolut de nimeni printre luptătorii noştri, deşi după spusele lui era dintr-un sat din Basarabia, vorbea o limbă curată moldovenească, era foarte inteligent şi se recomanda ca un nedreptăţit de regimul trecut. El s-a infiltrat în unităţile noastre militare ca voluntar şi s-a folosit de buna credinţă a tuturora ca prin zizanii şi minciuni să-şi cîştige simpatia, propagînd în rîndul ostaşilor tot felul de minciuni, îndemnînd la nesupunere şi dezordine. „Totul aparţine în mod gratuit poporului muncitor" spunea el şi totul trebuie luat imediat, fără să mai aştepte să apară legile, pe baza cărora să se împartă poporului toate bunurile declarate de parlament ca bunuri ale poporului. Astfel, prin tot felul de îndemnuri şi promisiuni ispititoare, în scurt timp, Catărău, la o adunare organizată de el şi prietenii lui, la care au luat parte toţi ce erau în uniformă militară (erau acolo tot felul de dezertori de pe la unităţile ruseşti şi reprezentanţii trupelor din garnizoana Chişinău, între care reprezentanţi ai unităţilor moldoveneşti) este ales comandant al garnizoanei Chişinău. În această calitate, I. Catărău trimitea soldaţi să jefuiască şi să aducă la Chişinău boi, vaci, cai, căruţe etc., care erau luate nu numai de la boieri, ci şi de la ţărani. Aşa că într-o zi, în curtea Seminarului teologic din Chişinău, soldaţii au adus cîteva sute de boi şi vaci, iar Ilie Catărău ducea acasă zeci de mii de ruble de la proprietarii vitelor, în schimbul ordinului de eliberare a vitelor. (Informaţia aceasta o deţinem chiar de la ţăranii păgubaşi, iar vitele adunate în curtea Seminarului teologic puteau fi văzute de orice cetăţean din Chişinău.)

Ilie Catărău, în calitatea sa de comandant al garnizoanei Chişinău, teroriza şi producea dezordine chiar în Sfatul Ţării. Adesea apărea şi în sala de şedinţă a parlamentului nostru, însoţit de o gardă de vreo zece ostaşi înarmaţi cu pistoale şi arme. Toată activitatea anarhică şi tîlhărească a lui Ilie Catărău se descoperă şi la

31 Decembrie 1917, soldatul Catărău este arestat și expediat la Odessa. Încă o dată afirm, în calitatea mea de contemporan, că toate aceste mîrșăvii săvîrșite de agentul dușmanilor noștri, s-au petrecut în văzul meu. Ilie Catărău era de origină moldovean, dar ciudat lucru, el a lucrat contra intereselor poporului moldovean și a căutat să nimicească mișcarea revoluționară și națională a neamului nostru.

Deși Ilie Catărău a fost arestat și expediat peste graniță, atmosfera rămînea tulbure. Activitatea lui Catărău și altor dușmani a înveninat unele suflete slabe ale soldaților moldoveni. Îndemnul de a se lua totul, și în primul rînd rezervele de băuturi spirtoase, era pe placul unora din soldați. Arestarea lui Ilie Catărău a indispus unele elemente din rîndul dușmanilor noștri. Agitațiile demagogice creșteau în intensitate și odată cu aceasta se întindea și anarhia la Chișinău și în țară.

Înființarea „Front—Otdel"-ului la Chișinău

Între timp la Chișinău se instalează așa zisul „Front-Otdel". Un fel de comandament nou, sub președenția lui Perper ; secretar Dementiev, șef de stat major Caabac și adjutant Spuit.

La 1 Ianuarie 1918 se dă un ordin de zi cu următorul conținut :

Către Armata Frontului Român și zona acestui front
Orașul Chișinău

Front-Otdel, Comitetul executiv al Sovietului Soldaților, Lucrătorilor, Marinarilor, Țăranilor, Deputați ai Frontului român și garnizoanei Odessa, ordonă :

1) Tuturor unităților și instituțiilor frontului român a se conduce strict după ordinele și circularele emise de Cartierul Front-Otdel și Glavcoverhului (Marele stat major).

2) Ordinele trimise de la Rada Centrală Ucraineană, zona militară Odessa Comisariatul frontului Poglovcorum, de la generalul Șcerbacev și de la alții nealeși — contrarevoluționari — nu se vor executa.

3) Tuturor instituțiilor și unităților, care aparțin cartierului general din Iași să se transporte la Chișinău, unde se vor instala și se vor pune la dispoziția Ștab „Front-Otdel"-ului.

4) Comitetul central executiv al funcționarilor P. T. T., trebuie să fie mutat la Chișinău.

5) Comitetul tipografilor și litografilor al ștabului frontului român va lua măsuri energice pentru evacuarea din Iași a tuturor uneltelor tipografice și litografice la Chișinău

PREȘEDINTE, SECRETAR,
ss. Perper Dementiev

ȘEF DE STAT MAJOR, Adjutant „Front-Otdel"
ss. Caabac ss. Spuit

Din al cui ordin și pe care autoritate o reprezenta acest comandament, nu știa nimeni..

DEZARMAREA ȘI ARESTAREA EȘALONULUI DE VOLUNTARI ARDELENI

În primele zile ale lunii Ianuarie 1918 situația la Chișinău se agravează mai mult. În ziua de 6 Ianuarie 1918, pe la orele 4 dimineața, au bătut în geam la mine Anton Crihan și Grigore Cazacliu. Foarte agitați, mi-au spus să mă îmbrac repede ca să mergem la gară, fiindcă e ceva grav. În cîteva minute eram toți trei în drum spre gară — mergeam pe jos, aproape în fugă — fiindcă se întîmplase ceva grav. În acel timp și la acea oră nu exista un alt mijloc de transport pe o distanță cam de 2 km. decît pe jos. De la prietenii mei Crihan și Cazacliu am aflat că un eșalon de ardeleni voluntari, venind de la Kiev, și care trebuia să treacă prin gara Chișinău spre Iași, a fost oprit de comandantul militar al gării și că, pe peronul gării, s-a prezentat o companie evreiască cu steagul tricolor al Regimentului 1 infanterie moldovenesc. (O mică explicație : E un paradox — ca la noi la nimeni. În dorința de a proceda strict și în cel mai democratic mod și în dorința de a respecta voința și dreptul minorităților, s-a admis ca evreii ce se încadrează în Regimentul 1 moldovenesc, să formeze o companie aparte în cadrul Regimentului.)

Din ordinul „Front-Otdel"-ului, acea companie ia drapelul tricolor al regimentului și pînă la orele 2 după miezul nopții compania, sub conducerea lui Levenzon, noul comandant al garnizoanei Chișinău, a fost la gară, pentru a cere comandantului de detașament ardelean să depuie armele și să se predea. Ardelenii văzînd că pe peronul gării compania purta în fruntea unității sale un drapel tricolor, erau foarte nedumeriți. Ei credeau că acea companie era moldovenească, deoarece avea drapelul nostru tricolor. După o scurtă discuție cu comandantul gării și ofițerii ardeleni, au hotărît să nu tragă în tricolor și să se dezarmeze.

Noi trei aveam misiunea să ajungem la gară înainte ca eșalonul ardelenesc să se dezarmeze și să explicăm comandantului eșalonului că compania ce se prezenta pe peronul gării nu era moldovenească, ci era o companie de evrei din Regimentul 1 moldovenesc, care din ordinul „Front-Otdel"-ului, și sub comanda lui Levenzon, în timpul nopții a luat drapelul și a pornit spre gară ; deci, ardelenii nu trebuiau să se supună, ci să lupte și apoi să plece mai departe, conform ordinului ce-l aveau.

Noi,în dreptul turnătoriei lui Mocanu, ne-am împărțit rolurile ; Crihan trebuia să plece pe lîngă Școala Eparhială, să se strecoare prin dosul gării și să ajungă la trenul ardelenilor. Eu trebuia să trec prin niște grădini ca să ajung la linia ferată și să mă strecor printre vagoane, pentru a ajunge la trenul ardelenilor ; iar Cazacliu Grigore trebuia să fugă mai departe de linia ferată și să ajungă la trenul ardelenilor pe la nord. Ne făcusem această socoteală ca măcar unul din noi să ajungă la timp la trenul ardelenilor. Dar cu puțin mai înainte de a ajunge vreunul din noi pînă la eșalon, arde-

lenii neavînd nici o informaţie despre situaţia reală, considerînd că situaţia este extraordinar de tragică şi nevrînd să tragă într-o formaţie ce purta drapelul tricolor, au depus puţinele arme ce aveau şi s-au predat. Aşa că noi n-am reuşit să ne îndeplinim misiunea. Între timp Crihan a fost recunoscut de către un soldat evreu şi a fost şi el arestat şi depus sub pază într-una din camerele liceului Eparhial de fete. Cazacliu depărtîndu-se spre nord de gară, nu l-am mai văzut decît după 13 Ianuarie 1918. Iar eu, deputat camuflat, cu inima zdrobită de durere şi de ruşine, mergeam în pas cu coloana de ardeleni arestaţi, cu capetele plecate, cu o tristeţe nedescrisă pe faţa lor, batjocoriţi şi bătuţi cu patul armelor, mergeam spre a fi închişi şi păziţi. Bieţii ardeleni n-au ajuns la cîmpul de luptă pentru a apăra patria comună, ci au fost închişi şi bătuţi pe teritoriul fraţilor moldoveni. Ce tragedie şi ce durere pentru ardeleni şi ce ruşine pentru noi moldovenii cu o republică democratică moldovenească ! Ce lipsă de prevedere şi organizare a acelor ce erau însărcinaţi cu supravegherea transporturilor de trupe voluntare !

După cum s-a constatat la o anchetă făcută de căpitanul Andronachi Gh., comandantul miliţiei din Chişinău, detaşamentul ardelenesc a avut asupra sa foarte puţine arme, iar compania lui Levenzon în plină noapte, cînd toţi voluntarii dormeau, a tras rafale de focuri asupra vagoanelor unde dormeau ardelenii şi au rănit foarte grav o mulţime de ostaşi ; pe podelele vagoanelor erau lacuri de sînge şi erau şi vagoane distruse.

Ştirea dezarmării şi arestării detaşamentului ardelenesc, în număr de o mie de oameni, s-a răspîndit fulgerător în tot oraşul. Un sentiment de teamă, nelinişte, nesiguranţă şi groază a cuprins întreaga populaţie a Chişinăului. Grupuri de soldaţi dezorientaţi şi zăpăciţi se mişcau în toate părţile. La un moment dat m-am dezmeticit şi eu şi parcă m-am trezit dintr-un coşmar, mi-am pus întrebarea ce facem noi ? În grabă am alergat la palatul Sfatului Ţării, crezînd că voi găsi acolo pe cineva din directorii generali sau pe Preşedintele Sfatului Ţării, dar acolo nici o mişcare — nu era nimeni din organele conducătoare. Peste tot pustiu, afară de un escadron de serviciu înarmat, sub comanda unui locotenent cu numele de Climov — care era gata de acţiune. La întrebările mele, ofiţerul nu ştia să-mi dea vreun răspuns în legătură cu evenimentele de la gară. Am spus ofiţerului să descalece şi am încălecat eu, luînd comanda escadronului, am plecat la Palatul Libertăţii unde am găsit pe Preşedintele Sfatului Ţării, I. Inculeţ şi pe preşedintele Directoratului General, P. Erhan. Le-am raportat despre cele petrecute la gară şi că suntem în pericol. Aflasem că Front-Otdel-ul este hotărît să lichideze Sfatul Ţării şi să aresteze un număr de douăzeci de deputaţi şi directori generali. Domnul Inculeţ, cu un calm ce-l caracteriza, în cîteva minute a căutat să mă liniştească, spunîndu-mi că se vor lua măsuri. Am trimis escadronul la locul lui de serviciu la Palatul Sfatului Ţării, iar eu am venit acasă şi l-am trezit din somn

pe domnul Ion Pelivan (locuiam în aceeaşi clădire), i-am povestit cum au fost induşi în eroare ardelenii, cum au fost arestaţi şi duşi la închisoare. Îl imploram să se îmbrace repede şi să plece din Chişinău, căci era primul pe lista Front-Otdel-ului, pentru a fi arestat. Revenind peste douăzeci de minute, spre surprinderea mea, domnul Pelivan abia îşi pusese sub presă mustăţile. Sîngele rece şi calmul acestui încercat luptător m-au înspăimîntat, fiindcă din moment în moment el putea să fie arestat de Levenzon şi tovarăşii lui Perper şi compania. În sfîrşit, cu toată toaleta făcută şi cu bastonul în mînă, cu hainele puse la punct, domnul Pelivan a plecat din casă, iar eu mi-am luat o greutate din spate. Am insistat să plece Pelivan, fiindcă el era directorul general la externe şi era bănuit de Perper, Levenzon, Caabac etc. că are legături cu România, aliată a ţarului Rusiei în războiul ce se ducea. În afară de aceasta, Pelivan trebuia să ajungă cu orice preţ la Iaşi şi să raporteze Comandamentului suprem rusesc de pe frontul românesc, precum şi Guvernului român despre situaţia creată la Chişinău de un grup de străini.

Crihan, graţie bunătăţii lui, era iubit de soldaţi ca un frate şi s-a întîmplat ca unul din soldaţii ce-l păzeau să-l cunoască şi să-l elibereze, astfel că la 7 Ianuarie 1918, în drum spre Iaşi, s-a întîlnit cu Pelivan, Buzdugan şi alţii, care mergeau la Iaşi.

Era destul de greu să pleci din Chişinău şi să ajungi la Iaşi, fiindcă toate drumurile, şi mai ales punctele de trecere peste Prut, erau păzite de ruşi, dar groaznică era soarta acelora care au rămas în Chişinău şi care aveau aşa de mare răspundere pentru viaţa şi libertăţile populaţiei. În primul rînd erau expuşi primejdiei preşedintele Sfatului Ţării, Ion Inculeţ, preşedintele Consiliului directorilor generali, P. Erhan, şi directorul Forţelor armate, Gh. Pîntea. Situaţia se agrava şi prin faptul că în rîndurile trupelor noastre moldoveneşti intrase viermele descompunerii şi demagogiilor. Soldaţii nu mai ştiau ce să creadă din cele ce li se spuneau. În primul rînd îi amăgeau că va veni în Basarabia armata română şi odată cu ea vor veni boierii şi le vor lua ţăranilor pămîntul, iar ei vor muri de foame cu familiile lor. Toate acestea puneau pe gînduri pe cei mai inconştienţi şi slabi de fire.

I. Inculeţ, P. Erhan, Gh. Pîntea şi alţi deputaţi din Sfatul Ţării, între 6 şi 13 Ianuarie 1918, au trăit zile grele ; ei au stat faţă în faţă cu inamicul, se duceau la adunările comitetelor înfiinţate la repezeală de duşmani, cu denumire pompoasă, alcătuite din elemente adunate la întîmplare. Prin discursuri chibzuite, cu tact şi multă prudenţă şi diplomaţie, lucrurile s-au tărăgănat pînă la 9—10 Ianuarie 1918 şi Front-Otdel-ul văzînd că nu poate face nici o ispravă cu tot felul de elemente de adunătură, a fugit din Chişinău,— fără să desfiinţeze Sfatul Ţării şi fără să aresteze măcar un deputat. Era şi natural ca aceşti oameni străini să fi putut înjgheba vreo forţă din elementele ce treceau prin Basarabia înspre satele lor din Rusia. Reprezentanţii noştri luau parte activă la toate adunările lor, pentru a combate toate insinuările şi toate minciunile lor isco-

dite în mod intenționat, cu scopul de a compromite și discredita în fața maselor pe adevărații și devotații conducători ai Basarabiei și ai Sfatului Țării. În ziua de 8 Ianuarie 1918, în sala Palatului Libertății, se ținea plenara tuturor comitetelor militare și profesionale din Chișinău, convocată de Front-Otdel. Președintele Sfatului Țării, Ion Inculeț, a fost prevenit de către unii deputați să nu se ducă la acea adunare, fiindcă era ultima încercare a dușmanilor să verse tot veninul contra Sfatului Țării. Atmosfera era greoaie și toți delegații ce luau parte la acea adunare, erau pregătiți să vorbească contra Sfatului Țării. Dar domnul Inculeț n-a ținut cont de amenințări și s-a dus. În sală era un zgomot infernal și vociferări din toate părțile, organizatorii încă nu veniseră. Cînd a apărut în ușă domnul Inculeț, țăranul Ion Codreanu, cu voce tare a strigat „Tovarăși ! Să ascultăm mai întîi pe tovarășul Inculeț și apoi să decidem." Președintele Sfatului Țării, Ion Inculeț, a luat cuvîntul și a fost ascultat cu cea mai mare atenție, și în cele din urmă această mare adunare convocată ca să ia hotărîri contra Sfatului Țării, l-a ales pe domnul Inculeț președinte, și apoi cu toții, în unanimitate, au votat rezoluția că singurul organ ce are dreptul să vorbească în numele Basarabiei, este Sfatul Țării.

Așa s-au spulberat minciuna și intriga urzite de Perper, Caabac, Levenzon, Catărău și compania — organizația aceea militară furtunoasă, ce părea o grozăvie cu amenințări de tot felul și declarări de război unui inamic imaginar, ce s-ar fi fortificat la trecătoarea Ghidighici, cu trimiterea tuturor trupelor din garnizoană, cu instalarea de baterii ce trăgeau în vînt toată noaptea din 6 spre 7 Ianuarie 1918. Toate acestea au dovedit că domnii Perper, Caabac, Levenzon etc., prin demagogie și lozinci mincinoase reușiseră să adune în jurul lor tot felul de dezertori și derbedei, fără nici un rost, ce împînziseră Chișinăul și împrejurimile lui. Singurul lor mijloc de trai era tot ce mai puteau lua de la gospodarii din sate. În ziua de 11—12 Ianuarie 1918 s-a isprăvit cu gălăgia războinică ce o stîrniseră marii strategi Perper, Caabac, Levenzon și alții. Populația a scăpat de anarhie și groază. Pe străzile Chișinăului a apărut iar lumea, magazinele s-au deschis. Pe fața tuturor s-a putut citi satisfacția că au scăpat de musafirii nepoftiți.

VENIREA ARMATEI ROMÂNE

Armata română a intrat în Basarabia prin mai multe căi. Trecînd prin sate, armata era întîmpinată de populație cu cea mai mare bucurie, cu pîine și sare. Cu toții aveau speranța că în Basarabia va începe o viață normală — și armata română va pune capăt tuturor jafurilor, samavolniciei și anarhiei. Ca să ne dăm seama de grozăviile și jafurile prin care a trecut populația basarabeană, vom cita numai cîteva cazuri.

1) Procesul verbal al comisiei pentru cercetarea dezordinilor

în unele localități din Basarabia „Comisiunea extraordinară pentru informațiuni", compusă din : reprezentanții Comitetului executiv moldovenesc din Odessa, ai Sfatului soldaților și ofițerilor din circumscripția Odessa și ai frontului românesc : praporșcic Matfeev, praporșcic Ciornei, președintele comitetului executiv basarabean al sovietului deputaților țărani, soldați și muncitori, Bușnița, președintele Radei militare ucrainene din Chișinău, Matveiciuc și vice-procurorul Adamovschi, au sosit la Orhei pentru a cerceta dezordinile provocate de companiile de completare, în mersul lor de la Odessa spre front.

În zilele de 6 și 7 Iunie 1917, la gara Șoldănești, județul Orheiului, au sosit din Odessa 12 companii cu un efectiv de trei mii de soldați. La Șoldănești, soldații au cumpărat de la negustorii evrei vin și îmbătîndu-se au atacat casa preotului, spărgînd 18 geamuri, au spart prăvălia lui Țalic și au furat de la Zenovia Rusu trei covoare și haine. Plecînd spre Orhei, bandele dezordonate de soldați, după declarațiile făcute de miliție, în satul Curjeni au prădat o mamă și o fată de o sută de ruble și vreo zece vedre de vin. La Sîrcova au bătut pe sergentul lor Dolghii, pentru că s-a opus prădărilor, și, după declarația președintelui Comitetului Satului, au siluit multe femei. În satul Trifești au siluit pe fata Epinevscaia de 14 ani, care, după ce a zăcut două zile la spital, a murit. Au batjocorit-o pe nenorocită mai mult de zece soldați. Soldații mergeau în dezordine, în grupuri de cîte doi-cinci, și mai mulți oameni se abăteau prin satele vecine, furau alimente și animale, siluiau femei, care de rușine n-au făcut declarații, apucau pe drum cai și căruțe, cu care plecau spre Orhei.

Intrînd în dezordine în acest tîrg, soldații ale căror nume nu se puteau stabili, în noaptea de 8 Iunie 1917 au spart pivnițele zidite ale lui Motel Kaiser, de unde s-au băut două sute cincizeci de vedre de vin și s-au furat cinci sute de ruble ale lui Mosco Radionovici, unde s-au furat și trei sute cincizeci de vedre de vin, s-au prădat casa și toate lucrurile ; s-au mai spart și prădat prăvăliile lui Farer și a lui Tineles. Au încercat să intre în case particulare, au făcut dezordine pe străzi și o mulțime de mici tîlhării. Așa a trecut noaptea, iar dimineața de 9 Iunie bande de soldați beți, urlînd cîntece, se plimbau prin oraș, iar cei mai mulți zăceau morți beți sub garduri. S-au trimis patrule cu arme, dar, din insistențele președintelui sovietului deputaților, fără cartușe, astfel că au fost în neputință de a restabili ordinea, soldații beți apucîndu-i de arme și baionete și bătîndu-și joc de ei. Pe la amiază, la 9 Iunie, au mai venit dinspre Chișinău cîteva companii, dirijate spre front, care s-au unit cu devastatorii și au început pe la ora trei după masă să prade pivnițele. Au fost prădate pivnițele domnilor Ravic, Nelin, Suslic și Ganțștein ; s-au băut mai mult de o mie de vedre de vin. Populația terorizată se ruga să fie aduși cazaci. Ajutorul comisarului județean a rugat să se cheme armata, dar președintele comitetului, praporșcicul Gudcov, a refuzat, spunînd că el este împotri-

va oricărei silnicii. Atunci ajutorul comisarului județean a cerut singur întăriri de la Chișinău. La ora trei noaptea au sosit o sută de cazaci din regimentul Usurian cu mitraliere. Aflînd despre aceasta, soldații în bande au plecat din Orhei, îndreptîndu-se spre Chișinău, iar la 10 Iunie, pe la orele 11 dimineața, a sosit în piața orașului muzica regimentului 5 de rezervă. În piață nu erau decît ofițerii și steagurile, soldații plecaseră. Cu sosirea cazacilor s-a făcut în oraș liniște deplină.

Procesele-verbale ale Comisiei de anchetă sunt reproduse în următoarele lucrări :

Dr. Cazacu „Moldova dintre Nistru și Prut", pagina 211, Prof. Ștefan Ciobanu „Unirea Basarabiei" p. p. 169, 172—178 și Albumul lui Andronachi Gh. pag. 178—179.

2) Telefonograma președintelui Sfatului Cooperativelor din Orhei către Consiliul Directorilor Generali :

„Din Chișinău spre Dubasari merge un transport militar cu șase sute de oameni. Ferma lui Sinadino din Onițcani este devastată. Amenință cu devastarea morii, unde se păstrează douăzeci de mii de puduri de făină pentru armată. Mai departe urmează Creuleni, unde în două fabrici se găsesc mari cantități de spirt. Sunt inevitabile excese. Cerem ajutor."

Adunarea județeană a cooperativelor
Președinte,
ss. Moraru
(Ministerul de Interne Dos. Nr. 1/1917, fila 66, 17.XII.1917.)

Telegrama Directorului telegrafo-poștal din Basarabia către Consiliul Directorilor Generali Nr. 11.107 din 26 Decembrie 1917:

„Din raportul dirigintelui poștei din Chilia. În noaptea spre 25 Decembrie regimentul al patrulea de marină a devastat toate magaziile, farmaciile și restaurantele. În trei rînduri s-au năpustit asupra poștei, cu greu au fost opriți. Orașul arde. Răufăcătorii amenință deschis cu devastarea poștei în deseară. Funcționarii cer ajutor împortiva silniciilor la adresa poștei și funcționarilr ei."

Semnează : Directorul regiunii telegrafo-poștale ss. Jerbțov.

Șeful miliției județului Chișinău raportează Directorului General de interne că :

„anarhia în județ a pornit cu toată furia și amenință cu marele pericol de distrugere a avutului statului cît și al oamenilor particulari. Dezordine pretutindeni. Sătenii sunt mereu amenințați de jafuri, omoruri și foc. Faptul se datorește retragerii grupurilor de soldați de pe frontul român, fără comandanți, dezordonați și înfuriați ca fiarele sălbatice, înnebuniți de băuturi alcoolice. Cu ocazia inspecției făcute de mine personal în județ, m-am convins de grozăviile ce se petrec la sate. În comuna Cristești soldații dintr-o baterie de artilerie au devastat casa unui locuitor Covalev și au luat toate lucrurile din casă. În satul Vărzărești soldații unui transport au siluit o mulțime de femei și fete. În satul Ciuciuleni, în noaptea de 27 Decembrie 1917 un grup de soldați s-a năpustit asupra gărzii de pază a depozitului de spirt și au ridicat o mare cantitate de spirt, iar după aceasta au dat foc fabricii și restului de spirt. În foc au ars trei soldați din detașamentul ce a provocat dezastrul și patru paznici. Țăranii, femeile și copiii veniseră la foc cu căldările și ulcioarele, profitînd de ocazie ca și dînșii să ia din spirtul ce se revărsa în toate părțile. Li s-au aprins hainele mai multora din ei, scăpînd de moarte numai datorită faptului că în apropiere este un lac, în care se aruncau cu toții. Din cauza spirtului pe care și țăranii îl întrebuințau ca băutură, au murit în acea comună cinci femei și opt bărbați, iar foarte mulți sînt în agonie".

Cele cîteva fapte din miile ce se întîmplau pe tot cuprinsul Basarabiei, sunt raportate Directorului General de interne, ca urmare la raportul nr. 3.951 din 22.XII. 1917.

Un caz tot atît de groaznic se petrece și în județul Bălți. Această nenorocire ce se abătuse asupra populației din județul Bălți, provoacă convocarea urgentă a unui congres extraordinar al țăranilor din județul Bălți. Congresul țărănesc dezbate problema celor două regimente de cazaci ce s-au instalat în județul Bălți, și care devastează și jefuiesc tot avutul țăranilor. Congresul scoate o rezoluție, prin care se adresează Sfatului Țării, ca să ia toate măsurile ca acele două regimente de cazaci să fie evacuate de pe teritoriul județului Bălți. Congresul are loc la 19 Noiembrie 1917. Această hotărîre a Congresului țărănesc este adusă la cunoștința Sfatului Țării de către delegatul Trofim, cu ocazia deschiderii Sfatului Țării, în ziua de 21 Noiembrie 1917.

Acestea erau viața și suferințele bietului nostru popor din Basarabia. Cine va citi aceste cîteva date din cele ce se comiteau în Basarabia, își va da seama cine erau răufăcătorii și devastatorii.

La 13 Ianuarie 1918, pe la orele 3 după masă, împreună cu trei doctorițe : Iulia Bujoreanu, N. Bogos și Elena Tocan, împodobite cu cele trei culori naționale, roșu, galben și albastru, într-o trăsură cu cai frumoși, împodobiți cu panglici tricolore am pornit pe șoseaua Hînceștilor în întîmpinarea armatei române, care intra în Chișinău. Întîlnirea cu armata română a produs o mare emoție atît nouă cît și ostașilor și ofițerilor români. După o caldă strîngere de mîini și după o scurtă cuvîntare de bun venit, în fața comandantului Regimentului 2 Roșiori și a ofițerilor, am pornit în lungul coloanei într-un strigăt nesfîrșit de „ura" al ostașilor. Menționez că în ziua de 9 Ianuarie toți voluntarii ardeleni au fost eliberați din închisoare de către autoritățile Sfatului Țării. Reprezentanții lor erau primiți cu brațele deschise de către toți moldovenii de

seamă. Prezența armatei române a pus capăt groaznicei anarhii, amenințărilor și jafurilor.

În curînd, între țăranii români dintre Prut și Nistru și soldații români de peste Prut s-a legat o prietenie frățească. N-au trecut nici zece zile de la venirea armatei române și prin toate satele răsunau cîntece învățate de la soldații români, cel mai preferat cîntec la modă, pe care îl cîntau și copiii era : „Averescu om deștept, încet, încet trage armata la secret" și multe altele.

Cu toții ne simțeam stăpîni în casele noastre. Chiar a doua zi după sosirea armatei române, lumea de la orașe și sate s-a simțit liberă. Toate magazinele din toate orașele au fost deschise. Toată populația a scăpat de groază și viața tuturor era în afară de orice pericol.

REPUBLICA MOLDOVENEASCĂ DEMOCRATICĂ INDEPENDENTĂ

La 24 Ianuarie 1918 se proclamă neatîrnarea Republicii Democratice Moldovenești.

Declarația Sfatului Țării din 24 ianuarie 1918, dosarul Cancelariei Sfatului Țării, nr. 3, volumul 2.

Cîteva pasagii din această declarație :

Moldoveni și popoare înfrățite ale Republicii Democratice Moldovenești ! Marea revoluție rusească ne-a scos din întunericul și robia, în care am trăit atîta amar de vreme, la calea slobozieі, dreptății și frăției. Prin jertfa și osteneala voastră a tuturora, țara noastră înfăptuindu-și dreptul dobîndit de revoluție de a-și hotărî singură soarta, s-a declarat republică democratică. Înfrățiți prin sîngele vărsat sub steagul revoluției, noi ne-am arătat voința neclintită să trăim în unire cu republicile ce s-au înființat pe pămîntul fostului imperiu rusesc, alcătuind toate la un loc Marea Republică Federativă Rusă. Dar vremurile sunt schimbătoare și împrejurările politice de astăzi împiedică cu desăvîrșire înfăptuirea acestei uniuni.

Republica Democratică Ucraineană, vecina noastră de peste Nistru, s-a proclamat independentă și astfel noi ne-am despărțit de Rusia și de republicile alcătuite în vechile lor hotare.

În astfel de împrejurări și noi sîntem siliți să ne proclamăm, în unire cu voința norodului, Republica Democratică Independentă Moldovenească de sine stătătoare, neatîrnată, avînd ea singură dreptul de a-și hotărî soarta în viitor. Proclamarea neatîrnării este o cerință politică a vremii actuale, căci Republica Democratică Moldovenească nu mai putea aștepta de la nimeni orînduirea vieții sale și a popoarelor republicii. Trebuie să înțelegem că viitorul nostru atîrnă numai de noi și că acest viitor poate să fie înfăptuit numai prin așezămîntul înalt de ocîrmuire — Sfatul Țării — și stăpînirea pusă de el — Sfatul — Consiliul de Miniștri. Sfatul Țării, prin Consiliul de Miniștri, va introduce în viață toate obligațiunile luate față de popor, prin declarația din 2 Decembrie 1917. Armata română, care a venit la chemarea noastră, nu ne primejduiește libertatea și în liniște vom introduce în viața noastră întregul nostru program și, în primul rînd, vom împărți țăranilor tot pămîntul fără plată. Cu această ocazie am luat masa cu toții, noi și reprezentanții armatei române și, ca încheiere, s-a cîntat și s-a jucat hora mare a unirii, în frunte cu Președintele Republicii, cu generalii și ofițerii, deputații, printre care și viitorul mitropolit Gurie. Această demonstrație de înfrățire și bucurie a avut loc în centrul Chișinăului, pe strada Alexandru cel Bun. Am trăit cu această ocazie, momente înălțătoare românești și, în sfîrșit, în ziua de 27 Martie 1918, cea mai mare sărbătoare a noastră și a neamului românesc întreg și cea mai mare bucurie din cîte am trăit în viața noastră, a fost unirea pentru vecie a Moldovei dintre Prut și Nistru cu Patria mumă.

Capitolul V

UNIREA REPUBLICII DEMOCRATICE INDEPENDENTE MOLDOVENEȘTI CU PATRIA MUMĂ

Soarta noastră a românilor dintre Prut și Nistru, aflați sub stăpînirea rusească o sută șase ani, din toate punctele de vedere era foarte tragică, mai ales pentru marea massă a țăranilor români. Din punct de vedere economic am fost lăsați în voia soartei, petecele de pămînt moștenite de la moși și părinți, ce se tot fărîmițau, împărțindu-se între moștenitori, erau prea puține pentru a ne întreține familiile, iar dacă rămîneau unele surplusuri din producția noastră agricolă, se cumpărau de la noi de negustori străini pe prețuri de nimica. Povara întreținerii trupelor rusești și toate corvezile cădeau numai pe spinarea noastră, așa că în comparație cu alte naționalități, bulgari, găgăuți, ucraineni și ruși, care erau colonizați pe pămîntul nostru, și cărora se atribuiseră de către administrația rusească din pămînturile țării noastre cîte cincizeci și șasezeci de hectare pentru fiecare familie, situația noastră economică era mult inferioară.

Din punct de vedere cultural, școlile erau foarte puține și la distanțe mari de satele moldovenești, așa că le era extrem de greu copiilor moldoveni să poată învăța carte.

Din punct de vedere național, moldovenii umiliți suportau tot felul de ponegriri. Încă din anii 1828—1830 marea massă de țărani moldoveni a fost părăsită de nobilii săi, din care o parte s-au retras în Moldova de peste Prut, iar cei ce au rămas, cu o mică

excepţie, erau nişte corcituri de români cu greci şi chiar greci curaţi, de nici ei nu ştiau cine sunt. Toţi aceşti nobili s-au lăsat ademeniţi de administraţia rusească, rusificîndu-se. Cu încetul, în decursul timpului, prăpastia dintre ţăranul moldovean şi fostul nobil moldovean s-a adîncit. Generaţiile ulterioare nu se mai înţelegeau, ele nu mai vorbeau aceeaşi limbă. Numai ţăranul, răzeşul şi mazilul şi-au păstrat limba, obiceiurile şi un sentiment de dragoste pentru trecutul lor românesc. Iar urmaşii nobililor corciţi şi rusificaţi vorbeau numai ruseşte şi dispreţuiau pe moldoveni.

Pe noi ne-au dat uitării mama şi fraţii noştri de pretutindeni.

În toate regiunile locuite de români nimeni nu deschidea gura să spună o vorbă de încurajare şi susţinere morală pentru noi românii dintre Prut şi Nistru. Noi ne plîngeam soarta în mod tacit, dar alta era soarta fraţilor noştri din Transilvania, Bucovina, Banat şi chiar din Macedonia, unde Statul român întreţinea toate şcolile româneşti. Românii din acele provincii erau ajutaţi şi încurajaţi. Conducători şi oameni români cu influenţă se agitau şi se ocupau de soarta ardelenilor, care se bucurau la ei acasă de toate drepturile. Ei aveau şcoala şi biserica în limba lor natală, ei puteau în mod liber să vină în România, pe cînd noi nu puteam nici să visăm aşa ceva. Şi iată un exemplu grăitor : cînd Alexandru Haşdeu, un mare cărturar şi om de ştiinţă, a fost ales membru al Academiei Române şi a fost invitat de Academie ca să asiste la o şedinţă solemnă ce se ţinea la Bucureşti în cinstea lui, ţarismul rusesc nu i-a dat voie să vie în România deşi fiul său Bogdan trăia acolo.

Cîteva date despre marele român :

Alexandru Haşdeu 1811—1872. A fost botezat de tatăl său Tadeu cu două nume Alexandru şi Napoleon. Studiile liceale le-a făcut în casă cu tatăl său şi cu profesorul Hîncu din Chişinău, autor al unor cărţi didactice în limba românească.

La douăzeci de ani Alexandru Haşdeu a terminat Facultatea de Drept la Universitatea din Harcov. În acelaşi timp este premiat şi de Facultatea de Litere şi de cea de Ştiinţe Naturale. Avea o predispoziţie pentru studiile istorice, filozofice, filologie, ştiinţe naturale şi matematici.

Cunoştea limbile clasice : latina şi greaca, limbile slave : rusa, poloneza, ceha, ruteana şi limbile română, germană, franceză, spaniolă, italiană, neogreacă. Deci, era un talentat poliglot.

După terminarea Universităţii din Harcov, Alexandru Haşdeu îşi perfecţionează studiile la Lemberg şi München. Întors acasă a fost un vestit avocat cu faimă europeană. În 1866 este ales membru al Academiei Române din Bucureşti.

Ardelenii însă puteau să vină în România, ei puteau să înveţe carte, să manifesteze, să tipărească tot felul de broşuri şi proclamaţii şi apoi să le distribuie oficial sau neoficial populaţiei din

Ardeal. La noi, puţinele şcoli cîte erau, au fost ruseşti, primele cuvinte auzite, scrise şi citite erau ruseşti. Noi, poporul moldovenesc, nu puteam pătrunde în tainele istoriei noastre milenare. În şcolile normale pentru învăţători, elevii, viitorii luminători ai poporului, învăţau că neamul nostru nici n-are istorie.

Citez o conversaţie între călătorul Vasile Moisiu şi un învăţător moldovean din Basarabia : „În una din aceste şcoli — privind tablourile acestea tendenţioase — am avut o convorbire interesantă cu (ucitel) învăţătorul.

— Aşa-i — zicea învăţătorul — că istoria împărăţiei noastre ruseşti e frumoasă şi minunată ?

— Da, îi răspund eu, dar a noastră a moldovenilor e mai frumoasă, pentru că e a noastră şi vorbeşte de domnii noştri. D-apoi cum se face treaba asta ? Aveţi şi Dumneavoastră, Românii, mai ales moldovenii işti proşti — istorie ? Profesorul nostru pentru „Vsemirnii istorica" — istoria universală — de la seminarul de uciteli din Bairamcia ne-a spus : Ce fel de norod sunteţi voi moldovenii, că n-aveţi istorie ? Pentru a mă convinge mi-a adus două cursuri de istorie universală de Alexandru Tracevski (polon) şi Karamzin (tătar)." Citatul e luat din „Basarabia de astăzi" de Vasile D. Moisiu, pag. nr. 53.

Pentru că ceea ce învăţăm noi în şcolile ruseşti despre România, Basarabia şi în general despre neamul românesc, era foarte vag, vădit tendenţios nefavorabil şi discurajator pentru noi. În scurtele date despre poporul român, din punct de vedere cultural şi economic, se sublinia : că deşi în România sunt două universităţi, poporul român avea o cultură foarte primitivă, se mai spunea în manualele de învăţămînt că sunt cîmpiile româneşti cele mai roditoare din Europa, mai ales cîmpiile Dunării, şi se mai spunea — mai mult din invidie — că regiunile petrolifere adăpostesc cantităţi inepuizabile de petrol.

Cine suntem noi ? puteam afla numai din povestirile moşilor şi strămoşilor noştri, dar aceste povestiri vagi nu puteau pătrunde pînă la baza istoriei noastre milenare. Şi fiindcă, în afară de profesorul N. Iorga, însoţit de bucovineanul Flondor şi Vasile D. Moisiu, nimeni nu s-a deplasat să vadă traiul şi amarul nostru, am plecat noi la românii de peste Prut. Dar aceasta a fost posibil abia după revoluţia din Rusia a anilor 1905 şi 1906, s-au strecurat peste Prut patrioţii noştri Ion Halipa, Pantelimon Halipa, Vîntu, Gh. Madan, Ion Pelivan, Ion Loghinescu, Ion Costin, S. Niţă, S. Cujbă şi alţi reprezentanţi ai poporului moldovean. Ei toţi, cu nesaţ, se adăpau la cultura românească, acolo ei au putut să cunoască vasta istorie a românismului pe care o ignorau istoricii străini — şi numai acolo, între românii liberi, s-a putut da un răspuns la întrebarea ce şi-o puneau românii din Basarabia — Cine suntem noi ? Nu suntem noi aceiaşi daco-români ca şi cei de la Alba-Iulia, Blaj, ca şi aceia din Suceava, Tîrgovişte ?— voinicii luptători din Lăpuşna, Hotin, Orhei, Soroca şi cei din codrii Tigheciului ? şi nu suntem

fraţi cu voinicii lui Ştefan cel Mare din codrii Cosminului şi Dumbrava Roşie ?

Nu suntem noi strănepoţii eroicei fiice dace ce a luptat ca o zeiţă, rupînd cu dinţii din carnea luptătorului Romei ? Dar, fiindcă zeii nu se omoară între ei, ci se iubesc — în cele din urmă ei zeii s-au iubit şi s-au îmbrăţişat şi din îmbrăţişarea lor s-a zămislit neamul nostru, neam românesc, din care facem şi noi parte, şi atunci pentru ce oare am fost părăsiţi de mamă şi fraţi ?

Nu suntem noi oare aceia care zeci de veacuri am cîntat din folclorul poporului ?— colindele noastre de Crăciun cu refrenul : „Valea Romei şi flori de măr etc." ce încîntau auzul şi umpleau de bucurii inima pîrcălabului de Hotin Miron Costin, care cu nerăbdare aştepta sărbătorile Crăciunului, cînd moldovenii din Hotin, în nesfîrşite grupuri, veneau la cetate să-l felicite ? Pînă în ziua de astăzi noi, ţăranii moldoveni, ne felicităm unii pe alţii cu urarea : „Aho ! Aho ! Aho !— staţi fraţi şi ascultaţi că a venit mai an împăratul Traian pe un cal bălan" etc.

Şi atunci ne punem mereu aceeaşi întrebare : pentru ce noi am fost părăsiţi ? pentru ce fraţii noştri liberi nu ne-au luat apărarea ? Pentru ce au uitat de actele istorice încheiate cu turcii şi cu împăratul Petru cel Mare ? Prin actul de suzeranitate încheiat cu turcii, noi nu eram vînduţi turcilor ca la rîndul lor turcii să ne vîndă altora. Turcii, în schimbul unei plăţi de zece la sută din munca ţării, se obligau să ne păzească ţara de orice invazie. Iar prin convenţia încheiată de Dimitrie Cantemir cu Petru cel Mare, împăratul Rusiei ne-a garantat integritatea graniţelor pe Nistru şi Marea Neagră şi nici un fel de amestec rusesc în viaţa şi treburile Moldovei, da ceva mai mult, în tratat se interzicea orice căsătorie a ruşilor cu moldovencele noastre. Acestea erau întrebările ce ni le puneam noi, poporul ţăran, aceasta era situaţia. Acela era zbuciumul nostru şi abia după o sută şase ani noi ne-am regăsit cu fraţii noştri.

Primul contact, prima revedere, primele îmbrăţişări cu fraţii noştri adevăraţi, românii din dreapta Prutului, au început abia în primele zile ale lunii Ianuarie 1918, cînd a venit la noi armata română. Atunci noi, românii din Basarabia, abia după o sută şase ani, ne-am revăzut, ne-am sărutat, ne-am îmbrăţişat, ne-am ospătat. Am cîntat şi am petrecut împreună la toate nunţile, la toate cumătriile (botezurile) din satele noastre ; musafirii cei mai scumpi erau soldaţii şi ofiţerii din armata română. Deci noi, acelaşi popor, ne regăsisem, ne unisem sufleteşte şi trupeşte ca fraţii de pe ambele maluri ale Prutului, dar formal, din punct de vedere legal, noi românii basarabeni, făceam parte din Republica Independentă Democratică Moldovenească, iar cei veniţi la noi, ţăranii în uniforme militare, făceau parte din Regatul României.

Deci, era nevoie să ştergem din istoria noastră o pagină ruşinoasă şi nedreaptă, de care trebuia să plesnească de ruşine obrazul acelora ce, în mod abuziv, prin forţă militară şi dibăcia lor diplomatică, ne-au ţinut sub jugul ţarist o sută şase ani. Se impunea să facem

formele legale, istorice şi să ne unim pe veci în văzul întregii lumi. Şi acest moment a sosit.

În ziua de 27 Martie 1918, împuterniciţii întregului popor, într-o atmosferă de înaltă trăire, într-un entuziasm de nedescris, în aplauzele nesfîrşite, cu feţele umezite de lacrimile bucuriei, deputaţii întregului popor de la Hotin pînă la mare, rînd pe rînd, trec la tribuna prezidiului, şi în mod deschis, cu glas tare şi răspicat, declară UNIREA BASARABIEI CU PATRIA MUMĂ,— consfinţind acel vot şi printr-o semnătură în Cartea de aur a Neamului. Şi aşa au votat optzeci şi şase de deputaţi pentru unire şi contra unirii trei deputaţi. Aceştia din urmă, de origină ucraineană, tot deschis şi nesiliţi au declarat că votează contra.

Această votare a fost cea mai liberă şi cea mai democratică din lume.

Toţi deputaţii au procedat liber şi după cum le-a dictat conştiinţa. În tot timpul cît aceşti trei deputaţi ucraineni au trăit cu noi în România, erau buni prieteni ai noştri, şi ne-am ajutat la nevoie reciproc.

Cazul deputatului Starenichi : după un timp oarecare el a plecat peste Nistru în Ucraina lui, dar n-au trecut nici doi ani, şi domnul Starenichi, într-un hal de nerecunoscut, slab, cu îmbrăcămintea zdrenţuită pe el, a venit înapoi la noi. Pe acest om eu l-am primit şi l-am întreţinut pînă ce şi-a găsit un serviciu.

Nimeni n-a îndemnat pe cineva să voteze „da" sau „contra unirii" şi nimeni n-a suferit de pe urma faptelor sale din această cauză.

Redau mai jos procesul-verbal de la 27 Martie 1918 al măreţei noastre sărbători : „Şedinţa se deschide la orele 4, 15 d. m. sub preşedenţia domnului Inculeţ, în prezenţa următorilor membri ai prezidiului : P. Halipa, B. Epure, Ion Buzdugan şi C. Misircov. În sală sunt prezenţi toţi membrii Cabinetului Republicii Independente Democratice Moldoveneşti, primul ministru al Cabinetului Român, domnul A. Marghiloman, domnul C. Stere, ministrul de război, generalul Hîrjău, anturajul primului ministru şi alţi reprezentanţi ai Guvernului român. Preşedintele salută, în numele parlamentului nostru, pe capul guvernului român A. Marghiloman (Aplauze). Şedinţa de astăzi, domnilor deputaţi, va fi o şedinţă istorică pentru naţiunea noastră, pentru poporul nostru. Noi trebuie să depunem silinţă ca să ieşim cu cinste în acest moment istoric, daţi-mi voie să acord cuvîntul primului ministru, domnul Marghiloman, pentru a face o declaraţie, cu ce scop a venit la noi (voci : rugăm, rugăm). La tribună se urcă primul ministru, domnul Marghiloman. Domnia sa este întîmpinat cu aplauze furtunoase şi îndelungate. Cînd cei din sală s-au liniştit, Primul ministru s-a adresat către deputaţi şi a declarat : Marea şi sfînta problemă de care s-a călăuzit un întreg partid politic în România, problema unirii Basarabiei cu Patria Mumă — România —, a fost pusă pentru prima dată la ordinea zilei. În ziua proclamării independenţei Republicii

Democratice Moldoveneşti, iar în timpul de faţă această problemă este scoasă la iveală şi mai mult pronunţată, mulţumită mersului istoric al lucrurilor şi însuşi al Sfatului Ţării. În vremurile de restrişte ale Republicii Independente Democratice Moldoveneşti, cînd tînărul guvern s-a adresat României după ajutor, ea, ca mamă iubitoare care a auzit vocea cunoscută a copilului său, n-a întîrziat să vină în ajutorul lui. Toate clasele sociale, toate partidele politice, ca unul, s-au grăbit să vină acolo unde le chema datoria şi vocea sîngelui. Şi iată că astăzi noi culegem roadele muncii Domniilor-Voastre, fiii adevăraţi ai poporului şi patrioţilor care au muncit pentru folosul şi mărirea poporului nostru şi a întregii Românii. Cu atenţia încordată, cercurile politice ale României urmăreau tot ce se face de partea cealaltă a Prutului şi cînd s-a ivit pericolul care ameninţa integritatea Republicii Independente Democratice Moldoveneşti, România înrudită s-a grăbit cu ajutorul ca să garanteze integritatea şi independenţa şi nedespărţirea acestei ţări. La conferinţa de pace din Bucureşti am lămurit condiţiunile prin care s-ar putea păstra integritatea şi nedespărţirea Basarabiei şi eu m-am grăbit să vin aici în mijlocul Domniilor-Voastre. Din constatările şi tratativele cu reprezentanţii diferitelor fracţiuni şi partide ale parlamentului, eu am înţeles dorinţele şi cerinţele dictate de vremuri şi împrejurări, pe care noi trebuie să le îndeplinim, în conformitate cu obiceiurile locale, moravurile, libertăţile şi drepturile cîştigate de Domniile-Voastre şi care nu sunt în contrazicere cu interesele mari ale unitei şi nedespărţitei Românii. Unirea Basarabiei cu România trebuie să se facă cu condiţiunea păstrării particularităţilor locale ale acestei ţări. Dar să trec din domeniul dorinţelor la fapte ceva mai reale : Să-mi daţi voie să dau citire declaraţiei Guvernului român" — termină cuvîntarea sa Primul ministru şi trece la citirea declaraţiei :

„Sfatul Ţării de astăzi va rămîne numai pentru rezolvarea chestiunii agrare, potrivit nevoilor poporului, Guvernul român va prezenta adunării constituante, la care vor lua parte şi reprezentanţii aleşi ai Basarabiei, normele stabilite de Sfatul Ţării, care vor rămîne pînă la rezolvarea acestora de către Adunarea constituantă. Basarabia îşi păstrează autonomia provincială avînd Sfatul său provincial (Dieta), ales în viitor pe baza votului universal direct şi secret, cu organul său executiv şi cu o administraţie proprie. Acest Sfat provincial votează bugetul local şi controlează organele administrative orăşeneşti şi ale zemstvei. Organul lui administrativ numeşte funcţionarii instituţiilor administrative locale. Funcţionarii superiori locali se numesc de către Guvern. Recrutarea armatei se face pe aceiaşi bază ca în întreaga România — teritorial. Legile existente şi autoadministrarea locală şi orăşenească şi a zemstvei vor rămîne şi nu vor putea fi schimbate decît de Parlamentul român, pînă ce la lucrările lui nu vor lua parte şi reprezentanţii Basarabiei. Drepturile cîştigate de către minorităţile naţionale din Basarabia se vor păstra. Guvernul propune ca în Consiliul de miniştri al României să intre doi reprezentanţi ai Basarabiei, aleşi de Sfatul Ţării existent, Basarabia trimite în Parlamentul ţării un număr de reprezentanţi, proporţional cu numărul populaţiei. Ei vor fi aleşi în Camera deputaţilor, potrivit legilor care vor fi stabilite de către Adunarea constituantă. Votul universal, egal, drept şi secret va servi ca bază pentru alegerile din Basarabia, în voloste, sate, oraşe şi zemstve. Libertatea individuală, libertatea cuvîntului, a presei, cugetului, adunărilor şi toate libertăţile cetăţeneşti se garantează de către Constituţie pentru Basarabia, ca şi pentru întreaga ţară. Toate infracţiunile săvîrşite pînă acuma împotriva regilor din motive politice, în timpurile tulburi ale transformărilor, vor fi amnistiate. După unirea Basarabiei, ca a unei fiice cu patria mumă, Parlamentul va hotărî convocarea neîntîrziată a Adunării constituante, în care vor intra proporţional cu numărul populaţiei şi reprezentanţii Basarabiei, aleşi pe baza dreptului general electoral, pentru introducerea în Constituţie, de comun acord, a principiilor şi garanţiilor arătate mai sus."

După ce a terminat citirea, Primul ministru a declarat că el ar dori ca Parlamentul (Sfatul Ţării) să poată discuta cu toată libertatea propunerea Guvernului român, şi de aceea el, cu reprezentanţii săi, părăseşte sala.

În aplauzele furtunoase ale întregii săli, oaspeţii români părăsesc sala.

Preşedintele :

„Domnilor deputaţi ! Are cuvîntul, pentru a face o declaraţie în afară de ordinea zilei, reprezentantul Blocului Moldovenesc, deputatul Cijevschi."

Deputatul Cijevschi :

„Blocul Moldovenesc, avînd în vedere activitatea şi meritele luptătorului politic, profesorul savant basarabean C. Stere, a hotărît să-l primească în mijlocul său."

Preşedintele Inculeţ :

„Domnilor deputaţi ! Eu am avut fericirea să fac revoluţia rusă la Petrograd, unde am văzut că în toate organizaţiile democratice şi revoluţionare, care s-au creat acolo, cei mai doriţi oaspeţi au fost emigranţii. Eu cred că reîntoarcerea profesorului Stere mucenicul regimului ţarist, luptătorul pentru idealurile cele mai frumoase, nu poate fi făcută cu tăcere şi eu propun să-l primim în mijlocul nostru ca pe deputatul nostru." (Aplauze furtunoase)

Toţi deputaţii se scoală în picioare şi ovaţionează pe profesorul Stere. În strigăte de „Trăiască profesorul Stere" şi în aplauzele necontenite ale întregii săli, profesorul Stere urcă la tribună şi mulţumeşte adunării :

„Domnilor deputaţi, în viaţa omului ca şi în viaţa unui popor întreg, momente aşa de înălţătoare nu sunt multe. Sunt profund

emoţionat de încrederea pe care mi-aţi acordat-o şi pentru greaua sarcină pe care aţi pus-o pe umerii mei, dar simt şi o bucurie nesfîrşită că îmi daţi iar posibilitatea de a lupta pentru dreptatea şi libertatea poporului, al cărui fiu sunt. Gonit din ţara mea natală, prin puterea oarbă a despotului ţar, astăzi eu sunt adus iar aici, prin voinţa poporului eliberat. Astăzi noi trebuie să hotărîm ceea ce va avea o importanţă extraordinară asupra soartei viitoare a poporului nostru. Mersul de fier al istoriei pune asupra umerilor noştri o răspundere, pe care noi nu o putem ignora cu nici un fel de sofisme. Nimeni în afară de noi n-are dreptul să vorbească şi să hotărască ceva în numele poporului basarabean. Noi suntem aduşi aici prin acel proces elementar istoric care distruge temeliile cetăţilor şi ale bastiliilor. Revoluţia a adus la aceasta nu numai pe ruşi, ci şi pe întregul popor românesc. Voi aţi aprins acea făclie, la a cărei flacără au ars toate hîrtiile care împărţeau pe oameni în privilegiaţi şi neprivilegiaţi, voi aţi creat din poporul moldovenesc un popor, care n-are alt privilegiu decît cel al muncii. Acuma sunteţi chemaţi de istorie să duceţi această flacără sfîntă dincolo de Prut, ca să-i luminaţi tot aşa pe fraţii voştri şi să le rupeţi lanţurile nedreptăţii de veacuri, achitînd prin aceasta datoria voastră faţă de fraţii care au venit în ajutorul vostru în cel mai greu moment istoric. Astăzi noi proclamăm drepturile poporului suveran nu numai aici în Basarabia, ci şi drepturile tuturor fraţilor oriunde ar fi ei. Mulţumindu-vă pentru cinstea pe care mi-aţi arătat-o prin alegere, astăzi după atîţia ani de luptă, eu, împreună cu voi, voi merge la luptă cu aceeaşi hotărîre ca şi cu treizeci de ani în urmă, cînd încă tînăr am fost aruncat în puşcăria care se înalţă şi astăzi acolo, ca o amintire a trecutului blestemat, de care noi astăzi ne-am despărţit pentru totdeauna." (Aplauze)

După aceasta, profesorul Stere se adresează parlamentului în ruseşte :

„Domnilor deputaţi ! În acest moment istoric, care trebuie să ne ridice la nivelul acestei probleme, eu îmi voi permite să mă adresez acelora care pînă acuma au fost stăpînii situaţiei şi nu s-au despărţit de gîndul despre schimbarea acestei ordini. Domniile Voastre aţi auzit declaraţia pe care a făcut-o Primul ministru, cum a înţeles din discuţiile avute cu diferiţi reprezentanţi ai Parlamentului, dorinţa ţării. El a vorbit despre hotărîrea poporului românesc şi a guvernului român de a satisface dorinţa Domniilor Voastre. Socot că vorbesc cu Domniile-Voastre ca cu oamenii care se conduc de raţiunea oamenilor de stat, care înţeleg situaţia. Şi socot că sunt oameni care nu sunt mulţumiţi cu hotărîrea luată, dar eu vă rog să vă gîndiţi, în faţa cărei dileme trebuie să stea Statul român, dacă Sfatul Ţării ar respinge ideea unirii ? Domnilor ! Se poate ca România să renunţe la drepturile sale istorice, la idealurile naţionale şi chiar la drepturile ei de viaţă ? Fiindcă fără a avea acces la mare, România nu va putea trăi. Să presupunem că din dorinţa de a complace îndoielilor şi conştiinţei minorităţilor guvernul,

devenind trădătorul întregului trecut al poporului român, ar renunţa la aceasta. Ce ar ieşi din aceasta ? Toate poftele vecinilor ar duce în mod precis la aceea că România, sacrificîndu-şi viitorul poporului său, ar pune Basarabia în faţa necesităţii crude de a fi ruptă în bucăţi de către vecini. Este admisibil aceasta pentru Basarabia ? Şi dacă România nu poate renunţa nici la drepturile sale istorice şi nici la idealurile naţionale, nici la interesele de stat, care îi dictează să-şi găsească ieşirea la mare, ea va fi nevoită să anexeze Basarabia, fără consimţămîntul nostru. Sau — bazîndu-se pe alte elemente ale societăţii, — anume acele elemente, care de multe ori în viaţa istorică a Basarabiei aveau singure dreptul de a vorbi în numele ei, şi dacă unirea s-ar face sub auspiciile elementelor arătate de noi, la ce ar duce aceasta ? Tot sîngele, toate suferinţele din care a ieşit Basarabia liberă, ar fi zadarnice. Această dilemă, Domnilor, stă înaintea noastră şi, ca fiu al Basarabiei, eu zic că o asemenea hotărîre ar arunca asupra noastră o mare răspundere în faţa urmaşilor noştri, cărora poate le va fi sortit să trăiască din nou toate suferinţele trecutului nu prea îndepărtat. Poate oare un pretext oarecare, o oarecare creaţiune logică să justifice această răspundere ? Fac apel, Domnilor, la conştiinţa Domniilor-Voastre, la răspunsul Domniilor-Voastre."

Mai departe, profesorul Stere, adresîndu-se, în moldoveneşte către fracţiunea ţărănească, continuă :

„Unul dintre reprezentanţii minorităţilor, un rus, a spus că, dacă se va face unirea Basarabiei cu România, toată intelectualitatea rusească va pleca de aci. Eu respect acest sentiment, fiindcă toate sentimentele sunt legitime, dar omul la care sentimentele de legătură cu ţara aceasta sunt atît de slabe şi şubrede, poate să aibă acelaşi mod de judecată ca şi populaţia băştinaşă ? Poporul românesc n-a venit în Basarabia din afară, el aci s-a născut, aci a fost acel cazan unde au fiert şi s-au topit toate elementele din care s-a născut poporul român. Noi n-avem unde ne duce şi pe noi nimeni nu ne poate alunga din casa noastră. Un veac fără sfîrşit noi, plecaţi, tăcuţi, conştienţi de slăbiciunea noastră, am dus jugul ; un veac întreg limba noastră a fost persecutată ca o otravă revoluţionară, sacrificii imense au fost făcute de acei care doreau să-şi insuşească începuturile culturii naţionale. Şi acuma, cînd noi voim să intrăm ca stăpîni în casa noastră, reprezentanţii minorităţilor n-au dreptul moral de a închide uşa în faţa noastră. Nu uitaţi, Domnilor, că nu numai chestiunea dreptăţii naţionale, ci şi chestiunea dreptăţii sociale cere să avem tăria şi hotărîrea de a lua asupra noastră răspunderea. Astăzi voi puteţi da poporului pămîntul cerut de el, în condiţiuni acceptabile pentru el şi nimeni nu poate garanta că mîine voi veţi avea această posibilitate. Conştiinţa proprie a Domniilor-Voastre să vă lămurească."

Preşedintele :

„Domnilor deputaţi ! daţi-mi voie să stabilim următoarea ordine de zi a şedinţei noastre ; dintîi să ascultăm declaraţiile reprezen-

tanților diferitelor grupări și pe urmă rezoluțiile propuse să le punem la vot."

Adunarea aprobă propunerea.

Atunci cuvîntul îl are deputatul Ion Buzdugan, reprezentantul Blocului Moldovenesc. Deputatul Ion Buzdugan, înaintea citirii declarației Blocului Moldovenesc, spune :

„În numele Blocului Moldovenesc, care întotdeauna a fost straja intereselor poporului moldovenesc, apărînd cu rîvnă drepturile lui de orice tentativă venită de oriunde, în numele Blocului Moldovenesc, care de astăzi înainte va fi Blocul Românesc, am marea cinste ca în această ședință istorică a Sfatului Țării să dau citire următoarei declarații a Blocului Moldovenesc :

În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară Republica Independentă Democratică Moldovenească (Basarabia) în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă din trupul Vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și a dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România. Această unire se face pe următoarele baze :

1) Sfatul Țării actual rămîne mai departe pentru rezolvarea și realizarea reformei agrare, după nevoile și cerințele norodului. Această hotărîre se va recunoaște de Guvernul român.

2) Basarabia își păstrează autonomia provincială, avînd un Sfat al Țării (Dieta) ales pe viitor prin vot universal, egal, direct și secret, cu un organ executiv și o administrație proprie.

3) Competența Sfatului Țării este :

a/ Votarea bugetelor locale ;

b/ Controlul tuturor organelor zemstvelor și orașelor ;

c/ Numirea tuturor funcționarilor administrativi locali, prin organul său executiv, iar funcționarii înalți sunt întăriți de guvern.

4) Recrutarea armatei se va face — în principiu — pe baze teritoriale.

5) Legile în vigoare și organizarea locală (zemstvele și orașele) rămîn în putere și vor putea fi schimbate de Parlamentul român numai după ce vor lua parte la lucrările lui și reprezentanții Basarabiei.

6) Respectarea drepturilor minorităților din Basarabia.

7) Doi reprezentanți ai Basarabiei vor intra în Consiliul de miniștri Român, acum desemnați de actualul Sfat al Țării, iar pe viitor luați din sinul reprezentanților Basarabiei în Parlamentul român."

Aceeași declarație se citește și în limba rusă de deputatul Cijevschi.

Deputatul Țiganco : „Eu mă voi mărgini la rezoluția pe care a dat-o fracțiunea țărănească. Fracțiunea țărănească, recunoscînd

toată importanța chestiunii Unirii Republicii Independente Democratice Moldovenești cu Regatul României, în această ședință de o importanță politică extraordinară în fața istoriei scumpului său popor, și neavînd împuternicirea acestui popor pentru rezolvarea acestei chestiuni, crede necesar a o preda la hotărîrea votului întregului popor (referendum), a Adunării constituante ca exponentul voinței suverane a poporului, cu condiția că această voință va fi liberă în Republica Independentă Democratică Moldovenească. Fracțiunea țărănească care singură exprimă dorințele poporului, și care reprezintă majoritatea adevărată a poporului, declară că apărînd neatîrnarea Republicii Moldovenești, în același timp socoate posibilă formula unirii popoarelor înfrățite, moldovenesc și român, într-o alianță federativă strînsă."

În numele populației germane din Republica Independentă Democratică Moldovenească, are cuvîntul deputatul Loesch. În numele fracțiunii sale declară că : „Populația germană nu m-a împuternicit să votez chestiunea alipirii Republicii Independente Democratice Moldovenești oriunde ar fi. La această chestiune poate da răspuns Congresul germanilor din Republica Independentă Democratică Moldovenească. Deci noi ne abținem de la vot."

În numele populației bulgaro-găgăuțe, deputatul Misircov declară :

„Fracțiunea bulgaro-găgăuță m-a însărcinat să declar că ea, în nici un caz, nu se socoate în drept, fără împuternicirea populației bulgaro-găgăuțe din Basarabia, să discute și să hotărască chestiunea alipirii Basarabiei la orice stat vecin. Chestiunea înțelegerii cu statele străine, care ar limita drepturile politice și neatîrnarea Basarabiei, după părerea fracțiunii, poate fi pusă în discuție și rezolvată numai de Adunarea constituantă a Republicii Moldovenești, aleasă liber de popor. De aceea fracțiunea bulgaro-găgăuță, în chestiunea unirii Basarabiei cu România în orice condiții, se abține de la vot."

Reprezentantul populației ucrainene, deputatul Osmolovschi, declară : „Cînd ucrainenii ne-au trimis în Sfatul Țării, ne-au dat mandat ca fii credincioși ai Republicii libere, s-o păzim și s-o întărim. Chestiunea alipirii, oriunde ar fi, nu s-a ridicat. Și de aceea noi, neavînd împuterniciri pentru acest scop, nu ne socotim în drept a hotărî o chestiune de o importanță așa de mare. După părerea noastră, ea poate fi rezolvată numai prin voința întregului popor al Republicii Moldovenești, exprimată prin Adunarea constituantă."

În numele populației poloneze, deputatul Dutchevici, spune :

„Regret foarte mult că în această zi solemnă pentru Republica Moldovenească eu trebuie să vorbesc în limba rusă, care a fost simbolul împilării atît a națiunii moldovenești cît și a celei poloneze. Limba moldovenească n-o cunosc eu, iar pe cea poloneză nu o vor putea înțelege moldovenii. În numele poporului polonez susțin, în întregime, unirea Basarabiei cu România, cum aceasta o doresc

şi moldovenii, locuitorii băştinaşi ai acestei ţări."

Din partea ligii culturale ruseşti deputatul Greculov, declară : „Chestiunea unirii Basarabiei, astăzi în ordinea urgentă, sub nici un motiv nu poate fi rezolvată, ea poate fi rezolvată numai de Adunarea constituantă moldovenească."

Deputatul Ţiganco : în numele fracţiunii ţărăneşti roagă, să se întrerupă şedinţa, pentru a discuta o chestiune, dacă fracţiunea va putea vota propunerea Blocului Moldovenesc.

Preşedintele întrerupe şedinţa pentru zece minute.

După deschiderea şedinţei, deputatul Bîrcă Teodosie dă citire declaraţiei unei părţi din fracţiunea ţărănească, care se separă de fracţiunea ţărănească, adică de fracţiunea cazacului de pe Don Ţiganco ; s-au retras deputaţii moldoveni, care s-au alăturat la Blocul Moldovenesc, iar deputatul Ţiganco a rămas numai cu cîţiva deputaţi ţărani bulgaro-găgăuţi şi ucraineni.

Urmează declaraţia deputatului Bîrcă Teodosie :

„Noi, mai jos iscăliţii deputaţi moldoveni, ne-am hotărît astăzi în această zi mare şi sfîntă pentru naţiunea noastră, să ne unim cu toţi deputaţii moldoveni din Sfatul Ţării, pentru înfăptuirea unirii noastre cu fraţii noştri de sînge din România. (Aplauze furtunoase) Eu cred că din acei ce împărtăşesc părerea noastră, sunt mulţi."

Pan Halipa din bancă : „Sunt foarte, foarte mulţi din aceştia."

In numele muncitorilor ruşi, deputatul Crivoncov, declară : „Avînd în vedere seriozitatea momentului, în care Sfatul Ţării, sub influenţa unei politici fără raspundere, este chemat să săvîrşească un act de importanţă istorică mare şi recunoscînd că Sfatul Ţării nu este împuternicit de către poporul republicii, eu ca reprezentant al clasei muncitoare, ţin de a mea datorie să arăt că clasa muncitoare îşi declină răspunderea pentru actul care se săvîrşeşte, şi refuză a lua parte la votare."

(Notă : Conform statisticii din 1910, în toată Basarabia, la toate fabricile erau numai 8600 de muncitori, adică 0,15% din totalul populaţiei.)

Preşedintele se adresează Adunării şi întreabă cum să se facă votarea rezoluţiei Blocului Moldovenesc şi a altor rezoluţii.

Deputatul Cijevschi, în numele Blocului Moldovenesc, cere ca votarea să se facă nominal şi deschis.

Deputatul Ţiganco cere vot secret.

Preşedintele dă cuvîntul unui orator să se pronunţe despre votul deschis şi unui alt orator pentru votul secret.

Deputatul Ion Buzdugan se pronunţă pentru votul deschis, motivînd că, în acest moment istoric important, fiecare trebuie — deschis şi curajos — să-şi exprime părerea în faţa poporului întreg şi a ţării, ca poporul şi istoria să ştie adevărata opiniune a fiecărui deputat care îşi dă votul :

„Las ca poporul nostru, ţara noastră şi toată lumea să ştie că noi românii basarabeni, care au suferit un veac întreg sub jugul ţarismului rus, că noi toţi dorim unirea cu fraţii noştri de peste Prut, că

noi toţi voim să fim şi să rămînem pentru totdeauna împreună cu toţi românii. Să ştie toată lumea că noi voim unirea tuturor românilor de partea aceasta a Prutului şi de cealaltă a Carpaţilor într-o Românie Mare şi nedespărţită, în baza principiului proclamat de revoluţie, de autodeterminarea popoarelor. Astăzi, domnilor deputaţi, noi sîntem chemaţi să înfăptuim cel mai revoluţionar act din istoria poporului nostru mult încercat în suferinţe. Să votăm pentru UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA. Eu zic, cel mai revoluţionar, întrucît numai în zilele revoluţiei adevărate, problema naţională a unirii popoarelor, după particularităţile lor de rasă şi etnice, se pune în toată puterea ei. Şi înfăptuind acest pas, adică votînd unirea Basarabiei cu România, la care avem toate drepturile istorice naţionale, noi prin aceasta, în mod logic, vom duce la bun sfîrşit revoluţia noastră naţională şi socială. Isprăvind chestiunea unirii naţionale, nouă ne rămîne să rezolvăm încă o problemă cardinală, chestiunea agrară, care este naţională — fiindcă Domnilor, în chestiunea agrară, în rezolvarea ei, în mod radical, este interesată toată ţărănimea noastră, deoarece se îmbunătăţeşte viaţa ţăranilor noştri, şi prin aceasta şi a întregului popor. Astăzi noi avem să rezolvăm definitiv prima problemă naţională, unirea Basarabiei cu România, şi în această oră solemnă eu — Domnilor deputaţi — în faţa întregului popor şi a urmaşilor lui şi în faţa istoriei şi a omenirii întregi, vă invit să vă faceţi datoria pînă la sfîrşit, să votaţi deschis şi curajos pentru unirea Basarabiei cu România. În special adresez această rugăminte către ţărănimea muncitoare şi mai cu seamă către cea moldovenească şi zic : pentru binele întregii ţărănimi, pentru binele poporului nostru moldovenesc şi a tuturor urmaşilor, datoria Domniilor-Voastre, fraţilor ţărani moldoveni este să votaţi pentru unire. Fiţi tari şi îndepliniţi-vă datoria, fiindcă ceasul unirii a sunat. Vă chem pe toţi cu îndrăzneală şi deschis, ca istoria să fixeze pentru totdeauna numele tuturor românilor viitoarei Românii Mari."

Deputatul Diaconovici, reprezentantul minorităţilor, vorbeşte împotriva votului deschis, găsind că numai votul secret ar putea da fiecărui deputat posibilitatea — fără ingerinţe, din partea oricui ar fi,— să-şi spună cuvîntul în această chestiune aşa de importantă.

Preşedintele propune să se voteze nominal şi deschis sau secret.

Rezultatul votului este următorul :

pentru votul deschis au votat 82 deputaţi,
pentru votul secret au votat 27 deputaţi,
s-au abţinut 16 deputaţi

Preşedintele : „Pun rezoluţia Blocului Moldovenesc la vot deschis şi nominal."

Se votează.

După aceasta, Preşedintele, cu voce tare, numără voturile.

Preşedintele Inculeţ vorbeşte :

„Cu adîncă emoție vă aduc la cunoștiință rezultatul votului. Domniile-Voastre — cu unanimitate de voturi — m-ați pus în capul Sfatului Țării, și eu, în mod cinstit, ca un revoluționar adevărat și democrat, am muncit pentru binele poporului. În fracțiunea țărănească s-a spus astăzi că eu nu fac ceea ce s-ar cuveni și n-am muncit cît a trebuit. Eu — Domnilor — pînă la vîrsta de cincisprezece ani am fost țăran și interesele țărănimii îmi sunt scumpe. Fiecare pas al meu este pătruns de iubire față de țărani și fiecare pas al meu a fost dictat de interesele țărănimii, eu totdeauna am fost pentru ea și niciodată nu m-am lepădat de ea. Domniile-Voastre cunoașteți bine părerile mele și evoluția lor, și iată vă spun că tot ce se face acuma, se face în interesul țărănimii noastre, deși se spune că se poate sta la o parte. Poate, dar nu țăranii care — în afară de pămînt — nu se pot aștepta la nimica. Eu, cu conștiința curată, vă spun că actul unirii care se săvîrșește astăzi, se face pentru binele țărănimii și conștiința mea e curată. Și acum — Domnilor deputați — să-mi dați voie să vă aduc la cunoștiință rezultatul votului :

Pentru rezoluția Blocului Moldovenesc au votat 86 deputați.
Împotriva rezoluției Blocului Moldovenesc au votat 3 deputați.
S-au abținut de la vot 36 deputați.
Absenți 13 deputați.

Cu o majoritate de 86 de voturi, împotriva a 3 voturi, rezoluția pentru UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA este aprobată." (Aplauze furtunoase și prelungite, strigăte „Trăiască Unirea cu România !")

În acest timp își fac intrarea în sală oaspeții români, în cap cu Primul ministru Marghiloman.

Președintele comunică capului Guvernului român, domnului Marghiloman, rezultatul votului parlamentului. (O nouă explozie de aplauze și strigăte de „Vivat ; Trăiască România Mare !")

După propunerea președintelui, secretarul Sfatului Țării, deputatul Ion Buzdugan, dă citire declarației aprobate de Sfatul Țării, care este ascultată în picioare de toată asistența.

La tribună se urcă domnul Marghiloman, Primul ministru al României și declară :

„În numele poporului și al regelui Ferdinand I iau act de UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA, de aci înainte și în veci, „TRĂIASCĂ ROMÂNIA MARE !" termină Dumnealui. (Aplauze furtunoase și strigăte : „Vivat, trăiască unirea în veci !") Din public se aruncă flori deputaților.

Președintele Sfatului Țării, Inculeț, pune întrebarea Primului ministru Marghiloman, dacă are ceva de declarat, după care Președintele Guvernului român răspunde :

„Guvernul român primește în întregime atît litera cît și sensul condițiunilor Unirii Basarabiei cu România, pe bazele arătate în rezoluția Blocului Moldovenesc, acceptate de Sfatul Țării." (Aplauze furtunoase și strigăte de „Ura !" Trăiască Unirea ! Trăiască România Mare !")

Deputații și publicul ovaționează pe Președintele Inculeț, pe Primul ministru al Republicii Moldovenești, D. Ciugureanu și pe Ministrul Ion Pelivan, precum și pe Primul ministru Marghiloman, pe Ministrul Hîrjău și pe toți oaspeții români ce au însoțit delegația guvernului român.

La orele 7,20 seara, Președintele Inculeț declară ședința Sfatului Țării închisă.

* * *

Și așa s-a înfăptuit UNIREA.

S-au rostit discursuri vaste și entuziaste la nivelul înălțător al momentului. În strigăte de bucurie, în auzul tuturor și al întregii lumi, deputații semnau actul unirii.

După votare și după ce Președintele a anunțat rezultatul votului, 86 pentru unire și contra unirii 3, deputații și asistența în picioare ovaționează și strigă „Trăiască România Mare !", se îmbrățișau cu toții ca frații și se felicitau. Dar mai era ceva, ceva divin. În momentele cele mai înălțătoare printre noi și deasupra noastră plutea înveșmîntată într-o mantie fluidică o fecioară ca din povești, cu lacrimi de bucurie pe fața ei palidă și chinuită de un veac și ceva, de dușmanii fără milă și cruzi. Era sufletul întregii Basarabii care se adresa mamei sale România astfel :

„O ! mama mea dulce și scumpă Românie, strînge la piept pe fiica ta legitimă ! Mîngîie-mă și cîntă-mi cîntecul de leagăn : „Nani, nani copilașul mamei...", pe care nu mi l-ai cîntat de un veac. Și lasă-mă, mamă scupmă, să vărs la pieptul tău lacrimile de bucurie, căci pe cele de durere, chin și jale le-am plîns de la o mie opt sute doisprezece pînă ieri."

În sfîrșit, biata noastră Mamă — România — a auzit glasul înnăbușit, sleit de putere, a simțit jalea și durerea din ființa noastră și a venit, ne-a îmbrățișat și ne-a strîns la pieptul ei, cu toată dragostea și cu toată puterea ei, și așa vrem să rămînem o veșnicie, pentru că noi suntem români tot așa, după cum sunt și cei de la Blaj, ca și cei de la Iași, Suceava, Mărășești, Putna etc.

Cine în lumea întreagă, astăzi în veacul nostru, cînd navele cosmice se plimbă mîndre și libere spre lună și Marte, astăzi cînd se făuresc marile idealuri ale omenirii, va îndrăzni să sugrume și să condamne dragostea de mamă pentru copiii ei și vice versa ?

În tot timpul istoriei noastre milenare, pe aceste meleaguri, am făcut noi vreun rău cuiva ? Am jefuit noi pe cineva ? Am luat noi oare munca cuiva ? Din contra, despre bunătatea și ospitalitatea noastră profund umană, ce am moștenit-o cu toți românii de pretutindeni de la strămoșii noștri, vorbește lumea întreagă. Graiul nostru este același. Numirile satelor, localităților de pe ambele maluri ale Prutului s-au păstrat aceleași, ca de exemplu :

Călărași-Ialomița, Călărași-Lăpușna, Fetești-Ialomița, Fetești-Hotin, Costești-Cîmpulung Muscel, Costești-Lăpușna, Afumați-Ilfov, Afumați-Lăpușna, Ștefănești, Fierbinți etc. etc.

Conducătorii luminați, reprezentanți ai popoareleor subjugate, cu tenacitate duc o luptă înverșunată pentru a elibera toate aceste popoare. Pînă în momentul de față s-au eliberat un miliard și ceva de suflete subjugate. Aceste popoare, pe măsură ce deveneau capabile să se autoadministreze, alcătuiau state independente pe teritoriile lor, după obiceiurile și datinile moștenite de ei de la înaintașii lor. Astfel că, afară de o mică excepție, s-au eliberat toate popoarele de la cele mai numeroase pînă la cele mai puțin numeroase.

Cuvintele de: „Moldova, Oltenia, Transilvania, Muntenia, Banat" etc. sunt denumirile acestor provincii, în care locuiește o nație cu numele de români.

După cum și în Uniunea Sovietică erau: Orlovscaia gubernie, Samarscaia gubernie, Nijegorodscaia gubernie, Tulscaia gubernie, și așa mai departe. Erau niște regiuni, unde locuiau ruși, și oricum s-ar fi numit un cetățean: Orlovschii, Samarschii sau Nejegorodschii, tot rus este. Așa și moldovenii noștri dintre Prut și Nistru sau de dincolo de Nistru, chiar dacă-și zic ei lor înșiși moldoveni, tot români sunt.

Eu îi deplîng pe acei români dintre Prut și Nistru, care nu s-au ostenit pînă acuma să-și puie întrebarea cine sînt ei și să-și găsească răspunsul la acea întrebare.

Pentru acei ce încă n-au un răspuns la întrebarea cine sunt ei, eu îmi permit a le recomanda să consulte un studiu al unui academician rus, L. S. Berg, în lucrarea sa „Basarabia", tipărită în 1923 la Leningrad. Iată ce spune academicianul rus, domnul L. S. Berg:

„Moldovenii — ce locuiesc în Moldova, Basarabia și în guberniile învecinate Podolia, Hersonului și într-o parte a guberniei Ecaterinoslav — sunt români. Dar ei între ei se numesc moldoveni, iar României ei îi zic „Moldova", și, mai departe, academicianul Berg spune, citez: „Limba moldovenilor și a românilor în general, este limba română (adică latină) cu oarecare influențe și adăugiri din limba slavă.

Am citat din lucrarea academicianului rus L. S. Berg, pagina 87.

La pagina nr. 91, L. S. Berg, în cartea sa (BASARABIA) descrie pe moldoveni ca un popor pașnic, așezat, blînd, supus, cu trăsături scrijelite de suferințele de veacuri și cu un profil ce semănă cu cel roman, deci el n-are încotro și afirmă că acest popor este de origine latină. Iar la pagina 47, domnul Berg descrie că în anul 1890, în apropierea orașului Akkerman (Cetatea Albă) s-au făcut săpături și s-au găsit niște plăci cu următoarele inscripții:

„Tempori bono, pro salute dominorum nostrorum Lucii Septimi Severi Pertinacis et Marci Aurelii Antonini Augustorum et Lucii Septimi (Getae Caesaris)."

Această inscripție datează din anul 201 după Hristos.

Iar o altă inscripție pe unele obiecte găsite tot pe acele locuri este din anul 181.

„Deci, conchide domnul Berg, acești români sunt urmași ai Daco-Romanilor care trăiesc și astăzi pe aceste locuri."

IMPORTANȚA UNIRII BASARABIEI CU PATRIA VECHE ROMÂNIA

Dacă analizăm și judecăm mai aprofundat marea mișcare revoluționară socială și națională ce s-a produs în Moldova dintre Prut și Nistru, mai ales de la 1905—1906 și pînă la unirea românilor din această provincie cu Patria Veche România, putem afirma, fără să greșim, că rezultatul acestei lupte a fost de importanță extraordinară pentru întregul Neam Românesc. Aici s-a manifestat puterea de rezistență a românismului. Ecoul secular al buciumașilor lui Ștefan cel Mare, ce vestea primejdia năvălitorilor barbari și chemarea voinicilor la lupte pentru apărarea hotarului de la Răsărit, ca în vis străbate văzduhul pînă astăzi. Și a fost suficient ca zgomotul revoluției din 1917 să se audă la noi, ca toți intelectualii — vlăstari tineri ai țărănimii moldovenești — împărțiți pe toate fronturile și în unitățile de rezervă din toată Rusia, să se avînte în lupta cea mare pentru a rupe lanțurile și a dărîma acea mare pușcărie întunecoasă în care am zăcut 106 ani. Lupta a fost dîrză și grea cu un dușman puternic, nu cu un cadavru doborît la pămînt. Viața acestor luptători moldoveni era amenințată cu moartea în mod permanent. (Despre aceasta sunt dovezi.) Această luptă decisivă s-a dus peste capul tuturor ideologiilor. În momentul cel mai grav a predominat sentimentul de autoconservare al neamului. A trebuit să întărim temelia pe care urma să întemeiem o Românie Nouă — o Românie Mare, unind provinciile de pretutindeni locuite de români și apoi, cu toți românii uniți la un loc într-un stat puternic, să pornim la studierea și introducerea reformelor sociale care erau așa de necesare în România. Trebuiau toate problemele socialo-economice studiate cu atenție și treptat aplicate, fără anarhie, fără distrugere de bunuri, pentru că toate bunurile erau rezultatul muncii poporului.

Era absolută nevoie să curățim țara de tot felul de exploatatori, care s-au încuibărit pe spinarea poporului ca niște lipitori, ca niște tumori canceroase ce se hrăneau din sudoarea poporului. Așa a judecat creierul veteranilor noștri revoluționari, aceasta a fost tactica de lucru a cartierului general al luptătorilor români dintre Prut și Nistru, din Moldova de Răsărit, din 1917—1918.

Spre a convinge pe cititori că lupta revoluționară se ducea în condițiuni extrem de grele, voi da cîteva lămuriri despre situația în care ne aflam în acele timpuri.

1. Mai întîi, anarhia cuprinsese cea mai mare parte a fostului Imperiu Rusesc. Toate naționalitățile luptau pentru înființarea unor state naționale, pe baza principiului de autodeterminare a popoarelor și, fiindcă teritoriile ce au aparținut cîndva acestor minorități nu aveau hotare naturale, adesea se iscau certuri între minorități ceea ce adîncea și mai mult anarhia.

2. În al doilea rînd unele minorități nu se mulțumeau cu teritoriul stăpînit de ele înainte de a fi înglobat la Imperiul Rusesc și doreau, la rîndul lor, să acapareze teritorii ce aparțineau altor națiuni. Mă refer la Ucraina, care la un moment dat a vrut numaidecît să pună stăpînire pe Basarabia.

3. Și în al treilea rînd, cel mai mare rău al timpului era foametea care amenința cu moartea. Citez un fragment dintr-un raport al Societății de binefacere „Pirogov".

Traducerea din ziarul „Viața Basarabiei" nr. 64 din 30 decembrie 1918 a articolului „Țarul foametei și al epidemiilor":

„Pe la mijlocul lunii Martie, la Moscova, s-a ținut congresul societății „Pirogov". Ca de obicei, acest congres a discutat probleme cu caracter obștesc. Un interes deosebit a provocat darea de seamă a doctorului Jiancov, cu titlul „Țarul foametei și al epidemiilor", și măsurile ce trebuie luate pentru a combate foametea. Raportul declara că din 35 de gubernii vin știri disperate precum că populația nu mai are ce mînca, că în multe localități oamenii se hrănesc cu șroturi, cu tărîțe, cu ovăz și cu fel de fel de mortăciuni. Peste tot și din ce în ce tot mai mulți copii mor de foame. În guberniile Moscovscaia, Petrogradscaia, Permscaia, Kalujinscaia și Simbirscaia se întinde tifosul foametii. Chirghizii își vînd copiii și femeile pentru pîine. În județele Breansk, Buzuluk, Ostașcom și Turkestan, sunt foarte multe cazuri de moarte de foame. În guberniile Kaluga, Moscova, Rezani și Turkestan sunt cazuri de sinucidere din cauza foametei. În regiunea Azdajane sarții au început să omoare pe acei ce nu sunt capabili să muncească și anume pe copii și bătrîni. În guberniile Kostroma, Tveri, Rezani, Moscova, Iaroslavi, Tula, Samara, Vladimir, Minsc, Petrograd au început răscoale ale foametei, se devastează magazinele alimentare, se ucid responsabilii magazinelor alimentare ale Upravei (magazinele de stat)." Din cauză că nu se seamănă și cîmpiile rămîn nelucrate, problema alimentării devine și mai gravă. La întrebarea, care ar fi măsurile indicate în lupta contra foametei, raportul spune că prima măsură ar fi să se pună capăt războiului civil ce împînzise cea mai mare parte a Rusiei.

Noi am protestat energic către guvernul ucrainean și către guvernul central al Rusiei la Petrograd, noi am reușit să înlăturăm elementele anarhice, am creat o mișcare revoluționară unită în jurul problemelor proclamate de revoluția rusească și am mers mai departe. Ne-am organizat în mod temeinic, am proclamat mai întîi Basarabia autonomă, am creat un parlament autoritar, la 2 Decembrie am proclamat Basarabia autonomă în Republica Moldovenească Democratică, la 24 Ianuarie 1918 Republica Moldovenească Democratică s-a declarat independentă și de sine stătătoare, și la 27 Martie 1918, ținînd seama de hotărîrile adunărilor generale județene de a ne uni de urgență cu România, Sfatul Țării votează cu 86 de voturi pentru și cu 3 voturi contra, unirea pe veci a Republicii Moldovenești Independente cu Patria Veche România.

Actul unirii a fost capătul unui drum lung, greu și bătătorit de cei mai mari patrioți ai Basarabiei, actul unirii a fost flacăra românismului purtată din generație în generație, începînd cu familia lui Alexandru Hașdeu, C. Stamati, frații Vasile, Mihai și Gheorghe Stroescu și, pînă în zilele noastre, în actul Unirii sunt cimentate sentimentele sufletești ale 3.000.000 de români țărani, care la fiecare congres și miting cereau drepturile lor. (A nu se confunda cu un număr mic de coloniști minoritari colonizați de țarii ruși la noi în Basarabia.)

Prin actul Unirii s-au realizat idealurile noastre din moși și strămoși. Actul Unirii a deschis larg ferestrele, prin care cu abundență a pătruns lumina și cultura, la care s-a adăpat în mod obligatoriu poporul românesc dintre Prut și Nistru. Unirea Republicii Moldovenești Independente cu Patria Veche România a bucurat nespus de mult pe toți românii din toate clasele sociale, de la muncitor, țăran, pînă la Rege. Cînd delegația Sfatului Țării formată din Ion Inculeț președinte, Pan Halipa vice-președinte al Sfatului Țării, însoțiți de primul ministru al Republicii Moldovenești Independente, Dr. D. Ciugureanu, a prezentat actul Unirii Șefului Statului — Regelui, în mod spontan a năvălit în piața Palatului și pe străzile din jurul Palatului o imensă massă de cetățeni ieșeni și cu toții cîntau și dansau: „Hai să dăm mînă cu mînă acei cu inima romînă." Aclamațiile și strigătele de bucurie la adresa oaspeților și a poporului dintre Prut și Nistru l-au îndemnat pe domnul Halipa să rostească o emoționantă cuvîntare din balconul Palatului. Poporul adunat în tăcere, dar cu lacrimi de bucurie a ascultat cuvîntarea d-lui Halipa, iar după ce s-a terminat, massa de cetățeni a izbucnit din nou și fără întrerupere aclamau marele eveniment. După aceasta oaspeții și întreaga familie regală au coborît în piață și împreună cu poporul au cîntat și au dansat Hora Unirii.

Pentru noi, luptătorii de altă dată ce încă supraviețuim, unirea provinciei noastre cu Patria Veche România, a fost un act de o importanță deosebită, fiindcă efectele binefăcătoare ale unirii se manifestă și astăzi. În provincia noastră se vorbește o limbă frumoasă românească ca și în București.

Acolo există o Academie de Știință Moldovenească, o Facultate de Medicină și un Minister al Sănătății Publice, conduse de elemente științifice moldovenești și există o tendință crescîndă ca toate instituțiile de cultruă și administrative să fie conduse de elemente locale moldovenești.

Ideile călăuzitoare ale poporului și dorința lui de a-și păstra naționalitatea, sunt inspirate de marele străjer al hotarului de la

Răsărit, de Marele Voevod Ştefan, a cărui statuie este instalată definitiv pe un soclu din centrul capitalei Basarabiei — Chişinău. Contactul fluidic între popor şi Ştefan cel Mare este în mod permanent, iar dovada o constituie învelişul de flori care se depune de populaţie zilnic în decurs de zeci de ani.

Şi acum, fiecare român de bună credinţă să-şi pună întrebarea ce ar fi devenit acest blînd, corect şi bun popor, dacă nu s-ar fi făcut Unirea din 27 Martie 1918 ? Ar fi existat o Academie de Ştiinţă Moldovenească, o Facultate de Medicină, un Minister al Sănătăţii Publice, conduse de oameni de ştiinţă moldoveni ?

Ar fi stat de strajă la hotarul de răsărit, cu faţa încruntată Ştefan cel Mare ?

Aşa a chibzuit şi aşa a procedat pleiada de revoluţionari români din 1917 şi 1918.

DUPĂ UNIREA REPUBLICII MOLDOVENEŞTI DEMOCRATICE ŞI INDEPENDENTE CU ROMÂNIA

După unirea Republicii Moldoveneşti Democratice şi Independente cu Patria-Mamă România, din 27 Martie 1918, poporul român din Basarabia a fost sigur că, prin acel act măreţ-istoric, a scăpat în mod definitiv de jugul şi tirania străină, în care a fost osîndit să trăiască 106 ani, într'un întuneric profund şi permanent, fără şcoală în limba lui, fără nici o posibilitate de progres cultural şi economic. Poporul a continuat să trăiască la acelaşi nivel cultural la care se afla la data subjugării sale de către ţarismul rusesc. Poporul român din Basarabia era sigur că evenimentele din anii 1917—1918 adeveresc profeţia lui Alecu Russo, care îşi manifesta mîhnirea sa proprie la văzul chinului şi jalei poporului din care făcea parte şi el. Alecu Russo spunea : „În istoria noastră de sînge, de lacrimi, de biruri, de jafuri şi ruşine se zăreşte o lume şi o viaţă nouă". Poporul român din Basarabia a crezut, că revoluţia din 1917 a dărîmat nu numai piedestalul ţarismului orgolios şi hrăpăreţ ci şi sistemul. Poporul român din Basarabia a fost sigur, că făuritorii revoluţiei din 1917, avînd înscrise pe steagurile lor lozincile umanitarismului mondial : „Libertate, dreptate, fraternitate, egalitate etc." vor înlocui sistemul despotismului imperialist al ţarilor, care cu lăcomie ocupau mereu noi şi noi teritorii străine, subjugau şi exploatau mereu alte popoare nevinovate.

Iată cîteva date istorice cu privire la acapararea teritoriilor şi subjugarea popoarelor. În anul 1654, pe timpul hatmanului Ucrainei, Bogdan Hmelniţchi, ţarul Rusiei, Alexei Mihailovici Romanov, ocupă Ucraina dintre Bug şi Nipru, ceva mai la sud de Kiev. Dar epoca cea mai favorabilă pentru anexarea diferitelor teritorii

străine este între anii 1712—1793, cînd Polonia este împărţită în mod definitiv între Austria, Germania şi Rusia, iar Turcia în acele timpuri, se afla şi ea la inceputul descompunerii sale. În acest interval de timp, Rusia anexează prin forţă un teritoriu de 386.250 de verste pătrate, adică 424.975 km pătraţi şi anume : în anul 1712, Petru cel Mare se întinde spre sud şi anexează o parte de pe malul drept al Niprului, în suprafaţă de 8.174 verste pătrate. (Pacea de la Constantinopol din anul 1712.)

Prin pacea de la Kuciuc-Kainargi din 10 Iulie 1774, Ecaterina II anexează un teritoriu de 27.254 verste pătrate, teritoriul situat între Bug-Nipru-Ingul şi pînă la Marea de Azov. Cu această ocazie o parte din românii Transnistrieni, cad sub stăpînire rusească, iar corpurile de armată ale ruşilor se unesc cu corpul de armată al românilor, ce exista pe acel teritoriu.

În anul 1783, Rusia anexează Crimeea şi regiunea Cuban, o întindere de 81.302 verste pătrate.

În anul 1792, prin tratatul de la Iaşi, Ecaterina II anexează în întregime Edisann — Transnistria între Bug şi Nistru, cu o suprafaţă de 22.508 verste pătrate.

În anul 1793, prin acea de a treia împărţire a Poloniei, Rusia ocupă guvernămîntul Volînia şi Podolia, cu o suprafaţă de 205.588 verste pătrate.

Prin anexarea Transnistriei şi a celor două guvernăminte, Ecaterina II ajunge la hotarele Moldovei.

În anul 1812, ţarul Alexandru I anexează Moldova de răsărit şi o botează cu numele de „Basarabia", suprafaţă de 40.729 verste pătrate, iar în anul 1829 Rusia ocupă gurile Dunării, în suprafaţă de 695 verste pătrate. Deci, în afară de : Finlanda, Caucazul şi imensele teritorii ale Siberiei, Rusia, numai într-o perioadă scurtă de la 1712—1793, anexează o suprafaţă de 386.250 verste pătrate, adică 424.875 km pătraţi. După revoluţia din 1917, poporul român credea că marii conducători ai revoluţiei se vor convinge de marea nelegiuire comisă de ţarism faţă de poporul român şi vor recunoaşte că pe acele vremuri (1812), Rusia nu se găsea în război cu Moldova, ca pe baza unei eventuale biruinţe asupra Moldovei, să-i răpească partea de răsărit a ei. Moldova nu era vîndută şi nici nu era cumpărată de nimeni. Ea era sub suzeranitatea imperiului Otoman, în condiţiunile prevăzute într-un tratat, prin care Moldova plătea imperiului otoman 10% din veniturile ei, iar imperiul se obliga să o apere de duşmanii din afară, dar fără nici un drept de a se amesteca în treburile ei interne. Un asemenea tratat de bună vecinătate s-a încheiat şi între domnitorul Moldovei, Dimitrie Cantemir şi împăratul Rusiei Petru cel Mare, tratat prin care se garanta hotarul Moldovei spre răsărit : Nistrul, şi se mai prevedea că ruşii n-au nici un drept de a se amesteca în treburile interne ale Moldovei, ba ceva mai mult, nici un rus n-avea dreptul să se căsătorească cu vreo moldoveancă. Deci, nimeni n-avea dreptul să anexeze partea de răsărit a Moldovei.

Țarul Alexandru I al Rusiei, hrăpăreț și ambițios, n-a ținut cont de îndemnurile sfetnicilor săi, cum erau amiralul Ciceagov și alții, care-l sfătuiau să nu anexeze Basarabia, dar n-a ținut cont nici de sfetnicii săi și nici de tratatul încheiat de Petru cel Mare și domnitorul Moldovei Dimitrie Cantemir și nici nu și-a pus întrebarea, dacă poporul moldovenesc, complet străin de neamul rusesc ca rasă și străin de modul de viață al rușilor, dorește sau nu să se alăture imperiului rusesc și dacă el dorește să devină cu desăvîrșire rob, după cum erau țăranii ruși în acea epocă. Țarul căuta să ademenească, cu pravoslavnicia sa, poporul din Basarabia, promițîndu-i : autonomie, o administrație proprie și o viață fericită, ascunzînd în același timp tragicul adevăr de sclavie și mizerie, în care se zbătea țăranul rus. Țăranii ruși pe vremea aceea erau robi și deveniseră proprietatea moșierilor boieri, care puteau să dispună de ei după bunul lor plac ; puteau chiar să-i vîndă ca pe vite. Pe țarul Alexandru I nu l-au interesat oamenii, el a contat pe vastul teritoriu al Basarabiei, în suprafața de 44.000 km pătrați, un pămînt fertil care dădea cele mai bogate roade. Pe țar îl interesau cantitățile mari de grîne, porumb, tutun, turmele de oi și de porci, cirezile de vite, hergheliile de cai, întinsele plantații de livezi și vii, codrii și lacurile cu pește etc., pe care le dădea Basarabia.

Poporul românesc din Basarabia credea că, dacă țarii ruși nu-și puneau acele întrebări, apoi și le vor pune oamenii revoluției din 1917 și, convingîndu-se de marea nedreptate săvîrșită de țarii ruși față de noi românii basarabeni, vor veni ei în ajutorul nostru și împreună cu noi românii să repare nedreptatea istorică.

După revoluția din 1917, în loc să se recunoască acea nedreptate, în loc ca împreună cu noi să reparăm acea nedreptate, în loc să ne fi ajutat în sforțările noastre de a deveni independenți și să începem o viață nouă socială și națională — o deziluzie.

În loc de bunăvoință și ajutor în timpul organizării noastre pe baza principiilor de autodeterminare proclamate de revoluția rusească din 1917, imediat după Unire, au început : proteste, calomnii mincinoase și tot felul de insulte, la adresa reprezentanților poporului român. Însuși Parlamentul — Sfatul Țării — era desconsiderat de propaganda antiromânească, dar mai ales se aduceau tot felul de învinuiri guvernului român.

Se punea întrebarea, cine erau acei calomniatori mincinoși și contra cui voiau ei să apere poporul român din Basarabia ? Era oare poporul rus acela care dorea să ne tulbure liniștea și viața noastră, după 106 ani de subjugare țaristă ? Categoric că nu ! Din dovezile ce le-am menționat în scrierile mele memoriale de mai înainte, reiese că poporul rus prea puțin știa despre existența unei gubernii — Basarabia — locuită de români.

Dușmanii noștri nu erau rușii, erau alții, de neam străin : greci, bulgari, evrei, armeni și foștii demnitari ruși. Toți acești străini, împreună cu funcționarii ruși, cu flotanții și militarii aflați pe teritoriul Basarabiei, formau un procentaj de maximum 25% și acești venetici nechemați aveau îndrăzneala să apere poporul românesc din Basarabia de frații săi români de peste Prut ?

Primii dușmani ai poporului român și ai tendinței sale de a se organiza, erau moșierii venetici, care veniseră în Basarabia săraci, cum se spune : „cu traista în băț", dar prin tot felul de combinații, șiretlicuri și susținuți de administrația țaristă, deveneau stăpîni pe pămîntul nostru și deveneau exploatatorii noștri. Unii din acești străini și mai ales grecii, s-au îmbogățit și au devenit mari latifundiari, speculînd moșiile dăruite mai înainte de boierii și răzeșii români, mînăstirilor din Grecia. Dau mai jos unul din procedeele la care se pretau acești venetici.

Unii din greci, cum erau Sinadino, Mazarache, Ciufli și alții, arendau de la călugării din mînăstirile „Sf. Munte" din Grecia, cam 200.000 de ha. la prețul de 10—20 de copeici (20—40 bani) pe hectar. Veneau în Basarabia și rearendau aceste terenuri la alți greci, evrei, bulgari, armeni etc., la prețul de una rublă pe hectar, apoi aceștia din urmă la rîndul lor rearendau suprafețe mici țăranilor români, la prețul de 5—6—10 ruble hectarul. Și așa a durat această speculă zeci și zeci de ani. Din cîștigurile enorme realizate pe această cale, se cumpărau moșiile boierilor moldoveni, care locuiau la Iași, sau care se refugiau în Moldova din cauza persecuțiilor rusești. În felul acesta conform datelor statistice din lucrarea „Basarabia" de Eugen Ciurgea, pag. 188—189, aproape 3.000.000 de țărani stăpîneau 2.027.750 de ha., iar boiarii stăpîneau 1.805.594 ha. Cît îmi va fi cu putință, voi arăta și numele acestor moșieri străini care au fost cei mai înverșunați dușmani ai noștri.

1. Chișinschi, 2. Ianovici, 3. Pisarjevschi, 4. Turjanschi, 5. Scopovschi, 6. Terlețchi, 7. Novroțchi, 8. Iarosevschi, 9. Ermolinschi, 10. Crupenschi, 11. Bilerschi, 12. Ghijițchi, 13. Dorojinschi, 14. Dolivo-Dobrovolschi, 15. Satovschi, 16. Ivanov, 17. Plescov, 18. Netinhailov, 19. Terehov, 20. Crasnir, 21. Gleador, 22. Dvuracenter, 23. Samoilov, 24. Lebedev, 25. Boev, 26. Ivanovschi, 27. Siținschi, 28. Sinadinos, 29. Lalevici, 30. Gusti, 31. Capitanopolos, 32. Varelopolos, 33. Cozmopulos, 34. Ohanovici, 35. Demianovici, 36. Gasporovici, 37. Negruș. 38. Tsamboli, 39. Stuart, 40. Rîșlecov, 41. Smolemschi, 42. Ovaliev, 43. Rusov, 44. Ponset, 45. Rate, 46. Paleolog, 47. Panicoglo, 48. Zapisnii, 49. Goronovici, 50. Balles, 51. Sișco, 52. Eliot, 53. Smidt. 54. Cericov, 55. Filatov, 56. Pezi, 57. Siținschi, 58. Steridis, 59. Rozen, 60. Starov, 61. Socolovschi, 62. Sicard, 63. Revuțchi, 64. Solovșchin, 65. Saharov, 66. Sveatopolsc-Mirschi, 67. Sosedschi, 68. Seroținschi, 69. Serbinov, 70. Protopopov, 71. Osmolovschi, 72. Olșevschi, 73. Novgorodțev, 74. Nemeț. 75. Scordeli, 76. Ohanov, 77. Neshodwschi, 78. Matiaș, 79. Moscalev, 80. Mitrofanov, 81. Melesevschi, 82. Lerhe, 83. Lomasin, 84. Lalevici, 85. Cociubinschi, 86. Cucuranov, 87. Kermitz, 88. Kersenschi, 89. Ignatiev, 90. Zozulin, 91. Jucovschi, 92. Zahananov, 93. Kovaliochi, 94. Crî-

lov, 95. Cauşin, 96. Kiselev, 97. Calogheras, 98. Colenco, 99. Komiev, 100. Ditmar, 101. Dobrogreev, 102. Dunin, 103. Donscoi, 104. Diacenco, 105. Gherman, 106. Golim, 107. Glovatchi, 108. Voitcovschi, 109. Volconschi, 110. Vişinevschi, 111. Vardolachi, 112. Vereşciacov, 113. Vişnecov, 114. Basilevschi, 115. Vrubliovschi, 116. Vorfchevici, 117. Burschi, 118. Biman, 119. Buharin, 120. Brosevschi, 121. Oleinicov, 122. Tanco-Filic, 123. Manuc-Bei, 124. Zotea şi mulţi alţii.

Al doilea duşman al neamului nostru erau foştii conducători ai Basarabiei de pe timpul ţarismului. Ei erau instalaţi în scaune de conducători de către ţarism, cum erau mareşalii nobilimii pe întreaga provincie şi pe fiecare judeţ în parte. Erau guvernatorii cu tot felul de ispravnici pe fiecare judeţ. Erau directorii, inspectorii, învăţătorii şi întregul corp didactic, care aveau ca primă sarcină, rusificarea poporului, de asemenea erau preşedinţii de Zemstvă gubernială şi judeţe, erau judecătorii şi procurorii. În ultimii ani exista un directorat vast, însărcinat cu administrarea moşiilor dăruite mai înainte de către boierii şi răzeşii români mînăstirilor greceşti din Athos şi multe alte instituţii cu zeci de mii de funcţionari,— toţi rusificatori, numiţi de guvernele de la Petrograd. Toată această massă de directori, inspectori şi funcţionari, se simţeau foarte bine în posturile ce ocupau, fiindcă n-au făcut aproape nimic pentru popor. În curs de 106 ani de cîrmuire rusească, s-au făcut un număr mic de şcoli ruseşti, cîteva spitale şi un număr mic de kilometri de cale ferată şi vreo 50—60 de kilometri de şosele ; în schimb ei aveau lefuri mari şi trăiau bine. După o deprindere îndelungată cu belşugul, le venea foarte greu să părăsească Basarabia şi să se ducă la ei acasă sau să se acomodeze la noile condiţii de muncă şi viaţă.

Unii din ei, mai practici, au urmat cursurile de limba română, încă prin lunile Octombrie şi Noiembrie ale anului 1917 şi au rămas la locurile lor de serviciu ca funcţionari, însă au continuat să trîndăvească şi mai departe, aşa cum au trîndăvit şi atunci cînd erau sub ruşi. Veneau la serviciu la ora 9, acolo îşi comandau ceaiul, apoi îşi urmau discuţiile în limba rusă, iar pe la ora 12,30 se pregăteau de plecare, astfel că toată munca din birouri o duceau românii. Despre aceasta povesteşte Eugen Ciurgea în cartea „Basarabia", dar o ştim şi noi, fiindcă am văzut-o cu ochii noştri.

Deci românizarea tuturor instituţiilor din Basarabia s-a făcut de organele în drept ale Republicii Moldoveneşti Autonome, nu de guvernul român, şi cu mult înainte de a intra trupele române pe teritoriul Republicii şi înainte de Unire. Alţii din această categorie de duşmani mai ambiţioşi, în frunte cu conducătorii lor, au început să protesteze şi să calomnieze, fiindcă se trezise la viaţă adevăratul conducător al Basarabiei — poporul.

Al treilea duşman erau tot felul de aşa zişi negustori, goniţi nu numai din Polonia şi Galiţia, dar şi din Rusia. Conform legilor ruseşti, aceşti aşa zişi negustori, aveau dreptul să locuiască numai

în trei gubernii : Podolscaia, Herson şi Basarabia. Săraci şi goi se oploşeau în mare număr la noi în Basarabia ; ştiind limba rusă şi protejaţi de funcţionarii ruşi, în decurs de maximum 10—15 ani se îmbogăţeau şi mulţi din ei deveneau milionari cu enorme proprietăţi, cu mori cu 24 de valţuri, cu fabrici de rachiuri, cu palate, bănci proprii, cum era banca Frenkel la Bălţi etc., cum au fost de exemplu Tovi şi Moise Cogan, Wexler, Fukelman, Şur Şor din Chişinău, Berestecico, mare milionar din Bălţi şi mulţi alţii. Iar restul din aceşti negustori s-au răspîndit prin toate satele, tîrgurile şi oraşele de pe tot cuprinsul Basarabiei şi cumpărau la preţuri de nimic toate produsele poporului, pe care le revindeau la preţuri întreite şi înzecite. Ne mai duşmăneau chiar şi unii revoluţionari, cum a fost Racovschi, care s-a oploşit şi el în România şi a fost medic militar cu gradul de locotenent în unităţile militare române. Iar mai tîrziu a fugit în Rusia, unde, drept mulţumire pentru cele ce le-au făcut românii pentru el şi pentru tatăl său, căuta la fiecare pas să ne umilească, să ne ponegrească şi să ne împiedice de a trăi. Din biografia lui Racovschi se constată că, el a fost un om foarte bogat, cu turme de oi şi vite cornute, pe care le creştea în regiunea Constanţa, şi era un supus şi mare şovin bulgar. La Înalta Curte de Casaţie (dosarul nr. 1013/1908) se găsesc toate datele despre Racovschi.

Toate aceste elemente parazitare ce speculau munca poporului românesc şi îi sugeau toată vlaga, la început erau loiali faţă de noi românii.

La deschiderea Sfatului Ţării, la data de 20 Noiembrie 1917, şi-au trimis reprezentanţii toate naţionalităţile conlocuitoare, organizaţiile de partide, de sindicate şi instituţii, şi cu toţii, în lungi cuvîntări elogioase, au felicitat Sfatul Ţării, dorindu-i spor la muncă. Dar cînd au văzut că poporul român urmează o cale de independenţă şi devine stăpîn pe destinele sale, şi a început să se ocîrmuiască aşa cum vrea el şi cum îi dictează interesele şi nu mai ascultă de poruncile ruseşti, aceşti venetici, cu toţii simţind că le fuge terenul de sub picioare şi că îşi pierd posturile de dominaţie asupra poporului nostru român băştinaş, au pornit la organizarea lor în tot felul de comitete, de unităţi militare din diferite bande de dezertori. Astfel a luat fiinţă un comandament militar cu sediul la Chişinău, numit „Front Otdel", întemeiat de Perper, Caabac, Levenzon şi compania.

Noi românii din Basarabia am fost revoluţionari socialişti, dar am fost şi naţionalişti, după cum se cuvenea să fim ; noi am luptat pentru revoluţie şi am adîncit revoluţia, dar am luptat şi pentru ridicarea poporului nostru român la un nivel de forţe egale cu al altor naţionalităţi.

Noi am fost naţionalişti, dar n-am fost şovini.

Noi românii am tratat toate minorităţile naţionale conlocuitoare în mod egal. Noi n-am acaparat drepturile altor naţionalităţi, după cum au procedat ei cu noi, deşi noi eram în mare majoritate.

De la bun început, noi am invitat pe conlocutorii minoritari la o conlucrare în comun, pentru binele tuturor.

La invitaţia noastră, fiecare naţionalitate ce locuieşte pe teritoriul Basarabiei, a avut toate drepturile şi au trimis în „Sfatul Ţării" deputaţi aleşi de ei, în proporţie cu numărul locuitorilor. Ruşii au trimis 6 deputaţi : germanii 2 deputaţi ; ucrainenii 13 deputaţi ; evreii 6 deputaţi ; armenii 1 deputat ; polonezii 1 deputat ; bulgarii 6 deputaţi şi găgăuţii 1 deputat ; în total 36 de deputaţi. Reprezentanţii acestor minoritari, ştiind cum era ticluită această statistică rusească, deputaţii minoritari erau pe deplin mulţumiţi cu procentajul calculat şi n-a protestat nici unul.

Deci, nu ignoranţa sau neatenţia românilor din Basarabia a indispus aceste elemente minoritare venetice, căci noi am împărtăşit cu ei toate drepturile dobîndite prin revoluţie. Minoritarii puteau să aibe şcolile lor, puteau să ocupe orice funcţie, chiar şi cele mai înalte.

Aşa de exemplu, Directorul general al Industriei şi Comerţului a fost B. Grinfeld, iar Directoratul de Interne, ajutorul Directorului general a fost Kenigşaţ,— ambii evrei. Iar cînd Republica Moldovenescă a devenit independentă şi Directoratul general s-a transformat în Consiliu de Miniştrii, ucraineanul Savenco a fost numit Ministru de Justiţie.

Toată această atenţie şi dreptate nu-i satisfăcea pe minoritari Ei, cei 25% din întreaga populaţie, visau încă la situaţiile pe care le aveau înainte de revoluţie : să domnească după bunul lor plac peste poporul român băştinaş şi să continuie să adune averi, fiindcă 99% din ei nu erau nici revoluţionari, nici socialişti, doar se mascau şi se adăposteau sub mantia revoluţiei. Foarte mulţi din ei credeau că, într-un fel sau altul, tot ei vor fi profitorii, şi de data aceasta vor culege şi roadele revoluţiei, aşa după cum au făcut cînd erau sub ţarism.

Aceste grupuri duşmănoase de venetici, altădată răzleţite între ele, prin diferenţierea de clasă şi prin rangul lor social, de data aceasta s-au asociat şi, în mod diabolic, au speculat situaţia în care se afla România, părăsită în plin război de aliaţii săi ruşi şi în urma tratatului încheiat la Buftea între Puterile Centrale şi România. Cu concursul ziarelor din Basarabia care apăreau în limba rusă, cum erau : „Basarabscaia jizni" (Viaţa Basarabiei), „Basarabia Liberă" şi ziarul evreiesc „Derzd", precum şi cu concursul ziarelor care apăreau la Odessa şi Kiev : „Odeschi Listoc", „Odeschie novosti" şi „Kievscaia Mîsli", aceşti minoritari lansau contra poporului român o campanie de ponegriri şi minciuni. Toate aceste ziare, în strînsă colaborare între ele şi alimentate cu minciuni de agenţii acelor grupuri care îşi pierdeau în mod definitiv poziţiile şi situaţia lor de conducători şi profitori de bunuri materiale, împroşcau cu venin nu numai asupra „Sfatului Ţării" şi Consiliului de directori generali, ci mai tîrziu şi Consiliului de Miniştri, care în mod paşnic şi conştiincios traducea în viaţă doleanţele poporului exprimate

prin hotărîrile Sfatului Ţării. Dar mai ales aduceau tot felul de învinuiri guvernului român. Pe seama administraţiei româneşti se puneau tot felul de abuzuri şi nelegiuiri. Campania duşmănoasă dusă prin presă, inducea în eroare toată lumea de bună credinţă şi influenţa chiar şi unele elemente din comandamentul francez instalat în Rusia de sud, sub comanda generalului d'Anselme.

Propaganda diabolică contra poporului român, pe lîngă alte calomnii, era alimentată şi de problema tratatului de la Buftea, încheiat între România şi Puterile centrale în cele mai critice momente, cînd România părăsită de aliaţii ei ruşi, nu ştia ce să facă, să lupte singură contra unui inamic puternic cu o armată disciplinată şi bine organizată sau să apere interiorul ţării, avutul şi liniştea populaţiei civile tulburată de dezertorii armatelor ruseşti în descompunere. Propaganda întreprinsă prin presa rusă era aşa de puternică, încît n-a cruţat nici sensibilitatea francezilor, provocată de chestiunea tratatului de la Buftea, care nu era pe placul francezilor. Aşa de exemplu, francezul E. M. Simais, fostul director al biroului de propagandă de pe lîngă comandamentul francez din sudul Rusiei, s-a asociat cu duşmanii noştrii şi a scris o broşură „Choses de Bessarabie", în care repetă şi el toate neadevărurile iscodite de duşmanii noştrii. Domnul E. M. Simais devine mai catolic decît Papa ; el încearcă să diminuieze importanţa raportului profesorului de la Sorbona, dl. Emanoel de Martonne, către conferinţa de pace de la Paris, publicat în ziarul „Des Debats" din 19 iulie 1919. Acest domn francez, E. M. Simais, încearcă să nege adevărul despre situaţia din Basarabia şi afirmă un neadevăr că : românii din Basarabia nu vorbesc aceeaşi limbă pe care o vorbesc românii din vechiul regat şi ca exemplu dă cuvîntul „testament" care se întrebuinţează în vechiul regat şi cuvîntul „diata", care se întrebuinţează în Basarabia, dar care au acelaşi înţeles, lucru ştiut de toată lumea, pentru că atît cuvîntul „testament" cît şi cuvîntul „diata" se întrebuinţează în aceeaşi măsură şi în Basarabia şi în vechiul regat : Vezi broşura lui E. M. Simais „Choses de Bessarabie".

Această propagandă şi-a atins scopul urmărit chiar cu concursul unor elemente franceze. Front-Otdel-ul lui Perper, Caabac, Levenzon şi compania se transforma la Odessa în „Comitetul pentru apărarea Basarabiei", cu care se unesc : A. Crupenschi, A. Şmidt, Vladimir Ţiganco, Savenco, Moghileanschi şi alţii.

Dar coaliţia aceasta de duşmani nu se mulţumeşte cu ponegririle şi minciunile iscodite de ea şi difuzate prin presa rusă şi evreiască.

În momentele cele mai grele pentru România, cînd la conferinţa de pace se discuta problema României în ansamblul ei şi problema Basarabiei în special, delegaţia României, în frunte cu primul ministru Ionel Brătianu, din cauza tratatului de la Buftea, nu se bucura nici de simpatia şi nici de concursul aliaţilor, în frunte cu Clemenceau zis „tigrul", Wilson şi Loyd George, principalii factori ai conferinţei de pace de la Paris. „Comitetul pentru apărarea Basa-

rabiei" trimite la Conferinţa de pace pe A. Crupenschi, A. Schmidt, Vladimir Ţiganco, Savenco şi alţii, care întreprind la Paris, prin presa franceză, aceeaşi campanie de intrigi şi calomnii din cele mai grosolane. Pe lîngă articolele de ziare, ei tipăresc broşuri, redactează un memoriu, pe care l-au prezentat Conferinţei de pace, în care zugrăveau adevărul într-o lumină falsă. Ei fac maximum de efort pentru a induce în eroare opinia publică franceză şi în felul acesta doreau să influenţeze şi forul superior mondial — membrii Conferinţei de pace din Paris, — în dauna intereselor României.

Activitatea antiromânească a lui Crupenschi şi a tovarăşilor săi a fost susţinută de organizaţiile rusofile ce se aflau la Paris, care tipăreau un ziar „Tribuna Evreiască", şi de unele organizaţii oculte din Paris. Toate aceste organizaţii ne puneau beţe în roate şi aveau o influenţă hotărîtoare în rezolvarea unor probleme.

Să ne oprim puţin şi să vedem cine erau aceşti falşi „reprezentanţi" ai poporului din Basarabia.

Aceşti falşi reprezentanţi ai Basarabiei la Conferinţa de pace de la Paris au fost :

I. Alexandru Crupenschi, de origine polonă, Kammerherr al Curţii imperiale din Petrograd, mare latifundiar, mareşal gubernial al nobilimii, dictator al Basarabiei şi mare mîncău al poporului român. Străbunii lui catolici s-au transformat în veacul al XVII-lea în moldoveni ortodocşi. La 1812, cînd ruşii au anexat Basarabia, au devenit adevăraţi ruşi pravoslavnici, iar la Paris dl. Crupenschi se recomandă „socialist basarabean".

II. Al doilea personaj, cu aere de apărător al poporului românesc din Basarabia, era Alexandru Şmidt, de origine germană din provinciile baltice. El afirmă că familia lui a venit în Basarabia de 150 de ani, cînd Basarabia făcea parte din Moldova, în căutarea de adăpost pe pămîntul Moldovei ; şi ciudat lucru că drept recunoştinţă către ţara care l-a adăpostit, s-a transformat în cel mai aprig duşman al ei. Alexandru Şmidt, cu duhul blîndeţii şi cu capul plecat, a reuşit să fie ales în Zemstva gubernială, iar în ultimul timp, adică în timpul revoluţiei din 1917, a fost ales primar al oraşului Chişinău, printr-o largă participare la vot a soldaţilor dezertori.

III. Vladimir Ţiganco, fiul unui cazac de pe Don, recent oploşit pe pămîntul nostru românesc, fără să aibă vreo legătură cu poporul nostru, a fost ales de minorităţi în Sfatul Ţării şi a fost capul opoziţiei deputaţilor ţărani minoritari.

IV. Şlonim, evreu din Rusia Albă, dezertor de pe frontul românesc, împreună cu alţii dezertori, s-a oprit la Chişinău şi cu concursul a tot felul de dezertori şi a altor elemente străine ce se aflau la Chişinău, a fost ales în Constituanta rusească.

Dar în curînd aceşti falsificatori ai adevărului au fost demascaţi şi detronaţi de pe piedestalul lor de socialişti, dovedindu-se că sunt imperialişti. Această operă calomnioasă a fost demascată

de presa franceză democratică şi cinstită, iar acţiunea lor a fost nimicită.

Pe lîngă aceşti calomniatori şi falşi propagandişti, se afla la Paris şi fostul ambasador al ţarului Nicolai II, dl. Maclacov, care, influenţat de propaganda lui Crupenschi, la o expunere făcută în faţa Conferinţei de pace, prezidată de dl. Tardieu în ziua de 2 Iulie 1919, a spus că majoritatea deputaţilor din Sfatul Ţării sunt bolşevici. (A se vedea „Viaţa Basarabiei" din 1943, nr. 3—4)

Toţi aceşti venetici, în frunte cu imperialistul A. Crupenschi, prin presă şi prin memoriile prezentate Conferinţei de pace de la Paris în anul 1919, precum şi prin comisarul poporului Uniunii Sovietice, Cicerin, prin diferite telegrame şi intervenţii adresate ministrului de externe al Franţei, Poincaré, şi guvernului român, cu privire la Basarabia, nu au exprimat adevărul, fie că erau greşit informaţi, fie din interese egoiste, cu scopul de a rupe din nou Basarabia din trupul României.

Prin această vastă acţiune de propagandă calomnioasă contra poporului român, dl. Crupenschi şi compania nu vroiau să recunoască poporului şi guvernului român drepturile istorice, teritoriale, naţionale şi etnice şi puneau la îndoială voinţa poporului din Basarabia, de a se uni cu România — şi în sfîrşit — au fost extrem de enervaţi de faptul că armata română a venit în Basarabia. La toate aceste afirmaţiuni neadevărate, voi căuta să restabilesc adevărul prin fapte trăite de mine şi de tovarăşii noştri de luptă.

A contesta drepturile poporului şi ale guvernului român de a se interesa de soarta fraţilor români din Basarabia, de a-i ajuta şi de a-i smulge din ghearele unei tiranii crude şi nemiloase, este ceva nenatural şi absurd, iar a lipsi un popor de aproape 3 milioane de oameni de şcoală în limba lor şi a-i ţine în întuneric timp de 106 ani, este o crimă. Toţi oamenii de bună credinţă, ruşi şi străini care ocazional au aflat despre acest lucru, s-au indignat şi au condamnat sistemul de rusificare şi de a face din moldoveni ruşi adevăraţi. Spre a dovedi cele spuse mai sus, dau drept mărturie indignarea unor oameni de mare răspundere, patrioţi, scriitori şi publicişti ruşi şi străini, cum ar fi : publicistul şi scriitorul rus N. N. Durnovo, apoi fostul prim ministru şi ministru al palatului ţarului Nicolai al II-lea, Serghei Witte, generalul Kuropatkin, fostul ministru de război al Rusiei, Leon Casso, fost ministru al Învăţămîntului, scriitorul Danilevschi, amiralul Ciceagov, amiralul Mordvinov, publicistul Sotov, publicistul Tihomirov şi mulţi alţii care, în scrierile lor, cu diferite ocazii şi tipărite din diferite ziare din Rusia şi străinătate, condamnă politica ţarismului de acaparare cu forţa armată a diferitelor teritorii străine, precum şi procedeul de rusificare a tuturor popoarelor subjugate, dar mai ales al moldovenilor din Basarabia.

Dau mai jos un pasaj din memoriile lui S. Witte, fost prim ministru al Rusiei, tipărite în 1921 la Berlin, vol. I, ediţia II,

pag. 110—117. Iată ce scrie S. Witte: „La noi, în sferele înalte ale Rusiei, există o pasiune pentru cucerire, sau mai bine zis, pentru a răpi ceea ce, după părerea guvernului, e prost păzit (cito ploho lejit). Abisinia, la urma urmelor, deşi este o ţară semiidolatră, dar în religia ei sunt oarecare raze de ortodoxie, dar bazaţi pe aceste considerente,.. noi tare dorim să proclamăm Abisinia sub protectoratul nostru şi la momentul oportun s-o înghiţim. Orice licean poate să se convingă că marele imperiu rus, în curs de 1000 de ani ai existenţei sale, s-a format prin aceea că treptat-treptat, cu forţa armelor a înghiţit popoarele slave care trăiau în Rusia, iar prin diferite alte căi o massă întreagă de naţionalităţi prezentînd un conglomerat de diferite popoare. De aceea, la drept vorbind, Rusia nu există, ci există imperiul rus. După ce am înghiţit o massă întreagă de neamuri străine şi după ce le-am răpit pămînturile în „Duma" (imperială n. r.) şi în ziarul (reacţionar) „Novoe Vremea" — Timpuri Noi — a apărut semicomicul partid naţional, care declară că, toată „Rusia" trebuie să fie pentru „ruşi", cu alte cuvinte, pentru acei care mărturisesc religia ortodoxă şi au numele de familie cu terminaţia în „ov" şi care citesc „Russcoe Znamea" (Steagul Rusesc) şi „Golos Moscvi" (Vocea Moscovei). Prin ce a rezistat în fond imperiul rus? Exclusiv numai prin forţa armatelor sale. Doar nu în faţa culturii noastre şi nu în faţa bisericii noastre birocratice se înclină lumea. Cînd însă s-a văzut că Rusia e un colos pe picioare de lut, atunci tabloul imediat s-a schimbat."

Şi mai departe S. Witte constată : „Este imposibil de a guverna o astfel de ţară şi totodată de a nesocoti aspiraţiile naţionale ale grupărilor naţionale neruse care alcătuiesc o mare parte din populaţia acestui imens imperiu. Eu socotesc că ar fi avantajos ca Rusia să fie o ţară cu naţionalitate uniformă şi nu un imperiu eterogen. Pentru a atinge acest scop, nu există decît un singur mijloc, a părăsi provinciile noastre mărginaşe, căci ele niciodată nu se vor împăca cu politica de unificare intransigentă. Dar Suveranul, niciodată nu va lua în consideraţie o asemenea politică.. Nefiind mulţumit de a avea în hotarele sale pe Poloni, Fini, Germani, Letoni, Gruzini, Armeni, Tătari etc. ..., el vrea să anexeze încă şi teritoriile populate de Mongoli, Chinezi şi Coreeni." Ibidem pag. 236.

II. Un alt demnitar şi patriot rus, fost Ministru de război al ţarului Nicolai II, generalul Kuropatkin, care s-a ocupat şi a scris foarte multe despre chestiunile militare ale Rusiei, a constatat că, după o sută de ani de stăpînire a Basarabiei de către ruşi, populaţia românească continuă să trăiască izolată de populaţia rusă, adică nu s-a contopit cu ruşii şi nici nu s-a rusificat şi el îşi exprimă convingerea că în viitor populaţia românească se va uni. Reproducem mai jos cîteva pasaje din lucrarea generalului Kuropatkin „Probleme ale Armatei Ruse", pag. 338, tipărită la Petersburg în anul 1910. „Cu toată însemnătatea imensă a chestiunii : în ale cui mîini se vor afla principatele (Moldova şi Valahia, n. r.), lui Alexandru I îi venea ideea să le anexeze la Rusia. Această anexare nu ar fi fost întîmpinată cu bucurie de populaţia românească. Dimpotrivă, se putea aştepta ca autoritatea slabă a Turciei, care acorda mari drepturi de autonomie domnitorilor locali şi populaţiunii, să nu voiască înghiţirea (pogloşcenie) Moldovei şi Valahiei de către Rusia. Regiunile noi, care intrau ca un clin între Austria şi Turcia, ar fi avut aceeaşi inconvenienţă, din punct de vedere militar, ca şi Polonia, care intră în continentul Europei între Austria şi Rusia. Populaţia românească a Basarabiei, anexată acum o sută de ani, de la 1812 şi pînă acum (1910, n. r.), trăieşte izolată de populaţia rusă. Incontestabil, dacă la începutul secolului al XIX-lea principatele ar fi fost anexate la Rusia, populaţia lor ar fi rămas nu numai străină, ci chiar ostilă neamului rusesc, şi atunci, în loc de o Polonie, noi am fi avut, spre slăbirea Rusiei, două Polonii. În viitor, fie printr-o convenţie paşnică sau o consecinţă a unui război, trebuie să ne aşteptăm că şi naţiunea română se va reuni." Kuropatkin a prevăzut unirea românilor din Basarabia cu fraţii lor români din România liberă, fiindcă peste 8 ani, parlamentul basarabean a votat **mult visata Unire.**

III. Se ştie că, după războiul din Crimeea, din 1855, şi conform tratatului de pace de la Paris din anul 1856, trei judeţe din sudul Basarabiei — Cahul, Bolgrad şi Izmail — au trecut de sub stăpînirea rusă în stăpînirea României. În 1878, în urma războiului ruso-turc, în care armata română a luptat cot la cot cu armata rusească, Împăratul Alexandru II care în luna Aprilie 1877 iscălise la Livadia convenţia cu România, prin care se angaja să respecte integritatea teritoriului României, călca această convenţie şi anexa din nou cele trei judeţe la Rusia. Acest fapt indignează toată lumea, chiar şi pe ruşi, de exemplu pe cunoscutul publicist rus Lev Tihomirov. În cartea sa „La Russie politique et sociale" el scria următoarele :

„Înaintînd spre sud, noi vedem încă un mic teritoriu limitrof cu Rusia, care nu e deloc rusesc (adică cele trei judeţe de mai sus, n. r.). Ambiţia ţarului a creat acolo o cauză de complicaţii internaţionale pentru Rusia. Dunărea străbate teritoriul slav şi teritoriul austriac, dar care n-are nimic cu Rusia. Cu toate acestea, pe timpul ultimului război 1877—1878 ; Alexandru II a crezut necesar să rupă aceste pămînturi de România,— de la proprii săi aliaţi, care au protestat în gura mare contra acestei nedreptăţi. Dezrobita Rusie — aceasta e aproape sigur — va restitui românilor acest teritoriu, precum şi o parte a Basarabiei." (La Russie politique et sociale, Paris 1886, pag. 41)

IV. Iar amiralul Mordvinov, într-un memoriu prezentat ţarului Alexandru I, între altele scria : „Buna stare a imperiului rus, singurul obiectiv demn de îngrijirea părintească a împăratului, nu cere achiziţia Moldovei şi a Valahiei. Nu cuceriri de noi pă-

mînturi, ci păstrarea în întregime a vechii moșteniri poate produce adevărata glorie și lauda veacurilor." (Arhiva conților Mordvinov, vol. IV., pag. 925)

V. De aceeași părere era și amiralul Pavel V. Ciceagov, numit comandant al armatelor rusești, în locul lui Kutuzov. Încă înainte de a pleca din S. Petersburg (Petrograd) spre Iași și București în Aprilie 1812, amiralul Ciceagov ruga pe împărat să-i completeze instrucțiunile politice date cu un punct care să-i dea dreptul să renunțe la anexarea Moldovei (deci așa numeau și ei Basarabia) rugăminte pe care o motiva astfel :

„Ce însemnătate poate avea pentru noi Moldova devastată ? Ne va da ea oare o graniță naturală ? Ne va asigura ea o pace solidă ? „La toate întrebările acestea el răspundea „Nu". Însă cînd Ciceagov a ajuns la București era tîrziu. Tratatul de pace cu Turcia, în baza căruia Basarabia era cedată Rusiei, fusese semnat la 16 Mai 1812.

Dorind să încheie un tratat de alianță cu Turcia contra lui Napoleon, Ciceagov se adresează din nou împăratului cu un nou proiect :

„Este necesar din partea noastră să facem oarecare concesiuni turcilor la noile tratative. În cazul acesta îmi veți permite, Majestate, să le cedăm acea parte a Moldovei, care e achiziționată de noi pe baza noului tratat de pace, ca o compensație pentru alianța cu noi ?" Tipărit în revista „Ruskii Arhiv" (Arhiva rusă) în anul 1812, vol. II, pag. 20.

VI. Danilevschi.

În decursul secolului al XIX-lea s-a produs o oarecare schimbare în direcția politicii orientale a Rusiei; pe primul plan, în locul de apărarea tuturor creștinilor, a apărut grija apărării intereselor slave în peninsula Balcanică. Din acest punct de vedere, populația Moldovei și Valahiei împiedică contopirea slavilor de nord cu cei de sud. „Aceste opt milioane de români de neam străin slavilor", zice diplomatul rus F. P. Fonton, „alcătuiesc un fel de clin (cui) între popoarele slave și împiedică unirea lor." „Dacă în locul acestor români ar trăi sîrbi sau bulgari, cît de ușor s-ar soluționa atunci chestiunea orientală sau slavonească." (L. Casso op. cit. pag. 229).

VII. Publicistul rus Sotov, adversar* al unirii Basarabiei cu România, corespondent al revistei ruse din Berlin „Sovremenîie Zapiski", blamează politica de rusificare forțată din trecutul Basarabiei și constată că : „înstrăinarea populației de rusism, după mine, s-a făcut repede, fără durere și fără piedici. Românii au găsit în Basarabia terenul pregătit, ei venind într-un mediu, care îi înțelegea și pe care ei îl înțelegeau."

Iată cîteva pasaje dintr-o corespondență a lui Sotov, publicată

* Alineatele citate par să fie ale unui partizan, nu adversar, deci se presupune a fi o confuzie. (N. red.)

n nr. 5 din anul 1921 al revistei „Sovremenîie Zapiski" (Note contemporane). Această corespondență zugrăvește schimbarea stărilor din Basarabia numai în trei ani de la Unire.

„Condițiile pentru revenirea Basarabiei la Rusia, din zi în zi se îngreunează. Pentru că politica de românizare, aici și-a găsit un teren favorabil," și Sotov scrie :

„Țara aceasta, care înainte de revoluție se găsea în mîinile proprietarilor din „banda neagră", era la un nivel cultural inferior. Rusificarea stupidă și antisemitismul puterii autocrate au făcut ca massele mari ale populației moldovenești și evreiești să fie depărtate de școala rusească, de cartea rusească și în general de toate elementele culturii rusești și de intelectualitatea rusească democratică. (Nota noastră : intelectualitatea rusească nu era democratică, această intelectualitate era compusă din generali guvernatori, arhierei, preoți, directori și inspectori în învățămînt, învățători, directori și tot felul de funcționari în diferite instituții publice, și aproape nici unul din această massă de guvernatori, directori, inspectori, profesori și funcționari nu știa limba poporului și cu toții erau rusificatori). Prin urmare ce apropiere putea fi între ruși și românii din Basarabia ? Între administrația rusească din Basarabia și massele populare, nu numai între cele moldovenești, ci și alte naționalități era o prăpastie. Populația moldovenească era străină nu numai de cultura rusească, dar și de traiul civil administrativ. Rusificatorii au creat o astfel de stare, încît țăranul venit în oraș, se simțea ca într-o pădure necunoscută întunecoasă. În orice cancelarie „cinovnicul — funcționarul rus, avea dreptul să nu-l înțeleagă pe român. Judecata, școala, biserica, administrația, toate acestea, erau instituții de limbă străină pentru țărani. Și fiindcă pe deasupra aici domnea un arbitrar sălbatic, se poate imagina cît de străine de Rusia erau massele populare moldovenești, străine de valorile culturale, istorice și politice. Ceva mai aproape de cultura rusească se afla populația evreiască. Dar în tîrgușoare, la iarmaroace și pe piețe deja se putea vedea cum marea massă de negustori și meseriași evrei, care abia se explicau în rusește sau nu înțelegeau deloc limba rusă, vorbeau perfect moldovenește. Astfel, Românii au găsit aici un teren preparat. Ei au venit într-un mediu, care îi înțelegea, și pe care ei îl înțelegeau. A venit o nouă stăpînire, care i-a vorbit sau i-a strigat populației în limba înțeleasă de popor. Aici, în massele mari, distrugerea elementelor de cultură rusească, era un lucru ușor. În toate instituțiile, imediat, a început să se vorbească românește. Conducătorii României, în scop de românizare, au făcut concesiuni, au protejat culturile naționale ale minorităților. Doriți școala în ebraica veche, în jargon, în limba urcraineană, polonă, greacă etc.? poftim ! Populația a utilizat aceste daruri și astfel înstrăinarea masselor de cultura rusească, și așa străine de ea și neinteresate în păstrarea ei, se face repede și fără durere — și odată cu trecerea timpului pleacă și Rusia din Basarabia." Așa scria publicistul

rus Sotov, în 1921, în revista „Sovremenîie Zapischi" nr. 5 (Note contemporane). Deci publicistul rus Sotov cunoaşte foarte bine care era situaţia din Basarabia, în curs de 106 ani, şi atunci mai poate fi discuţie asupra atitudinei populaţiei moldoveneşti din Basarabia ? A trebuit ca poporul român din Basarabia să scape de ruşi şi să se unească cu fraţii săi din Vechiul Regat.

Publicistul Sotov a uitat să ne spună, dacă autohtonii din Basarabia au regretat „plecarea Rusiei" din această provincie, însă din conţinutul articolului său se poate deduce că cnutul, nagaica şi temniţa, care simbolizau stăpînirea ţaristă rusă pe toată întinderea nesfîrşită a imperiului ţarilor, nu puteau fi regretate de nimeni din băştinaşii Basarabiei.

VIII. **Nicolai N. Durnovo,** un mare publicist rus, foarte drept şi cinstit, frate cu I. N. Durnovo, fost ministru de interne în Rusia, a publicat foarte multe date cu privire la România şi mai ales cu privire la Basarabia. În cotidianul „Peterburgschie Vedomosti" al prinţului Uhtomschi, nr. 118 din 27 Mai 1912, a fost un articol, publicat cu prilejul sărbătoririi centenarului de la anexarea Basarabiei, care este intitulat „Cu prilejul centenarului alipirii Basarabiei la Rusia". N. N. Durnovo scrie despre soarta Basarabiei sub ruşi şi despre retrocedarea ei. Articolul acesta reprezintă un interes deosebit pentru problema Basarabiei, reproducem din el pasajele ce urmează :

„Referitor la Basarabia, încă din anul 1877, pe timpul războiului ruso-turc, noi împreună cu profesorul slavist, A. Maicov, ne-am spus părerea în presă, iar după aceea petrecînd de mai multe ori în România, încă mai mult ne-am întărit părerea că Basarabia nu e numai un măr de discordie între români şi ruşi, ci şi un depozit de pulbere, care, dacă va exploda, va cuprinde, printr-un incendiu sîngeros, întreg orientul ortodox şi va înmormînta gloria Rusiei ca eliberatoare a creştinilor din Orient. Deja acum un an, cînd după iniţiativa actualului episcop al Chişinăului se proiecta sărbătorirea centenarului răpirii („Otorjenie") Moldovei de peste Prut de la Principatul autonom, noi arătam în „Petersburgschie Vedomosti" inoportunitatea unei asemenea sărbători, spunînd că, sărbătorirea aceasta va îmbrăca toată România în doliu, că oraşele se vor acoperi cu steaguri negre, că gazetele vor ieşi cu chenare cernite. Aşa s-a şi întîmplat. Stăpînind Basarabia timp de 100 de ani, ce am făcut noi pentru populaţia moldovenească, pentru dezvoltarea ei culturală ? Noi n-am făcut absolut nimica, căci toate şcolile înfiinţate în Basarabia urmăreau scopul de a-i transforma pe românii basarabeni în velico-ruşi, ceea ce nu se izbuteşte. În curs de mai bine de 90 de ani, un popor ce are un număr de mai bine de un milion şi jumătate de moldoveni basarabeni, este lipsit de ierarhia lui. Moldovenii ortodocşi nu au nici un episcop din neamul lor sau măcar unul care să ştie limba românească. În zadar „Moscovschie Vedomosti" (ziar ultrareacţionar) şi cu el alte gazete, care cîntă în struna „patriotismului", de-

clară că Basarabia este eliberată de jugul turcesc de către Rusia. Basarabia a făcut parte din Principatul Moldovei prin care armatele ruse trebuiau să treacă în timpul războiului Rusiei cu Turcia. Bineînţeles, Rusia în 1812 putea să anexeze toată Moldova, căci noi cu Moldovenii nu am avut război. Oricît de mic ar fi fost acest popor, el cere să fie respectat, el se mîndreşte de existenţa sa ; nu vrea să fie sursă de îngrăşare pentru ruşi, nici pentru germani, nici pentru unguri şi nici pentru alte popoare. România are cu ce se mîndri ! Cea mai mare mîndrie a Românilor este acea că ei nu au trădat religia părinţilor lor, nu şi-au inundat pămîntul lor cu secte şi schisme, nu s-au dizolvat între popoarele ce-i înconjurau : maghiari, ruşi, sîrbi, ci şi-au sporit şi menţinut naţia pînă la 12—13 milioane de oameni. Nici în istoria militară, Românii nu s-au dezonorat. Ei s-au luptat contra turcilor şi maghiarilor, pentru patria lor, în chip vitejesc. Ei, în anii 1877—1978, la Plevna, au mers cot la cot cu ruşii. (Nota noastră : Conform descrierii bătăliei de la Plevna, de către Gh. Coşbuc, românii luptau şi cucereau întăriturile Plevnei, iar ruşii, de la mare distanţă, priveau prin binoclu.) Patrusprezece mii (14.000) de români din Basarabia, de dincolo de Prut, au căzut în îndepărtata Manciurie (În războiul ruso-japonez), o cifră care e îngrozitoare pentru numărul românilor din Rusia. La 16 Mai 1912, în catedrala mitropolitană din Bucureşti, s-a oficiat parastasul pentru 14.000 de ostaşi români care au murit pe cîmpurile Manciuriei. Diplomaţii noştri miopi găseau că, a stăpîni popoare şi pămînturi străine, e mai folositor pentru Rusia decît a merge pe urmele „adunătorilor" pămîntului rusesc. În anii 1860—1870, Rusia a salutat Unirea Italiei, a contribuit la Unirea Germaniei, şi prin aceasta, în mod direct a recunoscut şi altor popoare dreptul de a se uni. În aceasta nu e nimic criminal şi nouă ni se pare că e mai bine să-ţi creezi prieteni decît duşmani. Dar actualul episcop al Chişinăului (Serafim Ciceacov), om fără îndoială inteligent, care şi-a cîştigat multe persoane sus puse, şi care îşi face drum spre Patriarhie, nu simte dragostea moldovenilor pentru Rusia şi nu vrea să aştepte dragoste de la ei. Moldovenii, în ochii lui, sunt separatişti şi de aceea cele mai bune forţe culturale-spirituale sunt alungate din Basarabia. (Aluzie n. noastră — la arhimandritul Gurie-Grosu, exilat pentru separatism în 1910 de Serafim Ciceacov la mînăstirea Spaso-Ausamia din gubernia Smolensc; la profesorul Vasile Florov de la şcoala Eparhială din Chişinău exilat în 1911 în Caucaz, tîrgul Ardon ; la profesorul de teologie Florea, dat afară tot atunci în 1911 şi tot pentru separatism ; la Rădulescu Ion, subinspector al aceluiaşi seminar, exilat tot atunci şi pentru acelaşi motiv la Cameneţ-Podolski etc. etc.) Limba moldovenească e scoasă din biserici şi neavînd preoţi care să ştie limba slavonă, au închis 333 de biserici. Despre predici nu mai poate fi vorba ! Se seamănă sămînţă de ură, care va înălţa pe semănător, dar recolta va fi amară. Din punct de vedere cultural, Basarabia a rămas în urma

României. Chișinăul e mai mare ca Iașul, dar ce comparație poate fi? Iașul e oraș curat, excelent în toate privințele, cu clădiri arhitectonice frumoase, cu Universitate și alte școli superioare, în comparație cu Chișinăul, care este un oraș sărăcăcios. Creîndu-l acum o sută de ani, noi nu putem să-l asemănăm cu orașele europene. Și populația rusă venetică, cu funcționarii rusificatori, nu au ridicat nici starea materială, nici cea morală a masselor, lăsînd tot poporul moldovenesc, care și astăzi zace într-un întuneric de nepătruns, în cabala evreului. Acest popor nu întîmpină în bisericile sale pe arhiereii-despoți, care inspectează Eparhia, și care sunt dușmanii neamului și ai limbii sale. Și în Basarabia sunt deja trei de astfel de arhierei. A vorbi în momentul de față despre retrocedarea Basarabiei către România, nu este oportun (nota noastră : aceasta era în anul 1912). Chestiunea Basarabiei se va ridica atunci, cînd va veni momentul pentru a soluționa, în mod definitiv chestiunea Orientului apropiat. Ne vom hotărî noi oare atunci să atragem România, ca pe un prieten firesc, în alianță cu Rusia? Sau vom forța-o să adere la alianța cu Austria și să intre în compoziția Federației Balcanice, deasupra căreia își va întinde aripile vulturul cu două capete al Austriei ? Rusia are de soluționat următoarea chestiune : trebuie să contribuie, în interesele sale proprii la unirea popoarelor : grec, român, sîrb și bulgar, a slavilor din Austro-Ungaria, precum și la reuniunea Rusiei subjugate (subcarpatice) cu patria noastră sau să lase Austria să acapareze țările balcanice, cum a lăsat-o în 1907 să anexeze Bosnia și Herțegovina vremelnic ocupate de ea ? Poporul e bucuros să profite de orice spectacol gratuit, de orice sărbătoare, fără să cerceteze ce sărbătorește, pentru ce se bucură și de ce se veselește ! Dar intelectualitatea românească din Basarabia... cu greu primește izolarea de conaționalii săi, la care este condamnată."— N. N. Durnovo. Am înserat în acest sumar memoriu al meu cîțiva din marii patrioți ruși, cinstiți și drepți începînd cu marii demnitari : primul ministru al Rusiei, S. Witte ministrul de război Kuropatkin, amiralii Mordvinov și Ciceagov terminînd cu iluștrii publiciști, ca Durnovo. Toți acești demnitari și publiciști, în diferite epoci ale țarismului, și-au exprimat în scris indignarea lor față de lăcomia țarismului, care timp de sute de ani, mereu ocupa și subjuga popoare și teritorii străine. Toți acești demnitari și publiciști au constatat și condamnat cu asprime imperialismul rusesc, modul cum a subjugat și cum a tratat poporul românesc din Basarabia, ținîndu-l 106 ani, ca într-o închisoare întunecoasă : fără școală în limba lui maternă și fără nici o posibilitate de progres. Și acum să revenim la subiect. În mod normal, poporul și guvernele române aveau datoria să se intereseze de soarta acestor nenorociți frați ai lor, românii din Basarabia, care lîncezeau în apăsare și în întuneric. Dar lucrurile nu s-au întîmplat tocmai așa, în schimb, guvernele României s-au interesat îndeaproape și au ajutat în limitele posibilităților pe românii din Transilvania, Banat și Bucovina și chiar pe acei din

Macedonia, dar nu s-au interesat și nu au ajutat în aceeași măsură pe românii din Basarabia, în afară de unele cazuri izolate cînd, în mod absolut individual, intelectualii români din Basarabia erau inițiați în problemele naționale și istorice ale românilor și puteau cunoaște date, care nimeni din Basarabia nu avea de unde le afla. Ca să exemplific că guvernanți români burghezi din trecut se interesau de românii de pretutindeni, în afară de acei din Basarabia, voi da un caz publicat de dl. Xeni în cartea sa „Take Ionescu", pag. 108. În anul 1883 se inaugura la Iași statuia lui Ștefan cel Mare. Un demnitar, Petre Grădișteanu, în toastul ce l-a ținut, spunea Regelui că, din frumoasa coroană regală lipsesc cîteva pietre scumpe : Bucovina, Transilvania și Banatul, cerînd ca într-o zi să le aibă. Dar numai atît. Nici Petre Grădișteanu și nici ceilalți nu s-au gîndit că numai la 15—16 km de locul unde ei își rosteau discursurile, locuiau frații români din Basarabia, de trei ori mai mulți ca număr decît românii din Bucovina, și care se pierdeau în bezna regimului pravoslavnic rus, pe cînd în Transilvania și Bucovina erau școli românești de toate gradele. Take Ionescu, mare patriot și om de stat, încă din timpul studenției sale, a îmbrățișat problema românismului. Toată viața lui a luptat numai pentru ardeleni. Niciodată n-a deschis gura să spună ceva și să încurajeze și pe românii din Basarabia. În anul 1892, cînd persecuțiile Regatului Ungar față de români au ajuns la limită, Take Ionescu fiind încă student la Paris, la un congres studențesc internațional, vorbește despre drepturile românilor din Ardeal și despre împărțirea Austro-Ungariei în state naționale. Chestiunea românilor de dincolo de Carpați îi sta mereu în inimă. El în fiecare an vizitează Ardealul și îi ajută pe românii ardeleni. Această atitudine a guvernanților români, față de noi românii din Basarabia, a durat pînă în momentul cînd noi am obținut de la guvernul român consimțămîntul de a ne uni. Chiar cînd noi eram gata pentru unire, primul ministru, generalul Averescu, a spus delegaților noștri că încă n-a sosit momentul pentru a ne uni și din cauza acestui refuz, parlamentul nostru, Sfatul Țării, a amînat votareaa unirii pînă la 27 Martie 1918. Prin cele arătate mai sus, noi nu ne plîngem față de nimeni, pentru că a te plînge înseamnă a te umili singur. Noi nu ne-am umilit, ci am luptat singuri mai departe — și acesta e adevărul. Noi înțelegeam și eram siguri că frații noștri nu ne-au uitat și păstrau în sufletele lor aceeași dragoste pentru noi, cum o purtam și noi pentru ei și țara românească, dar probabil, de teamă de ruși, erau așa prudenți și rezervați. Deci, încă o dovadă că lupta pentru unire a fost dusă de noi românii basarabeni, fără nici un concurs de nicăieri. Și atunci pentru ce se aduc învinuiri că România ar fi alipit Basarabia cu forța ? Guvernul prezidat de generalul Averescu a fost așa de străin de problemele noastre românești din Basarabia, încît a semnat chiar o convenție cu reprezentantul Rumcerodului (Organizație revoluționară militară din sudul Rusiei, cu sediul la Odessa) de atunci, prin care se obliga să retragă

trupele româneşti din Basarabia, pînă în luna Mai 1918. Subliniez că, generalul Averescu a semnat convenţia de a retrage trupele româneşti din Basarabia cu Rumcerodul şi nu cu guvernul Rusiei sau Ucrainei. Dar primul ministru al României, generalul Averescu, nu putea să se amestece în treburile interne ale Republicii Moldoveneşti independente şi n-a putut să împiedice ca noi, poporul român din Basarabia, să ne unim cu fraţii noştri — cu patria noastră România. Dacă ar fi ştiut calomniatorii, reacţionarii Crupenschi şi compania sau dacă ar fi vrut să ştie acest lucru, s-ar fi ruşinat să afirme că România, prin agenţii săi bolşevizaţi din Sfatul Ţării şi îndemnată de generalul german Mackensen, în mod tîlhăresc, a alipit Basarabia la România. În ceea ce priveşte drepturile istorice şi etnice ale României asupra teritoriului Moldovei de răsărit botezat de ruşi în mod intenţionat cu un nume fals de „Basarabia", trebuie să spunem că dacă agenţii imperialişti calomniatori şi mincinoşi ar fi ştiut măcar în mod sumar şi obiectiv istoria, nu s-ar fi făcut caraghioşi în faţa lumii, afirmînd că România nu a stăpînit niciodată Basarabia. E de necrezut ca un mareşal al nobilimii şi alţii ca el, cu pretenţia de a fi oameni culţi să nu cunoască şi cele mai elementare date şi evenimente istorice. Aceşti imperialişti afirmau că, în anul 1812, cînd Rusia a anexat partea de răsărit a Moldovei, cu forţa, încă nu exista un stat „România", ci numai două Principate româneşti Moldova şi Valahia şi că aceste principate s-au unit ceva mai tîrziu într-un stat România. Dar aceşti imperialişti, Crupenschi, Maclacov, Şmidt etc. trebuiau să ştie că şi Rusia s-a format şi ea, din diferite principate : Moscova, Novgorod, Tveri, cu deosebirea că România s-a format din două principate pur româneşti şi a înglobat o populaţie de acelaşi neam românesc, de aceeaşi origine Daco-Romană, pe cînd Rusia a înglobat în imperiul său, în afară de ruşi, o mare întindere de teritorii străine şi o populaţie străină de neamul rusesc. Iar în perioada celor aproape trei secole, începînd cu anul 1240, cînd Rusia era ocupată de tătari, poporul român, adică Valahia şi Moldova, erau ţări organizate milităreşte şi îşi apărau cu sabia hotarul la Nistru, de hoardele de păgini. Dau mai jos cîteva date istorice spicuite dintr-un studiu al lui D. I. Atanasiu, publicat în revista „Însemnări Ieşene" din anul 1940. Bizuindu-se pe datele fundamental ştiinţifice ale istoriei, din operele lui Haşdeu, Papadopol şi Calimachi, precum şi pe cronicile vechi ale lui Huru, dl. Atanasiu scrie că, în veacul al XII-lea, Moldova era o republică cu sediul la Bîrlad, se întindea pe litoralul Mării Negre pînă la Nipru şi avea acolo la gurile Niprului un port „Olesia", iar alt port la Cetatea Albă. Cronicarul Huru adevereşte că, Moldova în acea epocă, era împărţită în trei fâşii: una de la munţi pînă la Siret, cu reşedinţa la Roman, a doua de la Siret pînă la Prut, cu reşedinţa la Bîrlad şi a treia de la Prut spre răsărit, cu reşedinţa la Lăpuşna. (Nota noastră : urmele cetăţilor domneşti din Lăpuşna s-au păstrat pînă în zilele noastre.) La începutul veacului al XIII-lea, în scrierile străine, se afirma că în ţările româneşti,— în special în Moldova— era o administraţie bine organizată, iar cronicarii timpului afirmă că în regiunile mărginaşe, Moldova avea puternice organizaţii militare, care păzeau hotarele. E şi natural, căci fără o forţă armată, nu se putea păstra integritatea unei ţări, şi mai ales a o păzi de hoardele jefuitoare ce aveau drum spre Europa pe acolo. Cronicarul Huru spune că Moldova era împărţită în trei regiuni cu organizaţii militare : una cu sediul la Baia, una la Iaşi şi a treia la Hulia-Chilia. Apoi din constatările istorice, Moldova a avut legături comerciale cu genovezii, veneţienii şi alţii. Din toate hărţile şi din toate cronicile vechi şi pînă astăzi, reiese că denumirile ca : Cetatea Albă — pe turceşte Akkerman, Tiras, Chilia-Kili-Hulia, Hotin, Suceava, Lăpuşna, Codru Călăraşi, Tigheci, Cîmpu-Lung, Tighina, Căpitanii Tigheciului, Benga, Pîrcălabul Hotinului, Bou şi Costin, Vornicul Negrilă, Prutul, Nistrul, Răutul, Cubolta etc. etc. etc. erau dintotdeauna denumiri româneşti şi nicidecum ruseşti sau slave. De asemenea, satele şi oraşele de pe cuprinsul Basarabiei, au aceleaşi denumiri ca şi cele din vechea Moldovă şi Muntenia : Călăraşi Ialomiţa — Călăraşi Lăpuşna, Afumaţi în judeţul Chişinău, Afumaţi judeţul Ilfov, Ştefăneşti, Costeşti, Feteşti, Chişinău, Fierbinţi, Mărculeşti, Oneşti, Sîngera etc. etc. Faţă de afirmaţia că Rusia ar avea un drept al său istoric asupra Basarabiei, întrucît ea a stăpînit acolo 106 ani, noi spunem că poporul român s-a plămădit chiar şi pe acest teritoriu şi a trăit acolo 2000 de ani, nu 106, şi că aceste adevăruri le dovedesc istoricii întregii Europe, între care şi Karl Marx, Friedrich Engels şi chiar istoricii, publiciştii şi unii generali ruşi, cum au fost generalul Kuropatkin şi generalul Ciceagov, S. Witte, Durnovo şi alţii. Există o hartă veneţiană, din secolul al XIII-lea, în care Moldova e arătată ca singură stăpînă la Marea Neagră. De asemenea, pe „Carte de la Hongrie" din anul 1700, Moldova este trecută în aceleaşi hotare din 1290, şi pe această hartă figurează toate denumirile româneşti : Cîmpu-Lung, Cetatea Albă, Tighina, Chilia, Hotinul, cetăţile ce erau la dreapta hotarelor Moldovei, pe Nistru. Hărţile acestea, după cum afirmă dl. Atanasiu, s-au întocmit de oameni de ştiinţă de seamă, străini, nu de români, după un mare număr de memorii şi cărţi cu rectificări făcute de contele de Marsili şi alţi geografi ai Academiei de Ştiinţe din Paris. În regiunile Tighina, Hotin şi Călăraşi, erau concentrate forţele armatei moldoveneşti. La Călăraşi, erau călăreţi, iar la Orhei, Lăpuşna, Tighina şi Hotin pedestrimea, acestea erau regiunile întărite, sub ordinele unui serdar. Şi cu drept cuvînt confirmă acestea istoricul Xenopol :— „Chilia era cheia de poartă a întregii Moldove şi a regiunilor dunărene". Sultanul Baiazid spunea în 1484 :— „Atîta timp cît românii stăpînesc Chilia şi Cetatea Albă, nu vom putea birui pe creştini." Moldova avea o forţă militară de călăreţi între Prut şi Nistru, care a folosit Ţărilor Române şi Europei, mai mult decît toate cetăţile în trecut. Existenţa acestor forţe militare moldoveneşti, în mod permanent, trăgea

greu în cumpăna dreptății și nu samavolnicia din timpurile civilizației de astăzi. Viața românească pe aceste meleaguri n-a fost întreruptă niciodată și nici nu va fi. Prea mult ne vorbesc munții, apele, cetățile, denumirile satelor și orașelor, luptele și numele conducătorilor și eroilor, iar noi cei de astăzi, și mai ales generația de mîine, nu avem voie să uităm trecutul și suferințele din trecut și de astăzi, ale neamului nostru, fiindcă a le uita înseamnă a le trăda. Acești răufăcători mai afirmă că, poporul român din Basarabia nu e de aceeași rasă latină, nu are aceeași limbă ca românii din România liberă și că populația din Basarabia întrebuințează alfabetul rusesc chirilic și nu e în stare să citească măcar un ziar din București scris în limba literară și mai afirmă că populația românească constituie numai 47,6 % din totalul populației. La aceste afirmații vădit tendențioase, noi spunem că populația băștinașă a Basarabiei a vorbit aceeași limbă ce se vorbea în toată Moldova în 1812 și, fiindcă despotismul țarist a suspendat limba românească în școli și în biserici, ea nu s-a putut îmbogăți cu cuvinte noi, și a continuat să vorbească limba veche românească. Cu toate acestea, limba vorbită de populația Basarabiei în anii 1917—1918, era aproape aceeași și cu mult mai aproape de limba vorbită de frații lor din Vechiul Regat, decît limba rusească vorbită să zicem de populația rusească din gubernia Minsc și cea din gubernia Samara sau Kursk. În ceea ce privește procentajul populației băștinașe românești față de populația venetică, în 1917—1918, românii erau 70—75% și nu 47,6%. Dar chiar și procentajul de 47,6% al moldovenilor, după cum spun rușii, este cu mult mai mare decît al rușilor în Rusia.

Din datele statistice publicate de V. I. Lenin (Opere, vol. 23, pag. 276—277) reiese că populația rusească în Rusia este de numai 43%, celelalte naționalități aveau un procentaj de 57%. Și atunci pe ce baze se contestă dreptul românilor asupra Basarabiei, cînd întrunesc 70% ?

Statistica oficială rusă din 1897

În acel an în imperiul rusesc erau 180 milioane de locuitori, din care ruși 43,3%, iar celelalte naționalități aveau 57,7% și anume

Ruși mari — velicoruși	55.673.000	43,3%
Ucraineni — maloruși	22.415.000	17,4%
Polonezi	7.231.000	6,2%
Ruși albi	5.880.000	4,5%
Evrei	5.063.000	3,9%
Tătari	3.738.000	2,9%
Nemți	1.790.000	1,4%
Lituanieni	1.658.000	1,3%
Bașchiri	1.439.000	1,1%
Letoni	1.436.000	1,1%
Gruzini	1.352.000	1,0%
Armeni	1.173.000	0,9%
Moldoveni	1.122.000	0,9%
Mordvini	1.024.000	0,8%
Estonieni	1.003.000	0,8%
Sîrbi	969.000	0,7%
etc.		

Domnul Crupenschi și tovarășii lui de ocazie, nu vroiau să recunoască actul Unirii votat de Sfatul Țării, considerîndu-l ilegal, întrucît Republica Moldovenească independentă nu era alcătuită pe baze juridice și nu avea dreptul să dispună de soarta ei fără o prealabilă binecuvîntare a Matușcăi Rusia. Și la această naivă acuzare răspundem : de ce dl. Crupenschi și tovarășii săi nu și-au pus o altă întrebare : care au fost bazele legale ale împăratului Alexandru I de a anexa un teritoriu și a subjuga un popor străin ? Pe ce baze legale au alungat popoarele din Rusia de pe tron pe împăratul Nicolai II și au format atîtea republici independente ? (Se afirmă că, în anii 1904—1905 împăratul Alexandru II a vrut să introducă în școlile din Basarabia o a doua limbă de predare — limba românească —, dar că s-ar fi lovit de refuzul moldovenilor ; că moldovenii nu ar fi vrut introducerea limbii românești și ar fi manifestat dorința de a învăța limba rusă. Cine au fost acești moldoveni, care doreau să învețe limba rusească ? Poate tot un fel de apărători ai poporului românesc din Basarabia ca : Crupenschi Șmidt, Țiganco etc., care n-au știut nici un cuvînt românesc. În orice caz, această afirmație a imperialiștilor Crupenschi și compania, a indignat toată populația românească din Basarabia care, cu începere din anul 1828 și pînă la data de 5 Martie 1917 a cerut mereu să se aprobe predarea în școli a limbii românești, dar n-a avut norocul să obțină o asemenea aprobare. Spre a dovedi că noi am cerut să ni se aprobe predarea limbii românești, dau mai jos conținutul unui articol publicat în ziarul „Odesschii listoc" (Foaia Odessei) din Octombrie 1905 și în ziarul „Basarabscaia Jizni" (Viața Basarabiei) din 5 Octombrie 1905, cu privire la prigoana ce se ducea contra introducerii limbii românești în școlile din Basarabia. Articolul e intitulat „În problemele folosirii limbii moldovenești în școlile primare din Basarabia" — tradus din rusește, iată textul : „Demult a devenit notoriu faptul că pe măsura ridicării stării culturale a unui popor, creșterii civilizației lui, se îmbunătățește situația materială a acestui popor, și vice-versa, cu cît un popor e mai înapoiat, pe atît el este mai sărac. Drept pildă pot servi : germanii, francezii, olandezii etc., aceștia pe de o parte,—pe de altă parte stau : rușii, tătarii, iranienii, chinezii etc. Nu încape nici o îndoială că primele popoare sunt bogate, pe cînd celelalte sunt sărace. De asemenea este știut că fiecare popor poate să se ridice la o treaptă culturală mai înaltă, poate să se civilizeze numai atunci cînd această cultură și deci instruirea lui se face în limba maternă.

Vi se părea normal a-i lumina pe ruşi cu ajutorul limbii germane sau franceze, iar pe turci, iranieni şi chinezi, recurgînd la limba engleză ? Totuşi, tocmai într-o asemenea situaţie se aflau acei un milion şi jumătate, chiar şi mai mulţi moldoveni din Basarabia. Pe aceştia vor (şi dacă vor) să-i adapteze la cultură, recurgînd la ajutorul limbii ruse.

Pentru orice persoană cu bun simţ, este clar că această măsură este o neghiobie.

Iată că în curînd se va sărbători centenarul alipirii Basarabiei la Rusia, dar starea înapoiată a populaţiei este aceeaşi ca şi acum o sută de ani. Luminarea poporului nu a progresat nici cu o iotă. Poporul se află ca şi în trecut, într-o beznă totală. El este lipsit de posibilitatea de a citi şi pricepe cea mai simplă carte. Care este cauza ? Acestui popor i s-a interzis instruirea în limba maternă, datorită politicii de rusificare ; limba moldovenească nu este admisă în şcolile primare şi toate posibilităţile de cultivare oferite în limba rusă, sunt inacceptabile acestui popor. Chiar şi religia şi rugăciunile sunt impuse şcolarilor să le înveţe în limbă rusă, pe care ei nu o cunosc, iar limba slavă e şi mai puţin cunoscută copiilor. Oare nu e revoltător că din cauza acestor anomalii, elevii şi foştii elevi moldoveni din şcolile elementare, sunt lipsiţi de posibilitatea de a înţelege cum să se închine lui Dumnezeu ?

În această privinţă lucrurile stau mai bine chiar în Turcia, deoarece creştinii supuşi acestui stat : sîrbii, bulgarii, grecii, românii, nu sunt lipsiţi de dreptul de a-şi avea şcoala lor naţională şi de a-şi face rugăciunile în limba maternă.

Rezultatele deplorabile ale unei astfel de stări a şcolii elementare în mediul moldovenesc din Basarabia, sunt evidente pentru toată lumea. Politica absurdă şi neghioabă a rusificării forţate, a cărei aplicare rigidă provoacă cea mai dezgustătoare atitudine printre naţionalităţile imperiului, constituie cea mai puternică frînă în procesul de dezvoltare a tuturor popoarelor supuse rusificării, printre care se află şi moldovenii,se răsfrînge greu asupra învăţătorilor şi elevilor. Închipuiţi-vă situaţia unui învăţător, care nu cunoaşte nici o boabă româneşte şi este obligat să predea copiilor care habar n-au de limba rusă! Şi aceste cazuri sunt foarte frecvente. Dealtfel, chiar dacă unii învăţători ştiu româneşte, aceasta nu remediază răul, întrucît este interzis a se recurge la limba română în scopuri pedagogice. Drept rezultat, copiii fiind obligaţi să memorizeze mecanic, fără a înţelege materia, devin indiferenţi, apatici şi simt chiar o repulsie faţă de şcoală. Nu e de mirare că-i consideră pe profesori drept inchizitori, iar cartea mijloc de tortură. Pe de altă parte, nu este surprinzător faptul că profesorul, constatînd rezultatele puţin îmbucurătoare ale activităţii sale de purtător al culturii, devine irascibil şi nervos, pierde orice avînt în profesia sa de dascăl. La urma urmelor, în loc de a aduce lumină, rezultă numai un chin atît pentru dascăl cît şi pentru şcolari. Şi totuşi, pentru susţinerea şi dezvoltarea acestei stări anormale, se

cheltuiesc anual sume mari din bugetul statului, cu greu adunate din sudoarea poporului. Se naşte întrebarea : cui îi foloseşte irosirea banului poporului, pentru scopuri atît de iraţionale ?

Dacă banii cheltuiţi în decursul celor cîteva decenii pentru întreţinerea şcolilor elementare din Basarabia ar fi utilizaţi pentru aceleaşi şcoli în mod raţional, starea de înapoiere nu ar mai avea loc în mediul rural al Basarabiei, stare care dăinuie şi pînă în prezent. Multă lume afirmă că, limba moldovenească este interzisă în şcolile elementare, de teama de separatism. Se prea poate că la Petersburg, care — în general — e departe de situaţia reală a vieţii poporului, să existe asemenea temere. Dar aceste consideraţiuni sunt absolut greşite. Se cunoaşte că aproape un veac de la alipirea la Rusia, în Basarabia nu s-a constatat nici un caz de manifestare a tendinţelor separatiste. Din contra, chiar administraţia locală poate afirma că moldovenii sunt foarte loiali, întrucît ei sunt devotaţi tronului rusesc, aşa că e greu de închipuit că s-ar putea compara cu dînşii, în această privinţă, alte naţionalităţi din Rusia. Acest fapt este atît de evident, încît orice dovadă este absolut de prisos. Chiar dacă ar exista separatismul, el este cuibărit numai în închipuirea bolnavă şi fantezia autorităţilor din Petersburg. Realitatea este că birocraţia rusă a interzis limba moldovenească în şcolile elementare în scopul rusificării.

Dar experienţa celor 100 de ani, în care a fost aplicat de birocraţia rusă sistemul rusificării tuturor naţionalităţilor din Rusia, a dovedit tuturor care au trebuit să se convingă, că interzicerea limbii materne, precum şi orice mijloc de rusificare forţată, sunt absolut inutile. Această măsură poate să oprească numai dezvoltarea culturii acelei naţionalităţi, asupra căreia se aplică experienţa, dar nu poate contribui la rusificare. Din aceste motive ea e şi dăunătoare, deoarece duce la căutarea altor căi ilegale de a satisface nevoile inexplicabile de a vorbi, cugeta şi scrie în limba maternă. În prezent se pare că birocraţia şi-a schimbat punctul de vedere, mergînd pe calea concesiunilor.

Dovada o constituie ucazul imperial (adică decretul) din 18 Februarie 1905, că această interdicţie e abolită aproape la toate naţionalităţile din Rusia: Estonienii, Letonienii, Lituanienii, Tătarii, Gruzinii, Armenii, Evreii, şi celelalte popoare. Şi chiar cele al căror număr nu depăşeşte o sută de mii de locuitori, au căpătat dreptul de a-şi învăţa copiii în şcolile primare în limba natală.

Se pune întrebarea : de ce această interdicţie continuă şi dăinuie numai asupra moldovenilor ? Prin ce se explică această nedreptate strigătoare la cer, faţă de moldoveni ? Din ce motive problema şcolii naţionale moldoveneşti nu este în presa noastră ?

Desigur că toată vina cade asupra birocraţiei. Dar o mare parte din vină cade asupra păturii culte locale, a cărei indolenţă revoltătoare şi indiferenţă faţă de această problemă reprezintă o adevărată crimă. La noi există instituţii nobiliare, eclesiastice şi multe altele. După cum este cunoscut, nobilimea are demult dreptul de

a interveni direct la împărat, în problemele nevoilor poporului. Iar în conformitate cu ucazul (decretul) împărătesc din 18 Februarie, au dreptul de a interveni pentru nevoile lor instituţiile judeţene, nobilimea orăşenească şi clerul şi chiar grupările sociale, prin adunări şi mitinguri, prin adoptări de rezoluţii sau prin petiţii şi intervenţii, în conformitate cu condiţiunile istorice naţionale, economice şi sociale.

Totuşi, în acest moment de redeşteptare generală şi presiune unanimă asupra birocraţiei, a tuturor forţelor intelectuale şi progresiste din Rusia, fără de vreo discriminare de clasă şi naţionalitate — un fenomen foarte rar în istoria popoarelor — societatea intelectuală locală din Basarabia, continuă să păstreze mutismul dezonorant ; nimeni nu s-a încumetat prin nici un cuvînt să ridice glasul asupra nevoilor moldovenilor. Nici o petiţie, nici o intervenţie, nici o rezoluţie. Un mutism condamnabil. Cînd vă veţi hotărî şi dumneavoastră domnilor nobili, conducători ai zemstvelor, sfinţi părinţi duhovniceşti şi alţii, care trăiţi exclusiv din munca poporului ? Cînd vă veţi hotărî, în sfîrşit, să vorbiţi în folosul acestui popor ?" (ss. Goreci, adică Pipăratu). Încă o dovadă zdrobitoare ce o afirmă chiar presa rusească din 1905 prin articolul precedent, că poporul român din Basarabia a fost dat uitării de intelectualii rusificaţi şi de toţi mareşalii nobilimii, de preşedinţii de zemstve, de arhierei, de preoţi şi de toată pleiada de conducători, instalaţi în fotoliile de conducere, de guvernele de la Petersburg care sugeau toată vlaga poporului, fără să facă ceva pentru el. Iar cadrele de luptători ieşiţi din ţăranii şi răzeşii moldoveni erau încă prea tinere şi abia se organizau şi se pregăteau pentru lupta de mai tîrziu ce a dus la unirea Basarabiei cu România. Şi atunci cum s-ar putea explica că această rasă de oameni, formată din daco-romani, chinuită, exploatată şi prigonită ar fi putut rezista aproape 2000 de ani, dacă nu ar fi plantate în fiinţa ei sentimente profunde de dragoste de neam şi de pămîntul moştenit de la străbunii săi, pămînt pe care ea s-a zămislit ? Acest neam al nostru e singurul care, cu mare eroism, şi-a apărat fiinţa şi pămîntul său timp de atîtea veacuri. În munţi, la auzul alarmei prin sunetele buciumului, luptătorii alergau cu toţii la scaunul domniei, iar la şes şi în cîmpii, călăreţii voevozilor în goana cailor chemeau pe luptători la luptă, strigîndu-le : „Săriţi codreni, săriţi orheieni, lăpuşneni şi voi soroceni şi hotineni, cu toţii şi cu paşi repezi păşiţi la Nistru spre a face straja vechiului hotar, după pilda neîntrecută a moşilor şi strămoşilor noştri."

Dacă domnul Crupenschi, în timp de aproape 150 de ani de cînd neamul lui s-a oploşit pe pămîntul românesc, ar fi cunoscut măcar ceva din istoria neamului nostru sau dacă s-ar fi ostenit să citească pe istoricul polon Dlugos, nu ar fi afirmat atîtea inexactităţi şi nu s-ar fi făcut atît de ridicol. Istoricul polonez Dlugos — în volumul 12, pag. 513, din anul 1474, scrie următoarele despre Ştefan cel Mare : „Un prea minunat voevod, tot pe atît de mare

cît şi vitejiile sale de căpitan de oşti, pe care le slăvim atît şi care, în vremurile noastre, este întîiul dintre voevozii lumii. El a dobîndit biruinţe atît de strălucite asupra turcilor încît, eu cred că el e cel mai vrednic să i se dea domnia la cîrmuirea lumii întregi şi mai cu seamă să fie pus în fruntea oştilor ce purced împotriva turcilor, cu tot Sfatul, cu încuviinţarea şi cu hotărîrea Creştinităţii, căci ceilalţi erau sau voevozi papistaşi sau dezbinaţi prin certuri, pofte de stăpînire sau războaie lăuntrice". În aceeaşi lucrare, la pagina 531, istoricul Dlugos numeşte pe Ştefan cel Mare un luptător fără pereche, un domnitor treaz, prea bun şi prea mare. Prin urmare, din cele confirmate cu admiraţie de o lume întreagă, după cum se exprimă şi istoricul Dlugos, poporul nostru a dovedit dragostea sa faţă de neam şi de pămîntul său moştenit de la strămoşi prin eroismul cu care l-a apărat. Poporul a luptat şi pentru unirea Principatelor încă cu mult înainte de 1859 şi înainte chiar de anexarea Basarabiei de către Rusia din 1812. Şi această dorinţă pentru unirea Principatelor a devenit mai aprigă prin anii 1807—1810, cînd ruşii au îndrăgit sudul şi au năvălit cu armatele lor în Principatele Româneşti. Dintr-o corespondenţă dintre Smaranda Roseti-Roznovanu, cumnata lui Iordache Catargi, şi preşedintele divanelor Moldovei şi Valahiei, Crasno-Milisevici, numit de ţarul Alexandru I în 1806—1812, şi generalul Caminschi, comandantul şef al trupelor ruseşti din Moldova, şi dintre alte autorităţi de sub ordinele sale, reiese că românii din acele timpuri erau hotărîţi să unească principatele şi, cu ajutorul lui Napoleon I, să-i izgonească pe ruşi din Moldova şi Valahia. Iar pentru a duce la îndeplinire acest plan, a fost ales Iordache Catargi, care se ducea la Paris, pentru a solicita lui Napoleon I concursul său, însă la înapoiere Iordache Catargi este arestat de către autorităţile ruseşti şi închis la închisoarea din Tiraspol. Aceste date sunt extrase din arhiva senatorilor din Chişinău, vol. III, dosarul nr. 2002. Apoi mai tîrziu, pe la anul 1837, Iordache Catargi a propus din nou în mod formal unirea principatelor, şi aceasta o dovedeşte o scrisoare din Bucureşti, cu data de 17 mai 1837, publicată în „Le Moniteur Universel" la 18 Septembrie 1856, şi reprodus la pag. 449, vol. I, „Acte şi documente relative la renaşterea României". Anexez extrasul din arhiva senatorilor din Chişinău.

Dar neţinînd seama de aceste adevăruri, Crupenschi şi alţi duşmani au continuat cu minciunile, uneltirile şi învinuirile ce se aduceau întregului popor din Basarabia, şi prin a desconsidera toată munca poporului dusă pe teren social şi naţional, timp de zeci şi zeci de ani înainte şi în timpul revoluţiei din 1917-1918. Aceşti calomniatori nesocotesc munca organizatorică a poporului român din Basarabia. Ei nesocotesc sutele de adunări de masse, congrese şi mitinguri ale moldovenilor, la care participau zeci de mii de oameni, unde se cerea cu insistenţă să se introducă imediat limba naţională în şcoli, biserici şi administraţie. La toate aceste congrese se votau rezoluţii, prin care se cerea înfiinţarea cît mai

repede a unui parlament — Sfatul Ţării — şi să se înfăptuiască o reformă agrară. Nu cred să nu fi văzut şi dl. Crupenschi — mareşal şi Kammerherr al Curţii imperiale din Petersburg — coloanele de moldoveni, care demonstrau chiar prin faţa casei lui de pe strada Alexcandru cel Bun, purtînd steaguri tricolore şi placarde cu inscripţiile : „Vrem să fie introdusă în şcoli limba noastră natală !" „Vrem pămînt !" şi „Să trăiască Republica Independentă Moldovenească !". Este imposibil ca dl. Crupenschi să nu fi admirat la 20 Octombrie 1917 coloana de ostaşi, soldaţi şi ofiţeri moldoveni, sub comanda colonelului Furtună, ce defila pe strada Alexandru cel Bun, spre sala Congresului, într-o ordine desăvîrşită, avînd în fruntea coloanei un drapel tricolor uriaş, purtat de doi ostaşi, în sunetele unui marş executat de o fanfară militară moldovenească. Aceşti militari reprezentau pe cei 300. 000 de ostaşi moldoveni mobilizaţi şi încadraţi în regimentele ruseşti, care formau primul Congres militar moldovenesc, şi care aveau misiunea ca în numele celor aproape 3. 000. 000 de suflete moldoveneşti, să declare Basarabia autonomă şi să pună bazele unui parlament — Sfatul Ţării.

Dar Crupenschi şi compania desconsiderau parlamentul — Sfatul Ţării — şi pe deputaţi, adevăraţii reprezentanţi ai poporului din Basarabia, şi îi calificau drept bolşevici sau bolşevizaţi, şi spuneau că aceşti deputaţi bolşevizaţi au fost produsul Regatului Romaniei,iar actul unirii a fost stors prin violenţă, în timpul votării sala parlamentului ar fi fost plină de soldaţi români înarmaţi iar clădirea Sfatului Ţării ar fi fost înconjurată de trupe şi mitraliere româneşti. Din conţinutul memoriului înaintat Conferinţei de pace de la Paris, se vede că dl. Crupenschi şi compania nu admiteau ca în Sfatul Ţării să fie reprezentată şi Liga Femeilor Moldovence, prin deputata dr. Alistar, de asemenea nu admiteau în rîndurile deputaţilor nici pe studentul Bogos V. de la Universitatea din Kiev, unde pămîntenia românească cu numele de „Renaşterea" avea o veche tradiţie democratică, care era înfiinţată încă pe vremea cînd Ştefan Ciobanu, dr. Ciugureanu şi Const. Popovschi erau studenţi la acea universitate.

Pentru toate calomniile fantastice aduse poporului român, aceşti reacţionari meritau să fie daţi în judecată şi trimişi la închisoare, fiindcă acolo era locul lor, nu la Conferinţa de Pace. Cu toate iscodirile mincinoase şi mîrşave ale lui Crupenschi, Şmidt, Ţiganco, Slonin, Maclacov şi alţii, Marile Puteri nu s-au lăsat influenţate şi , în ciuda acestor „apărători" neîmputerniciţi de nimeni au confirmat actul unirii Republicii Moldoveneşti independente cu patria-mamă România, din 27 Martie 1918. Toate calomniile şi minciunile răspîndite de grupul Crupenschi şi compania în Basarabia, în sudul Rusiei şi apoi la Paris, au fost dezminţite şi combătute la timp prin adevăr, de dl. Ion Pelivan, reprezentantul adevărat al Basarabiei la Conferinţa de Pace de la Paris. S-au tipărit broşuri şi diferite documente, care au apărut în ziarele

franceze „Le Temps", „Le Matin", „La Victoire", „L' Action Française" etc. şi au evidenţiat marea mişcare naţională şi drepturile poporului românesc din Basarabia.

Acţiunea calomnioasă a lui Crupenschi a indignat şi opinia publică franceză care, după ce i s-a dovedit falsitatea, a protestat. Aşa de exemplu d-şoara Elena Donici, supusă franceză de origine româncă, a protestat vehement printr-o scrisoare publicată de dl. Pelivan în „Bulletin d'informations Roumaines" nr.8 din anul 1919. Apoi este reprodusă în „Viaţa Basarabiei"nr. 3—4 din anul 1943. Spre a convinge pe cei ce vor citi aceste rînduri, cine era dl. Crupenschi şi compania, redau scrisoarea d-şoarei Elena Donici tradusă în româneşte :

„Am citit cu indignare în „Le Temps" din 28 Aprilie o scrisoare a d-lor A. Crupenschi şi A. Şmidt, care se intitulează „Delegaţii Basarabiei la Conferinţa de Pace" şi, ca româncă din Basarabia, viu să vă dau unele informaţii relativ la aceşti domni, şi aş fi fericită, dacă prin aceasta aş putea aduce un serviciu ţării mele. Dl. Şmidt, orice s-ar zice, d-sa este de origine, adică de rasă germană după tată, cum dealtfel arată şi numele său. Afirmaţia că familia sa a venit în Basarabia de mai bine de 150 de ani şi că şi-a schimbat religia, întru nimica nu modifică faptul. Din contra, permite să facem remarca : că acum 150 de ani Basarabia făcea parte din Principatul Moldovei, iar dl. Şmidt are un ciudat fel de a arăta recunoştinţa către ţara care a dat ospitalitate familiei sale... Bunica d-lui Şmidt era rusoaică, fiică de funcţionar rus, directorul liceului din oraşul Chişinău şi sora ambasadorului Rusiei, Nelidov, ceea ce explică rusofilia d-sale. Dl. Şmidt, coborînd, după tată şi mamă, din familii emigrante pe pămînt moldovenesc — deci românesc — este tot atît de puţin calificat să vorbească în numele acestei ţări româneşti. Cît despre dl. Crupenschi, ultra reacţionar şi ţarist convins : mama sa era de origine străină, din acele familii străine care sunt aşa de multe în Rusia, şi care au fireşte supuşenia rusă.Unul din fraţii săi, Anatolie, fost ambasador la Roma este însurat cu o baroană austriacă. Al treilea frate al său, Paul, ar fi făcut parte din „Ohrana", poliţia secretă ţaristă, după lucrarea d-lui Charles Rivet, colaborator la „Le Temps" : „Le dernier Romanoff", apărută în 1917. El este înrudit cu ambasadorul Giers, ambasador al Rusiei la Roma, fiu sau nepot al ministrului Giers, care a ajutat la cariera politică şi administrativă a rudelor sale Crupenschi. Numele lui Giers, în treacăt fie zis, pare a indica o origine germană. Tatăl sau bunicul d-lui Crupenschi, — cu toate că e dintr-o familie de origine poloneză, după cum îl indică şi numele său, românizată, pe urmă rusificată, — a acceptat să fie trimis de guvernul rus în Polonia, ca mareşal al nobilimii ţării, plătit, pe cînd polonilor li s-a refuzat dreptul de a-şi alege mareşalii lor, aşa cum se practica în Rusia pentru această demnitate onorifică. Nu se găsise nici un adevărat rus ca să îndeplinească această misiune. Nemulţumit de a fi consimţit să meargă pentru

a rusifica Polonia, al cărei drept la independență este astăzi recunoscut de toți, el a încercat să uneltească ca Basarabiei să i se ia vechile legiuiri moldovenești, care să fie înlocuite cu legile imperiului rus, printr-o petiție redactată de el însuși, reușind să adune pentru ea iscălituri grație groazei ce inspira numeroasa sa familie puternică în Rusia. De altfel, această petiție n-a avut nici o urmare, mulțumită abilei intervențiuni a patrioților români. Basarabia, pămînt românesc după mărturisirea însuși a guvernului rus, care n-a cutezat să-i ridice legile naționale moldovenești și să le înlocuiască cu legile ruse, este românească, chiar dacă aceasta ar displace domnilor Crupenschi și Șmidt, cu aceleași titluri ca și celelalte provincii românești. Județul Bălți din Basarabia se numea, înainte de anexarea din 1812, și mult timp după, județul Iași, căci Basarabia făcea parte din Moldova și chiar cea mai mare parte (Nordul) nu se numea Basarabia, ci Moldova. Numai partea de sud avea acest nume, de la numele familiei valahe domnitoare Basarab, căreia i-a aparținut odinioară. Rușii au extins acest nume la tot teritoriul, smuls în 1812 de la Moldova, cu nădejdea să facă pe românii din Basarabia să uite identitatea cu frații lor din Principate. Deșartă nădejde ! În inimile noastre noi repetăm vechiul dicton românesc : „Apa trece, pietrele rămîn" și am așteptat timp de 106 ani plecarea năvălitorului detestat, care se considera cuceritor. Cucerirea o datora de altfel trădării delegaților turci cumpărați de ruși. Ce să zicem despre afirmația greșită a acestor domni, privitor la populația Basarabiei, unde ei nu găsesc decît 47,6 % moldoveni, pe cînd în realitate sunt 70 % și încă ceva. Acești 70 % sunt adevărați băștinași ai țării restul fiind sau produsul colonizărilor, sau cinovnici (adică funcționari). De asemenea, ce să mai zicem despre afirmația extraordinară : „Cît privește comunitatea de tradiții istorice, nu s-ar putea vorbi aceasta despre o țară care aparține Rusiei de 106 ani și care n-a fost niciodată smulsă de la România, pentru simplul motiv că aceasta încă nu exista în 1812 și conștiința națională română s-a născut după această dată ?" Deci, după ei, Bucovina de exemplu, care a fost smulsă de la Patria mamă mai bine de 144 de ani, nu are aceleași tradiții istorice cu România ? Atunci ce fac ei cu Suceava, vechea capitală a Moldovei ? Atunci Polonia, care a fost complet împărțită și este pe punctul de a se reconstitui, nu-și mai aduce aminte deloc după acești domni, că ar fi existat ca stat independent ? Atunci ea nu trebuie să se simtă poloneză, ci rusă, austriacă sau prusiană ? Cît despre afirmația că Basarabia n-a fost niciodată românească, pentru rațiunea că România nu exista în 1812 înseamnă a te juca de-a cuvintele cu o vădită rea credință, căci toată lumea știe, afară de domnii Crupenschi și Șmidt, că România a fost formată din Principatele Moldova și Valahia și că Basarabia, fiind o parte din Moldova, este românească cu același titlu ca și restul Moldovei din Vechiul Regat. Se poate afirma, fără să alterăm adevărul, că Basarabia a fost în

1812 ruptă de la România, care exista de fapt la acea epocă, sub numele de Principatele Valahiei și Moldovei, vasale pe atunci ale Turciei. România a moștenit drepturile celor două principate. Apoi, în ce privește afirmația că o conștiință națională românească s-a născut după anul 1812, aceasta înseamnă că acești străini nu cunosc istoria României, veche de 2000 de ani. Scuzîndu-mă pentru lungimea acestor informații, pe care poate le cunoașteți, vă rog Domnule, să primiți expresia distinselor mele sentimente. D-ra E. Donici. (Nota noastră : D-șoara Donici e o femeie foarte cultă, mare patrioată și poetă)."

Dar, toate acestea au fost demult, în anii 1919—1920, și au trecut de atunci aproape 50 de ani.

Articolele de ziare, broșurile și documentele oficiale, prin care s-au dovedit adevărul, drepturile istorice, etnografice, géografice etc. ale poporului român din Basarabia, precum și zbuciumul, suferințele și lupta dîrză a poporului pentru o viață liberă, se găsesc în diferitele arhive ale ministerelor de externe sau în arhivele academiilor de știință, îngălbenite și acoperite de un strat gros de praf al timpului, dar ele sunt uitate de toți. Iar conducătorii treburilor mondiale de pe acele timpuri, care au cunoscut și au confirmat drepturile noastre la libertate și la o viață națională comună împreună cu frații noștri din dreapta Prutului, au dispărut demult. Dar răul și nedreptatea există și astăzi.

Pe de o altă parte, unii se cramponează din răsputeri să-și mențină sistemul și pofta egoistă, înrădăcinată de veacuri de către imperialismul țarilor ruși, pentru a domina popoare străine. Pofta aceasta egoistă de a domina și mai departe popoare străine, este bine camuflată cu lozincile sfinte de pe steagurile revoluției din 1917 : libertate, dreptate, fraternitate, umanitate și autodeterminarea popoarelor, care sunt valabile și se aplică, dar numai față de triburile din coloniile engleze, franceze, belgiene, olandeze etc. din Africa și Asia, pînă la zidul chinezesc, care se repetă de zeci și zeci de ani, iar pe de altă parte există încă jale și dragoste de mamă și de frate.

În calitatea mea de fost deputat în Sfatul Țării și ca participant activ la mișcarea națională și socială a poporului românesc din Basarabia (încă din 1910, cînd eram elev de școală, făceam parte din Cercul Românilor din județul Hotin, înființat și condus de profesorul nostru de istorie, Ion Loghinescu), mă simt obligat să afirm cu tărie, că munca zbuciumată, plină de primejdii și lupta poporului nostru românesc din Basarabia, în frunte cu intelectualii săi, pentru menținerea trează a conștiinței naționale și a contrapara imensa activitate de rusificare întreprinsă de țarismul rusesc în ultimele decenii, n-a încetat niciodată.

Pentru a spulbera toate minciunile urzite de dușmanii noștri, precum că noi românii din Basarabia am fi îndrăgit jugul rusesc, că noi cu plăcere ne lăsăm transferați cu zecile de mii în pustietățile stepelor siberiene de coloniști, că noi ne-am fi obișnuit cu

sistemul de viaţă rusească, că i-am fi îndrăgit pe ruşi în aşa fel încît ne spuneam moldoveni-ruşi, sunt nevoit să răspund şi să împărtăşesc contemporanilor mei şi generaţiilor mai tinere, măcar o parte din activitatea generaţiilor trecute, pentru eliberarea poporului român din Basarabia de sub jugul ţarist, şi pentru unirea lui cu ţara-mamă, precum şi ura ce mocnea în sufletele noastre faţă de regimul ţarist.

Conştiinţa mea de român mă îndeamnă să mărturisesc şi să repet mereu, că noi românii basarabeni, pentru a-ne păstra fiinţa noastră românească, am trebuit să luptăm singuri, fără nici o încurajare morală, fără nici un ajutor din partea nimănui. Patrioţii noştri din toate timpurile, împreună cu întregul popor, pătrunşi de instinctul conservării neamului, au luptat sfidînd moartea, înfruntînd temniţele şi deportările în pustietăţile Siberiei şi regiunile îngheţate din nordul Arhanghelscului.

Poporul nostru, în frunte cu patrioţii săi intelectuali, n-a luptat pentru a subjuga şi a lua ceva de la alţii sau pentru a se amesteca în viaţa cuiva sau pentru a interzice cuiva să înveţe în şcoli, ori să se roage în limba părinţilor săi. Poporul nostru a luptat numai pentru libertatea sa, pentru a se descătuşa din lanţurile tiraniei ţariste ruseşti şi pentru o viaţă a lui, cu limba lui, conform obiceiurilor şi datinelor strămoşeşti. Sunt nevoit să repet şi de data aceasta, că lupta pentru libertate a început încă din anul 1812 şi n-a încetat decît atunci cînd Basarabia s-a unit cu mama sa România.

LUPTA POPORULUI ROMÂN DIN BASARABIA PENTRU INDEPENDENŢĂ ŞI UNIREA SA CU ROMÂNIA

Pentru ca aceste amintiri ale mele să fie înţelese de cei ce eventual le vor citi, redau foarte pe scurt fazele de luptă ale poporului nostru, cu datele respective.

După o luptă grea şi îndîrjită, plină de primejdii şi chiar cu jertfe omeneşti, trecînd prin toate stadiile de organizare politică, socială şi administrativă, poporul român dintre Prut şi Nistru a reuşit ca la data de 27 Martie 1918, să fie prima provincie care s-a unit cu Patria mamă. Lupta pentru a ne apăra de rusificare şi a ne menţine conştiinţa naţională trează, iar la un moment favorabil pentru a ne uni din nou cu ţara noastră România, s-a dus încă din primii ani de anexare, cînd poporul nostru s-a convins ce înseamnă „pravoslavnicia rusească".

Lupta aceasta a durat cu dîrzenie pînă prin anul 1828, cînd ţarul Nicolai I, marele despot, ne-a anulat şi ultima urmă din autonomia administrativă, suspendînd limba românească din şcoli, biserici şi administraţie, şi înlocuind elementele româneşti din funcţiunile

publice, cu funcţionari ruşi aduşi din depărtatele regiuni ale Rusiei. Anularea autonomiei, suspendarea limbii româneşti din şcoli şi administraţie şi înlocuirea românilor cu funcţionari ruşi, a forţat o parte din pătura intelectuală de pe timpurile acelea şi zeci de mii de ţărani să fugă în Moldova de peste Prut. O parte din intelectualii boieri români au rămas pe loc, avînd o atitudine pasivă şi, în scurt timp, ademeniţi de administraţia rusească şi de avantajele materiale oferite de ruşi, s-au rusificat. Iar o parte foarte mică din intelectualii-boieri a rămas credincioasă poporului, a păstrat în suflet idealurile românismului şi a fost tot timpul în fruntea unioniştilor. Dintre aceştia putem enumera pe marii cărturari şi patrioţi ca : Alexandru T. Haşdeu, pe fiul său Bogdan-Petriceicu Haşdeu, pe marii filantropi şi patrioţi Mihail, Gheorghe şi Vasile Stroescu, Alexandru Sturza, Constantin Stamati,Botezatu, fraţii Nicolai şi Aristid Caşu (Cassu), români veniţi din Epir, doi fraţi Ion şi Constantin Cristea, fraţii Carol şi Alexandru Cotruţă, Constantin Cazimir şi fiul său Petru Cazimir, (mama lui era soră cu Stroeştii), care, după afirmaţiile oficialităţilor Siguranţei ruse, „vizează mai intii să restabilească naţia moldovenească din Basarabia, în vederea apropierii imprejurărilor cind s-ar da naţiei dreptul de a cere unirea cu Moldova" şi al doilea vis al lui P. Cazimir era „România Mare unită".

După un timp de 25—28 de ani de pasivitate relativă, cu privire la agitaţiile naţionale româneşti din Basarabia şi după retrocedarea Basarabiei de sud de către Moldova, conform tratatului de la Paris din 1856, şi mai ales după unirea principatelor Moldova şi Valahia din anul 1859, în Basarabia izbucneşte din nou un puternic curent separatist, atît în rîndurile intelectualilor cît şi în rîndul ţăranilor, care cu invidie privesc peste Prut la fraţii lor împroprietăriţi de A. Cuza şi primul său ministru M. Cogălniceanu (din presa din 1864). Iar din corespondenţele vechi basarabene, mai ales din corespondenţa d-lui Iancu Stajescu (membru al Academiei Române) cu Ştefan Gonota, se constată că la acest curent separatist aderau toţi intelectualii bătrîni şi tineri, printre care Petru şi Pavel Leonard, Gheorghe Spiridon, Alexandru Exarcu, Pavel Dicescu Ştefan Gonota şi mulţi alţii.

După revoluţia din 1905 în Basarabia se formează două grupări naţionaliste : una compusă din moşieri, în frunte cu Pavel V. Dicescu, mareşal al nobilimii din judeţul Lăpuşna şi altă grupare din intelectualii ieşiţi din pătura ţărănească, în frunte cu bătrînul avocat Emanuel Gavriliţă. Această din urmă grupare democratică întemeiază în anul 1906 la Chişinău prima gazetă românească din imperiul rusesc, cu titlul „Basarabia", în care se publică articole foarte violente împotriva guvernului din Petersburg, în care se cere cu multă insistenţă autonomia Basarabiei, prin care se propagă şi ideea Unirii Basarabiei cu România. Iată ce scrie unul din redactorii „Basarabiei" în articolul : „Glasul unui străin din Basara-

bia", publicat în nr. 2 din 1906 : „Două milioane de locuitori ai țării, rupți prin voia istoriei din sînul patriei lor, o ramură din marea massă a românilor, încep a se deștepta în conștiința lor. Fiind lipsit de îndrumarea intelectualității sale, poporul acesta n-a putut să se dezvolte în chip normal, n-a putut să intre în legătură cu frații săi de peste hotar, de aceea este înstrăinat de bogățiile culturale universale, care au crescut pe temeliile naționale." În numerele 48, 49, 51, 52, 54, 57 și 58/1906 se scrie despre autonomia Basarabiei, iar în numerele 3, 5 și 6 sunt articole privitoare la unirea Basarabiei cu România (colecția ziarului „Basarabia" se găsește la dl. Pantelimon Halipa). La pregătirea revoluției din 1905 a luat parte și grupul intelectualilor români, țărani și răzeși, ei au activat cu mult entuziasm și abnegație. Se simțea că se apropie ziua cînd poporul român din Basarabia se va elibera de jugul țarismului. Printre fruntașii noștri mai de seamă din grupul intelectualilor, țărani și răzeși, făceau parte : inspectorul școlar Ion Halipa, avocatul Ion Pelivan, avocatul Emanuel Gavriliță, dr. Pavel Grosu, prof. N. Grosu, prof. C. Popescu, Pan Halipa, E. Catelli, dr. Usinevici, institutorul Porfir Fală, prof. Ouatu, prof. Ștefan Ciobanu, prof. I. Loghinescu, Vasile Loghinescu, Vasile Moraru, ing. Hodorogea, avocatul Murafa, preotul Murafa, F. Florea, prof. D. Vrabie, Gheorghe Mandan, episcopul Gurie Grosu, stareţul de la Mînăstirea Surceni, Erhan Dionisie, Surceanu M. jurist, dr. Alistar, juristul Budescu, dr. Cazacu, publicist Stîrcea, Druță institutor, T. Inculeț jurist, prof. Ion Inculeț și mulți alții, iar din generația mai tînără a anilor 1917—1918 au luptat cu abnegație și entuziasm : poetul Ion Buzdugan, doctor în drept, prof. A. Crihan, inginerul N. Ciornei, inginerul Secară, dr. Ceapă, Petre Vrabie jurist, prof. Alexandru Văleanu, ing. Vl. Cazacliu, avocatul Grig. Cazacliu, prof. Scobioală, Ion Văluță, dr. Bogos, avocatul Bogos D., ofițeri activi și de rezervă A. Moraru, N. Cernăuțeanu, V. Sîrbu, Gh. Andronache, V. Țanțu, Ion Păscăluță, învățătorul apoi avocat Gh. Pîntea, D. Dragomir, inginerul Dron, dr. I. Bordianu, Ursu, Ursachi, Loghin și foarte mulți alții.

De la 1828 și pînă în anii 1906—1907 a fost o perioadă lungă, în care timp poporul și-a creat din sînul său această nouă generație de luptători-patrioți, o nouă pătură de intelectuali, care a dus idealurile românismului mai departe, pînă în adîncul masselor populare românești și a menționat conștiința națională trează. Prima problemă care preocupa minţile fruntașilor noștri unioniști era : ca mai întîi să consolidăm neamul prin unirea tuturor provinciilor locuite de români, iar după unire să intensificăm lupta pe teren social și economic.

Noi, românii dintre Prut și Nistru, aveam convingerea că numai strîns uniți la un loc, într-o singură țară românească liberă, vom putea manifesta cu toată vigoarea puterea nostră de muncă și creație. Și vom putea demonstra față de lumea întreagă că poporul român este demn de iluștrii săi strămoși Daco-Romani.

Pînă în prezent, poporul românesc a dovedit că în ciuda asupririlor pricinuite de tot felul de invazii păgînești, cu toate greutățile și suferințele morale și materiale în care a fost nevoit să trăiască în ultimele veacuri, a dat omenirii oameni de mare valoare. Să enumerăm măcar cîțiva din ei. Nicolai Milescu-Spătaru, un vestit cărturar și diplomat, a adus servicii de mare preț Rusiei de pe timpul țarului Alexei Mihailovici Romanov, străbătînd mii de kilometri prin pustietățile siberiene, de la Moscova pînă la Pekin. El a fost primul ambasador al Rusiei în China ; a întocmit prima hartă geografică a Siberiei. Mai tîrziu, nepoții și rudele lui, care s-au transferat în Rusia, stabilindu-se acolo sub numele de „Mecinicovi", adică „Spătari", au devenit savanți în unele ramuri ale științei, cum a fost renumitul savant în științele medicinei dr. Mecinicov.

În anul 1711, Dimitrie Cantemir, domnitorul Moldovei, cu familia sa și cu un mare număr de moldoveni, militari și cărturari,— în urma unei naivități de a se încrede în promisiunile lui Petru cel Mare, stipulate în „Tratatul de la Luțc 13 Aprilie 1711" și după o mare nenorocire pentru el și pentru Moldova,— se retrage în Rusia unde, în calitate de consilier personal al țarului Petru cel Mare, contribuie la toate reformele ce s-au produs în acel timp în Rusia, iar fiul său Antioh Cantemir pune bazele literaturii rusești. Antioh Cantemir este pomenit cu evlavie în toată Rusia, cu titlul de „Părinte al literaturii rusești". Tot în acele timpuri, românul Caragea, construise Universitatea din Harcov, cu fondurile donate de românii care se retrăseseră în Rusia, după dezastrul militar de la Stănilești. Statuia lui Caragea stă și astăzi mărturie în fața Universității din Harcov. Tot un român, Herescu, înființează și organizează Universitatea din Moscova și devine rectorul acestei Universități. Petru Movilă înființează Academia Teologică din Kiev și devine mitropolitul Kievului. Și mulți alți români contribuie la progresul cultural al Rusiei. Dar și în domeniul militar, în apărarea patriei, poporul român a avut eroi renumiți. Încă de prin secolul al XIII-lea, Alexandru cel Bun a apărat cu dîrzenie și iscusință hotarele țării la Nistru. Ștefan cel Mare, biruitor în aproape 40 de bătălii, prin înțelepciune, eroism și strategie, atrage armatele turcești și poloneze în diferiți codri, unde le distruge cu vitejii săi mai puțini la număr. Petru Rareș și-a însușit de la Ștefan cel Mare toate calitățile de mare strateg și vrednic apărător al Moldovei. Mihai Viteazul, care a reușit să unească sub o singură stăpînire principatele : Moldova, Valahia și Transilvania.

În primăvara anului 1877, țarul Rusiei, Alexandru II, face un grabnic și stăruitor apel către armata română să intervie în luptele cu armata turcească, cele rusești găsindu-se într-o situație grea. Sub un intens bombardament al armatei turcești, armata română cu un entuziasm de nedescris trece Dunărea și, sub comanda domnitorului Carol I, se avîntă în luptele eroice de la Grivița, Rahova, Vidin, Smîrdan și Plevna.

Despre luptele dorobanţilor români, mai ales cu ocazia cuceririi întăriturilor turceşti de la Plevna, ne vorbesc pînzele lui N. Grigorescu şi, în mod foarte emoţionant, ni le descriu Gheorghe Coşbuc, V. Alecsandri, Macedonski şi alţii.
Dar nu întîrzie dovezile de mare eroism al românilor şi din timpurile noastre. În 1917, armata română, decimată, obosită şi părăsită în plin război de aliaţii săi, într-o ţinută sumară,— soldaţii îmbrăcaţi numai în cămăşi,— au luptat ca zeii din legende, la Mărăşeşti, Mărăşti şi Oituz etc. contra armatelor germane, puternice şi dotate cu muniţii şi armament mult. Eroismul soldatului român, pentru apărarea pămîntului românesc stăpînit de el de milenii, a uimit lumea întreagă. Al doilea caz de eroism românesc a fost acela al soldatului român care a înfipt tricolorul românesc pe palatul regilor unguri din Budapesta. La acea dată armata română refăcută în urma bătăliilor din trecut, poate că insuficient apreciată de aliaţii ei mai mari, era singura armată disciplinată şi capabilă ca prin acţiuni militare să-şi apere onoarea şi să ocupe o capitală din Europa. În ziua de 5 august 1919, pe platoul „Ciobani" de lîngă Budapesta, au ieşit în intîmpinarea armatei române toţi diplomaţii acreditaţi pe lîngă guvernul ungar care s-au uimit şi nu le venea să creadă că diviziile ungureşti plasate pe Tisa erau înconjurate şi dezarmate de armata română şi că în faţa lor se găsea poporul român în uniforme militare, care alcătuia o armată disciplinată şi capabilă ca prin lupte să ocupe capitala Ungariei Budapesta. La rugămintea diplomaţilor de a nu ocupa Budapesta, pînă ce se va reuşi ca diplomaţia europeană să ia legătura cu guvernul român de la Bucureşti (în acel timp toţi membrii guvernului erau în deplasare prin Ardeal şi pe front) comandantul Brigăzii a 5-a de roşiori, generalul Mişu Constanţa, a răspuns : „Eu nu ascult decît de guvernul şi regele ţării mele" şi în acelaşi timp a dat comanda : „Trompeţi înainte !". Toate acestea s-au petrecut în faţa subsemnatului, comandant al escadronului 2 din Regimentul 2 Roşiori, care constituia avangarda armatei române. Conform ordinelor de operaţie, exact la ora 12, în ziua de 5 august 1919, Brigada a 5-a de Roşiori, compusă din Regimentele 2 şi 7 Roşiori, comandată de generalul M. Constanţa, într-o ţinută măreaţă, în cadenţa unui marş executat de plutonul de trompeţi, pe cai albi ca zăpada, înainta pe strada principală din centrul Budapestei, sub razele strălucitoare ale soarelui. Pe balcoane, pe la ferestre şi pe străzi era o imensă masă de cetăţeni unguri. Pe strada principală, largă de 50—70 de metri, era atîta populaţie, încît de abia putea să înainteze coloana armatei române. Pe feţele populaţiei se putea citi o deosebită bucurie, bucuria că scăpau şi ei de anarhie. De la balcoane se aruncau flori.
O mare de raze solare se revarsă asupra coloanei de roşiori români, se reflectă pe caii albi şi pe lăncile strălucitoare în dreapta şi în stînga. Iar pe feţele soldaţilor strălucea satisfacţia că au răzbunat moartea a o mie de ostaşi români din grupul generalului

Moşoiu, ucişi mişeleşte de unguri prin surprindere. O paranteză : trupele româneşti din Ardeal nu au avut misiunea să lupte cu trupele ungureşti, şi mai ales nici nu au avut de gînd să ocupe Budapesta, fiindcă trupele ungureşti se retrăseseră din Ardeal peste Tisa, în afară de regiunea Maramureşeană, unde armata ungară a căutat să opună o rezistenţă armatei române ; însă, între 1—5 Aprilie 1919, ele au fost respinse peste Tisa, prin punctul Hust în Cehoslovacia. Dar fiindcă ungurii au atacat prin surprindere trupele româneşti de sub comanda generalului Moşoiu, omorîndu-ne peste o mie de ostaşi, armata română a ripostat ; a înconjurat toate diviziile ungureşti, le-a dezaramat şi a ocupat Budapesta.
Dar genialitatea românească este cunoscută şi în apus, genialitate care a fost fala poporului, din care fac parte, de exemplu : inventatorul avionului Traian Vuia, părintele avionului cu reacţie Aurel Coandă, dramaturgul francez Eugen Ionescu, renumitul sculptor Brîncuşi, ale cărui opere sunt plătite de diferite muzee cu sute de mii de dolari, marele compozitor George Enescu. Tot român a fost şi vestitul strateg Frunză, care a învins atîţia generali dintre ruşii albi şi a salvat revoluţia din 1917. Nu ştiu dacă nu cumva marele om de ştiinţă Capiţă, e tot român. Iar azi ne bucură cînd posturile de radio din capitalele principale ale lumii difuzează entuziasmul publicului cunoscător şi al criticilor de artă, cu privire la marile talente româneşti, care se ilustrează pe scenele teatrelor cu renume mondial : Teatrul Metropolitan din New York, Washington, Scala din Milano, Paris etc. Aceste talente apreciate de public şi de criticii mondiali ai artei sunt : Anatol Vieru, Elena Cernei, Angela Moldoveanu, N. Herlea şi alţii. Dar cîte valoroase genii nu se pierd în întunericul străinătăţii ? Pentru a descoperi aceste valori ale neamului, trebuia să fim uniţi cu toţii — şi această unire nu se putea înfăptui decît prin luptă.
Începînd cu anul 1906, cînd a izbucnit prima revoluţie rusească, dacă nu ţinem socoteală de mişcarea revoluţionară a „Decembriştilor" din anul 1825, la care au luat parte unele elemente româneşti, lupta poporului românesc din Basarabia, pentru drepturile naţionale pe care le-a avut pînă în anul 1812, s-a intensificat. Numărul luptătorilor din toate colţurile provinciei s-a înzecit. Se ducea o luptă dîrză în aşteptarea momentului prielnic, cînd urma să ne reunim cu patria noastră România. În anii revoluţiei din 1906—1907, mişcarea românească începută la Chişinău de vlăstarii înaintaşi ai poporului, curînd a străbătut marile masse populare. Cu ajutorul presei scrise în limba română (deşi cu litere ruseşti), această mişcare străbate cu repeziciune toată Basarabia, pînă în cele mai îndepărtate localităţi din nordul judeţului Hotin ca : Văncicăuţi, Noua-Suliţa, Cerlena-Mare, Stroeşti, Răchita etc... Una din cele mai grandioase manifestaţiuni populare, îmi stă şi acum înfiptă în memorie. În una din zilele sărbătorilor Crăciunului, toată populaţia — bărbaţi, femei şi copii, din comuna Cerlena-

Mare, jud. Hotin,— s-a adunat în piaţa mare a satului şi, după lungi discuţii şi acuzări la adresa poporului rusesc, a luat hotărîrea de a interveni către autorităţi, să clădească o şcoală încăpătoare pentru toţi copiii şi să se predea învăţătura în limba română. Apoi, în massă, cu primarul în frunte, foarte liniştiţi şi cu vorbe bune, au pus în vedere celor vreo 20 de negustori străini, venetici, ca în termen de o săptămînă să-şi lichideze întreprinderile lor negustoreşti şi să plece acolo de unde au venit. Cu toate acestea, a doua zi dimineaţa a sosit în satul nostru un escadron de soldaţi ruşi, sub comanda unui căpitan, cu scopul de a potoli pe răsculaţi, dar au rămas uimiţi văzînd că în sat era cea mai perfectă linişte, că nimeni n-a fost atins cu un pai, şi discuţiile cu negustorii au fost prietenoase. În cuvintele amicale li s-a pus în vedere negustorilor să plece, fiindcă sătenilor nu le convenea negustoria străinilor şi că ei doresc să-şi organizeze un comerţ propriu pe bază de cooperaţie. În felul acesta au discutat cu căpitanul atît primarul satului cît şi negustorii străini. Peste o săptămînă negustorii plecaseră, iar satul a organizat cooperative proprii. Asemenea manifestaţiuni şi hotărîri de a se introduce limba maternă în şcoli, biserică şi în administraţie, au avut loc pretutindeni. În unele sate aceste manifestaţiuni aveau o amploare şi mai grandioasă. Se luau hotărîri şi se trimiteau telegrame guvernului din Petrograd ; cerînd introducerea limbii româneşti în şcoli şi să se împartă pămînt ţăranilor ; un exemplu este comuna Cojuşna, jud. Lăpuşna.

Patrioţii iniţiatori ai mişcării, cu ajutorul presei ce apărea la Chişinău în limba poporului, au creat un curent formidabil pe tot cuprinsul Basarabiei. Dar ţarismul, prin foc şi sabie, a înăbuşit revoluţia, de pe urma căreia mulţi au suferit represiuni. Unii au fost întemniţaţi, iar alţii au reuşit să fugă în România. Însă flacăra revoluţiei din 1906—1907 nu s-a stins şi a aprins a doua revoluţie din 1917. Această din urmă revoluţie ne-a găsit pe noi românii mai organizaţi, mai bine pregătiţi, cu forţe mai numeroase şi am pornit la luptă cu entuziasm, pentru drepturile noastre şi, în cele din urmă, am reuşit să învingem toate adversităţile, să ne organizăm şi să fim gata pentru actul sfînt al unirii. Trebuie să spun că toate acestea se datoresc şi norocului. Fiindcă, dacă revoluţia rusă din 1917 ar fi fost condusă ceva mai mult timp de „revoluţionari", ca prinţul Lvov sau Kerenski, cu tot felul de complicaţii în luptele cu contrarevoluţionarii şi diferiţii generali albi ca Wrangel, Denikin, Kolceac etc..., nu se ştie dacă revoluţia nu ar fi fost înăbuşită. Norocul a fost că în fruntea acestei revoluţii a venit Vl. Ilici Lenin-Ulianov — luptător şi îndrumător genial. El a făcut apel la popoarele minoritare subjugate, îndemnîndu-le la luptă. A îndemnat pe revoluţionarii naţiunilor minoritare să adîncească în rîndurile popoarelor rădăcinile revoluţiei, libertăţii şi autodeterminarea popoarelor, a fost primită de noi românii dintre Prut şi Nistru, cu mare entuziasm.

Sub impresia profundă, provocată de revoluţie şi încîntaţi de

lozincile promiţătoare scrise pe steagurile ei : „Pămînt şi voie", „Afară cu războiul" şi „Dreptul popoarelor la autodeterminare" etc., marea massă de soldaţi şi ofiţeri moldoveni mobilizaţi şi repartizaţi în diferite unităţi militare de pe fronturi, precum şi în unităţile de rezervă pe tot cuprinsul imperiului rusesc, în scurt timp după revoluţie, se organizează în comitete revoluţionare moldoveneşti. Voi arăta aici măcar cele mai însemnate centre, unde militarii s-au organizat în comitete revoluţionare : la Odessa, Kiev, Sevastopol, Herson, Novo-Ghiorghievsc, Moroschi din gubernia Minsc, Iaşi, Roman, Bîrlad etc. etc. Trebuie să subliniez că în urma unor mari înfrîngeri suferite de armatele ruseşti pe întregul front german şi austro-ungar, mai ales în sectorul „Varşovia", guvernul Rusiei a fost nevoit să mobilizeze foarte multe contingente, astfel că numărul moldovenilor mobilizaţi s-a mărit foarte mult, ajungînd la 300.000 de oameni, care formau floarea şi vigoarea naţiunii noastre.

Toată populaţia rămasă nemobilizată, în frunte cu învăţătorii moldoveni şi alţi intelectuali, se organizează şi ea în comitete. Toate aceste comitete de masse moldoveneşti civile se adunau mai întîi în unităţi mici săteşti, apoi pe judeţe, culminînd cu marile congrese ce se organizau la Chişinău. De asemenea şi organizaţiile ostăşeşti moldoveneşti, după lungi discuţii în centrele mari ca Odessa, Kiev, Herson, Sevastopol, Moroschi, Iaşi, Bîrlad, Novo-Ghiorghievsc, Roman, Petrograd etc., prin delegaţii lor, la data de 22 Iunie 1917, au pus bazele unui comitet central ostăşesc moldovenesc pentru întreaga Basarabie cu sediul la Chişinău.

Se organizează şi învăţătorii, cooperatorii, preoţii şi laicii şi ţin congrese pe întreaga Basarabie.

La 6—7 Aprilie 1917 se ţine primul Congres al cooperatorilor din Basarabia şi, prin rezoluţiile adoptate cer :

a) autonomia politică, administrativă, culturală, religioasă şi economică a Basarabiei ;

b) organizarea în Basarabia a unui organ legislativ — Sfatul Ţării.

La 18 Aprilie 1917 se ţine la Odessa un mare miting, la care participă peste 10.000 de militari moldoveni. Acest mare miting cere : Autonomia politică a Basarabiei şi concentrarea şi organizarea în Basarabia a unor unităţi militare moldoveneşti, pentru a împiedica violenţele ce se produc de către trupe şi mai ales de dezertorii ruşi.

La 19—22 Aprilie 1917 se ţine la Chişinău un Congres al preoţilor şi laicilor, care cereau :

a) autonomia politică a Basarabiei ;

b) înfiinţarea unui organ legislativ naţional, Sfatul Ţării şi formarea unui Consiliu suprem administrativ — un guvern.

În lunile Aprilie, Mai şi Iunie 1917 se ţin o serie de congrese ţărăneşti pe raioane, la care se cere reforma agrară, administrativă, socială şi autonomia Basarabiei.

La 17 Mai 1917, bandele de derbedei, formate din dezertori ruşi de pe frontul român, se înmulţesc şi cuprind întregul teritoriu al Basarabiei.
Pentru a combate aceste silnicii la care este supusă populaţia moldovenească, comandamentul suprem al armatelor ruseşti de pe frontul român, generalul Şcerbaciev, (prin ordinul nr. 156,370/1917) aprobă înfiinţarea a 16 cohorte alcătuite numai din ostaşi moldoveni şi comandate de ofiţeri moldoveni, care au fost repartizate pe toate judeţele Basarabiei.
La 22 Iunie 1917 delegaţii ostaşilor moldoveni de pe toate fronturile şi unităţile de rezervă, pun bazele unui Comitet central al ostaşilor moldoveni, pentru toată Basarabia, cu sediul la Chişinău.
La 16 Iulie 1917, reprezentanţii militarilor moldoveni din armata rusească de pe frontul român, se adună la Iaşi şi cer să se convoace la Chişinău o comisie de jurişti ca să elaboreze un proiect de declaraţie a autonomiei naţionale şi teritoriale a Basarabiei.
La 20 Iulie 1917, Comisarul guvernului Kerenski la Chişinău, convoacă delegaţii tuturor organizaţiilor politice, naţionale, profesionale şi administrative, pentru a protesta şi a respinge cu indignare pretenţiunile Radei Ucrainene de a anexa Basarabia cu forţa. S-au trimis note de protest atît guvernului din Petrograd cît şi Radei Ucrainene la Kiev.
Tot la 20 Iulie 1917, a protestat în modul cel mai energic contra pretenţiunilor ucrainene şi Comitetul Central Ostăşesc Moldovenesc din întreaga Basarabie, cu sediul la Chişinău, precum şi Comitetul ostaşilor din garnizoana Odessa. Circumscripţia Odessa avea 19.000 de soldaţi şi ofiţeri moldoveni.
Pe lîngă protestele adresate Radei Ucrainene, Comitetul din Odessa a cerut cu insistenţă guvernului din Petrograd, ca populaţia românească din Basarabia să fie separată de Rusia şi să i se aprobe autonomia, în hotarele ei istorice şi etnografice.
La 28 August 1917, Comitetul Central Ostăşesc Moldovenesc cere Comandamentului suprem, generalului Şcerbaciev, să retragă din Bsarabia unităţile de rezervă ruseşti şi să aprobe mărirea numărului cohortelor de la 16 la 50, plus 20 de cohorte de cavalerie, pentru că jafurile şi violenţele bandelor de dezertori ruşi s-au înmulţit.
La 1—2 Octombrie 1917 se ţine primul congres general al ţăranilor pe toată Basarabia. Din rapoartele diferitelor regiuni se constată: că toată Basarabia este cuprinsă de un teribil curent anarhic şi de dezordine, la care administraţia guvernului Kerenski nu poate face faţă. De aceea acest congres hotărăşte să se înfiinţeze la Chişinău un consiliu provincial, compus din 100 de membri, din care: 70 vor fi moldoveni şi 30 din naţionalităţile minoritare. Pentru alcătuirea acestui consiliu, Congresul alege o comisie specială, pentru a elabora un plan de organizare.
Dar şi de data aceasta, ca şi în multe alte cazuri, hotărîrile şi rezoluţiile adoptate de organizaţiile civile nu se pot pune în practică.

Era nevoie de executanţi hotărîţi şi energici, care să se impună şi să învingă cu orice preţ toată moliciunea şi nesfîrşita vorbărie a oamenilor comozi. Şi exista o organizaţie care activa energic ; această organizaţie era Comitetul Central al Soldaţilor şi Ofiţerilor Moldoveni.
La 20 Octombrie 1917 reprezentanţii celor 300.000 de ostaşi ce se aflau mobilizaţi în armata rusească, ţin la Chişinău primul Congres ostăşesc. La Congres s-au prezentat delegaţi, cu delegaţiile legale de la unităţile respective. Congresul a durat de la *20 pînă la 27 Octombrie 1917*. Aici s-a discutat situaţia grea în care se afla Basarabia, căci de la un capăt la altul era împînzită de bande ; jafurile, furturile, silniciile şi omorurile populaţiei moldoveneşti se ţineau lanţ. Prădau mai întîi bandele izolate, dar mai tîrziu se dedau la furturi şi prădăciuni regimente întregi, cum era cazul a 2 regimente de cazaci ce staţionau în judeţul Bălţi şi un detaşament de 3.000 de soldaţi ruşi în Orhei. În timpul jafurilor am avut şi morţi : pe avocatul Murafa, inginerul Hodorogea, Mihail Razu, Baltaga şi foarte mulţi din judeţele Bălţi şi Soroca.
La data de 21 Octombrie 1917, Congresul, bazat pe considerente istorice, naţionale şi revoluţionare, proclamă Basarabia Republică Autonomă, teritorială şi politică.
La 23 Octombrie 1917, Congresul discută problema administrativă a Basarabiei şi proclamă înfiinţarea parlamentului — Sfatul Ţării — compus din 120 de deputaţi, din care 84 de deputaţi moldoveni, adică 70 % şi 30 % naţionalităţile conlocuitoare, adică 36 de deputaţi. Odată cu înfiinţarea Sfatului Ţării, se desfiinţează toate comitetele politice, în afară de cele profesionale.
La 21 Noiembrie 1917 se întruneşte primul parlament al Basarabiei autonome, într-o atmosferă înălţătoare, cu defilarea unităţilor militare moldoveneşti, precedată de un serviciu religios săvîrşit de episcopul rus Anastasie, în limba românească, pe care a învăţat-o de curînd în vederea acestui măreţ eveniment.
La solemnitatea deschiderii Sfatului Ţării au venit reprezentanţi ai tuturor organizaţiilor naţionale, politice, sociale, economice şi profesionale şi, cu toţii, au salutat Sfatul Ţării, dorindu-i spor la muncă.
La 2 Decembrie 1917, Sfatul Ţării a proclamat Basarabia Republică Democratică Federativă, cu care ocazie s-a instituit un Directorat General.
Programul de activitate a Directoratului General era extraordinar de complicat : organizarea pe baze noi a administraţiei, finanţelor, armatei, naţionalizarea învăţămîntului de toate gradele, normalizarea transporturilor pe calea ferată, pregătirea unui proiect de reformă agrară. Se impuneau măsuri drastice de luptă cu anarhia, devastările şi jafurile. Iată problemele grave şi urgente, la care trebuia să facă faţă Sfatul Ţării, prin Directoratul său general, şi toate acestea cereau o muncă permanentă de zi şi noapte. În această epocă, armata aliată rusească de pe frontul român fraterniza cu ar-

mata germană apoi, în bandă, părăsea frontul împînzind România și Basarabia.
Pe adresa Sfatului Țării soseau din partea populației de pe tot cuprinsul Basarabiei, mii de telegrame, prin care se cereau ajutor și luare de măsuri contra bandelor, pentru salvarea avutului, onoarei și chiar a vieții lor.

La 8 Decembrie 1917, Consiliul de directori generali trimite la Iași o delegație la reprezentanța Antantei, ca să ne acorde ajutor militar contra barbariei din Basarabia. Întrucît armatele rusești erau în plină descompunere, chiar și cartierul generalului Șcerbaciev era păzit de soldați români, reprezentantul Antantei ne-a promis să ne trimită o divizie sîrbească din Odessa și una cehoslovacă din Kiev, dar nici una n-a mai apărut în Basarabia, iar armata română trebuia să stea pe front, să apere singură petecul de țară neocupat de inamic. Între timp situația din Basarabia se agravează și mai mult, viața în unele regiuni devine imposibilă, din care cauză populația este nevoită să părăsească pămîntul, gospodăriile sale și să se refugieze în Moldova la : Botoșani, Dorohoi, Iași, Huși, Galați etc... Și în fine, după multele rugăminți ale delegaților Sfatului Țării, guvernul român aprobă rugămintea basarabenilor de a trimite trupe regulate, pentru a ne salva de la un dezastru, și a ne apăra împotriva puhoiului de soldați ruși, care părăsiseră frontul român și hoinăreau pe tot cuprinsul Basarabiei.

Și la 13 Ianuarie 1918, Divizia XI-a română, sub comanda generalului Broșteanu, a intrat în Chișinău. Acest gest din partea României a fost salvator pentru poporul basarabean, astfel că, în afară de cîteva ciocniri armate la Tighina, în 2-3 zile s-a restabilit liniștea și cea mai desăvîrșită ordine în toată Basarabia. După cum am arătat, trupele române au venit în Basarabia, la cererea repetată a Sfatului Țării și a Consiliului de directori generali ai Republicii Moldovenești, pentru a salva viața și avutul populației, care era amenințată în continuu de zeci de mii de dezertori din armatele rusești.

Armata română a fost întîmpinată de populația basarabeană pretutindeni cu mare bucurie. În foarte multe sate, conform obiceiului strămoșesc, populația a ieșit înaintea unităților militare cu ospățuri și cu damigenele pline cu vin, urîndu-le bun venit și, în timp de numai o oră se închega între ostași și populație o mare prietenie, ce adesea culmina printr-o horă a frăției, prin mijlocul satelor. Populația românească din satele basarabene era nespus de mîndră că pentru prima dată în viață, i se vorbea de către ofițeri și soldați în limba ei.
Armata română a fost răspîndită pe întreg teritoriul Republicii și n-a avut absolut nici o influență și nici un amestec în treburile politice ale Republicii noastre.

La 24 Ianuarie 1918, Sfatul Țării a proclamat Republica Moldovenească Democratică „Republică Independentă", iar Consiliul de Directori Generali, în „Consiliul de Miniștri" și în felul acesta Republica Moldovenească Independentă nu mai avea nici o legătură cu guvernul de la Moscova.

După ce populația a scăpat de anarhie, s-a reluat activitatea întru urmărirea scopului principal — Unirea.
Țăranii Bălțeni cer Unirea.
La 3 Februarie 1918, 18 țărani, membri ai Zemstvei județului Bălți, au pregătit o cerere, pe care au înaintat-o la 2 Martie 1918 Președintelui Adunării Generale a Zemstvei județene.
În această cerere, ei manifestă dorința „de a se uni cu țara noastră mamă, România". Iată cîteva pasaje din această cerere :

„Știind prea bine, că acum o sută șase de ani am fost furați cu de-a sila de la sînul dulce al mamei noastre scumpe, cu care am fost un trup și suflet ; știind prea bine că în vremurile acestea grele, cînd, după ce ne-a izbăvit Dumnezeu de tirania rusească, care ne-a apăsat, batjocorit și întunecat atît amar de vreme, eram să ne prăpădim în focul anarhiei-rusești, România ne-a dat ajutorul frățesc în zilele de grea primejdie, curățindu-ne de dușmani, dîndu-ne scutul, liniștea și rînduielile pierdute ; știind prea bine că, singuri sîntem și prea puțini și prea slabi pentru a ne putea cîrmui pe noi înșine fără a cădea din nou sub alt jug străin, care să ne facă iarăși robi :— Hotărîm, în numele județului nostru Bălți, să ne unim din nou cu scumpa țară mamă — România —,voind să împărtășim cu ea frățește tot norocul și nevoile vieții noaste viitoare, ca și în vremurile lui Ștefan cel Mare. Această hotărîre nestrămutată și scumpă a noastră, rugăm să fie trimeasă fără întîrziere Sfatul Țării, pentru ca acesta ascultînd glasul nostru, să hotărască în grabă, în numele Țării întregi, sfînta, mîntuitoarea, mult dorită și veșnica noastră unire cu țara noastră mamă — România —, în care ne punem nădejdea, că ea ne va chezășui cu frăție deplină și dreptate, căpătată de norod, prin revoluția din 1917, Faur 1918."

Iscăliți : „Ion Scobioală, Ion Cazacencu, Simion Ciobanu, Ion Guriță, Vasile Costică, A. Filip, V. Osadciuc, D. Harconița, N. Mianu, Gh. Popovici, Ioan Sarciuc, V. Focșa, F. Grigoriev, Gheorghe Ciobanu, Ștefan Roșca, P. Soltinschi, Gh. Cucoș, M. Moscalu."

Adunarea generală a Zemstvei Bălți votează Unirea.
La 3 Martie 1918, Adunarea generală a Zemstvei (Consiliul județean) Bălți, aleasă pe baze democratice în Decembrie 1917, sub președinția țăranului Costache Leancă, după determinarea lucrărilor prevăzute la ordinea de zi, și înainte de închiderea sesiunii, a discutat împreună cu Adunarea generală a marilor proprietari agricoli din județ, chestiunea Unirii, propusă de țăranii membri ai Zemstvei, *la 3 Februarie 1918* și, în unanimitate, au votat următoarea moțiune:
„Rezemat pe principiile proclamate de marea revoluție a popoarelor fostului mare imperiu al tuturor rușilor, care a proclamat libertatea naționalităților de a dispune singure de soarta și așezămintele

lor prezente şi viitoare, poporul Moldovenesc, prin parlamentul său — Sfatul Ţării — a proclamat în ziua de 2 Decembrie 1917, Basarabia, Republică Moldovenească... Ţinînd seama că, timp de 14 veacuri, Basarabia a fost totdeauna un trup cu Moldova din dreapta Prutului şi că soarta ei a fost de-a pururea legată de aceea a principatelor Dunărene, cu care a gustat aceleaşi suferinţe şi aceleaşi bucurii, ţinînd seama că, în anul 1812, în urma frămîntărilor sîngeroase ale tuturor popoarelor europene, Basarabia a fost smulsă, fără consimţămîntul ei, de la trunchiul etnografic al naţiunii sale de origine ; ţinînd seama de pilda splendidă, pe care tînărul Regat al României a dat-o în scurtul timp, de cînd a fost recunoscut stat independent, atrăgîndu-şi admiraţia şi iubirea tuturor popoarelor din lume şi chiar respectul duşmanului comun : Proclamăm astăzi, în mod solemn, în faţa lui Dumnezeu şi a lumii întregi, că cerem Unirea Basarabiei cu Regatul României, sub al cărui regim constituţional şi sub ocrotirea legilor lui de monarhie democratică vedem singura siguranţă a existenţei noastre şi a propăşirii economice şi culturale. Facem apel la toate adunările din întreaga Basarabie, de la Hotin pînă la Izmail, să se unească prin votul lor la moţiunea noastră şi să ceară Sfatului Ţării la Chişinău să trimată o delegaţie, cu reprezentanţi din toate adunările regionale, la Iaşi pentru a depune la picioarele tronului României, omagiile noastre de devotament şi credinţă către Regele tuturor Românilor".

Actul acesta este semnat de 99 de membri ai Adunării generale a Zemstvei Bălţi. (Cererea ţăranilor din judeţul Bălţi pentru Unire tipărită în „Cuvîntul Moldovenesc" nr. 14 din 17 Februarie 1918 din 3 Februarie 1918. Zemstva judeţului Bălţi votează Unirea Basarabiei cu România — tipărită în „Cuvîntul Moldovenesc" nr. 27 din 22 Martie 1918.)

Zemstva judeţului Soroca votează şi ea Unirea.
La 13 Martie 1918, adunarea generală a Zemstvei Soroca, precum şi Consiliul comunal al oraşului Soroca, bazîndu-se pe date istorice şi etnografice votează în unanimitate şi cu mare entuziasm o rezoluţie, prin care cere ca Sfatul Ţării să grăbească Unirea Republicii Moldoveneşti independente cu România.
Deci, după cum se vede în cele arătate mai sus, lupta pentru salvarea a aproape 3.000.000 de români subjugaţi imperiului ţarist, care era pe cale de a se pierde în haosul rusesc, a fost dîrză şi s-a dus cu mult tact şi prudenţă, nu de elementele bolşevizate şi agenţii boierilor din Regatul României după cum ne calificau în bătaie de joc imperialiştii Maclacov, Crupenschi şi compania, şi nici de marii moşieri, cum afirma comisarul poporului al afacerilor externe al Uniunii Sovietice, Cicerin şi Racovschi, preşedinte al Ucrainei, ci de însuşi poporul român din Basarabia, prin fiii săi din popor, prin aleşii săi din Sfatul Ţării. Acesta e adevărul şi de acest adevăr s-au convins în scurt timp nu numai membrii Conferinţei de pace de la Paris, ci şi opinia publică franceză, engleză, americană şi altele.

Dl. profesor E.de Maratonne delegat de către Conferinţa de Pace să se deplaseze la faţa locului în scopul de a se convinge şi a stabili adevărul, a venit la noi în Basarabia, a călătorit prin satele şi oraşele noastre româneşti, a discutat cu noi despre viaţa, obiceiurile şi tradiţiile noastre seculare, şi s-a convins că erau identice cu cele ale românilor din România liberă de pe dreapta Prutului. Deci, un om drept şi complet străin de noi, s-a convins în scurt timp că aşa zişii „apărători ai Basarabiei" erau nişte mincinoşi, care nu apărau interesele Basarabiei, ci pe ale lor personale, crezînd că în curînd va învia o nouă epocă a ţarismului şi ei îşi vor putea salva moşiile, căci Sfatul Ţării, prin legea reformei agrare, expropriase toate moşiile boierilor, împroprietărind pe ţăranii muncitori, indiferent de naţionalitate. Au fost împropietăriţi chiar şi evreii, care au vrut să muncească. Legea agrară a fost consfinţită prin decrete regale.
Sfatul Ţării, îndemnat de un puternic curent unionist al masselor populare, exprimat prin hotărîri adoptate în acest scop de diferite adunări şi obţinînd consimţămîntul guvernului român, *la 27 Martie 1918,* într-o atmosferă înălţătoare şi într-un entuziasm de nedescris, cu lacrimi de bucurie pe feţele deputaţilor şi ale celor ce au asistat la săvîrşirea acestui act istoric, măreţ şi sfînt, a votat Unirea pe veci a poporului român din Basarabia cu românii de peste Prut. (A se vedea „Note politice" de Alexandru Marghiloman, Bucureşti, volumul V din 1927, pag 228).
După revoluţia din 1917 şi ţinînd seama de conjunctura creată de acea revoluţie şi de faptul că unii vecini se deciseseră să pescuiască în apele tulburi, (mă refer la Ucraina), precum şi de o anumită situaţie creată de prezenţa în Basarabia a trupelor ruseşti timp de 4 ani, noi, poporul român din Basarabia, trebuia să facem Unirea cu patria noastră veche, România. Ne obliga legea de fier a istoriei noastre şi aceasta **cu orice preţ.** Era ultimul moment şi orice şovăire sau amînare era fatală pentru noi. „Acum ori niciodată !". Noi ne-am dat seama că, dacă am fi mai rămas sub administraţia rusească, fie ea ţaristă sau alta, nu am fi putut rezista mult timp acţiunii de rusificare şi presiunii ce se exercită asupra noastră de către sutele de mii de străini ce împînziseră toată Basarabia şi ne-am fi pierdut. La această părere am ajuns graţie celor constatate de noi şi de mulţi alţii, în urma unor călătorii efectuate prin diferite tîrguri şi sate basarabene, unde elementul moldovenesc, fără să vrea, era în contact permanent cu militarii ruşi timp de lungă durată de la începutul războiului din 1914 şi pînă în anul 1918.
Pentru realizarea acestui act măreţ istorico-naţional, noi am luptat intens timp de zeci de ani, lupta s-a dus cu mult tact şi prudenţă, o mare parte din popor cunoştea tactica şi taina, în care se desfăşura acea luptă, astfel că la sfîrşitul anului 1917 totul era pregătit pentru Unire. Noi aveam o Republică Moldovenească independentă, aveam un parlament. Noi am naţionalizat şcolile, biserica, administraţia, aveam organele noastre legale executive, aveam un consiliu

de miniştrii şi o mică forţă militară în stadiu de organizare. Toate aceste realizări ale poporului nostru, într-un mod sistematic şi în cea mai bună înţelegere între noi, stîrneau invidii în rîndurile conducătorilor altor naţionalităţi, care după aceea, ani de-a rîndul, s-au zbuciumat în anarhie şi în lupte între ei. Acest mod de organizare al românilor din Basarabia a uimit chiar şi pe genialul luptător Vl.I. Lenin ; el ne felicita şi ne îndemna să ducem lupta mai departe şi să facem tot ce ne dictează conştiinţa şi tot ce era în interesul poporului. Delegaţiilor noastre în frunte cu Pan Halipa Vl.I. Lenin le spunea : „Voi sunteţi singurii dintre popoarele minoritare care aveţi un parlament, prin acel parlament introduceţi în viaţă tot ce vrea poporul vostru ; vă puteţi despărţi de Rusia şi, dacă doriţi, vă puteţi uni cu fraţii voştri români, însă să fiţi atenţi că acolo domneşte oligarhia boierească."

Deci, în timp ce în Rusia împărţită în zeci de organizaţii albe şi roşii, se ducea un război între fraţi şi se distrugea ultima brumă de viaţă civilizată, iar cîmpiile pe tot cuprinsul ei rămîneau pîrloage, noi eram solidari, bine organizaţi şi gata pentru săvîrşirea actului Unirii. Pentru îndeplinirea actului unirii, mai aveau de îndeplinit două condiţiuni, care depăşeau posibilităţile noastre. Prima condiţie era să obţinem ajutor militar ca să curăţim ţara de bandele de prădători ce furau şi devastau avutul poporului, bande care erau formate din zecile de mii de dezertori ce fugeau de pe frontul românesc. A doua condiţie era să obţinem consimţămîntul guvernului României. După lungi rugăminţi, cele două condiţii s-au înfăptuit. În ajutorul nostru a venit armata română.

După restabilirea ordinei şi imediat şi după ce am obţinut şi consimţămîntul guvernului român pentru a ne uni, Sfatul Ţării, parlamentul nostru, reprezentantul legal al poporului din Basarabia, în mod absolut liber, a votat Unirea Basarabiei cu patria veche — România.

Votarea s-a făcut în modul cel mai democratic şi absolut liber, fără nici o constrîngere şi fără nici o ameninţare, în faţa lumii întregi şi cu mare entuziasm. Trebuie să afirm că 90 % din numărul total al deputaţilor erau de provenienţă ţărănească. În scurt timp, după ce a venit în ajutorul nostru armata română, ordinea pe tot cuprinsul Republicii s-a restabilit de la sine. Oamenii care se pretează la jafuri şi prădăciuni, sînt şi laşi. Zecile de mii de dezertori ce formau bandele de jefuitori, îndată ce au aflat că asupra lor vine o armată regulată şi disciplinată, în 2-3 zile au fugit peste Nistru în Rusia. Mici ciocniri între bande şi armata română s-au produs în sectorul Tighina. Deci, în Chişinău, cu mult înainte de 27 Martie 1918, era cea mai perfectă ordine. Toată lumea trăia liniştită şi era bine dispusă, nimeni, de pe tot cuprinsul Republicii Moldoveneşti, nu se temea că peste noapte va fi ucis sau jefuit. Fiecare cetăţean era la locul lui de muncă. Se prea poate că în ziua de 27 martie 1918, undeva într-o cazarmă de la marginea oraşului să fi fost cîţiva militari ce de obicei formează partea sedentară a unei unităţi, dar în

palatul Sfatului Ţării şi prin împrejurimile palatului, nimeni n-a văzut nici un ostaş.

În ziua de *27 Martie 1918*, ziua Unirii, în palatul Sfatului Ţării, în afară de deputaţi, funcţionari de birou şi publicul ce a asistat la acea şedinţă solemnă, era prezentă şi delegaţia din partea României, în frunte cu primul ministru A.Marghiloman.

Primul ministru A.Marghiloman şi cîţiva miniştri erau invitaţii parlamentului nostru, ca să ia act de hotărîrea Sfatului Ţării.

La sosirea în Sfatul Ţării, delegaţia română a felicitat parlamentul pentru succesele obţinute în plină revoluţie, apoi delegaţia s-a retras, iar Sfatul Ţării a început dezbaterea chestiunii aflate pe ordinea de zi şi anume: „Unirea Republicii Moldoveneşti independente cu România." S-a vorbit cu mare însufleţire, pentru şi contra Unirii. Fiecare deputat vorbea despre tot ce avea pe conştiinţă. De exemplu, şeful opoziţiei ţărăneşti compusă din minorităţi, aduse de administraţia rusească pe teritoriul Basarabiei, cazacul de pe Don, Vladimir Ţiganco, în mod liber spunea că, după convingerea lui şi a minorităţilor reprezentate de el, nu e bine să se facă Unirea în momentul acela, după părerea sa votarea Unirii trebuia amînată pentru o dată mai tîrzie, şi că el trebuie să consulte populaţia bulgară, găgăuţă şi rusă, al căror conducător era. Se vor fi minunat cei din Rusia, dacă ar fi auzit cît de liber vorbea dl. Ţiganco şi cît de democratic se duceau discuţiile în parlamentul nostru ! După ce s-a votat şi s-au numărat voturile, s-a constatat că 86 de deputaţi au votat pentru unire, trei deputaţi contra unirii şi 36 de deputaţi s-au abţinut de la vot, iar 13 deputaţi au fost absenţi, în total 138 de deputaţi. Au votat pentru unire nu numai deputaţii din blocul Moldovenesc ce îngloba numai 71 de deputaţi, ci şi deputaţii din fracţiunea d-lui Ţiganco, adică şi unii minoritari.

După numărătoarea voturilor a fost poftit în sala de şedinţă primul ministru Marghiloman cu suita sa, care a luat act de rezultatul votului cu multă bucurie, ne-a felicitat şi a plecat. Acesta a fost rolul guvernului român în actul Unirii Republicii Moldoveneşti independente cu Patria mamă — România.

În rezumat, poporul român din Basarabia, pentru a se menţine ca neam, în condiţiunile „pravoslavniciei ruseşti", a dus o luptă dîrză şi grea încă din primii ani ai subjugării sale. În anii 1906-1907, lupta s-a intensificat şi sentimentele naţionale au pătruns adînc în rîndurile maselor populare, iar de la izbucnirea revoluţiei ruseşti din 1917, întregul popor a pornit la o ofensivă pe teren naţional, social, politic, cultural şi economic. Peste tot s-au organizat comitete revoluţionare, s-au ţinut sute şi sute de adunări, mitinguri de mari proporţii, la care participau zeci de mii de moldoveni (cele de la Odessa din 18 Aprilie şi 1 Mai 1917).

Se organizau congrese pe judeţe, şi pe întreaga Basarabie s-a înfiinţat Partidul Naţional Moldovenesc, cu un program progresist, care satisfăcea interesele culturale, naţionale, sociale şi politice ale întregului popor. S-au ţinut congrese ţărăneşti, ostăşeşti, ale coope-

ratorilor, învăţătorilor, preoţilor şi laicilor. S-au ţinut adunări extraordinare ale Zemstvelor judeţene, ale Zemstvei guberniale pe întreaga Basarabie. La aceste adunări au luat parte sute de mii de delegaţi ce reprezentau întregul popor. La toate aceste congrese şi adunări, în primul rînd se cerea şcoala în limba românească şi naţionalizarea tuturor instituţiilor publice. Se cerea proclamarea autonomiei Basarabiei, ca prima treaptă în urcuş ce ducea spre Unirea Basarabiei cu România. Se cerea organizarea unei vieţi naţionale, bazată pe obiceiuri şi tradiţii strămoşeşti. Se cerea înfiinţarea unui parlament, Sfatul Ţării, care să aibă sarcina să introducă în viaţă toate doleanţele poporului, exprimate la toate adunările şi congresele.

Prin munca perseverentă a poporului, prin înaintaşii săi intelectuali creaţi de el, toate s-au îndeplinit numai de popor, îndemnat de conştiinţa naţională şi de sentimentul său patriotic, fără nici un ajutor din afară, cu excepţia că fraţii noştri ne-au curăţat ţara de bandele de dezertori, ne-au restabilit ordinea şi liniştea şi ne-au acordat consimţămîntul de a ne uni pe veci cu fraţii români de pe dreapta Prutului, prin împuterniciţii poporului — deputaţii din Sfatul Ţării.

În lupta noastră din anii 1917-1918, pentru naţionalizarea şcolilor de toate gradele, a armatei şi a tuturor instituţiilor de stat, în vederea unirii, noi am avut un ajutor preţios în domeniul cultural din partea unui grup de profesori români şi mari patrioţi din Ardeal şi Bucovina. Noi, întregul popor român din Basarabia, am exprimat la timp şi exprimăm şi acuma toată recunoştinţa noastră faţă de fraţii noştri români din Ardeal şi Bucovina, care se refugiaseră la noi la Chişinău, din cauza războiului din anii 1914-1917. Aceşti români din Ardeal, în frunte cu inimosul patriot profesor Onisifor Ghibu, profesorul Matei, R. Cioflec, şi grupul de profesori din Bucovina, în frunte cu Tofan, Tupa, Iliuţă, Gavriluţă, au fost îmbrăţişaţi de noi cu toată căldura frăţească şi le-am creat condiţii de existenţă. Cu fondurile obţinute de noi la Zemstvă şi chiar cu fonduri donate de particularii români mai înstăriţi, s-au organizat cursuri de limba română în Chişinău şi în alte oraşe judeţene, pentru învăţători, profesori şi funcţionari din diferite instituţii de stat. Aceste cursuri au fost organizate de profesorul Ştefan Ciobanu, ajutat de profesorul Onisifor Ghibu. La cursuri au predat toţi profesorii ardeleni şi bucovineni. Pe la sfîrşitul anului 1917, profesorul Onisifor Ghibu a organizat apariţia la Chişinău a încă două ziare, „Ardealul" şi „România Nouă".

Noi, poporul român din Basarabia — Republica Moldovenească Independentă —, am avut tot dreptul de a ne uni cu fraţii noştri de peste Prut. Mai întîi pentru că noi suntem români ca şi dînşii, fiindcă noi am stăpînit această parte a Moldovei de două milenii, iar ţărîna acestui pămînt e stropită cu lacrimi de suferinţe şi îngrăşată cu sîngele moşilor şi strămoşilor noştri care l-au apărat de duşmani şi năvălitori. Cîteva veacuri în urmă, prin secolele XIII, XIV, XV,

voievozii moldoveni, Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare, Petru Rareş şi alţii au ridicat cetăţile de strajă de pe dreapta Nistrului şi îşi petreceau cele mai plăcute clipe din viaţa lor, pe meleagurile actualei Basarabii.

La data Unirii din 27 Martie 1918, cu tot sistemul de rusificare, cu tot sistemul rusesc de a strămuta sate întregi de români din Basarabia în pustietăţile Siberiei, pe Omsc, Acmolius, Irtiş, Amur etc., cu toate că funcţionarii români din Basarabia erau transferaţi în îndepărtatele gubernii din Rusia şi cu toată statistica ticluită de ruşi, noi românii, aveam între 75-80% din numărul total al populaţiei din Basarabia.

Acest adevăr îl confirmă înşişi istoricii, geografii şi etnografii ruşi.

I. Alexei Naco — istoric, fost consilier gubernial din Basarabia, în studiul său, „Cîrmuirea Basarabiei din 1812-1828", pag. 110.

II. Atanasiev-Ciujbinschi, etnograf, în studiul său „Călătoria prin sudul Rusiei" — schiţă asupra Nistrului — Petrograd, anul 1863 pag. 268-283.

III. Pompei Batiuşcov — istoric, fost director al învăţămîntului Kammerherr al Curţii Imperiale Ruse, mare patriot rus, în descrierea „Istoria Basarabiei", tipărită la Petrograd în anul 1892 pag. 34 şi 172.

IV. Semionov-Tianşanschi, vice-preşedinte al Societăţii ruse de geografie, în descrierea : „Patria noastră Rusia Nouă şi Crimeia", vol. XIV, Petrograd 1910, pag. 189.

V. Leon Casso, fost ministru al învăţămîntului, profesor universitar, în lucrarea sa „Rusia la Dunăre", Moscova 1913, pag. 228.

VI. Lev Tihomirov, scriitor, publicist în „La Russie politique et sociale", Paris 1886, pag. 41.

VII. P.P. Soroca, profesor geograf, în „Geografia regiunii Basarabia", lucrare aprobată de Ministerul Învăţămîntului, ca manual pentru şcolile secundare ruse, Chişinău, 1878, pag. 80.

VIII. N.Zozulin, publicist, mare naţionalist rus, în „Scurte informaţiuni asupra neamurilor ce locuesc în gubernia Basarabia", Moscova, 1903, pag. 175.

IX. Zaşciuc, căpitan de stat major rus, în „Materiale pentru geografia şi statistica Rusiei", Petrograd, 1862, pag.151.

X. Pavel Dicescu, mareşal al nobilimii din judeţul Lăpuşna, membru în Consiliul de stat, în lucrarea sa „O cerere şi un memoriu", Chişinău, 1907, pag.4.

XI. Nicolai Laşcov, istoric, profesor de origine ucraineană, în lucrarea sa „Basarabia", cu ocazia centenarului alipirii Basarabiei la Rusia, Chişinău, 1912, pag. 57.

Trebuie să notăm că, primii şase autori arătaţi mai sus, au afirmat că moldovenii alcătuiesc marea majoritate a populaţiei basarabene, iar cei cinci din urmă ridică procentul lor la 75% , şi mareşalul P. Dicescu remarcă : „Datele statistice din 1897 nu sunt exacte. Pro-

centajul populaţiei moldoveneşti din Basarabia este egal cu 75-80%, dacă nu şi mai mare".
Apoi dreptul nostru la autodeterminare, a ne deslipi de Rusia şi eventual a ne uni cu alte popoare inrudite, este tipărit în programul Partidului Comunist bolşevic, iar la cererea lui Vl.I. Lenin, acest punct din program a fost adoptat şi de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist. A se vedea lucrarea „Vl. I. Lenin", vol. 19, pag. 232. Dreptul nostru la unire este confirmat şi în Tratatul de Pace de la Brest-Litovsc, încheiat între guvernul Rusiei, Germaniei şi Austro-Ungariei. Prin acel Tratat se recunoaşte Statul Ucrainean, cu frontiera de apus pe Nistru, iar reprezentanţii Ucrainei la acea Conferinţă de pace au declarat că Ucraina, din punct de vedere istoric, geografic şi etnografic n-are nimic comun cu Basarabia. Deci, prin forţa lucrurilor, noi am rămas izolaţi de Rusia şi am devenit complet liberi, cum am fost înainte de 1812. La acea conferinţă am fost invitaţi şi noi basarabenii, dar din cauza unor anume împrejurări, n-am putut trimite delegaţii noştri.

Dreptul nostru la unire cu România şi de a rămîne uniţi pe veci este confirmat prin pactul „Kellog" şi prin „Pactul de definire a agresorului". Prin ambele pacte se consfinţesc hotarele ce existau atunci între state, şi nimeni nu avea dreptul să treacă peste hotarul unei ţări, fără forme legale. Ambele aceste pacte au fost semnate de toate statele învecinate, printre care Rusia Sovietică şi România. Prin aceste pacte, hotarul de răsărit al României era fixat la Nistru. Dreptul nostru la unire pe veci cu fraţii noştri români a fost confirmat de marile puteri : Anglia, Franţa, Statele Unite ale Americii, Italia şi Japonia, la Conferinţa de Pace de la Paris, la 28 Octombrie 1920, prin următoarea decizie :
„După cercetările făcute la faţa locului, din ordinul marilor puteri, în frunte cu Franţa, după primul război mondial, savantul profesor de la Sorbona, E. M. de Martonne, raportînd că : din punct de vedere geografic, etnic şi istoric Basarabia este ţară Românească, Conferinţa de la Paris examinează întreg complexul chestiunii Basarabiei, studiază memoriile prezentate de ruşi, de Statul Român şi de reprezentanţii Basarabiei, ascultă toate părţile şi hotărăşte : „Considerînd că, în interesul păcii generale în Europa, trebuie asigurată în Basarabia o suveranitate, care să corespundă cu aspiraţiile populaţiei ; considerînd că Unirea Basarabiei cu România este pe deplin justificată; Înaltele părţi contractante — Imperiul Britanic, Franţa... declară că recunosc suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei, cuprins între frontiera actuală a României, Marea Neagră, cursul Nistrului de la gura lui pînă la punctul unde este situat vechiul hotar între Bucovina şi Basarabia". O comisie specială teritorială, compusă din domnii : Tardieu, Laroche (Franţa), Martineau şi Venutelli (Italia), Crowe şi Lesper (Anglia), Seymon şi Day (Statele Unite), a stabilit hotarul României la Nistru.

În paginile precedente ale memoriului meu, am menţionat toate greutăţile create de imperiul ţarilor ruşi, care ne baricadau calea în lupta noastră spre idealurile comunismului. Cu toate acestea, începînd încă din anul 1812, făclia ce lumina calea spre românism, nu s-a stins şi ea a fost dusă cu curaj şi mare însufleţire de înaintaşii noştri, trecînd-o de la o generaţie la alta, pînă în zilele generaţiei noastre din 1917—1918, cînd s-a reuşit să se consfinţească acel suprem ideal al Unirii, ce a legat timp de 106 ani inimile tuturor generaţiilor.
Trebuie să subliniez că idealul de a ne uni cu fraţii noştri români — scumpa noastră patrie România — n-a venit nici de peste Prut şi nici de peste Carpaţi. Acest ideal a fost al nostru, al poporului român din Basarabia.
Dorul acesta de a ajunge odată şi odată la capătul suferinţelor poporului român subjugat de Rusia ţaristă, a clocotit în inimile generaţiilor trecute, timp de 106 de ani, fără întrerupere, manifestîndu-se după împrejurări, cînd mai restrîns şi domol de teama „ohranei" ruse, cînd răbufnea cu toată vigoarea şi amploarea unei mişcări de massă. Mişcarea spre libertatea şi independenţa poporului român din Basarabia a început încă cu Alexandru Sturza, fiul primului guvernator al Basarabiei Scarlat Sturza, împreună cu o pleiadă de patrioţi, cum erau Ion Başotă, Iordache Millo, N. Doni, P. Macarescu, Iancu Străjescu, Ilie Botezatu, generalul Filip Catargi, arhiepiscopul Gavril Bănulescu-Bodoni, T. Macarescu şi alţii.
Cu toţii protestau şi făceau (jalbi) plîngeri către împăratul Rusiei şi cu înverşunare apărau drepturile poporului românesc subjugat. Din cea de-a doua generaţie care ducea făclia românismului făcea parte poetul Constantin Stamate din satul Ocniţa, judeţul Hotin. Mai tîrziu făclia a fost preluată de Alexandru T. Haşdeu, din comuna Cristineşti, judeţul Hotin, şi împreună cu generaţiile mai tinere, cum erau fraţii Mihail, Gheorghe şi Vasile Stroescu, tot din judeţul Hotin, satul Trinca ; apoi Gonota, Dicescul, Matei Donici, Nicolai Caşu, Carol şi Alex. Cotruţă, etc. etc., şi cu toţii au dus făclia ce lumina calea spre românism, pînă în anul 1905, cînd a fost preluată de generaţia lui Ion Pelivan, Pan Halipa, prof. Ion Halipa, avocatul M. Gavriliţă, D. Vrabie, institutorul Profir Fală, prof. Ion Loghinescu, N. Alecsandri, T. Ioncu, Tudor Gh., avocatul S. Murafa, inginer Hodorogea, Ion Codreanu, ing. N. Codreanu, prof. Stere şi mulţi alţii.
Această pleiadă de luptători reuşeşte să unească în jurul ei generaţia din 1917—1918, tînără şi înflăcărată, un mare număr de intelectuali de provenienţă pur ţărănească, cum erau: prof. Anton Crihan, poetul Ion Buzdugan, Vasile Ţanţu, M. Catelli, prof. Scobioală, dr. Cazacliu, ing. Cazacliu, dr. Bogos, av. Bogos, Ion Păscăluţă, Gherman Pîntea, N. Cernăuţeanu, profesorul Gh. Nastas, profesorul V. Harea, subsemnatul Anatol Moraru şi mulţi alţii. Am notat numai cîţiva, căci numărul acestor intelectuali se so-

cotește cu miile. Această generație a anului 1917—1918, tînără, viguroasă și înflăcărată de țărani și intelectuali, se răspîndește prin toate regiunile Basarabiei. Ei lămuresc situația politică creată de revoluția rusească ; ei trezesc conștiința națională și massele largi țărănești ; ei pătrund în sufletul poporului, reușind să-l organizeze în unități revoluționare și să ducă cu dîrzenie lupta pînă la un sfîrșit — adică pînă la unire și împroprietărirea țăranilor. Poporul românesc de pe ambele maluri ale Prutului s-a simțit totdeauna strîns legat unul de altul ; durerea jugului străin ce apăsa pe grumazul românilor din Basarabia era împărtășită de frații lor de pe malul drept al Prutului. Așa de exemplu, în anul 1912, cînd rușii sărbătoreau aniversarea a 100 de ani de la răpirea Basarabiei, toți românii din Moldova liberă săvîrșeau parastase, îmbrăcați în haine de doliu și făceau manifestații de durere pe tot întinsul Prutului. Iar basarabenii, cînd reușeau să treacă Prutul, sărutau pămîntul românesc. Între alți povestitori despre bucuria manifestată de către cei fericiți care reușeau să treacă Prutul, dăm și un caz trăit de Alexandru Hașdeu căruia, cînd a vrut să vie în România, ca să-și vadă pe fiul său Bogdan și să asiste la serbarea ce se dădea de Academia Română în onoarea sa, administrația rusească i-a respins cererea și nu i-a dat pașaportul cuvenit. A. Hașdeu, indignat, scrie o scrisoare lui Mihail Stamati, prin care condamnă tirania rusească și între altele spune : „Orice s-ar întîmpla, eu sunt gata să plec și pe jos pentru a trece Prutul, pentru a săruta pămîntul nostru sfînt, pentru a mă închina moaștelor vitejilor noștri, pentru a mă trudi și a lupta pentru viitorul nostru."

În scrierile mele redau evenimentele cu privire la luptele duse de mai multe generații, pentru dezvoltarea poporului nostru și pentru idealul românismului, în mod sumar și răzleț. Unele evenimente de luptă, în aparență, n-aveau legături între ele și se producea impresia că aceste lupte mărețe nu erau dirijate de un for central, anume creat în acest scop. Cum ar fi cazul de a proclama o republică autonomă, iar mai tîrziu s-a proclamat o republică democratică și independentă, dar fără să se spuie în mod oficial ceva despre unire.

Toată lumea știe că mediul și condițiile de luptă pentru independență și pentru unire au fost extrem de grele pentru poporul român din Basarabia și cu mult mai grele decît în provinciile românești subjugate de monarhia Austro-Ungară : Transilvania, Banatul și Bucovina. Aceste grave împrejurări ne impuneau ca lupta noastră să se ducă cu mult tact și diplomație. Lupta aceasta a fost studiată și îndrumată după un plan ce se întocmea de un stat-major al uniuniștilor, așa zis „Ștabs-cvartira a Uniuniștilor".

Acest stat-major a fost o organizație revoluționară, absolut secretă, acolo au activat cei mai mari luptători patrioți ai neamului nostru, cu sediul la Chișinău și cu filiale în diferite localități din Basarabia : Bălți, Soroca, Orhei, Hotin etc. Membrii acestui stat-

major făceau parte din toate organizațiile revoluționare, politice, sociale și naționale de pe tot cuprinsul Basarabiei. Toată munca și toată activitatea organizațiilor pomenite mai sus erau îndrumate și conduse după un plan bine stabilit de membrii acestui stat-major. Planurile stabilite după împrejurări și după evenimentele timpului, nu puteau fi modificate de nici o influență din afară, care adesea echivala cu o săritură peste cal. Totul se studia în mod liniștit și cu multă prudență, ca să nu se producă vreo greșală de tact. În felul acesta s-a reușit ca nu numai populația românească, dar și cea minoritară să ceară parlamentului — „Sfatul Țării" — să se facă unirea Basarabiei cu România cît se poate mai repede. Tactica acestui stat-major s-a dovedit a fi foarte folositoare ; toată mișcarea națională a fost divizată în mai multe etape. La 21 Octombrie 1917, primul Congres ostășesc ținut la Chișinău a proclamat Basarabia republică autonomă. La 2 Decembrie 1917 Sfatul Țării proclamă Basarabia Republică Moldovenească Democratică. La 24 Ianuarie 1918 se declară Republica Moldovenească independentă, iar la 27 Martie 1918, Sfatul Țării declară Unirea Republicii Moldovenești Independente cu România ; votarea s-a făcut în mod liber și fără nici o presiune sau influență din afară. Capii îndrumători ai acestui stat-major au fost : Ion Pelivan, Pan Halipa, Teofil Iancu, Ion Buzdugan, A. Crihan, Grigore Cazacliu, Dr. Bogos, subsemnatul A. Moraru și alții.

Într-un apel adresat unui grup de luptători, Ion Pelivan m-a rugat să descriu detaliat activitatea așa zisului „Ștabs-cvartira a Uniuniștilor".

Eu, la timpul acela, utilizînd toate datele pe care le aveam, am descris toată activitatea acestei organizații într-o dare de seamă și am înmînat-o d-lui Pelivan, dar nu știu ce s-a făcut cu ea.

CINE SUNTEM ȘI CUM SUNTEM NOI

În anul 1968, cînd omenirea a ajuns pe cele mai înalte culmi ale științei și progresului, cînd toată omenirea de pe glob este strîns legată prin diferite interese economice, politice și culturale, cînd fiecare nație este bine cunoscută de celelalte, astfel că dacă cineva îți va spune că e din Tokio, toți știu că e japonez, dacă altul îți va spune că e din Seoul, toți vor ști că e coreean etc. etc., numai la noi și față de noi, această problemă rămîne un mister.

Ce soartă vitregă ! Ce păcate ispășim noi cei ce ne-am născut, am trăit și trăim și astăzi în afara hotarelor țării noastre ? Deși noi, împreună cu toate popoarele minoritare, am luptat să dărîmăm nedreptatea, să dărîmăm orgoliul și pofta țarismului rusesc de a supune și a robi un număr enorm de popoare străine, nevinovate, prin intrigi politice și prin forță. Dar în zadar au fost jertfele acestor revoluționari, în zadar au fîlfîit steagurile revoluției din Octombrie

1917, în lungul şi latul Rusiei, cu lozincile de libertate, fraternitate şi autoderminare pentru toate popoarele minoritare subjugate de imperialismul rusesc. În zadar a propovăduit părintele revoluţiei din Octombrie 1917 autodeterminarea popoarelor şi, în mod special a încurajat poporul român din Basarabia la independenţă şi chiar la alipirea lui la vechea sa patrie România, din al cărei trup a fost rupt.

După atîtea lupte şi atîtea speranţe, astăzi, este uimitor că noi românii ce ne-am născut în Moldova de răsărit trebuie să venim în faţa societăţii româneşti din centrul României şi să dovedim că suntem români. Eu, care m-am născut şi am trăit în mijlocul poporului român dintre Prut şi Nistru, am avut putinţa să-l cunosc. Deci, cu toată modestia ce ne caracterizează, mă simt dator să răspund la această întrebare: „Cine suntem ?" Problema e veche de tot, fiindcă imperialismul rusesc ne-a izgonit din şcoală limba noastră, ne-a baricadat orice cale spre cultură şi progres şi n-am avut putinţă să pătrundem în istoria noastră, iar cei ce izbuteau să pătrundă în şcolile ruseşti, în zadar s-au trudit să cerceteze izvoarele ruseşti. Răspunsul adevărat la întrebarea : cine suntem ? l-am găsit abia după revoluţia rusească din 1905—1906, cînd înaintaşii noştri revoluţionari au fugit în România, unde s-au adăpat la izvoarele culturii româneşti. Dacă nouă împrejurările vitrege, sub o stăpînire despotică străină, ne-au luat posibilitatea de a învăţa şi a cunoaşte trecutul nostru glorios, apoi e foarte curios că românii liberi care au avut atîtea şcoli secundare şi atîtea universităţi, nu s-au interesat de noi, fraţii lor români, ce zăceau în întuneric sub ocupaţie străină.

Poporul român dintre Prut şi Nistru, cu toate condiţiile istorice vitrege în care a trăit, şi-a păstrat puritatea neamului său. El şi-a păstrat cu sfinţenie toate tradiţiile şi datinele moştenite de la moşi şi strămoşi timp de veacuri şi milenii. Chiar şi în judeţul Hotin, unde s-au colonizat un număr mai mare de rusini, românii noştri s-au ţinut strîns uniţi şi nu şi-au însuşit nici un obicei străin. Din contra, aceşti străini au preluat multe din obiceiurile noastre, cum ar fi obiceiurile de la nunţi, botezuri şi hramuri ; dansurile, colindele şi urările de sărbătorile Crăciunului şi Anul Nou etc. etc. Treptat aceşti străini au preluat şi portul nostru românesc, pe care îl poartă şi astăzi. În jurul acestor tradiţii şi datine strămoşeşti, poporul nostru şi-a depănat viaţa secole şi milenii şi, după convingerea unanimă, aceste datine au conservat fiinţa neamului românesc. Instinctiv, ele au constituit fundamentul puternic, pe care mai tîrziu s-a clădit România Mare. Tradiţiile, ce au stat la baza vieţii româneşti dintre Prut şi Nistru, erau profund morale şi nealterate şi fără nici o infiltraţie vicioasă străină. Sufletul poporului era îmbibat cu sentimente adînc patriotice, poporul era extraordinar de ospitalier, darnic şi foarte cinstit. Spre a demonstra devotamentul şi dragostea faţă de neam şi ţară, precum şi cinstea românilor noştri voi da două exemple : un om bogat şi altul era un ţă-

ran sărac. Primul era Vasile Stroescu, care a sfidat pe toţi cei ce îşi găseau satisfacţia în cazinoul de la Monte Carlo şi în saloanele Parisului. Vasile Stroescu a moştenit o parte din avere, iar altă parte a economisit-o el, trăind o viaţă foarte modestă şi simplă. El se îmbrăca aşa de modest încît cine nu-l cunoştea, îl lua drept un oarecare ţăran din satul lui Brînzeni ; iar hrana lui de toate zilele era mămăligă cu brînză de vaci şi cu smîntînă, un pui prăjit în smîntînă sau o zeamă de găină. Cînd venea la Chişinău, de la gară spre centru, lua tramvaiul şi nu o birjă. Cînd un prieten l-a întrebat de ce procedează aşa, el a răspuns : „Tramvaiul costă trei copeici, iar birja trei ruble, şi aceste trei ruble vor fi de mare folos la vreun ţăran din Maramureş". Şi în adevăr, economiile lui Vasile Stroescu au fost de mare folos ţărănimii din Maramureş, Ardeal şi chiar din Vechiul Regat. El a înlocuit sumele din bugetul Ungariei, pentru şcolile româneşti din Ardeal. Cu concursul lui s-au construit 216 şcoli şi 96 biserici ; s-au înfiinţat şi s-au mărit numărul filialelor societăţii culturale „Astra" pînă la 300 ; s-au tipărit pentru aceste filiale 135.000 de exemplare de cărţi ale lui Ion Creangă, Vasile Alecsandri, George Coşbuc, Anton Pan etc. Cu concursul său s-au înfiinţat băncile populare din Ardeal şi cooperativele forestiere din Maramureş, la care a contribuit cu suma de aproape un milion de coroane.

Al doilea caz de cinste rară, caz văzut şi verificat de întreg satul Cerlena Mare din judeţul Hotin : un tînăr ţăran sărac, H. M.,prin anul 1904, a găsit o pungă plină cu monede de aur. Acasă, arătînd banii soţiei sale, care cu lacrimi compătimea pe păgubaş, a băgat banii în fundul lăzii, spre a-i păstra, cu speranţa că se va găsi păgubaşul. Şi în adevăr, peste un an s-a găsit păgubaşul, şi în piaţa mare a satului, de faţă fiind toţi locuitorii satului, i-au fost înapoiaţi banii.

Din diferite discuţii ce am avut nu numai cu oamenii simpli, dar chiar şi cu intelectuali, m-am convins că pe noi societatea românească nu ne cunoaşte decît foarte puţin. În cel mai bun caz suntem socotiţi ca nişte rude foarte îndepărtate şi înstrăinate şi adesea suntem insultaţi cu epitetul de „ruşi". Şi această apreciere eronată se manifestă foarte des. O apreciere de felul acesta am suportat şi eu. În Septembrie 1967 eram într-un parc de odihnă. Un grup de trei oameni în vîrstă discuta o problemă pusă chiar de mine. Era vorba de marile talente româneşti aşa de mult apreciate nu numai în ţară dar şi peste hotare. Era vorba despre sculptorul Brîncuşi, despre dramaturgul Eugen Ionescu, despre renumitele cîntăreţe Ileana Ciornei, Arta Florescu etc... Şi aşa în toiul discuţiei, unul dintre vorbitori m-a întrebat de unde sunt eu. „Din Chişinău" am răspuns. „Ah...! dacă sunteţi din Chişinău, înseamnă că sunteţi rus." Cu ce trebuia să dovedesc eu că sunt român şi nu rus ? Cum trebuia să-i conving eu pe aceşti români că oraşul Chişinău e românesc ca şi Iaşii sau Alba Iulia, Maramureşul etc.? cu diferenţa că ei sunt liberi, în ţara lor, iar noi ... Trebuia să le spun că românii din Moldo-

va de răsărit de 24 de ani muncesc din răsputeri şi astăzi au o Academie de Ştiinţă moldovenească ; că la Chişinău există o Facultate de Medicină şi un Minister al Sănătăţii Publice, unde se învaţă şi se practică în aceeaşi limbă românească ca şi la Bucureşti. Că in Chişinău sunt statuile lui Ion Creangă şi Mihai Eminescu, iar în centrul oraşului stă de strajă însuşi Ştefan cel Mare pe un soclu înalt, cu privirea spre răsărit. Dragostea eternă pentru Voevodul Moldovei n-a încetat nici o clipă. În faţa statuii lui Ştefan cel Mare, în zeci şi zeci de ani, zilnic se închină românii de acolo şi depun flori.

Cum ar trebui să explicăm şi să-i convingem pe românii din regiunile mai îndepărtate de Prut, că noi suntem români ca şi ei, că regiunea de răsărit, unde trăim noi, e românească ca şi Muntenia, Oltenia, Bucovina, Ardealul, etc. ?

Prin urmare, noi am dori să nu ni se aplice epitetul de „ruşi". Noi am dori ca românii de pretutindeni să ştie că Moldova dintre Prut şi Nistru e românească, iar populaţia ei băştinaşă pînă la 1812 era pur românească. Am dori să se ştie că, începînd cu anul 1812, data anexării noastre la imperiul rusesc, ţarismul a adus în Moldova dintre Prut şi Nistru tot felul de elemente străine ca : bulgari, găgăuţi, ucraineni, cazaci, armeni etc., pe care i-am înzestrat cu pămînt, dînd fiecărui ţăran străin cîte 60 de hectare, funcţionarilor şi nobililor, cîte 2000—3000 hectare, iar la unii pînă la 25.000 hectare. Pe lîngă aceşti colonişti, toţi funcţionarii şi chiar militarii care făceau serviciu pe teritoriul Moldovei, se căsătoreau cu moldovence şi rămîneau definitiv în Basarabia, fiindcă acolo dăduseră de belşug. Am dori ca populaţia românească din dreapta Prutului şi pînă la Tisa să facă deosebire între noi românii din Moldova de răsărit şi aceşti venetici îndrăzneţi, care apar pretutindeni aici în ţară ca insectele, în frunte, şi se recomandă : „Eu is bisaraghean", cu un accent de bulgar, rus sau ucrainean.

Dar nu despre ei scriu eu în scrierile mele, nu despre acei străini : doar în treacăt voi aminti că aceşti străini în anul 1940, cînd în urma ultimatului lui Stalin armatele române se retrăgeau din Basarabia, aruncau cu pietre în soldaţii noştri, ba au fost cazuri cînd otrăveau apa din fîntîni, ca numai după un an cît au stat sub ocupaţie românească, să devie patrioţi români. Iar la a doua retragere a armatelor române, aceşti străini au reuşit să se refugieze şi chiar cu sutele de mii în România, unde li s-a dat ajutor şi apoi cu toţii s-au angajat în diferite servicii şi adesea cu concursul ruşilor care veniseră în România.

În timp ce aceşti străini se simţeau foarte bine în România, românii de dincolo de Prut sufereau de foame. Grozăvia foametei ce a bîntuit dincolo de Prut prin anii 1947—1948, e povestită de foarte mulţi musafiri care veneau de acolo la rudele lor din România. Aşa de exemplu un medic din Tighina povestea tremurînd de emoţie că, în urma rechiziţiilor ruseşti, ţărănimea din satele noastre a rămas fără cereale, fără vite, oi, şi cai ;— le rămăseseră ţăranilor numai cîinii şi pisicile. Oamenii înfometaţi au mîncat toate vietăţile pînă şi şobolanii de cîmp zişi „ţistari". Apoi au început să usuce frunza broaştei şi o consumau sub formă de terci. În urma acestor ospăţuri oamenii se umflau şi mureau. Doctorul din Tighina spunea că în unele sate de pe valea Bîcului au rămas în viaţă literalmente trei oameni, iar restul au murit de foame. În satul, în care m-am născut eu, ţăranii au prins de veste că vine la ei echipa de rechiziţii şi au fugit prin rîpi şi au îngropat o parte din cereale, cu toate acestea au fost nevoiţi să dezgroape borhotul în putrefacţie din preajma fabricilor de zahăr Jucica şi se hrăneau cu el iar rezultatul a fost că au murit de foame 340 de oameni.

TRAGEDIA UNUI MARE NUMĂR DE ROMÂNI DINTRE PRUT ŞI NISTRU DIN PRIMĂVARA ANULUI 1944

Nu ştiu ce calcule strategice sau politice i-au călăuzit pe conducătorii României şi Marele Cartier General al Armatei în primăvara anului 1944 şi ce i-a determinat să oprească trecerea Prutului spre interiorul României a unei masse de ţărani români din judeţele Lăpuşna, Cahul şi altele. Nu numai eu, dar şi locuitorii de pe dreapta Prutului au văzut o imensă massă de ţărani, care au părăsit căsuţele şi tot avutul lor şi au dat fuga spre podul „Albiţa" de pe Prut, cu speranţa şi cu toată convingerea că vor scăpa de ocupaţia rusească, pe care au cunoscut-o pînă la saturaţie în anii 1940—1941. Oare în România nu s-au găsit loc şi posibilitate de a-i ocroti decît numai pe străini, care se recomandă : „Eu is bisaraghean"? Oare sufletele românilor erau mai împietrite decît piatra ?, de au rămas nepăsători şi surzi şi n-au auzit şi n-au văzut bocetele de femei şi copii şi n-au luat în seamă pe bărbaţi care în genunchi se rugau să fie salvaţi. Aceste scene fără asemănare, aceste lacrimi de femei şi copiii care cereau să fie salvaţi, erau ingrozitoare, această tragedie a trăit-o şi populaţia de pe dreapta Prutului. Jalea ce cuprindea tot şesul Prutului pe o suprafaţă de cîţiva kilometri pătraţi, pătrundea ca o flacără de foc în sufletele celor ce priveau. Numai conducătorii militari sau civili rămîneau reci. Ce fel de planuri întocmiseră ei, e greu de ghicit. Poate că după planurile lor, această mare massă de români trebuia să rămîie înfiptă şi mai departe în pămîntul acela românesc şi să constituie şi mai departe un drept asupra acelor meleaguri aşa de mănoase. Dar din nenorocire o parte din aceste jertfe au murit de foame, iar o altă parte sub diferite pretexte a fost transportată treptat în Rusia prin Turkestan, prin zona carboniferă de pe Doneţ etc. Îndopaţi cu tot felul de promisiuni, aceşti români nu s-au mai întors înapoi în satele lor. În ultimul timp se duce propagandă printre români ca să se mute definitiv în părţile

îndepărtate ale Siberiei şi li se oferă şi bani cu împrumut ca să-şi ridice case în fundul Rusiei. (Ştirea e din ziarul vienez „Die Presse".) Iar în locul românilor ce îşi părăsesc de mare nevoie satele lor, se aduc alte elemente : ruşi, tătari, ucraineni, şi aşa la un moment dat, Moldova va deveni Rusie curată şi abia cu un zîmbet aprobator se va spune : „Tu, Românie, vrei Basarabia ? Cu plăcere dar să procedăm în mod democratic ; să întrebăm şi populaţia dacă vrea să fie cu voi, sau cu noi."

Dacă ţarismul a robit atîtea popoare şi a anexat atîtea milioane de kilometri pătraţi de pămînt, pe baza dreptului ce l-au purtat pe ascuţişul baionetei şi al sabiei urmaşii ţarismului au altă metodă : metoda dreptăţii, fraternităţii, egalităţii şi mai presus de toate, metoda de autodeterminare, în sensul pe care îl concep şi îl doresc moştenitorii ţarismului pravoslavnic.

La întrebarea : „Cine suntem şi cum suntem noi românii din răsăritul Moldovei ?", au răspuns în parte diferiţi călători străini, care au cutreerat provincia în lung şi în lat. Aceşti călători străini au rămas profund impresionaţi de cele ce au văzut şi mai ales de modul cum au fost primiţi şi trataţi de românii noştri băştinaşi. Ei au constatat că, acest popor român dintre Prut şi Nistru şi-a păstrat cu toată vitregia soartei, chipul şi asemănarea Daco-Romană. Poporul vorbeşte limba română veche. Apoi ei descriu pe români ca oameni foarte cinstiţi, buni, blajini, corecţi în relaţiile cu semenii lor şi legendar de ospitalieri. Românii de pe meleagurile acelea sunt foarte fericiţi cînd au ocazia să găzduiască un drumeţ ; mai ales ei sunt mulţumiţi cînd găzduiesc şi ospătează un străin din lumea întreagă. După ce soseşte drumeţul, în pripă se taie găina cea mai grasă, repede se fierbe în smîntînă, iar gazda se prezintă cu un ulcior de vin din viţa de vie zisă „Rară neagră" şi astfel musafirului ospătat i se aranjază în casa cea mare un pat comod de dormit, folosind covoare şi perne moi.

Aşa-i descriu pe români mulţi călători străini, printre care neamţul Zucker, căpitanul de stat major rus Zaşciuc, academicianul Berg etc.

Caracterul, cinstea, bunătatea şi mai ales ospitalitatea sunt apreciate nu numai de străini, dar şi de românii noştri care au avut ocazia să călătorească prin satele noastre. În adevăr, aceşti români au ceva ce-i deosebesc de românii din alte provincii. Aceste lucruri le afirmă prin memoriile lor şi unii militari ca maiorul Gheorghiu şi generalul Stoica.

Dar poporul român din Moldova de răsărit n-a fost numai bun, blajin, cinstit şi legendar de ospitalier, el a fost şi un vrednic apărător al hotarului de la Nistru. Începînd cu descălecătorul Dragoş Vodă, toţi domnitorii Moldovei au populat partea răsăriteană a principatului, pe toată întinderea Nistrului, cu cei mai devotaţi şi mai buni luptători. Veacuri de-a rîndul populaţia aceasta eroică

era concentrată în jurul unor căpitănii de codru, şi pe lîngă meseria de plugar ei erau şi buni militari — apărători ai ţării — şi, cînd se ivea primejdia, cu toţii înarmaţi cu arcuri, suliţe, topoare, coase şi sape, în frunte cu căpitanul de codru, se aşezau la pîndă prin codri şi, prin surprindere, atacau hoardele năvălitoare de tătari sau de cazaci, şi pînă ce sosea domnitorul de la Iaşi sau de la Suceava cu oastea sa regulată, luptătorii ţineau inamicul pe loc. În luptele acestea mureau codrenii noştri cu miile, iar capetele lor erau înşirate în vîrful suliţelor tătăreşti pe malul Nistrului, de la Cetatea Albă, Tighina spre nord pînă la Hotin. În aceste lupte pe viaţă şi pe moarte pentru apărarea hotarului, a luptat tot poporul în jurul căpităniilor de codru şi condus de vestiţii noştri voevozi : Alexandru cel Bun, Ilieş, Petru, Ştefan cel Mare, Petru Rareş, Ion cel Viteaz etc. Cu toţii au apărat nu numai hotarul pe Nistru, nu numai viaţa şi bunurile populaţiei din Moldova de răsărit ci liniştea, viaţa şi avutul întregii ţări româneşti de diferiţi jefuitori ce cutreerau în lung şi în lat stepele răsăritului de dincolo de Nistru. Aceşti neinfricoşaţi eroi au luptat şi au murit nu numai pentru liniştea ţării lor, ci şi pentru liniştea Europei. Şi în timp ce noi luptam şi mueam apărînd poarta Europei, Europa — în liniştea asigurată de români — muncea şi progresa în toate domeniile. Dar s-a gîndit vreodată Europa la cei ce stau de strajă la poarta ei ? A ştiut oare Europa că poarta ei e împresurată cu cadavre şi cu suliţe tătăreşti înfipte în pămînt, în vîrful cărora erau capetele eroilor români ? S-a gîndit oare Europa să apere şi să susţie un drept sfînt al poporului român ? După cîte ştiu eu, Europa a urzit în spatele nostru şi în dauna noastră numai intrigi. Aşa a fost la Congresul de la Berlin din 1878, cînd Europa a dat imperiului rusesc pămîntul nostru sfînt, cele trei judeţe : Cahul, Ismail şi Cetatea Albă, şi poate că tot aşa urma să fie şi la Conferinţa de pace de la Paris din anii 1919—1920, dacă poporul român n-ar fi fost atît de dîrz şi strîns unit şi nu s-ar fi opus nu numai prin vorbe şi dovezi istorice, ci şi prin puterea sa. În perioada aceea din anii 1919—1920, singura forţă armată perfect organizată, cu un moral ridicat era cea a României. Singura armată capabilă să ocupe o capitală europeană a fost armata română, care a ocupat Ungaria şi capitala ei — Budapesta. Acest fapt — după părerea diplomaţilor noştri — a risipit toate planurile europene ce se întocmeau în culise. Şi această misiune militară ne-a fost impusă chiar de asupritorii noştri. Noi trebuia cu orice preţ să ne apărăm drepturile noastre naţionale şi istorice. Asupritorii neamului românesc erau obişnuiţi să subjuge orice popor prin forţă sau prin diferite aranjamente (şantaje) politice şi diplomatice. Astăzi omenirea progresează cu o iuţeală uimitoare. Locul săbiei şi al baionetei, l-a luat armamentul atomic, cu puteri de distrugere incalculabile. Astăzi, cînd omenirea întreagă e unită într-un for suprem internaţional, unde îşi concentrează toată puterea pentru a găsi soluţii pentru conveţuire paşnică, pentru o înţelegere dreaptă între toate popoarele, şi a asigura fiecărui popor o viaţă independentă, cu un trai

la un nivel mai înalt, imperialiştii şi colonialiştii ar trebui să se deprindă cu ideia ca şi ei să trăiască din munca lor şi a poporului lor şi să aplice măcar acuma, după 50 de ani, dreptul de autodeterminare popoarelor subjugate şi exploatate încă din timpurile ţarismului orgolios.

Ce a devenit această idee sfîntă de autodeterminare a popoarelor ; ideea revoluţiei din Octombrie 1917 care a fîlfîit pe toate steagurile şi pe toate afişele din lungul şi latul Rusiei ? Libertatea şi autodeterminarea tuturor popoarelor subjugate de imperialismul rusesc au fost piatra de temelie a revoluţiei din Octombrie. Lozinca „Autodeterminarea popoarelor din programul Partidului Comunist Rusesc a fost supusă spre aprobare de V. I. Lenin Congresului al IX-lea, astfel că această lozincă a căpătat putere de lege.

Am inserat în capitolul „Cine suntem noi românii din Moldova de răsărit ?" şi acest din urmă eveniment militar, fiindcă la această acţiune am luat parte şi noi românii din Moldova de răsărit.

Iată datele istorice despre românii dintre Prut şi Nistru, dar aceasta nu e totul. Pe vremurile acelea faima eroismului acestor apărători ai hotarului de răsărit al Ţării cu greu ajungea pînă la urechile cronicarilor, din care cauză istoria a cimentat în paginile ei numai o parte din eroismul vitejilor noştri, care îşi jertfeau viaţa şi cădeau sub ascuţişul suliţelor năvălitorilor de tot felul.

Astăzi greaua misiune de a fi în mod permanent straja apărării porţii Ţării şi chiar a porţii Europei, este înregistrată de însuşi poporul nostru în folclorul său popular. El îşi cîntă eroii şi vitejii săi în balade ; el îşi cîntă istoria sa plină de suferinţe şi jale, el îşi cîntă viaţa şi traiul său la hotarul de răsărit al Ţării. Toată această istorie a neamului nostru s-a păstrat şi s-a transmis de veacuri din generaţie în generaţie pînă în zilele de astăzi.

Cu toată vitregia vremurilor din ultimii 50 de ani, aflăm cu mare bucurie că acest tezaur al istoriei noastre se adună de zeci şi zeci de ani de către marea noastră patriotă Tatiana Găluşcă şi de moşii ei Cociorvă. 1000 sunt cîntate pe note şi înregistrate pe benzi de magnetofon. Folclorul nostru românesc este apreciat ca primul şi cel mai frumos din toată Europa, aşa s'a pronunţat renumitul folclorist şi compozitor Bartók Béla de origină maghiară.

Am dori să cunoaştem şi noi conţinutul acestui tezaur folcloric şi să ne închinăm şi noi memoriei acestor eroi ai neamului.

Dar să ne ducem cu gîndul înapoi şi să privim situaţia României din anii 1917—1918, cînd guvernul, armata şi toate serviciile, precum şi un imens număr de refugiaţi din Oltenia şi Muntenia se aflau plasaţi în cele cîteva judeţe din Moldova, unde bîntuia epidemia de tifos exantematic, cu posibiliăţi de hrană şi cazare foarte reduse, cu un nivel moral scăzut, atît în armată cît şi în sferele conducătoare responsabile. România era părăsită de aliaţii săi de la apus şi cei de la răsărit, cu o armată germană puternică şi bine înarmată în faţă, iar urmările revoluţiei ruseşti ii ingreunau situaţia şi mai mult,

mari masse de soldaţi ai armatei ruse dezertau şi, fără nici un căpătîi, hoinăreau prin toată ţara furînd şi jefuind !

Grupul de sfătuitori francezi, în frunte cu generalul Berthelot, au fost primii împanicaţi şi, la un moment dat, din „eroi" — cum le plăcea lor, să fie trataţi — se transformă în nişte fricoşi şi imploră comandamentul român să-i apere de orice primejdie şi să-i strecoare prin sudul Basarabiei spre Marea Neagră, ca să poată fugi în Franţa. (Vezi memoriile generalului Averescu).

Sunt în viaţă încă foarte mulţi români care au trăit perioada aceea de groază. România era pe marginea prăpastiei. Nici o minte luminoasă nu putea rezolva acele probleme şi să scape ţara de dezastru.

Dar în acelaşi timp poporul român dintre Prut şi Nistru, pe care conducerea României din trecut îl desconsiderase şi ignorase, a suportat fără murmur toate umilinţele, toate necazurile şi suferinţele şi a purtat în spinare toată povara ocupaţiei străine, ca pe o cruce a răstignirii, tăinuind în sufletul său dragostea de neam şi idealurile sfinte ale unirii cu fraţii români din România şi de pretutindeni, sub scutul aceleiaşi Patrii mamă. După o luptă dîrză şi indelungată, poporul român, adică ţărănimea prin înaintaşii săi intelectuali creaţi de ea, învinge toate greutăţile ce-i stau în cale şi prima dintre toate cele 170 de naţionalităţi stăpînite de ţarismul rusesc, reuşeşte să fie lăudată de V. I. Lenin, cînd i s-a adus la cunoştinţă că avem un parlament creat pe cele mai democratice baze.

Acest popor hotărît şi dîrz învinge toate obstacolele, toată opoziţia şi, treptat, trece prin toate fazele de organizare politică, socială şi administrativă, crează un parlament, unde sunt reprezentate toate nuanţele politice, toate naţionalităţile şi unde se discută toate problemele în mod absolut liber.

La 2 Decembrie 1917 se declară Republica Democratică Moldovenească.

La 24 Ianuarie 1918, Sfatul Ţării declară Republica Independentă de sine stătătoare Moldovenească.

La 27 Martie 1918, ultima fază a luptei noastre, Republica Independentă Moldovenească se uneşte cu Patria sa de baştină — România.

Temelia acestei uniri a fost dragostea faţă de fraţii noştri români. Unirea s-a făcut pe baza idealului păstrat în sufletele poporului de un veac şi ceva, fără să se ţie seama de situaţia în care se afla România din punct de vedere politic, militar sau economic.

Republica Independentă Moldovenească, fără nici o condiţie, complet dezinteresată, a îngenunchiat în faţa mamei sale România şi a rostit din toată inima : „Scumpă Românie, primeşte-mă în braţele tale."

Unirea Republicii Independente Moldoveneşti cu patria mamă România a fost un eveniment important pentru România în momentele cele mai critice şi acest eveniment a fost apreciat şi calificat nu de noi cei ce am îngenunchiat în faţa scumpei noastre mame

România, ci de cei mai de seamă patrioţi români. Aşa de exemplu, cînd delegaţia noastră compusă din Ion Inculeţ, preşedintele Republicii, dr. Ciugureanu, primul ministru, P. Halipa, secretar al Sfatului Ţării, s-a prezentat Şefului Statului cu actul Unirii, Academia de ştiinţe Română a convocat în onoarea musafirilor o adunare festivă şi, după cuvîntarea rostită de P. Halipa, profesorul Nicolae Iorga s-a sculat în picioare şi, foarte emoţionat, cu mîinile ridicate în sus, a strigat : „Fraţii noştri din Moldova de răsărit ne-au salvat..."

Sunt în viaţă încă mulţi Români care au fost martori oculari ai tragediei în care se afla Ţara Românească în acel timp.

După spusele delegaţilor noştri, toţi academicienii şi lumea care a asistat la acea şedinţă, erau aşa de emoţionaţi încît nimeni nu putea să se reţie să nu lăcrimeze.

Dealtfel, toate evenimentele acestea istorice, ce se petreceau la noi, erau aşa de emoţionante încît peste tot se vărsau lacrimi de bucurie. Aşa de exemplu, după votarea Unirii, toată asistenţa vărsa şuvoaie de lacrimi şi se îmbrăţişau unii cu alţii, cu toţii trăiau clipe înălţătoare.

La noi, în Republica Moldovenească, se găseau suficiente rezerve de pîine, carne, furaje etc.

În scurt timp după Unire, printr-un ajutor reciproc, s-au rezolvat toate problemele ce păreau imposibil de rezolvat, mai ales problema alimentară care era foarte grea în Vechiul Regat. Am început să ne vizităm unii pe alţii, între militari şi populaţie s-a închegat o adevărată unire sufletească. La nunţi, la botezuri, la Paşti, la Crăciun şi la orice sărbătoare, cu multă insistenţă erau invitaţi soldaţi şi ofiţeri şi, în cea mai perfectă voie bună, petreceau cu toţii la un loc. În curînd militari erau poftiţi să fie nuni mari sau să boteze copii.

La asemenea petreceri am participat şi eu în satele Budeşti şi Creuleni din judeţul Lăpuşna.

Prezenţa trupelor prin satele noastre moldoveneşti garanta ordinea şi înfrîna samavolnicia perceptorilor şi jandarmilor care, abia după retragerea trupelor în garnizoanele respective, au început să depăşească limitele îngrădite de lege.

Ah ! cît de plăcută a fost perioada aceea ! Armata română ne garantase liniştea, peste tot petrecere şi voie bună, viaţa poporului era în siguranţă, peste tot ordine desăvîrşită. Intelectualii noştri erau strîns uniţi în jurul Blocului Moldovenesc. Dar iată că au început să rînjească partidele dezbinătoare, cu tot vicleşugul lor politic, cu tot felul de promisiuni, care niciodată nu s-au realizat, şi, cu încetul, ne-au dezbinat şi pe noi.

CUVÎNT DE ÎNCHEIERE

Dacă cineva va citi această lucrare, rog să fiu criticat cu îngăduinţă. Eu nu sunt nici scriitor şi nici istoric, dar o durere profundă mă sileşte să scriu măcar pe scurt cîte ceva din chinuita viaţă a neamului din care fac parte. Eu îmi dau perfect de bine seama că lucrarea mea suferă de multe lipsuri. Dată fiind conjunctura în care ne aflăm o serie de evenimente au fost ocolite din diferite motive, iar multe altele nu le-am menţionat din cauză că nu mă pot baza pe o documentaţie exactă. În descrierea de faţă n-am menţionat rolul tuturor luptătorilor din mişcarea revoluţionară, socială şi naţională. Din lipsă de date precise n-am pomenit de marii patrioţi : profesor Ion Loghinescu, Lt. Vasile Moraru, Vasile Loghinescu, căpitanul de mazili Florea Vasile, Dr. Ion Bordianu, Ursachi, Ursu, Loghin etc. Deasemeni n-am amintit nimic despre Cercul Cultural Românesc din Hotin, înfiinţat de profesorul de istorie Ion Loghinescu în anul 1910, şi despre ajutorul moral dat acestui „Cerc" de către profesorul Nicolae Iorga, care ne trimetea ziarele „Neamul Românesc", „Foaia Poporului" şi diferite cărţi. Am vorbit foarte sumar despre activitatea statului major al unioniştilor din Chişinău de sub conducerea răposatului Ion Pelivan. Au fost multe evenimente în lupta poporului român dintre Prut şi Nistru pentru libertatea sa şi care trebuiesc scoase la lumina zilei.

Nu s-a scris nimic despre răscoalele ţărăneşti din codrii Orheiului, Sorocei, Lăpuşnei şi Tigheciului — conduse de Mihalcea Hîncu, Durac şi clucerul Constantin care, la 10 Noiembrie 1673, au izgonit din ţară pe Duca Vodă, care în a doua sa domnie a stors toată vlaga poporului.

Un deosebit interes reprezintă pentru noi, problema atîtor popoare străine care au năvălit în Basarabia, după ce a fost anexată la imperiul rusesc. Mai ales că aceste popoare, fiind în mod permanent protejate de administraţia rusească, cu timpul au devenit adevăraţi rusofili şi adesea acţionau în dauna intereselor poporului băştinaş moldovenesc. Regret că, în lucrarea mea, această problemă e menţionată sumar. N-am pomenit de rusinii ce locuiesc în nordul judeţului Hotin. O parte din ei au fugit la noi de robia şi exploatarea

nemiloasă ce exista în ţările lor, Galiţia şi Ucraina, iar o parte, cam nouă sate, au fost salvate de domnitorul Ştefan cel Mare de urgia tătarilor ce porniseră de pe Volga. În sudul Basarabiei au fost colonizaţi bulgari ; ei sunt de rasă finoturcă (mongolă). În timpul veacurilor al VII—IX, bulgarii s-au slavonizat. După 1812 au fost colonizaţi în judeţele Ismail, Cetatea Albă şi Tighina şi li s-au dat 450.000 hectare şi multe alte privilegii, dintre care scutirea de impozite şi de serviciul militar ; protectorul bulgarilor a fost generalul rus Inzov.

După istoricul Zozulin, în 1814, au fost colonizaţi în Basarabia şi nemţi din Landul Württenberg. În afară de cel mai fertil pămînt, nemţilor li s-au dat şi importante sume de bani, precum şi privilegiile ce se acordaseră bulgarilor.

În ceea ce priveşte populaţia rusă, stăpînitoarea Basarabiei, aceasta era compusă nu chiar din cele mai bune elemente. Despre populaţia rusească, guvernatorul Basarabiei, Timcovschi, raporta oficial superiorului său, contelui Pahlen, următoarele :

„În Basarbia au venit în diferite timpuri ruşi, fără acte în regulă şi cu o moralitate dubioasă. În anul 1834 general-gubernatorul a expediat din Basarabia în Rusia 48.000 de indivizi care nu se încadraseră în muncă şi mulţi nu aveau acte în regulă."

În afara coloniştilor menţionaţi au mai venit în Basarabia, cu scopul de a se îmbogăţi, greci, armeni, evrei etc.

BIBLIOGRAFIE

1. Istoria Rusiei
2. L. Şişco, istoric, „Povestiri din istoria Rusiei", tipărite la Petersburg în anul 1906
3. Merijcov, „Construcţia cetăţii Petro-Pavlovsc", vol XII. pag. 8
4. Leon Casso, „Rusia la Dunăre"
5. A. Zaşciuc, căpitan de stat major, „Societatea Imperială rusă de geografie, Regiunea Basarabiei"
6. L. S. Berg, academician, „Basarabia", publicată în anul 1923 la Petrograd
7. Dumitru Almas, profesor, „Miron Costin"
8. Storojenco, trimisul ţarului Alexandru I, pentru o anchetă în Basarabia
9. Svinin, trimisul personal al ţarului Alexandru I, pentru o anchetă în Basarabia
10. Karl Marx. „Despre Basarabia"
11. Loghinov, publicist şi om de ştiinţă, impresiile sale despre Basarabia
12. Alexei Naco, istoric, „Studii despre ocîrmuirea Basarabiei din 1812—1828", pag. 110
13. Atanasiev Ciujbinschi, etnograf, „Călătorie prin sudul Basarabiei în anul 1863", pag. 268—283
14. Pompei Batiuşcov, istoric, „Istoria Basarabiei", tipărită la Petrograd în anul 1892, pag. 34, 172
15. Semionov Tianşanschi, geograf, „Patria noastră Rusia Nouă şi Crimeea", Petrograd 1910, pag. 189
16. P. P. Soroca, geograf, „Geografia Regiunii Basarabiei", Chişinău 1878, pag. 80
17. Dr. Petru Cazacu, „Moldova dintre Prut şi Nistru"
18. General Kuropatkin, fost ministru de război în guvernul ţarului Nicolai II, „Probleme ale armatei ruseşti", S. Petersburg, 1910, pag. 338
19. Vasile Moisiu, „Ştiri din Basarabia de astăzi", tipărită în 1915, Bucureşti
20. Contele Serghei Witte, fost prim-ministru pe timpul ţarului Nicolai II, „Memorii publicate la Berlin" în anul 1921, vol. I, ed. II
21. Sotov, publicist rus, „Soarta rusismului în Basarabia imediat după unire", Revista „Sovremeniie Zapischi", tipărită la Berlin în 1921, pag. 265
22. Amiralul Mordvinov, Arhiva Conţilor Mordvinov, vol. IV, pag. 925
23. Amiralul Ciceagov, Revista „Russchii arhiv", asupra anului 1812, vol. II, pag. 20

24. Danilevschi, „România era un fel de stăvilar între popoarele slave şi cel rus"
25. Lev Tihomirov, „La Russie politique et sociale", Paris 1886. pag. 41
26. Zozulinov, publicist, „Scurte informaţii asupra neamurilor ce locuiesc în Basarabia", anul 1862, pag. 151
27. P. Dicescu, membru în Consiliul de Stat, „O cerere şi un memoriu" 1907, pag. 4
28. N. Lascov, istoric, „Basarabia", Chişinău, 1912, pag. 57
29. N. N. Durnovo, „Cu ocazia centenarului alipirii Basarabiei la imperiul rusesc", tipărit în cotidianul „Petersburgschie Vedomosti", nr. 118, la 27 Mai 1912
30. Zemstva judeţului Cetatea Albă, cartea „Bugeagul"
31. George Coşbuc, „Luptele de la Plevna"
32. Revista „Luminătorul" din luna Mai 1912
33. Gh. Andronache, „Figuri Basarabene"
34. Ştefan Ciobanu, academician, „Unirea Basarabiei"
35. Revistele „Viaţa Basarabiei", nr. 28 din 1917 şi nr. 3—4 din 1943

SCRISOAREA LUI PANTELIMON HALIPA CĂTRE AMBASADORUL S. U. A.

Subsemnatul, Pantelimon Halipa, fost vice-preşedinte iar apoi şi preşedinte al Sfatului Ţării Basarabiei, ministru al României, originar din Basarabia, Vă rog să folosiţi prilejul venirii în România a ministrului de externe al Statelor Unite ale Americei, ca să-i atrageţi atenţia asupra problemei Basarabiei, care a făcut parte, veacuri de-a rîndul, din Moldova şi din România un sfert de veac, dar din cauza ultimatului lui Stalin a fost zmulsă din hotarul răsăritean al României şi astăzi duce o viaţă de mizerie în URSS, ca aşa zisa Republică Socialistă Sovietică Moldovenească, sortită să fie victima politicei de rusificare a Statului zis rus, dar care înglobează peste o sută de naţiuni, supuse de ţarii Rusiei de altădată şi acum guvernate de Soviete.

Problema Basarabiei este foarte importantă pentru pacificarea Europei şi ea trebuie soluţionată pe cale diplomatică, cum a mai fost soluţionată în 1856, în urma pierderii de către ruşi a războiului din Crimeia şi cum a fost soluţionată la conferinţa de pace de la Paris-Versailles în 1919. Noi — basarabenii — am soluţionat această problemă încă din 1918, cînd Sfatul Ţării al Republicei Moldoveneşti Basarabene a votat cu 86 de voturi unirea cu România, cînd au fost numai 3 voturi contra. Sfatul Ţării a fost un parlament constituant al Basarabiei, la formarea căruia au participat toate organizaţiile politice, sociale şi administrative ale provinciei şi unde toate minorităţile naţionale au fost reprezentate prin deputaţii lor, liberi aleşi de congresele şi organizaţiile naţionale, pe aceleaşi baze care s-au practicat în toată Rusia din 1917—1918.

Problema Basarabiei este una din cele mai importante ale României şi fără soluţionarea ei nu poate fi pace statornică în această parte a Europei. Noi — basarabenii — ne punem speranţa în voinţa hotărîtoare a Americei, care rîvneşte să fie şi este puterea arbitră în toată lumea.

Prin mine — om bătrîn de 91 de ani — Basarabia face apel la Domnia Voastră, Domnule Ambasador al Americei, ca să ajutaţi soluţionarea paşnică a problemei basarabene. Basarabia Vă va rămâne recunoscătoare pentru totdeauna pentru cuvîntul Domniei Voastre, pe care îl Veţi spune în problema Basarabiei. Acest cuvînt trebuie spus şi pentru motivul că răpirea Basarabiei de către Stalin din cadrul statului român a fost un act pus la cale de dictatorul Stalin cu dictatorul Germaniei Hitler şi acest act trebuieşte anulat, cum au fost anulate la Potsdam toate actele lui Hitler.

Aş fi fost bucuros să Vă spun cuvintele de mai sus verbal, dar sunt bolnav.

Rămîn al Domniei Voastre vechi prieten, dornic de a discuta problemele la ordinea zilei.

1 Noembrie 1974
Str. Al. Donici N 32, Bucureşti
PANTELIMON HALIPA

„TRĂIASCĂ UNIREA CU ROMÂNIA" —
erau cuvintele ieşite din piepturile deputaţilor, în aplauzele furtunoase şi prelungite, la citirea rezultatului final al rezoluţiei Blocului Moldovenesc pentru — UNIREA BASARABIEI cu ROMÂNIA. Preşedintele Sfatului Ţării, Ion Inculeţ dă citire rezultatului votului :

— 86 deputaţi — pentru.
— 3 deputaţi — contra.

Iată, deputaţii din Sfatul Ţării, care au votat Unirea Basarabiei cu România :

1. Alexandri Nicolae
2. Alistar Elena
3. Buzdugan Ion
4. Buiuk Ilarion
5. Bivol Constantin
6. Budişteanu Ignaţie
7. Bîrcă Teodor
8. Bosie-Codreanu Nicolae
9. Botnarciuk Stefan
10. Buruiană Gheorghe
11. Bîrcă Teodosie
12. Bogos Vladimir
13. Budescu Vladimir
14. Baltag Alexandru
15. Valuţă Ion
16. Grosu Nicolae
17. Gafencu Vasile
18. Galiţchi Simeon
19. Ghenţul Vasile
20. Găină Andrei
21. Groapă Alexandru
22. Dragomir Dimitrie
23. Dutchevici Felix
24. Dron Dimitrie
25. Epure Boris
26. Erhan Pantelimon
27. Zubac Vitalie
28. Ignatiuc Ion
29. Inculeţ Ion
30. Ioncu Teofil
31. Crihan Anton
32. Creangă Ion
33. Chiriac Afanasie
34. Cărăuş Dimitrie
35. Codreanu Ion
36. Cazacliu Grigorie
37. Caraiman Anton
38. Cocarlă Pavel
39. Costin Ion
40. Ciorescu Vladimir
41. Cazacliu Grigorie
42. Cazacliu Vladimir
43. Lascu Vasile
44. Mămăligă Nicolae
45. Minciună Mihail
46. Moraru Anatolie
47. Moraru Alexandru
48. Marţa Dimitrie
49. Mare Gheorghe
50. Maculeţchi Mihail
51. Marghitan Dimitrie
52. Neaga Teodor
53. Năstas Gheorghe
54. Oşoian Constantin
55. Pîntea Gherman
56. Mândrescu Vasile
57. Pelivan Ion
58. Palii Efimie
59. Pascăluţă Ion
60. Picior-Mare Petru
61. Siniclie Elefterie
62. Suruceanu Nicolae
63. Silitari Timofte
64. Sberea Kiril
65. Sacară Nicolae
66. Scobioală Andrei
67. Spinei Kiril
68. Stavro Gheorghe
69. Suruceanu Teodor
70. Tudor Gheorghe
71. Tudose Ion
72. Turcuman Grigore
73. Uncu Teodor
74. Halipa Pantelimon
75. Herţa Teodor
76. Ţurcan Leonida
77. Ţanţu Vasile
78. Cernăuţeanu Nicolae
79. Ciornei Nicolae
80. Cijevschi Vasile
81. Cerescu Vasile
82. Cernof Nicolae
83. Soltuz Nicolae
84. Stere Constantin
85. Munteanu Zamfir
86. Sucevan Iacov

Deputaţii din Sfatul Ţării, care au votat contra Unirii Basarabiei cu România :

1. Balmez Ştefan (Bulgar)
2. Osmolovski Arcadie (Ucrainean)
3. Starenki Mihail (Ucrainean)

CUPRINS

Halipa Pantelimon. Moraru Anatolie

H 18 Testament pentru urmași : Mărturii și doc.: Pentru șc. medie. Prez. graf. de A. Macovei.— Ch : Hyperion, 1991— 176 p.

ISBN 5—368—01446—5

Această carte reprezintă o analiză concludentă a stării sociale în Basarabia de după 1812 și este un document veridic al evenimentelor de pînă și după 1918. Autorii reînvie cu lux de amănunte panorama mișcării de eliberare națională din acest ținut așezat în calea tuturor relelor, evocă prin mărturii și documente activitatea „Sfatului Țării" în contextul atmosferei de înaltă tensiune din acea vreme. Cartea constituie un manual de învățătură, un avertisment și un testament de veghe pentru generațiile viitoare.

H $\frac{4802000000—181}{M756 (10)—91}$ 121—92 **CBB 63.3(2M)**

Pentru școala medie

PANTELI MON HALIPA
ANATOLIE MORARU

TESTAMENT PENTRU URMAȘI

Pictor *Alexandru Macovei*

Redactor *T. Bragă*
Redactor artistic *E. Barașcov*
Tehnoredactor *V. Ciobanu*
Corector *A. Raicu*

FI №. 4832

Dat la cules 11.01.91. Bun de tipar 26.09.91.
Formatul 60×90¹/₁₆. Hirtie pentru cărți și reviste.
Garnitură „Baltika". Imprimare ofset.
Coli de tipar 11.00. Impr. crom.-conv. 11,12.
Coli editoriale 13,26. Tirajul 100.000 (tranșa I. 1—70000)
Comanda Nr. 10016. Prețul 3 rub. 50 cop.

Editura „Hyperion"
277004, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare, 180.

Departamentul de Stat al Republicii Moldova
pentru edituri, poligrafie și comerțul cu cărți.
Combinatul poligrafic. 277004,
Chișinău, str. Mitropolitul Petru Movilă, 35.

PANTELIMON HALIPA
ANATOLIE MORARU

Testament pentru urmaşi

CHIŞINĂU „HYPERION" 1991

CBB 63.3(2M)
H18

4802000000– 181
H ——————— 121—92
M756(10)—91
ISBN 5–368—01446—5

INTOARCEREA LUI PANTELEIMON HALIPA

Că Eminescu n-a scris în două limbi odată, este de la sine înțeles.

Că scriitorul nostru numărul unu și-a zis întotdeauna român și a luptat pentru curățenia, frumusețea, perfecțiunea și demnitatea limbii române, se știe.

Că el s-a folosit numai de alfabetul latin, nu pune la îndoială nimeni.

De ce dară noi, care ne considerăm urmași ai lui, ne-am pomenit, iar uneori ne mai pomenim și azi în situația neștiutorilor de istorie a Patriei, în particular a culturii, literaturii, limbii strămoșești ?

De ce s-au purtat, iar pe ici-colo se mai poartă discuții dacă limba noastră e română, dacă alfabetul cel mai potrivit limbii noastre e cel latin și dacă noi, moldovenii de dincoace de Prut, sîntem români ?

Concetățenii noștri moldoveni s-au deprins cu cele ce le-au fost insuflate cu toată stăruința unei ideologii totalitariste pe parcurs de ani și decenii și nu se pot debarasa de conștiința care le-a fost formată, de fapt — deformată. Adică nu toți, ci numai acei căzuți în întregime în mrejele deznaționalizării. Anume aceștia nu cercetează documente asupra istoriei Patriei, se complac în cunoștințele însușite la școală, inclusiv la cea superioară, supusă aceleiași ideologii, și de aceea întîmpină cu ostilitate afirmații și adevăruri menite să le răstoarne mentalitatea veche, de fapt — învechită.

Dacă ar dispune de cărți în care e scris adevărul și dacă, avîndu-le, le-ar studia cu creionul în mînă, ei ar înțelege relativ ușor totul : și faptul că limba noastră e română, și acela că alfabetul nostru cel mai potrivit este alfabetul latin, și faptul că noi înșine sîntem români.

Conlocuitorii noștri ruși, ucraineni și de alte naționalități s-au lăsat induși în eroare de *Sovietskaia Moldavia* și de alte organe de presă rusești, republicane și orășenești, și habar n-au de istoria meleagului nostru, de rusificarea intensă și nemiloasă căreia am fost supuși de la 1812 (transnistrenii — de încă mai demult), de alte adevăruri acum descoperite spre cunoștința tuturor doritorilor. Aceștia au rîs, iar pe ici-colo mai rîd și azi de noi, moldovenii, că ne-am trăda naționalitatea și chiar și limba.

Și unii, și alții greșesc din cauza lipsei de informație autentică, amănunțită și convingătoare.

Noi rămînem exact aceiași care am fost, vorbim aceeași limbă pe care am vorbit-o pînă acum, atît că abia acum am înțeles cu adevărat și abia acum putem spune răspicat că limba noastră e română și că noi sîntem români. (De fapt, n-ar

trebui să vorbim în continuare agramat. În acest sens poate ne vom... româniza cîte puţin, în pofida tuturor acelora care o fi dorind să ne audă bîlbîind o limbă moldo-rusească de te strînge în spate.)

Deci, nu trădăm nimic. Pur şi simplu, privim lucrurile adînc şi adevărat.

Şi ca acest lucru să-l poată face toţi doritorii, avem nevoie de cărţi bune, purtătoare de adevăr. Purtătoare de informaţie aidoma aceleia cuprinse în cartea lui Pantelimon Halipa şi Anatolie Moraru *Testament pentru urmaşi*.

Cînd am făcut rost de această carte, am citit-o într-o singură seară, rupînd cît a fost nevoie şi din noaptea respectivă.

Lectura este de-a dreptul captivantă. Informaţia abundă, patosul expunerii te angajează totalmente.

Pantelimon Halipa este basarabean de-al nostru, născut la Cubolta. A fost, iar prin cartea de faţă rămîne un mare luptător pentru un destin omenesc al meleagului său şi al nostru.

În paginile cărţii învie viaţa poporului de pe ambele maluri ale Nistrului, cu osebire din timpurile cînd mai întîi Transnistria, iar pe urmă şi Moldova de la răsărit de Prut au nimerit în ghearele ţarismului rus.

Pantelimon (mai scurt — Pan) Halipa a stat la leagănul parlamentului nostru din 1917—1918, numit *Sfatul Ţării*. El scrie în chip detaliat, manevrînd cu nume, cifre şi fapte concrete, despre anii de zbucium cînd acea parte a Moldovei, care s-a numit cam impropriu Basarabia, a fost pusă în situaţia obiectivă de a alege între Ucraina duşmănoasă şi România frăţească. (Nu ne facem iluzii în privinţa purtării nemiloase a jandarmilor şi perceptorilor pe teritoriul dintre Nistru şi Prut. Ci alegem, şi noi, între Ţara din sînul căreia fuseserăm smulşi în 1812 şi o alta, cu care nu avuseserăm niciodată nimic comun.)

Publicarea cărţii lui Pan Halipa la Chişinău înseamnă întoarcerea curajosului fecior al poporului nostru acasă, de unde a lipsit atît de mult.

Şi avem convingerea că acest *Testament pentru urmaşi* face parte dintre cărţile care varsă multă lumină asupra trecutului neamului nostru.

Lectura lui va influenţa în bine orizontul de cunoştinţe al concetăţenilor noştri.

Ca şi orizontul conlocuitorilor noştri ruşi, ucraineni şi de alte naţionalităţi, dacă îl vor citi cu bunăvoinţă, cu atenţie şi, mai ales, cu acea curiozitate spirituală, care asigură lecturii şi plăcerea cuvenită, şi utilitatea rîvnită de oricine se apleacă asupra paginii de carte.

Ion Ciocanu

Post scriptum. Cartea din care am extras textele tipărite în continuare a fost editată în 1967 la München de Johann Urwich. N-am retipărit din ea totul, n-am reprodus fotografiile însoţitoare textelor, ci numai paginile aparţinînd lui Pan Halipa, aşa cum le-a înregistrat bunul său prieten de viaţă şi de luptă Anatolie Moraru.

Dreptul de autor ni l-a cedat, contra unei părţi de tiraj, feciorul lui Pan Halipa, actualmente trăitor la Bucureşti, pe nume Nicolae.

I. C.

Capitolul I

CAUZELE MIŞCĂRILOR REVOLUŢIONARE ÎN RUSIA

Pînă s-a ajuns la marea fericire adusă de revoluţia din 1917, redau pe scurt cîteva date istorice din trecutul Rusiei care explică pentru ce mişcarea revoluţionară din Rusia, începînd cu mişcarea aşa zisă a „decembriştilor" din 1825, a tot crescut şi s-a lărgit încontinuu pînă în 1917. În această mişcare se înglobau din ce în ce mai mult largi masse de muncitori din industrie şi muncitori ţărani.

Rusia a trecut şi ea prin faze grele şi tulburi în decursul istoriei sale. Erau perioade în care ruşii apelau la străini, ca să vie la ei şi să-i cîrmuiască. Astfel, prin anii 862—880, a fost trimisă în Scandinavia o delegaţie rusească şi s-a adresat prinţilor Variagi cu următoarele cuvinte: „Ţara noastră e mare şi bogată, dar nu-i nici o rînduială în ea, veniţi şi ne cîrmuiţi pe noi"*) Şi au venit trei prinţi cu numele de: Ruric, Igor şi Oleg şi s-au instalat în cele trei principate ale Rusiei, dar dezordinea şi samavolnicia în Rusia a continuat şi populaţia rusească se zbătea în mizerie şi sărăcie. Mai tîrziu, situaţia s-a agravat şi mai mult.**) În anul 1240 au năvălit tătarii şi Rusia, ocupată de tătari, o ducea şi mai greu. Ocuparea Rusiei de către tătari a durat aproape trei secole şi ţara a fost slăbită de tot, nu numai din punct de vedere economic. În decurs de aproape trei secole de ocupaţie, tătarii au avut o influenţă şi din punct de vedere moral. Caracterele tătăreşti au lăsat în sufletele ruşilor o amprentă asiatică. Acest fapt se recunoaşte de istoricul rus L. Şişco, vezi povestirile din istoria rusă, tipărită în editura „Munca şi folosul", în anul 1906, la Petersburg.

Abia după retragerea tătarilor a început Rusia să se redreseze. S-a instalat dinastia Romanov. Din veacul al XVII-lea Rusia ţaristă devine un stat militarist, absolutist, şi acaparător, Începînd cu anexarea Ucrainei de către ţarul Alexei Mihailovici Romanov, în anul 1654, sub lozinca ortodoxismului, imperiul rusesc treptat subjugă diferite popoare creştine. Mai ales cînd era vorba de

*) Din istoria rusească.
**) Din istoria rusească.

popoare supuse turcilor, pe țarii ruși îi cuprindea mila și puneau stăpînire pe ele.

Treptat, țarismul rusesc ocupă cu forța enorme teritorii străine de la Marea Baltică la Marea Neagră și de la Marea Galbenă pînă dincolo de Caucaz pînă la Prut și Dunăre, pînă în Galiția și Prusia, subjugînd milioane de locuitori.

Așa au acaparat un vast teritoriu de multe milioane de km pătrați, ce cuprindea o sută și ceva de naționalități, printre care români[1], bulgari, finlandezi, estonieni, turci, letonieni, lituanieni, tătari, nemți, evrei, gruzini, inguști, armeni etc. și o mulțime de naționalități din Siberia, Caucaz, Manciuria etc. etc.

Veacuri întregi, țarismul rusesc a exploatat puterea de muncă și avutul acestor popoare. Prin aceste jafuri poporul rusesc și-a construit o fațadă strălucită și luxoasă.

După aceste anexări, Rusia țaristă avea nesfîrșite bogății : padurile din Siberia și Arhanghelsk, cărbunii din Ucraina și Polonia ; petrol din Caucaz — Bacu, vin, fructe și tutun din Basarabia, Caucaz, Ucraina și Crimeea, bumbac din Turchestan, grîu, orz, ovăz etc. din Basarabia, Ucraina și Don, aurul, platina, argintul, plumbul și blănurile scumpe din Siberia.

O mare parte din aceste imense și bogate teritorii Rusia le-a anexat sub pretextul că-i scapă pe creștini de păgîni.

Toate aceste imense energii ale mîinii de lucru a muncitorilor și marile bogății ce se găseau pe teritoriile anexate, au permis imperialismului țarist absolutist să introducă la curtea țarilor, precum și în mediul nobilimii ce înconjura curtea, cel mai strălucit lux.

S'au efectuat lucrări fantastice, cu prețul a mii de vieți omenești.*) S-a construit capitala Petersburg, într-o regiune mocirloasă, unde nu era nici teren solid și nici piatră prin apropiere. Materialele de construcție, inclusiv piatra, se aduceau de la mari distanțe. În apropierea orașului Petersburg s-a construit și cetatea Petro-Pavlovsc (Petro-Pavlovskaia[2] creposti). Toate aceste construcții fantastice și enorm de costisitoare, țarismul rusesc le făcea pentru a străluci și a se făli în fața Europei, folosind munca popoarelor subjugate. Se construiau catedrale cu acoperișuri de aur (de ex. catedrala din Varșovia); s-au construit, în afară de capitala Petersburg, și alte orașe, ca de pildă : Odessa, Herson, Libava, Port-Artur etc.; s-a construit din ordinul Ecaterinei a II-a Ermitajul, apoi muzeul Alexandru al III-lea și altele.

*) Așa de exemplu Merjcov, în lucrarea sa, vol. XII pag. 8, descrie construirea cetății Petro-Pavlovsc, care a costat 100.000 (una sută de mii) de morți sau pierduți.

[1] Autorul a ortografiat foarte multe cuvinte cu litera „â". Pentru a înlesni lectura cititorului nostru, redacția a schimbat-o cu litera „î", excepție făcînd doar cuvîntul „român" și derivatele lui. (N. red.)

[2] Ortografia numelor și toponimelor s-a păstrat ca la autor, afară de cazurile unde se cerea de unificat. (N. red.)

Toate aceste lucrări erau concepute și executate de cei mai mari arhitecți din lume.

S-au umplut orașele cu statui ale țarilor și țarinelor, generalilor, conților, conteselor și ale tuturor nobililor ce înconjurau pe țar, între care mult proslăvitul Călăreț de Aramă — vestita statuie equestră a lui Petru cel Mare — cu spatele spre orașul Petersburg și cu fața spre mare. Simbol pentru viitor al stăpînirii mărilor și oceanelor.

În timp ce la curtea țarilor și la palatele celor ce-l înconjurau pe țar domnea luxul cel mai mare, strălucirea și bogăția, cei 180.000.000 (una sută opt zeci de milioane) de țărani și muncitori erau goi și flămînzi. Sufereau cu toții, dar mai mult sufereau acei creștini ce fuseseră eliberați de țarism în numele principiilor înălțătoare ale pravoslavniciei și milei față de creștini, și îndată după aceea sub ocrotirea țarismului, deveneau robi.

SUFERINȚELE ȘI SĂRĂCIREA POPORULUI ROMÂN PROVOCATE DE INVAZIA ARMATELOR RUȘEȘTI DIN ANUL 1806

Cu mult înainte de anul 1812, popoulația românească, indiferent din ce clasă socială făcea parte, suferea groaznic din partea armatelor de ocupație rusești ;— suferea, dar tăcea.

Bietul nostru popor era prima jertfă adusă întru îndeplinirea testamentului lui Petru cel Mare. Prin anul 1709, cu ocazia războiului ruso-suedez, armatele rusești sub suprema comandă a împăratului Petru I cel Mare, se deplasează spre sud. Luptele decisive se dau la Poltava (în Ucraina) între armatele rusești și cele suedeze, de sub comanda regelui Carol al XII-lea, și succesul obținut de Petru cel Mare asupra lui Carol al XII-lea îl îmbată pe Țar. El constată entuziasmat că regiunea sudică, cu clima ei dulce și vecinătatea cu Marea Neagră, este mai favorabilă pentru o activitate economică decît nordul. El și-a dat seama că, dacă ar stăpîni în întregime Marea Neagră, ar putea extinde contactul cu lumea apuseană și că schimburile de mărfuri s-ar putea face pe scară mare cu lumea întreagă. Din nenorocire pentru Rusia cheia ieșirii spre Marea Mediterană era în mîinile imperiului turcesc. Și atunci imperialismul țarist și-a pus problema izgonirii turcilor de pe malurile strîmtorilor Bosforului și Dardanelelor, iar pentru aceasta trebuia ocupat cu orice preț Constantinopolul.

Deci, dorința și testamentul lui Petru cel Mare pentru urmașii săi era ca să ocupe Constantinopolul și să deschidă o fereastră rusească spre mări și oceane, folosindu-se pentru atingerea acestui țel de toate mijloacele.

Împăratul Alexandru I al Rusiei, gelos față de isprăvile Ecaterinei a II-a, care ocupase și ultimul teritoriu polonez în 1792, împingînd hotarele Rusiei pînă la Nistru, se crede în stare să devie executorul testamentar al lui Petru cel Mare și să ocupe Constantinopolul.

În acest scop, în 1806, armatele rusești năvălesc spre sud și ocupă Țările Românești. De atunci, suferințele poporului românesc devin permanente. Enorma povară de aprovizionare cu alimente și furaje a armatelor rusești cade în spinarea țăranului român. Mii de harabale țărănești, încărcate cu produsele muncii poporului român, erau obligate să urmeze armatele rusești dincolo de Dunăre prin Balcani, pînă la Marea de Marmara. Acest chin al poporului român impresiona pe toată lumea, chiar și pe ruși.

În lucrarea sa „Rusia la Dunăre", pag. nr. 227, fostul ministru al țarului Nicolaie al II-lea, Leon Casso, printre alte suferințe ale poporului român, scrie și următoarele : „Nu e greu ca țăranul român să-și amintească că încă nu de mult, el cu harabalele (căruțe trase de boi) lui, încărcate cu alimente și furaje, parcurgea în urma convoiurilor rusești distanța pînă la Marea de Marmara și în apele acestei mări își scălda boii lui albi."

După eforturi teribile și jertfe inutile, țarismul s-a convins de imposibilitatea de a cuceri Bosforul și a pune piciorul la Marea Mediterană, și n-a reușit să-i momească pe slavii: sîrbi, bulgari, muntenegreni, croați etc. de a se lipi de imperiul rusesc. Și această nereușită o punea pe seama poporului român. Pe români îi considerau ca pe un cui înfipt între Rusia și popoarele slave din Balcani. Pentru acest lucru rușii ne urăsc; ne-a urît țarismul și sfetnicii lui, dar nu poporul rus, care nici nu știa că noi existam. Și această dezinteresare a poporului și a administrației rusești din Petersburg față de Basarabia s-a dovedit a fi o realitate, nu numai în anii de agitație,—cînd țarul Rusiei, Alexandru I, dorea să anexeze Basarabia la imperiul rusesc, fără vre-un drept de cucerire cu sabia, nici prin cedare de bună voie sau prin dreptul primului ocupant și nici prin dreptul ginților — dar și o sută de ani după anexare.

Tot în lucrarea sa „Rusia la Dunăre", pag. 228, Leon Casso scrie : „De la data anexării Basarabiei la imperiul rusesc și pînă ce a fost publicat studiul unui ofițer rus, Zașciuc, cam prin anul 1862, rușii nu știau nimic despre Basarabia. Unii credeau că Basarabia e în Asia, iar alții o confundau cu Gruzia. Pînă astăzi toate datele ce se transmiteau la centru despre Basarabia, nu corespundeau adevărului și realității. Așa de exemplu în „Anuarul Rusiei", redactat de serviciul statistic de pe lîngă Ministerul de Interne, pe anul 1910, erau trecute toate naționalitățile ce locuiau pe teritoriul Basarabiei, iar despre moldoveni, care constituie marea majoritate a populației din Basarabia, nu scria nici un cuvint. Iar cițiva ani în urmă, Departamentul Casației Civile scotea o hotărîre, precum că Basarabia și cu Moldova din dreapta

Prutului erau parte integrantă din imperiul bizantin, neținînd seama că puterea împăraților din Constantinopol niciodată n-a depășit Dunărea spre nord." — Am încheiat citatul.

Conducătorii țarismului rusesc, împreună cu iscusitul grec Capodistria, erau convinși că Basarabia va constitui pentru ei prima treaptă în drum spre cucerirea Bosforului și va alcătui prima etapă spre a pune mîna pe Balcani. Dar acest vis nu s-a împlinit și din această cauză planurile politice rusești s-au modificat simțitor. S-a renunțat la cucerirea Bosforului, iar scopurile lor politice s-au redus numai la grija de a-i ajuta pe slavii din Balcani, și în primul rînd de a apăra religia pravoslavnică a slavilor sîrbi și bulgari.

Apărarea slavilor de sub dominația otomană era îngreunată prin faptul că poporul român, din ambele jumătăți ale Moldovei (adică Moldova de pe dreapta și stînga Prutului), precum și cel din Valahia, îi despărțea pe slavii de sud de cei de nord și împiedica contopirea lor frățească. Această constatare o face chiar și un diplomat rus, cu numele F. P. Fonton, în amintirile sale de la Marele Cartier General al armatei de la Dunăre. Redăm textul acestor gîndiri aflate în lucrarea „Rusia la Dunăre", a lui L. Casso : „Poporul acesta român* anume caracteristici aparte, și nu pot să ascund — scrie el — că uitîndu-mă pe hartă, mă întristez, că aceste opt milioane (8.000.000) de români, cu totul străini slavilor, s-au instalat aici pe stîncile munților Carpați și formează un fel de cui între neamurile slavonești și împiedică contopirea lor." Și mai departe, cu un ton mai ridicat, spune : „Ei, dacă în locurile acestor români ar trăi sîrbi și bulgari, cît de simplu s-ar fi rezolvat problema Răsăritului și a slavilor," neprevăzînd, desigur, marile greutăți de care trebuia să se lovească diplomația rusească mai tîrziu în legătură cu țările slave din Balcani.

Dar, prin anul 1807, pofta imperialismului rusesc de a anexa tot ce vedea cu ochii, scade. Napoleon I se împotrivește imperiului rusesc, el nu admite ca Țările Românești să devie colonii rusești ; în anul 1807 se încheie între Napoleon I și împăratul Alexandru I o înțelegere, așa zisa înțelegere de la Tilsit, prin care Alexandru I se obliga să retragă toate trupele de pe teritoriul Moldovei și Valahiei.

Imperialiștii ruși privesc influența lui Napoleon I în toată Europa cu neliniște. Cercurile conducătoare rusești sunt îngrijorate și le scade moralul ; în loc să se gîndească la anexarea Țărilor Românești și celor Balcanice, pofta lor se reduce la anexarea măcar a Basarabiei.

---

* **La autor lipsește verbul : are, întrunește. (N. red.).**

DENATURAREA ISTORIEI DE CĂTRE ISTORICUL BATIUŞCOV

În legătură cu afirmaţia falsă a unor istorici ruşi, precum că în Basarabia au trăit slavi şi nu români, citez din lucrarea „Rusia la Dunăre" a lui L. Casso, pag. 229. Iată ce scrie autorul : „Naţia aceasta de origine romană supără nu numai pe diplomaţi, dar şi pe slavofili: unul din ei, Batiuşcov, nega adevărul istoric şi făcea sforţări spre a dovedi că primii locuitori pe teritoriul Basarabiei erau slavi, care între timp au deprins graiul latinesc, iar altul, Danielevschi, care nu risca să meargă aşa de departe în ipotezele lui şi prefera să respecte principiul naţionalităţii, contrazicea pe Batiuşcov şi sfătuia guvernul rusesc să dea înapoi Basarabia României". Care era logica rusului Batiuşcov ? De la cine ar fi putut învăţa limba latinească slavii lui Batiuşcov, dacă în Basarabia n-ar fi fost români încă din secolul al doilea al erei noastre ?

Mai departe, la pag. 229, L. Casso scrie: „Nu demult un corespondent militar, A. P. Kuropatkin, făcînd bilanţul războaielor noastre din Balcani contra turcilor, a constatat că Rusia a atins hotarele ei naturale încă din 1792, adică la Nistru, conform tratatului de la Iaşi, care dădea Rusiei malul stîng al rîului Nistru".

Dar înainte de a trece la evenimentul tragic de anexare a Moldovei de răsărit la Rusia, trebuie să amintim pe scurt despre psihoza ce i-a cuprins pe ţarul Rusiei Alexandru I şi pe credincioşii lui sfetnici de a cuceri şi a supune alte popoare şi alte teritorii. Pentru a paraliza şi a face imposibilă influenţa Franţei în Statele Româneşti şi în ţările Balcanice, orgoliosul ţar al Rusiei, Alexandru I, împreună cu consilierul său permanent, prinţul Ciortorîjschi (dracu roşcat), au întocmit un plan ca să întemeieze la sud de Dunăre, pe teritoriul stăpînit de turci, unele state pravoslavnice, sub protectorat rusesc, iar pentru a atinge acest scop, era absolut necesar să anexeze Moldova şi Valahia ale căror teritorii să fie complet unificate cu teritoriul rusesc. Planul a fost întocmit încă în anul 1802 şi nu era numai o schiţă generală, ci era un perfect plan de acţiune. Conform acestui plan, o armată rusească cu un efectiv de 100.000 de soldaţi trebuia plasată la frontiera sud-vestică a Rusiei, pentru ca la momentul potrivit să pătrundă în Moldova şi Valahia şi să ocupe cetăţile de pe dreapta Nistrului şi de pe Dunăre, pînă la Belgrad. Acest plan a fost executat în 1806, de către baronul Budberg, ministrul de externe din Rusia. Şi pentru ca în interiorul Ţărilor Româneşti această barbarie să fie văzută prin prisma pravoslavniciei şi a milei, şi să fie primită de populaţia românească cu simpatie trebuia instalată o administraţie rusofilă, care să ducă o campanie favorabilă ruşilor şi să combată orice agitaţie, care n-ar fi favorabilă Rusiei. În acest scop se hotărăşte să-i înscăuneze în Moldova, pe prinţul Alexandru Moruzi şi, în Valahia, pe Constantin Ipsilanti, doi

fanarioţi rusofili, devotaţi ruşilor. Pentru executarea acestui plan, a fost trimis la Constantinopol iscusitul diplomat rus Italinschi, şi, cu concursul marelui dragoman de pe lîngă sultanul turc, prinţul Dumitru Moruzi, om foarte capabil şi cu mare influenţă asupra sultanului Soliman III, şi cu tot felul de făgăduieli de pace, în anul 1802 reuşeşte să înlăture pe vechii domnitori Suţu şi Calimachi, şi să-i instaleze pe o durată de cel puţin 7 ani pe Alexandru Moruzi în Moldova şi pe Constantin Ipsilanti în Valahia,— oameni de încredere ai Rusiei şi înverşunaţi francofobi. Pe lîngă aceste măsuri de a induce în eroare populaţia românească, predecesorul prinţului Ciortorîjschi, baronul Budberg, ministrul de externe al Rusiei, ordonă consulului său de la Iaşi, Podofinic, să înfiinţeze în Principate o organizaţie politică secretă, pentru a pregăti invazia armatelor ruseşti. Conform ordinului ministrului rus Budberg către consulul din Iaşi se prevedea ca nu numai să se organizeze agenţii secrete, dar se poruncea ca imediat să se pornească în Ţările Româneşti la o propagandă intensă că Rusia e binevoitoare faţă de Ţările Româneşti şi Turcia. Iar în nota către puterile străine, odată cu ordinul către generalul Mihelson, de a trece Nistrul, dl. ministru de externe Budberg enumera motivele care au silit Rusia să recurgă la asemenea fapte, şi anume schimbarea domnitorilor, constrîngerea navigaţiei pe Marea Neagră, apariţia armatelor turceşti la Dunăre şi pregătirile militare în cetăţile învecinate.

Dar această sete a ţarului Rusiei, Alexandru I, de a subjuga popoare străine, slabe, sărăcite şi fără putere de a se apăra, era în contradicţie cu spiritul şi planurile lui Napoleon I, care nu admitea ca Ţările Româneşti să fie înghiţite de Rusia. Şi pentru a contrapara planurile Rusiei, Napoleon I trimite la Constantinopol pe talentatul său sfetnic, generalul Sebastiani, cu misiunea de a zădărnici planurile Rusiei cu privire la Moldova şi Valahia, şi să convingă pe Sultan să înlăture pe cei doi domnitori, Alexandru Moruzi şi Constantin Ipsilanti din scaunele domneşti ale Moldovei şi Valahiei, şi să fie înscăunaţi în Principatele Româneşti foştii domnitori Suţu şi Calimachi, ambii rusofobi. După o lungă şi dibace luptă diplomatică, cu toată opunerea influentului prinţ dragoman, Dumitru Moruzi, generalul Sebastiani reuşeşte să-i înlăture pe Alexandru Moruzi şi pe Constantin Ipsilanti, şi să instaleze în scaunele de domnie din Ţările Româneşti pe foştii domni Suţu şi Calimachi.

Înlăturarea domnitorilor rusofili, Alexandru Moruzi şi Constantin Ipsilanti, din scaunele domniei Ţărilor Româneşti, a stîrnit uimire şi o adevărată furtună de indignare la curtea Imperiului rusesc, şi atunci de urgenţă se trimite la Constantinopol diplomatul rus Italinschi, pentru a folosi toată influenţa sa faţă de Sultan şi ilustrul şi talentatul dragoman Dumitru Moruzi. Italinschi a pus în vedere Porţii că, înlăturarea acelor doi domnitori e considerată de Rusia drept o încălcare a înţelegerii din anul 1802, şi a cerut ca domnitorii Alexandru Moruzi şi Constantin Ipsilanti

să fie readuşi în scaunele lor. În caz contrar, Rusia va fi nevoită să se amestece în treburile Turciei, iar pe de altă parte generalul Sebastiani îl susţinea pe Sultan contra Rusiei. În această situaţie, Poarta prefera un război cu Rusia, decît să anuleze decizia, prin care erau numiţi Calimachi şi Suţu.

Drept consecinţă, în urma presiunilor Rusiei şi ale Franţei asupra Turciei, cu privire la schimbarea domnitorilor din scaunele domneşti ale Moldovei şi Valahiei, relaţiile dintre Rusia şi Turcia se înrăutăţesc din ce în ce mai mult ; armatele ruseşti staţionate în vecinătatea Principatului Moldova, conform planului întocmit cu cîţiva ani în urmă, la data de 11 noiembrie 1806 au trecut Nistrul în dreptul tîrgului Moghilău, iar la 15 Noiembrie în acelaşi an ocupă Cetatea Hotinului. Această acţiune militară a Rusiei de a ocupa Moldova şi Valahia s-a produs în mod pripit şi înainte de a fi primit din partea Sultanului Turciei un răspuns la ultimatumul Rusiei, de a instala din nou în scaunele Principatelor Româneşti pe foştii domnitori A. Moruzi şi C. Ipsilanti, ambii devotaţi ruşilor. Cu toată dorinţa arzătoare a ţarului Rusiei, Alexandru I, de a pune stăpînire pe Principatele Româneşti, datorită acţiunii diplomatice a lui Napoleon I, şi mai ales datorită marşului lui Napoleon I spre Moscova, planurile Rusiei nu s-ar fi realizat, dacă trădătorul grec, prinţul Dumitru Moruzi, marele şi influentul dragoman de pe lîngă Poartă, n-ar fi forţat lucrurile. Acest grec, D. Moruzi, a grăbit conferinţa de pace din Bucureşti, să ia cît mai repede hotărîrea prin care Basarabia să fie anexată la Rusia. Această grabă se explică şi prin faptul că Napoleon I cu trupele sale înainta spre Moscova, şi că sferele superioare ruseşti, împreună cu ţarul Alexandru I, înclinau să renunţe la anexarea Basarabiei, iar amiralul Ciceagov, noul comandant al trupelor ruseşti din Basarabia, plecînd din Petersburg spre postul său de comandă, avea în buzunar aprobarea ţarului Alexandru I să renunţe la anexarea Basarabiei. Dar cînd amiralul Ciceagov a ajuns la Bucureşti, tratatul prin care Basarabia se anexa la Rusia, era deja semnat.

Această grabă s-a datorat grecului D. Moruzi, care susţinea interesele Rusiei.

D. Moruzi fiind în serviciul Turciei, în calitate de „raia", avea permanent grija ca să nu fie înlocuit şi să nu cadă în disgraţie şi era mereu preocupat de situaţia familiei sale, care avea nevoie de ajutorul Rusiei pentru a se menţine în scaunele domneşti ale Principatelor Româneşti.

În anul 1812 s-a preocupat şi de candidatura lui proprie pentru un scaun domnesc, dar în loc de domnie l-a pîndit moartea, fiind ucis de un călău turcesc. (Vezi lucrarea lui Leon Casso „Rusia la Dunăre", pag. 20—23.)

ANEXAREA MOLDOVEI DINTRE PRUT ŞI NISTRU DE CĂTRE IMPERIUL RUS

Toată lumea, şi cu atît mai mult ruşii, care ocupau Moldova încă din 1806 şi pînă în 1812 cu armatele lor, ştiau foarte bine că teritoriul dintre Prut şi Nistru avea denumirea de Moldova de pe stînga Prutului, şi împreună cu teritoriul din dreapta Prutului forma Principatul Moldova. Conform tratatului de la Tilsit din 1807 încheiat între Napoleon I şi ţarul Rusiei, Alexandru I, Rusia se obligase să evacueze şi să retragă trupele din Valahia şi Moldova. Adică armatele ruseşti urmau să se retragă peste Nistru în ţara lor, dar ceva mai spre toamna anului 1807, la o a doua conferinţă ce a avut loc la Paris, diplomatul rus, Tolstoi, a ridicat din nou problema retragerii trupelor ruseşti peste Nistru, şi cu această ocazie diplomatul Rusiei a afirmat că Rusia va respecta obligaţia de a retrage trupele sale din Moldova şi Valahia, dar a cerut să rămînă ruşilor măcar Basarabia, despre care nu se vorbea nimica în tratatul de la Tilsit, ştiind precis că acea fâşie de teren din sudul Moldovei avea o denumire locală „Bugeacul" sau Basarabia, în amintirea voievodului Basarab — şi că Moldova nu era acea fâşie de teren cu denumirea de „Basarabia". Diplomaţia rusă, cu o vădită rea credinţă, a indus în eroare conferinţa de la Paris, precum că Basarabia, acea fâşie de teren între Chilia, Cetatea Albă şi Dunăre nu face parte din Moldova şi ruşii s-au străduit să convingă conferinţa că acea fâşie se extinde de la Dunăre înspre nord pe rîurile Prut şi Nistru şi se mărgineşte la nord cu hotarul imperiului Austro-Ungar. În felul acesta Rusia a obţinut aprobarea forului de la Paris de a nu evacua teritoriul zis Basarabia de pe stînga Prutului.

Academicianul rus L. S. Berg, în cartea sa „Basarabia", la pag. 2, califică afacerea aceasta ca un succes diplomatic rusesc. Astfel încît, conform tratatului de la Tilsit şi de la Paris din 1807, Rusia a evacuat Valahia şi Moldova de pe dreapta Prutului, iar Moldova de pe stînga Prutului, botezată de ea cu un nume fals „Basarabia" şi care nu-i aparţinea, a rămas sub jugul ţarismului rusesc. Şi bietul popor moldovenesc din această parte a Moldovei a continuat să sufere mai departe. El suferea moraliceşte, suportînd tot felul de umilinţe ; el suferea şi materialiceşte, fiindcă trebuia să aprovizioneze armatele ruseşti cu tot necesarul. Sufereau cu toţii, dar tăceau, fiindcă ruşii spuneau că vin la noi în numele creştinismului, iar românii îi credeau şi sperau că ruşii în adevăr vin la noi cu gînd curat, pentru a-i feri de păgînismul turcesc. Dar mai ales credeau românii că miloasa, pravoslavinca Rusie îi va izbăvi de fanarioţi, care prin diferite mijloace murdare şi intrigi, ce adesea duceau pînă la crime,*) ajungeau la cîrma ţării, pe care

* Am observat asteriscuri la pag. 13, 15, 39, 41, dar notele lipsesc. Multe note sînt incluse direct în text. (N. red.).

o storceau de averi, îmbogățindu-se și răsplătind din belșug pe vizirii turci, care îi favorizau și îi mențineau în diferite posturi înalte, unde jefuiau avutul poporului.

Adeseori acești fanarioți reușeau să înduplece chiar pe sultanii turci ca să le încredințeze posturi de domnitori în Țările Românești. Instalîndu-se pe teritoriul românesc, acești fanarioți, ca niște lipitori, sugeau toată vlaga poporului român.

Îndată după anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la imperiul rusesc, populația, în massă, fugea în Moldova de pe dreapta Prutului, la păginismul otoman. Pentru a opri această fugă, împăratul Alexandru I a recunoscut dreptul țăranilor de a rămîne liberi și mai departe, adică să nu fie robi, să nu fie iobagi, cum erau țăranii din Rusia, adică să nu fie „crepostnoi". De asemenea li s-au recunoscut și boierilor toate drepturile și privilegiile avute înainte. Dar fuga țăranilor și a boierilor în Moldova aflată sub suzeranitate turcească, nu s-a oprit, și, atunci, țarul Alexandru I, vrînd să îndulcească întrucîtva viața din această parte a Moldovei, a scutit pe timp de cîțiva ani pe moldoveni de plata impozitelor și de serviciul militar. În 1818 acordă o autonomie locală. Se constituie un sfat superior local, în care majoritatea consilierilor după lege o are elementul moldovenesc local, dar din sfatul superior făcea parte vice-regele, guvernatorul, vice-guvernatorul și încă doi consilieri numiți de Petersburg. În acest sfat superior se discutau și se luau hotărîrile în limba românească și rusească. Toată administrația civilă era în mîinile moldovenilor. Ispravnicii din județe (un fel de prefect), care erau nu numai administratori, dar și judecători, la început se alegeau de moldoveni. Astfel că toate organele conducătoare ale administrației acestei provincii subjugate de ruși în acea perioadă, erau recrutate din partea boierească, care în totalitatea ei era românească și care nu cunoștea limba rusă. Primul guvernator al provinciei a fost Scarlat Sturza, un bătrîn de optzeci de ani, bolnăvicios, slab și fără putere de muncă. Deci, în conducerea superioară se alegeau români, cu toții vorbeau numai românește și ceva limbă greacă. Mai tîrziu, fiii nobililor au început să vorbească limba franceză sau germană ; e de notat că limba ocupanților ruși nu o cunoștea nimeni și nici nu interesa pe nimeni. Dar această stare de lucruri n-a durat mult. Încetul cu încetul situația se schimbă, în locul guvernatorilor români se numesc guvernatori generali ruși, care nu cunoșteau limba românească, nu cunoșteau legile și nici obiceiurile locale. Începînd cu primii guvernatori ruși, se lansează o campanie de ponegrire, de critici și de denunțuri la adresa moldovenilor. Generalii guvernatori, Harting, Bahmetev, Inzov și mai ales vice-guvernatorul generalul Vieghel și alții sunt furioși că, începînd cu elementele din conducerea supremă a acestei provincii dintre Prut și Nistru, toți vorbesc numai românește și pentru acest motiv moldovenii sunt reclamați și considerați inculți. Abuzurile guvernatorilor ruși și supușilor lor se înmulțesc, iar moldovenii sunt nevoiți, la rîndul lor, să reclame și ei, fac cerere apărîndu-și drepturile și demnitatea.

Guvernul din Petersburg ordonă anchete, iar la toate anchetele anchetatorii se îngrozesc de cele constatate : peste tot abuzuri și tîlhării. Cu toate instrucțiunile Petersburgului referitoare la modul cum să se ancheteze, anchetatorii sunt nevoiți să raporteze adevărul că toată vina pentru proasta administrare cade asupra guvernatorilor ruși și că moldovenii nu aveau nici o vină.

Așa, în vara anului 1815, sosește la Chișinău anchetatorul Svinin. La fața locului, el ia cunoștință cum se administra provincia în trecut, înainte de a fi anexată la Rusia, apoi Svinin se deplasează la Iași, pentru a se convinge de cele spuse la Chișinău și de buna administrație din Moldova. Aci, la Iași, Svinin discută problema cu domnitorul și cu mitropolitul Moldovei. Cu toate instrucțiunile date lui Svinin la Petersburg, el constată că toată vina pentru proasta administrație a Basarabiei cade asupra generalului guvernator rus Harting și nu asupra boierilor moldoveni, scrie el :**)

„Greșelile în administrația Basarabiei se explică nu prin vina boierilor moldoveni, ci prin vina guvernatorilor ruși." Dar mai mult decît o serie de abuzuri, pe anchetatorul Svinin îl impresionează faptul că din Basarabia populația moldovenească fuge peste Prut și trece în Moldova cu miile.

În rapoartele lui Svinin, direct către țarul Alexandru I, se notează că într-un singur an din județul de hotar Tighina au fugit 900 de familii, din județul Codrilor au fugit 290 de familii, iar din județul Hotin au fugit 3.359 de familii de români. Nu mai puțin e îngrijorat de această emigrațiune și generalul Kiselev care, făcînd o inspecție a graniței sud-vestice, este tulburat de cele constatate și înaintează țarului următorul raport : „Ași dori ca Majestatea Voastră să binevoiască a da ordin ca să se constate cîți locuitori au fost în 1812 cînd s-a încheiat pacea, cîți bulgari după aceasta au venit la noi și cîți din ei au fugit spre apus, preferînd jugul turcesc, fiind foarte grea pentru ei administrația noastră." Suferințele țăranilor de prin județe erau insuportabile, dar ei, de frică să nu fie și mai rău jefuiți de ispravnici, se temeau să-i divulge. Cu toată tăcerea țăranilor, aceste jafuri erau cunoscute la Petersburg, în urma raportului făcut de către generalul Kiselev, direct țarului Alexandru I, raport în care scrie textual : ***)

„Acolo, în Basarabia, totul se vinde, totul are preț, ispravnicii sunt nevoiți să jefuiască, fiindcă ei singuri plătesc pentru un post ce îl ocupă de la 20.000 la 30.000 ruble."

În urma acestor jafuri constatate, generalul guvernator Harting este dat afară în 1816 sub pretextul că e bolnav.

De jafurile și asupririle la care erau expuși românii noștri din Moldova dintre Prut și Nistru, erau impresionați nu numai călătorii străini, ci și rușii și chiar însuși împăratul Alexandru I. Așa după patru ani de guvernare a generalului Harting, împăratul

în rescriptul său către mitropolitul Gavril, cu ocazia numirii noului conducător al Basarabiei, cu titlul de vice-rege, generalul Bahmetev, scria următoarele: „Sunt profund nemulțumit că toate intențiile mele bune nu s-au realizat și neregulile, mai ales în unele părți, au ajuns la apogeu, din care cauză oameni nevinovați își lasă căsuțele și tot avutul lor și fug de la noi, căutînd adăpost peste hotar."

Rescriptul are data de 1 aprilie 1816, tipărit în lucrarea lui Stadnițchi, pag. 289 și în lucrarea lui Leon Casso „Rusia la Dunăre", pag. 213.

Iar lui Bahmetev, vice-rege al provinciei, împăratul îi scria: „Odată cu schimbarea primului guvernator, lucru ce devenise necesar în anul 1813, în ocîrmuirea acestei provincii au apărut toate viciile: pe de o parte ea a fost lăsată pe mîna oamenilor nepricepuți, iar pe de altă parte pe seama funcționarilor incorecți și interesați."

Un alt anchetator rus, Storojenco, scria: „Nu se vede că populația din Basarabia ar fi progresat, dimpotrivă cînd în anul 1806 au venit armatele noastre rusești, starea populației era înfloritoare, guvernatorii nu fac nimic decît abuzuri." Citat din lucrările comisiei arhivelor statului, Chișinău, vol. II, pag. 170.

În mîinile guvernatorilor și ispravnicilor (prefecți) ruși, Moldova dintre Prut și Nistru devenise un cîmp de exploatare și afaceri personale. Toți acei ce o vizitau erau uimiți de cele constatate. Populația era exploatată și sărăcită.

Deci, rușii recunosc că, în loc de fericirea care se promitea românilor prin propaganda rusească, ei au adus populația la cea mai groaznică sărăcie.

Dar practic nu se lua nici o măsură de îndreptare a lucrurilor. La mici intervale de timp se schimbau guvernatorii și ispravnicii și se numeau mereu alții tot mai săraci și mai lacomi.

Deși în aparență împăratul Alexandru I își manifesta dorința ca Moldova dintre Prut și Nistru să fie guvernată în mod cinstit, ca regimul să fie cît se poate de suportabil și ca populația să se simtă bine, aceasta nu era o dragoste deosebită ce ar fi avut-o față de populația noastră, ci pentru a demonstra față de alte popoare, după cum se exprima chiar el, că sub domnia țaristă lumea trăiește fericită și aceasta se făcea cu scopul ca să atragă și alte popoare la imperiul țarist. E vorba de popoarele slave.

Împăratul Alexandru I a dat amiralului Ciceagov o plîngere a locuitorilor din Moldova împotriva armatelor lui Kutuzov, spunînd:

„Nu mai pot să permit mai departe asemenea grozăvii."

Deci, cine își poate imagina ce suferințe și nenorociri veniseră pe capul bietului popor românesc, dacă însuși țarul care patrona toată această barbarie, se îngrozește. Dar generalii ruși nu se sinchisesc și nu se îngrozesc cînd sumedeniile de care încărcate cu alimente și furaje pentru armate erau trase de circa 30.000

de bărbați și femei, flămînzi și desculți. La protestul românilor de a se pune capăt acestor barbarii nemaipomenite în istoria omenirii, generalii ruși spuneau cu sînge rece că pe ei nu-i interesează cine este înhămat la car, animale sau oameni, ci totul e ca acestea să fie transportate. (Karl Marx și Leon Casso „Rusia la Dunăre", pag. 126—127, după o scrisoare a lui Ciceagov.)

Amiralul Ciceagov, călătorind prin Moldova în primăvara anului 1812, se mira de numărul mare de case părăsite și sate distruse de armatele rusești.

Cu toată dorința țarului exprimată prin rescriptele sale, treburile administrative mergeau din ce în ce tot mai rău.

Guvernatorii și ispravnicii județeni (prefecți) ce de acum se numeau de către guvernatorii ruși, administrau provincia noastră după bunul lor plac. În urma neregulilor constatate de anchetatorul Svinin, guvernatorul Harting e dat afară sub pretextul că e bolnav, iar în locul lui este numit cu împuternicirea de vice-rege generalul Bahmetev, avînd ca ajutor de guvernator pe grecul Catacazi, rudă cu Ipsilanti, de origine greacă. Dar nici guvernarea lui Bahmetev n-a dat roade. Această guvernare a fost și mai proastă decît a lui Harting. În cele din urmă el este învinuit de contrabandă. Afacerile din jurul vice-regelui Bahmetev sunt inițiate de soția sa și sunt implicați tot felul de greci, polonezi, armeni, evrei etc. Bahmetev este dat pe mîna justiției, însă judecata nu-l condamnă și, în anul 1820, el este scos din serviciu pe caz de boală.

După Bahmetev este numit guvernator generalul Inzov, slab și nepriceput în treburile administrației. Prezența lui în acest post a fost inutilă, toată activitatea lui s-a rezumat la sădirea pomilor pe marginea drumurilor.

Guvernul din Petersburg, nemulțumit de modul cum este administrată această provincie, recurge la un alt demnitar al timpului, contele Vorontov, guvernatorul Rusiei de sud, cu sediul la Odessa, căruia i se încredințează suprema supraveghere a administrației acestei provincii. Contele Vorontov a îndeplinit această funcție din anul 1823 pînă în anul 1844.

Pentru a se informa despre cele ce se petrec în provincia care îi era încredințată pentru buna administrare, ordonă și el să i se raporteze tot ce se petrece acolo și, în curînd, i se aduc la cunoștință realitățile. Așa de exemplu: o personalitate înaltă, cu numele de Longhinov, în scrisoarea sa din 4 august 1824, care se păstrează în arhiva contelui Vorontov, scrie din Chișinău: „Situația economică a Basarabiei era mult mai bună sub conducerea moldovenilor decît sub conducerea rusească în timp de 15 ani. Aici, în regiunea Basarabiei, unde încă e barbarism, oameni fără vină sunt băgați în închisori, bătuți, jefuiți și arși."

Notă: Lucrarea lui Leon Casso „Rusia la Dunăre", pagina nr. 222.

În, 1829, Mihailovici Danilevschi, în „Russcaia starina", vol. 79, pag. 182, scria:

„Acum 11 ani am fost în Basarabia, dar de atunci n-am mai găsit nici o schimbare." Notă : L. Casso „Rusia la Dunăre", pag. nr. 221.

În ziua de 11 iulie 1833, generalul Kiselev scria lui Vorontov : „Îmi zugrăviți un tablou trist din Basarabia ; moldovenii se grăbesc să-și vîndă moșiile, pe cînd în Bucovina proprietarii plătesc 30% impozite, dar laudă ordinea și cinstea organizației Austriei. V-au ajutat rău guvernatorii care s-au schimbat la Chișinău și funcționarii lor, care sunt drojdia Rusiei și a Moldovei." Notă : L. Casso „Rusia la Dunăre", pag. nr. 224 și arhiva contelui Vorontov, vol. 38, pag. 209. Chiar și Împăratul vorbește despre funcționarii ruși necorespunzători și nedoriți, culeși după nevoile timpului în mare grabă.

Deși țăranii și nobilii moldoveni la început erau rezervați față de Rusia, curînd s-au convins că rușii sunt puși pe jaf. Statul rus a luat hotărîrea fermă de a încredința administrația acestei provincii funcționarilor ruși. Față de această măsură moldovenii intervin prin cereri către Împărat, se plîng contra guvernatorilor și funcționarilor ruși și împotriva măsurilor de înlocuire a funcționarilor români din administrația provinciei. Ei se plîng că obiceiurile și legile provinciei sunt înlocuite treptat. (Notă : Eparhia din Chișinău 1902, pag. 366—369 și L. Casso „Rusia la Dunăre", pag. 209.)

După moartea țarului Alexandru I, pe tronul Rusiei urcă fratele său, Nicolae I, mare autocrat.

Dar sub stăpînirea țarului Nicolae I, nu era posibilă nici o încercare de rezistență. Administrația rusească nici nu dorea să audă de cererile moldovenilor. Guvernatorii provinciei, în rapoartele lor către guvernul din Petersburg, defăimau nobilimea și țărănimea acestei provincii.

Pe lîngă rapoartele calomnioase, ei amenințau poporul românesc cu pedepse aspre deoarece nu putea suporta jugul străin.

Cu toate că răul în administrarea acestei provincii provenea de la guvernatorii ruși, după cum au dovedit toate anchetele ordonate de către guvernul din Petersburg, în anul 1828, țarul Nicolae I suspenda autonomia de care se bucura pînă atunci provincia noastră, și-i da denumirea mai întîi de regiunea Basarabia și mai tîrziu de gubernia Basarabia (provincia Basarabia) și este administrată, cu mici excepții, după legile rusești. S-a introdus o administrație pur rusească, s-a exclus limba românească din toate instituțiile și a început rusificarea. În toate posturile de comandă, sub presiunea samavolniciilor guvernatorilor, au fost numiți *numai ruși*. Rezistența românească a fost înfrîntă. Situația creată silește pe români, țărani și boieri, să părăsească avutul lor și să fugă cu miile peste Prut, în Moldova liberă, deși sub suzeranitate otomană. Astfel fug cele mai valoroase elemente, în frunte cu mareșalul nobilimei Bașota, Bucșăneanu, Rosetti etc. În urma acestor fugari, rămîn sate și moșii întregi pustii. Dacă cineva reușea să vîndă

avutul său, apoi această vînzare se făcea pe preț de nimica, se vindeau cu 5 lei sau 3 ruble hectarul. (Notă : „Basarabia", Academicianul Berg, Petersburg, anul 1923, pag. 68)

Astfel, între anii 1828—1830, o mare parte din nobilimea băștinașă ce au luat parte la administrația autonomă a Basarabiei, au fugit în Moldova din dreapta Prutului, iar cei ce au rămas au constituit o minoritate neputincioasă în fața stăpînirii străine.

Nobilii moldoveni, în această situație grea, creată de suspendarea autonomiei, au fost nevoiți să renunțe la lupta dusă de ei atîta timp pentru autonomie și limbă. Ei s-au lăsat ademeniți de administrația rusească și au renunțat la aspirațiile acestui popor și la tot ce era național, alăturîndu-se conducerii de stat. Drept recompensă pentru noua lor atitudine, li s-au conferit titluri de nobili, moșii și posturi în administrația rusească. Treptat, aceste elemente trădătoare s-au rusificat, fie prin contactul direct cu rușii, fie prin căsătoria fiicelor lor cu ofițeri și funcționari ruși, fie prin trimiterea tineretului la școli rusești.

În situația creată, imperialismul rusesc nu se putea baza numai pe elementele autohtone, care rămăseseră foarte puține, și de aceea este nevoit să recurgă la alte mijloace, pentru a atrage de partea sa elemente care nu aveau nimic comun cu interesele și tradițiile poporului român dintre Prut și Nistru. Pentru aceasta țarismul crează alte baze politice, atribuie sub formă de cadou pămîntul nostru, recurgînd la alte elemente, pe care să se sprijine în acțiunea de dez-naționalizare a poporului dintre Prut și Nistru, prin dăruirea pămîntului nostru românesc.

Astfel găsim în cartea „Bugeagul", la pag. 5, Editura Zemstvei Akkerman, pag. 264, că s-au dat la persoanele mai jos notate următoarele suprafețe de teren :

	Deseatine
Consilierului de stat, contele Karl Nescerode (neamț)	10.000
General-maior Mihail Roler	3.000
Consilierului de stat Constantin Catacazi (grec)	6.000
Maria Suțu (de origine bulgară)	4.000
Moștenitorilor general-maiorului Cornilovici	6.000
Văduvei general-maiorului Hitrovo, născută Kutuzov	6.000
Ruxandra Mavroeni	5.000
Dumitru Moruzi (grec)	6.000
Bulgacu (Director al poștelor din Petersburg) 1826	6.000
Protoiereului Cunițchi (rus)	2.000
Văduvei Ruxada Văcărescu (româncă)	5.000
Moruzi Ralu	5.000
Soției consilierului Negri-Ipsilanti, Elena	5.000
Consilierului Cunițchi	6.000
Colonelului Iacob Lamdorf	2.000
Consilierului Mazarovici	3.000
Consilierului de stat Constantin Virlam	6.000

Maiorului Ştefan Nedelcov	1.000
Consilierului Colearschi	6.000
Căpitan-comandorului Vasile Mihailov	2.000
Radu Caliarchi	5.000
Colonelului Arseniev	5.000
Locotenentului Şreider	2.680
Ocupat prin abuz de soţia lui Gentucicov, Bender	211
Locotenent-colonelului Dobronet	10.000
Eufrosina Moruzi	5.000
Colonelului Burtov	5.000
Constantin Petre Gurici	3.426
Generalului Alexe Sibirschi	243
Medic-generalului Vlacov	5.000
Consulului Fantonide Verarilor	4.000
Generalului Ivan Sabiniev	5.000
Generalului Ivan Vanu	10.000
Colonelului Karl Nesselrode	2.000
Colonelului Alexei Alexeev	10.000
Ruxanda Moruzi	5.000
Ruxanei născută Sturza	3.000
	10.000
Total —	89.890

După 1824

Baronului Frank	2.000
Princ. Volcovschi	10.000
Gamalei	7.000
Col. Canarin	25.000
Hopech	4.000
Rodokorah	5.000
Rusaceov	3.000
Gen. Eckein	4.000
Hitrovo	6.000
Total -	66.000
Col. Afasaniev	7.000
Dubeţchi	3.000
Dunaev	3.000
Bechendorf	28.000
Scarlat	1.000
Peju	2.000
Djuminschi	6.000
Arseniev	2.000
Şreiber	2.000
Total -	54.000

Deseatină = măsură agrară rusească, egală cu 1,09 ha.

Aşa că marea massă ţărănească, la un moment dat, s-a pomenit singură, fără nici un ajutor, cu excepţia cîtorva familii de boieri, care au rămas credincioase marilor idealuri naţionale. Printre aceştia menţionăm familia lui Alexandru Haşdeu, din satul Cristineşti, jud. Hotin, cu cei doi fii ai săi, Nicolae, care după ce a terminat studiile, e învinuit de activitate subversivă şi este condamnat la închisoare unde moare la vîrsta de 20 de ani, Bogdan P. Haşdeu, care se refugiază în România, unde desfăşoară o bogată activitate literară, istorică şi filologică, ca profesor la facultatea de filologie, membru al academiilor de ştiinţă din mai multe ţări europene.

Alexandru Haşdeu a fost membru al Academiei de ştiinţe din Bucureşti, însă ruşii nu i-au permis să vină în România niciodată, nici măcar atunci cînd se sărbătorea alegerea lui ca membru al Academiei.

Alexandru Haşdeu a fost un talentat de seamă, însă multe din lucrările sale n-au fost tipărite, printre ele se numără balada „Cîntarea femeii moldovence din Basarabia".

Alexandru Hăşdeu înfiinţează şcoala judeţeană din Hotin, unde multă vreme s-a predat limba românească. Tot Alexandru Haşdeu a înfiinţat şcoala de 7 ani din Zarojeni, jud. Hotin.

O altă familie de nobili moldoveni a fost cea a lui Vasile I. Stroescu, tot din jud. Hotin, satul Trinca, cu cei 4 fii ai săi : Mihail, Constantin, Gheorghe şi Vasile, luptători neînfricaţi ai românismului. Cercetarea întregii lor activităţi ar descoperi fapte pline de dragoste de popor pe întregul pămînt locuit de români, şi în special în Transilvania, adevăraţi părinţi ai ţărănimii şi ai românismului. Despre bunătatea şi activitatea naţională, socială şi filantropică a fraţilor Stroescu nu se poate scrie într-un carnet restrîns de amintiri. Despre filantropia, viaţa şi activitatea lor pe teren naţional şi social se pot scrie volume întregi. Eu însă nu pot să nu amintesc măcar cîte ceva despre activitatea lor şi foarte pe scurt, şi aceasta numai pentru a face o comparaţie între români şi corciturile boiereşti, care au trădat poporul în cel mai greu moment din viaţa sa.

Mihail Stroescu a luptat timp îndelungat pe lîngă guvernul ţarist, pentru a se deschide o catedră de limba română pe lîngă Universitatea din Odessa, oferind în acelaşi timp sumele necesare pentru întreţinerea ei, dar guvernul rus nici n-a vrut să audă despre înfiinţarea acestei catedre.

Înfiinţează tot pe cont propriu un spital model pentru ţăranii moldoveni în comuna Stolniceni, jud. Bălţi. Spitalul este înzestrat cu cele mai moderne aparate. În spital sunt angajaţi cei mai buni medici care, periodic, sunt trimişi pentru specializare la Viena, Paris şi Berlin. Spitalul a fost înzestrat de Stroescu cu o gospodărie bine organizată, dăruind spitalului 1000 de hectare. Tot Stroescu a construit o clădire în Braşov, unde funcţionează un cămin de ucenici, fii de români.

Dar cel mai mare filantrop a fost fratele său, Vasile Stroescu.

Activitatea lui pe o scară largă începe prin anul 1892 și durează pînă 1918 cînd, vede România Mare cu ochii lui, fiind primul președinte al parlamentului României Mari.

Deși este nevoit să studieze în limba rusească, sufletul său rămîne legat de năzuințele poporului nostru de pretutindeni.

Studiile superioare le-a făcut la colegiul de nobili din Nejin din apropierea Moscovei, apoi la Facultatea de drept din Petersburg. Din satul său natal Trinca și pînă la Moscova, călătorea cu poștalionul, timp de 2 săptămîni. După terminarea studiilor s-a instalat în satul Brînzeni din jud. Bălți, unde se ocupa personal de gospodăria sa, fiind ajutat de un țăran, moș Ion Hrib. A ajutat în mod efectiv țărănimea din toate satele și mai ales elevii și studenții, care-i solicitau sprijinul.

El călătorea prin toate regiunile locuite de români : Vechiul Regat, Transilvania, Maramureș etc. și sub impresia lipsurilor la care erau supuși românii, singur lua inițiativa de îndreptare și ajutorare.

Călătorind prin Maramureș, l-a surprins că marea massă de țărani din acea regiune lucrau pe un preț de mizerie, la exploatatorii de păduri. Vasile Stroescu, luînd contact cu preoții și învățătorii localnici, precum și cu cooperatorii români, ia inițiativa înființării unor cooperative forestiere din Maramureș, în care scop dăruiește treptat un milion de coroane. Dacă cooperativele se prezentau la licitație, conform legilor, erau preferați, față de alți concurenți. Venitul acestor exploatări prin cooperative proprii, îmbunătățea viața muncitorilor. Această activitate se găsește tipărită în buletinul cooperației românești prin anii 1920—1923. Un exemplar din aceste buletine a fost văzut de mine la un conducător al cooperației române, Balamaci.

Altă dată, călătorind prin nordul Moldovei, Vasile Stroescu a fost impresionat de mizeria școlilor sătești din acea regiune, care aveau localuri necorespunzătoare, cu o singură sală de clasă, fără curte etc.

Adresîndu-se conducerii județului, el a cerut să i se întocmească devizul pentru construirea a 10 școli sătești, din fondurile lui proprii.

Condițiile puse de acesta au fost de a se construi școli mari spațioase, cu două săli de clasă, cu locuință pentru director, cu magazie, grajd pentru vite ce eventual ar avea directorul, o grădină de un ha., unde învățătorii să învețe copiii să sădească și să altoiască copaci etc. Cînd s-au prezentat aceste planuri și devize lui Stroescu, el a depus valoarea acestor construcții la instituțiile de depuneri pe seama prefecturii, pentru a se construi cele arătate.

La recepționarea construcțiilor trebuia să fie invitat și Vasile Stroescu, pentru a se convinge de îndeplinirea acestor sarcini. Această întîmplare, în legătură cu școlile din Moldova, mi-a povestit-o după unirea din 1918, chiar Vasile Stroescu.

Acest filantrop a acordat burse anuale în sumă de 300 ruble

aur, adică 825 lei, absolut la toți studenții români ce studiau fie la Universitățile din Iași și București, fie la cele din Budapesta, Viena, Berlin sau Paris. La acordarea burselor, Stroescu le spunea să învețe cît mai bine și să nu uite că sunt români.

Sumele acordate să nu fie restituite sub nici o formă, însă fiecare student la rîndul lui, la terminarea studiilor, trebuia să ajute pe alți studenți, dacă i-o permiteau mijloacele materiale.

Am menționat numai cîteva fapte ale fraților Stroești.

Ei au ignorat și condamnat distracțiile de la Paris și Monte Carlo.

Prin anul 1830, marea massă de țărani moldoveni, părăsiți de conducătorii săi, a rămas singură la dispoziția administrației rusești, pe seama urednicilor (jandarmilor, zemschi nacialnic) un fel de pretori, care-i conduceau și-i umileau. Țăranii erau supuși la tot felul de rechiziții, cărau alimente și furaje, iar toată vara coseau fîn pentru armată. Muncind în continuu pentru armată, ei nu aveau timp să se ocupe de gospodăriile proprii. Țăranii sărăciseră complet.

Situația economică dezastruoasă a țărănimii din Basarabia a îngrijorat și pe conducătorii ruși, fapt care rezultă din următoarele date din lucrarea lui Leon Casso, ministru în guvernul de la Petersburg, „Russia la Dunăre", pag. 64: „Prădăciunile armatei de ocupație se înmulțesc, despre ele vorbesc nu numai străinii răuvoitori nouă (rușilor), ci și comandanții noștri militari. Basarabia fusese transformată de către armatele noastre (ruse) în stepă goală și popoarele aici locuitoare nu vor mai stărui pentru interesele noastre rusești. Populația suferă și începe să se arate nebinevoitoare față de noi rușii și nu numai păturile de sus, ci și cele de jos".

Cu toată dîrzenia rusească de a-i rusifica, cu toate că nobilii moldoveni s-au pus la dispoziția administrației rusești, cu toate că mulți din cei ce învățau în școlile rusești nu se mai înapoiau la vetrele și satele lor, marea massă a populației moldovenești de pe tot cuprinsul teritoriului dintre Prut și Nistru au păstrat în inimile și sufletele lor sentimentele naționale ale neamului românesc. În linii mari, poporul avea cunoștințe despre neamul său, despre istoria trecutului și viața sa chinuită, despre jafurile avutului său, despre umilințele la care l-au supus diferiți jefuitori, tătari, otomani și „pravoslavnicii". Mai știa poporul și despre vitejiile legendare și fără asemănare ale strămoșilor săi. Toate aceste date se povestesc din moși-strămoși, din tată în fiu, din generație în generație pînă în zilele noastre. Poporul știa că voevozii moldoveni la grele cumpene și amenințările dușmanilor, trimiteau călăreți la Cernăuți, Hotin, Soroca etc., pentru recrutarea apărătorilor patriei ; știa de exemplu că după o grea înfrîngere (unica din cele 40 de războaie) voevodul Ștefan cel Mare rănit, obosit și fără să mai treacă prin Cetatea Neamțului, s-a dus la Hotin și Cernăuți sa adune cea mai vitează și bună oaste, cu care i-a gonit pe turci in trei zile. Țăranul moldovean, părăsit de toți, e ca un stejar cio-

pîrlit de crengile lui de puterea viforniței de la răsărit sau de unealta nemiloasă a dușmanului, prin puterea sevei ce pătrunde prin rădăcinile lui și-i dă noi lăstare și-l trezește la viață. Așa și poporul nostru, după atîtea jafuri, suferințe și umilințe, după atîtea lupte pentru apărarea sa, seva-sîngele nobililor noștri strămoși-eroi zvîcnește cu putere și dă poporului o nouă viață, noi vlăstare.

Mișcarea revoluționară rusească din 1905—1906 era primul semnal, era primul cîntec de cocoș în bezna vremii. Se prevesteau zorile luminoase ce ne trezeau la lupte.

Chema la lupte pe acele noi vlăstare renăscute ca scînteia de sub cenușă.

Neamul nostru își avea vlăstarele lui, avea reprezentanți născuți din el și se mîndrea cu ele. Avea profesori, doctori în filologie, avea preoți, învățători, poeți, scriitori, gazetari, juriști, ofițeri și diferiți funcționari, toți din popor. Aceste elemente erau angajate în toate domeniile de activitate pe tot cuprinsul imperiului rusesc, dar sufletește erau legate de popor, ai cărui fii erau. În inimile lor ardea flacăra idealurilor naționale.

Au început să apară reviste și ziare în limba moldovenească. În acești ani 1905—1906, mișcarea națională ia avînt, se înființează societăți pentru cultura națională, la care se alătură și zemstvele. Se țin ședințe, se votează rezoluțiile, prin care se cere introducerea limbii moldovenești în școli, biserici și alte instituții. Însuși ministrul guvernului de la Petersburg, Leon Casso susține doleanțele moldovenilor. El scrie textual :

„Cea mai mare parte a populației din Basarabia sunt moldoveni și vorbesc numai limba lor natală, pe cînd în școlile din Basarabia copiii din satele moldovenești sunt puși să învețe exclusiv rusește, cu acest sistem avem învățătură mecanică a unei limbi cu totul străine și o completă lipsă de oarecare cultură, din cauza neînțelegerii obiectelor ce se predau, iar pe deasupra ce se învață în mod mecanic pe de rost se uită repede. Și fiindcă învățătura se face pentru carte, cultură și știință, aceasta se poate face mai întîi în limba moldovenească și pe urmă în rusește. („Rusia la Dunăre" de Leon Casso.)

Se trimit guvernului din Petersburg și dumei (parlament) plîngeri de a da țăranilor pămînt și a introduce în școli și biserici limba moldovenească. Așa de exemplu, țăranii din comuna Cojușna, județul Chișinău, trimit cerere pentru a li se da pămînt și a se introduce în școli limba moldovenească, ca să învețe copiii lor gratuit în limba părinților lor. Aceasta conform manifestului din 17 octombrie 1905.

Activau în această direcție toți moldovenii, mai săraci și mai înstăriți din toate straturile sociale, și cu diferite vederi politice. Cu toții mai întîi de toate erau moldoveni și apoi altceva.

Se țin congrese învățătorești, preoțești, a cooperatorilor, apare gazeta „BASARABIA", condusă de avocatul Gavriliță, de Constantin Stere și S. Cujbă. În primul număr al gazetei „BASARABIA" apare un articol, din care cităm cîteva cuvinte :

„Destul am tăcut noi moldovenii în țara noastră, străinii stau la masa ospățului, iar noi stăm la urmă, ca țiganul la praznic."

La 11 Aprilie 1907 apare la Chișinău gazeta „Viața Basarabiei" cu litere latine, sub conducerea lui Nour Alexei.

La 14 Ianuarie 1907 apare ziarul „Moldovanul" în limba moldovenească. Dar toate aceste publicații n-au o viață lungă.

La 8 Mai 1906 se ține congresul învățătorilor din județul Soroca.

La 28 Mai se ține o mare întrunire publică la Chișinău, peste tot se votează rezoluții, se cere o reorganizare a învățămîntului din Basarabia, pe bazele limbii naționale.

După un an situația din Petersburg se schimbă ; regimul țarist înăbușă mișcarea revoluționară. Încep urmăririle și persecuțiile, confiscările, arestările și procesele. Un grup de tineri moldoveni din jurul gazetei „Basarabia" fug la Iași și se apropie de cultura națională. Din grup fac parte Pan Halipa, Ion Pelivan, Ion Costin, Ion Vîntu, I. Mițu, S. Cujbă, Șchiopu, Scobioală, Prodan etc.

Deși existența tipăriturilor din Basarabia a fost de scurtă durată, ele au fost de mare folos pentru moldovenii din Basarabia și alte regiuni ale Rusiei. Cu toate acestea, din lipsa de școli, situația era încă grea.

Alexei Nour scria în „Viața Basarabiei": „Aici nici florile nu mai înfloresc și nici păsările nu mai cîntă, ne-am educat rusește și am pierdut cheia de la inima țăranului !"

În scurt timp popoarele subjugate s-au văzut amăgite, dar era prea tîrziu, ele erau înlănțuite și strînse în chingi de fier, de unde nu mai puteau ieși.

Această situație insuportabilă și îngrozitor de tragică a creat curente pentru revolte și revoluții în sînul fiecărei națiuni subjugate și fiecare națiune avea patrioți revoluționari ce au luptat neîncetat, provocînd revolte și revoluții, pentru care foarte mulți plăteau cu libertatea și chiar cu viața lor. Așa s-a înfăptuit revoluția „decembriștilor" din 1825 la Petersburg. Apoi s-a produs revoluția din 1905—1906, care a fost vremelnic înăbușită, dar flacăra revoluției aprinsă în 1905 nu s-a stins și ea a ars în subterană pînă ce s-a aprins revoluția din 1917.

În marea massă de revoluționari din tot cuprinsul imperiului rusesc și poporul nostru moldovenesc a avut eroii lui, din care mulți au fost închiși și deportați în Siberia și Arhanghelsc, spre polul nord, dintre care pomenim de profesorul Constantin Stere, judecătorul Ion Pelivan, Zamfir Arbore, Dr. P. Cazacu, Zubcu Codreanu, frații Ion și Pan Halipa și mulți alții, iar unii din luptătorii noștri revoluționari au fost chiar omorîți ca de pildă avocatul Simion Murafa, inginerul Hodorogea, Mihail Razu și alții.

METODA RUSEASCĂ DE RUSIFICARE A POPORULUI ROMÂNESC DINTRE PRUT ŞI NISTRU

Lupta dusă de reprezentanţii poporului nostru moldovenesc dintre Prut şi Nistru era mult mai grea decît a tovarăşilor noştri revoluţionari de alte naţionalităţi de pe cuprinsul imperiului rusesc. Pe lîngă activitatea revoluţionară, care adesea îi ducea pe luptători la puşcărie sau în pustietatea Siberiei, noi revoluţionarii trebuia să menţinem sentimentele naţionale şi să scoatem la lumină pe bieţii noştri moldoveni părăsiţi de conducătorii lor de altădată şi lăsaţi pe socoteala preoţilor şi învăţătorilor ruşi sau rusificaţi, în întunericul în care trăiau într-o somnolenţă completă şi uitînd cu încetul trecutul lor istoric. Singura sursă de a cunoaşte trecutul lor istoric erau pentru moldoveni povestirile bătrînilor şi cîntecele jalnice ale baladelor, dar aceasta nu era suficient. Mulţi din noi eram de părere că starea aceasta nenorocită, în care se afla marea massă ţărănească, se datora în primul rînd faptului că noi moldovenii aveam aceeaşi religie ca şi ruşii şi în al doilea rînd conducătorilor noştri din administraţia locală. Aceşti conducători erau lipsiţi de sentimente naţionale şi patriotice. Cu o mică excepţie nici nu erau români, ci o corcitură româno-greacă, şi nu erau nici români nici greci, ci pur şi simplu nişte tumori canceroase plasate pe corpul poporului, pentru a se îmbogăţi şi îngrăşa. În cele din urmă au părăsit poporul, aruncîndu-l în ghearele rusificatorilor. În ce priveşte religia, populaţia moldovenească din provincia noastră, cu fanatism a păstrat în fiinţa sa cele mai profunde sentimente religioase încă din trecutul îndepărtat al istoriei noastre, cînd pentru apărarea religiei se duceau cele mai crîncene şi sîngeroase războaie. Din 1806 poporul nostru suporta toate chinurile şi durerile în tăcere, rugîndu-se. Poporul a urît otomanismul şi păgînismul turcesc şi a îmbrăţişat cu căldură pravoslavia de la răsărit şi îi considera pe ruşi ca pe fraţi, numai datorită faptului că ei erau creştini şi oricît rău ar fi făcut un rus unui moldovean, rusul era iertat : „Ei, dă, să fie iertat că şi el rusul e creştin ca şi noi." Deşi moldoveanul nostru ştia că el nu e de neam rusesc şi el nu era cu rusul frate de sînge. De această simplitate a profitat din plin preoţimea şi învăţătorimea rusească, care avea sarcina să rusifice pe moldoveni şi să şteargă orice diferenţă ce există între rus şi moldovean. În această privinţă preoţii aveau arhierei ruşi trimişi de centrul rusesc cu misiunea specială de a rusifica pe moldoveni, făcîndu-i să se convingă, că deşi ei nu sunt fraţi de sînge cu ruşii, dar sunt fraţi cu duhul. Iar învăţătorii aveau seminarul lor din comuna Bairamcea, judeţul Cetatea Albă, unde profesorii erau obligaţi să convingă pe viitorii învăţători că moldovenii n-au istorie. Şi oricît ar fi vrut moldovenii cărturari să explice poporului trecutul său istoric şi originea sa de neam, nu reuşeau. Ei erau împiedecaţi de acei sus puşi să spună răspicat adevărul despre

pre trecutul şi originea neamului nostru moldovenesc.

Dau mai jos un exemplu, care confirmă cele expuse mai sus. După multe peripeţii, interventii şi rugăminţi, conducerea bisericească din Moldova dintre Prut şi Nistru a aprobat ca să se tipărească la Chişinău în limba românească revista „Luminătorul", şi aceasta la stăruinţa unui grup de preoţi moldoveni. Revista apărea în limba românească, însă cu litere chirilice (ruseşti). Scopul acestui grup de preoţi era ca pe lîngă problemele religioase să poată strecura pentru moldoveni şi cîte o frîntură din istoria, trecutul şi originea neamului nostru moldovenesc. Dar şi aceasta cu multă prudenţă şi tact. Aşa, cu ocazia sărbătoririi aniversării de o sută de ani de la răpirea Basarabiei de către Rusia, grupul acestor preoţi s-a hotărît să strecoare în revistă şi cîteva date din trecutul nostru. Aşa că revista pe luna mai 1912 a tipărit următorul articol: „Cînd şi cum s-au încreştinat moldovenii."

Mîndria moldovenilor trebuie satisfăcută, şi-au zis şefii bisericii din Basarabia, fiindcă moldovenii sunt mai vechi creştini decît ruşii şi bulgarii. Enumerînd părerile în privinţa creştinării românilor şi a creştinismului adus prin colonişti, se atingea şi chestia originii neamului nostru. Iată ce scria în „Luminătorul" (Luna mai 1912, paginile 127, 128):

„Dacii în amestec cu puternicul şi cuceritorul norod al romanilor, care au venit mai tîrziu şi le-au luat ţara, amestecîndu-se cu dînşii au dat naştere neamului nostru. În anul 106 după Hristos, după războiul îndelungat între craiul Decebal şi împăratul Romei, Traian, a supus Dacia şi a prefăcut-o în ţară romană.

Ca să întipărească stăpînirea romană asupra părţilor noastre, romanii au adus în Dacia funcţionari împărăteşti, apoi au întemeiat cetăţi, au făcut drumuri. Au vrut să întemeieze în ţara cucerită şi viaţa romană, aducînd din împărăţia lor pe lîngă ostaşi tîrgoveţi şi oameni deprinşi cu meşteşugurile, cu lucrul pămîntului, cu săparea şi dobîndirea sării, aurului şi argintului, în scurt, oameni cu o viaţă aşezată căci dacii erau un popor de ciobani. Ostaşii lui Traian, precum şi cealaltă lume venită în Dacia, se căsătoreau cu fetele dacilor şi din căsătoria lor amestecată a răsărit un neam nou cu o limbă nouă ieşită din limba romanilor cea latinească, neamul şi limba noastră. Deci moldovenii fiind urmaşi ai romanilor, limba noastră e fiică bună celei latineşti."

Aşa de frumos şi clar, deşi foarte scurt, s-a scris despre originea neamului nostru. Dar nu se lasă atît de jos ruşii, vrei nu vrei, trebuie să fie neamuri numai cu ei măcar cu duhul. Şi mai departe articolul zice :

„Măcar că în vinele moldovenilor curge sîngele rîmlenilor celor în toată lumea vestiţi, iar în vinele ruşilor curge sîngele slovenesc şi după sînge ruşii nu se nemăluiesc cu noi, însă sunt neamuri (rudenie) după duh, căci deopotrivă iubesc credinţa pravoslavnică ruşii şi tot cu acea rîvnă şi tărie o preţuim pre ea şi noi. Rusia ca o soră mai mare şi iubitoare totdeauna s-a îngrijit de

aceea ca să sporească credința cea dreaptă între noroadele cele mai mici."

Țăranii moldoveni au auzit de cele scrise în „Luminătorul" și unii din ei reflectau astfel: „Auziți, măi, oameni buni, că noi ne tragem din latini, din Rîm, dar ne nemăluim cu rușii, măcar după duhul, cum o mai fi și asta ? Neam cu duhul înseamnă că de acu înainte și noi sîntem pravoslavnici, ca și rușii, ați înțeles ? Căci dacă am fi de un sînge cu ei, ar trebui să avem și aceeași limbă. Dar se vede că așa e lăsat de Dumnezeu să ne hrănim și să trăim fiecare cu limba lui. Și mai întîi ce ne pasă nouă de rus, noi rîdem de dînsul, iar el nu înțelege și rămînem noi cu rîsul, iar rusul cu „neznai".

Aceasta era conștiința moldovenilor după 100 de ani despre originea lor, fiindcă au trebuit să treacă o sută de ani de la anexarea provinciei ca cineva să îndrăznească să scrie cîteva fraze despre originea neamului nostru, iar rușii după 100 de ani să binevoiască a aproba un articol, în care pe scurt se fac cîteva aluzii la trecutul nostru istoric. Dacă aceste date istorice despre neamul nostru ar fi fost tipărite nu la o sută de ani de rusificare și îndopare cu pravoslavnicia, ci măcar o dată pe lună, altfel ar fi judecat moldovenii noștri articolul : „Cînd și cum s-au creștinat moldovenii". (Din revista „Luminătorul", anul 1912, luna mai, paginile 127, 128.)

În anul 1908 revoluția este înăbușită și în Rusia se fac alegeri în dumă (parlament rusesc).

La alegerile ce se făceau pentru dumă, moldovenii nu erau înscriși pe listele de alegători. Ei nu mai aveau presa lor națională și combativă, în schimb străinii, dușmanii neamului nostru, grecii, polonezii, armenii și rusificații, cum erau Crupenschi, Purișchevici, Crușevan, Sinadino, Demianovici, Wagner, Soltuz, Stepanov, Melenciuc, Sveatopolschi-Mirschi etc. etc. aveau bani, aveau presa lor și ei se alegeau în dumă și se prezentau acolo în numele poporului moldovenesc. Aceștia erau factorii rusificării și ai represiunilor prin corupție și minciună. Dar reacția produsă prin mișcarea revoluționară din 1905—1906 era în toi. Unii din luptători se refugiaseră în Moldova, iar alții continuau să activeze pe tărîm național ; se traduc unele din creațiile lui Lev Tolstoi, se tipărește „Stan pățitul" al lui Ion Creangă, se tipăresc calendare și colinde moldovenești etc.

În 1913 apare revista „Cuvîntul Moldovenesc", condus tot timpul de Pan Halipa. Mai tîrziu apare „Glasul Basarabiei", condus de N. Alexandri și S. Murafa.

La 5 mai 1914 mai apare ziarul săptămînal „Cuvîntul Moldovenesc", condus tot de Pan Halipa. Și așa, cu riscul libertății lor, fără fonduri și fără nici un ajutor, mînați de instinctele naționale și sociale, muncesc și se zbat fără întrerupere aceste vlăstare noi îndrumătoare ale neamului românesc din Basarabia, pe drumul independenței.

Sărace, mici și plăpînde erau manifestațiile naționale și culturale înainte de războiul mondial, cu toate acestea aveau un răsunet

și o înrîurire asupra sufletelor moldovenești răspîndite în toată Rusia. Mulți din luptătorii noștri n-au avut ocazia să citească nici una din aceste publicații ce apăreau periodic la Chișinău, însă era suficient să se știe că undeva se gîndește, se discută, se scrie și se tipărește în moldovenește și pentru moldoveni, ca să se entuziasmeze, să se bucure și să încolțească speranța pentru izbînda viitorului nostru românesc în Basarabia.

Părăsiți și uitați de frați și de Dumnezeu, în ghearele străinilor, noi duceam flacăra românismului mai departe.

În 1914 a izbucnit primul război mondial. Între 1914—1916, Rusia, prin munca forțată a țăranilor noștri moldoveni, a săpat șanțuri apărătoare și a întins sîrmă ghimpată pe toată întinderea frontierei cu România. În rîndul fruntașilor basarabeni, evenimentul a produs îngrijorare. Se punea întrebarea, cu cine va merge în război România ? Cu Rusia sau contra ei ? Dar în cele din urmă România s-a aliat cu Rusia și a început războiul contra Germaniei și Austro-Ungariei, aceasta însemna sfîrșitul idealurilor noastre, eram osîndiți la o veșnică dominație rusească.

Se vede că România a uitat cît de mult au făcut poporul și armata română pentru întinderea și întărirea Rusiei țariste, a uitat cum a luptat armata română la Plevna și cu cîte jertfe de oameni, în lupte grele, pentru a cuceri întăriturile turcești, ca apoi — după ce totul era gata — Rusia să se declare învingătoare.

A uitat oare România de apelul țarului Alexandru II, de istorica telegramă către Domnitorul României, prin care solicita intervenția urgentă a armatei române, spre a salva armata rusească din situația grea în care se găsea în lupta cu armata turcească ? (Vezi bătălia de la Plevna, de George Coșbuc.)

România a uitat ignoranța cu care a fost tratată de Rusia la conferința de la Berlin ? A uitat oare de declarațiile lui Mihail Kogălniceanu, reprezentantul României tot la acea conferință de la Berlin, în luna iulie 1878:

„Restituirea prin tratatul de la 1856 a unei părți din Basarabia, Principatului Moldovei, a fost un act de echitate a Europei. Îmbucătățirea de la 1812 nu putea să se justifice prin fapt sau drept de învingere. La 1812 Basarabia ținea de un principat, a cărui autonomie fusese atestată solemn prin toate tratatele înainte făcute între imperiul rus și otoman. Tratatul de la Kutciuk-Kainardji îndeosebi recunoștea prinților Moldovei și Valahiei calitatea de suzerani, și stabilea că Basarabia face parte din Moldova. Era dar o țară românească cu instituții și legi românești, în mod explicit menținută de M. S. Împăratul Alexandru I. Acest respect pentru vechea naționalitate a fost promulgat în rescriptul imperial, care promulga organizarea administrativă și juridică a acestei provincii după încorporarea ei la Rusia, fără să se facă cea mai mică distincție între Basarabia de jos și cea de sus. La 1878, ca și la 1812, Basarabia nu putea fi revendicată de Rusia în virtutea dreptului de victorie. Ea aparținea unui principat, pe care Rusia însăși, în tot timpul

trecutului război cu imperiul otoman, l-a considerat şi tratat ca un stat independent şi aliat. România ţine minte sacrificiile pe care le-a făcut pentru mărirea, fericirea şi gloria Rusiei. Ea îşi aduce aminte că, de la Petru cel Mare pînă în zilele noastre, ea a fost rînd pe rînd sau în acelaşi timp baza operaţiunilor militare ale Rusiei, chiar atunci cînd ele operau peste Dunăre, şi foarte adesea teatru preferat al celor mai groaznice coliziuni (exp.: loviri, ciocniri). Ea îşi aduce aminte de asemenea că la 1812 a pierdut în profitul Rusiei jumătate din Moldova, adică Basarabia dintre Prut şi Nistru. (Noradounghian, IV, pag. 180.)"

A uitat oare România că, drept recunoştinţă, pentru enormele cheltueli făcute de România cu întreţinerea trupelor ruseşti pe teritoriul românesc, precum şi de jertfele umane şi materiale, Rusia a luat de la România cele trei judeţe din sudul Basarabiei ? Toate acestea şi atîtea alte nedreptăţi comise de Rusia faţă de România, clocoteau în sufletele noastre moldoveneşti. Afară de aceasta, noi basarabenii, supuşi imperiului rusesc, trebuia să luptăm în calitate de ostaşi contra fraţilor noştri din Transilvania şi Bucovina. Ce folos ar fi avut România dacă Rusia ar fi ieşit învingătoare din acest război ? Nu ar fi găsit oare Rusia diferite pretexte şi motive economico-politice sau motive de despăgubire ca să se întindă şi mai mult în interiorul României, ca să-şi satisfacă vechea dorinţă de a stăpîni Moldova pînă la Siret ?

Aceasta era situaţia şi starea sufletească a moldovenilor conştienţi, în momentul cînd România a intrat în război alături de Rusia.

Imediat ce România a intrat în război, în Basarabia au năvălit trupe ruseşti, s-au instalat spitale militare, s-au înfiinţat depozite de muniţii, regimente în refacere, rechiziţii de tot felul şi aceasta însemna o rusificare şi mai intensă. N-a trecut mult timp şi au apărut prin sudul Basarabiei convoaie nesfîrşite de căruţe cu refugiaţi din Dobrogea ce se scurgeau spre Odessa, Herson etc., urmate de cirezi de vite şi turme de oi. Toate aceste tablouri triste produceau în inimile noastre dureri.

Şi iată că vine ziua cea mare mult aşteptată de noi moldovenii şi de toate naţionalităţile ce compuneau Rusia ţaristă.

În luna Februarie 1917, la Petrograd, e detronat ţarul Nicolae II al Rusiei, se prăbuşeşte monarhia, moştenitorul Alexei e bolnav, neputincios, iar fratele ţarului, Mihail, a renunţat şi el de a prelua în spinare monarhia putredă a ţarismului rusesc şi se instalează un guvern mai puţin revoluţionar, prezidat de prinţul Livov.

La 5 martie 1917, cu o oarecare întîrziere, soseşte la Chişinău o telegramă oficială din Petrograd către autorităţile locale, care vestea că Basarabia nu mai aparţine imperiului rusesc şi că este liberă.

Ştirea căderii ţarismului a fost primită cu entuziasm de către moldovenii de pretutindeni şi de pe toate fronturile de luptă şi unităţile de rezervă.

N-a durat mult şi au început mişcările naţionale din sînul fiecărei naţionalităţi din fostul imperiu rus : polonezi, ucraineni, gruzini, lituanieni, moldoveni etc.

Odată cu celelalte naţionalităţi am început şi noi moldovenii să ne organizăm pe bazele principiului autodeterminării declarate de revoluţia rusească. Mişcarea moldovenească a început cu mare entuziasm. Peste tot, la Chişinău, Petrograd, Odessa, Kiev etc.

Începînd chiar din martie 1917, apar în gazetele din Chişinău şi Odessa diferite note despre mişcarea moldovenească. Se tipăresc apeluri către moldovenii cărturari, pentru a publica în ziare manifeste în limba moldovenească, în scopul de a adînci revoluţia în massele ţărăneşti de la sate. Un student, Costache Mîţu, publică în ziarele din Chişinău apeluri către moldoveni pentru a se constitui în cercuri naţionale moldoveneşti.

Un grup de preoţi moldoveni cere prin presa locală din martie 1917 şcoală moldovenească şi slujbă religioasă şi predici în limba moldovenească. Un preot moldovean, anonim, publică un apel, prin care cerea să se moldovenizeze preoţimea şi să se slujească şi să se cînte în biserică moldoveneşte. De asemenea insistă ca arhiereii să fie moldoveni.

La 3 aprilie 1917, sub preşedenţia generalului Donici se constituie la Chişinău Partidul Naţional Moldovenesc. Punctele din program sunt :

1. Introducerea autonomiei Basarabiei cu dreptul de autodeterminare naţională.

Avîndu-se în vedere deosebirile care există între Basarabia şi Rusia, prin trecutul lor istoric, de neam, rasă şi limbă, ca şi prin obiceiuri şi formele deosebite de a stăpîni pămîntul, Basarabia cere introducerea autonomiei pe care a avut-o în trecut.

Partidul se obligă să lupte pentru aşezarea temeinică a poporului în drepturile proclamate de revoluţia rusă.

2. Va lupta alături de celelalte popoare din Rusia pentru libertatea (slobozenie) şi independenţa popoarelor.

3. Partidul va lupta pentru dobîndirea celei mai largi autonomii administrative, judecătoreşti, şcolare, bisericeşti şi economice a Basarabiei.

4. Partidul va lupta ca toate legile care privesc viaţa înăuntrul Basarabiei să se întocmească de un parlament local, „Sfatul Ţării", potrivit obiceiurilor vechi şi nevoilor de acum ale ţării, iar pe lîngă stăpînirea rusească va fi înfăţişat un slujbaş anume ales al Basarabiei.

5. Administraţia şi judicăţile să se îndeplinească de sus pînă jos de către slujbaşi moldoveni ieşiţi din sînul poporului şi în limba poporului.

6. Limba rusească să fie numai pentru a ţine legătura cu stăpînirea rusească.

7. În toate şcolile, de toate treptele, limba de predare să fie limba naţională a poporului, iar limba rusească se va învăţa în şcoli ca

un obiect de învățămînt. În toate orașele și satele să se facă școli bune cu mai mulți ani de învățătură și toți copiii să fie îndatorați să învețe în mod obligatoriu.

8. Biserica să aibă autonomia ei. O mitropolie și un arhiereu moldovean, iar preoții să fie crescuți în limba moldovenească.

9. Aducerea străinilor pe teritoriul Basarabiei să se oprească.

10. Moldovenii să nu fie duși la oaste în afară de Basarabia.

11. Din punct de vedere economic, toate veniturile țării să fie întrebuințate numai pentu nevoile locale.

12. În ce privește pe românii de dincolo de Nistru, să li se acorde aceleași drepturi naționale pe tărîm cultural, bisericesc, politic, economic, ce vor avea în Basarabia locuitorii de alte naționalități.

Pe aceste temeiuri se așează Partidul Național Moldovenesc. El nădăjduia că sub steagul lui va izbuti să adune toată suflarea românească moldovenească și s-o ducă la izbîndirea sfintelor noastre drepturi, de care am fost lipsiți pînă acum."

Tipărit și publicat în „Cuvîntul Moldovenesc" nr. 28 din 9 aprilie 1917.

Conducerea partidului se compunea din :
Președintele Pavel Gore,
Vice-președinte Vlad Herța,
Secretar general Pan Halipa,
Președinte de onoare Vasile Stroescu,
Membrii biroului de conducere: General Donici, Doctorul Pavel Grosu, Profesor T. Ioncu, Vlad Bogos, Vlad Cazacliu, Codreanu, Ion Buzdugan, Gafencu, Preotu Perfenie, Arhimandrit Gurie (viitorul mitropolit al Moldovei dintre Prut și Nistru).

Publicarea înființării Partidului Național Moldovenesc și programul adoptat de acest partid dă mișcării moldovenești în general un impuls.

În scurt timp la acest partid aderau organizațiile moldovenești de diferite nuanțe politice.

La 19 aprilie 1917, Comitetul Ofițerilor și Soldaților din garnizoana Odessa aderă la Partidul Național Moldovenesc.

La 11 aprilie 1917, la Bolgrad se constituie o secție a Partidului Național Moldovenesc și se alege un comitet de conducere, alcătuit din : Grigore Georgescu, D. Lungu, Ion Andronic, Ștefan Ciobanu, F. Mujin.

Se ia o hotărîre ca partidul, prin delegații săi, să ia parte la toate adunările moldovenești, oriunde ar avea loc ele.

Mișcarea moldovenească ia proporții din ce în ce mai mari :

La Chișinău, în frunte cu P. Gore, Pan Halipa, Ion Pelivan, Vlad Herța, N. Alexandri etc., La Petrograd, în frunte cu privatdocentul I. Inculeț, directorul liceului P. Erhan, studenții N.Grosu și Cujbă etc. La Kiev, în frunte cu studenții V.Bogos, V. Cazacliu, colonel Pietraru, delegatul guvernului român pentru organizarea unităților militare de prizonieri din armata austro-ungară, și militari moldoveni.

O explicație : La Kiev în timpul acela, pe lîngă organizația studenților moldoveni și a unui grup de moldoveni militari din Basarabia, era un mare număr de ardeleni voluntari și români din Vechiul Regat.

Conform înțelegerii dintre guvernul român și cel rusesc, toți românii ardeleni și bucovineni care luptaseră în armata austro-ungară și se aflau ca prizonieri în Rusia, și care doreau să lupte pe frontul românesc contra nemților, în calitate de voluntari, erau trimiși la Kiev, unde erau cazați în clădirea liceului de fete nr. 4.

Guvernul român a trimis la Kiev un grup de ofițeri, în frunte cu colonelul Pietraru, ca să organizeze din acești prizonieri unități militare, să-i instruiască și să-i expedieze spre Iași, ca apoi să fie trimiși pe frontul de luptă. Printre acești voluntari ardeleni se afla un mare număr de ofițeri intelectuali devotați idealurilor românești. Deși cazați cu toții la un loc, acești prizonieri erau liberi, puteau vizita orașul și împrejurimile lui, așa că noi moldovenii din Basarabia ne întîlneam cu ei cu multă bucurie. Organizam întruniri, la care participau și delegații ardelenilor și bucovinenilor. Se țineau și mitinguri de mari proporții și uneori se organizau și petreceri cu caracter național. Aceste întîlniri, pe noi românii de pretutindeni, ne uneau ca adevărați frați. Limba noastră frumoasă, sentimentele de dragoste frățească și mai presus de toate idealurile ce păstram în inimile noastre, ne legau ca pe adevărați frați.

La 1 mai 1917 peste tot la Kiev se sărbătorea ziua muncii, am avut fericirea să particip la un mare miting organizat de cercul studenților moldoveni, pe o insulă „Darnița", pe care o despărțea de orașul Kiev doar un crac al apei Niprului. La acest miting participau peste 600 de moldoveni, ardeleni și bucovineni.

Mitingul se deschide de studentul V. Bogos, organizatorul acestei manifestații, printr-o cuvîntare înflăcărată, după care propune ca președintele acestei manifestații să fie un oaspete ardelean. La strigăte de „ura" se urcă la tribună un maramureșean, cu gradul de maior, al cărui nume nu mi-l amintesc. Cu aclamații nesfîrșite și strigăte de „ura" maramureșeanul ocupă locul de președinte.

Într-o limbă frumoasă românească, cu o nuanță ce foarte mult se aseamănă cu limba vorbită de noi cei din nordul Basarabiei, maramureșeanul, într-o lungă cuvîntare, subliniază devotamentul românilor din Ardeal și Bucovina, arătînd dorința lor de a lupta pînă la sfîrșit, pînă ce vom înfăptui România Mare.

Au vorbit în același sens mai mulți ardeleni, bucovineni și moldoveni, exprimînd bucuria de a fi cu toții la un loc, jurînd că vor lupta pe toate căile și cu toți dușmanii pînă cînd ne vom uni cu toții într-o Românie Mare.

După 4 ore de discuții, mitingul s-a transformat într-o petrecere frățească. Cu toții au cîntat „Deșteaptă-te Române" și „Pe-al nostru steag e scris unire".

Sărbătoarea a durat pînă tîrziu seara, cînd ne-am despărţit cu îmbrăţişări şi regrete.

Am rămas cu credinţa fermă că neamul nostru încă e tînăr şi viguros şi va arăta lumii întregi că e vrednic şi pregătit să se înfrăţească şi să se conducă singur.

ŞI LA ODESSA

Sub directa îndrumare a căpitanului Catelli, ajutat de vrednicii şi tinerii luptători Anton Crihan, Ion Buzdugan, N. Ciornei, Osoian etc. şi sprijiniţi de generalul de cavalerie Donici (fost comandant al grupului de cavalerie rusească de pe frontul ruso-japonez în anul 1904—1905) se organizează mitinguri de mari proporţii, la care participă delegaţi din Chişinău ca : Pan Halipa, Gh. Buruiană, S. Murafa, Vladimir Herţa etc. Se ţin şedinţe, se organizează comitete pe tot cuprinsul zonei militare Odessa, ce cuprindea Hersonul, Sevastopolul etc.

La 19 aprilie 1917, din iniţiativa căpitanului Catelli şi sub preşedenţia generalului Donici, se organizează la Odessa un mare miting, la care participă toţi ofiţerii şi soldaţii din garnizoana oraşului, precum şi mulţi civili moldoveni, în număr de peste 10. 000 de oameni. La acest miting impunător vorbesc în numele „Cuvîntului Moldovenesc" Pan Halipa, apoi generalul Donici şi căpitanul Catelli. În cuvîntările rostite se explică moldovenilor că ei nu mai aparţin imperiului ţarist despotic şi că sînt liberi să-şi croiască o altă soartă, o altă administraţie naţională, apoi că se va introduce în şcoli şi administraţie limba românească, iar pămîntul Basarabiei se va împărţi la ţarani, după legile ce se vor face.

La urmă, într-o atmosferă indescriptibilă şi cu un mare entuziasm, toţi cei prezenţi, cu mîinile ridicate în sus, au jurat că se vor alătura uniţi, în jurul luptătorilor încercaţi ai moldovenilor pentru drepturile şi autodeterminarea poporului moldovean şi lupta nu va înceta pînă ce nu se vor realiza toate idealurile neamului românesc.

Această mare masă de moldoveni entuziasmaţi, cu glas tare repetau jurămîntul, cuvînt cu cuvînt, după preşedintele mitingului, generalul Donici.

Este greu să se şteargă din memoria şi inima unui participant asemenea clipe trăite, în cele 4 ceasuri cît a durat mitingul.

În afară de aceasta, pe lîngă activitatea pe teren naţional şi social a moldovenilor din Chişinău, Odessa şi Kiev, se înfiinţează comitete ostăşeşti moldoveneşti, pe lîngă unităţile din Sevastopol, Herson, precum şi în cele mai îndepărtate colţuri ale Rusiei, cum a fost de pildă în localitatea Moroschi, unde erau concentrate trupele de rezervă ale frontului de vest. Astfel că, la un moment dat, aveam

organizaţii militare naţionale moldoveneşti la Odessa, sub conducerea căpitanului Catelli ajutat de A. Crihan, I. Buzdugan, Ciornei şi Osoian. La Roman, sub conducerea locotenentului Pîntea, la Ecaterinoslav sub conducerea sergentului Sinicliu, la Novo-Ghiorhievsc sub conducerea colonelului Martinovschi, la Moroschi sub conducerea locotenentului Anatol Moraru, la Sevastopol sub conducerea marinarilor Gafencu şi Turcuman, şi în alte unităţi, unde erau organizate comitete moldoveneşti.

Pretutindeni se ţin congrese şi mitinguri, la care participă un mare număr de moldoveni, se ţin cuvîntări înflăcărate, se votează rezoluţii şi, peste tot, se cere să se introducă limba moldovenească in şcoli, biserici şi alte instituţii, se trimet delegaţi la Chişinău ca să se pună la curent cu tot ce se petrece şi se face la centru, se raportează despre tot ce se face în alte localităţi din Rusia.

Cu privire la buna desfăşurare a mişcării moldoveneşti de peste tot, la Chişinău şi în fiecare judeţ din Basarabia se ţin congresele Partidului Naţional Moldovenesc, la care participă marea massă a ţăranilor, învăţătorilor, cooperatorilor, preoţilor etc. La toate întrunirile Comitetelor Ofiţerilor şi Soldaţilor Moldoveni sunt prezenţi reprezentanţii Partidului Naţional Moldovenesc, precum şi reprezentanţii presei moldoveneşti. Ca reprezentant al presei la toate aceste mari manifestaţii sunt prezenţi neobosiţii luptători : Pan Halipa, Ion Pelivan, Pavel Gore, învăţătorul Profirie Fala, S. Murafa, Ion Buzdugan şi mulţi alţii.

La 20—22 Aprilie 1917, la Chişinău, se ţine Congresul Preoţilor, sub preşidenţia preotului Alexandru Baltaga.

Au luat cuvîntul din partea Partidului Naţional Moldovenesc Pavel Gore şi alţii. Toţi cer organizarea bisericii pe baze naţionale cu un episcop moldovean în frunte, introducerea limbii moldoveneşti în şcoală şi în biserică, şi susţin principiul autodeterminării popoarelor.

La 7 mai 1917 se ţine Congresul Învăţătorilor din judeţul Bălţi, sub conducerea învăţătorului P. Fala. Vorbesc Vlad Leahu şi preotul Dumitriu. Se cere introducerea imediată a limbii româneşti în şcoli, biserici etc. Au dat cuvîntul şi reprezentanţii minorităţilor, printre care au vorbit : Sisco, Caminschi, Wassermann, susţinînd şi ei cererea moldovenilor.

La 28 Mai 1917, la Chişinău, se ţine Congresul Învăţătorilor, la care participă şi cîte un ţăran de fiecare sat. Iau parte la congres Pavel Gore, Grigore Cazacliu, Gafencu, Moraru, Marafa, pr. Madam Al. Mateevici, Groapă, Herţa, Neaga, Secară, Bucşenescu, Tocan, Bucănescu, Halipa şi mulţi alţi luptători moldoveni.

În prezenţa a peste 400 congresişti, arhimandritul Gurie face o slujbă în limba moldovenească. Congresul este deschis de către Pavel Gore, care se adresează congresului cu următoarele cuvinte :

„Fraţi români," ... şi apoi le spune că „moldovenii sunt o ramură a poporului român, deci noi moldovenii suntem români."

Apoi vorbeşte Pan Halipa, în numele ziarului „Cuvîntul Româ-

nesc"*, după care iau cuvîntul Cazacliu, Gafencu, Murafa, Neaga etc.

Ceva mai tîrziu se ține Congresul Cooperatorilor, organizat de către Ghiță Buruiană și Alexandru Groapă. Vorbesc Costin, Coropseanu și alții. Doleanțele sînt aceleași.

La 12 Iunie 1917 se redeschide Societatea Culturală Moldovenească, care fusese intemeiată în 1905. Din acea societate făceau parte : Pan Halipa, T. Neaga, Ștefan Ciobanu, S. Murafa, Andrei Murafa, N. Alexandri, Leonard, arhimandritul Gurie, Semigradov etc.

Se deschide o grădiniță de copii pentru moldoveni.

La 8 septembrie 1917 se deschide la Chișinău o tipografie adusă de către S. Murafa de la Iași. Această tipografie a prilejuit o mare bucurie în rîndul luptătorilor moldoveni. Cu ocazia instalării ei se țin cuvîntări de către Pan Halipa, preot Parfenie, stareţul mînăstirii din Suruceni, Erhan, viitorul episcop al Ismailului.

La Sevastopol marinarii și toată obștia moldovenească de acolo, în frunte cu Comitetul Militarilor Moldoveni, deschid o școală românească, unde predă un român, Moscu, de pe vaporul Traian.

La 17 septembrie 1917, Comitetul Țăranilor Moldoveni din județul Bălți scoate o rezoluție, prin care se hotărăște naționalizarea tuturor școlilor din județul Bălți.

La Odessa, adunarea Comitetului Ostașilor Moldoveni lansează un apel către moldoveni, cu următorul conținut :

„Dragii noștri, vă facem cunoscut că noi ostașii moldoveni aflători în Odessa, am avut astăzi marți 18 aprilie 1917, o zi din cele mai frumoase din viața noastră. Ofițerii noștri moldoveni, în frunte cu generalul Donici, ne-au chemat la o mare adunare, care a fost ca o sărbătoare mare a întregului nostru neam. Ni s-a spus de toate drepturile noastre naționale, pentru care vom avea cu toții să luptăm de aici încolo. Ni s-a spus anume și toți am văzut bine că așa este că stăpînirea cea rusească veche, după care noi moldovenii nici un bine n-am avut, n-o să se mai întoarcă. În locul ei s-a așezat o stăpînire cu mai multă dreptate pentru noi și care ne va scoate drepturile noastre la o viață națională în toate domeniile ei și ne va da și nouă pămînt."

Mișcarea națională de pe tot cuprinsul Basarabiei și din alte regiuni rusești este în plină dezvoltare. Curentul național pune capăt tendinței de rusificare. La toate congresele și la toate adunările moldovenești se cerea revendicarea politică, introducerea limbii moldovenești în școli, biserici, justiție, se cerea constituirea cît mai repede a Sfatului Țării, organ suveran al provinciei, care să traducă în viață satisfacerea doleanțelor poporului moldovenesc. Paralel cu activitatea noastră națională și locală, se organizează și dușmanii noștri ; pe pămîntul nostru strămoșesc continuă să existe elemente străine năzuințelor noastre strămoșești. Trăiau pe pămîntul nostru încă mulți dușmani, uneltele țarismului rusificator și asupritor. Aceste elemente nu vedeau cu ochi buni înflăcărata noastră activitate națională. Aceștia au început să se organizeze în diferite comitete, transformîndu-se peste noapte din slugi devotate țarului, în democrați populari, în socialiști revoluționari, și din nou se așează comod în scaunele vechi, însă de data aceasta sub masca revoluției rusești. Ei continuă opera lor de ură față de noi, încercînd să împiedice mișcarea moldovenească și să creeze diferite obstacole în calea activității noastre naționale, inventînd diferite minciuni. Ei răspîndeau versiunea că mișcarea noastră este o mișcare separatistă, antisemită etc. Ori știut era că antisemitismul a fost cel mai dezvoltat în Rusia țaristă, unde s-au comis cele mai mari pogromuri. Cazul antisemitului Crușevan, cu gazeta sa „Drug", susținut de elemente antisemite. Elementele străine stabilite pe acest teritoriu, în decursul stăpînirii rusești,ignorau dreptul românilor din Basarabia de a-și manifesta sentimentele lor naționale și de a-și cere drepturile lor istorice.

* E o confuzie, se vede ; e vorba de același ziar „Cuvîntul moldovenesc". (N. red.)

În vreme ce noi moldovenii, precum și celelalte naționalități din imperiul rusesc, ne organizam și ceream dreptul la autodeterminare, în Rusia situația militară se agrava. Războiul era lăsat pe planul al doilea. Armata se descompunea, iar anarhia lua proporții.

Îngrijorate, autoritățile militare erau neputincioase, disciplina dispăruse. Anarhia se întindea pe toate fronturile și mii de dezertori ruși năvăleau în orașele și satele noastre. Fabricile de rachiu și depozitele de vinuri erau devastate. Devastările, jafurile și omorurile se țineau lanț. Aceste elemente au împușcat pe iluștrii noștri luptători ca S. Murafa, inginer Hodorogea, Mihail Rusu și mulți alții.

Ziarele din Basarabia aduceau zilnic știri din ce în ce mai alarmante. Toate acestea cereau rezolvarea națională cît mai rapidă a situației întregii populații basarabene și a avutului ei.

Basarabia era drumul de scurgere al tuturor dezertorilor ruși de pe frontul românesc, precum și calea de trecere a trupelor de rezervă spre front. Unitățile militare, în trecerea lor spre front sau înspre interiorul Rusiei, devastau bunurile populației din acest teritoriu.

Numai cei ce aveau răspunderea pentru liniștea, viața și avutul poporului nostru, știau cît de greu era să te orientezi și să conduci astfel treburile ca să poți face față acestor împrejurări.

Dacă cineva ar fi putut să descrie evenimentele ce s-au petrecut într-o perioadă atît de frămîntată, în care se urmărea realizarea idealurilor noastre naționale și sociale, aceasta ar fi apărut ca o fantezie umană. Dar totuși, încetul cu încetul, din treaptă în treaptă, în mod sistematic, organizîndu-se unități după cerințele momentului și apelînd mereu la noi forțe, am ajuns la sfîrșit la punctul culminant, prin organizarea unui Comitet Central Orășănesc Moldovenesc, în care erau puși la treabă o pleiadă de tineri, reprezen-

tîndu-i pe ostașii moldoveni din toate regiunile rusești, de pe toate fronturile. Aceștia reprezentau populația tuturor județelor din Basarabia.

Activitatea Comitetului Central și-a axat munca pe trezirea conștiinței naționale în massele largi ale poporului din Basarabia, pentru care a chemat toate forțele intelectuale în sprijinul său.

Toată această floare a neamului a fost convocată la un congres al ostașilor moldoveni de pe toate fronturile. Ei au luat soarta poporului din Basarabia în mîinile lor, punînd bazele unui organ legislativ suprem sub denumirea de „SFATUL ȚĂRII", și au votat un program, care trebuia dus la bun sfîrșit.

Capitolul II

ÎNFIINȚAREA COMITETULUI CENTRAL MOLDOVENESC AL SOLDAȚILOR ȘI OFIȚERILOR LA CHIȘINĂU

După cum am arătat în capitolul precedent, lupta moldovenilor din Basarabia pentru drepturile lor la o viață națională și socială, pe la mijlocul lunii Iunie 1917, se desfășura în toate domeniile cu febrilitate.

La toate congresele, la toate întrunirile comitetelor societăților culturale moldovenești, ale organizațiilor politice moldovenești, se vorbea cu disperare, se votau rezoluții, se cerea înființarea unui organ legislativ suprem pentru întreaga Basarabie, se cerea naționalizarea școlilor, bisericilor și tuturor instituțiilor administrative și, mai ales, se cerea efectuarea unei reforme agrare etc. etc.

Comitetele moldovenești ale soldaților și ofițerilor de pe toate fronturile, precum și cele din garnizoanele Odessa, Sevastopol, Herson, Novo-Ghiorghievsc etc. erau îngrijorate de soarta familiilor și gospodăriilor din Basarabia și trimiteau necontenit delegați la Chișinău, pentru a se informa. Deși la Chișinău, Petrograd, Bălți, Soroca, Odessa, Kiev, Sevastopol, Iași, Roman, Moroschi etc. etc. cele mai vrednice elemente și cei mai activi reprezentanți ai neamului nostru luptau și se zbăteau să traducă în viață idealurile neamului, exprimate la sute de adunări, aceste organizații răzlețe nu aveau puterea și nici autoritatea să se impună și valul de nenorociri se abătea asupra Basarabiei.

Evenimentele impuneau înființarea unui organ central, în care să fie reprezentanți ai întregii Basarabii, și acest organ a fost înființat de reprezentanții comitetelor militare moldovenești.

În ziua de 22 Iunie 1917, la Chișinău, strada Haruzina nr. 21, se întrunesc reprezentanții comitetelor ostașilor și ofițerilor moldoveni și pun bazele Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni.

În ceea ce privește înființarea comitetului central al ostașilor moldoveni, îmi lipsesc unele date, registrele de procese-verbale cu toate datele și diferitele detalii, dar ceea ce știu precis și tot ce s-a petrecut în prezența mea și cu modesta mea contribuție le notez în memoriile mele.

Subsemnalul, în ziua de 21 Iunie 1917, am fost la Chișinău ca delegat al comitetului moldovenesc al ostașilor din garnizoana Moroschi, regiunea Minsc, unde erau trupele de rezervă ale frontului de vest, dar numai cu o simplă delegație de la o organizație revoluționară nu era posibil să părăsească cineva zona frontului, astfel ca să pot veni la Chișinău, am avut și un ordin de evacuare pentru o a doua operație după rănire.*)

Sosind la Chișinău, primul meu gînd era să iau contact cu directorul ziarului „Cuvîntul Moldovenesc", Pan Halipa, devotatul și neobositul luptător pentru idealurile moldovenești dintre Prut și Nistru.

Îndreptîndu-mă spre redacția ziarului „Cuvîntul Moldovenesc", cu scopul de a mă informa despre stadiul în care se găsesc organizațiile noastre moldovenești, în mijlocul grădinii publice, m-a salutat un sublocotenent și, observînd la butoniera lui panglica tricoloră, i-am răspuns în românește și l-am oprit pentru a sta de vorbă cu el. Sublocotenentul s-a prezentat — era Gherman Pîntea.

Așezați pe o bancă, chiar acolo, ne-am povestit cu nesaț unul altuia despre situația creată de revoluția rusească, despre organizațiile noastre naționale și despre misiunile ce le aveam de îndeplinit.

Domnul Pîntea mi-a povestit că el și cu încă alți delegați ai organizațiilor militare de pe frontul românesc și garnizoana Odessa au venit la Chișinău să înființeze Comitetul Central Moldovenesc al Soldaților și Ofițerilor și că luase contact cu unele organizații militare locale, precum și cu comisarul gubernial, domnul Mimi, numit de guvernul provizoriu din Petrograd.

Ei au expus comisarului Mimi misiunea de a înființa la Chișinău un comitet central militar moldovenesc. Ideea înființării comitetului militar era privită cu multă bunăvoință atît din partea comisarului guvernului cît și de toate celelalte organizații revoluționare locale, în afară de comitetul gubernial al soldaților și muncitorilor ruși, care deținea în mîinile lui toată situația politică și administrativă creată de revoluția rusească. Acest fapt ne îngrijora pe noi moldovenii și ne obliga la multă prudență și tact pentru început. Întîlnirea cu domnul Pîntea a avut o înrîurire asupra noastră, fiindcă noi aveam aceleași idealuri și aceeași misiune. Pînă la întîlnirea noastră, domnul Pîntea avusese discuții cu diferiți delegați ai frontului românesc și cu reprezentanți din alte unități locale și se luase hotărîrea de a se înființa comitetul central, dar pînă

în acel moment nu se înființase încă. Între timp grupul de delegați, împuterniciți cu înființarea comitetului, au părăsit localul școlii de pe strada Gogol, unde erau cazați și se instalaseră pe strada Haruzina nr. 21.

Întîlnirea cu domnul Pîntea era foarte încurajatoare. Ne-am înțeles cu el ca a doua zi chiar, adică 22 Iunie 1917, să ne adunăm cu toții și să ținem o ședință pentru a înființa în mod definitiv Comitetul Central al Ostașilor Moldoveni. Și, în adevăr, la 22 Iunie 1917, ne-am adunat la adresa din strada Haruzina nr. 21.

La acea ședință au luat parte : reprezentantul organizației din Iași, sublt. Țanțu V., din partea organizației militare din garnizoana Odessa sublocotenenții Anton Crihan și N. Ciornei, din partea frontului de vest Lt. A. Moraru, din partea garnizoanei Novo-Ghiorghievsc soldatul Bragă, din partea garnizoanei Chișinău sergentul Harea și Lt. Vărzaru din partea comitetului militar din Roman sublt. Gherman Pîntea, de pe frontul de luptă colonelul Furtună, maiorul T. Cojocaru, Lt. Blănaru, sublt. N. Cernăuțeanu, sergentul M. Minciună și mulți alții.

Ședința se deschide de sublt. Pîntea.

După lungi rapoarte și dezbateri, adunarea a declarat înființarea Comitetului Central Moldovenesc al Soldaților și Ofițerilor, cu sediul în Chișinău.

După ce comitetul central ostășesc a luat ființă, s-a procedat la alegerea biroului executiv al comitetului și au fost alese următoarele persoane :

Președinte : lt. Gherman Pîntea.
Vice-Președinți : maiorul T. Cojocaru și lt. Anatolie Moraru,
Secretar : lt. P. Vărzaru.
Secretari ajutori : sublt. Bîrcă și sold. Mitrea.

A doua zi, ziarele locale au publicat știrea înființării Comitetului Central Moldovenesc Ostășesc. Tot a doua zi, după o amănunțită consultare între noi, o delegație compusă din maiorul T. Cojocaru, lt. A. Moraru, lt. Vărzaru și sublt. Gherman Pîntea s-a prezentat la Palatul Libertății, sediul comitetului gubernial al ostașilor și muncitorilor ruși. Maiorul T. Cojocaru, în numele delegației și a întregului comitet, a confirmat înființarea Comitetului Central Militar Moldovenesc și cu mult tact a arătat că noi ca și ei ne vom ocupa de aceleași probleme create de revoluția rusească. Noi însă fiind localnici, suntem strîns legați de popor și mai ușor vom înțelege durerile lui — a declarat maiorul Cojocaru — noi vrem ca în toată activitatea ce vom desfășura să ne păstrăm ființa noastră națională ; și am mai cerut două camere pentru birourile comitetului nostru în palatul ce-l ocupa comitetul gubernial al ostașilor și muncitorilor ruși. Comitetul executiv gubernial al ostașilor și muncitorilor ruși, în frunte cu președintele lui, ne-a primit și ne-a ascultat cu multă înțelegere, însă cu oarecare rezervă, dar totuși au recunoscut că comitetul lor era format din elemente pur rusești, și că sunt din diferite regiuni ale Rusiei și că sunt în Basarabia în mod vremelnic, deci înființarea Comitetului Central Ostășesc Moldovenesc din elemente localnice era binevenită — dar ar trebui ca să colaboreze comitetul nostru cu ei, deci se manifesta o oarecare teamă de ce vom face noi și, în cele din urmă, s-a dovedit că ei ne puneau bețe în roate, raportîndu-ne la guvernul din Petrograd și la „Stavca", marele cartier general al armatei rusești.

În curînd Comitetul s-a completat, avînd un număr de 36 de membri.

Redau numele lor :**)

Lt. colonel N. Furtună, Maiorul T. Cojocaru, Maiorul V. Cijevschi, Căpitan Gh. Andronachi, Lt. Anatolie Moraru, Lt. P. Vărzaru, Sublt.N. Cernăuțeanu, Sublt. Gh. Pîntea, Sublt. Ion Blănaru, Sublt. P. Dobrojenco, Voluntarul T. Bîrcă, Voluntarul St. Secară, Voluntarul N. Ursachi, Sergent Ef. Sofronie, Sergent A. Cojocaru, Sergent N. Munteanu, Sergent M. Stîngaci, Sergent P. Harea, Sublt. Ștefan Motălică, Ajut. sublt. A. Rugină, Ajut. sublt. D. Potapov, Ajut. sublt. N. Grosu, Ajut. sublt. And. Zavat, Ajut. sublt. Dt. Budescu, Ajut. sublt. Gh. Tudor, Plut. maj. S. Galițchi, Elev plut. Evstafiev, Marinar I. Ignatic, Sergent M. Minciună, Fruntaș Ef. Suruceanu, Frunt. M. Artenie, Frunt. And. Găină, Frunt. I. Bragă, Frunt. Em. Strungaru, Marinar Gr. Dascăl, Marinar Ilie Rățoiu.

Astfel comitetul era compus din cele mai valoroase elemente ale moldovenilor ce erau mobilizați. În cadrul comitetului s-au înființat 4 secții de lucru : politică, culturală, organizatorică și propagandistică. În scurt timp, activitatea comitetului s-a resimțit în toate domeniile vieții. Pe lîngă militari, în comitet erau cooptați și unii cărturari civili : prof. Ștefan Ciobanu, Alexandru Văleanu, Vl. Cazacliu, Gh. Buruiană și alții, care ne ajutau la redactarea a tot felul de decizii și memorii, și mai ales pentru propagandă.

Comitetul Central Militar Moldovenesc întruchipa întreaga Basarabie. În comitet erau reprezentanți de la toate județele de la Hotin pînă la Ismail. În el erau concentrate toate forțele ce lucrau pe teren revoluționar și național, dar care vremelnic purtau uniforma militară. Comitetul cu toate forțele sale unite ducea o luptă grea cu dușmanii neamului de toate nuanțele, el trebuia să ducă o luptă hotărîtă și curajoasă, bine organizată și disciplinată. Cu mult tact am stabilit bunele relații cu Comitetul gubernial al soldaților și muncitorilor ruși, care îndeplinea rolul vechii administrații rusești. Acest comitet gubernial la început avea o influență militară și controla activitatea comitetelor județene și oricăror alte organizații, însuși comisarul guvernului din Basarabia trebuia să țină seama de părerile și hotărîrile lui. El avea legături cu organele centrale conducătoare din Petrograd. Dar rapid și în scurt timp toate activitățile și contribuțiile comitetului gubernial se reduc la „net". Astfel că, în scurt timp, Comitetul Central Militar Moldovenesc ocupă întregul Palat al Libertății cu birourile sale, în afară de două camere într-un colț al palatului, unde mai existau urmele fostului comitet gubernial al soldaților și muncitorilor ruși.

Din zi în zi, situaţia internă se înrăutăţeşte. Numărul de dezertori şi de tot felul de vagabonzi devenea tot mai mare, anarhia se întindea, avutul şi chiar viaţa oamenilor muncitori din toate domeniile erau ameninţate. Muncitorii de la fabricile de rachiuri şi depozitele de vinuri erau izgoniţi şi bătuţi. Odată cu venirea nopţii, satele şi oraşele erau îngrozite de împuşcături şi explozii de grenade.

Comitetul Central Militar Moldovenesc, chiar în primele zile de la înfiinţarea sa, a organizat cursuri de emisari şi după o pregătire de 20 de zile, a trimis 105 emisari la toate volostele (preturi) din Basarabia, cu împuternicirea de a lămuri massele moldoveneşti şi pe minoritarii de la sate despre evenimentele ce se petreceau în acel timp. Emisarii aveau sarcina să explice că ei au scăpat de ţarism şi că tot pămîntul Basarabiei va fi împărţit pe baza legilor ce se vor elabora de parlamentul nostru ca să dea posibilitatea reprezentanţilor din diferite organizaţii să lucreze şi că ei ţăranii trebuie să contribuie la menţinerea ordinei.

Comitetul Central mai dispune de 16 cohorte moldoveneşti bine organizate şi disciplinate, comandate de către un ofiţer moldovean, avînd în frunte pe inspectorul Crihan. Aceste cohorte erau împărţite pe judeţe cu aceeaşi misiune de a menţine ordinea şi a lămuri populaţia despre evenimentele şi urmările revoluţiei ruseşti. În afară de cele 16 cohorte şi cei 105 emisari mai erau aprobate şi în curs de organizare unele regimente moldoveneşti. Unităţile moldoveneşti se organizau cu multă greutate, iar cele 16 cohorte erau prea puţine pentru a face faţă momentului. Organizaţiile politice, culturale, sociale, congresele, mitingurile de pe teritoriul Basarabiei, precum şi alte comitete ostăşeşti de pe întregul teritoriu al Rusiei ţineau şedinţe, votau rezoluţii, dar nu puteau să facă faţă primejdiei. Se impunea înfiinţarea unui organ legislativ suprem şi autoritar. Organizaţiile moldoveneşti s-au străduit să obţină colaborarea naţionalităţilor minoritare în vederea înfiinţării acestui organ suprem. Comitetul Central Ostăşesc Moldovenesc a încercat şi el să atragă în jurul acestei probleme centrale opiniunea minorităţilor conlocuitoare. Delegaţii Comitetului Central se prezentau la toate adunările, indiferent de cine erau organizate, şi peste tot ridicau problema înfiinţării Sfatului Ţării. Şi ca ultimă încercare, pe la sfîrşitul lunii Septembrie 1917, comitetul central a hotărît convocarea unei mari întruniri publice a delegaţilor tuturor organizaţiilor politice, profesionale şi naţionale. În acest scop s-a publicat în ziarele locale, o invitaţie către toţi. În ziua fixată s-au prezentat în sala mare a zemstvei guberniale cîteva sute de persoane, reprezentanţi ai partidului socialist democrat, ai organizaţiilor evreieşti „Bund" şi partidului sionist, cooperatori, organizaţiile creştineşti etc. Era ultima încercare de a-i asocia la ideea de înfiinţare a Sfatului Ţării şi pe minoritari.

Această mare adunare convocată de Comitetul Central este deschisă de subsemnatul, în calitate de vice-preşedinte al Comitetului

Central. Cu toate că majoritatea reprezentanţilor la acea adunare nu era moldovenească, în prezidium se aleg moldoveni. La propunerea mea s-a ales cooperatorul Gh. Buruiană ca preşedinte şi Petru Vârzaru secretar. În numele comitetului central, subsemnatul am făcut o largă expunere cu privire la scopul întrunirii, explicînd situaţia în care se găsea provincia noastră în timpul acela, apelînd la toate organizaţiile ca, de comun acord cu noi moldovenii, să înfiinţăm un organ legislativ suprem — Sfatul Ţării. S-a deschis o largă discuţie ; mulţi reprezentanţi erau de acord că trebuie înfiinţat Sfatul Ţării, iar alţii, cum erau reprezentanţii Bundului, ai sioniştilor, socialiştii revoluţionari, căutau să oprească cursul evenimentelor, încercînd să producă neînţelegere şi zîzanie în rîndul celor de bună credinţă, cu toate explicaţiile date de mine şi alţi oratori moldoveni, că Sfatul Ţării va fi un parlament reprezentativ, în care vor intra toţi reprezentanţii minorităţilor conlocuitoare şi cu un număr proporţional de deputaţi, corespunzînd numărului conlocuitorilor. Neavînd alte obiecţiuni decît reaua credinţă, cu care ar fi atacat fondul problemei de pe ordinea de zi, reprezentanţii Bundului şi alţii au stăruit din răsputeri ca problema să fie mai întîi studiată de fiecare organizaţie de partid şi, pentru acest motiv, au cerut amînarea hotărîrii pînă la o altă întrunire. Aceasta a fost ultima încercare de conlucrare cu minorităţile ce locuiau cu noi pe întinsul Basarabiei.

Întrucît evenimentele nu îngăduiau nici o amînare, deoarece fiecare zi, fiecare ceas de întîrziere erau dăunătoare, Comitetul Central, în şedinţa sa plenară, hotărăşte să apeleze la toate forţele naţiunii noastre şi să convocăm la o luptă decisivă pe reprezentanţii celor 300. 000 de ostaşi ţărani, îmbrăcaţi în uniforme militare şi răspîndiţi în unităţile ruseşti de pe toate fronturile de luptă şi în regimente de rezervă.

Aceşti 300. 000 de moldoveni erau floarea şi vigoarea naţiunii. Numai ei erau în drept să spună ultimul cuvînt în marile probleme de viaţă sau de moarte pentru întreaga Basarabie.

Plenara Comitetului Central, în unanimitate, hotărăşte convocarea Congresului Ostăşesc la Chişinău, pentru ziua de 20 Octombrie 1917, la care să fie prezenţi reprezentanţii tuturor comitetelor militare moldoveneşti, de pe toate fronturile ruseşti şi cel românesc, precum şi reprezentanţii din regimentele de rezervă, unde cei ce au fost odată sau de mai multe ori răniţi, aşteptau momentul plecării lor pe front.

Sarcina aceasta de a organiza un congres al ostaşilor de pe toate fronturile era foarte grea şi cu mari riscuri pentru viaţa organizatorilor, avînd în vedere că erau supravegheaţi şi înconjuraţi de duşmani, contrarevoluţionari, care nu doreau să le scape din mîinile lor nici mănoasele cîmpii şi nici munca celor ce le muncesc.

Mai întîi trebuia să se obţină aprobarea marelui stat major al armatei ruseşti, ceea ce era foarte greu. Apoi trebuia să obţinem

un ordin, tot de la marele cartier general, către unitățile militare, pentru a se permite ca unitățile militare moldovenești să delege reprezentanți la acel congres. Totuși s-au făcut sforțări extraordinare. S-au trimis delegați la „Stavca" marele cartier rus și la guvernul din Petrograd — și toate aceste aprobări s-au obținut. Astfel că în ziua de 20 Octombrie 1917, la sediul Comitetului Central, erau prezenți circa 800 de delegați, cu împuterniciri în regulă, pentru a participa activ la congres și fiecărui ostaș i s-a dat hrană și bani pe 5 zile.

Capitolul III

ÎNTÎIUL CONGRES AL OSTAȘILOR ȘI OFIȚERILOR MOLDOVENI DIN CHIȘINĂU

Încă din ziua de 19 Octombrie 1917, ajunul ținerii congresului, s-au prezentat la Palatul Libertății, sediul Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldovei, delegați din toate unitățile militare și, pînă noaptea tîrziu, se prezentau la biroul de organizare al congresului, condus de subsemnatul.

Toți delegații au depus delegațiile cu care veniseră pentru a participa la congres și li s-au eliberat adeverințe pentru dreptul de intrare și participare activă la congres. Aceste adeverințe erau actele justificative ale delegaților la întoarcerea lor la unități.

A doua zi, 20 Octombrie 1917, s-a ținut congresul în sala eparhială din Chișinău. E un eveniment de importanță istorică extraordinară pentru poporul moldovean dintre Prut și Nistru.

Este prima dată, în răstimp de 106 ani de ocupație rusească, cînd poporul nostru în mod liber manifestă puterea și drepturile sale asupra pămîntului, în care de 2 000 de ani zac osemintele moșilor și strămoșilor lui. În ziua de 20 Octombrie 1917, adevărații reprezentanți ai Basarabiei, delegați ai tuturor organizațiilor militare revoluționare, încolonați în formații militare, într-o ședință exemplară, disciplinați, în frunte cu membrii Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni, sub comanda colonelului Furtună, în sunetele unui marș executat de o fanfară militară moldovenească, cu un uriaș drapel tricolor purtat de doi voinici ostași, pornesc entuziasmați, mîndri și voioși, cei mai frumoși și viguroși fii ai neamului nostru, de la Palatul Libertății, sediul Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni, spre sala eparhială.

Pe străzile Chișinăului, încă de la ora 9 dimineața, năvălesc mii și mii de spectatori, majoritatea moldoveni, să admire și să se bucure din toată inima, să ia parte la marea sărbătoare moldovenească, lăcrămînd de bucurie. Aici, prima dată după 106 ani, s-au întîlnit cu toții, ca adevărați strănepoți ai bravilor ostași ai lui Ștefan cel Mare de la Hotin pînă la mare, cu care voevodul îi zdrobea pe

lacomii și hrăpăreții turci și tătari, mînați de sîngele lor barbar, spre a se hrăni din munca altora, jefuind și ucigînd pe cei pașnici și muncitori. Aici erau strănepoții orheienilor și lăpușnenilor care, la adăpostul codrilor Tigheiciului, organizau armate în toată regula și sub conducerea hatmanilor Hîncu și Durac au luptat contra despotului Gh. Duca și altor fanarioți.

După o a doua verificare a mandatelor la intrarea în sala eparhială, pe la orele 12, în strigătele nesfîrșite de „Ura !" și „Să trăiască Basarabia autonomă" etc., urcă la tribună președintele Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni, sublocotenentul Gherman Pîntea. Toată asistența în picioare, fluturînd stegulețe tricolore, ovaționează.

Strigătele de „Ura !" și „Să trăiască Basarabia autonomă" continuă fără încetare.

Președintele Gh. Pîntea, singur la tribună, nu putea rosti nici un cuvînt, el lăcrăma de bucurie și emoție. Plîngea toată sala și odată cu noi cei prezenți lăcrăma de bucurie tot poporul nostru muncit și umilit timp de un veac și ceva.

După o jumătate de oră de strigăte și urale, în sfîrșit, președintele declară congresul deschis și propune a se alege prezidiul.

Congresul alege un prezidiu compus din :

1 — Președinte : maiorul V. Cijevschi,

2 — Vice-președinți : sublț. Gh. Pîntea și Ion Pascaluță.

3 — Secretari : soldații Ion Buzdugan, Ștefan Holban și Buga, precum și sublt. Năstase Gh. și sublt. Rugină.

După ce s-a ales prezidiul, au început felicitările. Se aduc felicitări și se urează spor la muncă din partea unităților militare, în numele Partidului Național Moldovenesc și în numele altor organizații revoluționare și naționale. În numele ziarului „Cuvîntul Moldovenesc" vorbește Pan Halipa. Dau în continuare unele pasagii din cuvîntarea lui Pan Halipa :

„Sînt nespus de fericit că am ajuns să urez în fața voastră, floarea neamului nostru moldovenesc. Frații mei ! Veacuri întregi noi am umblat rătăciți unul de altul, de veacuri întregi pe noi ne întind și ne dezbină vrăjmașii, de veacuri întregi pămîntul nostru strămoșesc geme sub jugul străin și iată acum, după atîtea răzlețiri, după atîția ani de jale și suferințe, ne-am strîns frații grămăjoară. O, cine va spune bucuria noastră ? Grea a fost soarta noastră crudă, lungă a fost noaptea în care am zăcut, dar cum după noapte răsar zorile și lumina zilei ia rîndul întunericului, așa și în viața neamului moldovenesc, după robie s-a simțit apropierea izbăvirii. Frați ostași ! În voi este toată nădejdea noastră. Țara se îneacă în lacrimi și sînge. Vrăjmașii noștri stau la hotare — vrăjmași cît frunză și iarbă la spatele nostru și înăuntrul țării noastre, dar cel mai mare dușman este în mijlocul nostru. Acesta este NEUNIREA ! Frații mei, biruiți acest straşnic dușman și noi vom birui totul." (Cuvîntarea lui Pan Halipa este foarte des întreruptă de zgomotoase ovații.)

După terminarea cuvîntării, toată sala, în picioare timp de 20 minute, aplaudă pe orator.

În numele românilor din Transnistria congresul l-a felicitat pe delegatul Toma Jalobă care, emoţionat şi cu glas plîngător, spune :

„Şi aşa fraţilor, din cuvintele ce am auzit aici, văd că v-aţi hotărît cu toţii să vă luaţi ceea ce vi se cuvine — drepturile şi autonomia. Dar eu acuma vă întreb pe Domniile-Voastre, fraţilor, fraţii mei şi neamurile mele — că suntem noi moldovenii dintr-un singe,— cui ne lăsaţi pe noi moldovenii ? de ce suntem rupţi din coasta Moldovei şi trăim pe celălalt mal al Nistrului ? Noi rămînem ca şoarecii în gura motanului ? Fraţii noştri ! Nu ne lăsaţi, nu ne lepădaţi şi nu ne uitaţi. Şi dacă ne veţi uita, noi malul Nistrului îl vom săpa şi vom îndrepta apa pe dincolo de pămîntul nostru."

Adunarea în picioare, aplaudă şi strigă : „Nu vă vom uita !"

Delegatului soldatul Toma Jalobă îi răspunde Ion Buzdugan şi spune :

„Cînd am auzit jăluirea fratelui nostru Toma Jalobă, moldovean de dincolo de Nistru, mi s-a părut că aud bocetul mamei care şi-a pierdut copiii. Cuvintele lui Toma Jalobă sunt o doină, de care plîng văile şi munţii pe tot pămîntul românesc. În glasul lui Jalobă e toată tînguirea şi deznădejdea neamului nostru. „Nu ne lăsaţi !" — strigă fratele nostru — eu socot că şi pietrele dacă ar auzi s-ar umplea de jale. Nu vă lăsăm, fraţilor, veniţi în braţele noastre. Nistrul îl vom săpa împreună şi vom îndrepta apa lui pe dincolo de hotarul sufletului românesc, pentru ca nimic să nu ne mai despartă." (Aplauze prelungite. Toată asistenţa trăia momente înălţătoare.) După alte cuvîntări şi felicitări, lucrările congresului s-au desfăşurat după următorul program :

1 — Alegerea prezidiului,
2 — Felicitările şi rapoartele de la faţa locului,
3 — Raport despre activitatea Comitetului Central al soldaţilor şi ofiţerilor moldoveni din Chişinău.
4 — Autonomia Basarabiei,
5 — Naţionalizarea armatei,
6 — Basarabia şi ocîrmuirea ei : Sfatul Ţării,
7 — Reforma agrară şi oprirea colonizării cu elemente străine de neamul moldovenesc,
8 — Rapoarte despre momentele de faţă,
9 — Lucrări culturale, şcolare, pentru soldaţi, cursuri serale şi biblioteci,
10 — Naţionalizarea şcolilor,
11 — Despre moldovenii de peste Nistru,
12 — Alegerea împuterniciţilor moldoveni pe lîngă Marele Cartier Central rus.
13 — Crearea unui fond naţional,
14 — Alegerea a 3 deputaţi în Sfatul Popoarelor din Rusia.

După deschiderea congresului şi pînă la 25 Octombrie 1917, s-au dezbătut o mulţime de probleme de pe ordinea de zi.

La 25 Octombrie 1917, la orele, 9,20, se deschide şedinţa ; se continuă dezbaterile cu privire la alegerea deputaţilor în Sfatul Ţării.

Se fac propuneri ca fiecare judeţ să aibă în Sfatul Ţării 10 deputaţi, din care congresul alege 4 deputaţi, deci de la 8 judeţe vor fi aleşi 32 deputaţi, iar 12 deputaţi vor fi aleşi de unităţile militare. În total se vor alege 44 deputaţi militari.

Adunarea aprobă propunerea şi la orele 4 după masă se procedează la alegerea deputaţilor şi se aleg :

1 — Judeţul Soroca	Sublt. Ţurcanu	cu 180	voturi
	Funcţ. Epure Boris	71	"
	Funcţ. Bolocan	72	"
	Sold. Ignatiuc	69	"
2 — Judeţul Ismail	Sublt. Zubac Vitalie	220	"
	Sublt. Ciornei Nicolae	140	"
	Sold. Vataman	84	"
	Sublt. Zberea	69	"
3 — Judeţul Hotin	Lt. Moraru Anatolie	351	"
	Sublt. Cernăuţean	300	"
	Sublt. Mîrza Dumitru	271	"
	Sold. Moraru Alexandru	246	"
4 — Judeţul Tighina	Sublt. Creangă	314	"
	Sublt. Ştirbeţ	249	"
	Sold. Chiriac	225	"
	Sublt. Pîntea Gherman	378	"
	Sublt. Crihan Anton	348	"
	Sold. Buzdugan Ion	326	"
	Sublt. Ţanţu Vasile	325	"
6 — Judeţul Lăpuşna	Avocat Pelivan Ion	351	"
	Sold. Holban Ştefan	349	"
	Funcţ. Tudor Gheorghe	346	"
	Sublt. Grosu Nicolae	362	"
7 — Judeţul Orhei	Sold. Sinicliu	197	"
	Sold. Plătică	143	"
	Sublt. Buiuc	82	"
	Sublt. Roşca	81	"
8 — Judeţul Cetatea Albă	Lt. marină Prahniţchi	144	"
	Sublt. Ciobanu	50	"
	Caporal Tudor	225	"
	Sublt. Dragomir Dumitru	31	"

Contrar hotărîrii congresului ca toţi deputaţii să fie aleşi numai din cei prezenţi la congres şi să fie militari, s-a făcut o excepţie pentru domnul Ion Pelivan, care a fost ales de congres cu 351 voturi, aproape unanim. Acesta dovedeşte preţuirea poporului faţă de luptătorii şi dezrobitorii lui.

Iar ceilalţi 12 deputaţi moldoveni din cei 44 hotărîţi de congres, sunt aleşi după cum urmează :

1 — Comitetele reunite ale moldovenilor cavalerişti din garnizoana Voznesensk au ales pe Evfimie Pali,

2 — Comitetele ostăşeşti din garnizoana Odessa au ales pe sublt. Pascaliţa Ion şi pe sublt. Nicolae Secară.

3 — Comitetul Central al ofiţerilor şi soldaţilor moldoveni din Chişinău a ales pe maiorul Vasile Cijevschi, pe sublt. Rugină şi pe voluntarul N. Suruceanu.

4 — Comitetele executive moldoveneşti de pe frontul român, întrunite la Iaşi, au ales pe sublt. Scobioală Andrei, sublt. Cazacliu Grigore şi pe sublt. Mare Gheorghe,

5 — Comitetul executiv al soldaţilor, ofiţerilor şi marinarilor moldoveni din Crimeea a ales pe praporşcic (ajut. de sublt.) Spinei şi pe plutonierul Turcuman.

Redăm mai jos cele 10 rezoluţii votate de Congresul ostaşilor moldoveni :

1. Despre Republica Federativă Rusească

Fiindcă Rusia e foarte mare şi e locuită de o mulţime de popoare, fiecare cu cultura şi limba lui deosebită şi cu conştiinţa lui naţională, ocîrmuirea centrală din Petrograd nu mai poate împiedica propăşirea culturală a naţiunilor şi îmbunătăţirea stărilor economice. În vederea acestei împrejurări, întîiul congres ostăşesc moldovenesc a hotărît : să recunoască că forma cea mai potrivită a ocîrmuirii Rusiei este republica federativă democratică.

2. Despre autonomia Basarabiei

Avînd în vedere cultura naţională a neamului moldovenesc şi trecutul său istoric şi pornind de la principiul revoluţiei că fiecare popor are dreptul să-şi hotărească soarta sa singur, congresul în dorinţa de a uni neamul moldovenesc şi a-i chezăşlui drepturile lui naţionale şi propăşirea lui economică şi culturală a hotărît : să declare autonomia teritorială şi politică a Basarabiei.

Pe lîngă guvernul provizoriu din Petrograd să fie un împuternicit al neamului moldovenesc.

3. Despre naţionalizarea oştilor moldoveneşti

Găsind că rînduiala veche de a alcătui oştirile, amestecînd la un loc felurite neamuri, era aşezată pe temeiuri antidemocratice şi avea de scop slăbirea noroadelor (popoarelor) şi totodată recunoscînd că numai sub steagurile moldoveneşti şi conduşi de ofiţeri moldoveni, poporul moldovenesc va putea apăra ţara şi libertăţile ciştigate prin revoluţie, congresul hotărăşte : să se înceapă cît mai degrabă alcătuirea oştilor moldoveneşti şi cu un împuternicit în Marele Cartier General rus. Comisarul va alcătui proiectul naţionalizării oştilor moldoveneşti şi va începe a traduce în viaţă naţionalizarea.

4. Despre Cohortele moldoveneşti

Pentru potolirea anarhiei şi susţinerea rînduelii în Basarabia pe vremea demobilizării armatelor ruseşti de pe frontul românesc,

congresul a hotărît : să se sporească numărul cohortelor de la 16 pînă la 100, avînd fiecare cohortă 100 de soldaţi. Afară de aceasta, soldaţii moldoveni din cavalerie să fie deosebiţi şi trimişi în schimbul acelor soldaţi care deţin paza acum în ţara noastră.

5. Despre Sfatul Ţării

Întîiul congres ostăşesc moldovenesc a hotărît ca pentru ocîrmuirea Basarabiei, în cel mai scurt timp să se alcătuiască Sfatul Ţării. În Sfatul Ţării vor intra 120 de deputaţi în felul următor :

Moldovenii vor avea 84 de locuri (deputaţi 70%) — şi celelalte neamuri 36 de locuri (deputaţi 30%). 44 deputaţi moldoveni se vor alege de congresul de faţă, 30 deputaţi de ţărani şi 10 de organizaţiile şi partidele moldoveneşti şi să li se dea în Sfatul Ţării 10 locuri de deputaţi (pe deasupra celor 120) moldovenilor de peste Nistru, dacă dînşii vor voi să le ocupe.

Unirea cu capitaliştii nu-i dorită.

Sfatul Ţării va fi vremelnic şi va fiinţa (va dura) numai pînă la alcătuirea adunării întemeietoare (constituante) a Basarabiei.

Toate aşezămintele administrative din Basarabia se supun pe deplin Sfatului Ţării, îndată ce acesta va lua fiinţă ; toate comitetele politice din Basarabia capătă un caracter curat profesional şi nu au dreptul să se amestece în treburile publice.

6. Despre pămînt şi colonizare

Congresul a hotărît :

Tot pămîntul Basarabiei, cu bogăţiile dintr-însul şi de pe dînsul e moştenirea locuitorilor ei. Pămînturile bisericeşti, mănăstireşti, cazone (ale statului) şi celelalte trec, fără plată, în mîna celor ce le vor lucra cu braţele lor.

Stăpînirea de pămînt se desfiinţează pentru totdeauna.

Împărţirea pămîntului se va hotărî în adunarea întemeietoare a Basarabiei.

Colonizarea Basarabiei cu străini este oprită.

Au dreptul de a veni în Basarabia numai acei din basarabeni care, sub stăpînirea veche, au fost nevoiţi să părăsească ţara.

7. Despre adunarea întemeietoare

Congresul a hotărît :

Să lucreze pretutindeni pentru alegerea şi susţinerea candidaţilor moldoveni în adunarea întemeietoare.

8. Despre naţionalizarea şcolilor, aşezămintelor şi dregătoriilor din Basarabia

Congresul a hotărît :

Să se naţionalizeze în cel mai scurt timp toate şcolile, aşezămintele şi dregătoriile din Basarabia autonomă.

Învăţămîntul să fie obligator şi fără nici o plată. Toate şcolile se vor întreţine din fondurile ţării. Toate şcolile cazone (de stat) mijlocii atît ale Ministerului de învăţămînt cît şi ale altor Ministere trebuie să treacă în mîinile Zemstvei guberniale basarabene. În mîinile Zemstvei guberniale trec seminariile şi instituţiile de învăţământ pentru învăţători, şcolile tehnice, şcolile de gospodărie,

școlile de vierit. Toate aceste școli să fie naționalizate.

Împărtășind hotărîrile Zemstvei guberniale despre naționalizarea școlilor, congresul recunoaște că școala națională e treaba întregului popor și nu numai a unor organizații profesionale sau a așezămintelor obștești, cum a fost pînă acum.

Zemstvele ținutale trebuie să îndeplinească numaidecît toate hotărîrile Zemstvei guberniale despre naționalizarea școlilor moldovenești.

Zemstva județului Akkermanului (Cetatea Albă) și altele, care împiedică naționalizarea școlilor moldovenești, sunt obligate să ia toate măsurile pentru înființarea școlilor moldovenești în satele locuite de moldoveni.

Toți învățătorii basarabeni sunt chemați la munca obștească, pentru înființarea școlii naționale, așezată pe temei democratic. Să se facă cunoscut sfaturilor pedagogice (comitetelor școlare) ale tuturor școlilor din Basarabia că trebuie luate măsuri grabnice pentru naționalizarea școlilor și predarea în limba moldovenească (românească).

Despre învățămîntul în afară de școală (extrașcolar) Congresul hotărăște că :

Trebuie înființat cît mai degrabă învățămîntul în afară de școală pe temeiuri naționale ; organizarea cade în sarcina Zemstvelor de județ (ținut) și guberniale din Basarabia.

10. Despre moldovenii de peste Nistru Congresul a hotărît :

Să se propună moldovenilor de peste Nistru 10 locuri de deputați în Sfatul Țării și să se dea tot sprijinul organizațiilor să ne îndrepte către stăpînirea vremelnică din Petrograd și Rada Ucraineană cu cererea ca moldovenilor de peste Nistru să li se încuviințeze aceleași drepturi pe care le au alte neamuri în Basarabia autonomă.

11. Despre fondul național :

Să fie însărcinat Sfatul Țării a se îngriji de crearea fondului național. Congresul, în sfîrșit, a hotărît că în viața nouă democratică a Basarabiei vor fi chezășluite (garantate) drepturile naționale ale tuturor popoarelor din Basarabia.

Așadar, la 27 Octombrie 1917, congresul ostașilor moldoveni a luat sfîrșit.

Congresul a avut un rol istoric de mare importanță.

Pentru convocarea și organizarea congresului s-a depus o muncă grea, deși organizatorii acestui congres erau oameni încă foarte tineri, în majoritatea lor erau sublocotenenți și soldați ; ei au lucrat cu mult tact, curaj și multă diplomație. Aproape tot timpul era în pericol nu numai viața lor, dar era în joc și izbînda luptei noastre pentru libertate. Astfel, convocarea congresului, precum și lucrările lui fructuoase, pozitive, într-o ordine desăvîrșită, disciplinată și civilizată și îndrăznețele sale hotărîri prin declararea autonomiei Basarabiei și naționalizarea întregii administrații și a învățămîntului, au produs îngrijorări nu numai dușmanilor noștri reacționari din Basarabia, dar au îngrijorat și guvernul din Petrograd. Guvernul din Petrograd, condus de Kerenschi, auzind despre cele ce se petrec la Chișinău, a ordonat comisarului gubernial din Basarabia și comitetului gubernial al soldaților și muncitorilor ruși să-i aresteze pe organizatorii acestui congres al ostașilor moldoveni. Dar aceasta nu s-a întîmplat, deoarece comisarul guvernului numit de Petrograd era Vladimir Criste și ajutorul său Ion Inculeț, iar președintele comitetului gubernial al ostașilor ruși era Cotoros ; toți trei moldoveni și luptători pentru idealurile naționale și economice ale poporului moldovenesc.

La sfîrșit, congresul a ales un birou pentru organizarea Sfatului Țării, sub președinția sublocotenentului Țanțu. Din birou au făcut parte următorii deputați : Lt. Prahnițchi, sublt. Mîrza, Lt. Moraru Anatolie, sublt. Țurcanu, sublt. Gherman Pîntea, sublt. N. Zberea, sublt. Cernăuțean, fruntașii : Elefterie Sinicliu, Ștefan Holban, sergent Ion Ignatiuc, sergent Ion Buzdugan, Turcuman, Boris Epure, N. Alexandri, Ion Pelivan, Pan Halipa, Dr. Ciugureanu, Ion Inculeț, P. Erhan și N. N. Codreanu.

Biroul pentru organizarea primului parlament din Basarabia reușește să înjghebeze cele necesare, astfel că Sfatul Țării s-a deschis la 21 Noiembrie 1917, exact la o lună de la convocarea congresului.

Astfel un număr de tineri înflăcărați și curajoși au făcut minuni și au zămislit veșnicul ideal de eliberare a Basarabiei. Hotărîrile istorice ale congresului din 20 Octombrie 1917 au fost decisive și au pecetluit în mod definitiv soarta Basarabiei.

Înființînd Sfatul Țării, din al cărui sîn au fost aleși 44 de deputați, care au format mai întîi blocul moldovenesc, acel congres a făcut desigur pasul hotărîtor pentru unirea Basarabiei cu Patria mumă. Pilda dragostei de neam a generației din 1917 e pildă de muncă și curaj. Aceștia erau adevărații fii ai poporului dintre Prut și Nistru, absolut toți erau țărani moldoveni, insultați și umiliți de toți acei ce au năvălit asupra noastră, pentru a se îmbogăți pe spinarea noastră.

Capitolul IV

DESCHIDEREA SFATULUI ȚĂRII

Procesul-verbal al ședinței Sfatului Țării, care a avut loc în orașul Chișinău la 21 Noiembrie 1917, în prezența deputaților aleși și ai reprezentanților diferitelor organizații obștești, militare, politice și naționale.*) Ședința se deschide la orele 12 ziua.

*) Dosarul Cancelariei Sfatului Țării, nr. 3, volumul 1, reprodus de Ștefan Ciobanu în „Unirea Basarabiei" pag. 88 și lucrarea „Andronachi", pag. 132.

Deasupra palatului Sfatului Țării fîlfîie drapelul tricolor al Basarabiei. Înainte de a se începe ședința, în capela, care se găsește în același palat, în partea lui stîngă, a fost oficiat un Te-Deum solemn în limba moldovenească de către vicarul Eparhiei Basarabiei, Gavril episcopul Cetății Albe, care la urmă s-a adresat către asistență în moldovenește, cu următoarele cuvinte :

„Îi felicit pe Moldoveni cu autonomia. Dumnezeu să ajute ! Trăiască Sfatul Țării la mulți ani !"

După aceasta, asistența a ieșit din biserică și s-a îndreptat spre sala de ședințe, în care a fost introdus de către cîțiva soldați drapelul național al Regimentului 1 Moldovenesc. Acest drapel a fost sfințit de către episcopul Gavril cu aghiasmă. Corul protoiereului Berezovschi a executat imnul național „Deșteaptă-te Române" și „Pe-al nostru steag e scris Unire". Asistența cu entuziasm striga : „Ura ! Trăiască !" După aceasta, asistența iese în balcon, ca să vadă defilarea Regimentului Moldovenesc și a altor trupe, care au venit să salute Sfatul Țării.

La orele 2, deputații și publicul ocupă locurile în sala mare, destinată pentru ținerea ședințelor Sfatului Țării.

Primele rînduri de scaune sunt ocupate de deputați, restul de public în dreapta, în stînga de la locul prezidențial sunt așezate mese și scaune pentru reprezentanții presei.

Cel mai mare ca vîrstă dintre deputați, N. N. Alexandri, ocupînd locul prezidențial, se adresează către asistență cu următoarele cuvinte :

„Domnilor deputați ! Declar ședința Sfatului Țării deschisă."

Ca în urma unui semnal, toți deputații și publicul se scoală în picioare și, aplaudînd frenetic, strigă : „Trăiască Basarabia autonomă ! Trăiască democrația ! Trăiască Republica Moldovenească !" Corul execută din nou imnul „Deșteaptă-te Române !" În ochii multora se văd lacrimi, unii plîng. Refugiații ardeleni și bucovineni prezenți aici, își acoperă fețele cu batiste. Președintele mușcîndu-și buzele, încearcă să-și oprească lacrimile. Arhimandritul Gurie, deputatul Pelivan, d-na Dr. Alistar și foarte mulți alți deputați plîng ca niște copii. După ce a trecut această furtună de entuziasm, de lacrimi și de fericire, președintele de vîrstă propune Sfatului Țării să-și aleagă prin votare un președinte. Președintele Comitetului Executiv Gubernial Basarabean, al deputaților țărani și deputat în Sfatul Țării, P. V. Erhan, îl propune ca președinte al Sfatului Țării pe Ion C. Inculeț.

Prin votare, la care au luat parte 95 de deputați, după enumerarea voturilor, se declară că deputatul Ion C. Inculeț a fost ales președinte cu unanimitate de voturi. Această declarație a fost acoperită cu o erupție de aplauze.

D-na deputată Dr. Alistar, în costum național, pune pe umerii președintelui o frumoasă panglică națională tricoloră. Din nou se aud strigăte de „ura" și aplauze. Cînd s-a restabilit liniștea, președintele se adresează adunării cu următoarele cuvinte, dintîi în

limba moldovenească, și pe urmă în cea rusească :

„Cetățeni, deputați ! Vă mulțumesc pentru cinstea înaltă, pe care mi-ați arătat-o, alegîndu-mă în postul de președinte al celui dintîi parlament basarabean, pe care atît de mult îl așteaptă cei mai buni fii ai țării noastre. Noi ne-am adunat într-un moment groaznic. Republica Rusească se găsește în mare pericol. Lipsa unei autorități la centru și anarhia, care a cuprins țara, amenință cu pieirea statului întreg. Singura scăpare a republicii e în organizarea diferitelor ei părți, pentru viitoarea mare federație. Prin mersul istoric al evenimentelor, s-a creat o așa situație că numai diferite părți ale republicii pot să creeze o putere organizată și împreună cu alte părți organizate ale republicii ar fi în stare să împiedice distrugerea completă a statului, și pentru a păstra cuceririle revoluției. În Basarabia trebuie să fie organizată, și — cine știe — poate într-un viitor apropiat, în scopul de a stabili o ordine de stat, și în numele principiului cucerit de către revoluția rusă a autodeterminării complete a popoarelor, Basarabia va trebui să devie republică democratică, formînd o parte indivizibilă din marea republică federativă democratică rusească. Pînă la convocarea adunării întemeietoare basarabene și pînă la stabilirea principiilor federației de către adunarea întemeietoare din toată Rusia, în Basarabia trebuie să devie autoritate superioară Sfatul Țării, compus din reprezentanții organizațiilor democratice, din organele de autoadministrare, din partidele politice și reprezentanții naționalităților care ocupă teritoriul Basarabiei. În fața Sfatului Țării stau probleme sociale. Înainte de toate el va trebui să-și ațintească privirea asupra anarhiei, care pe zi ce merge, crește în țară. Domniile-Voastre știți că cea mai mare parte a județului Hotin este devastată. Și valul pogromurilor începe în județele vecine. Sfatul Țării trebuie să apere țara de ruinarea completă. În obligațiile Sfatului Țării trebuie să intre problema, care nu suferă amînare, de a pregăti și convoca adunarea constituantă a Basarabiei, aleasă pe baza votului universal, egal, direct și secret. Noi avem credința fermă că a sosit momentul cînd tot pămîntul și toată libertatea trebuiesc să fie date poporului muncitor. Cuvintele sfinte : „pămîntul și libertatea", care au fost pe buzele tuturor amicilor democrației și care s-au înrădăcinat adînc în sufletele țăranilor, sunt în pragul înfăptuirii. Pînă la elaborarea unui proiect de lege, care va stabili modul de trecere a pămîntului la poporul muncitor, Sfatul Țării trebuie să-și puie ca scop să înlăture anarhia agrară, cînd fratele se ridică împotriva fratelui, și să apere de distrugere pădurile. Mai departe, în timpul de față, cînd țara și armata sînt amenințate de foamete, Sfatul Țării trebuie să ia asupra sa organizarea punctelor de aprovizionare în calea armatelor demobilizate, unde oamenii necăjiți ar putea căpăta hrană și îmbrăcăminte. De asemenea, Sfatul Țării trebuie să ia măsuri ca tot pămîntul, care n-a fost însămînțat din toamnă, să fie însămînțat. Vai de noi, dacă din cauza chestiunilor de aprovizionare, vom pierde libertatea dobîndită cu atîta greuta-

te. Şi Domniile-Voastre ştiţi că în Basarabia, una din cele mai bogate gubernii in cereale din federaţie, poate să nu ajungă pîinea. Sfatul Ţării să organizeze libertatea deplină a muncii ogoarelor autoadministraţiei obşteşti, alese pe baza dreptului electoral general, luind odată cu aceste măsuri ca tot pe această bază să fie alese şi să funcţioneze bine toate organele autoadministraţiei încă nedemocratizate. Asupra Sfatului Ţării cade obligaţiunea sfîntă de a îndruma viaţa ţării pe matca legilor, fiindcă nu poate fi ordine fără respectarea legilor. Dar, odată cu aceasta, Sfatul Ţării trebuie să tindă ca măsurile legislative să meargă în contactul necesar cu conştiinţa de drept a poporului. Garantînd libertatea cuvîntului, a persoanei, a conştiinţei, întrunirilor şi domiciliului, Sfatul Ţării trebuie să ia toate măsurile pentru apărarea acestor bunuri adevărate ale vieţii cetăţeneşti. Drepturile minorităţilor naţionale de asemenea trebuiesc garantate. În Basarabia liberă nu poate fi loc pentru naţiunile dominante. Cetăţeni, deputaţi ! Către voi şi peste capetele voastre, către toţi acei care trăiesc pe teritoriul Basarabiei, mă adresez : În acest moment groaznic, cînd noi toţi stăm la marginea prăpastiei, anarhiei, vărsării de sînge frăţesc, a sărăciei, foametei şi frigului, eu frăţeşte vă invit pe toţi să stabilim un front revoluţioanr unic, să ne grupăm, prin sforţări prieteneşti în jurul organului nostru superior al ţării, Sfatul Ţării, şi să uităm pentru un moment toate interesele mici şi egoiste şi atunci vom salva ţara şi vom apăra de distrugere patria noastră comună — şi libertatea căpătată de către popor cu atîta greutate, nimănui şi niciodată nu o vom da."

Cuvîntul a fost apoi dat reprezentantului Partidului Naţional Moldovenesc, Pan N. Halipa, care a rostit următoarea cuvîntare :

„Domnilor membri ai Înaltei Adunări ! Asupra mea a căzut fericirea să fiu reprezentantul Partidului Naţional Moldovenesc în Înalta Adunare. În crearea acestui partid eu văd înfăptuirea tuturor idealurilor naţionale ale poporului moldovenesc. (Aplauze furtunoase.) Domnilor deputaţi ! Cînd, în urmă cu 8 luni, noi toţi ne îndoiam, cînd noi toţi eram răpiţi de internaţionalismul bolnăvicios, creat de către revoluţia rusă, noi cei dintîi am ridicat drapelul naţioanal, care este o stea călăuzitoare pentru ideea iubirii de patrie, adică a pămîntului nostru moldovenesc. Această idee noi am îmbrăţişat-o cu căldură şi imediat cu credinţă în succesul operei noastre, am început s-o răspîndim prin toate colţurile ţării noastre de la Prut pînă la Nistru. Munca noastră a fost grea, întrucît pe de-o parte poporul suferea, amorţit de lanţurile robiei, iar pe de alta — noi recunoşteam că aceste lanţuri nu pot fi rupte îndată. Chiar la începutul luptei noastre s-au găsit mulţi moldoveni, care ne spuneau că noi muncim în zadar, fiindcă poporul se găseşte în întuneric. Şi dacă noi astăzi vedem că lanţurile grele ale robiei au căzut şi poporul nostru s-a trezit la o viaţă nouă, aici trebuie să mărturisesc ca o parte din merite revin Partidului Naţional, ai cărui reprezentanţi au contribuit mult la ruperea acestor lanţuri. Partidul Naţional a rupt gratiile de fier ale puşcăriei unde suspina poporul nostru şi, în acest moment, patria noastră este liberă şi autonomă şi, poate într-un viitor apropiat, împrejurările ne vor duce pe noi spre republică. Pot să mărturisesc că aceasta o vizează şi Partidul Naţional. Dar pentru aceasta trebuieşte unirea intregii naţiuni şi înţelegerea completă între diferite popoare, întrucît numai prin autodeterminarea naţioanală a fiecărui popor în parte şi prin federalizarea acestor unităţi se poate salva marea Republică Rusă. Partidul Naţional nu urmăreşte scopuri şoviniste, ci vrea să intre în contact direct cu alte naţionalităţi mici ale ţării, ca împreună cu ele să muncească la reclădirea ţării pe principii noi. (Aplauze) Dar, odată cu aceasta declar că noi suntem departe de gîndul de a subjuga pe alţii ; dimpotrivă, dorim să lucrăm în Sfatul Ţării, pentru binele tuturor naţionalităţilor din Basarabia, care au dreptul să trăiască pe pămîntul ei ospitalier. Cu acest gînd eu strig : „Trăiască Sfatul Ţării ! Trăiască Basarabia liberă in Republica Rusească Democratică Federativă." (Aplauze)

După aceasta are cuvîntul P. Erhan, preşedintele Comitetului Executiv Gubernial din Basarabia şi deputat al ţăranilor, care spune :

„În această clipă a fericirii, ţăranii din Basarabia m-au însărcinat a saluta onorata adunare. Nu există o altă clasă socială, asupra capului căreia să fi căzut atîtea nenorociri şi cu atîta putere, ca ţăranii. Ţăranii şi massele muncitoreşti suportă toate greutăţile organizării Basarabiei. Ţărănimea a dus această cruce din prima zi a revoluţiei şi speră că numai republica democratică basarabeană, în unire cu democraţia federativă rusească, va aduce binele tuturora. Ţăranii au credinţa că Sfatul Ţării îşi va propune ca ţintă — pacea imediată onorabilă, pe principiul autodeterminării tuturor popoarelor. Din lanţul robiei, din adîncurile ignoranţei poporului a izbucnit incendiul mondial şi ţărănimea va lupta cu perseverenţă, fiindcă ea ştie că numai prin luminarea poporului şi cultură ea va duce ţara spre bogăţie şi fericire. Pămîntul se va da numai poporului muncitor. Se va duce o luptă consecventă, organizată şi insistentă ca toate bogăţiile pămîntului să fie numai la dispoziţia poporului. Dar puterea este în unire şi pentru ţărănimea basarabeană nu există moldoveni şi nemoldoveni şi în acest parlament ţăranii, ca un singur om, vor ieşi şi vor apăra interesele tuturor ţăranilor şi ale întregii Basarabii. Fie binecuvîntat momentul cînd ţărănimea s-a întrunit pentru prima dată ca să meargă pe calea libertăţii, egalităţii şi frăţiei. Într-un ceas bun !"

Are cuvîntul Lt. Cotoros T., reprezentantul Comitetului Executiv Gubernial din Basarabia, al Sfatului Deputaţilor Soldaţi şi Muncitori. El salută deschiderea Sfatului Ţării, — stăpînul adevărat al Basarabiei.

„Deschiderea Sfatului Ţării, după cum s-a subliniat de către oratorii precedenţi, coincide cu un moment greu, şi aceasta trebuie să ne convingă că deschiderea lui se face la timp, mai cu sea-

mă acuma, cînd în joc este pusă nu numai soarta Rusiei şi a Basa-
rabiei, ci şi soarta libertăţii, cînd puterea este uzurpată. Numai
poporul însuşi şi anume poporul divizat după teritorii poate să-şi
conducă ţara ; iar nu un grup de persoane fără răspundere. Scopul
Sfatului Ţării este de a merge pe calea libertăţii, egalităţii şi fra-
ternităţii. Aceasta este obligaţiunea lui înaltă şi sfîntă. Sfatul Ţării
creat de către elemente democratice şi revoluţionare, trebuie să de
pămînt şi voie."

Are cuvîntul primarul oraşului Chişinău, Alex. Schmidt. El
salută Sfatul Ţării şi întreaga asistenţă, în numele oraşului guber-
nial, iar din momentul de faţă, în numele Capitalei Basarabiei.

Oratorul, conştient de răspunderea faţă de celelalte oraşe, salu-
tă Sfatul Ţării, care se naşte acuma — organul Ţării Basarabiei care
va scoate ţara din acea îngrozitoare situaţie, în care se găseşte e
şi Rusia. Oratorul aminteşte de jurămîntul dat de el revoluţiei
ruseşti, şi este încredinţat că Sfatul Ţării nu va uita marele testa-
ment al revoluţiei că toate popoarele sunt suverane.

Are cuvîntul preşedintele biroului de organizare al Sfatului
Ţării, deputatul Vasile Ţanţu. El spune : „Domnilor deputaţi ! Sint
fericit fără margini cînd văd că idealul nostru s-a înfăptuit. Salut
Sfatul Ţării în numele acelor eroi moldoveni care, departe de ţara
noastră, au adus în pieptul lor ideea Sfatului Ţării. Luptînd pe front
noi visam acest organ şi îl aşteptam cu nerăbdare ; el nu se arăta.
Atunci noi ostaşii ne-am hotărît să venim la Chişinău ca să începem
lupta pentru această operă mare. Cu puteri limitate, noi am început
lupta ca marinarul îndrăzneţ, care în barca sa mică se aruncă în
valurile înfuriate ale mării, cu speranţa de a se întoarce spre ţăr-
murile natale. Astăzi, cu ajutorul lui Dumnezeu, noi ne-am atins
scopul şi făcînd tot ce este posibil pentru crearea acestui organ
noi predăm cîrma în mîinile Domniilor-Voastre ca Domniile-Voas-
tre cu bine să îndreptaţi barca către ţărmurile unde o aşteaptă cu
nerăbdare copiii adevăraţi ai patriei. Din partea noastră dorim
succes Sfatului Ţării în munca lui pentru folosul Basarabiei, ca fraţii
noştri de pe front să-şi vadă ţara natală scăpată de acele nenorociri
care bîntuie astăzi de la un capăt la altul." (Aplauze furtunoase

Are cuvîntul dl. Dobrovolschi, reprezentantul Comitetului
Executiv al Soldaţilor şi Muncitorilor. El, salutînd Sfatul Ţării, spu-
ne că în istoria revoluţiei ruse va fi acordat, fără îndoială, Sovietu-
lui Deputaţilor Soldaţi şi Muncitori un loc onorabil şi că Sfatul
Ţării, care ocupă astăzi, ca autoritate ţărănească centrală, rolul
de frunte, trebuieşte prin toate măsurile să susţie şi să le traducă în
viaţă acele măsuri, care corespund platformei democratice a So-
vietului Deputaţilor Muncitori şi Soldaţi. Fiind reprezentant al
ideii socialiste, Sfatul Ţării trebuie să apere lozincile şi principiile
proclamate de către revoluţia rusă şi numai în asemenea condiţiuni
el poate conta pe sprijinul Sovietului Deputaţilor Soldaţi şi Munci-
tori.

Reprezentantul Radei Ucrainiene Militare din Odessa, Doctoru

Luţenco, spune că : „idealurile politice ale Basarabiei şi Ucrainei
coincid", salută poporul basarabean în numele Radei Centrale
Ucrainene, Radei militare de la Odessa şi în numele întregului po-
por ucrainean.

S. Luzghin, preşedintele Tribunalului Regional din Chişinău,
salută deschiderea Sfatului Ţăprii, care este chemat să înlăture
dezastrul şi anarhia în ţară. Entuziasmul patriotic din sufletul fie-
căruia trezeşte iubirea faţă de ţară — de patrie. Sfatul Ţării trebuie
să se bizuie pe ceva şi, întrucît justiţia este scutul legilor şi al or-
dinii, justiţia va susţine Sfatul Ţării. Oratorul îşi termină cuvînta-
rea, arătîndu-şi dorinţa ca în Basarabia binecuvîntată, pe care el o
iubeşte cu căldură, să apară soarele pentru totdeauna.

Reprezentantul Comitetului Executiv al Sfatului Deputaţilor
Soldaţi şi Muncitori din Chişinău, Dr. Nesselsohn, arată că Sfatul
Ţării are în perspectivă o muncă grea şi plină de responsabilitate.
Adresîndu-se către preşedintele I. C. Inculeţ, oratorul spune că
Basarabia liberă — este fructul revoluţiei ruseşti şi el, ca preşedin-
te al organului suprem al ţării, se va întîlni în cale cu puterile ob-
scure, care vor atenta la libertatea cucerită şi că zidurile clădirii,
unde se găseşte Sfatul Ţării, n-au auzit atîtea promisiuni cîte s-au
făcut astăzi, şi aceste promisiuni sunt poliţe care neapărat tre-
buiesc plătite. Oratorul, peste capul deputaţilor, strînge mîna întin-
să a preşedintelui şi îi doreşte să-şi găsească colaboratori demni ca,
în contact strîns cu ei, să introducă în viaţă idealurile înalte ale
revoluţiei.

Reprezentantul Comitetului Central al Soldaţilor şi Ofiţerilor
din Chişinău, Gherman Pîntea, salutînd deschiderea Sfatului Ţării,
crede că Sfatul Ţării va face din Basarabia un trandafir. „Trăiască
Basarabia autonomă, liberă şi toate naţiunile din Rusia federati-
vă !"

Reprezentantul Radei Ucrainene a „Prosvitei" din Chişinău,
Mitchevici, salutînd primul organ legislativ al Basarabiei republi-
cane libere, are credinţa că Sfatul Ţării va introduce, fără şovăire,
în viaţă, principiile democraţiei revoluţionare.

Reprezentantul Partidului Socialiştilor Revoluţionari, M. I. Co-
gan, arătînd în cuvîntarea sa că toate popoarele sunt egale în drep-
turi, a dat citire declaraţiei Congresului al doilea al Partidului So-
cialist-Revoluţionar din Basarabia, care priveşte atitudinea parti-
dului de organizarea consiliului suprem din Basarabia — adică
Sfatul Ţării — şi spune : Partidul Socialiştilor Revoluţionari, ple-
cînd de la principiul autodeterminării şi egalităţii, absolut necesare
pentru dezvoltarea normală a popoarelor şi conştiinţei lor socialis-
te, susţine orice mişcare naţională îndreptată spre dezrobirea pu-
terilor vii ale poporului muncitor, în lupta lui pentru dreptate so-
cială şi naţională. Luînd în consideraţie componenţa etnică a Ba-
sarabiei, al doilea Congres va apăra principiul acordării minori-
tăţilor naţionale dreptul pentru formarea unităţilor personal au-
tonome, cu independenţa plină în limitele naţional-culturale. Par-

tidul Socialist Revoluţionar a fost primul partid, care a susţinut mişcarea naţională în ţară şi de aceea al doilea Congres gubernial basarabean al Partidului Socialist Revoluţionar salută renaşterea naţională în Basarabia şi crearea consiliului suprem basarabean — Sfatul Ţării.

Reprezentanta Ligii Femeilor Moldovence, medicul Dr. Elena Alistar, insistînd asupra rolului femeii în opera de educaţie a generaţiilor viitoare, are credinţa că Sfatul Ţării va înfăptui toate aceste probleme, care au fost anunţate de preşedinte şi deputaţi.

În numele soldaţilor de pe frontul românesc, sublt. Mare, spune următoarele : „Fraţi deputaţi ! Istoria poporului nostru ne arată că sute de ani poporul nostru a fost persecutat şi subjugat de către alte popoare. Noi am suferit năvălirea hunilor, tătarilor, turcilor şi altor neamuri, care ne prădau şi oprimau. Dar Dumnezeu ne-a ajutat ca după suferinţe îndelungate să ajungem la ziua de astăzi, cea mai însemnată zi din istoria poporului nostru. Astăzi, domnilor deputaţi, puneţi temelia fericirii poporului şi Domniile-Voastre trebuie să dovediţi că sunteţi hotărîţi să vă ocîrmuiţi singuri şi să vă aranjaţi viaţa după dorinţa Domniilor-Voastre. Dar, Domniile-Voastre trebuie să ţineţi minte că trebuie să luptaţi mult pentru menţinerea libertăţilor cucerite. Ziua de astăzi este atît de mare încît şi soarele vă priveşte. Fiţi şi Domniile-Voastre ca soarele, spre care şi poporul se uită cu credinţă şi speranţă. Să fiţi conduşi de două sentimente, cele mai sfinte : iubirea faţă de mamă şi naţie. Noi să jurăm că mai bine să nu existăm decît să ne cîrmuiască alţii, să ne bea sîngele şi să ne ţie în robie." (Aplauze furtunoase)

Preşedinta Partidului Social-Democrat Muncitoresc Rus, d-na N. E. Grinfeld, face o paralelă între Rusia ţaristă şi cea de astăzi liberă şi descătuşată. Toate greutăţile economice, politice, sociale şi toate presiunile politice cădeau pe spinarea oamenilor săraci. Basarabia în special îşi va aduce aminte de ţarism, sub care ea servea ca arenă pentru evenimente sîngeroase. Moldovenii şi evreii n-aveau dreptul să-şi aibă şcoala lor şi să vorbească în limba lor. Deschiderea Sfatului Ţării poate fi salutată numai în măsura în care el va introduce în viaţă un program în conformitate cu cuceririle democratice revoluţionare pentru toate naţionalităţile ce locuiesc în Basarabia. Trăiască Rusia unitară şi Basarabia liberă !"

Reprezentantul naţiunii poloneze, dl. Pomorovschi, salută Sfatul Ţării, fiind încredinţat că în Basarabia vor fi apărate toate naţionalităţile ce locuiesc în ea.

Reprezentantul naţiunii greceşti, dl. Pan. Sinadino, salută Sfatul Ţării cu următoarele cuvinte : „Domnule Preşedinte şi Domnilor Deputaţi ai Sfatului Ţării, sunt fericit că asupra mea a căzut sarcina de a saluta în numele grecilor din Basarabia, care din vechime se bucură de toate drepturile pe care le are populaţia băştinaşă, Sfatul Ţării. Exprim sentimentele tuturor grecilor, avînd speranţa că Sfatul Ţării va introduce pe pămîntul nostru natal ordine, legalitate şi pace, care vor apăra viaţa libertatea şi avuţia tuturor acelora ce vor avea înalta cinste de a trăi sub ocrotirea libertăţii din Basarabia. Naşterea ideii de consiliu superior basarabean — Sfatul Ţării — arată iubirea caldă a populaţiei moldoveneşti faţă de pămîntul natal. Chezăşia succesului muncii Domniilor-Voastre noi o vedem în colaborarea prietenească cu celelalte naţionalităţi care locuiesc în Basarabia. Trăiască Basarabia liberă, autonomă, matură ca stat."

Reprezentantul populaţiei găgăuţo-bulgare din Basarabia, dl. Stoianov, spune următoarele : „S-a turburat marea fără de sfîrşit a poporului rus. Revoluţia rusă a rupt toate lanţurile autocrate şi a eliberat toate corăbiile, popoarele, dintr-o lungă iernare. Pe marea viforoasă rusească au pornit corăbiile libere ale popoarelor. Dar furtuna se întărea şi mai mult şi nu multe corăbii au rămas neprimejduite de furtună. Printre aceste corăbii se găseşte şi corabia noastră natală, scumpa Basarabie. Corabia noastră rămînînd fără căpitan, poporul a luat cîrma ei şi a adus-o în portul liniştit al Sfatului Ţării. Sunt fericit de a saluta parlamentul — Sfatul Ţării — în numele poporului găgăuţo-bulgar."

Reprezentantul Partidului Evreiesc „Bund", dl. Covarschi, dă citire următoarei declaraţii : „În momentul tragic şi îngrozitor pentru întreaga Rusie, apare Sfatul Ţării pe arena politică ca o creaţiune de stat, în lipsa unei autorităţi centrale. Valurile anarhiei care s-au întins larg în ultimul timp pe întregul teritoriu rusesc ameninţă să înece toate valorile culturale şi morale create prin munca poporului de sute de ani şi care trebuie să fie temelia progresului în viitor. Ca să devie centru de stat, să organizeze puterea de jos, Sfatul Ţării trebuie să-şi creeze imediat autoritate în massele tuturor naţionalităţilor, pe care soarta istoriei le-a unit în hotarele Basarabiei. Noi vom cere cu insistenţă în interesul dezvoltării economice, ca în Basarabia liberă să nu fie introduse limitaţiuni (îngrădiri) politice şi economice, atît pentru unele părţi ale populaţiei Basarabiei cît şi pentru unele elemente care trăiesc în afară de Basarabia. Noi credem că asemenea limitaţiuni în timpurile de astăzi nu pot fi închipuite şi admise, aceasta ar fi o măsură reacţionară, care ar putea să împiedice dezvoltarea culturală şi economică a ţării. Noi subliniem aceasta, fiindcă limitările politice şi economice ar deveni lovituri grave asupra proletariatului evreiesc, ale cărui interese noi suntem chemaţi să le apărăm. După pogromurile din 1903 şi 1905, o bună parte din proletariatul evreiesc, cea mai întreprinzătoare, energică şi conştientă, a emigrat în America şi Europa, fapt care a dus la slăbirea mişcării socialiste, care şi-a pierdut rădăcinile. După ce se va termina războiul, aceste masse se vor întoarce îndărăt în patria lor şi orice limitări le-ar rupe posibilitatea de a-şi pune în valoare puterea, cunoştinţele şi experienţa, prin care fapt s-ar împiedica progresul cultural şi material al Basarabiei. Noi credem că poporul moldovenesc, care a suferit toată greutatea jugului politic şi naţional, va merge pe calea libertăţii politice şi naţionale şi va înfăptui idealurile lui umane."

În numele Regimentului 1 Național-Moldovenesc, Lt. Cazacu, a rostit următoarea cuvîntare :

„Primul regiment moldovenesc din Basarabia trimite salutul său Sfatului Țării. Aduce urări calde pe altarul patriei. Noi jurăm pe mormintele strămoșilor noștri că ne vom lupta pînă la ultima picătură de sînge, pentru drepturile ciștigate cu atîta greu și după atîtea veacuri de robie. (Aplauze furtunoase) Noi nu vom permite ca cineva să semene discordie." (Aplauze prelungite)

Reprezentantul Partidului Socialiștilor Poporani, Dr. Stern, salută Sfatul Țării, care și-a luat asupra sa munca uriașă pentru înfăptuirea năzuințelor democrației revoluționare.

Ședința se întrerupe pentru 15 minute.

După deschiderea ședinței se acordă cuvîntul reprezentantului Partidului Național Moldovenesc, Ion Pelivan, care rostește următoarea cuvîntare :

„Prea stimați deputați ai Înaltei Adunări, astăzi este ziua cea mai însemnată din istoria poporului moldovenesc. Acest popor a fost condamnat să piară, dar astăzi el se renaște ; a fost înmormîntat, iar astăzi a înviat. Toți moldovenii simt o bucurie nemărginită cînd văd drapelul național care fîlfîie pe deasupra acestui palat. Astăzi se înfăptuiește idealul strămoșilor noștri și speranțele tuturor conducătorilor poporului nostru, care s-au coborît în morminte cu durerea în suflete. Dați-mi voie, în acest moment istoric, să-mi îndrept privirile îndărăt și să ating puțin istoria poporului nostru, plină de lacrimi și dureri. În anul 1812 noi am fost rupți din trupul Moldovei și anexați la statul rusesc. În trecutul poporului nostru totdeauna s-a întîmplat astfel : cînd se luptau între ei doi hrăpăreți, rusul și turcul, nici unul din ei nu suferea, ci suferea nenorocitul nostru popor moldovenesc. Așa s-a întîmplat și în anul 1812, cînd Basarabia a fost ruptă din trupul Moldovei ca să fie cedată țarului rus. Conducătorii poporului de atunci s-au îngrozit, fiindcă, cu toate că Moldova se găsea sub protectorat turc, ea era liberă. Este adevărat, turcii luau a zecea parte din munca poporului, dar turcii erau cinstiți ; turcul ne prăda, dar nu-și băga cizmele murdare în sufletul nostru. (Aplauze furtunoase) Turcul ne dădea voie să ne rugăm lui Dumnezeu în limba noastră, de care el nu se atingea. Turcul ne-a lăsat școala în forma în care am moștenit-o de la bunici, cu predarea în limba natală, el nu ne forța să învățăm turcește. Același lucru a fost și în domeniul justiției și administrației. Noi aveam legile noastre, prin care ne ocîrmuiam, noi aveam judecătorii noștri moldoveni, pe care îi alegeam noi, după regulile moștenite de la străbuni. Ocîrmuitorii se bucurau de iubirea poporului, fiindcă ei erau ridicați la acea cinste de către popor. Și așa era bine. Iată de ce cînd, în anul 1812, s-a aflat că cea mai fertilă parte a Moldovei va trebui să treacă la Rusia, strămoșii noștri s-au tulburat. Ei știau că în Rusia țăranii se găsesc în robie și că ei se vînd ca dobitoacele. De o mai mare libertate se bucurau țăranii din Moldova decît cei din Rusia. Este drept, împăratul Alexandru I ne-a acordat în anul 1818 autonomie, dar după zece ani împăratul Nicolae I, care era un dușman al libertății, a suprimat-o. Din acest moment începe perioada suferințelor poporului nostru. Slugile țarismului rusesc tindeau către înăbușirea spiritului național, către izgonirea limbii noastre natale din școală, biserică, administrație, ca s-o nimicească cu totul. Rusificatorii cruzi au ponegrit numele de moldovean, bălăcindu-l în noroi și numindu-l „bou". Aceste slugi au nimicit cuvîntul moldovenesc, cîntecul Moldovei în care se deplîngea soarta moldovenilor, care din cauza discordiei au căzut în robie. Îmi aduc aminte de un fiu al patriei noastre scumpe, Dumitru Moruzi, care a scris „Pribegi în țara răpită", un fel de evanghelie a moldovenilor. Această carte trebuie citită de fiecare din noi. Mulțumită acestor scriitori s-a menținut spiritul național și există speranța în (libertate) eliberare. A trebuit să suferim un timp îndelungat și abia în anul 1905 începe mișcarea națională. Atunci se face încercarea de a se propovădui limba părinților noștri. Pînă atunci se socotea ca o mare rușine de a vorbi moldovenește și, cu durere în suflet, auzeam că înșiși moldovenii spuneau că nu este frumos să vorbim moldovenește, fiindcă limba moldovenească este o limbă vulgară. Trebuia să păstrăm în țara noastră tot ce ne amintea despre trecutul nostru, dar slugile țarismului rusesc ne-au pocit pronumele, au schimbat chiar denumirile de orașe, sate și toate lucrurile care puteau servi ca dovadă că aici a trăit un popor independent. Și totuși, ideea autonomiei la poporul nostru n-a murit cu desăvîrșire, fiindcă au rămas hrisoave vechi și mărturii : manuscriptele lui Mavrocordat și legile lui Donici, din care se vede că oarecînd în aceste locuri a fost Moldova independentă, care se ocîrmuia prin legile și obiceiurile ei. În afară de acestea, istoria mărturisește că ideea autonomiei s-a păstrat în scrierile autorilor basarabeni, care ar putea face cinste oricărui popor, ca de exemplu cavalerul Stamati, Donici, Sîrbu, B. P. Hajdeu și alții. Poate Domniile-Voastre ați auzit de marele nostru scriitor Alecu Russo, care a prezis că va veni revoluția cea mare și va declara că și noi avem dreptul la autodeterminarea națională. Această idee a fost însușită de către soldații noștri și ei o răspîndesc pretutindeni, muncind cu rîvnă pentru înfăptuirea ei. Numele lor trebuie să fie înscris cu litere de aur în istoria poporului nostru. (Aplauze furtunoase) Dacă n-ar fi fost Congresul lor din Octombrie, care a proclamat autonomia Basarabiei, deschiderea Sfatului Țării n-ar fi avut loc. Dacă n-ar fi fost ei, domnilor deputați, Domniile-Voastre astăzi nu v-ați fi adunat aici, în Sfatul Țării. (Voci : bravo !, ura !) Acești urmași ai lui Ștefan cel Mare și-au luat obligațiunea de a ne recuceri drepturile, pe care noi le-am pierdut. Să nu uităm că, dacă noi moldovenii am fi uitat limba noastră, noi am fi fost șterși de pe fața pămîntului. Numai mulțumită limbii noi am trăit și numai mulțumită ei noi vom putea trăi mai departe. Poporul nostru n-a avut în trecut altă mîngîiere decît biserica. În vremea țarismului el a fost nevoit să asculte serviciul divin într-o limbă străină,

pe care n-o înțelegea. Trebuie ca în toate satele moldovenești să se oficieze serviciul religios în limba moldovenească. Pînă ieri copiii noștri au fost nevoiți să învețe în școli străine, cum s-a întîmplat și cu mine. Ce fel de cultură se putea însuși în aceste școli ? Sufletul nostru a fost educat într-un spirit străin poporului nostru. Dacă noi nu ne vom învăța copiii noștri în limba moldovenească, zadarnice sînt toate principiile libertății. Numai prin școală moldovenească, poporul nostru va putea fi scos din robie spre lumină și fericire. Nu numai învățătura, ci și judecata se făcea în limbă străină de către judecători străini poporului nostru. Să ne ferească Dumnezeu de asemenea judecători. De aceea eu strig : creați legi noi, sfinte, bune, care să corespundă tradițiilor, vieții și istoriei poporului nostru basarabean moldovenesc. Recrutarea se făcea după un obicei barbar. Copiii noștri erau duși peste mări și țări ca, acolo, să li se pocească sufletele și să-i facă să-și uite poporul din care făceau parte. De acum înainte eroii noștri își vor face serviciul militar în țara lor, ca la caz de nevoie noi să avem apărători ai țării dintre ai noștri, iar nu străini. (Aplauze prelungite) Nu uitați domnilor că poporul nostru pune toate speranțele în noi. De aceea mă adresez către voi din tot sufletul : nu vă certați, ci lucrați în înțelegere. Așa ne învață poetul nostru : „Unde-i unul, nu-i putere la nevoi și la durere, unde-s doi, puterea crește și dușmanul nu sporește." (Aplauze furtunoase, prelungite)"

În numele ziarului „Cuvîntul Moldovenesc" vorbește dl. Vasile Harea. El se adresează către adunare cu următoarele cuvinte :

„Domnilor deputați ai Înaltei Adunări, asupra mea a căzut fericirea să salut Sfatul Țării în numele ziarului „Cuvîntul Moldovenesc". Noi suntem foarte fericiți că astăzi vedem înfăptuirea ideii noastre, pe care am propovăduit-o prin ziar. Și dacă noi pînă astăzi spuneam că moldovenilor le trebuiește Sfatul Țării, care i-ar cîrmui, din momentul de față îi chemăm la lucru pe deputați, și noi avem convingerea că, mulțumită rîvnei Domniilor-Voastre, poporul nostru va fi fericit. Trăiască Sfatul Țării, trăiască Basarabia noastră." (Aplauze)

Reprezentantul Radei Ucrainene Militare din Chișinău, dl. Șevcenco, salutînd Sfatul Țării, spune că triumful moldovenilor este și triumful poporului ucrainean din Basarabia, care a înfăptuit ideile anunțate cu 300 de ani în urmă, cînd Bogdan Hmelnițchi a întrat în legătură cu statul moscovit și a declarat că, toate popoarele trebuie să se unească, liber cu liber și egal cu egal. Cît timp există Ucraina, cît timp ea nu este nimicită, ideea federației nu va muri. Noi credem că moldovenii vor arăta geniul lor latin și că nu va trece mai mult de un sfert de veac și popoarele care locuiesc pe ambele maluri ale Nistrului, vor ajunge la o situație culturală înaltă.

Reprezentantul Partidului Evreiesc Socialist Unit, dl. Eiger, citește în limba rusă o declarație, prin care salută Sfatul Țării și tendințele moldovenilor spre autonomie, după dorința președintelui și a întregii asistențe. Oratorul salută Sfatul Țării și în limba

evreiască. Declarația conține următoarele :

„Tovarăși și cetățeni !

În numele Partidului Socialist-Democrat Evreiesc Unit al Muncitorilor și al Partidului Social-Democrat Muncitoresc, salut democrația moldovenească în năzuințele ei spre autonomie. Dar în clădirea acestei autonomii nu trebuie sacrificate minoritățile naționale. Problema lor trebuie să fie rezolvată într-un singur mod și anume : autonomie națională personală. O asemenea autonomie noi cerem pentru evreii, care trăiesc în Basarabia. Ca bază pentru această autonomie trebuie să fie comunitatea evreiască și șeimul evreiesc, creat pe temelii democratice. Astfel, pentru evrei noi cerem recunoașterea limbii evreiești vorbite. Trăiască Basarabia liberă democratică, Trăiască Republica Democratică Federativă Rusească."

Reprezentantul Avocaturii, dl. Kircorov, salută organul superior al țării, dă citire declarației avocaturii, cu următorul conținut : „Avocatura în general, și cea basarabeană în special, a fost întotdeauna în primele rînduri în lupta pentru drepturile poporului, pentru lege temeinică și ordine și, cînd a căzut regimul autocrat, avocatura a căpătat credința că a venit sfîrșitul luptei pentru drepturile poporului, pentru legi temeinice și ordine. Dar soarta a hotărît altfel. Au trecut 8 luni de la lovitura de stat și idealurile avocaturii, mulțumită anarhiei care a cuprins toată Rusia, s-au îndepărtat și mai mult. Anarhia amenință să șteargă nu numai cuceririle revoluționare ale poporului, nu numai ordinea de drept și cultura poporului, ci însuși poporul și republica și, în aceste momente se ivește necesitatea unei autorități puternice locale, întrucît autoritățile locale, față de cea centrală cu desele ei schimbări, care duc la zdruncinarea ei, aceste autorități locale sunt absolut necesare și temeinice. Din punctul de vedere al avocaturii, singurul mijloc pentru menținerea și întărirea cuceririlor revoluției și pentru apărarea statului împotriva distrugerii complete, este de a întări autoritatea totală, compusă din oameni întregi, cinstiți politicește, străini de metodele demagogiei, culți și care să se bizuie pe păturile democratice și pe toate organizațiile naționale și obștești. Numai o asemenea autoritate, punînd capăt dezastrului local, va avea posibilitatea să contribuie la organizarea unui stat comun tare. În aceste scopuri crearea unui organ al țării se prezintă ca ceva foarte urgent și necesar pentru apărarea vieții și avutului populației și a tuturor bogățiilor ei naturale și culturale. Numai sub scutul organului țării, bazat pe dreptul electoral al populației Basarabiei, este posibilă autodeterminarea completă a tuturor naționalităților care locuiesc în Basarabia, cu reprezentarea proporțională în Sfatul Țării. Tot materialul adunat de către organul țării, în chestiunea autonomiei politice a Basarabiei, după ce se va judeca din toate punctele de vedere la fața locului, trebuie să fie înaintat adunării constituante, care va întări părțile slabe ale republicii sănătoase rusești."

Reprezentantul Uniunii Ziariştilor Basarabeni, dl. I. I. Gherman, rosteşte următoarele :

„În zilele de restrişte ale poporului, în mîhnirea adîncă, cînd soarele libertăţii, care nu demult prin razele sale ne chema la viaţă, pare a se stinge deasupra noastră, cînd stăm în faţa anarhiei, care de astă dată cu cruzime ridică frate asupra fratelui şi ameninţă să înece toată ţara, cred că voi exprima o idee generală, cînd voi spune că noi cu greu suportăm răpirea pămîntului de către duşmanul din afară, că noi ne sufocăm cînd duşmanul calcă cu picior de fier pieptul sîngerînd al poporului. În aceste zile grele, cînd se părea că ne părăseşte toată energia, cînd a început să cadă ameninţător interesul faţă de chestiuni obşteşti, cînd au început să se stingă idealurile umane,— cine dacă nu presa — acest mare cîntăreţ al libertăţii poporului şi purtătorul idealurilor umane, va veni cu salutul său la nou născutul Sfat al Ţării, şi îi va dori să adune forţele poporului şi să apere idealurile binelui şi cinstea şi roadele revoluţiei, cît mai repede şi cît mai tare : libertatea, egalitatea şi fraternitatea între toate naţionalităţile care trăiesc în Basarabia. Sînt fericit că mi-a revenit înalta cinste să salut în numele ziariştilor pe dl. Preşedinte, pe domnii deputaţi şi întreaga Adunare. Presa, stimaţi domni, fiind cea mai de seamă expresiune a gîndirii obşteşti, cea mai puternică armă a luptei politice pentru fericire şi drepturile poporului, cel mai puternic factor al progresului pe cîmpurile de luptă paşnică, în mijlocul prieteniei popoarelor, iar nu în uciderea de frate — este socotită ca mare putere mondială. Această presă, cum am spus, cel mai mare factor al progresului, ca putere mondială a venit să salute părticica născîndă a republicii federative ruse, avînd credinţa fermă că organul ţării, al Basarabiei autonome, va înfăptui toate năzuinţele masselor şi toate idealurile, pentru care a luptat poporul şi pe care le-a dus în spatele său şi presa prin biciuirile şi persecuţiile guvernului ţarist. Presa crede că Sfatul Ţării, înfăptuind autonomia, va înlocui legătura mecanică moartă cu Rusia, printr-o unire vie pentru scopurile comune. Presa îşi dă seama de munca grea pe care o ia asupra sa Sfatul Ţării. Presa nu ascunde că anarhia a semănat pe căile muncii uriaşe a Sfatului Ţării multe ispite. Dar, conştiinţa poporului, autoritatea fermă şi cinstită, va găsi în sine putere, pentru a evita locurile otrăvite, ţinînd seama de cuvintele Sfintei Scripturi : „Vai ţării de ispită şi de două ori vai, aceluia care va introduce ispita în ţară." Dumnezeu să întărească puterile noului născut ! Fie ca copiii noştri şi urmaşii apropiaţi, folosindu-se de roadele muncii neobosite a Sfatului Ţării şi a poporului adunat în jurul lui, să aibe dreptul să spuie : „Ei şi-au iubit Basarabia, dar şi-au iubit şi ţara şi patria lor mamă Rusia, una şi nedespărţită, care, cu mîna întinsă aşteaptă ajutor de la copiii săi."

După ce I. I. Gherman a plecat de la tribună, preşedintele adunării strigă : „Trăiască presa liberă ! şi silnicia să nu se atingă niciodată de presă !"

Reprezentantul marinarilor din Sevastopol, Lt. Prahniţchi,

salutînd adunarea, spune că Sfatul Ţării este singurul port, unde noi ne putem adăposti de furtuna, care se dezlănţuie în jur şi că în lucrările Sfatului Ţării grija pentru ţărani va trebui să treacă ca un fir roşu.

Reprezentantul Uniunii Funcţionarilor Zemstvei Guberniale din Basarabia, inginerul Mujicicov, dă citire următoarelor cuvinte :

„În tendinţa de a găsi ieşire din dezordinea generală, anarhia şi dezastrul patriei noastre, elementele ei mai sănătoase trebuie să caute scăpare acolo unde se poate — în unirea diferitelor naţionalităţi, pe bazele autodeterminării democratice a popoarelor. Funcţionarii zemstvei, ai intelectualităţii adevărat democratice, nu pot să nu se bucure, asistînd la înfăptuirea unei asemenea uniri şi au credinţa că organul, care reprezintă aici ideea autodeterminării, ne va scăpa de dezastru, va introduce ordine în ţara noastră şi va traduce în fapt principiile libertăţii atît de mult aşteptată şi căpătată cu atîta greutate. Salutînd din tot sufletul Consiliul Ţării, noi funcţionarii zemstvei şi de acum înainte vom da ţării Basarabiei gîndul nostru creator şi puterile noastre şi Sfatul Ţării întotdeauna poate conta pe sprijinul nostru complet, care va consta în muncă pentru binele şi folosul Basarabiei."

După cuvîntarea inginerului Mujicicov se urcă la tribună redactorul ziarului „Ardealul", dl. Onisifor Ghibu. Deputaţii şi publicul l-au întîmpinat cu aplauze furtunoase şi prelungite, la care el răspunde cu următoarele cuvinte :

„Domnilor deputaţi şi fraţi moldoveni şi Basarabeni !

Din toată inima vă mulţumesc pentru primirea caldă pe care mi-aţi făcut-o. Această primire dovedeşte că Domniile-Voastne nu mă consideraţi străin aici în Basarabia, cu toate că eu nu sînt născut în Basarabia. (Aplauze) Dar nici eu nu mă simt şi nu mă consider străin aici în ţara locuită de fraţii mei moldoveni. (Aplauze prelungite şi strigăte de „bravo", „ura") În acest moment, în care eu am cinstea să mă aflu aici în Sfatul Ţării al Basarabiei, ca reprezentant al unui ziar, care poartă numele scumpei şi mult încercatei mele patrii, am convingerea că Domniile-Voastre simţiţi ca şi mine, vocea puternică a acestei ţări, pe care n-au putut-o înăbuşi suferinţele ei milenare. Eu cred că şi Domniile-Voastre iubiţi Ardealul tot atît de tare ca şi noi locatarii Ardealului, care în număr de mai bine de sute de mii, de un an şi ceva suntem nevoiţi să pribegim prin Rusia, înfruntînd suferinţele. Iubiţi această ţară, fiindcă Ardealul este leagănul nu numai al întregului nostru popor, ci şi leagănul Domniilor-Voastre, fiindcă moldovenii au venit de acolo acum 600 de ani. (Aplauze prelungite) Vocea suferinţelor patriei noastre, nu poate să nu aibe oarecare influenţă asupra Domniilor-Voastre, chiar în această zi de bucurie în viaţa Domniilor-Voastre. Domniile-Voastre aţi suferit o sută de ani şi acum vedeţi că idealurile Domniilor-Voastre s-au împlinit. Noi am suferit o mie de ani şi astăzi încă n-am auzit că a sosit ceasul dreptăţii eterne. Au trecut 1800 de ani de cînd împăratul Traian ne-a împrăştiat în ţara de astăzi şi,

în decursul acestor veacuri, noi ne-am luptat cu popoarele barbare, care ne-au distrus complet, lăsîndu-ne numai viaţa. Istoria noastră este scrisă cu lacrimi şi sînge. Mulţumită suferinţelor noastre s-au creat acele cîntece celebre, care au răsunat astăzi aici în sală. De la noi s-au auzit prima dată cîntecele „Deşteaptă-te Române" şi „Pe-al nostru steag e scris Unire!" Aceasta fiindcă, cu toate suferinţele noastre, noi am păstrat credinţa în sufletele noastre că mai tîrziu sau mai devreme şi noi vom fi liberi. Şi astăzi, cînd vă vorbesc în Chişinău, în Sfatul Ţării al Basarabiei, eu trec cu gîndul departe, peste Prut şi peste Carpaţi. Gîndul meu se îndreaptă spre capitala ţării mele, spre Alba-Iulia, unde va trebui să fie înfipt drapelul tricolor al întregului nostru popor. (Aplauze furtunoase prelungite şi voci: Trăiască Ardealul! Trăiască transilvănenii!) Ora dreptăţii pentru întregul nostru popor trebuie să sosească. Sînt fericit, domnilor deputaţi şi fraţilor, că Dumnezeu mi-a îngăduit să fiu între Domniile-Voastre în zilele reînvierii Basarabiei. Şi dacă în ziarul „Ardealul" eu pînă acum am scris numai cu lacrimi şi durere despre fraţii mei nenorociţi, sunt bucuros că din momentul de faţă, voi putea scrie cu lacrimi de bucurie despre viaţa nouă a fraţilor mei moldoveni. În această zi de bucurie, la care aţi ajuns, în numele Ardealului, din tot sufletul strig: Trăiască Basarabia! Trăiască Sfatul Ţării! Trăiască Republica Federativă!"

Cînd şi-a terminat dl. Ghibu cuvîntarea, deputaţii şi publicul s-au sculat în picioare şi au aplaudat, strigînd: Trăiască Ardealul! Trăiască Transilvania liberă! Trăiască Transilvănenii! Trăiască Poporul Românesc!

Reprezentantul Uniunii Învăţătorilor şi Funcţionarilor Zemstvei din judeţul Chişinău (Lăpuşna), praporşcicul Podlesnîi, dă citire rezoluţiei votate de Comitetul Executiv al funcţionarilor zemstvei, cu următorul conţinut:

„Poporul moldovenesc, ca un popor care are dreptul la o autodeterminare completă, trebuieşte ca în situaţia de astăzi să-şi aibă autodeterminarea sa sub forma unui organ superior, pentru ocîrmuirea ţării şi în special pentru a scăpa avutul poporului de puterile obscure ale anarhiei, şi pentru a coordona activitatea tuturor instituţiilor de stat şi obşteşti. Comitetul funcţionarilor zemstvei speră că, Sfatul Ţării va asigura legalitatea alegerilor în Adunarea Constituantă, va lua parte activă la alcătuirea Republicii Federative Ruseşti şi va restabili drepturile cetăţeneşti pentru toţi locuitorii ţării, fără nici o excepţie. Plecînd de la aceasta, Comitetul, salutînd organul superior al ţării, roagă să se ia în seamă că Uniunea funcţionarilor zemstvei întotdeauna se va călăuzi de dorinţele Sfatului Ţării şi va contribui în măsura posibilităţilor la munca culturală de creaţiune." În numele învăţătorilor, autorul mai spune: „Să devie Sfatul Ţării piatră fundamentală a zidirii, pe care se vor clădi fericirea, binele şi libertatea tuturor popoarelor care locuiesc în Basarabia! Fie binecuvîntat numele aceluia sau acelora, cărora le-a venit în minte marea idee de a crea organul ţării! Fiţi binecuvîntaţi şi voi

aleşii, care în aceste vremuri extrem de grele v-aţi luat asupra Domniilor-Voastre marea operă de salvare a pămîntului natal! Acest moment să devie momentul liniştii care răsare şi al perioadei mult aşteptate a sfintei treimi: Ţăranul, Soldatul şi Muncitorul. Într-un ceas bun!"

Preşedintele Adunării I. Inculeţ strigă: „Trăiască incomparabilul şi scumpul nostru învăţător!" Reprezentantul Uniunii Cooperativelor, deputatul Gh. Buruiană, se adresează cu următoarele cuvinte:

„Ca fiu al Moldovei, sunt fericit că am ajuns la această zi. Mulţi s-au străduit să stingă în sufletul nostru iubirea de patrie, dar n-au reuşit. Şi în această luptă s-a născut o flacără mare şi frumoasă. Cooperatorii moldoveni, care pînă acum au răspîndit lumina în popor, sunt fericiţi că marea operă a fost încununată de succes şi că de acum înainte soarta Basarabiei se găseşte în mîinile ei însăşi. Să ajute Dumnezeu ca Sfatul Ţării să păstreze Basarabia liberă."

Reprezentantul Comitetului Executiv Judeţean din Chişinău, G. C. Kircorov, salută Sfatul Ţării în limba moldovenească şi dă citire unui şir de telegrame de felicitări de la Comitetele de voloste (preturi) ale judeţului Chişinău şi din partea Comitetului executiv din judeţul Orhei.

Reprezentantul ziarului „Soldatul Moldovan", sergentul Mînciună M., aducînd salutări Sfatului Ţării, spune: „Ziua de astăzi este ziua mare a tuturor basarabenilor în general, iar pentru moldoveni este sărbătoarea sărbătorilor: Paştele nostru. Noi am trecut printr-o mare de nevoi grozave. Dar scăpînd acuma de întunericul ţarismului, scuturînd jugul robiei, nu vom pune acest jug asupra altor naţiuni ale ţării noastre, care au suferit împreună cu noi. Poporul moldovenesc, întotdeauna blînd, supus şi ospitalier, nu va voi să facă rău fraţilor săi, pe care soarta i-a aruncat în mijlocul strămoşilor noştri. Noi moldovenii deschidem larg uşa casei noastre şi cu lacrimi de bucurie îi întîmpinăm pe toţi care trec pragul nostru. Intraţi! Casa noastră este mare, masa bogată, veniţi cu toţii la serbarea noastră. Trăiască poporul moldovenesc! Trăiască iubirea şi frăţia între popoarele care trăiesc în Basarabia! Trăiască înţelegerea între toate popoarele!"

După aceasta, Delegatul soldaţilor moldoveni de pe frontul de nord salută adunarea cu următoarele cuvinte:

„Asupra mea a căzut cinstea să asist la deschiderea Sfatului Ţării şi să vă aduc salutul soldaţilor de pe frontul de miazănoapte. Ei de mult aşteaptă cu nerăbdare veşti despre „pămînt şi voie".**) Soldaţii, fără îndoială, vor cuceri toate drepturile poporului Sfatului Ţării. Ei cu toţi strigă: „Trăiască Basarabia autonomă!"

Delegatul soldaţilor moldoveni din peninsula Crimeea salută Sfatul Ţării şi îşi exprimă dorinţa ca să se înfăptuiască tot despre ce s-a vorbit în chestiunea pămîntului şi libertăţii şi, în concluzie,

****) Una din lozincile Partidului bolşevic adresate soldaţilor de pe front.**

el salută Rebublica Basarabeană și Republica Federativă Rusă.

Cuvîntul se acordă marinarului I. Gafencu, reprezentantul Comitetului Executiv al Soldaților Moldoveni din Odessa :

„Comitetul din Odessa, a spus deputatul I. Gafencu, încă din primele zile ale revoluției a început să lucreze în folosul poporului moldovenesc. El a unit pe toți ofițerii și soldații moldoveni din garnizoana Odessei și a organizat la 18 Aprilie o serbare mare, la care au participat 12.000 de soldați moldoveni, care au jurat în fața drapelului național să fie credincioși ideii naționale și să contribuie la înfăptuirea programului partidului moldovenesc. El a organizat soldații de pe frontul românesc din Sevastopol, Ecaterinoslav și alte multe orașe. El a îndreptat pe calea bună a naționalismului pe ofițerii moldoveni, el a creat Comitetul Central din Chișinău, care a organizat cohortele moldovenești, iar în timpul din urmă regimentele moldovenești. Astăzi, cînd prin munca soldaților, se deschide Sfatul Țării, Comitetul din Odessa se simte fericit că poate să transmită răspunderea pentru viitorul poporului în mîinile Sfatului Țării, căruia îi va da tot sprijinul." Oratorul, în numele Comitetului din Odessa, dorește Sfatului Țării înțelegere și succes.

Studentul Ion Valuța, în numele Societății studențești „Renașterea", se adresează Sfatului Țării cu următoarele cuvinte :

„Vă salut în numele studenților moldoveni, care au marea bucurie de a vedea cu ochii cum în această zi mare țara noastră se organizează pe temelii, despre care au visat atîția din cei mai buni fii ai poporului nostru. Studenții moldoveni își dau perfect de bine seama de obligațiunile grele pe care vi le-ați luat și, din partea lor, făgăduiesc tot spijinul ca să aduceți scumpa noastră Basarabie la fericire." Oratorul termină strigînd, în numele Societății Studențești „Renașterea" din Odessa : „Trăiască Sfatul Țării ! Trăiască Basarabia !"

Cuvîntul se acordă arhimandritului Gurie, reprezentantul clerului moldovenesc. Apariția d-sale la tribună a fost salutată cu aplauze. D-sa se adresează către Adunare cu următoarele cuvinte :

„Domnule Președinte și Domnilor Deputați ! Vă aduc salutul meu sincer. „Deputați moldoveni." Ce cuvînt nou, frumos, necunoscut pînă acuma. (Aplauze) Ca reprezentant al clerului, din adîncul sufletului vă doresc cele bune. Clerul moldovenesc a suferit în trecut multe persecuții ; el a suferit mai mult din partea țarismului decît alte clase. Sfînta Scriptură spune : „cuvîntul trebuie să fie liber" dar în Rusia el n a fost liber pentru cler. Noi învățam în școală nu în limba care trebuia să ne mîntuiască, ci în aceea care ne ducea la robie. Învățam șaisprezece ani și cînd ne duceam la sate ca să luminăm poporul, ne convingeam că noi n-avem cunoștințe folositoare. Acei care doreau să fie de folos poporului, trebuiau să învețe de la început. Libertatea, egalitatea și fraternitatea, aceste principii creștinești, în realitate, în viața bisericii, nu se simțeau pînă acuma. Cred că în momentul de față clerul va putea deveni conducător adevărat al poporului. Sfatul Țării, în care astăzi de mai

multe ori s-a evocat numele lui Dumnezeu, va ajuta să ne întărească autoritatea în țară, să stabilească pacea binefăcătoare și viața creștinească adevărată. Aceste urări le exprim în numele clerului, seminarului și al tuturor școlilor spirituale din Basarabia, în numele cărora doresc succes Basarabiei și Sfatului Țării."

În limba moldovenească rostește o cuvîntare reprezentantul slujbașilor Căilor Ferate, declarînd că slujbașii din Basarabia vor da tot sprijinul Sfatului Țării în organizarea poporului moldovenesc și termină cu cuvintele : Trăiască Basarabia, care a înviat din morți ! Trăiască Sfatul Țării !"

Mai departe are cuvîntul delegatul Partidului Socialist Revoluționar Moldovenesc, deputatul Buzdugan Ion, care spune :

„Astăzi este învierea din morți a poporului nostru moldovenesc. Mai bine de o sută de ani noi am avut de suferit sub jugul țarismului, dar astăzi și pentru noi a răsărit soarele libertății. De acum înainte el va lumina veșnic. În cursul unui veac întreg noi n-am avut nici o zi, care s-ar asemăna cu cea de astăzi. Astăzi este ziua „intrării în biserică". Astăzi Basarabia noastră, ca un prunc nevinovat intră în biserică în era nouă a vieții sale. Țarismul a izgonit limba noastră distrugîndu-ne sufletele ; în școală și în biserică limba noastră a fost persecutată dar iată că adevărul etern acuma a înviat, fiindcă sufletul nu poate fi încătușat în lanțuri. Limba noastră n-a fost nimicită și sufletul nostru n-a fost omorît. El s-a păstrat în elegiile noastre și în legendele noastre poporane și în basme ; el s-a păstrat în rugăciunile noastre către Dumnezeu. Cînd astăzi am auzit în biserică serviciul divin oficiat în limba noastră veche și am văzut acolo ridicîndu-se drapelul nostru național, m-am gîndit : de acuma a răsărit și steaua noastră și va lumina veșnic ; limba noastră nu va fi persecutată ca înainte, fiindcă în adevăr poporul se aseamănă cu un hîrleț, despre care poetul Goga spune : „Ți-ai frînt sapa din glia tuturora*,/ Dar n-ai săpat moșia ta." De acum înainte să ne conducem singuri viața și soarta noastră. Și să dea Dumnezeu ca frații noștri de peste Nistru și Carpați să-și vadă înfăptuit visul lor de autonomie, așa cum l-am văzut noi astăzi pe al nostru. Noi trebuie să intrăm în contact strîns cu frații noștri de peste Nistru, noi nu trebuie să-i lăsăm să piară, ci trebuie să-i ajutăm. Să nu vă fie teamă de greutățile pe care le veți întîmpina. Noi trebuie să fim ca cremenea care, cînd se lovește de oțel, dă scîntei. Să muncim ca să devenim lumină pentru toate popoarele cu care trăim împreună și cu care trebuie să conviețuim în înțelegere reciprocă. Dacă vom face așa, vom fi o țară fericită. Din adîncul inimii doresc un viitor fericit ! Trăiască Sfatul Țării și toate naționalitățile reprezentate în el !"

Știabs-Căpitan D. Bogos, delegatul Comisariatului Militar Moldovenesc de pe lîngă Sfatul Țării, se adresează către Adunare cu următoarele cuvinte :

---

* În poezia „Un om" sapa zice : „M-ai frînt de glia tuturora,/ Dar n-am săpat moșia ta !" (N. red.)

„Fraţilor ! Astăzi a căzut de pe ochii noştri vălul. Privirea noastră este clară. Din ziua de astăzi noi suntem scăpaţi de robia grea de un veac a ţarismului. În ziua de astăzi sufletul moldovenesc sclipeşte cu raze de pietre scumpe. Pietre scumpe sînteţi Domniile-Voastre, domnilor deputaţi. În numele Comisariatului strig : La mulţi ani ! Noi, Comisariatul provizoriu, pînă acuma am avut grijă de soldaţii moldoveni, care veneau la noi şi cereau să-i adăpostim. Pînă acuma noi am apărat multe ţări ; acuma vrem să apărăm ţara noastră, care ne este mai scumpă ca orice. Pe aceşti soldaţi, pentru apărarea ţării de primejdie, noi i-am adunat sub drapelul naţional în regimente moldoveneşti. De acuma înainte obligaţiunea de a-i aduna pe toţi moldovenii din Rusia, în regimente naţionale moldoveneşti, trece în mîinile Sfatului Ţării. Domniile-Voastre trebuie să înfăptuiţi toate visurile poporului nostru. Luaţi măsuri grabnice, să fie chemaţi toţi moldovenii în patrie. Ei de atîta timp visează să-şi vadă poporul liber. De acuma noi suntem liberi. De acuma chemarea noastră trebuie să răsune în toată lumea, spunînd :

„Veniţi, veniţi apărători ai ţării !
Veniţi căci sfînta zi a răsărit,
E ziua mare a reinălţării
Drapelului de gloanţe zdrenţuit,
Veniţi din toate unghiurile zării
Să cucerim ce-avem de cucerit !"

Adunaţi-vă fraţilor din toată Rusia, adunaţi-vă şi ne ajutaţi să cucerim libertatea culturii moldoveneşti, pe care noi pînă acuma n-am văzut-o."

Cuvîntarea Ştabs-Căpitanului D. Bogos e acoperită cu aplauze.

În numele Congresului Ţărănesc din Bălţi ***) vorbeşte dl. Trofim, care spune : „Sunt împuternicit, fraţilor, să vă comunic că ţăranii pun mare speranţă în Sfatul Ţării. Această speranţă va aduce fericire poporului. Pînă acuma în Rusia era foarte rău. De acuma înainte trebuie să fie altfel. Noi toţi trebuie să suportăm greutăţile vieţii politice şi economice. Ideea dreptăţii şi adevărului trebuieşte înfăptuită de Sfatul Ţării. Din partea noastră vom da tot sprijinul, dar el trebuie neapărat să vină în ajutorul ţăranilor, care se găsesc într-o situaţie foarte grea. În judeţul Bălţi se găsesc două regimente de cazaci care, în comitetele lor, au scos o rezoluţie că nu vor înceta devastările pînă ce nu le vor da drumul acasă. Ce va rămîne din ţăranii noştri dacă noi îi vom lăsa în ghearele duşmanilor ? În acest moment toţi ţăranii aşteaptă ajutor de la Sfatul Ţării. Ajutaţi-i, fraţilor, în marea lor nenorocire şi nu uitaţi şi de ei la urmă. Luminaţi-i şi Domniile-Voastre veţi avea în ei cea mai puternică forţă, care va duce Basarabia la fericire."

***) Congresul a avut loc în ziua de 19 Noiembrie 1917, în oraşul Bălţi.

Cu aceasta s-au terminat cuvîntările cu ocazia deschiderii Sfatului Ţării. Preşedintele Inculeţ propune să se cinstească amintirea tuturor luptătorilor pentru binele poporului, şi în special a basarabenilor S. Murafa şi Hodorogea, care au căzut victime în mîna răufăcătorilor. Toată asistenţa se scoală în picioare.

La sfîrşit, Preşedintele se adresează către Adunare cu o cuvîntare, în care arată că Sfatul Ţării şi-a început lucrările sub semne fericite : „Soarele a strălucit toată ziua. Să nu se stingă lumina lui pentru noi niciodată. Noi am auzit felicitările din partea diferitelor grupări şi organizaţii şi în aceste felicitări se vede dorinţa tuturor de a lucra cu noi la un loc. Toţi sunt însufleţiţi de dorinţa de a ne susţine. Să lucrăm dar împreună şi noi vom atinge ţinta."

După aceasta, Preşedintele declară şedinţa închisă.

Şedinţa se închide la ora 8,15 seara.

PREŞEDINTE, I. Inculeţ.

(Dosarul Cancelariei Sfatului Ţării, nr. 3, vol. I, reprodus de Prof. Ştefan Ciobanu în lucrarea sa „Unirea Basarabiei", pag. 88 şi de Gh. Andronachi. Album 1917-1918, pag. 132.)

Astfel au venit să salute deschiderea Sfatului Ţării - primul parlament al Basarabiei - 42 reprezentanţi ai tuturor partidelor politice, reprezentanţi ai tuturor naţionalităţilor aduse şi colonizate de ţarism pe pămîntul nostru moldovenesc ; reprezentanţi ai tuturor organizaţiilor obşteşti ; reprezentanţi ai congreselor şi comitetelor ţărăneşti, învăţătoreşti şi milităreşti de pe teritoriul imperiului rusesc. Cu toţii au salutat parlamentul nostru, Sfatul Ţării, şi cu toţii s-au bucurat şi au declarat solemn că îl vor susţine, dorindu-i spor la muncă. Cu toţii au declarat că Sfatul Ţării este singura lor speranţă, pentru a salva viaţa şi avutul tuturor cetăţenilor. Unii autori au blestemat imperiul rusesc ce de veacuri a acaparat şi înglobat în imperiul său imense teritorii şi naţiuni străine, pentru a le exploata şi a se făli.

Un observator atent a putut să constate că nici un străin de neamul nostru nu s-a bucurat şi n-a trăit acele momente înălţătoare, aşa cum le-au trăit şi le-au simţit nu numai noi românii din Basarabia, ci şi musafirii noştri români din Ardeal şi Bucovina. Cînd bătrînul nostru luptător Nicolae Alexandri urca prima dată la tribuna prezidenţială şi cînd toată asistenţa striga „ura" şi aplauda, numai românii basarabeni, ardeleni şi bucovineni plîngeau de bucurie ca nişte copii.

Aceste momente de fericire, aceste sentimente de o înaltă însufleţire nu se pot reda prin cuvinte, fiindcă asemenea cuvinte nu există. Numai acelora ce au avut fericirea să trăiască asemenea evenimente le este dat să le aprecieze. După cum declara un vorbitor la deschiderea Sfatului Ţării, acele momente simbolizează o reînviere a naţiei noastre româneşti din Basarabia. Au venit cu toţii să salute geniul nostru latin (aşa spunea reprezentantul Radei Ucrainene Şevcenco în discursul de salut Sfatului Ţării.) Au venit să ne salute chiar unii din reacţionarii şi rusificatorii noştri, care pînă

în ajunul revoluţiei ruseşti ne desconsiderau, ne insultau şi ne umileau. Dintre aceştia menţionez pe episcopul Basarabiei Gavril, care avea misiunea de a ne rusifica, dar care în grabă a învăţat chiar el limba moldovenească şi cu ocazia deschiderii Sfatului Ţării a săvîrşit un Te Deum în limba noastră, iar după slujbă a felicitat Sfatul Ţării tot în limba moldovenească. După deschiderea Sfatului Ţării, pe rînd se urcau la tribună, pentru a saluta Sfatul Ţării şi a-i dori spor la muncă : domnul Lozghin, preşedintele Tribunalului regional basarabean, domnul Sinadino, mare reacţionar, reprezentantul minorităţii greceşti din Basarabia, domnul E. Grinfeld, domnul Cogan, doamna Nesselsohn, domnul Cavarschi, domnul Stoianov, cu toţii în numele minorităţilor conlocuitoare şi al muncitorilor ruşi ; domnul Schmidt, primarul oraşului Chişinău şi alţii.

Astăzi ei cu toţii ne salută şi nu ne mai umilesc. Astăzi noi nu mai suntem insultaţi cu porecla „moldovan băran".

Astăzi noi suntem oameni liberi, nu mai suntem sub jugul ţarismului rusesc. Noi astăzi, românii din Basarabia, plîngem de bucurie, numai noi, fiindcă sub ţarism ca noi n-a suferit nimeni. Ţăranii bulgaro-găgăuţi, nemţii şi ruşii colonizaţi la noi au căpătat pînă la 60 hectare din pămîntul nostru, iar moldovenii noştri erau colonizaţi în regiunea Caucaz şi în fundul Asiei (regiunea Tungais şi Akmolinsk, Amur şi Usuriisk). Evreii ne cumpărau aproape pe nimic munca noastră, grecii şi armenii au acaparat aproape toate moşiile, iar noi lucram în dijmă şi pe bani puţini ; restul străinilor ne administrau, ne puneau la corvezi şi ne umileau, intitulîndu-ne „moldovan băran". În rezumat, aceasta era situaţia noastră pînă la revoluţia din Martie 1917.

După o luptă grea cu duşmanii noştri, din care unii reacţionarii şi rusificatorii noştri de ieri, cu mult tact şi dîrzenie am reuşit în sfîrşit să vedem realizată prima parte din idealurile noastre. Avem un parlament alcătuit pe bazele celor mai democratice principii. Toată populaţia ţării este reprezentată în acest parlament, proporţional cu numărul locuitorilor fiecărei naţionalităţi, apoi în acest parlament sunt reprezentate toate curentele politice, sociale şi naţionale. La deschiderea Sfatului Ţării au venit cu toţii să ne felicite, să ne ureze spor la muncă. Cu toţii s-au convins că singura cale spre a salva Basarabia din mîinile anarhiei era declararea autonomiei şi înfiinţarea Sfatului Ţării, singur stăpîn pe soarta provinciei noastre.

După deschiderea Sfatului Ţării, imediat a luat fiinţă legală Comisariatul gubernial, în frunte cu comisarul V. Cristea, care s-a pus la dispoziţia parlamentului, iar ajutorul său, Ion Inculeţ, a fost ales preşedinte al Sfatului Ţării, ambii reprezentînd pînă la acea dată administraţia puterii centrale din Petrograd.

Impresia lăsată de deschiderea Sfatului Ţării a fost covîrşitoare în toată Basarabia. Toate naţionalităţile din Basarabia vedeau salvarea lor numai în Sfatul Ţării, care reprezenta toate aspiraţiile democratice şi naţionale.

Declararea Basarabiei ca Republică Democratică Moldovenească

Situaţia în ţară era grea, demagogia molipsitoare, lozinci false, haosul şi dezordinea din Rusia pătrundeau şi în Basarabia. Elemente străine din Petrograd şi din alte localităţi ale Rusiei cutreierau Basarabia în lung şi în lat, fără nici un scop, îndemnînd lumea la dezordine. Se impuneau măsuri eroice, Sfatul Ţării era singurul organ în drept şi cu autoritatea necesară de a păşi la realizări şi la măsuri radicale pentru salvarea ţării. El era organul suprem, în mîinile lui era soarta Basarabiei şi, în dorinţa de a pune capăt năvălirilor străine sub toate formele şi pretextele, găseşte că singura soluţie pentru a curma răul, este declararea Basarabiei ca republică democratică. La 2 Decembrie 1917 Sfatul Ţării declară Basarabia Republică Democratică Moldovenească.

Iată şi declaraţia Sfatului Ţării :

„Moldoveni şi noroade înfrăţite ale Basarabiei !

Republica rusească se găseşte în mare primejdie. Lipsa de stăpînire la Centru şi neorînduirea în toată ţara, istovită în lupte cu duşmanul din afară, duce la pieire întreaga republică. În această clipă îngrozitoare, singura cale de izbăvire pentru Republica Democratică Rusească este ca noroadele (poporul) ei să se unească şi să-şi ia soarta în mîinele lor, alcătuindu-şi o stăpînire naţională în hotarele unde locuiesc ele.

În puterea temeiului acestuia şi avînd în vedere aşezarea rînduelii obşteşti şi întărirea drepturilor cîştigate prin revoluţie, Basarabia, sprijinindu-se pe trecutul ei istoric, se declară de azi înainte „Republică Democratică Moldovenească", care va intra în alcătuirea Republicii Federative Ruseşti, ca părtaş cu aceleaşi drepturi. Pînă la chemarea Adunării poporane a Republicii Democratice Moldoveneşti, care va fi aleasă de tot norodul (poporul), prin glăsuirea de-a dreptul deopotrivă şi trainică, după sistemul cel mai înalt. Ocîrmuirea Republicii Democratice Moldoveneşti este Sfatul Ţării, alcătuit din reprezentanţii tuturor organizaţiilor democratice revoluţionare. Puterea împlinitoare (executivă) în Republica Democratică Moldovenească o are Sfatul Directorilor Generali, care este răspunzător numai înaintea Sfatului Ţării."

Apoi Sfatul Ţării declară că se va trudi să înfăptuiască următoarele :

1) Va chema în timpul cel mai scurt Adunarea poporană a Republicii Democratice Moldoveneşti, aleasă după toate principiile democratice.

2) Va împărţi norodului muncitor tot pămîntul şi va alcătui legi, în baza cărora se va face împărţirea pămîntului. Pădurile, apele şi bogăţiile de sub pămînt, cîmpurile de cercetare, răsadniţele, ogoarele pentru sfecla de zahăr, precum şi viile şi livezile boiereşti, mînăstireşti, bisericeşti şi ale statului şi în sfîrşit toate curţile boiereşti, fiind avere obştească a norodului, vor trece în seama comite-

tului regional al Republicii Democratice Moldovenești.

3) Va orîndui treaba îndestulării poporului cu hrană și mărfuri de întîia trebuință, va orîndui munca lucrătorilor, urcînd plata ei și orînduind ca ziua de muncă să fie de opt ore.

4) Sfatul Țării are în vedere să lucreze (elaboreze) un plan de măsuri în legătură cu demobilizarea armatei rusești și a fabricilor, ca să înlăture grozăviile foametei și urmările ei.

Mai are în vedere :

5) Să organizeze alegeri drepte în așezămintele locale de sine ocîrmuitoare.

6) Să apere toate slobozeniile (libertățile) cîștigate prin revoluție.

7) Să desființeze pedeapsa cu moartea.

8) Să chezășuiască pe deplin drepturile pentru toate popoarele ce trăiesc pe pămîntul Republicii Democratice Moldovenești.

9) Să orînduiască treaba învățămîntului pe temeiul autonomiei și naționalizării, pentru toate popoarele Republicii Democratice Moldovenești.

10) Să orînduiască îndată formarea regimentelor moldovenești pentru apărarea bogățiilor țării și în vederea demobilizării oastelor de pe frontul românesc și penrtu apărarea patriei de cea mai strașnică primejdie — anarhia.

11) Să ia măsuri pentru ca imediat ce se va încheia pacea, fără răpire de pămînturi străine și fără despăgubiri de război, Sfatul Țării să-i facă pe moldoveni și popoarele înfrățite ale republicii, ca în clipa aceea grozavă, cînd stăm la marginea prăpastiei, anarhiei, vărsării de sînge frățesc, sărăciei, foamei și frigului, să pună toate puterile pentru lupta hotărîtoare de a menține ordinea.

12) Sfatul Țării cheamă pe moldoveni și pe toate popoarele înfrățite ale republicii să se ocupe de îndată de lucrul obștesc, clădind viața nouă pe temelia libertății, dreptății și fraternității.

Această rezoluție a fost votată de Sfatul Țării în ziua de 2 Decembrie 1917.

După această hotărîre a Sfatului Țării, era nevoie de un organ executiv, care să traducă în viață ordinele Sfatului Țării.

La 9 Decembrie 1917 a luat ființă Consiliul Directoratului General al Republicii Democratice Moldovenești, sub președinția lui Pantelimon Erhan.

Se dă următorul Decret :

CONSILIUL DIRECTORILOR GENERALI

Decret Nr. 1

Tuturor cetățenilor Republicii Democratice Moldovenești.

Potrivit hotărîrii Sfatului Țării, organul superior al Republicii Democratice Moldovenești, s-a format Consiliul Directorilor Generali, după cum urmează :

Președintele Consiliului de Directori Generali și Director General al Agriculturii — P. Erhan.

Director General la Interne — V. Cristea

Director General al Învățămîntului — Șt. Ciobanu

Director General la Finanțe — T. Ioncu

Director General la Căile Ferate — N. Codreanu

Director General la Forțele Armate — T. Cojocaru

Director General la Justiție — M. Savenco

Director General la Industrie și Comerț — E. Grinfeld

Director General la Externe — I. Pelivan

Consiliul Directorilor Generali își propune ca scop : Introducerea ordinii în toate ramurile vieții țării, înlăturarea anarhiei și dezastrului, organizarea administrației sub toate aspectele din viața statului.

Declară că, din momentul publicării acestui decret, toate instituțiile de stat, obștești și particulare, precum și toate organizațiile în toate chestiunile care privesc ocîrmuirea superioară a țării, se vor adresa directorului general respectiv, prin cancelaria Consiliului Directorilor Generali, și nici un fel de acte în sfera ocîrmuirii administrative, săvîrșite fără aprobarea în prealabil a directorilor generali respectivi, nu au nici o putere legală, iar directorii generali respectivi nu au nici o răspundere pentru actele săvîrșite fără aprobarea lor.

Decretul are putere de lege din momentul publicării lui.

Chișinău, 8 Decembrie 1917.

PREȘEDINTE, GENERAL SS. P. ERHAN	P. SECRETAR SS. T. IONCU

Toți directorii generali au pornit la lucru și au lucrat cu succes în ramura lor de activitate. Cel mai greu lucru a fost în Directoratul general al Forțelor Armate. Titularul, maiorul Cojocaru s-a îmbolnăvit și a fost internat în spital. Deci, nici n-a început să întreprindă vreo activitate. În locul maiorului Cojocaru a venit la conducerea Directoratului Forțelor Armate sublt. Pîntea Gh. El a fost cel mai hărțuit de evenimentele momentului. Muncind zi și noapte, sublt. Pîntea a reușit să organizeze mai multe unități militare moldovenești, bine disciplinate și încadrate cu ofițeri moldoveni din cei mai devotați cauzei naționale.

La Bender (Tighina), cu concursul căpitanului Cașcarev (moldoveanul Cașu) s-a format un divizion de artilerie. S-a naționalizat Drujina Hersonului (Drujina e compusă din oameni de rezervă care au diferite însărcinări în dosul frontului), avînd în vedere că toți ostașii erau moldoveni. La Bălți se naționalizează Drujina nr. 478, fiind compusă numai din moldoveni și comandată de căpitanul

Anatolie Popa. Se înfiinţează o comisiune de medici militari pe lîngă Regimentul Nr. 1 de infanterie moldovenesc. Totul decurge într-o ordine normală. Republica noastră avea nuclee de forţă disciplinate şi bine organizate. Erau două regimente de cavalerie, un regiment de infanterie, cîteva baterii de artilerie, 16 cohorte speciale. Toate aceste unităţi militare au defilat la 25 Decembrie 1917 în faţa Preşedintelui republicii, directorilor generali şi deputaţilor din Sfatul Ţării. S-au sfinţit drapelele şi s-au înmînat unităţilor cu mare solemnitate. Sărbătoarea era impunătoare şi a impresionat adînc nu numai pe ostaşi, ci şi pe spectatorii prezenţi la acea defilare. În toate directoarele se muncea cu entuziasm şi cu toată dragostea, pentru că se muncea pentru noi, se clădea o viaţă nouă, a noastră românească.

Dar interesul tuturor străinilor era să nu ne lase în pace ; ei doreau să ne slăbească, să ne împiedice şi, dacă ar fi putut, ar fi nimicit întreaga noastră mişcare naţională revoluţionară şi socială. Aceşti duşmani ai neamului nostru ar fi dorit să ne închidă uşile ca să nu putem pătrunde în casa noastră ; ei ar fi dorit ca Sfatul Ţării însuşi să fie nimicit şi şters de pe faţa pămîntului. Împotriva noastră a moldovenilor şi Sfatului Ţării, creat de întregul popor moldovenesc, a cărui componenţă o formau cel puţin 90% ţărani-muncitori, erau îndreptate toate săgeţile acestor duşmani. Ei nu vedeau cu ochi buni faptul că poporul moldovean — încetul cu încetul — devenea stăpîn pe viaţa şi pe pămîntul său strămoşesc. Ei simţeau că le fuge terenul de sub picioare şi odată cu acesta vor pierde toate privilegiile de care se bucurau toate elementele străine din Basarabia noastră. Aceşti duşmani ai noştri acoperiţi cu vălul transparent al revoluţiei ruseşti, adăpostiţi comod sub steagurile celor mai progresiste organizaţii politice, nu ţineau seama de sfintele principii pentru care şi-au vărsat sîngele în lupta cu imperialismul ţarist.Ei nu ţineau seama că revoluţia rusească din Octombrie s-a produs în numele principiului umanităţii şi că pe steagul acestei revoluţii e scris cu sîngele tuturor popoarelor : „libertate, egalitate, fraternitate" şi dreptul tuturor popoarelor la autodeterminare. Şi noi moldovenii am avut martiri şi chiar morţii noştri pe cîmpul de luptă revoluţionară pentru aceste idealuri sfinte. Dau mai jos cîteva nume : C. Stere, Z. Arbore, P. Halipa, N. Alexandri, Ion Halipa, Ion Pelivan, S. Murafa, inginer Hodorogea şi alţii. În timp ce toate popoarele subjugate de imperialismul ţarist, cum erau ucrainenii, polonezii, lituanienii, estonii, letonii, finlandezii, gruzienii etc. se organizau şi se declarau autonome, pentru ce nu ni se recunoşteau şi nouă moldovenilor aceleaşi sfinte drepturi ? Delegaţii noştri la Petrograd, se duceau să raporteze genialului luptător, iubitului Vladimir I. Lenin, despre soarta poporului nostru de rasă latină, cu obiceiurile şi tradiţiile lui seculare moştenite de la strămoşi, şi care nu se aseamănă cu nimica cu obiceiurile ruseşti, precum şi cu situaţia grea în care se zbătea în acele vremuri poporul nostru, şi despre stadiul nostru de organizare. Vladimir

I. Lenin asculta cu atenţie şi spunea că el cunoaşte foarte bine situaţia noastră. Ne încuraja şi ne îndemna la muncă pentru binele poporului şi era foarte satisfăcut că noi în linişte şi cea mai perfectă ordine, şi pe baza principiilor democratice, aveam un parlament — Sfatul Ţării. Şi Vladimir I. Lenin termina sfaturile sale cam cu următoarele cuvinte : „Nu pierdeţi timpul aici la Petrograd, duceţi-vă voi în Basarabia şi organizaţi-vă. Aveţi tot dreptul la autodeterminare ; faceţi tot ce credeţi că e în interesul poporului, adică al ţărănimii", fiindcă muncitorii de fabrici erau foarte puţini. După statistica din 1910, în toate fabricile din Basarabia erau 8600 de muncitori. Erau cîteva fabrici de bere şi spirt, de săpun şi o fabrică de zahăr, şi faţă de ţărănime erau 0,15% muncitori de fabrică. În timp ce trimişii noştri la Petrograd erau binecuvîntaţi şi sfătuiţi de Vladimir I. Lenin să ne unim în jurul Sfatului Ţării şi să muncim pentru binele poporului din Basarabia, duşmanii noştri, sub masca revoluţiei, vroiau să ne dezorganizeze şi chiar să ne distrugă. În care scop s-au găsit unele elemente care au început înfăptuirea acestui plan. Şi iată că apare la suprafaţă un individ cu numele de Ilie Catărău, necunoscut absolut de nimeni printre luptătorii noştri, deşi după spusele lui era dintr-un sat din Basarabia, vorbea o limbă curată moldovenească, era foarte inteligent şi se recomanda ca un nedreptăţit de regimul trecut. El s-a infiltrat în unităţile noastre militare ca voluntar şi s-a folosit de buna credinţă a tuturora ca prin zizanii şi minciuni să-şi cîştige simpatia, propagînd în rîndul ostaşilor tot felul de minciuni, îndemnînd la nesupunere şi dezordine. „Totul aparţine în mod gratuit poporului muncitor" spunea el şi totul trebuie luat imediat, fără să mai aştepte să apară legile, pe baza cărora să se împartă poporului toate bunurile declarate de parlament ca bunuri ale poporului. Astfel, prin tot felul de îndemnuri şi promisiuni ispititoare, în scurt timp, Catărău, la o adunare organizată de el şi prietenii lui, la care au luat parte toţi ce erau în uniformă militară (erau acolo tot felul de dezertori de pe la unităţile ruseşti şi reprezentanţii trupelor din garnizoana Chişinău, între care reprezentanţi ai unităţilor moldoveneşti) este ales comandant al garnizoanei Chişinău. În această calitate, I. Catărău trimitea soldaţi să jefuiască şi să aducă la Chişinău boi, vaci, cai, căruţe etc., care erau luate nu numai de la boieri, ci şi de la ţărani. Aşa că într-o zi, în curtea Seminarului teologic din Chişinău, soldaţii au adus cîteva sute de boi şi vaci, iar Ilie Catărău ducea acasă zeci de mii de ruble de la proprietarii vitelor, în schimbul ordinului de eliberare a vitelor. (Informaţia aceasta o deţinem chiar de la ţăranii păgubaşi, iar vitele adunate în curtea Seminarului teologic puteau fi văzute de orice cetăţean din Chişinău.)

Ilie Catărău, în calitatea sa de comandant al garnizoanei Chişinău, teroriza şi producea dezordine chiar în Sfatul Ţării. Adesea apărea şi în sala de şedinţă a parlamentului nostru, însoţit de o gardă de vreo zece ostaşi inarmaţi cu pistoale şi arme. Toată activitatea anarhică şi tîlhărească a lui Ilie Catărău se descoperă şi la

31 Decembrie 1917, soldatul Catărău este arestat și expediat la Odessa. Încă o dată afirm, în calitatea mea de contemporan, că toate aceste mîrșăvii săvîrșite de agentul dușmanilor noștri, s-au petrecut în văzul meu. Ilie Catărău era de origină moldovean, dar ciudat lucru, el a lucrat contra intereselor poporului moldovean și a căutat să nimicească mișcarea revoluționară și națională a neamului nostru.

Deși Ilie Catărău a fost arestat și expediat peste graniță, atmosfera rămînea tulbure. Activitatea lui Catărău și altor dușmani a înveninat unele suflete slabe ale soldaților moldoveni. Îndemnul de a se lua totul, și în primul rînd rezervele de băuturi spirtoase, era pe placul unora din soldați. Arestarea lui Ilie Catărău a indispus unele elemente din rîndul dușmanilor noștri. Agitațiile demagogice creșteau în intensitate și odată cu aceasta se întindea și anarhia la Chișinău și în țară.

Înființarea „Front—Otdel"-ului la Chișinău

Între timp la Chișinău se instalează așa zisul „Front-Otdel". Un fel de comandament nou, sub președenția lui Perper ; secretar Dementiev, șef de stat major Caabac și adjutant Spuit.

La 1 Ianuarie 1918 se dă un ordin de zi cu următorul conținut :

Către Armata Frontului Român și zona acestui front
Orașul Chișinău

Front-Otdel, Comitetul executiv al Sovietului Soldaților, Lucrătorilor, Marinarilor, Țăranilor, Deputați ai Frontului român și garnizoanei Odessa, ordonă :

1) Tuturor unităților și instituțiilor frontului român a se conduce strict după ordinele și circularele emise de Cartierul Front-Otdel și Glavcoverhului (Marele stat major).

2) Ordinele trimise de la Rada Centrală Ucraineană, zona militară Odessa Comisariatul frontului Poglovcorum, de la generalul Șcerbacev și de la alții nealeși — contrarevoluționari — nu se vor executa.

3) Tuturor instituțiilor și unităților, care aparțin cartierului general din Iași să se transporte la Chișinău, unde se vor instala și se vor pune la dispoziția Ștab „Front-Otdel"-ului.

4) Comitetul central executiv al funcționarilor P. T. T., trebuie să fie mutat la Chișinău.

5) Comitetul tipografilor și litografilor al ștabului frontului român va lua măsuri energice pentru evacuarea din Iași a tuturor uneltelor tipografice și litografice la Chișinău

PREȘEDINTE, SECRETAR,
ss. Perper Dementiev

ȘEF DE STAT MAJOR. — Adjutant „Front-Otdel"
ss. Caabac — ss. Spuit

Din al cui ordin și pe care autoritate o reprezenta acest comandament, nu știa nimeni..

DEZARMAREA ȘI ARESTAREA EȘALONULUI DE VOLUNTARI ARDELENI

În primele zile ale lunii Ianuarie 1918 situația la Chișinău se agravează mai mult. În ziua de 6 Ianuarie 1918, pe la orele 4 dimineața, au bătut în geam la mine Anton Crihan și Grigore Cazacliu. Foarte agitați, mi-au spus să mă îmbrac repede ca să mergem la gară, fiindcă e ceva grav. În cîteva minute eram toți trei în drum spre gară — mergeam pe jos, aproape în fugă — fiindcă se întîmplase ceva grav. În acel timp și la acea oră nu exista un alt mijloc de transport pe o distanță cam de 2 km. decît pe jos. De la prietenii mei Crihan și Cazacliu am aflat că un eșalon de ardeleni voluntari, venind de la Kiev, și care trebuia să treacă prin gara Chișinău spre Iași, a fost oprit de comandantul militar al gării și că, pe peronul gării, s-a prezentat o companie evreiască cu steagul tricolor al Regimentului 1 infanterie moldovenesc. (O mică explicație : E un paradox — ca la noi la nimeni. În dorința de a proceda strict și în cel mai democratic mod și în dorința de a respecta voința și dreptul minorităților, s-a admis ca evreii ce se încadrează în Regimentul 1 moldovenesc, să formeze o companie aparte în cadrul Regimentului.)

Din ordinul „Front-Otdel"-ului, acea companie ia drapelul tricolor al regimentului și pînă la orele 2 după miezul nopții compania, sub conducerea lui Levenzon, noul comandant al garnizoanei Chișinău, a fost la gară, pentru a cere comandantului de detașament ardelean să depuie armele și să se predea. Ardelenii văzînd că pe peronul gării compania purta în fruntea unității sale un drapel tricolor, erau foarte nedumeriți. Ei credeau că acea companie era moldovenească, deoarece avea drapelul nostru tricolor. După o scurtă discuție cu comandantul gării și ofițerii ardeleni, au hotărît să nu tragă în tricolor și să se dezarmeze.

Noi trei aveam misiunea să ajungem la gară înainte ca eșalonul ardelenesc să se dezarmeze și să explicăm comandantului eșalonului că compania ce se prezenta pe peronul gării nu era moldovenească, ci era o companie de evrei din Regimentul 1 moldovenesc, care din ordinul „Front-Otdel"-ului, și sub comanda lui Levenzon, în timpul nopții a luat drapelul și a pornit spre gară ; deci, ardelenii nu trebuiau să se supună, ci să lupte și apoi să plece mai departe, conform ordinului ce-l aveau.

Noi,în dreptul turnătoriei lui Mocanu, ne-am împărțit rolurile ; Crihan trebuia să plece pe lîngă Școala Eparhială, să se strecoare prin dosul gării și să ajungă la trenul ardelenilor. Eu trebuia să trec prin niște grădini ca să ajung la linia ferată și să mă strecor printre vagoane, pentru a ajunge la trenul ardelenilor ; iar Cazacliu Grigore trebuia să fugă mai departe de linia ferată și să ajungă la trenul ardelenilor pe la nord. Ne făcusem această socoteală ca măcar unul din noi să ajungă la timp la trenul ardelenilor. Dar cu puțin mai înainte de a ajunge vreunul din noi pînă la eșalon, arde-

lenii neavînd nici o informaţie despre situaţia reală, considerînd că situaţia este extraordinar de tragică şi nevrînd să tragă într-o formaţie ce purta drapelul tricolor, au depus puţinele arme ce aveau şi s-au predat. Aşa că noi n-am reuşit să ne îndeplinim misiunea. Între timp Crihan a fost recunoscut de către un soldat evreu şi a fost şi el arestat şi depus sub pază într-una din camerele liceului Eparhial de fete. Cazacliu depărtîndu-se spre nord de gară, nu l-am mai văzut decît după 13 Ianuarie 1918. Iar eu, deputat camuflat, cu inima zdrobită de durere şi de ruşine, mergeam în pas cu coloana de ardeleni arestaţi, cu capetele plecate, cu o tristeţe nedescrisă pe faţa lor, batjocoriţi şi bătuţi cu patul armelor, mergeam spre a fi închişi şi păziţi. Bieţii ardeleni n-au ajuns la cîmpul de luptă pentru a apăra patria comună, ci au fost închişi şi bătuţi pe teritoriul fraţilor moldoveni. Ce tragedie şi ce durere pentru ardeleni şi ce ruşine pentru noi moldovenii cu o republică democratică moldovenească ! Ce lipsă de prevedere şi organizare a acelor ce erau însărcinaţi cu supravegherea transporturilor de trupe voluntare !

După cum s-a constatat la o anchetă făcută de căpitanul Andronachi Gh., comandantul miliţiei din Chişinău, detaşamentul ardelenesc a avut asupra sa foarte puţine arme, iar compania lui Levenzon în plină noapte, cînd toţi voluntarii dormeau, a tras rafale de focuri asupra vagoanelor unde dormeau ardelenii şi au rănit foarte grav o mulţime de ostaşi ; pe podelele vagoanelor erau lacuri de sînge şi erau şi vagoane distruse.

Ştirea dezarmării şi arestării detaşamentului ardelenesc, în număr de o mie de oameni, s-a răspîndit fulgerător în tot oraşul. Un sentiment de teamă, nelinişte, nesiguranţă şi groază a cuprins întreaga populaţie a Chişinăului. Grupuri de soldaţi dezorientaţi şi zăpăciţi se mişcau în toate părţile. La un moment dat m-am dezmeticit şi eu şi parcă m-am trezit dintr-un coşmar, mi-am pus întrebarea ce facem noi ? În grabă am alergat la palatul Sfatului Ţării, crezînd că voi găsi acolo pe cineva din directorii generali sau pe Preşedintele Sfatului Ţării, dar acolo nici o mişcare — nu era nimeni din organele conducătoare. Peste tot pustiu, afară de un escadron de serviciu înarmat, sub comanda unui locotenent cu numele de Climov — care era gata de acţiune. La întrebările mele, ofiţerul nu ştia să-mi dea vreun răspuns în legătură cu evenimentele de la gară. Am spus ofiţerului să descalece şi am încălecat eu, luînd comanda escadronului, am plecat la Palatul Libertăţii unde am găsit pe Preşedintele Sfatului Ţării, I. Inculeţ şi pe preşedintele Directoratului General, P. Erhan. Le-am raportat despre cele petrecute la gară şi că suntem în pericol. Aflasem că Front-Otdel-ul este hotărît să lichideze Sfatul Ţării şi să aresteze un număr de douăzeci de deputaţi şi directori generali. Domnul Inculeţ, cu un calm ce-l caracteriza, în cîteva minute a căutat să mă liniştească, spunîndu-mi că se vor lua măsuri. Am trimis escadronul la locul lui de serviciu la Palatul Sfatului Ţării, iar eu am venit acasă şi l-am trezit din somn

pe domnul Ion Pelivan (locuiam în aceeaşi clădire), i-am povestit cum au fost induşi în eroare ardelenii, cum au fost arestaţi şi duşi la închisoare. Îl imploram să se îmbrace repede şi să plece din Chişinău, căci era primul pe lista Front-Otdel-ului, pentru a fi arestat. Revenind peste douăzeci de minute, spre surprinderea mea, domnul Pelivan abia îşi pusese sub presă mustăţile. Sîngele rece şi calmul acestui încercat luptător m-au înspăimîntat, fiindcă din moment în moment el putea să fie arestat de Levenzon şi tovarăşii lui Perper şi compania. În sfîrşit, cu toată toaleta făcută şi cu bastonul în mînă, cu hainele puse la punct, domnul Pelivan a plecat din casă, iar eu mi-am luat o greutate din spate. Am insistat să plece Pelivan, fiindcă el era directorul general la externe şi era bănuit de Perper, Levenzon, Caabac etc. că are legături cu România, aliată a ţarului Rusiei în războiul ce se ducea. În afară de aceasta, Pelivan trebuia să ajungă cu orice preţ la Iaşi şi să raporteze Comandamentului suprem rusesc de pe frontul românesc, precum şi Guvernului român despre situaţia creată la Chişinău de un grup de străini.

Crihan, graţie bunătăţii lui, era iubit de soldaţi ca un frate şi s-a întîmplat ca unul din soldaţii ce-l păzeau să-l cunoască şi să-l elibereze, astfel că la 7 Ianuarie 1918, în drum spre Iaşi, s-a întîlnit cu Pelivan, Buzdugan şi alţii, care mergeau la Iaşi.

Era destul de greu să pleci din Chişinău şi să ajungi la Iaşi, fiindcă toate drumurile, şi mai ales punctele de trecere peste Prut, erau păzite de ruşi, dar groaznică era soarta acelora care au rămas în Chişinău şi care aveau aşa de mare răspundere pentru viaţa şi libertăţile populaţiei. În primul rînd erau expuşi primejdiei preşedintele Sfatului Ţării, Ion Inculeţ, preşedintele Consiliului directorilor generali, P. Erhan, şi directorul Forţelor armate, Gh. Pîntea. Situaţia se agrava şi prin faptul că în rîndurile trupelor noastre moldoveneşti intrase viermele descompunerii şi demagogiilor. Soldaţii nu mai ştiau ce să creadă din cele ce li se spuneau. În primul rînd îi amăgeau că va veni în Basarabia armata română şi odată cu ea vor veni boierii şi le vor lua ţăranilor pămîntul, iar ei vor muri de foame cu familiile lor. Toate acestea puneau pe gînduri pe cei mai inconştienţi şi slabi de fire.

I. Inculeţ, P. Erhan, Gh. Pîntea şi alţi deputaţi din Sfatul Ţării, între 6 şi 13 Ianuarie 1918, au trăit zile grele ; ei au stat faţă în faţă cu inamicul, se duceau la adunările comitetelor înfiinţate la repezeală de duşmani, cu denumire pompoasă, alcătuite din elemente adunate la întîmplare. Prin discursuri chibzuite, cu tact şi multă prudenţă şi diplomaţie, lucrurile s-au tărăgănat pînă la 9—10 Ianuarie 1918 şi Front-Otdel-ul văzînd că nu poate face nici o ispravă cu tot felul de elemente de adunătură, a fugit din Chişinău,— fără să desfiinţeze Sfatul Ţării şi fără să aresteze măcar un deputat. Era şi natural ca aceşti oameni străini să fi putut înjgheba vreo forţă din elementele ce treceau prin Basarabia înspre satele lor din Rusia. Reprezentanţii noştri luau parte activă la toate adunările lor, pentru a combate toate insinuările şi toate minciunile lor isco-

dite în mod intenționat, cu scopul de a compromite și discredita în fața maselor pe adevărații și devotații conducători ai Basarabiei și ai Sfatului Țării. În ziua de 8 Ianuarie 1918, în sala Palatului Libertății, se ținea plenara tuturor comitetelor militare și profesionale din Chișinău, convocată de Front-Otdel. Președintele Sfatului Țării, Ion Inculeț, a fost prevenit de către unii deputați să nu se ducă la acea adunare, fiindcă era ultima încercare a dușmanilor să verse tot veninul contra Sfatului Țării. Atmosfera era greoaie și toți delegații ce luau parte la acea adunare, erau pregătiți să vorbească contra Sfatului Țării. Dar domnul Inculeț n-a ținut cont de amenințări și s-a dus. În sală era un zgomot infernal și vociferări din toate părțile, organizatorii încă nu veniseră. Cînd a apărut în ușă domnul Inculeț, țăranul Ion Codreanu, cu voce tare a strigat „Tovarăși ! Să ascultăm mai întîi pe tovarășul Inculeț și apoi să decidem." Președintele Sfatului Țării, Ion Inculeț, a luat cuvîntul și a fost ascultat cu cea mai mare atenție, și în cele din urmă această mare adunare convocată ca să ia hotărîri contra Sfatului Țării, l-a ales pe domnul Inculeț președinte, și apoi cu toții, în unanimitate, au votat rezoluția că singurul organ ce are dreptul să vorbească în numele Basarabiei, este Sfatul Țării.

Așa s-au spulberat minciuna și intriga urzite de Perper, Caabac, Levenzon, Catărău și compania — organizația aceea militară furtunoasă, ce părea o grozăvie cu amenințări de tot felul și declarări de război unui inamic imaginar, ce s-ar fi fortificat la trecătoarea Ghidighici, cu trimiterea tuturor trupelor din garnizoană, cu instalarea de baterii ce trăgeau în vînt toată noaptea din 6 spre 7 Ianuarie 1918. Toate acestea au dovedit că domnii Perper, Caabac, Levenzon etc., prin demagogie și lozinci mincinoase reușiseră să adune în jurul lor tot felul de dezertori și derbedei, fără nici un rost, ce împînziseră Chișinăul și împrejurimile lui. Singurul lor mijloc de trai era tot ce mai puteau lua de la gospodarii din sate. În ziua de 11—12 Ianuarie 1918 s-a isprăvit cu gălăgia războinică ce o stîrniseră marii strategi Perper, Caabac, Levenzon și alții. Populația a scăpat de anarhie și groază. Pe străzile Chișinăului a apărut iar lumea, magazinele s-au deschis. Pe fața tuturor s-a putut citi satisfacția că au scăpat de musafirii nepoftiți.

VENIREA ARMATEI ROMÂNE

Armata română a intrat în Basarabia prin mai multe căi. Trecînd prin sate, armata era întîmpinată de populație cu cea mai mare bucurie, cu pîine și sare. Cu toții aveau speranța că în Basarabia va începe o viață normală — și armata română va pune capăt tuturor jafurilor, samavolniciei și anarhiei. Ca să ne dăm seama de grozăviile și jafurile prin care a trecut populația basarabeană, vom cita numai cîteva cazuri.

1) Procesul verbal al comisiei pentru cercetarea dezordinilor

în unele localități din Basarabia „Comisiunea extraordinară pentru informațiuni", compusă din : reprezentanții Comitetului executiv moldovenesc din Odessa, ai Sfatului soldaților și ofițerilor din circumscripția Odessa și ai frontului românesc : praporșcic Matfeev, praporșcic Ciornei, președintele comitetului executiv basarabean al sovietului deputaților țărani, soldați și muncitori, Bușnița, președintele Radei militare ucrainene din Chișinău, Matveiciuc și vice-procurorul Adamovschi, au sosit la Orhei pentru a cerceta dezordinile provocate de companiile de completare, în mersul lor de la Odessa spre front.

În zilele de 6 și 7 Iunie 1917, la gara Șoldănești, județul Orheiului, au sosit din Odessa 12 companii cu un efectiv de trei mii de soldați. La Șoldănești, soldații au cumpărat de la negustorii evrei vin și îmbătîndu-se au atacat casa preotului, spărgînd 18 geamuri, au spart prăvălia lui Țalic și au furat de la Zenovia Rusu trei covoare și haine. Plecînd spre Orhei, bandele dezordonate de soldați, după declarațiile făcute de miliție, în satul Curjeni au prădat o mamă și o fată de o sută de ruble și vreo zece vedre de vin. La Sîrcova au bătut pe sergentul lor Dolghii, pentru că s-a opus prădărilor, și, după declarația președintelui Comitetului Satului, au siluit multe femei. În satul Trifești au siluit pe fata Epinevscaia de 14 ani, care, după ce a zăcut două zile la spital, a murit. Au batjocorit-o pe nenorocită mai mult de zece soldați. Soldații mergeau în dezordine, în grupuri de cîte doi-cinci, și mai mulți oameni se abăteau prin satele vecine, furau alimente și animale, siluiau femei, care de rușine n-au făcut declarații, apucau pe drum cai și căruțe, cu care plecau spre Orhei.

Intrînd în dezordine în acest tîrg, soldații ale căror nume nu se puteau stabili, în noaptea de 8 Iunie 1917 au spart pivnițele zidite ale lui Motel Kaiser, de unde s-au băut două sute cincizeci de vedre de vin și s-au furat cinci sute de ruble ale lui Mosco Radionovici, unde s-au furat și trei sute cincizeci de vedre de vin, s-au prădat casa și toate lucrurile ; s-au mai spart și prădat prăvăliile lui Farer și a lui Tineles. Au încercat să intre în case particulare, au făcut dezordine pe străzi și o mulțime de mici tîlhării. Așa a trecut noaptea, iar dimineața de 9 Iunie bande de soldați beți, urlînd cîntece, se plimbau prin oraș, iar cei mai mulți zăceau morți beți sub garduri. S-au trimis patrule cu arme, dar, din insistențele președintelui sovietului deputaților, fără cartușe, astfel că au fost în neputință de a restabili ordinea, soldații beți apucîndu-i de arme și baionete și bătîndu-și joc de ei. Pe la amiază, la 9 Iunie, au mai venit dinspre Chișinău cîteva companii, dirijate spre front, care s-au unit cu devastatorii și au început pe la ora trei după masă să prade pivnițele. Au fost prădate pivnițele domnilor Ravic, Nelin, Suslic și Ganțștein ; s-au băut mai mult de o mie de vedre de vin. Populația terorizată se ruga să fie aduși cazaci. Ajutorul comisarului județean a rugat să se cheme armata, dar președintele comitetului, praporșcicul Gudcov, a refuzat, spunînd că el este împotri-

va oricărei silnicii. Atunci ajutorul comisarului județean a cerut singur întăriri de la Chișinău. La ora trei noaptea au sosit o sută de cazaci din regimentul Usurian cu mitraliere. Aflînd despre aceasta, soldații în bande au plecat din Orhei, îndreptîndu-se spre Chișinău, iar la 10 Iunie, pe la orele 11 dimineața, a sosit în piața orașului muzica regimentului 5 de rezervă. În piață nu erau decît ofițerii și steagurile, soldații plecaseră. Cu sosirea cazacilor s-a făcut în oraș liniște deplină.

Procesele-verbale ale Comisiei de anchetă sunt reproduse în următoarele lucrări :

Dr. Cazacu „Moldova dintre Nistru și Prut", pagina 211, Prof. Ștefan Ciobanu „Unirea Basarabiei" p. p. 169, 172—178 și Albumul lui Andronachi Gh. pag. 178—179.

2) Telefonograma președintelui Sfatului Cooperativelor din Orhei către Consiliul Directorilor Generali :

„Din Chișinău spre Dubasari merge un transport militar cu șase sute de oameni. Ferma lui Sinadino din Onițcani este devastată. Amenință cu devastarea morii, unde se păstrează douăzeci de mii de puduri de făină pentru armată. Mai departe urmează Creuleni, unde în două fabrici se găsesc mari cantități de spirt. Sunt inevitabile excese. Cerem ajutor."

Adunarea județeană a cooperativelor
Președinte,
ss. Moraru
(Ministerul de Interne Dos. Nr. 1/1917, fila 66, 17.XII.1917.)

Telegrama Directorului telegrafo-poștal din Basarabia către Consiliul Directorilor Generali Nr. 11.107 din 26 Decembrie 1917:

„Din raportul dirigintelui poștei din Chilia. În noaptea spre 25 Decembrie regimentul al patrulea de marină a devastat toate magaziile, farmaciile și restaurantele. În trei rînduri s-au năpustit asupra poștei, cu greu au fost opriți. Orașul arde. Răufăcătorii amenință deschis cu devastarea poștei în deseară. Funcționarii cer ajutor împortiva silniciilor la adresa poștei și funcționarilr ei."

Semnează : Directorul regiunii telegrafo-poștale ss. Jerbțov.

Șeful miliției județului Chișinău raportează Directorului General de interne că :

„anarhia în județ a pornit cu toată furia și amenință cu marele pericol de distrugere a avutului statului cît și al oamenilor particulari. Dezordine pretutindeni. Sătenii sunt mereu amenințați de jafuri, omoruri și foc. Faptul se datorește retragerii grupurilor de soldați de pe frontul român, fără comandanți, dezordonați și înfuriați ca fiarele sălbatice, înnebuniți de băuturi

alcoolice. Cu ocazia inspecției făcute de mine personal în județ, m-am convins de grozăviile ce se petrec la sate. În comuna Cristești soldații dintr-o baterie de artilerie au devastat casa unui locuitor Covalev și au luat toate lucrurile din casă. În satul Vărzărești soldații unui transport au siluit o mulțime de femei și fete. În satul Ciuciuleni, în noaptea de 27 Decembrie 1917 un grup de soldați s-a năpustit asupra gărzii de pază a depozitului de spirt și au ridicat o mare cantitate de spirt, iar după aceasta au dat foc fabricii și restului de spirt. În foc au ars trei soldați din detașamentul ce a provocat dezastrul și patru paznici. Țăranii, femeile și copiii veniseră la foc cu căldările și ulcioarele, profitînd de ocazie ca și dînșii să ia din spirtul ce se revărsa în toate părțile. Li s-au aprins hainele mai multora din ei, scăpînd de moarte numai datorită faptului că în apropiere este un lac, în care se aruncau cu toții. Din cauza spirtului pe care și țăranii îl întrebuințau ca băutură, au murit în acea comună cinci femei și opt bărbați, iar foarte mulți sînt în agonie".

Cele cîteva fapte din miile ce se întîmplau pe tot cuprinsul Basarabiei, sunt raportate Directorului General de interne, ca urmare la raportul nr. 3.951 din 22.XII. 1917.

Un caz tot atît de groaznic se petrece și în județul Bălți. Această nenorocire ce se abătuse asupra populației din județul Bălți, provoacă convocarea urgentă a unui congres extraordinar al țăranilor din județul Bălți. Congresul țărănesc dezbate problema celor două regimente de cazaci ce s-au instalat în județul Bălți, și care devastează și jefuiesc tot avutul țăranilor. Congresul scoate o rezoluție, prin care se adresează Sfatului Țării, ca să ia toate măsurile ca acele două regimente de cazaci să fie evacuate de pe teritoriul județului Bălți. Congresul are loc la 19 Noiembrie 1917. Această hotărîre a Congresului țărănesc este adusă la cunoștința Sfatului Țării de către delegatul Trofim, cu ocazia deschiderii Sfatului Țării, în ziua de 21 Noiembrie 1917.

Acestea erau viața și suferințele bietului nostru popor din Basarabia. Cine va citi aceste cîteva date din cele ce se comiteau în Basarabia, își va da seama cine erau răufăcătorii și devastatorii.

La 13 Ianuarie 1918, pe la orele 3 după masă, împreună cu trei doctorițe : Iulia Bujoreanu, N. Bogos și Elena Tocan, împodobite cu cele trei culori naționale, roșu, galben și albastru, într-o trăsură cu cai frumoși, împodobiți cu panglici tricolore am pornit pe șoseaua Hînceștilor în întîmpinarea armatei române, care intra în Chișinău. Întîlnirea cu armata română a produs o mare emoție atît nouă cît și ostașilor și ofițerilor români. După o caldă strîngere de mîini și după o scurtă cuvîntare de bun venit, în fața comandantului Regimentului 2 Roșiori și a ofițerilor, am pornit în lungul coloanei într-un strigăt nesfîrșit de „ura" al ostașilor. Menționez că în ziua de 9 Ianuarie toți voluntarii ardeleni au fost eliberați din închisoare de către autoritățile Sfatului Țării. Reprezentanții lor erau primiți cu brațele deschise de către toți moldovenii de

seamă. Prezența armatei române a pus capăt groaznicei anarhii, amenințărilor și jafurilor.

În curînd, între țăranii români dintre Prut și Nistru și soldații români de peste Prut s-a legat o prietenie frățească. N-au trecut nici zece zile de la venirea armatei române și prin toate satele răsunau cîntece învățate de la soldații români, cel mai preferat cîntec la modă, pe care îl cîntau și copiii era : „Averescu om deștept, încet, încet trage armata la secret" și multe altele.

Cu toții ne simțeam stăpîni în casele noastre. Chiar a doua zi după sosirea armatei române, lumea de la orașe și sate s-a simțit liberă. Toate magazinele din toate orașele au fost deschise. Toată populația a scăpat de groază și viața tuturor era în afară de orice pericol.

REPUBLICA MOLDOVENEASCĂ DEMOCRATICĂ INDEPENDENTĂ

La 24 Ianuarie 1918 se proclamă neatîrnarea Republicii Democratice Moldovenești.

Declarația Sfatului Țării din 24 ianuarie 1918, dosarul Cancelariei Sfatului Țării, nr. 3, volumul 2.

Cîteva pasagii din această declarație :

Moldoveni și popoare înfrățite ale Republicii Democratice Moldovenești ! Marea revoluție rusească ne-a scos din întunericul și robia, în care am trăit atîta amar de vreme, la calea slobozieі, dreptății și frăției. Prin jertfa și osteneala voastră a tuturora, țara noastră înfăptuindu-și dreptul dobîndit de revoluție de a-și hotărî singură soarta, s-a declarat republică democratică. Înfrățiți prin sîngele vărsat sub steagul revoluției, noi ne-am arătat voința neclintită să trăim în unire cu republicile ce s-au înființat pe pămîntul fostului imperiu rusesc, alcătuind toate la un loc Marea Republică Federativă Rusă. Dar vremurile sunt schimbătoare și împrejurările politice de astăzi împiedică cu desăvîrșire înfăptuirea acestei uniuni.

Republica Democratică Ucraineană, vecina noastră de peste Nistru, s-a proclamat independentă și astfel noi ne-am despărțit de Rusia și de republicile alcătuite în vechile lor hotare.

În astfel de împrejurări și noi sîntem siliți să ne proclamăm, în unire cu voința norodului, Republica Democratică Independentă Moldovenească de sine stătătoare, neatîrnată, avînd ea singură dreptul de a-și hotărî soarta în viitor. Proclamarea neatîrnării este o cerință politică a vremii actuale, căci Republica Democratică Moldovenească nu mai putea aștepta de la nimeni orînduirea vieții sale și a popoarelor republicii. Trebuie să înțelegem că viitorul nostru atîrnă numai de noi și că acest viitor poate să

fie înfăptuit numai prin așezămîntul înalt de ocîrmuire — Sfatul Țării — și stăpînirea pusă de el — Sfatul — Consiliul de Miniștri. Sfatul Țării, prin Consiliul de Miniștri, va introduce în viață toate obligațiunile luate față de popor, prin declarația din 2 Decembrie 1917. Armata română, care a venit la chemarea noastră, nu ne primejduiește libertatea și în liniște vom introduce în viața noastră întregul nostru program și, în primul rînd, vom împărți țăranilor tot pămîntul fără plată. Cu această ocazie am luat masa cu toții, noi și reprezentanții armatei române și, ca încheiere, s-a cîntat și s-a jucat hora mare a unirii, în frunte cu Președintele Republicii, cu generalii și ofițerii, deputații, printre care și viitorul mitropolit Gurie. Această demonstrație de înfrățire și bucurie a avut loc în centrul Chișinăului, pe strada Alexandru cel Bun. Am trăit cu această ocazie, momente înălțătoare românești și, în sfîrșit, în ziua de 27 Martie 1918, cea mai mare sărbătoare a noastră și a neamului românesc întreg și cea mai mare bucurie din cîte am trăit în viața noastră, a fost unirea pentru vecie a Moldovei dintre Prut și Nistru cu Patria mumă.

Capitolul V

UNIREA REPUBLICII DEMOCRATICE INDEPENDENTE MOLDOVENEȘTI CU PATRIA MUMĂ

Soarta noastră a românilor dintre Prut și Nistru, aflați sub stăpînirea rusească o sută șase ani, din toate punctele de vedere era foarte tragică, mai ales pentru marea massă a țăranilor români. Din punct de vedere economic am fost lăsați în voia soartei, petecele de pămînt moștenite de la moși și părinți, ce se tot fărîmițau, împărțindu-se între moștenitori, erau prea puține pentru a ne întreține familiile, iar dacă rămîneau unele surplusuri din producția noastră agricolă, se cumpărau de la noi de negustori străini pe prețuri de nimica. Povara întreținerii trupelor rusești și toate corvezile cădeau numai pe spinarea noastră, așa că în comparație cu alte naționalități, bulgari, găgăuți, ucraineni și ruși, care erau colonizați pe pămîntul nostru, și cărora se atribuiseră de către administrația rusească din pămînturile țării noastre cîte cincizeci și șasezeci de hectare pentru fiecare familie, situația noastră economică era mult inferioară.

Din punct de vedere cultural, școlile erau foarte puține și la distanțe mari de satele moldovenești, așa că le era extrem de greu copiilor moldoveni să poată învăța carte.

Din punct de vedere național, moldovenii umiliți suportau tot felul de ponegriri. Încă din anii 1828—1830 marea massă de țărani moldoveni a fost părăsită de nobilii săi, din care o parte s-au retras în Moldova de peste Prut, iar cei ce au rămas, cu o mică

excepție, erau niște corcituri de români cu greci și chiar greci curați, de nici ei nu știau cine sunt. Toți acești nobili s-au lăsat ademeniți de administrația rusească, rusificîndu-se. Cu încetul, în decursul timpului, prăpastia dintre țăranul moldovean și fostul nobil moldovean s-a adîncit. Generațiile ulterioare nu se mai înțelegeau, ele nu mai vorbeau aceeași limbă. Numai țăranul, răzeșul și mazilul și-au păstrat limba, obiceiurile și un sentiment de dragoste pentru trecutul lor românesc. Iar urmașii nobililor corciți și rusificați vorbeau numai rusește și disprețuiau pe moldoveni.

Pe noi ne-au dat uitării mama și frații noștri de pretutindeni.

În toate regiunile locuite de români nimeni nu deschidea gura să spună o vorbă de încurajare și susținere morală pentru noi românii dintre Prut și Nistru. Noi ne plîngeam soarta în mod tacit, dar alta era soarta fraților noștri din Transilvania, Bucovina, Banat și chiar din Macedonia, unde Statul român întreținea toate școlile românești. Românii din acele provincii erau ajutați și încurajați. Conducători și oameni români cu influență se agitau și se ocupau de soarta ardelenilor, care se bucurau la ei acasă de toate drepturile. Ei aveau școala și biserica în limba lor natală, ei puteau în mod liber să vină în România, pe cînd noi nu puteam nici să visăm așa ceva. Și iată un exemplu grăitor : cînd Alexandru Hașdeu, un mare cărturar și om de știință, a fost ales membru al Academiei Române și a fost invitat de Academie ca să asiste la o ședință solemnă ce se ținea la București în cinstea lui, țarismul rusesc nu i-a dat voie să vie în România deși fiul său Bogdan trăia acolo.

Cîteva date despre marele român :

Alexandru Hașdeu 1811—1872. A fost botezat de tatăl său Tadeu cu două nume Alexandru și Napoleon. Studiile liceale le-a făcut în casă cu tatăl său și cu profesorul Hîncu din Chișinău, autor al unor cărți didactice în limba românească.

La douăzeci de ani Alexandru Hașdeu a terminat Facultatea de Drept la Universitatea din Harcov. În același timp este premiat și de Facultatea de Litere și de cea de Științe Naturale. Avea o predispoziție pentru studiile istorice, filozofice, filologie, științe naturale și matematici.

Cunoștea limbile clasice : latina și greaca, limbile slave : rusa, poloneza, ceha, ruteana și limbile română, germană, franceză, spaniolă, italiană, neogreacă. Deci, era un talentat poliglot.

După terminarea Universității din Harcov, Alexandru Hașdeu își perfecționează studiile la Lemberg și München. Întors acasă a fost un vestit avocat cu faimă europeană. În 1866 este ales membru al Academiei Române din București.

Ardelenii însă puteau să vină în România, ei puteau să învețe carte, să manifesteze, să tipărească tot felul de broșuri și proclamații și apoi să le distribuie oficial sau neoficial populației din

Ardeal. La noi, puținele școli cîte erau, au fost rusești, primele cuvinte auzite, scrise și citite erau rusești. Noi, poporul moldovenesc, nu puteam pătrunde în tainele istoriei noastre milenare. În școlile normale pentru învățători, elevii, viitorii luminători ai poporului, învățau că neamul nostru nici n-are istorie.

Citez o conversație între călătorul Vasile Moisiu și un învățător moldovean din Basarabia : „În una din aceste școli — privind tablourile acestea tendențioase — am avut o convorbire interesantă cu (ucitel) învățătorul.

— Așa-i — zicea învățătorul — că istoria împărăției noastre rusești e frumoasă și minunată ?

— Da, îi răspund eu, dar a noastră a moldovenilor e mai frumoasă, pentru că e a noastră și vorbește de domnii noștri. D-apoi cum se face treaba asta ? Aveți și Dumneavoastră, Românii, mai ales moldovenii iști proști — istorie ? Profesorul nostru pentru „Vsemirnii istorica" — istoria universală — de la seminarul de uciteli din Bairamcia ne-a spus : Ce fel de norod sunteți voi moldovenii, că n-aveți istorie ? Pentru a mă convinge mi-a adus două cursuri de istorie universală de Alexandru Tracevski (polon) și Karamzin (tătar)." Citatul e luat din „Basarabia de astăzi" de Vasile D. Moisiu, pag. nr. 53.

Pentru că ceea ce învățam noi în școlile rusești despre România, Basarabia și în general despre neamul românesc, era foarte vag, vădit tendențios nefavorabil și discurajator pentru noi. În scurtele date despre poporul român, din punct de vedere cultural și economic, se sublinia : că deși în România sunt două universități, poporul român avea o cultură foarte primitivă, se mai spunea în manualele de învățămînt că sunt cîmpiile românești cele mai roditoare din Europa, mai ales cîmpiile Dunării, și se mai spunea — mai mult din invidie — că regiunile petrolifere adăpostesc cantități inepuizabile de petrol.

Cine suntem noi ? puteam afla numai din povestirile moșilor și strămoșilor noștri, dar aceste povestiri vagi nu puteau pătrunde pînă la baza istoriei noastre milenare. Și fiindcă, în afară de profesorul N. Iorga, însoțit de bucovineanul Flondor și Vasile D. Moisiu, nimeni nu s-a deplasat să vadă traiul și amarul nostru, am plecat noi la românii de peste Prut. Dar aceasta a fost posibil abia după revoluția din Rusia a anilor 1905 și 1906, s-au strecurat peste Prut patrioții noștri Ion Halipa, Pantelimon Halipa, Vîntu, Gh. Madan, Ion Pelivan, Ion Loghinescu, Ion Costin, S. Niță, S. Cujbă și alți reprezentanți ai poporului moldovean. Ei toți, cu nesaț, se adăpau la cultura românească, acolo ei au putut să cunoască vasta istorie a românismului pe care o ignorau istoricii străini — și numai acolo, între românii liberi, s-a putut da un răspuns la întrebarea ce și-o puneau românii din Basarabia — Cine suntem noi ? Nu suntem noi aceiași daco-români ca și cei de la Alba-Iulia, Blaj, ca și aceia din Suceava, Tîrgoviște ?— voinicii luptători din Lăpușna, Hotin, Orhei, Soroca și cei din codrii Tigheciului ? și nu suntem

frați cu voinicii lui Ștefan cel Mare din codrii Cosminului și Dumbrava Roșie ?

Nu suntem noi strănepoții eroicei fiice dace ce a luptat ca o zeiță, rupînd cu dinții din carnea luptătorului Romei ? Dar, fiindcă zeii nu se omoară între ei, ci se iubesc — în cele din urmă ei zeii s-au iubit și s-au îmbrățișat și din îmbrățișarea lor s-a zămislit neamul nostru, neam românesc, din care facem și noi parte, și atunci pentru ce oare am fost părăsiți de mamă și frați ?

Nu suntem noi oare aceia care zeci de veacuri am cîntat din folclorul poporului ?— colindele noastre de Crăciun cu refrenul : „Valea Romei și flori de măr etc." ce încîntau auzul și umpleau de bucurii inima pîrcălabului de Hotin Miron Costin, care cu nerăbdare aștepta sărbătorile Crăciunului, cînd moldovenii din Hotin, în nesfîrșite grupuri, veneau la cetate să-l felicite ? Pînă în ziua de astăzi noi, țăranii moldoveni, ne felicităm unii pe alții cu urarea : „Aho ! Aho ! Aho !— stați frați și ascultați că a venit mai an împăratul Traian pe un cal bălan" etc.

Și atunci ne punem mereu aceeași întrebare : pentru ce noi am fost părăsiți ? pentru ce frații noștri liberi nu ne-au luat apărarea ? Pentru ce au uitat de actele istorice încheiate cu turcii și cu împăratul Petru cel Mare ? Prin actul de suzeranitate încheiat cu turcii, noi nu eram vînduți turcilor ca la rîndul lor turcii să ne vîndă altora. Turcii, în schimbul unei plăți de zece la sută din munca țării, se obligau să ne păzească țara de orice invazie. Iar prin convenția încheiată de Dimitrie Cantemir cu Petru cel Mare, împăratul Rusiei ne-a garantat integritatea granițelor pe Nistru și Marea Neagră și nici un fel de amestec rusesc în viața și treburile Moldovei, da ceva mai mult, în tratat se interzicea orice căsătorie a rușilor cu moldovencele noastre. Acestea erau întrebările ce ni le puneam noi, poporul țăran, aceasta era situația. Acela era zbuciumul nostru și abia după o sută șase ani noi ne-am regăsit cu frații noștri.

Primul contact, prima revedere, primele îmbrățișări cu frații noștri adevărați, românii din dreapta Prutului, au început abia în primele zile ale lunii Ianuarie 1918, cînd a venit la noi armata română. Atunci noi, românii din Basarabia, abia după o sută șase ani, ne-am revăzut, ne-am sărutat, ne-am îmbrățișat, ne-am ospătat. Am cîntat și am petrecut împreună la toate nunțile, la toate cumătriile (botezurile) din satele noastre ; musafirii cei mai scumpi erau soldații și ofițerii din armata română. Deci noi, același popor, ne regăsisem, ne unisem sufletește și trupește ca frații de pe ambele maluri ale Prutului, dar formal, din punct de vedere legal, noi românii basarabeni, făceam parte din Republica Independentă Democratică Moldovenească, iar cei veniți la noi, țăranii în uniforme militare, făceau parte din Regatul României.

Deci, era nevoie să ștergem din istoria noastră o pagină rușinoasă și nedreaptă, de care trebuia să plesnească de rușine obrazul acelora ce, în mod abuziv, prin forță militară și dibăcia lor diplomatică, ne-au ținut sub jugul țarist o sută șase ani. Se impunea să facem

formele legale, istorice și să ne unim pe veci în văzul întregii lumi. Și acest moment a sosit.

În ziua de 27 Martie 1918, împuterniciții întregului popor, într-o atmosferă de înaltă trăire, într-un entuziasm de nedescris, în aplauzele nesfîrșite, cu fețele umezite de lacrimile bucuriei, deputații întregului popor de la Hotin pînă la mare, rînd pe rînd, trec la tribuna prezidiului, și în mod deschis, cu glas tare și răspicat, declară UNIREA BASARABIEI CU PATRIA MUMĂ,— consfințind acel vot și printr-o semnătură în Cartea de aur a Neamului. Și așa au votat optzeci și șase de deputați pentru unire și contra unirii trei deputați. Aceștia din urmă, de origină ucraineană, tot deschis și nesiliți au declarat că votează contra.

Această votare a fost cea mai liberă și cea mai democratică din lume.

Toți deputații au procedat liber și după cum le-a dictat conștiința. În tot timpul cît acești trei deputați ucraineni au trăit cu noi în România, erau buni prieteni ai noștri, și ne-am ajutat la nevoie reciproc.

Cazul deputatului Starenichi : după un timp oarecare el a plecat peste Nistru în Ucraina lui, dar n-au trecut nici doi ani, și domnul Starenichi, într-un hal de nerecunoscut, slab, cu îmbrăcămintea zdrențuită pe el, a venit înapoi la noi. Pe acest om eu l-am primit și l-am întreținut pînă ce și-a găsit un serviciu.

Nimeni n-a îndemnat pe cineva să voteze „da" sau „contra unirii" și nimeni n-a suferit de pe urma faptelor sale din această cauză.

Redau mai jos procesul-verbal de la 27 Martie 1918 al măreței noastre sărbători : „Ședința se deschide la orele 4, 15 d. m. sub președenția domnului Inculeț, în prezența următorilor membri ai prezidiului : P. Halipa, B. Epure, Ion Buzdugan și C. Misircov. În sală sunt prezenți toți membrii Cabinetului Republicii Independente Democratice Moldovenești, primul ministru al Cabinetului Român, domnul A. Marghiloman, domnul C. Stere, ministrul de război, generalul Hîrjău, anturajul primului ministru și alți reprezentanți ai Guvernului român. Președintele salută, în numele parlamentului nostru, pe capul guvernului român A. Marghiloman (Aplauze). Ședința de astăzi, domnilor deputați, va fi o ședință istorică pentru națiunea noastră, pentru poporul nostru. Noi trebuie să depunem silință ca să ieșim cu cinste în acest moment istoric, dați-mi voie să acord cuvîntul primului ministru, domnul Marghiloman, pentru a face o declarație, cu ce scop a venit la noi (voci : rugăm, rugăm). La tribună se urcă primul ministru, domnul Marghiloman. Domnia sa este întîmpinat cu aplauze furtunoase și îndelungate. Cînd cei din sală s-au liniștit, Primul ministru s-a adresat către deputați și a declarat : Marea și sfînta problemă de care s-a călăuzit un întreg partid politic în România, problema unirii Basarabiei cu Patria Mumă — România —, a fost pusă pentru prima dată la ordinea zilei. În ziua proclamării independenței Republicii

Democratice Moldoveneşti, iar în timpul de faţă această problemă este scoasă la iveală şi mai mult pronunţată, mulţumită mersului istoric al lucrurilor şi însuşi al Sfatului Ţării. În vremurile de restrişte ale Republicii Independente Democratice Moldoveneşti, cînd tînărul guvern s-a adresat României după ajutor, ea, ca mamă iubitoare care a auzit vocea cunoscută a copilului său, n-a întîrziat să vină în ajutorul lui. Toate clasele sociale, toate partidele politice, ca unul, s-au grăbit să vină acolo unde le chema datoria şi vocea sîngelui. Şi iată că astăzi noi culegem roadele muncii Domniilor-Voastre, fiii adevăraţi ai poporului şi patrioţilor care au muncit pentru folosul şi mărirea poporului nostru şi a întregii Românii. Cu atenţia încordată, cercurile politice ale României urmăreau tot ce se face de partea cealaltă a Prutului şi cînd s-a ivit pericolul care ameninţa integritatea Republicii Independente Democratice Moldoveneşti, România înrudită s-a grăbit cu ajutorul ca să garanteze integritatea şi independenţa şi nedespărţirea acestei ţări. La conferinţa de pace din Bucureşti am lămurit condiţiunile prin care s-ar putea păstra integritatea şi nedespărţirea Basarabiei şi eu m-am grăbit să vin aici în mijlocul Domniilor-Voastre. Din constatările şi tratativele cu reprezentanţii diferitelor fracţiuni şi partide ale parlamentului, eu am înţeles dorinţele şi cerinţele dictate de vremuri şi împrejurări, pe care noi trebuie să le îndeplinim, în conformitate cu obiceiurile locale, moravurile, libertăţile şi drepturile cîştigate de Domniile-Voastre şi care nu sunt în contrazicere cu interesele mari ale unităţii şi nedespărţitei Românii. Unirea Basarabiei cu România trebuie să se facă cu condiţiunea păstrării particularităţilor locale ale acestei ţări. Dar să trec din domeniul dorinţelor la fapte ceva mai reale : Să-mi daţi voie să dau citire declaraţiei Guvernului român" — termină cuvîntarea sa Primul ministru şi trece la citirea declaraţiei :

„Sfatul Ţării de astăzi va rămîne numai pentru rezolvarea chestiunii agrare, potrivit nevoilor poporului, Guvernul român va prezenta adunării constituante, la care vor lua parte şi reprezentanţii aleşi ai Basarabiei, normele stabilite de Sfatul Ţării, care vor rămîne pînă la rezolvarea acestora de către Adunarea constituantă. Basarabia îşi păstrează autonomia provincială avînd Sfatul său provincial (Dieta), ales în viitor pe baza votului universal direct şi secret, cu organul său executiv şi cu o administraţie proprie. Acest Sfat provincial votează bugetul local şi controlează organele administrative orăşeneşti şi ale zemstvei. Organul lui administrativ numeşte funcţionarii instituţiilor administrative locale. Funcţionarii superiori locali se numesc de către Guvern. Recrutarea armatei se face pe aceiaşi bază ca în întreaga România — teritorial. Legile existente şi autoadministrarea locală şi orăşenească şi a zemstvei vor rămîne şi nu vor putea fi schimbate decît de Parlamentul român, pînă ce la lucrările lui nu vor lua parte şi reprezentanţii Basarabiei. Drepturile cîştigate de către minorităţile naţionale din Basarabia se vor păstra. Guvernul propune ca în Consiliul de miniştri al României să intre doi reprezentanţi ai Basarabiei, aleşi de Sfatul Ţării existent, Basarabia trimite în Parlamentul ţării un număr de reprezentanţi, proporţional cu numărul populaţiei. Ei vor fi aleşi în Camera deputaţilor, potrivit legilor care vor fi stabilite de către Adunarea constituantă. Votul universal, egal, drept şi secret va servi ca bază pentru alegerile din Basarabia, în voloste, sate, oraşe şi zemstve. Libertatea individuală, libertatea cuvîntului, a presei, cugetului, adunărilor şi toate libertăţile cetăţeneşti se garantează de către Constituţie pentru Basarabia, ca şi pentru întreaga ţară. Toate infracţiunile săvîrşite pînă acuma împotriva regilor din motive politice, în timpurile tulburi ale transformărilor, vor fi amnistiate. După unirea Basarabiei, ca a unei fiice cu patria mumă, Parlamentul va hotărî convocarea neîntîrziată a Adunării constituante, în care vor intra proporţional cu numărul populaţiei şi reprezentanţii Basarabiei, aleşi pe baza dreptului general electoral, pentru introducerea în Constituţie, de comun acord, a principiilor şi garanţiilor arătate mai sus."

După ce a terminat citirea, Primul ministru a declarat că el ar dori ca Parlamentul (Sfatul Ţării) să poată discuta cu toată libertatea propunerea Guvernului român, şi de aceea el, cu reprezentanţii săi, părăseşte sala.

În aplauzele furtunoase ale întregii săli, oaspeţii români părăsesc sala.

Preşedintele :

„Domnilor deputaţi ! Are cuvîntul, pentru a face o declaraţie în afară de ordinea zilei, reprezentantul Blocului Moldovenesc, deputatul Cijevschi."

Deputatul Cijevschi :

„Blocul Moldovenesc, avînd în vedere activitatea şi meritele luptătorului politic, profesorul savant basarabean C. Stere, a hotărît să-l primească în mijlocul său."

Preşedintele Inculeţ :

„Domnilor deputaţi ! Eu am avut fericirea să fac revoluţia rusă la Petrograd, unde am văzut că în toate organizaţiile democratice şi revoluţionare, care s-au creat acolo, cei mai doriţi oaspeţi au fost emigranţii. Eu cred că reîntoarcerea profesorului Stere mucenicul regimului ţarist, luptătorul pentru idealurile cele mai frumoase, nu poate fi făcută cu tăcere şi eu propun să-l primim în mijlocul nostru ca pe deputatul nostru." (Aplauze furtunoase)

Toţi deputaţii se scoală în picioare şi ovaţionează pe profesorul Stere. În strigăte de „Trăiască profesorul Stere" şi în aplauzele necontenite ale întregii săli, profesorul Stere urcă la tribună şi mulţumeşte adunării :

„Domnilor deputaţi, în viaţa omului ca şi în viaţa unui popor întreg, momente aşa de înălţătoare nu sunt multe. Sunt profund

emoţionat de încrederea pe care mi-aţi acordat-o şi pentru greaua sarcină pe care aţi pus-o pe umerii mei, dar simt şi o bucurie nesfîrşită că îmi daţi iar posibilitatea de a lupta pentru dreptatea şi libertatea poporului, al cărui fiu sunt. Gonit din ţara mea natală, prin puterea oarbă a despotului ţar, astăzi eu sunt adus iar aici, prin voinţa poporului eliberat. Astăzi noi trebuie să hotărîm ceea ce va avea o importanţă extraordinară asupra soartei viitoare a poporului nostru. Mersul de fier al istoriei pune asupra umerilor noştri o răspundere, pe care noi nu o putem ignora cu nici un fel de sofisme. Nimeni în afară de noi n-are dreptul să vorbească şi să hotărască ceva în numele poporului basarabean. Noi suntem aduşi aici prin acel proces elementar istoric care distruge temeliile cetăţilor şi ale bastiliilor. Revoluţia a adus la aceasta nu numai pe ruşi, ci şi pe întregul popor românesc. Voi aţi aprins acea făclie, la a cărei flacără au ars toate hîrtiile care împărţeau pe oameni în privilegiaţi şi neprivilegiaţi, voi aţi creat din poporul moldovenesc un popor, care n-are alt privilegiu decît cel al muncii. Acuma sunteţi chemaţi de istorie să duceţi această flacără sfîntă dincolo de Prut, ca să-i luminaţi tot aşa pe fraţii voştri şi să le rupeţi lanţurile nedreptăţii de veacuri, achitînd prin aceasta datoria voastră faţă de fraţii care au venit în ajutorul vostru în cel mai greu moment istoric. Astăzi noi proclamăm drepturile poporului suveran nu numai aici în Basarabia, ci şi drepturile tuturor fraţilor oriunde ar fi ei. Mulţumindu-vă pentru cinstea pe care mi-aţi arătat-o prin alegere, astăzi după atîţia ani de luptă, eu, împreună cu voi, voi merge la luptă cu aceeaşi hotărîre ca şi cu treizeci de ani în urmă, cînd încă tînăr am fost aruncat în puşcăria care se înalţă şi astăzi acolo, ca o amintire a trecutului blestemat, de care noi astăzi ne-am despărţit pentru totdeauna." (Aplauze)

După aceasta, profesorul Stere se adresează parlamentului în ruseşte :

„Domnilor deputaţi ! În acest moment istoric, care trebuie să ne ridice la nivelul acestei probleme, eu îmi voi permite să mă adresez acelora care pînă acuma au fost stăpînii situaţiei şi nu s-au despărţit de gîndul despre schimbarea acestei ordini. Domniile Voastre aţi auzit declaraţia pe care a făcut-o Primul ministru, cum a înţeles din discuţiile avute cu diferiţi reprezentanţi ai Parlamentului, dorinţa ţării. El a vorbit despre hotărîrea poporului românesc şi a guvernului român de a satisface dorinţa Domniilor Voastre. Socot că vorbesc cu Domniile-Voastre ca cu oamenii care se conduc de raţiunea oamenilor de stat, care înţeleg situaţia. Şi socot că sunt oameni care nu sunt mulţumiţi cu hotărîrea luată, dar eu vă rog să vă gîndiţi, în faţa cărei dileme trebuie să stea Statul român, dacă Sfatul Ţării ar respinge ideea unirii ? Domnilor ! Se poate ca România să renunţe la drepturile sale istorice, la idealurile naţionale şi chiar la drepturile ei de viaţă ? Fiindcă fără a avea acces la mare, România nu va putea trăi. Să presupunem că din dorinţa de a complace îndoielilor şi conştiinţei minorităţilor guvernul,

devenind trădătorul întregului trecut al poporului român, ar renunţa la aceasta. Ce ar ieşi din aceasta ? Toate poftele vecinilor ar duce în mod precis la aceea că România, sacrificîndu-şi viitorul poporului său, ar pune Basarabia în faţa necesităţii crude de a fi ruptă în bucăţi de către vecini. Este admisibil aceasta pentru Basarabia ? Şi dacă România nu poate renunţa nici la drepturile sale istorice şi nici la idealurile naţionale, nici la interesele de stat, care îi dictează să-şi găsească ieşirea la mare, ea va fi nevoită să anexeze Basarabia, fără consimţămîntul nostru. Sau — bazîndu-se pe alte elemente ale societăţii,— anume acele elemente, care de multe ori în viaţa istorică a Basarabiei aveau singure dreptul de a vorbi în numele ei, şi dacă unirea s-ar face sub auspiciile elementelor arătate de noi, la ce ar duce aceasta ? Tot sîngele, toate suferinţele din care a ieşit Basarabia liberă, ar fi zadarnice. Această dilemă, Domnilor, stă înaintea noastră şi, ca fiu al Basarabiei, eu zic că o asemenea hotărîre ar arunca asupra noastră o mare răspundere în faţa urmaşilor noştri, cărora poate le va fi sortit să trăiască din nou toate suferinţele trecutului nu prea îndepărtat. Poate oare un pretext oarecare, o oarecare creaţiune logică să justifice această răspundere ? Fac apel, Domnilor, la conştiinţa Domniilor-Voastre, la răspunsul Domniilor-Voastre."

Mai departe, profesorul Stere, adresîndu-se, în moldoveneşte către fracţiunea ţărănească, continuă :

„Unul dintre reprezentanţii minorităţilor, un rus, a spus că, dacă se va face unirea Basarabiei cu România, toată intelectualitatea rusească va pleca de aci. Eu respect acest sentiment, fiindcă toate sentimentele sunt legitime, dar omul la care sentimentele de legătură cu ţara aceasta sunt atît de slabe şi şubrede, poate să aibă acelaşi mod de judecată ca şi populaţia băştinaşă ? Poporul românesc n-a venit în Basarabia din afară, el aci s-a născut, aci a fost acel cazan unde au fiert şi s-au topit toate elementele din care s-a născut poporul român. Noi n-avem unde ne duce şi pe noi nimeni nu ne poate alunga din casa noastră. Un veac fără sfîrşit noi, plecaţi, tăcuţi, conştienţi de slăbiciunea noastră, am dus jugul ; un veac întreg limba noastră a fost persecutată ca o otravă revoluţionară, sacrificii imense au fost făcute de acei care doreau să-şi însuşească începuturile culturii naţionale. Şi acuma, cînd noi voim să intrăm ca stăpîni în casa noastră, reprezentanţii minorităţilor n-au dreptul moral de a închide uşa în faţa noastră. Nu uitaţi, Domnilor, că nu numai chestiunea dreptăţii naţionale, ci şi chestiunea dreptăţii sociale cere să avem tăria şi hotărîrea de a lua asupra noastră răspunderea. Astăzi voi puteţi da poporului pămîntul cerut de el, în condiţiuni acceptabile pentru el şi nimeni nu poate garanta că mîine voi veţi avea această posibilitate. Conştiinţa proprie a Domniilor-Voastre să vă lămurească."

Preşedintele :

„Domnilor deputaţi ! daţi-mi voie să stabilim următoarea ordine de zi a şedinţei noastre ; dintîi să ascultăm declaraţiile reprezen-

tanţilor diferitelor grupări şi pe urmă rezoluţiile propuse să le punem la vot."

Adunarea aprobă propunerea.

Atunci cuvîntul îl are deputatul Ion Buzdugan, reprezentantul Blocului Moldovenesc. Deputatul Ion Buzdugan, înaintea citirii declaraţiei Blocului Moldovenesc, spune :

„În numele Blocului Moldovenesc, care întotdeauna a fost straja intereselor poporului moldovenesc, apărînd cu rîvnă drepturile lui de orice tentativă venită de oriunde, în numele Blocului Moldovenesc, care de astăzi înainte va fi Blocul Românesc, am marea cinste ca în această şedinţă istorică a Sfatului Ţării să dau citire următoarei declaraţii a Blocului Moldovenesc :

În numele poporului Basarabiei, Sfatul Ţării declară Republica Independentă Democratică Moldovenească (Basarabia) în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră şi vechile granițe cu Austria, ruptă din trupul Vechii Moldove, în puterea dreptului istoric şi a dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadele singure să-şi hotărască soarta lor, de azi înainte şi pentru totdeauna se uneşte cu mama sa România. Această unire se face pe următoarele baze :

1) Sfatul Ţării actual rămîne mai departe pentru rezolvarea şi realizarea reformei agrare, după nevoile şi cerinţele norodului. Această hotărîre se va recunoaşte de Guvernul român.

2) Basarabia îşi păstrează autonomia provincială, avînd un Sfat al Ţării (Dieta) ales pe viitor prin vot universal, egal, direct şi secret, cu un organ executiv şi o administraţie proprie.

3) Competenţa Sfatului Ţării este :

a/ Votarea bugetelor locale ;

b/ Controlul tuturor organelor zemstvelor şi oraşelor ;

c/ Numirea tuturor funcţionarilor administrativi locali, prin organul său executiv, iar funcţionarii înalţi sunt întăriţi de guvern.

4) Recrutarea armatei se va face — în principiu — pe baze teritoriale.

5) Legile în vigoare şi organizarea locală (zemstvele şi oraşele) rămîn în putere şi vor putea fi schimbate de Parlamentul român numai după ce vor lua parte la lucrările lui şi reprezentanţii Basarabiei.

6) Respectarea drepturilor minorităţilor din Basarabia.

7) Doi reprezentanţi ai Basarabiei vor intra în Consiliul de miniştri Român, acum desemnaţi de actualul Sfat al Ţării, iar pe viitor luaţi din sinul reprezentanţilor Basarabiei în Parlamentul român."

Aceeaşi declaraţie se citeşte şi în limba rusă de deputatul Cijevschi.

Deputatul Ţiganco : „Eu mă voi mărgini la rezoluţia pe care a dat-o fracţiunea ţărănească. Fracţiunea ţărănească, recunoscînd

toată importanţa chestiunii Unirii Republicii Independente Democratice Moldoveneşti cu Regatul României, în această şedinţă de o importanţă politică extraordinară în faţa istoriei scumpului său popor, şi neavînd împuternicirea acestui popor pentru rezolvarea acestei chestiuni, crede necesar a o preda la hotărîrea votului întregului popor (referendum), a Adunării constituante ca exponentul voinţei suverane a poporului, cu condiţia că această voinţă va fi liberă în Republica Independentă Democrátică Moldovenească. Fracţiunea ţărănească care singură exprimă dorinţele poporului, şi care reprezintă majoritatea adevărată a poporului, declară că apărînd neatîrnarea Republicii Moldoveneşti, în acelaşi timp socoate posibilă formula unirii popoarelor înfrăţite, moldovenesc şi român, într-o alianţă federativă strînsă."

În numele populaţiei germane din Republica Independentă Democratică Moldovenească, are cuvîntul deputatul Loesch. În numele fracţiunii sale declară că : „Populaţia germană nu m-a împuternicit să votez chestiunea alipirii Republicii Independente Democratice Moldoveneşti oriunde ar fi. La această chestiune poate da răspuns Congresul germanilor din Republica Independentă Democratică Moldovenească. Deci noi ne abţinem de la vot."

În numele populaţiei bulgaro-găgăuţe, deputatul Misircov declară :

„Fracţiunea bulgaro-găgăuţă m-a însărcinat să declar că ea, în nici un caz, nu se socoate în drept, fără împuternicirea populaţiei bulgaro-găgăuţe din Basarabia, să discute şi să hotărască chestiunea alipirii Basarabiei la orice stat vecin. Chestiunea înţelegerii cu statele străine, care ar limita drepturile politice şi neatîrnarea Basarabiei, după părerea fracţiunii, poate fi pusă în discuţie şi rezolvată numai de Adunarea constituantă a Republicii Moldoveneşti, aleasă liber de popor. De aceea fracţiunea bulgaro-găgăuţă, în chestiunea unirii Basarabiei cu România în orice condiţii, se abţine de la vot."

Reprezentantul populaţiei ucrainene, deputatul Osmolovschi, declară : „Cînd ucrainenii ne-au trimis în Sfatul Ţării, ne-au dat mandat ca fii credincioşi ai Republicii libere, s-o păzim şi s-o întărim. Chestiunea alipirii, oriunde ar fi, nu s-a ridicat. Şi de aceea noi, neavînd împuterniciri pentru acest scop, nu ne socotim în drept a hotărî o chestiune de o importanţă aşa de mare. După părerea noastră, ea poate fi rezolvată numai prin voinţa întregului popor al Republicii Moldoveneşti, exprimată prin Adunarea constituantă."

În numele populaţiei poloneze, deputatul Dutchevici, spune :

„Regret foarte mult că în această zi solemnă pentru Republica Moldovenească eu trebuie să vorbesc în limba rusă, care a fost simbolul împilării atît a naţiunii moldoveneşti cît şi a celei poloneze. Limba moldovenească n-o cunosc eu, iar pe cea poloneză nu o vor putea înţelege moldovenii. În numele poporului polonez susţin, în întregime, unirea Basarabiei cu România, cum aceasta o doresc

şi moldovenii, locuitorii băştinaşi ai acestei ţări."

Din partea ligii culturale ruseşti deputatul Greculov, declară :

„Chestiunea unirii Basarabiei, astăzi în ordinea urgentă, sub nici un motiv nu poate fi rezolvată, ea poate fi rezolvată numai de Adunarea constituantă moldovenească."

Deputatul Ţiganco : în numele fracţiunii ţărăneşti roagă, să se întrerupă şedinţa, pentru a discuta o chestiune, dacă fracţiunea va putea vota propunerea Blocului Moldovenesc.

Preşedintele întrerupe şedinţa pentru zece minute.

După deschiderea şedinţei, deputatul Bîrcă Teodosie dă citire declaraţiei unei părţi din fracţiunea ţărănească, care se separă de fracţiunea ţărănească, adică de fracţiunea cazacului de pe Don Ţiganco ; s-au retras deputaţii moldoveni, care s-au alăturat la Blocul Moldovenesc, iar deputatul Ţiganco a rămas numai cu cîţiva deputaţi ţărani bulgaro-găgăuţi şi ucraineni.

Urmează declaraţia deputatului Bîrcă Teodosie :

„Noi, mai jos iscăliţii deputaţi moldoveni, ne-am hotărît astăzi în această zi mare şi sfîntă pentru naţiunea noastră, să ne unim cu toţi deputaţii moldoveni din Sfatul Ţării, pentru înfăptuirea unirii noastre cu fraţii noştri de sînge din România. (Aplauze furtunoase) Eu cred că din acei ce împărtăşesc părerea noastră, sunt mulţi."

Pan Halipa din bancă : „Sunt foarte, foarte mulţi din aceştia."

În numele muncitorilor ruşi, deputatul Crivoncov, declară :

„Avînd în vedere seriozitatea momentului, în care Sfatul Ţării, sub influenţa unei politici fără raspundere, este chemat să săvîrşească un act de importanţă istorică mare şi recunoscînd că Sfatul Ţării nu este împuternicit de către poporul republicii, eu ca reprezentant al clasei muncitoare, ţin de a mea datorie să arăt că clasa muncitoare îşi declină răspunderea pentru actul care se săvîrşeşte, şi refuză a lua parte la votare."

(Notă : Conform statisticii din 1910, în toată Basarabia, la toate fabricile erau numai 8600 de muncitori, adică 0,15% din totalul populaţiei.)

Preşedintele se adresează Adunării şi întreabă cum să se facă votarea rezoluţiei Blocului Moldovenesc şi a altor rezoluţii.

Deputatul Cijevschi, în numele Blocului Moldovenesc, cere ca votarea să se facă nominal şi deschis.

Deputatul Ţiganco cere vot secret.

Preşedintele dă cuvîntul unui orator să se pronunţe despre votul deschis şi unui alt orator pentru votul secret.

Deputatul Ion Buzdugan se pronunţă pentru votul deschis, motivînd că, în acest moment istoric important, fiecare trebuie — deschis şi curajos — să-şi exprime părerea în faţa poporului întreg şi a ţării, ca poporul şi istoria să ştie adevărata opiniune a fiecărui deputat care îşi dă votul :

„Las ca poporul nostru, ţara noastră şi toată lumea să ştie că noi românii basarabeni, care au suferit un veac întreg sub jugul ţarismului rus, că noi toţi dorim unirea cu fraţii noştri de peste Prut, că

noi toţi voim să fim şi să rămînem pentru totdeauna împreună cu toţi românii. Să ştie toată lumea că noi voim unirea tuturor românilor de partea aceasta a Prutului şi de cealaltă a Carpaţilor într-o Românie Mare şi nedespărţită, în baza principiului proclamat de revoluţie, de autodeterminarea popoarelor. Astăzi, domnilor deputaţi, noi sîntem chemaţi să înfăptuim cel mai revoluţionar act din istoria poporului nostru mult încercat în suferinţe. Să votăm pentru UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA. Eu zic, cel mai revoluţionar, întrucît numai în zilele revoluţiei adevărate, problema naţională a unirii popoarelor, după particularităţile lor de rasă şi etnice, se pune în toată puterea ei. Şi înfăptuind acest pas, adică votînd unirea Basarabiei cu România, la care avem toate drepturile istorice naţionale, noi prin aceasta, în mod logic, vom duce la bun sfîrşit revoluţia noastră naţională şi socială. Isprăvind chestiunea unirii naţionale, nouă ne rămîne să rezolvăm încă o problemă cardinală, chestiunea agrară, care este naţională — fiindcă Domnilor, în chestiunea agrară, în rezolvarea ei, în mod radical, este interesată toată ţărănimea noastră, deoarece se îmbunătăţeşte viaţa ţăranilor noştri, şi prin aceasta şi a întregului popor. Astăzi noi avem să rezolvăm definitiv prima problemă naţională, unirea Basarabiei cu România, şi în această oră solemnă eu — Domnilor deputaţi — în faţa întregului popor şi a urmaşilor lui şi în faţa istoriei şi a omenirii întregi, vă invit să vă faceţi datoria pînă la sfîrşit, să votaţi deschis şi curajos pentru unirea Basarabiei cu România. În special adresez această rugăminte către ţărănimea muncitoare şi mai cu seamă către cea moldovenească şi zic : pentru binele întregii ţărănimi, pentru binele poporului nostru moldovenesc şi a tuturor urmaşilor, datoria Domniilor-Voastre, fraţilor ţărani moldoveni este să votaţi pentru unire. Fiţi tari şi îndepliniţi-vă datoria, fiindcă ceasul unirii a sunat. Vă chem pe toţi cu îndrăzneală şi deschis, ca istoria să fixeze pentru totdeauna numele tuturor românilor viitoarei Românii Mari."

Deputatul Diaconovici, reprezentantul minorităţilor, vorbeşte împotriva votului deschis, găsind că numai votul secret ar putea da fiecărui deputat posibilitatea — fără ingerinţe, din partea oricui ar fi,— să-şi spună cuvîntul în această chestiune aşa de importantă.

Preşedintele propune să se voteze nominal şi deschis sau secret.

Rezultatul votului este următorul :

pentru votul deschis au votat 82 deputaţi,
pentru votul secret au votat 27 deputaţi,
s-au abţinut 16 deputaţi

Preşedintele : „Pun rezoluţia Blocului Moldovenesc la vot deschis şi nominal."

Se votează.

După aceasta, Preşedintele, cu voce tare, numără voturile.

Preşedintele Inculeţ vorbeşte :

„Cu adîncă emoție vă aduc la cunoștiință rezultatul votului. Domniile-Voastre — cu unanimitate de voturi — m-ați pus în capul Sfatului Țării, și eu, în mod cinstit, ca un revoluționar adevărat și democrat, am muncit pentru binele poporului. În fracțiunea țărănească s-a spus astăzi că eu nu fac ceea ce s-ar cuveni și n-am muncit cît a trebuit. Eu — Domnilor — pînă la vîrsta de cincisprezece ani am fost țăran și interesele țărănimii îmi sunt scumpe. Fiecare pas al meu este pătruns de iubire față de țărani și fiecare pas al meu a fost dictat de interesele țărănimii, eu totdeauna am fost pentru ea și niciodată nu m-am lepădat de ea. Domniile-Voastre cunoașteți bine părerile mele și evoluția lor, și iată vă spun că tot ce se face acuma, se face în interesul țărănimii noastre, deși se spune că se poate sta la o parte. Poate, dar nu țăranii care — în afară de pămînt — nu se pot aștepta la nimica. Eu, cu conștiința curată, vă spun că actul unirii care se săvîrșește astăzi, se face pentru binele țărănimii și conștiința mea e curată. Și acum — Domnilor deputați — să-mi dați voie să vă aduc la cunoștiință rezultatul votului :

Pentru rezoluția Blocului Moldovenesc au votat 86 deputați.
Împotriva rezoluției Blocului Moldovenesc au votat 3 deputați.
S-au abținut de la vot 36 deputați.
Absenți 13 deputați.

Cu o majoritate de 86 de voturi, împotriva a 3 voturi, rezoluția pentru UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA este aprobată." (Aplauze furtunoase și prelungite, strigăte „Trăiască Unirea cu România !")

În acest timp își fac intrarea în sală oaspeții români, în cap cu Primul ministru Marghiloman.

Președintele comunică capului Guvernului român, domnului Marghiloman, rezultatul votului parlamentului. (O nouă explozie de aplauze și strigăte de „Vivat ; Trăiască România Mare !")

După propunerea președintelui, secretarul Sfatului Țării, deputatul Ion Buzdugan, dă citire declarației aprobate de Sfatul Țării, care este ascultată în picioare de toată asistența.

La tribună se urcă domnul Marghiloman, Primul ministru al României și declară :

„În numele poporului și al regelui Ferdinand I iau act de UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA, de aci înainte și în veci, „TRĂIASCĂ ROMÂNIA MARE !" termină Dumnealui. (Aplauze furtunoase și strigăte : „Vivat, trăiască unirea în veci !") Din public se aruncă flori deputaților.

Președintele Sfatului Țării, Inculeț, pune întrebarea Primului ministru Marghiloman, dacă are ceva de declarat, după care Președintele Guvernului român răspunde :

„Guvernul român primește în întregime atît litera cît și sensul condițiunilor Unirii Basarabiei cu România, pe bazele arătate în rezoluția Blocului Moldovenesc, acceptate de Sfatul Țării." (Aplauze furtunoase și strigăte de „Ura !" Trăiască Unirea ! Trăiască România Mare !")

Deputații și publicul ovaționează pe Președintele Inculeț, pe Primul ministru al Republicii Moldovenești, D. Ciugureanu și pe Ministrul Ion Pelivan, precum și pe Primul ministru Marghiloman, pe Ministrul Hîrjău și pe toți oaspeții români ce au însoțit delegația guvernului român.

La orele 7,20 seara, Președintele Inculeț declară ședința Sfatului Țării închisă.

* * *

Și așa s-a înfăptuit UNIREA.

S-au rostit discursuri vaste și entuziaste la nivelul înălțător al momentului. În strigăte de bucurie, în auzul tuturor și al întregii lumi, deputații semnau actul unirii.

După votare și după ce Președintele a anunțat rezultatul votului, 86 pentru unire și contra unirii 3, deputații și asistența în picioare ovaționează și strigă „Trăiască România Mare !", se îmbrățișau cu toții ca frații și se felicitau. Dar mai era ceva, ceva divin. În momentele cele mai înălțătoare printre noi și deasupra noastră plutea înveșmîntată într-o mantie fluidică o fecioară ca din povești, cu lacrimi de bucurie pe fața ei palidă și chinuită de un veac și ceva, de dușmanii fără milă și cruzi. Era sufletul întregii Basarabii care se adresa mamei sale România astfel :

„O ! mama mea dulce și scumpă Românie, strînge la piept pe fiica ta legitimă ! Mîngîie-mă și cîntă-mi cîntecul de leagăn : „Nani, nani copilașul mamei...", pe care nu mi l-ai cîntat de un veac. Și lasă-mă, mamă scupmă, să vărs la pieptul tău lacrimile de bucurie, căci pe cele de durere, chin și jale le-am plîns de la o mie opt sute doisprezece pînă ieri."

În sfîrșit, biata noastră Mamă — România — a auzit glasul înnăbușit, sleit de putere, a simțit jalea și durerea din ființa noastră și a venit, ne-a îmbrățișat și ne-a strîns la pieptul ei, cu toată dragostea și cu toată puterea ei, și așa vrem să rămînem o veșnicie, pentru că noi suntem români tot așa, după cum sunt și cei de la Blaj, ca și cei de la Iași, Suceava, Mărășești, Putna etc.

Cine în lumea întreagă, astăzi în veacul nostru, cînd navele cosmice se plimbă mîndre și libere spre lună și Marte, astăzi cînd se făuresc marile idealuri ale omenirii, va îndrăzni să sugrume și să condamne dragostea de mamă pentru copiii ei și vice versa ?

În tot timpul istoriei noastre milenare, pe aceste meleaguri, am făcut noi vreun rău cuiva ? Am jefuit noi pe cineva ? Am luat noi oare munca cuiva ? Din contra, despre bunătatea și ospitalitatea noastră profund umană, ce am moștenit-o cu toți românii de pretutindeni de la strămoșii noștri, vorbește lumea întreagă. Graiul nostru este același. Numirile satelor, localităților de pe ambele maluri ale Prutului s-au păstrat aceleași, ca de exemplu :

Călăraşi-Ialomiţa, Călăraşi-Lăpuşna, Feteşti-Ialomiţa, Feteşti-Hotin, Costeşti-Cîmpulung Muscel, Costeşti-Lăpuşna, Afumaţi-Ilfov, Afumaţi-Lăpuşna, Ştefăneşti, Fierbinţi etc. etc.

Conducătorii luminaţi, reprezentanţi ai popoareleor subjugate, cu tenacitate duc o luptă înverşunată pentru a elibera toate aceste popoare. Pînă în momentul de faţă s-au eliberat un miliard şi ceva de suflete subjugate. Aceste popoare, pe măsură ce deveneau capabile să se autoadministreze, alcătuiau state independente pe teritoriile lor, după obiceiurile şi datinile moştenite de ei de la înaintaşii lor. Astfel că, afară de o mică excepţie, s-au eliberat toate popoarele de la cele mai numeroase pînă la cele mai puţin numeroase.

Cuvintele de: „Moldova, Oltenia, Transilvania, Muntenia, Banat" etc. sunt denumirile acestor provincii, în care locuieşte o naţie cu numele de români.

După cum şi în Uniunea Sovietică erau: Orlovscaia gubernie, Samarscaia gubernie, Nijegorodscaia gubernie, Tulscaia gubernie, şi aşa mai departe. Erau nişte regiuni, unde locuiau ruşi, şi oricum s-ar fi numit un cetăţean: Orlovschii, Samarschii sau Nejegorodschii, tot rus este. Aşa şi moldovenii noştri dintre Prut şi Nistru sau de dincolo de Nistru, chiar dacă-şi zic ei lor înşişi moldoveni, tot români sunt.

Eu îi deplîng pe acei români dintre Prut şi Nistru, care nu s-au ostenit pînă acuma să-şi puie întrebarea cine sînt ei şi să-şi găsească răspunsul la acea întrebare.

Pentru acei ce încă n-au un răspuns la întrebarea cine sunt ei, eu îmi permit a le recomanda să consulte un studiu al unui academician rus, L. S. Berg, în lucrarea sa „Basarabia", tipărită în 1923 la Leningrad. Iată ce spune academicianul rus, domnul L. S. Berg:

„Moldovenii — ce locuiesc în Moldova, Basarabia şi în guberniile învecinate Podolia, Hersonului şi într-o parte a guberniei Ecaterinoslav — sunt români. Dar ei între ei se numesc moldoveni, iar României ei îi zic „Moldova", şi, mai departe, academicianul Berg spune, citez: „Limba moldovenilor şi a românilor în general, este limba română (adică latină) cu oarecare influenţe şi adăugiri din limba slavă.

Am citat din lucrarea academicianului rus L. S. Berg, pagina 87.

La pagina nr. 91, L. S. Berg, în cartea sa (BASARABIA) descrie pe moldoveni ca un popor paşnic, aşezat, blînd, supus, cu trăsături scrijelite de suferinţele de veacuri şi cu un profil ce semănă cu cel roman, deci el n-are încotro şi afirmă că acest popor este de origine latină. Iar la pagina 47, domnul Berg descrie că în anul 1890, în apropierea oraşului Akkerman (Cetatea Albă) s-au făcut săpături şi s-au găsit nişte plăci cu următoarele inscripţii:

„Tempori bono, pro salute dominorum nostrorum Lucii Septimi Severi Pertinacis et Marci Aurelii Antonini Augustorum et Lucii Septimi (Getae Caesaris)."

Această inscripţie datează din anul 201 după Hristos.

Iar o altă inscripţie pe unele obiecte găsite tot pe acele locuri este din anul 181.

„Deci, conchide domnul Berg, aceşti români sunt urmaşi ai Daco-Romanilor care trăiesc şi astăzi pe aceste locuri."

IMPORTANŢA UNIRII BASARABIEI CU PATRIA VECHE ROMÂNIA

Dacă analizăm şi judecăm mai aprofundat marea mişcare revoluţionară socială şi naţională ce s-a produs în Moldova dintre Prut şi Nistru, mai ales de la 1905—1906 şi pînă la unirea românilor din această provincie cu Patria Veche România, putem afirma, fără să greşim, că rezultatul acestei lupte a fost de importanţă extraordinară pentru întregul Neam Românesc. Aici s-a manifestat puterea de rezistenţă a românismului. Ecoul secular al buciumaşilor lui Ştefan cel Mare, ce vestea primejdia năvălitorilor barbari şi chemarea voinicilor la lupte pentru apărarea hotarului de la Răsărit, ca în vis străbate văzduhul pînă astăzi. Şi a fost suficient ca zgomotul revoluţiei din 1917 să se audă la noi, ca toţi intelectualii — vlăstari tineri ai ţărănimii moldoveneşti — împărţiţi pe toate fronturile şi în unităţile de rezervă din toată Rusia, să se avînte în lupta cea mare pentru a rupe lanţurile şi a dărîma acea mare puşcărie întunecoasă în care am zăcut 106 ani. Lupta a fost dîrză şi grea cu un duşman puternic, nu cu un cadavru doborît la pămînt. Viaţa acestor luptători moldoveni era ameninţată cu moartea în mod permanent. (Despre aceasta sunt dovezi.) Această luptă decisivă s-a dus peste capul tuturor ideologiilor. În momentul cel mai grav a predominat sentimentul de autoconservare al neamului. A trebuit să întărim temelia pe care urma să întemeiem o Românie Nouă — o Românie Mare, unind provinciile de pretutindeni locuite de români şi apoi, cu toţi românii uniţi la un loc într-un stat puternic, să pornim la studierea şi introducerea reformelor sociale care erau aşa de necesare în România. Trebuiau toate problemele socialo-economice studiate cu atenţie şi treptat aplicate, fără anarhie, fără distrugere de bunuri, pentru că toate bunurile erau rezultatul muncii poporului.

Era absolută nevoie să curăţim ţara de tot felul de exploatatori, care s-au încuibărit pe spinarea poporului ca nişte lipitori, ca nişte tumori canceroase ce se hrăneau din sudoarea poporului. Aşa a judecat creierul veteranilor noştri revoluţionari, aceasta a fost tactica de lucru a cartierului general al luptătorilor români dintre Prut şi Nistru, din Moldova de Răsărit, din 1917—1918.

Spre a convinge pe cititori că lupta revoluţionară se ducea în condiţiuni extrem de grele, voi da cîteva lămuriri despre situaţia în care ne aflam în acele timpuri.

1. Mai întîi, anarhia cuprinsese cea mai mare parte a fostului Imperiu Rusesc. Toate naționalitățile luptau pentru inființarea unor state naționale, pe baza principiului de autodeterminare a popoarelor și, fiindcă teritoriile ce au aparținut cîndva acestor minorități nu aveau hotare naturale, adesea se iscau certuri între minorități ceea ce adîncea și mai mult anarhia.

2. În al doilea rînd unele minorități nu se mulțumeau cu teritoriul stăpînit de ele înainte de a fi înglobat la Imperiul Rusesc și doreau, la rîndul lor, să acapareze teritorii ce aparțineau altor națiuni. Mă refer la Ucraina, care la un moment dat a vrut numaidecât să pună stăpînire pe Basarabia.

3. Și în al treilea rînd, cel mai mare rău al timpului era foametea care amenința cu moartea. Citez un fragment dintr-un raport al Societății de binefacere „Pirogov".

Traducerea din ziarul „Viața Basarabiei" nr. 64 din 30 decembrie 1918 a articolului „Țarul foametei și al epidemiilor" :

„Pe la mijlocul lunii Martie, la Moscova, s-a ținut congresul societății „Pirogov". Ca de obicei, acest congres a discutat probleme cu caracter obștesc. Un interes deosebit a provocat darea de seamă a doctorului Jiancov, cu titlul „Țarul foametei și al epidemiilor", și măsurile ce trebuie luate pentru a combate foametea. Raportul declara că din 35 de gubernii vin știri disperate precum că populația nu mai are ce mînca, că în multe localități oamenii se hrănesc cu șroturi, cu tărîțe, cu ovăz și cu fel de fel de mortăciuni. Peste tot și din ce în ce tot mai mulți copii mor de foame. În guberniile Moscovscaia, Petrogradscaia, Permscaia, Kalujinscaia și Simbirscaia se întinde tifosul foametii. Chirghizii își vînd copiii și femeile pentru pîine. În județele Breansk, Buzuluk, Ostașcom și Turkestan, sunt foarte multe cazuri de moarte de foame. În guberniile Kaluga, Moscova, Rezani și Turkestan sunt cazuri de sinucidere din cauza foametei. În regiunea Azdajane sarții au început să omoare pe acei ce nu sunt capabili să muncească și anume pe copii și bătrîni. În guberniile Kostroma, Tveri, Rezani, Moscova, Iaroslavi, Tula, Samara, Vladimir, Minsc, Petrograd au început răscoale ale foametei, se devastează magazinele alimentare, se ucid responsabilii magazinelor alimentare ale Upravei (magazinele de stat)." Din cauză că nu se seamănă și cîmpiile rămîn nelucrate, problema alimentării devine și mai gravă. La întrebarea, care ar fi măsurile indicate în lupta contra foametei, raportul spune că prima măsură ar fi să se pună capăt războiului civil ce împînzise cea mai mare parte a Rusiei.

Noi am protestat energic către guvernul ucrainean și către guvernul central al Rusiei la Petrograd, noi am reușit să înlăturăm elementele anarhice, am creat o mișcare revoluționară unită în jurul problemelor proclamate de revoluția rusească și am mers mai departe. Ne-am organizat în mod temeinic, am proclamat mai întîi Basarabia autonomă, am creat un parlament autoritar, la 2 Decembrie am proclamat Basarabia autonomă în Republica Moldovenească Democratică, la 24 Ianuarie 1918 Republica Moldovenească Democratică s-a declarat independentă și de sine stătătoare, și la 27 Martie 1918, ținînd seama de hotărîrile adunărilor generale județene de a ne uni de urgență cu România, Sfatul Țării votează cu 86 de voturi pentru și cu 3 voturi contra, unirea pe veci a Republicii Moldovenești Independente cu Patria Veche România.

Actul unirii a fost capătul unui drum lung, greu și bătătorit de cei mai mari patrioți ai Basarabiei, actul unirii a fost flacăra românismului purtată din generație în generație, începînd cu familia lui Alexandru Hașdeu, C. Stamati, frații Vasile, Mihai și Gheorghe Stroescu și, pînă în zilele noastre, în actul Unirii sunt cimentate sentimentele sufletești ale 3.000.000 de români țărani, care la fiecare congres și miting cereau drepturile lor. (A nu se confunda cu un număr mic de coloniști minoritari colonizați de țarii ruși la noi în Basarabia.)

Prin actul Unirii s-au realizat idealurile noastre din moși și strămoși. Actul Unirii a deschis larg ferestrele, prin care cu abundență a pătruns lumina și cultura, la care s-a adăpat în mod obligatoriu poporul românesc dintre Prut și Nistru. Unirea Republicii Moldovenești Independente cu Patria Veche România a bucurat nespus de mult pe toți românii din toate clasele sociale, de la muncitor, țăran, pînă la Rege. Cînd delegația Sfatului Țării formată din Ion Inculeț președinte, Pan Halipa vice-președinte al Sfatului Țării, însoțiți de primul ministru al Republicii Moldovenești Independente, Dr. D. Ciugureanu, a prezentat actul Unirii Șefului Statului — Regelui, în mod spontan a năvălit în piața Palatului și pe străzile din jurul Palatului o imensă massă de cetățeni ieșeni și cu toții cîntau și dansau : „Hai să dăm mînă cu mînă acei cu inima romînă." Aclamațiile și strigătele de bucurie la adresa oaspeților și a poporului dintre Prut și Nistru l-au îndemnat pe domnul Halipa să rostească o emoționantă cuvîntare din balconul Palatului. Poporul adunat în tăcere, dar cu lacrimi de bucurie a ascultat cuvîntarea d-lui Halipa, iar după ce s-a terminat, massa de cetățeni a izbucnit din nou și fără întrerupere aclamau marele eveniment. După aceasta oaspeții și întreaga familie regală au coborît în piață și împreună cu poporul au cîntat și au dansat Hora Unirii.

Pentru noi, luptătorii de altă dată ce încă supraviețuim, unirea provinciei noastre cu Patria Veche România, a fost un act de o importanță deosebită, fiindcă efectele binefăcătoare ale unirii se manifestă și astăzi. În provincia noastră se vorbește o limbă frumoasă românească ca și în București.

Acolo există o Academie de Știință Moldovenească, o Facultate de Medicină și un Minister al Sănătății Publice, conduse de elemente științifice moldovenești și există o tendință crescîndă ca toate instituțiile de cultrua și administrative să fie conduse de elemente locale moldovenești.

Ideile călăuzitoare ale poporului și dorința lui de a-și păstra naționalitatea, sunt inspirate de marele străjer al hotarului de la

Răsărit, de Marele Voevod Ştefan, a cărui statuie este instalată definitiv pe un soclu din centrul capitalei Basarabiei — Chişinău. Contactul fluidic între popor şi Ştefan cel Mare este în mod permanent, iar dovada o constituie învelişul de flori care se depune de populaţie zilnic în decurs de zeci de ani.

Şi acum, fiecare român de bună credinţă să-şi pună întrebarea ce ar fi devenit acest blînd, corect şi bun popor, dacă nu s-ar fi făcut Unirea din 27 Martie 1918 ? Ar fi existat o Academie de Ştiinţă Moldovenească, o Facultate de Medicină, un Minister al Sănătăţii Publice, conduse de oameni de ştiinţă moldoveni ?

Ar fi stat de strajă la hotarul de răsărit, cu faţa încruntată Ştefan cel Mare ?

Aşa a chibzuit şi aşa a procedat pleiada de revoluţionari români din 1917 şi 1918.

DUPĂ UNIREA REPUBLICII MOLDOVENEŞTI DEMOCRATICE ŞI INDEPENDENTE CU ROMÂNIA

După unirea Republicii Moldoveneşti Democratice şi Independente cu Patria-Mamă România, din 27 Martie 1918, poporul român din Basarabia a fost sigur că, prin acel act măreţ-istoric, a scăpat în mod definitiv de jugul şi tirania străină, în care a fost osîndit să trăiască 106 ani, într'un întuneric profund şi permanent, fără şcoală în limba lui, fără nici o posibilitate de progres cultural şi economic. Poporul a continuat să trăiască la acelaşi nivel cultural la care se afla la data subjugării sale de către ţarismul rusesc. Poporul român din Basarabia era sigur că evenimentele din anii 1917—1918 adeveresc profeţia lui Alecu Russo, care îşi manifesta mîhnirea sa proprie la văzul chinului şi jalei poporului din care făcea parte şi el. Alecu Russo spunea : „În istoria noastră de sînge, de lacrimi, de biruri, de jafuri şi ruşine se zăreşte o lume şi o viaţă nouă". Poporul român din Basarabia a crezut, că revoluţia din 1917 a dărîmat nu numai piedestalul ţarismului orgolios şi hrăpăreţ ci şi sistemul. Poporul român din Basarabia a fost sigur, că făuritorii revoluţiei din 1917, avînd înscrise pe steagurile lor lozincile umanitarismului mondial : „Libertate, dreptate, fraternitate, egalitate etc." vor înlocui sistemul despotismului imperialist al ţarilor, care cu lăcomie ocupau mereu noi şi noi teritorii străine, subjugau şi exploatau mereu alte popoare nevinovate.

Iată cîteva date istorice cu privire la acapararea teritoriilor şi subjugarea popoarelor. În anul 1654, pe timpul hatmanului Ucrainei, Bogdan Hmelniţchi, ţarul Rusiei, Alexei Mihailovici Romanov, ocupă Ucraina dintre Bug şi Nipru, ceva mai la sud de Kiev. Dar epoca cea mai favorabilă pentru anexarea diferitelor teritorii

străine este între anii 1712—1793, cînd Polonia este împărţită în mod definitiv între Austria, Germania şi Rusia, iar Turcia în acele timpuri, se afla şi ea la inceputul descompunerii sale. În acest interval de timp, Rusia anexează prin forţă un teritoriu de 386.250 de verste pătrate, adică 424.975 km pătraţi şi anume : în anul 1712, Petru cel Mare se întinde spre sud şi anexează o parte de pe malul drept al Niprului, în suprafaţă de 8.174 verste pătrate. (Pacea de la Constantinopol din anul 1712.)

Prin pacea de la Kuciuc-Kainargi din 10 Iulie 1774, Ecaterina II anexează un teritoriu de 27.254 verste pătrate, teritoriul situat între Bug-Nipru-Ingul şi pînă la Marea de Azov. Cu această ocazie o parte din românii Transnistrieni, cad sub stăpînire rusească, iar corpurile de armată ale ruşilor se unesc cu corpul de armată al românilor, ce exista pe acel teritoriu.

În anul 1783, Rusia anexează Crimeea şi regiunea Cuban, o întindere de 81.302 verste pătrate.

În anul 1792, prin tratatul de la Iaşi, Ecaterina II anexează în întregime Edisann — Transnistria între Bug şi Nistru, cu o suprafaţă de 22.508 verste pătrate.

În anul 1793, prin acea de a treia împărţire a Poloniei, Rusia ocupă guvernămîntul Volînia şi Podolia, cu o suprafaţă de 205.588 verste pătrate.

Prin anexarea Transnistriei şi a celor două guvernăminte, Ecaterina II ajunge la hotarele Moldovei.

În anul 1812, ţarul Alexandru I anexează Moldova de răsărit şi o botează cu numele de „Basarabia", suprafaţă de 40.729 verste pătrate, iar în anul 1829 Rusia ocupă gurile Dunării, în suprafaţă de 695 verste pătrate. Deci, în afară de : Finlanda, Caucazul şi imensele teritorii ale Siberiei, Rusia, numai într-o perioadă scurtă de la 1712—1793, anexează o suprafaţă de 386.250 verste pătrate, adică 424.875 km pătraţi. După revoluţia din 1917, poporul român credea că marii conducători ai revoluţiei se vor convinge de marea nelegiuire comisă de ţarism faţă de poporul român şi vor recunoaşte că pe acele vremuri (1812), Rusia nu se găsea în război cu Moldova, ca pe baza unei eventuale biruinţe asupra Moldovei, să-i răpească partea de răsărit a ei. Moldova nu era vîndută şi nici nu era cumpărată de nimeni. Ea era sub suzeranitatea imperiului Otoman, în condiţiunile prevăzute într-un tratat, prin care Moldova plătea imperiului otoman 10% din veniturile ei, iar imperiul se obliga să o apere de duşmanii din afară, dar fără nici un drept de a se amesteca în treburile ei interne. Un asemenea tratat de bună vecinătate s-a încheiat şi între domnitorul Moldovei, Dimitrie Cantemir şi împăratul Rusiei Petru cel Mare, tratat prin care se garanta hotarul Moldovei spre răsărit : Nistrul, şi se mai prevedea că ruşii n-au nici un drept de a se amesteca în treburile interne ale Moldovei, ba ceva mai mult, nici un rus n-avea dreptul să se căsătorească cu vreo moldoveancă. Deci, nimeni n-avea dreptul să anexeze partea de răsărit a Moldovei.

Țarul Alexandru I al Rusiei, hrăpăreț și ambițios, n-a ținut cont de îndemnurile sfetnicilor săi, cum erau amiralul Ciceagov și alții, care-l sfătuiau să nu anexeze Basarabia, dar n-a ținut cont nici de sfetnicii săi și nici de tratatul încheiat de Petru cel Mare și domnitorul Moldovei Dimitrie Cantemir și nici nu și-a pus întrebarea, dacă poporul moldovenesc, complet străin de neamul rusesc ca rasă și străin de modul de viață al rușilor, dorește sau nu să se alăture imperiului rusesc și dacă el dorește să devină cu desăvîrșire rob, după cum erau țăranii ruși în acea epocă. Țarul căuta să ademenească, cu pravoslavnicia sa, poporul din Basarabia, promițîndu-i : autonomie, o administrație proprie și o viață fericită, ascunzînd în același timp tragicul adevăr de sclavie și mizerie, în care se zbătea țăranul rus. Țăranii ruși pe vremea aceea erau robi și deveniseră proprietatea moșierilor boieri, care puteau să dispună de ei după bunul lor plac ; puteau chiar să-i vîndă ca pe vite. Pe țarul Alexandru I nu l-au interesat oamenii, el a contat pe vastul teritoriu al Basarabiei, în suprafața de 44.000 km pătrați, un pămînt fertil care dădea cele mai bogate roade. Pe țar îl interesau cantitățile mari de grîne, porumb, tutun, turmele de oi și de porci, cirezile de vite, hergheliile de cai, întinsele plantații de livezi și vii, codrii și lacurile cu pește etc., pe care le dădea Basarabia.

Poporul românesc din Basarabia credea că, dacă țarii ruși nu-și puneau acele întrebări, apoi și le vor pune oamenii revoluției din 1917 și, convingîndu-se de marea nedreptate săvîrșită de țarii ruși față de noi românii basarabeni, vor veni ei în ajutorul nostru și împreună cu noi românii să repare nedreptatea istorică.

După revoluția din 1917, în loc să se recunoască acea nedreptate, în loc ca împreună cu noi să reparăm acea nedreptate, în loc să ne fi ajutat în sforțările noastre de a deveni independenți și să începem o viață nouă socială și națională — o deziluzie.

În loc de bunăvoință și ajutor în timpul organizării noastre pe baza principiilor de autodeterminare proclamate de revoluția rusească din 1917, imediat după Unire, au început : proteste, calomnii mincinoase și tot felul de insulte, la adresa reprezentanților poporului român. Însuși Parlamentul — Sfatul Țării — era desconsiderat de propaganda antiromânească, dar mai ales se aduceau tot felul de învinuiri guvernului român.

Se punea întrebarea, cine erau acei calomniatori mincinoși și contra cui voiau ei să apere poporul român din Basarabia ? Era oare poporul rus acela care dorea să ne tulbure liniștea și viața noastră, după 106 ani de subjugare țaristă ? Categoric că nu ! Din dovezile ce le-am menționat în scrierile mele memoriale de mai înainte, reiese că poporul rus prea puțin știa despre existența unei gubernii — Basarabia — locuită de români.

Dușmanii noștri nu erau rușii, erau alții, de neam străin : greci, bulgari, evrei, armeni și foștii demnitari ruși. Toți acești străini, împreună cu funcționarii ruși, cu flotanții și militarii aflați pe teritoriul Basarabiei, formau un procentaj de maximum 25% și acești venetici nechemați aveau îndrăzneala să apere poporul românesc din Basarabia de frații săi români de peste Prut ?

Primii dușmani ai poporului român și ai tendinței sale de a se organiza, erau moșierii venetici, care veniseră în Basarabia săraci, cum se spune : „cu traista în băț", dar prin tot felul de combinații, șiretlicuri și susținuți de administrația țaristă, deveneau stăpîni pe pămîntul nostru și deveneau exploatatorii noștri. Unii din acești străini și mai ales grecii, s-au îmbogățit și au devenit mari latifundiari, speculînd moșiile dăruite mai înainte de boierii și răzeșii români, mînăstirilor din Grecia. Dau mai jos unul din procedeele la care se pretau acești venetici.

Unii din greci, cum erau Sinadino, Mazarache, Ciufli și alții, arendau de la călugării din mînăstirile „Sf. Munte" din Grecia, cam 200.000 de ha. la prețul de 10—20 de copeici (20—40 bani) pe hectar. Veneau în Basarabia și rearendau aceste terenuri la alți greci, evrei, bulgari, armeni etc., la prețul de una rublă pe hectar, apoi aceștia din urmă la rîndul lor rearendau suprafețe mici țăranilor români, la prețul de 5—6—10 ruble hectarul. Și așa a durat această speculă zeci și zeci de ani. Din cîștigurile enorme realizate pe această cale, se cumpărau moșiile boierilor moldoveni, care locuiau la Iași, sau care se refugiau în Moldova din cauza persecuțiilor rusești. În felul acesta conform datelor statistice din lucrarea „Basarabia" de Eugen Ciurgea, pag. 188—189, aproape 3.000.000 de țărani stăpîneau 2.027.750 de ha., iar boiarii stăpîneau 1.805.594 ha. Cît îmi va fi cu putință, voi arăta și numele acestor moșieri străini care au fost cei mai înverșunați dușmani ai noștri.

1. Chișinschi, 2. Ianovici, 3. Pisarjevschi, 4. Turjanschi, 5. Scopovschi, 6. Terlețchi, 7. Novroțchi, 8. Iarosevschi, 9. Ermolinschi, 10. Crupenschi, 11. Bilerschi, 12. Ghijițchi, 13. Dorojinschi, 14. Dolivo-Dobrovolschi, 15. Satovschi, 16. Ivanov, 17. Plescov, 18. Netinhailov, 19. Terehov, 20. Crasnir, 21. Gleador, 22. Dvuracenter, 23. Samoilov, 24. Lebedev, 25. Boev, 26. Ivanovschi, 27. Siținschi, 28. Sinadinos, 29. Lalevici, 30. Gusti, 31. Capitanopolos, 32. Varelopolos, 33. Cozmopulos, 34. Ohanovici, 35. Demianovici, 36. Gasporovici, 37. Negruș. 38. Tsamboli, 39. Stuart, 40. Rișlecov, 41. Smolemschi, 42. Ovaliev, 43. Rusov, 44. Ponset, 45. Rate, 46. Paleolog, 47. Panicoglo, 48. Zapisnii, 49. Goronovici, 50. Balles, 51. Sișco, 52. Eliot, 53. Smidt. 54. Cericov, 55. Filatov, 56. Pezi, 57. Siținschi, 58. Steridis, 59. Rozen, 60. Starov, 61. Socolovschi, 62. Sicard, 63. Revuțchi, 64. Solovșchin, 65. Saharov, 66. Sveatopolsc-Mirschi, 67. Sosedschi, 68. Seroținschi, 69. Serbinov, 70. Protopopov, 71. Osmolovschi, 72. Olșevschi, 73. Novgorodțev, 74. Nemeț. 75. Scordeli, 76. Ohanov, 77. Neshodwschi, 78. Matiaș, 79. Moscalev, 80. Mitrofanov, 81. Melesevschi, 82. Lerhe, 83. Lomasin, 84. Lalevici, 85. Cociubinschi, 86. Cucuranov, 87. Kermitz, 88. Kersenschi, 89. Ignatiev, 90. Zozulin, 91. Jucovschi, 92. Zahananov, 93. Kovaliochi, 94. Cri-

lov, 95. Cauşin, 96. Kiselev, 97. Calogheras, 98. Colenco, 99. Komiev, 100. Ditmar, 101. Dobrogreev, 102. Dunin, 103. Donscoi, 104. Diacenco, 105. Gherman, 106. Golim, 107. Glovatchi, 108. Voitcovschi, 109. Volconschi, 110. Vişinevschi, 111. Vardolachi, 112. Vereşciacov, 113. Vişnecov, 114. Basilevschi, 115. Vrubliovschi, 116. Vorfchevici, 117. Burschi, 118. Biman, 119. Buharin, 120. Brosevschi, 121. Oleinicov, 122. Tanco-Filic, 123. Manuc-Bei, 124. Zotea şi mulţi alţii.

Al doilea duşman al neamului nostru erau foştii conducători ai Basarabiei de pe timpul ţarismului. Ei erau instalaţi în scaune de conducători de către ţarism, cum erau mareşalii nobilimii pe întreaga provincie şi pe fiecare judeţ în parte. Erau guvernatorii cu tot felul de ispravnici pe fiecare judeţ. Erau directorii, inspectorii, învăţătorii şi întregul corp didactic, care aveau ca primă sarcină, rusificarea poporului, de asemenea erau preşedinţii de Zemstvă gubernială şi judeţe, erau judecătorii şi procurorii. În ultimii ani exista un directorat vast, însărcinat cu administrarea moşiilor dăruite mai înainte de către boierii şi răzeşii români mînăstirilor greceşti din Athos şi multe alte instituţii cu zeci de mii de funcţionari,— toţi rusificatori, numiţi de guvernele de la Petrograd. Toată această massă de directori, inspectori şi funcţionari, se simţeau foarte bine în posturile ce ocupau, fiindcă n-au făcut aproape nimic pentru popor. În curs de 106 ani de cîrmuire rusească, s-au făcut un număr mic de şcoli ruseşti, cîteva spitale şi un număr mic de kilometri de cale ferată şi vreo 50—60 de kilometri de şosele ; în schimb ei aveau lefuri mari şi trăiau bine. După o deprindere îndelungată cu belşugul, le venea foarte greu să părăsească Basarabia şi să se ducă la ei acasă sau să se acomodeze la noile condiţii de muncă şi viaţă.

Unii din ei, mai practici, au urmat cursurile de limba română, încă prin lunile Octombrie şi Noiembrie ale anului 1917 şi au rămas la locurile lor de serviciu ca funcţionari, însă au continuat să trîndăvească şi mai departe, aşa cum au trîndăvit şi atunci cînd erau sub ruşi. Veneau la serviciu la ora 9, acolo îşi comandau ceaiul, apoi îşi urmau discuţiile în limba rusă, iar pe la ora 12,30 se pregăteau de plecare, astfel că toată munca din birouri o duceau românii. Despre aceasta povesteşte Eugen Ciurgea în cartea „Basarabia", dar o ştim şi noi, fiindcă am văzut-o cu ochii noştri.

Deci românizarea tuturor instituţiilor din Basarabia s-a făcut de organele în drept ale Republicii Moldoveneşti Autonome, nu de guvernul român, şi cu mult înainte de a intra trupele române pe teritoriul Republicii şi înainte de Unire. Alţii din această categorie de duşmani mai ambiţioşi, în frunte cu conducătorii lor, au început să protesteze şi să calomnieze, fiindcă se trezise la viaţă adevăratul conducător al Basarabiei — poporul.

Al treilea duşman erau tot felul de aşa zişi negustori, goniţi nu numai din Polonia şi Galiţia, dar şi din Rusia. Conform legilor ruseşti, aceşti aşa zişi negustori, aveau dreptul să locuiască numai

în trei gubernii : Podolscaia, Herson şi Basarabia. Săraci şi goi se oploşeau în mare număr la noi în Basarabia ; ştiind limba rusă şi protejaţi de funcţionarii ruşi, în decurs de maximum 10—15 ani se îmbogăţeau şi mulţi din ei deveneau milionari cu enorme proprietăţi, cu mori cu 24 de valţuri, cu fabrici de rachiuri, cu palate, bănci proprii, cum era banca Frenkel la Bălţi etc., cum au fost de exemplu Tovi şi Moise Cogan, Wexler, Fukelman, Şur Şor din Chişinău, Berestecico, mare milionar din Bălţi şi mulţi alţii. Iar restul din aceşti negustori s-au răspîndit prin toate satele, tîrgurile şi oraşele de pe tot cuprinsul Basarabiei şi cumpărau la preţuri de nimic toate produsele poporului, pe care le revindeau la preţuri întreite şi înzecite. Ne mai duşmăneau chiar şi unii revoluţionari, cum a fost Racovschi, care s-a oploşit şi el în România şi a fost medic militar cu gradul de locotenent în unităţile militare române. Iar mai tîrziu a fugit în Rusia, unde, drept mulţumire pentru cele ce le-au făcut românii pentru el şi pentru tatăl său, căuta la fiecare pas să ne umilească, să ne ponegrească şi să ne împiedice de a trăi. Din biografia lui Racovschi se constată că, el a fost un om foarte bogat, cu turme de oi şi vite cornute, pe care le creştea în regiunea Constanţa, şi era un supus şi mare şovin bulgar. La Înalta Curte de Casaţie (dosarul nr. 1013/1908) se găsesc toate datele despre Racovschi.

Toate aceste elemente parazitare ce speculau munca poporului românesc şi îi sugeau toată vlaga, la început erau loaiali faţă de noi românii.

La deschiderea Sfatului Ţării, la data de 20 Noiembrie 1917, şi-au trimis reprezentanţii toate naţionalităţile conlocuitoare, organizaţiile de partide, de sindicate şi instituţii, şi cu toţii, în lungi cuvîntări elogioase, au felicitat Sfatul Ţării, dorindu-i spor la muncă. Dar cînd au văzut că poporul român urmează o cale de independenţă şi devine stăpîn pe destinele sale, şi a început să se ocîrmuiască aşa cum vrea el şi cum îi dictează interesele şi nu mai ascultă de poruncile ruseşti, aceşti venetici, cu toţii simţind că le fuge terenul de sub picioare şi că îşi pierd posturile de dominaţie asupra poporului nostru român băştinaş, au pornit la organizarea lor în tot felul de comitete, de unităţi militare din diferite bande de dezertori. Astfel a luat fiinţă un comandament militar cu sediul la Chişinău, numit „Front Otdel", întemeiat de Perper, Caabac, Levenzon şi compania.

Noi românii din Basarabia am fost revoluţionari socialişti, dar am fost şi naţionalişti, după cum se cuvenea să fim ; noi am luptat pentru revoluţie şi am adîncit revoluţia, dar am luptat şi pentru ridicarea poporului nostru român la un nivel de forţe egale cu al altor naţionalităţi.

Noi am fost naţionalişti, dar n-am fost şovini.

Noi românii am tratat toate minorităţile naţionale conlocuitoare în mod egal. Noi n-am acaparat drepturile altor naţionalităţi, după cum au procedat ei cu noi, deşi noi eram în mare majoritate.

De la bun început, noi am invitat pe conlocutorii minoritari la o conlucrare în comun, pentru binele tuturor.

La invitaţia noastră, fiecare naţionalitate ce locuieşte pe teritoriul Basarabiei, a avut toate drepturile şi au trimis în „Sfatul Ţării" deputaţi aleşi de ei, în proporţie cu numărul locuitorilor. Ruşii au trimis 6 deputaţi ; germanii 2 deputaţi ; ucrainenii 13 deputaţi ; evreii 6 deputaţi ; armenii 1 deputat ; polonezii 1 deputat ; bulgarii 6 deputaţi şi găgăuţii 1 deputat ; în total 36 de deputaţi. Reprezentanţii acestor minoritari, ştiind cum era ticluită această statistică rusească, deputaţii minoritari erau pe deplin mulţumiţi cu procentajul calculat şi n-a protestat nici unul.

Deci, nu ignoranţa sau neatenţia românilor din Basarabia a indispus aceste elemente minoritare venetice, căci noi am împărtăşit cu ei toate drepturile dobîndite prin revoluţie. Minoritarii puteau să aibe şcolile lor, puteau să ocupe orice funcţie, chiar şi cele mai înalte.

Aşa de exemplu, Directorul general al Industriei şi Comerţului a fost B. Grinfeld, iar Directoratul de Interne, ajutorul Directorului general a fost Kenigşaţ,— ambii evrei. Iar cînd Republica Moldovenescă a devenit independentă şi Directoratul general s-a transformat în Consiliu de Miniştrii, ucraineanul Savenco a fost numit Ministru de Justiţie.

Toată această atenţie şi dreptate nu-i satisfăcea pe minoritari Ei, cei 25% din întreaga populaţie, visau încă la situaţiile pe care le aveau înainte de revoluţie : să domnească după bunul lor plac peste poporul român băştinaş şi să continuie să adune averi, fiindcă 99% din ei nu erau nici revoluţionari, nici socialişti, doar se mascau şi se adăposteau sub mantia revoluţiei. Foarte mulţi din ei credeau că, într-un fel sau altul, tot ei vor fi profitorii, şi de data aceasta vor culege şi roadele revoluţiei, aşa după cum au făcut cînd erau sub ţarism.

Aceste grupuri duşmănoase de venetici, altădată răzleţite între ele, prin diferenţierea de clasă şi prin rangul lor social, de data aceasta s-au asociat şi, în mod diabolic, au speculat situaţia în care se afla România, părăsită în plin război de aliaţii săi ruşi şi în urma tratatului încheiat la Buftea între Puterile Centrale şi România. Cu concursul ziarelor din Basarabia care apăreau în limba rusă, cum erau : „Basarabscaia jizni" (Viaţa Basarabiei), „Basarabia Liberă" şi ziarul evreiesc „Derzd", precum şi cu concursul ziarelor care apăreau la Odessa şi Kiev : „Odeschi Listoc", „Odeschie novosti" şi „Kievscaia Mîsli", aceşti minoritari lansau contra poporului român o campanie de ponegriri şi minciuni. Toate aceste ziare, în strînsă colaborare între ele şi alimentate cu minciuni de agenţii acelor grupuri care îşi pierdeau în mod definitiv poziţiile şi situaţia lor de conducători şi profitori de bunuri materiale, împroşcau cu venin nu numai asupra „Sfatului Ţării" şi Consiliului de directori generali, ci mai tîrziu şi Consiliului de Miniştri, care în mod paşnic şi conştiincios traducea în viaţă doleanţele poporului exprimate

prin hotărîrile Sfatului Ţării. Dar mai ales aduceau tot felul de învinuiri guvernului român. Pe seama administraţiei româneşti se puneau tot felul de abuzuri şi nelegiuiri. Campania duşmănoasă dusă prin presă, inducea în eroare toată lumea de bună credinţă şi influenţa chiar şi unele elemente din comandamentul francez instalat în Rusia de sud, sub comanda generalului d'Anselme.

Propaganda diabolică contra poporului român, pe lîngă alte calomnii, era alimentată şi de problema tratatului de la Buftea, încheiat între România şi Puterile centrale în cele mai critice momente, cînd România părăsită de aliaţii ei ruşi, nu ştia ce să facă, să lupte singură contra unui inamic puternic cu o armată disciplinată şi bine organizată sau să apere interiorul ţării, avutul şi liniştea populaţiei civile tulburată de dezertorii armatelor ruseşti în descompunere. Propaganda întreprinsă prin presa rusă era aşa de puternică, încît n-a cruţat nici sensibilitatea francezilor, provocată de chestiunea tratatului de la Buftea, care nu era pe placul francezilor. Aşa de exemplu, francezul E. M. Simais, fostul director al biroului de propagandă de pe lîngă comandamentul francez din sudul Rusiei, s-a asociat cu duşmanii noştrii şi a scris o broşură „Choses de Bessarabie", în care repetă şi el toate neadevărurile iscodite de duşmanii noştrii. Domnul E. M. Simais devine mai catolic decît Papa ; el încearcă să diminuieze importanţa raportului profesorului de la Sorbona, dl. Emanoel de Martonne, către conferinţa de pace de la Paris, publicat în ziarul „Des Debats" din 19 iulie 1919. Acest domn francez, E. M. Simais, încearcă să nege adevărul despre situaţia din Basarabia şi afirmă un neadevăr că : românii din Basarabia nu vorbesc aceeaşi limbă pe care o vorbesc românii din vechiul regat şi ca exemplu dă cuvîntul „testament" care se întrebuinţează în vechiul regat şi cuvîntul „diata", care se întrebuinţează în Basarabia, dar care au acelaşi înţeles, lucru ştiut de toată lumea, pentru că atît cuvîntul „testament" cît şi cuvîntul „diata" se întrebuinţează în aceeaşi măsură şi în Basarabia şi în vechiul regat : Vezi broşura lui E. M. Simais „Choses de Bessarabie".

Această propagandă şi-a atins scopul urmărit chiar cu concursul unor elemente franceze. Front-Otdel-ul lui Perper, Caabac, Levenzon şi compania se transforma la Odessa în „Comitetul pentru apărarea Basarabiei", cu care se unesc : A. Crupenschi, A. Şmidt, Vladimir Ţiganco, Savenco, Moghileanschi şi alţii.

Dar coaliţia aceasta de duşmani nu se mulţumeşte cu ponegririle şi minciunile iscodite de ea şi difuzate prin presa rusă şi evreiască.

În momentele cele mai grele pentru România, cînd la conferinţa de pace se discuta problema României în ansamblul ei şi problema Basarabiei în special, delegaţia României, în frunte cu primul ministru Ionel Brătianu, din cauza tratatului de la Buftea, nu se bucura nici de simpatia şi nici de concursul aliaţilor, în frunte cu Clemenceau zis „tigrul", Wilson şi Loyd George, principalii factori ai conferinţei de pace de la Paris. „Comitetul pentru apărarea Basa-

rabiei" trimite la Conferința de pace pe A. Crupenschi, A. Schmidt, Vladimir Țiganco, Savenco și alții, care întreprind la Paris, prin presa franceză, aceeași campanie de intrigi și calomnii din cele mai grosolane. Pe lîngă articolele de ziare, ei tipăresc broșuri, redactează un memoriu, pe care l-au prezentat Conferinței de pace, în care zugrăveau adevărul într-o lumină falsă. Ei fac maximum de efort pentru a induce în eroare opinia publică franceză și în felul acesta doreau să influențeze și forul superior mondial — membrii Conferinței de pace din Paris,— în dauna intereselor României.

Activitatea antiromânească a lui Crupenschi și a tovarășilor săi a fost susținută de organizațiile rusofile ce se aflau la Paris, care tipăreau un ziar „Tribuna Evreiască", și de unele organizații oculte din Paris. Toate aceste organizații ne puneau bețe în roate și aveau o influență hotărîtoare în rezolvarea unor probleme.

Să ne oprim puțin și să vedem cine erau acești falși „reprezentanți" ai poporului din Basarabia.

Acești falși reprezentanți ai Basarabiei la Conferința de pace de la Paris au fost :

I. Alexandru Crupenschi, de origine polonă, Kammerherr al Curții imperiale din Petrograd, mare latifundiar, mareșal gubernial al nobilimii, dictator al Basarabiei și mare mîncău al poporului român. Străbunii lui catolici s-au transformat în veacul al XVII-lea în moldoveni ortodocși. La 1812, cînd rușii au anexat Basarabia, au devenit adevărați ruși pravoslavnici, iar la Paris dl. Crupenschi se recomandă „socialist basarabean".

II. Al doilea personaj, cu aere de apărător al poporului românesc din Basarabia, era Alexandru Șmidt, de origine germană din provinciile baltice. El afirmă că familia lui a venit în Basarabia de 150 de ani, cînd Basarabia făcea parte din Moldova, în căutarea de adăpost pe pămîntul Moldovei ; și ciudat lucru că drept recunoștință către țara care l-a adăpostit, s-a transformat în cel mai aprig dușman al ei. Alexandru Șmidt, cu duhul blîndeții și cu capul plecat, a reușit să fie ales în Zemstva gubernială, iar în ultimul timp, adică în timpul revoluției din 1917, a fost ales primar al orașului Chișinău, printr-o largă participare la vot a soldaților dezertori.

III. Vladimir Țiganco, fiul unui cazac de pe Don, recent oploșit pe pămîntul nostru românesc, fără să aibă vreo legătură cu poporul nostru, a fost ales de minorități în Sfatul Țării și a fost capul opoziției deputaților țărani minoritari.

IV. Șlonim, evreu din Rusia Albă, dezertor de pe frontul românesc, împreună cu alții dezertori, s-a oprit la Chișinău și cu concursul a tot felul de dezertori și a altor elemente străine ce se aflau la Chișinău, a fost ales în Constituanta rusească.

Dar în curînd acești falsificatori ai adevărului au fost demascați și detronați de pe piedestalul lor de socialiști, dovedindu-se că sunt imperialiști. Această operă calomnioasă a fost demascată

de presa franceză democratică și cinstită, iar acțiunea lor a fost nimicită.

Pe lîngă acești calomniatori și falși propagandiști, se afla la Paris și fostul ambasador al țarului Nicolai II, dl. Maclacov, care, influențat de propaganda lui Crupenschi, la o expunere făcută în fața Conferinței de pace, prezidată de dl. Tardieu în ziua de 2 Iulie 1919, a spus că majoritatea deputaților din Sfatul Țării sunt bolșevici. (A se vedea „Viața Basarabiei" din 1943, nr. 3—4)

Toți acești venetici, în frunte cu imperialistul A. Crupenschi, prin presă și prin memoriile prezentate Conferinței de pace de la Paris în anul 1919, precum și prin comisarul poporului Uniunii Sovietice, Cicerin, prin diferite telegrame și intervenții adresate ministrului de externe al Franței, Poincaré, și guvernului român, cu privire la Basarabia, nu au exprimat adevărul, fie că erau greșit informați, fie din interese egoiste, cu scopul de a rupe din nou Basarabia din trupul României.

Prin această vastă acțiune de propagandă calomnioasă contra poporului român, dl. Crupenschi și compania nu vroiau să recunoască poporului și guvernului român drepturile istorice, teritoriale, naționale și etnice și puneau la îndoială voința poporului din Basarabia, de a se uni cu România — și în sfîrșit — au fost extrem de enervați de faptul că armata română a venit în Basarabia. La toate aceste afirmațiuni neadevărate, voi căuta să restabilesc adevărul prin fapte trăite de mine și de tovarășii noștri de luptă.

A contesta drepturile poporului și ale guvernului român de a se interesa de soarta fraților români din Basarabia, de a-i ajuta și de a-i smulge din ghearele unei tiranii crude și nemiloase, este ceva nenatural și absurd, iar a lipsi un popor de aproape 3 milioane de oameni de școală în limba lor și a-i ține în întuneric timp de 106 ani, este o crimă. Toți oamenii de bună credință, ruși și străini care ocazional au aflat despre acest lucru, s-au indignat și au condamnat sistemul de rusificare și de a face din moldoveni ruși adevărați. Spre a dovedi cele spuse mai sus, dau drept mărturie indignarea unor oameni de mare răspundere, patrioți, scriitori și publiciști ruși și străini, cum ar fi : publicistul și scriitorul rus N. N. Durnovo, apoi fostul prim ministru și ministru al palatului țarului Nicolai al II-lea, Serghei Witte, generalul Kuropatkin, fostul ministru de război al Rusiei, Leon Casso, fost ministru al Învățămîntului, scriitorul Danilevschi, amiralul Ciceagov, amiralul Mordvinov, publicistul Sotov, publicistul Tihomirov și mulți alții care, în scrierile lor, cu diferite ocazii și tipărite din diferite ziare din Rusia și străinătate, condamnă politica țarismului de acaparare cu forța armată a diferitelor teritorii străine, precum și procedeul de rusificare a tuturor popoarelor subjugate, dar mai ales al moldovenilor din Basarabia.

Dau mai jos un pasaj din memoriile lui S. Witte, fost prim ministru al Rusiei, tipărite în 1921 la Berlin, vol. I, ediția II,

pag. 110—117. Iată ce scrie S. Witte: „La noi, în sferele înalte ale Rusiei, există o pasiune pentru cucerire, sau mai bine zis, pentru a răpi ceea ce, după părerea guvernului, e prost păzit (cito ploho lejit). Abisinia, la urma urmelor, deşi este o ţară semiidolatră, dar în religia ei sunt oarecare raze de ortodoxie, dar bazaţi pe aceste considerente;..noi tare dorim să proclamăm Abisinia sub protectoratul nostru şi la momentul oportun s-o înghiţim. Orice licean poate să se convingă că marele imperiu rus, în curs de 1000 de ani ai existenţei sale, s-a format prin aceea că treptat-treptat, cu forţa armelor a înghiţit popoarele slave care trăiau în Rusia, iar prin diferite alte căi o massă întreagă de naţionalităţi prezentînd un conglomerat de diferite popoare. De aceea, la drept vorbind, Rusia nu există, ci există imperiul rus. După ce am înghiţit o massă întreagă de neamuri străine şi după ce le-am răpit pămînturile în „Duma" (imperială n. r.) şi în ziarul (reacţionar) „Novoe Vremea" — Timpuri Noi — a apărut semicomicul partid naţional, care declară că, toată „Rusia" trebuie să fie pentru „ruşi", cu alte cuvinte, pentru acei care mărturisesc religia ortodoxă şi au numele de familie cu terminaţia în „ov" şi care citesc „Russcoe Znamea" (Steagul Rusesc) şi „Golos Moscvî" (Vocea Moscovei). Prin ce a rezistat în fond imperiul rus? Exclusiv numai prin forţa armatelor sale. Doar nu în faţa culturii noastre şi nu în faţa bisericii noastre birocratice se înclină lumea. Cînd însă s-a văzut că Rusia e un colos pe picioare de lut, atunci tabloul imediat s-a schimbat."

Şi mai departe S. Witte constată: „Este imposibil de a guverna o astfel de ţară şi totodată de a nesocoti aspiraţiile naţionale ale grupărilor naţionale neruse care alcătuiesc o mare parte din populaţia acestui imens imperiu. Eu socotesc că ar fi avantajos ca Rusia să fie o ţară cu naţionalitate uniformă şi nu un imperiu eterogen. Pentru a atinge acest scop, nu există decît un singur mijloc, a părăsi provinciile noastre mărginaşe, căci ele niciodată nu se vor împăca cu politica de unificare intransigentă. Dar Suveranul, niciodată nu va lua în consideraţie o asemenea politică... Nefiind mulţumit de a avea în hotarele sale pe Poloni, FinI, Germani, Letoni, Gruzini, Armeni, Tătari etc. ..., el vrea să anexeze încă şi teritoriile populate de Mongoli, Chinezi şi Coreeni." Ibidem pag. 236.

II. Un alt demnitar şi patriot rus, fost Ministru de război al ţarului Nicolai II, generalul Kuropatkin, care s-a ocupat şi a scris foarte multe despre chestiunile militare ale Rusiei, a constatat că, după o sută de ani de stăpînire a Basarabiei de către ruşi, populaţia românească continuă să trăiască izolată de populaţia rusă, adică nu s-a contopit cu ruşii şi nici nu s-a rusificat şi el îşi exprimă convingerea că în viitor populaţia românească se va uni. Reproducem mai jos cîteva pasaje din lucrarea generalului Kuropatkin „Probleme ale Armatei Ruse", pag. 338, tipărită la Petersburg în anul 1910. „Cu toată însemnătatea imensă a chestiunii: în ale cui mîini se vor afla principatele (Moldova şi Valahia, n. r.), lui Alexandru I îi venea ideea să le anexeze la Rusia. Această anexare nu ar fi fost întîmpinată cu bucurie de populaţia românească. Dimpotrivă, se putea aştepta ca autoritatea slabă a Turciei, care acorda mari drepturi de autonomie domnitorilor locali şi populaţiunii, să nu voiască înghiţirea (pogloşcenie) Moldovei şi Valahiei de către Rusia. Regiunile noi, care intrau ca un clin între Austria şi Turcia, ar fi avut aceeaşi inconvenienţă, din punct de vedere militar, ca şi Polonia, care intră în continentul Europei între Austria şi Rusia. Populaţia românească a Basarabiei, anexată acum o sută de ani, de la 1812 şi pînă acum (1910, n. r.), trăieşte izolată de populaţia rusă. Incontestabil, dacă la începutul secolului al XIX-lea principatele ar fi fost anexate la Rusia, populaţia lor ar fi rămas nu numai străină, ci chiar ostilă neamului rusesc, şi atunci, în loc de o Polonie, noi am fi avut, spre slăbirea Rusiei, două Polonii. În viitor, fie printr-o convenţie paşnică sau o consecinţă a unui război, trebuie să ne aşteptăm că şi naţiunea română se va reuni." Kuropatkin a prevăzut unirea românilor din Basarabia cu fraţii lor români din România liberă, fiindcă peste 8 ani, parlamentul basarabean a votat **mult visata Unire.**

III. Se ştie că, după războiul din Crimeea, din 1855, şi conform tratatului de pace de la Paris din anul 1856, trei judeţe din sudul Basarabiei — Cahul, Bolgrad şi Izmail — au trecut de sub stăpînirea rusă în stăpînirea României. În 1878, în urma războiului ruso-turc, în care armata română a luptat cot la cot cu armata rusească, Împăratul Alexandru II care în luna Aprilie 1877 iscălise la Livadia convenţia cu România, prin care se angaja să respecte integritatea teritoriului României, călca această convenţie şi anexa din nou cele trei judeţe la Rusia. Acest fapt indignează toată lumea, chiar şi pe ruşi, de exemplu pe cunoscutul publicist rus Lev Tihomirov. În cartea sa „La Russie politique et sociale" el scria următoarele:

„Înaintînd spre sud, noi vedem încă un mic teritoriu limitrof cu Rusia, care nu e deloc rusesc (adică cele trei judeţe de mai sus, n. r.). Ambiţia ţarului a creat acolo o cauză de complicaţii internaţionale pentru Rusia. Dunărea străbate teritoriul slav şi teritoriul austriac, dar care n-are nimic cu Rusia. Cu toate acestea, pe timpul ultimului război 1877—1878; Alexandru II a crezut necesar să rupă aceste pămînturi de România, — de la proprii săi aliaţi, care au protestat în gura mare contra acestei nedreptăţi. Dezrobita Rusie — aceasta e aproape sigur — va restitui românilor acest teritoriu, precum şi o parte a Basarabiei." (La Russie politique et sociale, Paris 1886, pag. 41)

IV. Iar amiralul Mordvinov, într-un memoriu prezentat ţarului Alexandru I, între altele scria: „Buna stare a imperiului rus, singurul obiectiv demn de îngrijirea părintească a împăratului, nu cere achiziţia Moldovei şi a Valahiei. Nu cuceriri de noi pă-

mînturi, ci păstrarea în întregime a vechii moșteniri poate produce adevărata glorie și lauda veacurilor." (Arhiva conților Mordvinov, vol. IV., pag. 925)

V. De aceeași părere era și amiralul Pavel V. Ciceagov, numit comandant al armatelor rusești, în locul lui Kutuzov. Încă înainte de a pleca din S. Petersburg (Petrograd) spre Iași și București în Aprilie 1812, amiralul Ciceagov ruga pe împărat să-i completeze instrucțiunile politice date cu un punct care să-i dea dreptul să renunțe la anexarea Moldovei (deci așa numeau și ei Basarabia) rugăminte pe care o motiva astfel :

„Ce însemnătate poate avea pentru noi Moldova devastată? Ne va da ea oare o graniță naturală ? Ne va asigura ea o pace solidă ? „La toate întrebările acestea el răspundea „Nu". Însă cînd Ciceagov a ajuns la București era tîrziu. Tratatul de pace cu Turcia, în baza căruia Basarabia era cedată Rusiei, fusese semnat la 16 Mai 1812.

Dorind să încheie un tratat de alianță cu Turcia contra lui Napoleon, Ciceagov se adresează din nou împăratului cu un nou proiect :

„Este necesar din partea noastră să facem oarecare concesiuni turcilor la noile tratative. În cazul acesta îmi veți permite, Majestate, să le cedăm acea parte a Moldovei, care e achiziționată de noi pe baza noului tratat de pace, ca o compensație pentru alianța cu noi ?" Tipărit în revista „Ruskii Arhiv" (Arhiva rusă) în anul 1812, vol. II, pag. 20.

VI. Danilevschi.

În decursul secolului al XIX-lea s-a produs o oarecare schimbare în direcția politicii orientale a Rusiei; pe primul plan, în loc de apărarea tuturor creștinilor, a apărut grija apărării intereselor slave în peninsula Balcanică. Din acest punct de vedere, populația Moldovei și Valahiei împiedică contopirea slavilor de nord cu cei de sud. „Aceste opt milioane de români de neam străin slavilor", zice diplomatul rus F. P. Fonton, „alcătuiesc un fel de clin (cui) între popoarele slave și împiedică unirea lor." „Dacă în locul acestor români ar trăi sîrbi sau bulgari, cît de ușor s-ar soluționa atunci chestiunea orientală sau slavonească." (L. Casso op. cit. pag. 229).

VII. Publicistul rus Sotov, adversar* al unirii Basarabiei cu România, corespondent al revistei ruse din Berlin „Sovremenîie Zapiski", blamează politica de rusificare forțată din trecutul Basarabiei și constată că : „înstrăinarea populației de rusism, după mine, s-a făcut repede, fără durere și fără piedici. Românii au găsit în Basarabia terenul pregătit, ei venind într-un mediu, care îi înțelegea și pe care ei îl înțelegeau."

Iată cîteva pasaje dintr-o corespondență a lui Sotov, publicată

* Alineatele citate par să fie ale unui partizan, nu adversar, deci se presupune a fi o confuzie. (N. red.)

n nr. 5 din anul 1921 al revistei „Sovremenîie Zapiski" (Note contemporane). Această corespondență zugrăvește schimbarea stărilor din Basarabia numai în trei ani de la Unire.

„Condițiile pentru revenirea Basarabiei la Rusia, din zi în zi se îngreunează. Pentru că politica de românizare, aici și-a găsit un teren favorabil," și Sotov scrie :

„Țara aceasta, care înainte de revoluție se găsea în mîinile proprietarilor din „banda neagră", era la un nivel cultural inferior. Rusificarea stupidă și antisemitismul puterii autocrate au făcut ca massele mari ale populației moldovenești și evreiești să fie depărtate de școala rusească, de cartea rusească și în general de toate elementele culturii rusești și de intelectualitatea rusească democratică. (Nota noastră : intelectualitatea rusească nu era democratică, această intelectualitate era compusă din generali guvernatori, arhierei, preoți, directori și inspectori în învățămînt, învățători, directori și tot felul de funcționari în diferite instituții publice, și aproape nici unul din această massă de guvernatori, directori, inspectori, profesori și funcționari nu știa limba poporului și cu toții erau rusificatori). Prin urmare ce apropiere putea fi între ruși și românii din Basarabia ? Între administrația rusească din Basarabia și massele populare, nu numai între cele moldovenești, ci și alte naționalități era o prăpastie. Populația moldovenească era străină nu numai de cultura rusească, dar și de traiul civil administrativ. Rusificatorii au creat o astfel de stare, încît țăranul venit în oraș, se simțea ca într-o pădure necunoscută întunecoasă. În orice cancelarie „cinovnicul — funcționarul rus, avea dreptul să nu-l înțeleagă pe român. Judecata, școala, biserica, administrația, toate acestea, erau instituții de limbă străină pentru țărani. Și fiindcă pe deasupra aici domnea un arbitrar sălbatic, se poate imagina cît de străine de Rusia erau massele populare moldovenești, străine de valorile culturale, istorice și politice. Ceva mai aproape de cultura rusească se afla populația evreiască. Dar în tîrgușoare, la iarmaroace și pe piețe deja se putea vedea cum marea massă de negustori și meseriași evrei, care abia se explicau în rusește sau nu înțelegeau deloc limba rusă, vorbeau perfect moldovenește. Astfel, Românii au găsit aici un teren preparat. Ei au venit într-un mediu, care îi înțelegea, și pe care ei îl înțelegeau. A venit o nouă stăpînire, care i-a vorbit sau i-a strigat populației în limba înțeleasă de popor. Aici, în massele mari, distrugerea elementelor de cultură rusească, era un lucru ușor. În toate instituțiile, imediat, a început să se vorbească românește. Conducătorii României, în scop de românizare, au făcut concesiuni, au protejat culturile naționale ale minorităților. Doriți școala în ebraica veche, în jargon, în limba urcraineană, polonă, greacă etc.? poftim ! Populația a utilizat aceste daruri și astfel înstrăinarea masselor de cultura rusească, și așa străine de ea și neinteresate în păstrarea ei, se face repede și fără durere — și odată cu trecerea timpului pleacă și Rusia din Basarabia." Așa scria publicistul

rus Sotov, în 1921, în revista „Sovremenîie Zapischi" nr. 5 (Note contemporane). Deci publicistul rus Sotov cunoaşte foarte bine care era situaţia din Basarabia, în curs de 106 ani, şi atunci mai poate fi discuţie asupra atitudinei populaţiei moldoveneşti din Basarabia ? A trebuit ca poporul român din Basarabia să scape de ruşi şi să se unească cu fraţii săi din Vechiul Regat.

Publicistul Sotov a uitat să ne spună, dacă autohtonii din Basarabia au regretat „plecarea Rusiei" din această provincie, însă din conţinutul articolului său se poate deduce că cnutul, nagaica şi temniţa, care simbolizau stăpînirea ţaristă rusă pe toată întinderea nesfîrşită a imperiului ţarilor, nu puteau fi regretate de nimeni din băştinaşii Basarabiei.

VIII. **Nicolai N. Durnovo,** un mare publicist rus, foarte drept şi cinstit, frate cu I. N. Durnovo, fost ministru de interne în Rusia, a publicat foarte multe date cu privire la România şi mai ales cu privire la Basarabia. În cotidianul „Peterburgschie Vedomosti" al prinţului Uhtomschi, nr. 118 din 27 Mai 1912, a fost un articol publicat cu prilejul sărbătoririi centenarului de la anexarea Basarabiei, care este intitulat „Cu prilejul centenarului alipirii Basarabiei la Rusia". N. N. Durnovo scrie despre soarta Basarabiei sub ruşi şi despre retrocedarea ei. Articolul acesta reprezintă un interes deosebit pentru problema Basarabiei, reproducem din el pasajele ce urmează :

„Referitor la Basarabia, încă din anul 1877, pe timpul războiului ruso-turc, noi împreună cu profesorul slavist, A. Maicov, ne-am spus părerea în presă, iar după aceea petrecînd de mai multe ori în România, încă mai mult ne-am întărit părerea că Basarabia nu e numai un măr de discordie între români şi ruşi, ci şi un depozit de pulbere, care, dacă va exploda, va cuprinde, printr-un incendiu sîngeros, întreg orientul ortodox şi va înmormînta gloria Rusiei ca eliberatoare a creştinilor din Orient. Deja acum un an, cînd după iniţiativa actualului episcop al Chişinăului se proiecta sărbătorirea centenarului răpirii („Otorjenie") Moldovei de peste Prut de la Principatul autonom, noi arătam în „Petersburgschie Vedomosti" inoportunitatea unei asemenea sărbători, spunînd că, sărbătorirea aceasta va îmbrăca toată România în doliu, că oraşele se vor acoperi cu steaguri negre, că gazetele vor ieşi cu chenare cernite. Aşa s-a şi întîmplat. Stăpînind Basarabia timp de 100 de ani, ce am făcut noi pentru populaţia moldovenească, pentru dezvoltarea„ei culturală ? Noi n-am făcut absolut nimica, căci toate şcolile înfiinţate în Basarabia urmăreau scopul de a-i transforma pe românii basarabeni în velico-ruşi, ceea ce nu se izbuteşte. În curs de mai bine de 90 de ani, un popor ce are un număr de mai bine de un milion şi jumătate de moldoveni basarabeni, este lipsit de ierarhia lui. Moldovenii ortodocşi nu au nici un episcop din neamul lor sau măcar unul care să ştie limba românească. În zadar „Moscovschie Vedomosti" (ziar ultrareacţionar) şi cu el alte gazete, care cîntă în struna „patriotismului", de-

clară că Basarabia este eliberată de jugul turcesc de către Rusia. Basarabia a făcut parte din Principatul Moldovei prin care armatele ruse trebuiau să treacă în timpul războiului Rusiei cu Turcia. Bineînţeles, Rusia în 1812 putea să anexeze toată Moldova, căci noi cu Moldovenii nu am avut război. Oricît de mic ar fi fost acest popor, el cere să fie respectat, el se mîndreşte de existenţa sa ; nu vrea să fie sursă de îngrăşare pentru ruşi, nici pentru germani, nici pentru unguri şi nici pentru alte popoare. România are cu ce se mîndri ! Cea mai mare mîndrie a Românilor este acea că ei nu au trădat religia părinţilor lor, nu şi-au inundat pămîntul lor cu secte şi schisme, nu s-au dizolvat între popoarele ce-i înconjurau : maghiari, ruşi, sîrbi, ci şi-au sporit şi menţinut naţia pînă la 12—13 milioane de oameni. Nici în istoria militară, Românii nu s-au dezonorat. Ei s-au luptat contra turcilor şi maghiarilor, pentru patria lor, în chip vitejesc. Ei, în anii 1877—1978, la Plevna, au mers cot la cot cu ruşii. (Nota noastră : Conform descrierii bătăliei de la Plevna, de către Gh. Coşbuc, românii luptau şi cucereau întăriturile Plevnei, iar ruşii, de la mare distanţă, priveau prin binoclu.) Patrusprezece mii (14.000) de români din Basarabia, de dincolo de Prut, au căzut în îndepărtata Manciurie (În războiul ruso-japonez), o cifră care e îngrozitoare pentru numărul românilor din Rusia. La 16 Mai 1912, în catedrala mitropolitană din Bucureşti, s-a oficiat parastasul pentru 14.000 de ostaşi români care au murit pe cîmpurile Manciuriei. Diplomaţii noştri miopi găseau că, a stăpîni popoare şi pămînturi străine, e mai folositor pentru Rusia decît a merge pe urmele „adunătorilor" pămîntului rusesc. În anii 1860—1870, Rusia a salutat Unirea Italiei, a contribuit la Unirea Germaniei, şi prin aceasta, în mod direct a recunoscut şi altor popoare dreptul de a se uni. În aceasta nu e nimic criminal şi nouă ni se pare că e mai bine să-ţi creezi prieteni decît duşmani. Dar actualul episcop al Chişinăului (Serafim Ciceacov), om fără îndoială inteligent, care şi-a cîştigat multe persoane sus puse, şi care îşi face drum spre Patriarhie, nu simte dragostea moldovenilor pentru Rusia şi nu vrea să aştepte dragoste de la ei. Moldovenii, în ochii lui, sunt separatişti şi de aceea cele mai bune forţe culturale-spirituale sunt alungate din Basarabia. (Aluzie n. noastră — la arhimandritul Gurie-Grosu, exilat pentru separatism în 1910 de Serafim Ciceacov la mînăstirea Spaso-Ausamia din gubernia Smolensc; la profesorul Vasile Florov de la şcoala Eparhială din Chişinău exilat în 1911 în Caucaz, tîrgul Ardon ; la profesorul de teologie Florea, dat afară tot atunci în 1911 şi tot pentru separatism ; la Rădulescu Ion, subinspector al aceluiaşi seminar, exilat tot atunci şi pentru acelaşi motiv la Cameneţ-Podolski etc. etc.) Limba moldovenească e scoasă din biserici şi neavînd preoţi care să ştie limba slavonă, au închis 333 de biserici. Despre predici nu mai poate fi vorba ! Se seamănă sămînţă de ură, care va înălţa pe semănător, dar recolta va fi amară. Din punct de vedere cultural, Basarabia a rămas în urma

României. Chişinăul e mai mare ca Iaşul, dar ce comparaţie poate fi? Iaşul e oraş curat, excelent în toate privinţele, cu clădiri arhitectonice frumoase, cu Universitate şi alte şcoli superioare, în comparaţie cu Chişinăul, care este un oraş sărăcăcios. Creîndu-l acum o sută de ani, noi nu putem să-l asemănăm cu oraşele europene. Şi populaţia rusă venetică, cu funcţionarii rusificatori, nu au ridicat nici starea materială, nici cea morală a masselor, lăsînd tot poporul moldovenesc, care şi astăzi zace într-un întuneric de nepătruns, în cabala evreului. Acest popor nu întîmpină în bisericile sale pe arhiereii-despoţi, care inspectează Eparhia, şi care sunt duşmanii neamului şi ai limbii sale. Şi în Basarabia sunt deja trei de astfel de arhierei. A vorbi în momentul de faţă despre retrocedarea Basarabiei către România, nu este oportun (nota noastră : aceasta era în anul 1912). Chestiunea Basarabiei se va ridica atunci, cînd va veni momentul pentru a soluţiona, în mod definitiv chestiunea Orientului apropiat. Ne vom hotărî noi oare atunci să atragem România, ca pe un prieten firesc, în alianţă cu Rusia ? Sau vom forţa-o să adere la alianţa cu Austria şi să intre în compoziţia Federaţiei Balcanice, deasupra căreia îşi va întinde aripile vulturul cu două capete al Austriei ? Rusia are de soluţionat următoarea chestiune : trebuie să contribuie, în interesele sale proprii la unirea popoarelor : grec, român, sîrb şi bulgar, a slavilor din Austro-Ungaria, precum şi la reuniunea Rusiei subjugate (subcarpatice) cu patria noastră sau să lase Austria să acapareze ţările balcanice, cum a lăsat-o în 1907 să anexeze Bosnia şi Herţegovina vremelnic ocupate de ea ? Poporul e bucuros să profite de orice spectacol gratuit, de orice sărbătoare, fără să cerceteze ce sărbătoreşte, pentru ce se bucură şi de ce se veseleşte ! Dar intelectualitatea românească din Basarabia... cu greu primeşte izolarea de conaţionalii săi, la care este condamnată."— N. N. Durnovo. Am inserat în acest sumar memoriu al meu cîţiva din marii patrioţi ruşi, cinstiţi şi drepţi începînd cu marii demnitari : primul ministru al Rusiei, S. Witte ministrul de război Kuropatkin, amiralii Mordvinov şi Ciceagov terminînd cu iluştrii publicişti, ca Durnovo. Toţi aceşti demnitari şi publicişti, în diferite epoci ale ţarismului, şi-au exprimat în scris indignarea lor faţă de lăcomia ţarismului, care timp de sute de ani, mereu ocupa şi subjuga popoare şi teritorii străine. Toţi aceşti demnitari şi publicişti au constatat şi condamnat cu asprime imperialismul rusesc, modul cum a subjugat şi cum a tratat poporul românesc din Basarabia, ţinîndu-l 106 ani, ca într-o închisoare întunecoasă : fără şcoală în limba lui maternă şi fără nici o posibilitate de progres. Şi acum să revenim la subiect. În mod normal, poporul şi guvernele române aveau datoria să se intereseze de soarta acestor nenorociţi fraţi ai lor, românii din Basarabia, care lîncezeau în apăsare şi în întuneric. Dar lucrurile nu s-au întîmplat tocmai aşa, în schimb, guvernele României s-au interesat îndeaproape şi au ajutat în limitele posibilităţilor pe românii din Transilvania, Banat şi Bucovina şi chiar pe acei din

Macedonia, dar nu s-au interesat şi nu au ajutat în aceeaşi măsură pe românii din Basarabia, în afară de unele cazuri izolate cînd, în mod absolut individual, intelectualii români din Basarabia erau iniţiaţi în problemele naţionale şi istorice ale românilor şi puteau cunoaşte date, care nimeni din Basarabia nu avea de unde le afla. Ca să exemplific că guvernanţi români burghezi din trecut se interesau de românii de pretutindeni, în afară de acei din Basarabia, voi da un caz publicat de dl. Xeni în cartea sa „Take Ionescu", pag. 108. În anul 1883 se inaugura la Iaşi statuia lui Ştefan cel Mare. Un demnitar, Petre Grădişteanu, în toastul ce l-a ţinut, spunea Regelui că, din frumoasa coroană regală lipsesc cîteva pietre scumpe : Bucovina, Transilvania şi Banatul, cerînd ca într-o zi să le aibă. Dar numai atît. Nici Petre Grădişteanu şi nici ceilalţi nu s-au gîndit că numai la 15—16 km de locul unde ei îşi rosteau discursurile, locuiau fraţii români din Basarabia, de trei ori mai mulţi ca număr decît românii din Bucovina, şi care se pierdeau în bezna regimului pravoslavnic rus, pe cînd în Transilvania şi Bucovina erau şcoli româneşti de toate gradele. Take Ionescu, mare patriot şi om de stat, încă din timpul studenţiei sale, a îmbrăţişat problema românismului. Toată viaţa lui a luptat numai pentru ardeleni. Niciodată n-a deschis gura să spună ceva şi să încurajeze şi pe românii din Basarabia. În anul 1892, cînd persecuţiile Regatului Ungar faţă de români au ajuns la limită, Take Ionescu fiind încă student la Paris, la un congres studenţesc internaţional, vorbeşte despre drepturile românilor din Ardeal şi despre împărţirea Austro-Ungariei în state naţionale. Chestiunea românilor de dincolo de Carpaţi îi sta mereu în inimă. El în fiecare an vizitează Ardealul şi îi ajută pe românii ardeleni. Această atitudine a guvernanţilor români, faţă de noi românii din Basarabia, a durat pînă în momentul cînd noi am obţinut de la guvernul român consimţămîntul de a ne uni. Chiar cînd noi eram gata pentru unire, primul ministru, generalul Averescu, a spus delegaţilor noştri că încă n-a sosit momentul pentru a ne uni şi din cauza acestui refuz, parlamentul nostru, Sfatul Ţării, a amînat votareaa unirii pînă la 27 Martie 1918. Prin cele arătate mai sus, noi nu ne plîngem faţă de nimeni, pentru că a te plînge înseamnă a te umili singur. Noi nu ne-am umilit, ci am luptat singuri mai departe — şi acesta e adevărul. Noi înţelegeam şi eram siguri că fraţii noştri nu ne-au uitat şi păstrau în sufletele lor aceeaşi dragoste pentru noi, cum o purtam şi noi pentru ei şi ţara românească, dar probabil, de teamă de ruşi, erau aşa prudenţi şi rezervaţi. Deci, încă o dovadă că lupta pentru unire a fost dusă de noi românii basarabeni, fără nici un concurs de nicăieri. Şi atunci pentru ce se aduc învinuiri că România ar fi alipit Basarabia cu forţa ? Guvernul prezidat de generalul Averescu a fost aşa de străin de problemele noastre româneşti din Basarabia, încît a semnat chiar o convenţie cu reprezentantul Rumcerodului (Organizaţie revoluţionară militară din sudul Rusiei, cu sediul la Odessa) de atunci, prin care se obliga să retragă

trupele româneşti din Basarabia, pînă în luna Mai 1918. Subliniez că, generalul Averescu a semnat convenţia de a retrage trupele româneşti din Basarabia cu Rumcerodul şi nu cu guvernul Rusiei sau Ucrainei. Dar primul ministru al României, generalul Averescu, nu putea să se amestece în treburile interne ale Republicii Moldoveneşti independente şi n-a putut să împiedice ca noi, poporul român din Basarabia, să ne unim cu fraţii noştri — cu patria noastră România. Dacă ar fi ştiut calomniatorii, reacţionarii Crupenschi şi compania sau dacă ar fi vrut să ştie acest lucru, s-ar fi ruşinat să afirme că România, prin agenţii săi bolşevizaţi din Sfatul Ţării şi îndemnată de generalul german Mackensen, în mod tîlhăresc, a alipit Basarabia la România. În ceea ce priveşte drepturile istorice şi etnice ale României asupra teritoriului Moldovei de răsărit botezat de ruşi în mod intenţionat cu un nume fals de „Basarabia", trebuie să spunem că dacă agenţii imperialişti calomniatori şi mincinoşi ar fi ştiut măcar în mod sumar şi obiectiv istoria, nu s-ar fi făcut caraghioşi în faţa lumii, afirmînd că România nu a stăpînit niciodată Basarabia. E de necrezut ca un mareşal al nobilimii şi alţii ca el, cu pretenţia de a fi oameni culţi să nu cunoască şi cele mai elementare date şi evenimente istorice. Aceşti imperialişti afirmau că, în anul 1812, cînd Rusia a anexat partea de răsărit a Moldovei, cu forţa, încă nu exista un stat „România", ci numai două Principate româneşti Moldova şi Valahia şi că aceste principate s-au unit ceva mai tîrziu într-un stat România. Dar aceşti imperialişti, Crupenschi, Maclacov, Şmidt etc. trebuiau să ştie că şi Rusia s-a format şi ea, din diferite principate : Moscova, Novgorod, Tveri, cu deosebirea că România s-a format din două principate pur româneşti şi a înglobat o populaţie de acelaşi neam românesc, de aceeaşi origine Daco-Romană, pe cînd Rusia a înglobat în imperiul său, în afară de ruşi, o mare întindere de teritorii străine şi o populaţie străină de neamul rusesc. Iar în perioada celor aproape trei secole, începînd cu anul 1240, cînd Rusia era ocupată de tătari, poporul român, adică Valahia şi Moldova, erau ţări organizate milităreşte şi îşi apărau cu sabia hotarul la Nistru, de hoardele de păgini. Dau mai jos cîteva date istorice spicuite dintr-un studiu al lui D. I. Atanasiu, publicat în revista „Însemnări Ieşene" din anul 1940. Bizuindu-se pe datele fundamental ştiinţifice ale istoriei, din operele lui Haşdeu, Papadopol şi Calimachi, precum şi pe cronicile vechi ale lui Huru, dl. Atanasiu scrie că, în veacul al XII-lea, Moldova era o republică cu sediul la Bîrlad, se întindea pe litoralul Mării Negre pînă la Nipru şi avea acolo la gurile Niprului un port „Olesia", iar alt port la Cetatea Albă. Cronicarul Huru adevereşte că, Moldova în acea epocă, era împărţită în trei fâşii: una de la munţi pînă la Siret, cu reşedinţa la Roman, a doua de la Siret pînă la Prut, cu reşedinţa la Bîrlad şi a treia de la Prut spre răsărit, cu reşedinţa la Lăpuşna. (Nota noastră : urmele cetăţilor domneşti din Lăpuşna s-au păstrat pînă în zilele noastre.) La începutul veacului al XIII-lea, în scrierile străine, se afirma că în ţările româneşti,— în special în Moldova— era o administraţie bine organizată, iar cronicarii timpului afirmă că în regiunile mărginaşe, Moldova avea puternice organizaţii militare, care păzeau hotarele. E şi natural, căci fără o forţă armată, nu se putea păstra integritatea unei ţări, şi mai ales a o păzi de hoardele jefuitoare ce aveau drum spre Europa pe acolo. Cronicarul Huru spune că Moldova era împărţită în trei regiuni cu organizaţii militare : una cu sediul la Baia, una la Iaşi şi a treia la Hulia-Chilia. Apoi din constatările istorice, Moldova a avut legături comerciale cu genovezii, veneţienii şi alţii. Din toate hărţile şi din toate cronicile vechi şi pînă astăzi, reiese că denumirile ca : Cetatea Albă — pe turceşte Akkerman, Tiras, Chilia-Kili-Hulia, Hotin, Suceava, Lăpuşna, Codru Călăraşi, Tigheci, Cîmpu-Lung, Tighina, Căpitanii Tigheciului, Benga, Pîrcălabul Hotinului, Bou şi Costin, Vornicul Negrilă, Prutul, Nistrul, Răutul, Cubolta etc. etc. etc. erau dintotdeauna denumiri româneşti şi nicidecum ruseşti sau slave. De asemenea, satele şi oraşele de pe cuprinsul Basarabiei, au aceleaşi denumiri ca şi cele din vechea Moldovă şi Muntenia : Călăraşi Ialomiţa — Călăraşi Lăpuşna, Afumaţi în judeţul Chişinău, Afumaţi judeţul Ilfov, Ştefăneşti, Costeşti, Feteşti, Chişinău, Fierbinţi, Mărculeşti, Oneşti, Sîngera etc. etc. Faţă de afirmaţia că Rusia ar avea un drept al său istoric asupra Basarabiei, întrucît ea a stăpînit acolo 106 ani, noi spunem că poporul român s-a plămădit chiar şi pe acest teritoriu şi a trăit acolo 2000 de ani, nu 106, şi că aceste adevăruri le dovedesc istoricii întregii Europe, între care şi Karl Marx, Friedrich Engels şi chiar istoricii, publiciştii şi unii generali ruşi, cum au fost generalul Kuropatkin şi generalul Ciceagov, S. Witte, Durnovo şi alţii. Există o hartă veneţiană, din secolul al XIII-lea, în care Moldova e arătată ca singură stăpînă la Marea Neagră. De asemenea, pe „Carte de la Hongrie" din anul 1700, Moldova este trecută în aceleaşi hotare din 1290, şi pe această hartă figurează toate denumirile româneşti : Cîmpu-Lung, Cetatea Albă, Tighina, Chilia, Hotinul, cetăţile ce erau la dreapta hotarelor Moldovei, pe Nistru. Hărţile acestea, după cum afirmă dl. Atanasiu, s-au întocmit de oameni de ştiinţă de seamă, străini, nu de români, după un mare număr de memorii şi cărţi cu rectificări făcute de contele de Marsili şi alţi geografi ai Academiei de Ştiinţe din Paris. În regiunile Tighina, Hotin şi Călăraşi, erau concentrate forţele armatei moldoveneşti. La Călăraşi, erau călăreţi, iar la Orhei, Lăpuşna, Tighina şi Hotin pedestrimea, acestea erau regiunile întărite, sub ordinele unui serdar. Şi cu drept cuvînt confirmă acestea istoricul Xenopol :— „Chilia era cheia de poartă a întregii Moldove şi a regiunilor dunărene". Sultanul Baiazid spunea în 1484 :— „Atîta timp cît românii stăpînesc Chilia şi Cetatea Albă, nu vom putea birui pe creştini." Moldova avea o forţă militară de călăreţi între Prut şi Nistru, care a folosit Ţărilor Româneşti şi Europei, mai mult decît toate cetăţile în trecut. Existenţa acestor forţe militare moldoveneşti, în mod permanent, trăgea

greu în cumpăna dreptății și nu samavolnicia din timpurile civilizației de astăzi. Viața românească pe aceste meleaguri n-a fost întreruptă niciodată și nici nu va fi. Prea mult ne vorbesc munții, apele, cetățile, denumirile satelor și orașelor, luptele și numele conducătorilor și eroilor, iar noi cei de astăzi, și mai ales generația de mîine, nu avem voie să uităm trecutul și suferințele din trecut și de astăzi, ale neamului nostru, fiindcă a le uita înseamnă a le trăda. Acești răufăcători mai afirmă că, poporul român din Basarabia nu e de aceeași rasă latină, nu are aceeași limbă ca românii din România liberă și că populația din Basarabia întrebuințează alfabetul rusesc chirilic și nu e în stare să citească măcar un ziar din București scris în limba literară și mai afirmă că populația românească constituie numai 47,6 % din totalul populației. La aceste afirmații vădit tendențioase, noi spunem că populația băștinașă a Basarabiei a vorbit aceeași limbă ce se vorbea în toată Moldova în 1812 și, fiindcă despotismul țarist a suspendat limba românească în școli și în biserici, ea nu s-a putut îmbogăți cu cuvinte noi, și a continuat să vorbească limba veche românească. Cu toate acestea, limba vorbită de populația Basarabiei în anii 1917—1918, era aproape aceeași și cu mult mai aproape de limba vorbită de frații lor din Vechiul Regat, decît limba rusească vorbită să zicem de populația rusească din gubernia Minsc și cea din gubernia Samara sau Kursk. În ceea ce privește procentajul populației băștinașe românești față de populația venetică, în 1917—1918, românii erau 70—75% și nu 47,6%. Dar chiar și procentajul de 47,6% al moldovenilor, după cum spun rușii, este cu mult mai mare decît al rușilor în Rusia.

Din datele statistice publicate de V. I. Lenin (Opere, vol. 23, pag. 276—277) reiese că populația rusească în Rusia este de numai 43%, celelalte naționalități aveau un procentaj de 57%. Și atunci pe ce baze se contestă dreptul românilor asupra Basarabiei, cînd întrunesc 70%?

Statistica oficială rusă din 1897

În acel an în imperiul rusesc erau 180 milioane de locuitori, din care ruși 43,3%, iar celelalte naționalități aveau 57,7% și anume

Ruși mari — velicoruși	55.673.000	43,3%
Ucraineni — maloruși	22.415.000	17,4%
Polonezi	7.231.000	6,2%
Ruși albi	5.880.000	4,5%
Evrei	5.063.000	3,9%
Tătari	3.738.000	2,9%
Nemți	1.790.000	1,4%
Lituanieni	1.658.000	1,3%
Bașchiri	1.439.000	1,1%
Letoni	1.436.000	1,1%
Gruzini	1.352.000	1,0%
Armeni	1.173.000	0,9%
Moldoveni	1.122.000	0,9%
Mordvini	1.024.000	0,8%
Estonieni	1.003.000	0,8%
Sîrbi	969.000	0,7%
etc.		

Domnul Crupenschi și tovarășii lui de ocazie, nu vroiau să recunoască actul Unirii votat de Sfatul Țării, considerîndu-l ilegal, întrucît Republica Moldovenească independentă nu era alcătuită pe baze juridice și nu avea dreptul să dispună de soarta ei fără o prealabilă binecuvîntare a Matușcăi Rusia. Și la această naivă acuzare răspundem: de ce dl. Crupenschi și tovarășii săi nu și-au pus o altă întrebare: care au fost bazele legale ale împăratului Alexandru I de a anexa un teritoriu și a subjuga un popor străin? Pe ce baze legale au alungat popoarele din Rusia de pe tron pe împăratul Nicolai II și au format atîtea republici independente? (Se afirmă că, în anii 1904—1905 împăratul Alexandru II a vrut să introducă în școlile din Basarabia o a doua limbă de predare — limba românească —, dar că s-ar fi lovit de refuzul moldovenilor; că moldovenii nu ar fi vrut introducerea limbii românești și ar fi manifestat dorința de a învăța limba rusă. Cine au fost acești moldoveni, care doreau să învețe limba rusească? Poate tot un fel de apărători ai poporului românesc din Basarabia ca: Crupenschi Șmidt, Țiganco etc., care n-au știut nici un cuvînt românesc. În orice caz, această afirmație a imperialiștilor Crupenschi și compania, a indignat toată populația românească din Basarabia care, cu începere din anul 1828 și pînă la data de 5 Martie 1917 a cerut mereu să se aprobe predarea în școli a limbii românești, dar n-a avut norocul să obțină o asemenea aprobare. Spre a dovedi că noi am cerut să ni se aprobe predarea limbii românești, dau mai jos conținutul unui articol publicat în ziarul „Odesschii listoc" (Foaia Odessei) din Octombrie 1905 și în ziarul „Basarabscaia Jizni" (Viața Basarabiei) din 5 Octombrie 1905, cu privire la prigoana ce se ducea contra introducerii limbii românești în școlile din Basarabia. Articolul e intitulat „În problemele folosirii limbii moldovenești în școlile primare din Basarabia" — tradus din rusește, iată textul: „Demult a devenit notoriu faptul că pe măsura ridicării stării culturale a unui popor, creșterii civilizației lui, se îmbunătățește situația materială a acestui popor, și vice-versa, cu cît un popor e mai înapoiat, pe atît el este mai sărac. Drept pildă pot servi: germanii, francezii, olandezii etc., aceștia pe de o parte, — pe de altă parte stau: rușii, tătarii, iranienii, chinezii etc. Nu încape nici o îndoială că primele popoare sunt bogate, pe cînd celelalte sunt sărace. De asemenea este știut că fiecare popor poate să se ridice la o treaptă culturală mai înaltă, poate să se civilizeze numai atunci cînd această cultură și deci instruirea lui se face în limba maternă.

Vi se părea normal a-i lumina pe ruşi cu ajutorul limbii germane sau franceze, iar pe turci, iranieni şi chinezi, recurgînd la limba engleză ? Totuşi, tocmai într-o asemenea situaţie se aflau acei un milion şi jumătate, chiar şi mai mulţi moldoveni din Basarabia. Pe aceştia vor (şi dacă vor) să-i adapteze la cultură, recurgînd la ajutorul limbii ruse.

Pentru orice persoană cu bun simţ, este clar că această măsură este o neghiobie.

Iată că în curînd se va sărbători centenarul alipirii Basarabiei la Rusia, dar starea înapoiată a populaţiei este aceeaşi ca şi acum o sută de ani. Luminarea poporului nu a progresat nici cu o iotă. Poporul se află ca şi în trecut, într-o beznă totală. El este lipsit de posibilitatea de a citi şi pricepe cea mai simplă carte. Care este cauza ? Acestui popor i s-a interzis instruirea în limba maternă, datorită politicii de rusificare ; limba moldovenească nu este admisă în şcolile primare şi toate posibilităţile de cultivare oferite în limba rusă, sunt inacceptabile acestui popor. Chiar şi religia şi rugăciunile sunt impuse şcolarilor să le înveţe în limbă rusă, pe care ei nu o cunosc, iar limba slavă e şi mai puţin cunoscută copiilor. Oare nu e revoltător că din cauza acestor anomalii, elevii şi foştii elevi moldoveni din şcolile elementare, sunt lipsiţi de posibilitatea de a înţelege cum să se închine lui Dumnezeu ?

În această privinţă lucrurile stau mai bine chiar în Turcia, deoarece creştinii supuşi acestui stat : sîrbii, bulgarii, grecii, românii, nu sunt lipsiţi de dreptul de a-şi avea şcoala lor naţională şi de a-şi face rugăciunile în limba maternă.

Rezultatele deplorabile ale unei astfel de stări a şcolii elementare în mediul moldovenesc din Basarabia, sunt evidente pentru toată lumea. Politica absurdă şi neghioabă a rusificării forţate, a cărei aplicare rigidă provoacă cea mai dezgustătoare atitudine printre naţionalităţile imperiului, constituie cea mai puternică frînă în procesul de dezvoltare a tuturor popoarelor supuse rusificării, printre care se află şi moldovenii,se răsfrînge greu asupra învăţătorilor şi elevilor. Închipuiţi-vă situaţia unui învăţător, care nu cunoaşte nici o boabă româneşte şi este obligat să predea copiilor care habar n-au de limba rusă! Şi aceste cazuri sunt foarte frecvente. Dealtfel, chiar dacă unii învăţători ştiu româneşte, aceasta nu remediază răul, întrucît este interzis a se recurge la limba română în scopuri pedagogice. Drept rezultat, copiii fiind obligaţi să memorizeze mecanic, fără a înţelege materia, devin indiferenţi, apatici şi simt chiar o repulsie faţă de şcoală. Nu e de mirare că-i consideră pe profesori drept inchizitori, iar cartea mijloc de tortură. Pe de altă parte, nu este surprinzător faptul că profesorul, constatînd rezultatele puţin îmbucurătoare ale activităţii sale de purtător al culturii, devine irascibil şi nervos, pierde orice avînt în profesia sa de dascăl. La urma urmelor, în loc de a aduce lumină, rezultă numai un chin atît pentru dascăl cît şi pentru şcolari. Şi totuşi, pentru susţinerea şi dezvoltarea acestei stări anormale, se

cheltuiesc anual sume mari din bugetul statului, cu greu adunate din sudoarea poporului. Se naşte întrebarea : cui îi foloseşte irosirea banului poporului, pentru scopuri atît de iraţionale ?

Dacă banii cheltuiţi în decursul celor cîteva decenii pentru întreţinerea şcolilor elementare din Basarabia ar fi utilizaţi pentru aceleaşi şcoli în mod raţional, starea de înapoiere nu ar mai avea loc în mediul rural al Basarabiei, stare care dăinuie şi pînă în prezent. Multă lume afirmă că, limba moldovenească este interzisă în şcolile elementare, de teama de separatism. Se prea poate că la Petersburg, care — în general — e departe de situaţia reală a vieţii poporului, să existe asemenea temere. Dar aceste consideraţiuni sunt absolut greşite. Se cunoaşte că aproape un veac de la alipirea la Rusia, în Basarabia nu s-a constatat nici un caz de manifestare a tendinţelor separatiste. Din contra, chiar administraţia locală poate afirma că moldovenii sunt foarte loiali, întrucît ei sunt devotaţi tronului rusesc, aşa că e greu de închipuit că s-ar putea compara cu dînşii, în această privinţă, alte naţionalităţi din Rusia. Acest fapt este atît de evident, încît orice dovadă este absolut de prisos. Chiar dacă ar exista separatismul, el este cuibărit numai în închipuirea bolnavă şi fantezia autorităţilor din Petersburg. Realitatea este că birocraţia rusă a interzis limba moldovenească în şcolile elementare în scopul rusificării.

Dar experienţa celor 100 de ani, în care a fost aplicat de birocraţia rusă sistemul rusificării tuturor naţionalităţilor din Rusia, a dovedit tuturor care au trebuit să se convingă, că interzicerea limbii materne, precum şi orice mijloc de rusificare forţată, sunt absolut inutile. Această măsură poate să oprească numai dezvoltarea culturii acelei naţionalităţi, asupra căreia se aplică experienţa, dar nu poate contribui la rusificare. Din aceste motive ea e şi dăunătoare, deoarece duce la căutarea altor căi ilegale de a satisface nevoile inexplicabile de a vorbi, cugeta şi scrie în limba maternă. În prezent se pare că birocraţia şi-a schimbat punctul de vedere, mergînd pe calea concesiunilor.

Dovada o constituie ucazul imperial (adică decretul) din 18 Februarie 1905, că această interdicţie e abolită aproape la toate naţionalităţile din Rusia: Estonienii, Letonienii, Lituanienii, Tătarii, Gruzinii, Armenii, Evreii, şi celelalte popoare. Şi chiar cele al căror număr nu depăşeşte o sută de mii de locuitori, au căpătat dreptul de a-şi învăţa copiii în şcolile primare în limba natală.

Se pune întrebarea : de ce această interdicţie continuă şi dăinuie numai asupra moldovenilor ? Prin ce se explică această nedreptate strigătoare la cer, faţă de moldoveni ? Din ce motive problema şcolii naţionale moldoveneşti nu este în presa noastră ?

Desigur că toată vina cade asupra birocraţiei. Dar o mare parte din vină cade asupra păturii culte locale, a cărei indolenţă revoltătoare şi indiferenţă faţă de această problemă reprezintă o adevărată crimă. La noi există instituţii nobiliare, eclesiastice şi multe altele. După cum este cunoscut, nobilimea are demult dreptul de

a interveni direct la împărat, în problemele nevoilor poporului. Iar în conformitate cu ucazul (decretul) împărătesc din 18 Februarie, au dreptul de a interveni pentru nevoile lor instituțiile județene, nobilimea orășenească și clerul și chiar grupările sociale, prin adunări și mitinguri, prin adoptări de rezoluții sau prin petiții și intervenții, în conformitate cu condițiunile istorice naționale, economice și sociale.

Totuși, în acest moment de redeșteptare generală și presiune unanimă asupra birocrației, a tuturor forțelor intelectuale și progresiste din Rusia, fără de vreo discriminare de clasă și naționalitate — un fenomen foarte rar în istoria popoarelor — societatea intelectuală locală din Basarabia, continuă să păstreze mutismul dezonorant ; nimeni nu s-a încumetat prin nici un cuvînt să ridice glasul asupra nevoilor moldovenilor. Nici o petiție, nici o intervenție, nici o rezoluție. Un mutism condamnabil. Cînd vă veți hotărî și dumneavoastră domnilor nobili, conducători ai zemstvelor, sfinți părinți duhovnicești și alții, care trăiți exclusiv din munca poporului ? Cînd vă veți hotărî, în sfîrșit, să vorbiți în folosul acestui popor ?" (ss. Goreci, adică Pipăratu). Încă o dovadă zdrobitoare ce o afirmă chiar presa rusească din 1905 prin articolul precedent, că poporul român din Basarabia a fost dat uitării de intelectualii rusificați și de toți mareșalii nobilimii, de președinții de zemstve, de arhierei, de preoți și de toată pleiada de conducători, instalați în fotoliile de conducere, de guvernele de la Petersburg care sugeau toată vlaga poporului, fără să facă ceva pentru el. Iar cadrele de luptători ieșiți din țăranii și răzeșii moldoveni erau încă prea tinere și abia se organizau și se pregăteau pentru lupta de mai tîrziu ce a dus la unirea Basarabiei cu România. Și atunci cum s-ar putea explica că această rasă de oameni, formată din daco-romani, chinuită, exploatată și prigonită ar fi putut rezista aproape 2000 de ani, dacă nu ar fi plantate în ființa ei sentimente profunde de dragoste de neam și de pămîntul moștenit de la străbunii săi, pămînt pe care ea s-a zămislit ? Acest neam al nostru e singurul care, cu mare eroism, și-a apărat ființa și pămîntul său timp de atîtea veacuri. În munți, la auzul alarmei prin sunetele buciumului, luptătorii alergau cu toții la scaunul domniei, iar la șes și în cîmpii, călăreții voevozilor în goana cailor chemeau pe luptători la luptă, strigîndu-le : „Săriți codreni, săriți orheieni, lăpușneni și voi soroceni și hotineni, cu toții și cu pași repezi pășiți la Nistru spre a face straja vechiului hotar, după pilda neîntrecută a moșilor și strămoșilor noștri."

Dacă domnul Crupenschi, în timp de aproape 150 de ani de cînd neamul lui s-a oploșit pe pămîntul românesc, ar fi cunoscut măcar ceva din istoria neamului nostru sau dacă s-ar fi ostenit să citească pe istoricul polon Dlugos, nu ar fi afirmat atîtea inexactități și nu s-ar fi făcut atît de ridicol. Istoricul polonez Dlugos — în volumul 12, pag. 513, din anul 1474, scrie următoarele despre Ștefan cel Mare : „Un prea minunat voevod, tot pe atît de mare cît și vitejiile sale de căpitan de oști, pe care le slăvim atît și care, în vremurile noastre, este întîiul dintre voevozii lumii. El a dobîndit biruințe atît de strălucite asupra turcilor încît, eu cred că el e cel mai vrednic să i se dea domnia la cîrmuirea lumii întregi și mai cu seamă să fie pus în fruntea oștilor ce purced împotriva turcilor, cu tot Sfatul, cu încuviințarea și cu hotărîrea Creștinității, căci ceilalți erau sau voevozi papistași sau dezbinați prin certuri, pofte de stăpînire sau războaie lăuntrice". În aceeași lucrare, la pagina 531, istoricul Dlugos numește pe Ștefan cel Mare un luptător fără pereche, un domnitor treaz, prea bun și prea mare. Prin urmare, din cele confirmate cu admirație de o lume întreagă, după cum se exprimă și istoricul Dlugos, poporul nostru a dovedit dragostea sa față de neam și de pămîntul său moștenit de la strămoși prin eroismul cu care l-a apărat. Poporul a luptat și pentru unirea Principatelor încă cu mult înainte de 1859 și înainte chiar de anexarea Basarabiei de către Rusia din 1812. Și această dorință pentru unirea Principatelor a devenit mai aprigă prin anii 1807—1810, cînd rușii au îndrăgit sudul și au năvălit cu armatele lor în Principatele Românești. Dintr-o corespondență dintre Smaranda Rosetti-Roznovanu, cumnata lui Iordache Catargi, și președintele divanelor Moldovei și Valahiei, Crasno-Milisevici, numit de țarul Alexandru I în 1806—1812, și generalul Caminschi, comandantul șef al trupelor rusești din Moldova, și dintre alte autorități de sub ordinele sale, reiese că românii din acele timpuri erau hotărîți să unească principatele și, cu ajutorul lui Napoleon I, să-i izgonească pe ruși din Moldova și Valahia. Iar pentru a duce la îndeplinire acest plan, a fost ales Iordache Catargi, care se ducea la Paris, pentru a solicita lui Napoleon I concursul său, însă la înapoiere Iordache Catargi este arestat de către autoritățile rusești și închis la închisoarea din Tiraspol. Aceste date sunt extrase din arhiva senatorilor din Chișinău, vol. III, dosarul nr. 2002. Apoi mai tîrziu, pe la anul 1837, Iordache Catargi a propus din nou în mod formal unirea principatelor, și aceasta o dovedește o scrisoare din București, cu data de 17 mai 1837, publicată în „Le Moniteur Universel" la 18 Septembrie 1856, și reprodus la pag. 449, vol. I, „Acte și documente relative la renașterea României". Anexez extrasul din arhiva senatorilor din Chișinău.

Dar neținiînd seama de aceste adevăruri, Crupenschi și alți dușmani au continuat cu minciunile, uneltirile și învinuirile ce se aduceau întregului popor din Basarabia, și prin a desconsidera toată munca poporului dusă pe teren social și național, timp de zeci și zeci de ani înainte și în timpul revoluției din 1917-1918. Acești calomniatori nesocotesc munca organizatorică a poporului român din Basarabia. Ei nesocotesc sutele de adunări de masse, congrese și mitinguri ale moldovenilor, la care participau zeci de mii de oameni, unde se cerea cu insistență să se introducă imediat limba națională în școli, biserici și administrație. La toate aceste congrese se votau rezoluții, prin care se cerea înființarea cît mai

repede a unui parlament — Sfatul Țării — și să se înfăptuiască o reformă agrară. Nu cred să nu fi văzut și dl. Crupenschi — mareșal și Kammerherr al Curții imperiale din Petersburg — coloanele de moldoveni, care demonstrau chiar prin fața casei lui de pe strada Alexcandru cel Bun, purtînd steaguri tricolore și placarde cu inscripțiile : „Vrem să fie introdusă în școli limba noastră natală !" „Vrem pămînt !" și „Să trăiască Republica Independentă Moldovenească !". Este imposibil ca dl. Crupenschi să nu fi admirat la 20 Octombrie 1917 coloana de ostași, soldați și ofițeri moldoveni, sub comanda colonelului Furtună, ce defila pe strada Alexandru cel Bun, spre sala Congresului, într-o ordine desăvîrșită, avînd în fruntea coloanei un drapel tricolor uriaș, purtat de doi ostași, în sunetele unui marș executat de o fanfară militară moldovenească. Acești militari reprezentau pe cei 300. 000 de ostași moldoveni mobilizați și încadrați în regimentele rusești, care formau primul Congres militar moldovenesc, și care aveau misiunea ca în numele celor aproape 3. 000. 000 de suflete moldovenești, să declare Basarabia autonomă și să pună bazele unui parlament — Sfatul Țării.

Dar Crupenschi și compania desconsiderau parlamentul — Sfatul Țării — și pe deputați, adevărații reprezentanți ai poporului din Basarabia, și îi calificau drept bolșevici sau bolșevizați, și spuneau că acești deputați bolșevizați au fost produsul Regatului Romaniei,iar actul unirii a fost stors prin violență, în timpul votării sala parlamentului ar fi fost plină de soldați români înarmați iar clădirea Sfatului Țării ar fi fost înconjurată de trupe și mitraliere românești. Din conținutul memoriului înaintat Conferinței de pace de la Paris, se vede că dl. Crupenschi și compania nu admiteau ca în Sfatul Țării să fie reprezentată și Liga Femeilor Moldovence, prin deputata dr. Alistar, de asemenea nu admiteau în rîndurile deputaților nici pe studentul Bogos V. de la Universitatea din Kiev, unde pămîntenia românească cu numele de „Renașterea" avea o veche tradiție democratică, care era înființată încă pe vremea cînd Ștefan Ciobanu, dr. Ciugureanu și Const. Popovschi erau studenți la acea universitate.

Pentru toate calomniile fantastice aduse poporului român, acești reacționari meritau să fie dați în judecată și trimiși la închisoare, fiindcă acolo era locul lor, nu la Conferința de Pace. Cu toate iscodirile mincinoase și mîrșave ale lui Crupenschi, Șmidt, Țiganco, Slonin, Maclacov și alții, Marile Puteri nu s-au lăsat influențate și , în ciuda acestor „apărători" neîmputerniciți de nimeni au confirmat actul unirii Republicii Moldovenești independente cu patria-mamă România, din 27 Martie 1918. Toate calomniile și minciunile răspîndite de grupul Crupenschi și compania în Basarabia, în sudul Rusiei și apoi la Paris, au fost dezmințite și combătute la timp prin adevăr, de dl. Ion Pelivan, reprezentantul adevărat al Basarabiei la Conferința de Pace de la Paris. S-au tipărit broșuri și diferite documente, care au apărut în ziarele

franceze „Le Temps", „Le Matin", „La Victoire", „L' Action Française" etc. și au evidențiat marea mișcare națională și drepturile poporului românesc din Basarabia.

Acțiunea calomnioasă a lui Crupenschi a indignat și opinia publică franceză care, după ce i s-a dovedit falsitatea, a protestat. Așa de exemplu d-șoara Elena Donici, supusă franceză de origine română, a protestat vehement printr-o scrisoare publicată de dl. Pelivan în „Bulletin d'informations Roumaines" nr.8 din anul 1919. Apoi este reprodusă în „Viața Basarabiei"nr. 3—4 din anul 1943. Spre a convinge pe cei ce vor citi aceste rînduri, cine era dl. Crupenschi și compania, redau scrisoarea d-șoarei Elena Donici tradusă în românește :

„Am citit cu indignare în „Le Temps" din 28 Aprilie o scrisoare a d-lor A. Crupenschi și A. Șmidt, care se intitulează „Delegații Basarabiei la Conferința de Pace" și, ca româncă din Basarabia, viu să vă dau unele informații relativ la acești domni, și aș fi fericită, dacă prin aceasta aș putea aduce un serviciu țării mele. Dl. Șmidt, orice s-ar zice, d-sa este de origine, adică de rasă germană după tată, cum dealtfel arată și numele său. Afirmația că familia sa a venit în Basarabia de mai bine de 150 de ani și că și-a schimbat religia, întru nimica nu modifică faptul. Din contra, permite să facem remarca : că acum 150 de ani Basarabia făcea parte din Principatul Moldovei, iar dl. Șmidt are un ciudat fel de a arăta recunoștința către țara care a dat ospitalitate familiei sale... Bunica d-lui Șmidt era rusoaică, fiică de funcționar rus, directorul liceului din orașul Chișinău și sora ambasadorului Rusiei, Nelidov, ceea ce explică rusofilia d-sale. Dl. Șmidt, coborînd, după tată și mamă, din familii emigrante pe pămînt moldovenesc — deci românesc — este tot atît de puțin calificat să vorbească în numele acestei țări românești. Cît despre dl. Crupenschi, ultra reacționar și țarist convins : mama sa era de origine străină, din acele familii străine care sunt așa de multe în Rusia, și care au firește supușenia rusă.Unul din frații săi, Anatolie, fost ambasador la Roma este însurat cu o baroană austriacă. Al treilea frate al său, Paul, ar fi făcut parte din „Ohrana", poliția secretă țaristă, după lucrarea d-lui Charles Rivet, colaborator la „Le Temps" : „Le dernier Romanoff", apărută în 1917. El este înrudit cu ambasadorul Giers, ambasador al Rusiei la Roma, fiu sau nepot al ministrului Giers, care a ajutat la cariera politică și administrativă a rudelor sale Crupenschi. Numele lui Giers, în treacăt fie zis, pare a indica o origine germană. Tatăl sau bunicul d-lui Crupenschi, — cu toate că e dintr-o familie de origine poloneză, după cum îl indică și numele său, românizată, pe urmă rusificată, — a acceptat să fie trimis de guvernul rus în Polonia, ca mareșal al nobilimii țării, plătit, pe cînd polonilor li s-a refuzat dreptul de a-și alege mareșalii lor, așa cum se practica în Rusia pentru această demnitate onorifică. Nu se găsise nici un adevărat rus ca să îndeplinească această misiune. Nemulțumit de a fi consimțit să meargă pentru

a rusifica Polonia, al cărei drept la independenţă este astăzi recunoscut de toţi, el a încercat să uneltească ca Basarabiei să i se ia vechile legiuiri moldoveneşti, care să fie înlocuite cu legile imperiului rus, printr-o petiţie redactată de el însuşi, reuşind să adune pentru ea iscălituri graţie groazei ce inspira numeroasa sa familie puternică în Rusia. De altfel, această petiţie n-a avut nici o urmare, mulţumită abilei intervenţiuni a patrioţilor români. Basarabia, pămînt românesc după mărturisirea însuşi a guvernului rus, care n-a cutezat să-i ridice legile naţionale moldoveneşti şi să le înlocuiască cu legile ruse, este românească, chiar dacă aceasta ar displace domnilor Crupenschi şi Şmidt, cu aceleaşi titluri ca şi celelalte provincii româneşti. Judeţul Bălţi din Basarabia se numea, înainte de anexarea din 1812, şi mult timp după, judeţul Iaşi, căci Basarabia făcea parte din Moldova şi chiar cea mai mare parte (Nordul) nu se numea Basarabia, ci Moldova. Numai partea de sud avea acest nume, de la numele familiei valahe domnitoare Basarab, căreia i-a aparţinut odinioară. Ruşii au extins acest nume la tot teritoriul, smuls în 1812 de la Moldova, cu nădejdea să facă pe românii din Basarabia să uite identitatea cu fraţii lor din Principate. Deşartă nădejde ! În inimile noastre noi repetăm vechiul dicton românesc : „Apa trece, pietrele rămîn" şi am aşteptat timp de 106 ani plecarea năvălitorului detestat, care se considera cuceritor. Cucerirea o datora de altfel trădării delegaţilor turci cumpăraţi de ruşi. Ce să zicem despre afirmaţia greşită a acestor domni, privitor la populaţia Basarabiei, unde ei nu găsesc decît 47,6 % moldoveni, pe cînd în realitate sunt 70 % şi încă ceva. Aceşti 70 % sunt adevăraţi băştinaşi ai ţării restul fiind sau produsul colonizărilor, sau cinovnici (adică funcţionari). De asemenea, ce să mai zicem despre afirmaţia extraordinară : „Cît priveşte comunitatea de tradiţii istorice, nu s-ar putea vorbi aceasta despre o ţară care aparţine Rusiei de 106 ani şi care n-a fost niciodată smulsă de la România, pentru simplul motiv că aceasta încă nu exista în 1812 şi conştiinţa naţională română s-a născut după această dată ?" Deci, după ei, Bucovina de exemplu, care a fost smulsă de la Patria mamă mai bine de 144 de ani, nu are aceleaşi tradiţii istorice cu România ? Atunci ce fac ei cu Suceava, vechea capitală a Moldovei ? Atunci Polonia, care a fost complet împărţită şi este pe punctul de a se reconstitui, nu-şi mai aduce aminte deloc după aceşti domni, că ar fi existat ca stat independent ? Atunci ea nu trebuie să se simtă poloneză, ci rusă, austriacă sau prusiană ? Cît despre afirmaţia că Basarabia n-a fost niciodată românească, pentru raţiunea că România nu exista în 1812 înseamnă a te juca de-a cuvintele cu o vădită rea credinţă, căci toată lumea ştie, afară de domnii Crupenschi şi Şmidt, că România a fost formată din Principatele Moldova şi Valahia şi că Basarabia, fiind o parte din Moldova, este românească cu acelaşi titlu ca şi restul Moldovei din Vechiul Regat. Se poate afirma, fără să alterăm adevărul, că Basarabia a fost în

1812 ruptă de la România, care exista de fapt la acea epocă, sub numele de Principatele Valahiei şi Moldovei, vasale pe atunci ale Turciei. România a moştenit drepturile celor două principate. Apoi, în ce priveşte afirmaţia că o conştiinţă naţională românească s-a născut după anul 1812, aceasta înseamnă că aceşti străini nu cunosc istoria României, veche de 2000 de ani. Scuzîndu-mă pentru lungimea acestor informaţii, pe care poate le cunoaşteţi, vă rog Domnule, să primiţi expresia distinselor mele sentimente. D-ra E. Donici. (Nota noastră : D-şoara Donici e o femeie foarte cultă, mare patrioată şi poetă)."

Dar, toate acestea au fost demult, în anii 1919—1920, şi au trecut de atunci aproape 50 de ani.

Articolele de ziare, broşurile şi documentele oficiale, prin care s-au dovedit adevărul, drepturile istorice, etnografice, géografice etc. ale poporului român din Basarabia, precum şi zbuciumul, suferinţele şi lupta dîrză a poporului pentru o viaţă liberă, se găsesc în diferitele arhive ale ministerelor de externe sau în arhivele academiilor de ştiinţă, îngălbenite şi acoperite de un strat gros de praf al timpului, dar ele sunt uitate de toţi. Iar conducătorii treburilor mondiale de pe acele timpuri, care au cunoscut şi au confirmat drepturile noastre la libertate şi la o viaţă naţională comună împreună cu fraţii noştri din dreapta Prutului, au dispărut demult. Dar răul şi nedreptatea există şi astăzi.

Pe de o altă parte, unii se cramponează din răsputeri să-şi menţină sistemul şi pofta egoistă, înrădăcinată de veacuri de către imperialismul ţarilor ruşi, pentru a domina popoare străine. Pofta aceasta egoistă de a domina şi mai departe popoare străine, este bine camuflată cu lozincile sfinte de pe steagurile revoluţiei din 1917 : libertate, dreptate, fraternitate, umanitate şi autodeterminarea popoarelor, care sunt valabile şi se aplică, dar numai faţă de triburile din coloniile engleze, franceze, belgiene, olandeze etc. din Africa şi Asia, pînă la zidul chinezesc, care se repetă de zeci şi zeci de ani, iar pe de altă parte există încă jale şi dragoste de mamă şi de frate.

În calitatea mea de fost deputat în Sfatul Ţării şi ca participant activ la mişcarea naţională şi socială a poporului românesc din Basarabia (încă din 1910, cînd eram elev de şcoală, făceam parte din Cercul Românilor din judeţul Hotin, înfiinţat şi condus de profesorul nostru de istorie, Ion Loghinescu), mă simt obligat să afirm cu tărie, că munca zbuciumată, plină de primejdii şi lupta poporului nostru românesc din Basarabia, în frunte cu intelectualii săi, pentru menţinerea trează a conştiinţei naţionale şi a contrapara imensa activitate de rusificare întreprinsă de ţarismul rusesc în ultimele decenii, n-a încetat niciodată.

Pentru a spulbera toate minciunile urzite de duşmanii noştri, precum că noi românii din Basarabia am fi îndrăgit jugul rusesc, că noi cu plăcere ne lăsăm transferaţi cu zecile de mii în pustietăţile stepelor siberiene de colonişti, că noi ne-am fi obişnuit cu

sistemul de viață rusească, că i-am fi îndrăgit pe ruși în așa fel încît ne spuneam moldoveni-ruși, sunt nevoit să răspund și să împărtășesc contemporanilor mei și generațiilor mai tinere, măcar o parte din activitatea generațiilor trecute, pentru eliberarea poporului român din Basarabia de sub jugul țarist, și pentru unirea lui cu țara-mamă, precum și ura ce mocnea în sufletele noastre față de regimul țarist.

Conștiința mea de român mă îndeamnă să mărturisesc și să repet mereu, că noi românii basarabeni, pentru a ne păstra ființa noastră românească, am trebuit să luptăm singuri, fără nici o încurajare morală, fără nici un ajutor din partea nimănui. Patrioții noștri din toate timpurile, împreună cu întregul popor, pătrunși de instinctul conservării neamului, au luptat sfidînd moartea, înfruntînd temnițele și deportările în pustietățile Siberiei și regiunile înghețate din nordul Arhanghelscului.

Poporul nostru, în frunte cu patrioții săi intelectuali, n-a luptat pentru a subjuga și a lua ceva de la alții sau pentru a se amesteca în viața cuiva sau pentru a interzice cuiva să învețe în școli, ori să se roage în limba părinților săi. Poporul nostru a luptat numai pentru libertatea sa, pentru a se descătușa din lanțurile tiraniei țariste rusești și pentru o viață a lui, cu limba lui, conform obiceiurilor și datinelor strămoșești. Sunt nevoit să repet și de data aceasta, că lupta pentru libertate a început încă din anul 1812 și n-a încetat decît atunci cînd Basarabia s-a unit cu mama sa România.

LUPTA POPORULUI ROMÂN DIN BASARABIA PENTRU INDEPENDENȚĂ ȘI UNIREA SA CU ROMÂNIA

Pentru ca aceste amintiri ale mele să fie înțelese de cei ce eventual le vor citi, redau foarte pe scurt fazele de luptă ale poporului nostru, cu datele respective.

După o luptă grea și îndîrjită, plină de primejdii și chiar cu jertfe omenești, trecînd prin toate stadiile de organizare politică, socială și administrativă, poporul român dintre Prut și Nistru a reușit ca la data de 27 Martie 1918, să fie prima provincie care s-a unit cu Patria mamă. Lupta pentru a ne apăra de rusificare și a ne menține conștiința națională trează, iar la un moment favorabil pentru a ne uni din nou cu țara noastră România, s-a dus încă din primii ani de anexare, cînd poporul nostru s-a convins ce înseamnă „pravoslavnicia rusească".

Lupta aceasta a durat cu dîrzenie pînă prin anul 1828, cînd țarul Nicolai I, marele despot, ne-a anulat și ultima urmă din autonomia administrativă, suspendînd limba românească din școli, biserici și administrație, și înlocuind elementele românești din funcțiunile

publice, cu funcționari ruși aduși din depărtatele regiuni ale Rusiei. Anularea autonomiei, suspendarea limbii românești din școli și administrație și înlocuirea românilor cu funcționari ruși, a forțat o parte din pătura intelectuală de pe timpurile acelea și zeci de mii de țărani să fugă în Moldova de peste Prut. O parte din intelectualii boieri români au rămas pe loc, avînd o atitudine pasivă și, în scurt timp, ademeniți de administrația rusească și de avantajele materiale oferite de ruși, s-au rusificat. Iar o parte foarte mică din intelectualii-boieri a rămas credincioasă poporului, a păstrat în suflet idealurile românismului și a fost tot timpul în fruntea unioniștilor. Dintre aceștia putem enumera pe marii cărturari și patrioți ca: Alexandru T. Hașdeu, pe fiul său Bogdan-Petriceicu Hașdeu, pe marii filantropi și patrioți Mihail, Gheorghe și Vasile Stroescu, Alexandru Sturza, Constantin Stamati,Botezatu, frații Nicolai și Aristid Cașu (Cassu), români veniți din Epir, doi frați Ion și Constantin Cristea, frații Carol și Alexandru Cotruță, Constantin Cazimir și fiul său Petru Cazimir, (mama lui era soră cu Stroeștii), care, după afirmațiile oficialităților Siguranței ruse, „vizează mai intîi să restabilească nația moldovenească din Basarabia, în vederea apropierii imprejurărilor cind s-ar da nației dreptul de a cere unirea cu Moldova" și al doilea vis al lui P. Cazimir era „România Mare unită".

După un timp de 25—28 de ani de pasivitate relativă, cu privire la agitațiile naționale românești din Basarabia și după retrocedarea Basarabiei de sud de către Moldova, conform tratatului de la Paris din 1856, și mai ales după unirea principatelor Moldova și Valahia din anul 1859, în Basarabia izbucnește din nou un puternic curent separatist, atît în rîndurile intelectualilor cît și în rîndul țăranilor, care cu invidie privesc peste Prut la frații lor împroprietăriți de A. Cuza și primul său ministru M. Cogălniceanu (din presa din 1864). Iar din corespondențele vechi basarabene, mai ales din corespondența d-lui Iancu Stajescu (membru al Academiei Române) cu Ștefan Gonota, se constată că la acest curent separatist aderau toți intelectualii bătrîni și tineri, printre care Petru și Pavel Leonard, Gheorghe Spiridon, Alexandru Exarcu, Pavel Dicescu Ștefan Gonota și mulți alții.

După revoluția din 1905 în Basarabia se formează două grupări naționaliste: una compusă din moșieri, în frunte cu Pavel V. Dicescu, mareșal al nobilimii din județul Lăpușna și altă grupare din intelectualii ieșiți din pătura țărănească, în frunte cu bătrînul avocat Emanuel Gavriliță. Această din urmă grupare democratică întemeiază în anul 1906 la Chișinău prima gazetă românească din imperiul rusesc, cu titlul „Basarabia", în care se publică articole foarte violente împotriva guvernului din Petersburg, în care se cere cu multă insistență autonomia Basarabiei, prin care se propagă și ideea Unirii Basarabiei cu România. Iată ce scrie unul din redactorii „Basarabiei" în articolul: „Glasul unui străin din Basara-

bia", publicat în nr. 2 din 1906 : „Două milioane de locuitori ai țării, rupți prin voia istoriei din sînul patriei lor, o ramură din marea massă a românilor, încep a se deștepta în conștiința lor. Fiind lipsit de îndrumarea intelectualității sale, poporul acesta n-a putut să se dezvolte în chip normal, n-a putut să intre în legătură cu frații săi de peste hotar, de aceea este înstrăinat de bogățiile culturale universale, care au crescut pe temeliile naționale." În numerele 48, 49, 51, 52, 54, 57 și 58/1906 se scrie despre autonomia Basarabiei, iar în numerele 3, 5 și 6 sunt articole privitoare la unirea Basarabiei cu România (colecția ziarului „Basarabia" se găsește la dl. Pantelimon Halipa). La pregătirea revoluției din 1905 a luat parte și grupul intelectualilor români, țărani și răzeși, ei au activat cu mult entuziasm și abnegație. Se simțea că se apropie ziua cînd poporul român din Basarabia se va elibera de jugul țarismului. Printre fruntașii noștri mai de seamă din grupul intelectualilor, țărani și răzeși, făceau parte : inspectorul școlar Ion Halipa, avocatul Ion Pelivan, avocatul Emanuel Gavriliță, dr. Pavel Grosu, prof. N. Grosu, prof. C. Popescu, Pan Halipa, E. Catelli, dr. Usinevici, institutorul Porfir Falâ, prof. Ouatu, prof. Ștefan Ciobanu, prof. I. Loghinescu, Vasile Loghinescu, Vasile Moraru, ing. Hodorogea, avocatul Murafa, preotul Murafa, F. Florea, prof. D. Vrabie, Gheorghe Mandan, episcopul Gurie Grosu, stareţul de la Mînăstirea Surceni, Erhan Dionisie, Surceanu M. jurist, dr. Alistar, juristul Budescu, dr. Cazacu, publicist Stîrcea, Druță institutor, T. Inculeț jurist, prof. Ion Inculeț și mulți alții, iar din generația mai tînără a anilor 1917—1918 au luptat cu abnegație și entuziasm : poetul Ion Buzdugan, doctor în drept, prof. A. Crihan, inginerul N. Ciornei, inginerul Secară, dr. Ceapă, Petre Vrabie jurist, prof. Alexandru Văleanu, ing. Vl. Cazacliu, avocatul Grig. Cazacliu, prof. Scobioală, Ion Văluță, dr. Bogos, avocatul Bogos D., ofițeri activi și de rezervă A. Moraru, N. Cernăuțeanu, V. Sîrbu, Gh. Andronache, V. Țanțu, Ion Păscăluță, învățătorul apoi avocat Gh. Pîntea, D. Dragomir, inginerul Dron, dr. I. Bordianu, Ursu, Ursachi, Loghin și foarte mulți alții.

De la 1828 și pînă în anii 1906—1907 a fost o perioadă lungă, în care timp poporul și-a creat din sînul său această nouă generație de luptători-patrioți, o nouă pătură de intelectuali, care a dus idealurile românismului mai departe, pînă în adîncul masselor populare românești și a menționat conștiința națională trează. Prima problemă care preocupa mințile fruntașilor noștri unioniști era : ca mai întîi să consolidăm neamul prin unirea tuturor provinciilor locuite de români, iar după unire să intensificăm lupta pe teren social și economic.

Noi, românii dintre Prut și Nistru, aveam convingerea că numai strîns uniți la un loc, într-o singură țară românească liberă, vom putea manifesta cu toată vigoarea puterea nostră de muncă și creație. Și vom putea demonstra față de lumea întreagă că poporul român este demn de iluștrii săi strămoși Daco-Romani.

Pînă în prezent, poporul românesc a dovedit că în ciuda asupririlor pricinuite de tot felul de invazii păgînești, cu toate greutățile și suferințele morale și materiale în care a fost nevoit să trăiască în ultimele veacuri, a dat omenirii oameni de mare valoare. Să enumerăm măcar cîțiva din ei. Nicolai Milescu-Spătaru, un vestit cărturar și diplomat, a adus servicii de mare preț Rusiei de pe timpul țarului Alexei Mihailovici Romanov, străbătînd mii de kilometri prin pustietățile siberiene, de la Moscova pînă la Pekin. El a fost primul ambasador al Rusiei în China ; a întocmit prima hartă geografică a Siberiei. Mai tîrziu, nepoții și rudele lui, care s-au transferat în Rusia, stabilindu-se acolo sub numele de „Mecinicovi", adică „Spătari", au devenit savanți în unele ramuri ale științei, cum a fost renumitul savant în științele medicinei dr. Mecinicov.

În anul 1711, Dimitrie Cantemir, domnitorul Moldovei, cu familia sa și cu un mare număr de moldoveni, militari și cărturari,— în urma unei naivități de a se încrede în promisiunile lui Petru cel Mare, stipulate în „Tratatul de la Luțc 13 Aprilie 1711" și după o mare nenorocire pentru el și pentru Moldova,— se retrage în Rusia unde, în calitate de consilier personal al țarului Petru cel Mare, contribuie la toate reformele ce s-au produs în acel timp în Rusia, iar fiul său Antioh Cantemir pune bazele literaturii rusești. Antioh Cantemir este pomenit cu evlavie în toată Rusia, cu titlul de „Părinte al literaturii rusești". Tot în acele timpuri, românul Caragea, construise Universitatea din Harcov, cu fondurile donate de românii care se retrăseseră în Rusia, după dezastrul militar de la Stănilești. Statuia lui Caragea stă și astăzi mărturie în fața Universității din Harcov. Tot un român, Herescu, înființează și organizează Universitatea din Moscova și devine rectorul acestei Universități. Petru Movilă înființează Academia Teologică din Kiev și devine mitropolitul Kievului. Și mulți alți români contribuie la progresul cultural al Rusiei. Dar și în domeniul militar, în apărarea patriei, poporul român a avut eroi renumiți. Încă de prin secolul al XIII-lea, Alexandru cel Bun a apărat cu dîrzenie și iscusință hotarele țării la Nistru. Ștefan cel Mare, biruitor în aproape 40 de bătălii, prin înțelepciune, eroism și strategie, atrage armatele turcești și poloneze în diferiți codri, unde le distruge cu vitejii săi mai puțini la număr. Petru Rareș și-a însușit de la Ștefan cel Mare toate calitățile de mare strateg și vrednic apărător al Moldovei. Mihai Viteazul, care a reușit să unească sub o singură stăpînire principatele : Moldova, Valahia și Transilvania.

În primăvara anului 1877, țarul Rusiei, Alexandru II, face un grabnic și stăruitor apel către armata română să intervie în luptele cu armata turcească, cele rusești găsindu-se într-o situație grea. Sub un intens bombardament al armatei turcești, armata română cu un entuziasm de nedescris trece Dunărea și, sub comanda domnitorului Carol I, se avîntă în luptele eroice de la Grivița, Rahova, Vidin, Smîrdan și Plevna.

Despre luptele dorobanţilor români, mai ales cu ocazia cuceririi întăriturilor turceşti de la Plevna, ne vorbesc pînzele lui N. Grigorescu şi, în mod foarte emoţionant, ni le descriu Gheorghe Coşbuc, V. Alecsandri, Macedonski şi alţii.
Dar nu întîrzie dovezile de mare eroism al românilor şi din timpurile noastre. În 1917, armata română, decimată, obosită şi părăsită în plin război de aliaţii săi, într-o ţinută sumară,— soldaţii îmbrăcaţi numai în cămăşi,— au luptat ca zeii din legende, la Mărăşeşti, Mărăşti şi Oituz etc. contra armatelor germane, puternice şi dotate cu muniţii şi armament mult. Eroismul soldatului român, pentru apărarea pămîntului românesc stăpînit de el de milenii, a uimit lumea întreagă. Al doilea caz de eroism românesc a fost acela al soldatului român care a înfipt tricolorul românesc pe palatul regilor unguri din Budapesta. La acea dată armata română refăcută în urma bătăliilor din trecut, poate că insuficient apreciată de aliaţii ei mai mari, era singura armată disciplinată şi capabilă ca prin acţiuni militare să-şi apere onoarea şi să ocupe o capitală din Europa. În ziua de 5 august 1919, pe platoul „Ciobani" de lîngă Budapesta, au ieşit în întîmpinarea armatei române toţi diplomaţii acreditaţi pe lîngă guvernul ungar care s-au uimit şi nu le venea să creadă că diviziile ungureşti plasate pe Tisa erau înconjurate şi dezarmate de armata română şi că în faţa lor se găsea poporul român în uniforme militare, care alcătuia o armată disciplinată şi capabilă ca prin lupte să ocupe capitala Ungariei Budapesta. La rugămintea diplomaţilor de a nu ocupa Budapesta, pînă ce se va reuşi ca diplomaţia europeană să ia legătura cu guvernul român de la Bucureşti (în acel timp toţi membrii guvernului erau în deplasare prin Ardeal şi pe front) comandantul Brigăzii a 5-a de roşiori, generalul Mişu Constanţa, a răspuns : „Eu nu ascult decît de guvernul şi regele ţării mele" şi în acelaşi timp a dat comanda : „Trompeţi înainte !". Toate acestea s-au petrecut în faţa subsemnatului, comandant al escadronului 2 din Regimentul 2 Roşiori, care constituia avangarda armatei române. Conform ordinelor de operaţie, exact la ora 12, în ziua de 5 august 1919, Brigada a 5-a de Roşiori, compusă din Regimentele 2 şi 7 Roşiori, comandată de generalul M. Constanţa, într-o ţinută măreaţă, în cadenţa unui marş executat de plutonul de trompeţi, pe cai albi ca zăpada, înainta pe strada principală din centrul Budapestei, sub razele strălucitoare ale soarelui. Pe balcoane, pe la ferestre şi pe străzi era o imensă masă de cetăţeni unguri. Pe strada principală, largă de 50—70 de metri, era atîta populaţie, încît de abia putea să înainteze coloana armatei române. Pe feţele populaţiei se putea citi o deosebită bucurie, bucuria că scăpau şi ei de anarhie. De la balcoane se aruncau flori.
O mare de raze solare se revarsă asupra coloanei de roşiori români, se reflectă pe caii albi şi pe lăncile strălucitoare în dreapta şi în stînga. Iar pe feţele soldaţilor strălucea satisfacţia că au răzbunat moartea a o mie de ostaşi români din grupul generalului

Moşoiu, ucişi mişeleşte de unguri prin surprindere. O paranteză : trupele româneşti din Ardeal nu au avut misiunea să lupte cu trupele ungureşti, şi mai ales nici nu au avut de gînd să ocupe Budapesta, fiindcă trupele ungureşti se retrăseseră din Ardeal peste Tisa, în afară de regiunea Maramureşeană, unde armata ungară a căutat să opună o rezistenţă armatei române ; însă, între 1—5 Aprilie 1919, ele au fost respinse peste Tisa, prin punctul Hust în Cehoslovacia. Dar fiindcă ungurii au atacat prin surprindere trupele româneşti de sub comanda generalului Moşoiu, omorîndu-ne peste o mie de ostaşi, armata română a ripostat ; a înconjurat toate diviziile ungureşti, le-a dezaramat şi a ocupat Budapesta.
Dar genialitatea românească este cunoscută şi în apus, genialitate care a fost fala poporului, din care fac parte, de exemplu : inventatorul avionului Traian Vuia, părintele avionului cu reacţie Aurel Coandă, dramaturgul francez Eugen Ionescu, renumitul sculptor Brîncuşi, ale cărui opere sunt plătite de diferite muzee cu sute de mii de dolari, marele compozitor George Enescu. Tot român a fost şi vestitul strateg Frunză, care a învins atîţia generali dintre ruşii albi şi a salvat revoluţia din 1917. Nu ştiu dacă nu cumva marele om de ştiinţă Capiţă, e tot român. Iar azi ne bucură cînd posturile de radio din capitalele principale ale lumii difuzează entuziasmul publicului cunoscător şi al criticilor de artă, cu privire la marile talente româneşti, care se ilustrează pe scenele teatrelor cu renume mondial : Teatrul Metropolitan din New York, Washington, Scala din Milano, Paris etc. Aceste talente apreciate de public şi de criticii mondiali ai artei sunt : Anatol Vieru, Elena Cernei, Angela Moldoveanu, N. Herlea şi alţii. Dar cîte valoroase genii nu se pierd în întunericul străinătăţii ? Pentru a descoperi aceste valori ale neamului, trebuia să fim uniţi cu toţii — şi această unire nu se putea înfăptui decît prin luptă.
Începînd cu anul 1906, cînd a izbucnit prima revoluţie rusească, dacă nu ţinem socoteală de mişcarea revoluţionară a „Decembriştilor" din anul 1825, la care au luat parte unele elemente româneşti, lupta poporului românesc din Basarabia, pentru drepturile naţionale pe care le-a avut pînă în anul 1812, s-a intensificat. Numărul luptătorilor din toate colţurile provinciei s-a înzecit. Se ducea o luptă dîrză în aşteptarea momentului prielnic, cînd urma să ne reunim cu patria noastră România. În anii revoluţiei din 1906—1907, mişcarea românească începută la Chişinău de vlăstarii înaintaşi ai poporului, curînd a străbătut marile masse populare. Cu ajutorul presei scrise în limba română (deşi cu litere ruseşti), această mişcare străbate cu repeziciune toată Basarabia, pînă în cele mai îndepărtate localităţi din nordul judeţului Hotin ca : Văncicăuţi, Noua-Suliţa, Cerlena-Mare, Stroeşti, Răchita etc...
Una din cele mai grandioase manifestaţiuni populare, îmi stă şi acum înfiptă în memorie. În una din zilele sărbătorilor Crăciunului, toată populaţia — bărbaţi, femei şi copii, din comuna Cerlena-

Mare, jud. Hotin,— s-a adunat în piața mare a satului și, după lungi discuții și acuzări la adresa poporului rusesc, a luat hotărîrea de a interveni către autorități, să clădească o școală încăpătoare pentru toți copiii și să se predea învățătura în limba română. Apoi, în massă, cu primarul în frunte, foarte liniștiți și cu vorbe bune, au pus în vedere celor vreo 20 de negustori străini, venetici, ca în termen de o săptămînă să-și lichideze întreprinderile lor negustorești și să plece acolo de unde au venit. Cu toate acestea, a doua zi dimineața a sosit în satul nostru un escadron de soldați ruși, sub comanda unui căpitan, cu scopul de a potoli pe răsculați, dar au rămas uimiți văzînd că în sat era cea mai perfectă liniște, că nimeni n-a fost atins cu un pai, și discuțiile cu negustorii au fost prietenoase. În cuvintele amicale li s-a pus în vedere negustorilor să plece, fiindcă sătenilor nu le convenea negustoria străinilor și că ei doresc să-și organizeze un comerț propriu pe bază de cooperație. În felul acesta au discutat cu căpitanul atît primarul satului cît și negustorii străini. Peste o săptămînă negustorii plecaseră, iar satul a organizat cooperative proprii. Asemenea manifestațiuni și hotărîri de a se introduce limba maternă în școli, biserică și în administrație, au avut loc pretutindeni. În unele sate aceste manifestațiuni aveau o amploare și mai grandioasă. Se luau hotărîri și se trimiteau telegrame guvernului din Petrograd ; cerînd introducerea limbii românești în școli și să se împartă pămînt țăranilor ; un exemplu este comuna Cojușna, jud. Lăpușna.

Patrioții inițiatori ai mișcării, cu ajutorul presei ce apărea la Chișinău în limba poporului, au creat un curent formidabil pe tot cuprinsul Basarabiei. Dar țarismul, prin foc și sabie, a înăbușit revoluția, de pe urma căreia mulți au suferit represiuni. Unii au fost întemnițați, iar alții au reușit să fugă în România. Însă flacăra revoluției din 1906—1907 nu s-a stins și a aprins a doua revoluție din 1917. Această din urmă revoluție ne-a găsit pe noi românii mai organizați, mai bine pregătiți, cu forțe mai numeroase și am pornit la luptă cu entuziasm, pentru drepturile noastre și, în cele din urmă, am reușit să învingem toate adversitățile, să ne organizăm și să fim gata pentru actul sfînt al unirii. Trebuie să spun că toate acestea se datoresc și norocului. Fiindcă, dacă revoluția rusă din 1917 ar fi fost condusă ceva mai mult timp de „revoluționari", ca prințul Lvov sau Kerenski, cu tot felul de complicații în luptele cu contrarevoluționarii și diferiții generali albi ca Wrangel, Denikin, Kolceac etc..., nu se știe dacă revoluția nu ar fi fost înăbușită. Norocul a fost că în fruntea acestei revoluții a venit Vl. Ilici Lenin-Ulianov — luptător și îndrumător genial. El a făcut apel la popoarele minoritare subjugate, îndemnîndu-le la luptă. A îndemnat pe revoluționarii națiunilor minoritare să adîncească în rîndurile popoarelor rădăcinile revoluției, libertății și autodeterminarea popoarelor, a fost primită de noi românii dintre Prut și Nistru, cu mare entuziasm.

Sub impresia profundă, provocată de revoluție și încîntați de

lozincile promițătoare scrise pe steagurile ei : „Pămînt și voie", „Afară cu războiul" și „Dreptul popoarelor la autodeterminare" etc., marea massă de soldați și ofițeri moldoveni mobilizați și repartizați în diferite unități militare de pe fronturi, precum și în unitățile de rezervă pe tot cuprinsul imperiului rusesc, în scurt timp după revoluție, se organizează în comitete revoluționare moldovenești. Voi arăta aici măcar cele mai însemnate centre, unde militarii s-au organizat în comitete revoluționare : la Odessa, Kiev, Sevastopol, Herson, Novo-Ghiorghievsc, Moroschi din gubernia Minsc, Iași, Roman, Bîrlad etc. etc. Trebuie să subliniez că în urma unor mari înfrîngeri suferite de armatele rusești pe întregul front german și austro-ungar, mai ales în sectorul „Varșovia", guvernul Rusiei a fost nevoit să mobilizeze foarte multe contingente, astfel că numărul moldovenilor mobilizați s-a mărit foarte mult, ajungînd la 300.000 de oameni, care formau floarea și vigoarea națiunii noastre.

Toată populația rămasă nemobilizată, în frunte cu învățătorii moldoveni și alți intelectuali, se organizează și ea în comitete. Toate aceste comitete de masse moldovenești civile se adunau mai întîi în unități mici sătești, apoi pe județe, culminînd cu marile congrese ce se organizau la Chișinău. De asemenea și organizațiile ostășești moldovenești, după lungi discuții în centrele mari ca Odessa, Kiev, Herson, Sevastopol, Moroschi, Iași, Bîrlad, Novo-Ghiorghievsc, Roman, Petrograd etc., prin delegații lor, la data de 22 Iunie 1917, au pus bazele unui comitet central ostășesc moldovenesc pentru întreaga Basarabie cu sediul la Chișinău.

Se organizează și învățătorii, cooperatorii, preoții și laicii și țin congrese pe întreaga Basarabie.

La 6—7 Aprilie 1917 se ține primul Congres al cooperatorilor din Basarabia și, prin rezoluțiile adoptate cer :

a) autonomia politică, administrativă, culturală, religioasă și economică a Basarabiei ;

b) organizarea în Basarabia a unui organ legislativ — Sfatul Țării.

La 18 Aprilie 1917 se ține la Odessa un mare miting, la care participă peste 10.000 de militari moldoveni. Acest mare miting cere : Autonomia politică a Basarabiei și concentrarea și organizarea în Basarabia a unor unități militare moldovenești, pentru a împiedica violențele ce se produc de către trupe și mai ales de dezertorii ruși.

La 19—22 Aprilie 1917 se ține la Chișinău un Congres al preoților și laicilor, care cereau :

a) autonomia politică a Basarabiei ;

b) înființarea unui organ legislativ național, Sfatul Țării și formarea unui Consiliu suprem administrativ — un guvern.

În lunile Aprilie, Mai și Iunie 1917 se țin o serie de congrese țărănești pe raioane, la care se cere reforma agrară, administrativă, socială și autonomia Basarabiei.

La 17 Mai 1917, bandele de derbedei, formate din dezertori ruşi de pe frontul român, se înmulţesc şi cuprind întregul teritoriu al Basarabiei.
Pentru a combate aceste silnicii la care este supusă populaţia moldovenească, comandamentul suprem al armatelor ruseşti de pe frontul român, generalul Şcerbaciev, (prin ordinul nr. 156,370/1917) aprobă înfiinţarea a 16 cohorte alcătuite numai din ostaşi moldoveni şi comandate de ofiţeri moldoveni, care au fost repartizate pe toate judeţele Basarabiei.
La 22 Iunie 1917 delegaţii ostaşilor moldoveni de pe toate fronturile şi unităţile de rezervă, pun bazele unui Comitet central al ostaşilor moldoveni, pentru toată Basarabia, cu sediul la Chişinău.
La 16 Iulie 1917, reprezentanţii militarilor moldoveni din armata rusească de pe frontul român, se adună la Iaşi şi cer să se convoace la Chişinău o comisie de jurişti ca să elaboreze un proiect de declaraţie a autonomiei naţionale şi teritoriale a Basarabiei.
La 20 Iulie 1917, Comisarul guvernului Kerenski la Chişinău, convoacă delegaţii tuturor organizaţiilor politice, naţionale, profesionale şi administrative, pentru a protesta şi a respinge cu indignare pretenţiunile Radei Ucrainene de a anexa Basarabia cu forţa. S-au trimis note de protest atît guvernului din Petrograd cît şi Radei Ucrainene la Kiev.
Tot la 20 Iulie 1917, a protestat în modul cel mai energic contra pretenţiunilor ucrainene şi Comitetul Central Ostăşesc Moldovenesc din întreaga Basarabie, cu sediul la Chişinău, precum şi Comitetul ostaşilor din garnizoana Odessa. Circumscripţia Odessa avea 19.000 de soldaţi şi ofiţeri moldoveni.
Pe lîngă protestele adresate Radei Ucrainene, Comitetul din Odessa a cerut cu insistenţă guvernului din Petrograd, ca populaţia românească din Basarabia să fie separată de Rusia şi să i se aprobe autonomia, în hotarele ei istorice şi etnografice.
La 28 August 1917, Comitetul Central Ostăşesc Moldovenesc cere Comandamentului suprem, generalului Şcerbaciev, să retragă din Bsarabia unităţile de rezervă ruseşti şi să aprobe mărirea numărului cohortelor de la 16 la 50, plus 20 de cohorte de cavalerie, pentru că jafurile şi violenţele bandelor de dezertori ruşi s-au înmulţit.
La 1—2 Octombrie 1917 se ţine primul congres general al ţăranilor pe toată Basarabia. Din rapoartele diferitelor regiuni se constată: că toată Basarabia este cuprinsă de un teribil curent anarhic şi de dezordine, la care administraţia guvernului Kerenski nu poate face faţă. De aceea acest congres hotărăşte să se înfiinţeze la Chişinău un consiliu provincial, compus din 100 de membri, din care : 70 vor fi moldoveni şi 30 din naţionalităţile minoritare. Pentru alcătuirea acestui consiliu, Congresul alege o comisie specială, pentru a elabora un plan de organizare.
Dar şi de data aceasta, ca şi în multe alte cazuri, hotărîrile şi rezoluţiile adoptate de organizaţiile civile nu se pot pune în practică.

Era nevoie de executanţi hotărîţi şi energici, care să se impună şi să învingă cu orice preţ toată moliciunea şi nesfîrşita vorbărie a oamenilor comozi. Şi exista o organizaţie care activa energic ; această organizaţie era Comitetul Central al Soldaţilor şi Ofiţerilor Moldoveni.
La 20 Octombrie 1917 reprezentanţii celor 300.000 de ostaşi ce se aflau mobilizaţi în armata rusească, ţin la Chişinău primul Congres ostăşesc. La Congres s-au prezentat delegaţi, cu delegaţiile legale de la unităţile respective. Congresul a durat de la *20 pînă la 27 Octombrie 1917*. Aici s-a discutat situaţia grea în care se afla Basarabia, căci de la un capăt la altul era împînzită de bande ; jafurile, furturile, silniciile şi omorurile populaţiei moldoveneşti se ţineau lanţ. Prădau mai întîi bandele izolate, dar mai tîrziu se dedau la furturi şi prădăciuni regimente întregi, cum era cazul a 2 regimente de cazaci ce staţionau în judeţul Bălţi şi un detaşament de 3.000 de soldaţi ruşi în Orhei. În timpul jafurilor am avut şi morţi : pe avocatul Murafa, inginerul Hodorogea, Mihail Razu, Baltaga şi foarte mulţi din judeţele Bălţi şi Soroca.
La data de 21 Octombrie 1917, Congresul, bazat pe considerente istorice, naţionale şi revoluţionare, proclamă Basarabia Republică Autonomă, teritorială şi politică.
La 23 Octombrie 1917, Congresul discută problema administrativă a Basarabiei şi proclamă înfiinţarea parlamentului — Sfatul Ţării — compus din 120 de deputaţi, din care 84 de deputaţi moldoveni, adică 70 % şi 30 % naţionalităţile conlocuitoare, adică 36 de deputaţi. Odată cu înfiinţarea Sfatului Ţării, se desfiinţează toate comitetele politice, în afară de cele profesionale.
La 21 Noiembrie 1917 se întruneşte primul parlament al Basarabiei autonome, într-o atmosferă înălţătoare, cu defilarea unităţilor militare moldoveneşti, precedată de un serviciu religios săvîrşit de episcopul rus Anastasie, în limba românească, pe care a învăţat-o de curînd în vederea acestui măreţ eveniment.
La solemnitatea deschiderii Sfatului Ţării au venit reprezentanţi ai tuturor organizaţiilor naţionale, politice, sociale, economice şi profesionale şi, cu toţii, au salutat Sfatul Ţării, dorindu-i spor la muncă.
La 2 Decembrie 1917, Sfatul Ţării a proclamat Basarabia Republică Democratică Federativă, cu care ocazie s-a instituit un Directorat General.
Programul de activitate a Directoratului General era extraordinar de complicat : organizarea pe baze noi a administraţiei, finanţelor, armatei, naţionalizarea învăţămîntului de toate gradele, normalizarea transporturilor pe calea ferată, pregătirea unui proiect de reformă agrară. Se impuneau măsuri drastice de luptă cu anarhia, devastările şi jafurile. Iată problemele grave şi urgente, la care trebuia să facă faţă Sfatul Ţării, prin Directoratul său general, şi toate acestea cereau o muncă permanentă de zi şi noapte. În această epocă, armata aliată rusească de pe frontul român fraterniza cu ar-

mata germană apoi, în bandă, părăsea frontul împînzind România şi Basarabia.
Pe adresa Sfatului Ţării soseau din partea populaţiei de pe tot cuprinsul Basarabiei, mii de telegrame, prin care se cereau ajutor şi luare de măsuri contra bandelor, pentru salvarea avutului, onoarei şi chiar a vieţii lor.

*La 8 Decembrie 1917,*Consiliul de directori generali trimite la Iaşi o delegaţie la reprezentanţa Antantei, ca să ne acorde ajutor militar contra barbariei din Basarabia. Întrucît armatele ruseşti erau în plină descompunere, chiar şi cartierul generalului Şcerbaciev era păzit de soldaţi români, reprezentantul Antantei ne-a promis să ne trimită o divizie sîrbească din Odessa şi una cehoslovacă din Kiev, dar nici una n-a mai apărut în Basarabia, iar armata română trebuia să stea pe front, să apere singură petecul de ţară neocupat de inamic. Între timp situaţia din Basarabia se agravează şi mai mult, viaţa în unele regiuni devine imposibilă, din care cauză populaţia este nevoită să părăsească pămîntul, gospodăriile sale şi să se refugieze în Moldova la : Botoşani, Dorohoi, Iaşi, Huşi, Galaţi etc...
Şi în fine, după multele rugăminţi ale delegaţilor Sfatului Ţării, guvernul român aprobă rugămintea basarabenilor de a trimite trupe regulate, pentru a ne salva de la un dezastru, şi a ne apăra împotriva puhoiului de soldaţi ruşi, care părăsiseră frontul român şi hoinăreau pe tot cuprinsul Basarabiei.

Şi la 13 Ianuarie 1918, Divizia XI-a română, sub comanda generalului Broşteanu, a intrat în Chişinău. Acest gest din partea României a fost salvator pentru poporul basarabean, astfel că, în afară de cîteva ciocniri armate la Tighina, în 2-3 zile s-a restabilit liniştea şi cea mai desăvîrşită ordine în toată Basarabia. După cum am arătat, trupele române au venit în Basarabia, la cererea repetată a Sfatului Ţării şi a Consiliului de directori generali ai Republicii Moldoveneşti, pentru a salva viaţa şi avutul populaţiei, care era ameninţată în continuu de zeci de mii de dezertori din armatele ruseşti.

Armata română a fost întîmpinată de populaţia basarabeană pretutindeni cu mare bucurie. În foarte multe sate, conform obiceiului strămoşesc, populaţia a ieşit înaintea unităţilor militare cu ospăţuri şi cu damigenele pline cu vin, urîndu-le bun venit şi, în timp de numai o oră se închega între ostaşi şi populaţie o mare prietenie, ce adesea culmina printr-o horă a frăţiei, prin mijlocul satelor. Populaţia românească din satele basarabene era nespus de mîndră că pentru prima dată în viaţă, i se vorbea de către ofiţeri şi soldaţi în limba ei.
Armata română a fost răspîndită pe întreg teritoriul Republicii şi n-a avut absolut nici o influenţă şi nici un amestec în treburile politice ale Republicii noastre.

La 24 Ianuarie 1918, Sfatul Ţării a proclamat Republica Moldovenească Democratică „Republică Independentă", iar Consiliul de Directori Generali, în „Consiliul de Miniştri" şi în felul acesta Republica Moldovenească Independentă nu mai avea nici o legătură cu guvernul de la Moscova.

După ce populaţia a scăpat de anarhie, s-a reluat activitatea întru urmărirea scopului principal — Unirea.
Ţăranii Bălţeni cer Unirea.
La 3 Februarie 1918, 18 ţărani, membri ai Zemstvei judeţului Bălţi, au pregătit o cerere, pe care au înaintat-o la 2 Martie 1918 Preşedintelui Adunării Generale a Zemstvei judeţene.
În această cerere, ei manifestă dorinţa „de a se uni cu ţara noastră mamă, România". Iată cîteva pasaje din această cerere :

„Ştiind prea bine, că acum o sută şase de ani am fost furaţi cu de-a sila de la sînul dulce al mamei noastre scumpe, cu care am fost un trup şi suflet ; ştiind prea bine că în vremurile acestea grele, cînd, după ce ne-a izbăvit Dumnezeu de tirania rusească, care ne-a apăsat, batjocorit şi întunecat atît amar de vreme, eram să ne prăpădim în focul anarhiei-ruseşti, România ne-a dat ajutorul frăţesc în zilele de grea primejdie, curăţindu-ne de duşmani, dîndu-ne scutul, liniştea şi rînduielile pierdute ; ştiind prea bine că, singuri sîntem şi prea puţini şi prea slabi pentru a ne putea cîrmui pe noi înşine fără a cădea din nou sub alt jug străin, care să ne facă iarăşi robi :— Hotărîm, în numele judeţului nostru Bălţi, să ne unim din nou cu scumpa ţară mamă — România —,voind să împărtăşim cu ea frăţeşte tot norocul şi nevoile vieţii noaste viitoare, ca şi în vremurile lui Ştefan cel Mare. Această hotărîre nestrămutată şi scumpă a noastră, rugăm să fie trimeasă fără întîrziere Sfatul Ţării, pentru ca acesta ascultînd glasul nostru, să hotărască în grabă, în numele Ţării întregi, sfînta, mîntuitoarea, mult dorită şi veşnica noastră unire cu ţara noastră mamă — România —, în care ne punem nădejdea, că ea ne va chezăşui cu frăţie deplină şi dreptate, căpătată de norod, prin revoluţia din 1917, Faur 1918."

Iscăliţi : „Ion Scobioală, Ion Cazacencu, Simion Ciobanu, Ion Guriţă, Vasile Costică, A. Filip, V. Osadciuc, D. Harconiţa, N. Mianu, Gh. Popovici, Ioan Sarciuc, V. Focşa, F. Grigoriev, Gheorghe Ciobanu, Ştefan Roşca, P. Soltinschi, Gh. Cucoş, M. Moscalu."

Adunarea generală a Zemstvei Bălţi votează Unirea.
La 3 Martie 1918, Adunarea generală a Zemstvei (Consiliul judeţean) Bălţi, aleasă pe baze democratice în Decembrie 1917, sub preşidenţia ţăranului Costache Leancă, după determinarea lucrărilor prevăzute la ordinea de zi, şi înainte de închiderea sesiunii, a discutat împreună cu Adunarea generală a marilor proprietari agricoli din judeţ, chestiunea Unirii, propusă de ţăranii membri ai Zemstvei, *la 3 Februarie 1918* şi, în unanimitate, au votat următoarea moţiune:
„Rezemat pe principiile proclamate de marea revoluţie a popoarelor fostului mare imperiu al tuturor ruşilor, care a proclamat libertatea naţionalităţilor de a dispune singure de soarta şi aşezămintele

lor prezente şi viitoare, poporul Moldovenesc, prin parlamentul său — Sfatul Ţării — a proclamat în ziua de 2 Decembrie 1917, Basarabia, Republică Moldovenească... Ţinînd seama că, timp de 14 veacuri, Basarabia a fost totdeauna un trup cu Moldova din dreapta Prutului şi că soarta ei a fost de-a pururea legată de aceea a principatelor Dunărene, cu care a gustat aceleaşi suferinţe şi aceleaşi bucurii, ţinînd seama că, în anul 1812, în urma frămîntărilor sîngeroase ale tuturor popoarelor europene, Basarabia a fost smulsă, fără consimţămîntul ei, de la trunchiul etnografic al naţiunii sale de origine ; ţinînd seama de pilda splendidă, pe care tînărul Regat al României a dat-o în scurtul timp, de cînd a fost recunoscut stat independent, atrăgîndu-şi admiraţia şi iubirea tuturor popoarelor din lume şi chiar respectul duşmanului comun : Proclamăm astăzi, în mod solemn, în faţa lui Dumnezeu şi a lumii întregi, că cerem Unirea Basarabiei cu Regatul României, sub al cărui regim constituţional şi sub ocrotirea legilor lui de monarhie democratică vedem singura siguranţă a existenţei noastre şi a propăşirii economice şi culturale. Facem apel la toate adunările din întreaga Basarabie, de la Hotin pînă la Izmail, să se unească prin votul lor la moţiunea noastră şi să ceară Sfatului Ţării la Chişinău să trimată o delegaţie, cu reprezentanţi din toate adunările regionale, la Iaşi pentru a depune la picioarele tronului României, omagiile noastre de devotament şi credinţă către Regele tuturor Românilor".

Actul acesta este semnat de 99 de membri ai Adunării generale a Zemstvei Bălţi. (Cererea ţăranilor din judeţul Bălţi pentru Unire tipărită în „Cuvîntul Moldovenesc" nr. 14 din 17 Februarie 1918 din 3 Februarie 1918. Zemstva judeţului Bălţi votează Unirea Basarabiei cu România — tipărită în „Cuvîntul Moldovenesc" nr. 27 din 22 Martie 1918.)

Zemstva judeţului Soroca votează şi ea Unirea.
La 13 Martie 1918, adunarea generală a Zemstvei Soroca, precum şi Consiliul comunal al oraşului Soroca, bazîndu-se pe date istorice şi etnografice votează în unanimitate şi cu mare entuziasm o rezoluţie, prin care cere ca Sfatul Ţării să grăbească Unirea Republicii Moldoveneşti independente cu România.
Deci, după cum se vede în cele arătate mai sus, lupta pentru salvarea a aproape 3.000.000 de români subjugaţi imperiului ţarist, care era pe cale de a se pierde în haosul rusesc, a fost dîrză şi s-a dus cu mult tact şi prudenţă, nu de elementele bolşevizate şi agenţii boierilor din Regatul României după cum ne calificau în bătaie de joc imperialiştii Maclacov, Crupenschi şi compania, şi nici de marii moşieri, cum afirma comisarul poporului al afacerilor externe al Uniunii Sovietice, Cicerin şi Racovschi, preşedinte al Ucrainei, ci de însuşi poporul român din Basarabia, prin fiii săi din popor, prin aleşii săi din Sfatul Ţării. Acesta e adevărul şi de acest adevăr s-au convins în scurt timp nu numai membrii Conferinţei de pace de la Paris, ci şi opinia publică franceză, engleză, americană şi altele.

Dl. profesor E.de Maratonne delegat de către Conferinţa de Pace să se deplaseze la faţa locului în scopul de a se convinge şi a stabili adevărul, a venit la noi în Basarabia, a călătorit prin satele şi oraşele noastre româneşti, a discutat cu noi despre viaţa, obiceiurile şi tradiţiile noastre seculare, şi s-a convins că erau identice cu cele ale românilor din România liberă de pe dreapta Prutului. Deci, un om drept şi complet străin de noi, s-a convins în scurt timp că aşa zişii „apărători ai Basarabiei" erau nişte mincinoşi, care nu apărau interesele Basarabiei, ci pe ale lor personale, crezînd că în curînd va învia o nouă epocă a ţarismului şi ei îşi vor putea salva moşiile, căci Sfatul Ţării, prin legea reformei agrare, expropriase toate moşiile boierilor, împroprietărind pe ţăranii muncitori, indiferent de naţionalitate. Au fost împropietăriţi chiar şi evreii, care au vrut să muncească. Legea agrară a fost consfinţită prin decrete regale.
Sfatul Ţării, îndemnat de un puternic curent unionist al masselor populare, exprimat prin hotărîri adoptate în acest scop de diferite adunări şi obţinînd consimţămîntul guvernului român, *la 27 Martie 1918,* într-o atmosferă înălţătoare şi într-un entuziasm de nedescris, cu lacrimi de bucurie pe feţele deputaţilor şi ale celor ce au asistat la săvîrşirea acestui act istoric, măreţ şi sfînt, a votat Unirea pe veci a poporului român din Basarabia cu românii de peste Prut. (A se vedea „Note politice" de Alexandru Marghiloman, Bucureşti, volumul V din 1927, pag 228).
După revoluţia din 1917 şi ţinînd seama de conjunctura creată de acea revoluţie şi de faptul că unii vecini se decideseră să pescuiască în apele tulburi, (mă refer la Ucraina), precum şi de o anumită situaţie creată de prezenţa în Basarabia a trupelor ruseşti timp de 4 ani, noi, poporul român din Basarabia, trebuia să facem Unirea cu patria noastră veche, România. Ne obliga legea de fier a istoriei noastre şi aceasta **cu orice preţ.** Era ultimul moment şi orice şovăire sau amînare era fatală pentru noi. „Acum ori niciodată !". Noi ne-am dat seama că, dacă am fi mai rămas sub administraţia rusească, fie ea ţaristă sau alta, nu am fi putut rezista mult timp acţiunii de rusificare şi presiunii ce se exercită asupra noastră de către sutele de mii de străini ce împînziseră toată Basarabia şi ne-am fi pierdut. La această părere am ajuns graţie celor constatate de noi şi de mulţi alţii, în urma unor călătorii efectuate prin diferite tîrguri şi sate basarabene, unde elementul moldovenesc, fără să vrea, era în contact permanent cu militarii ruşi timp de lungă durată de la începutul războiului din 1914 şi pînă în anul 1918.
Pentru realizarea acestui act măreţ istorico-naţional, noi am luptat intens timp de zeci de ani, lupta s-a dus cu mult tact şi prudenţă, o mare parte din popor cunoştea tactica şi taina, în care se desfăşura acea luptă, astfel că la sfîrşitul anului 1917 totul era pregătit pentru Unire. Noi aveam o Republică Moldovenească independentă, aveam un parlament. Noi am naţionalizat şcolile, biserica, administraţia, aveam organele noastre legale executive, aveam un consiliu

de miniştrii şi o mică forţă militară în stadiu de organizare. Toate aceste realizări ale poporului nostru, într-un mod sistematic şi în cea mai bună înţelegere între noi, stîrneau invidii în rîndurile conducătorilor altor naţionalităţi, care după aceea, ani de-a rîndul, s-au zbuciumat în anarhie şi în lupte între ei. Acest mod de organizare al românilor din Basarabia a uimit chiar şi pe genialul luptător Vl.I. Lenin ; el ne felicita şi ne îndemna să ducem lupta mai departe şi să facem tot ce ne dictează conştiinţa şi tot ce era în interesul poporului. Delegaţiilor noastre în frunte cu Pan Halipa Vl.I. Lenin le spunea : „Voi sunteţi singurii dintre popoarele minoritare care aveţi un parlament, prin acel parlament introduceţi în viaţă tot ce vrea poporul vostru ; vă puteţi despărţi de Rusia şi, dacă doriţi, vă puteţi uni cu fraţii voştri români, însă să fiţi atenţi că acolo domneşte oligarhia boierească."

Deci, în timp ce în Rusia împărţită în zeci de organizaţii albe şi roşii, se ducea un război între fraţi şi se distrugea ultima brumă de viaţă civilizată, iar cîmpiile pe tot cuprinsul ei rămîneau pîrloage, noi eram solidari, bine organizaţi şi gata pentru săvîrşirea actului Unirii. Pentru îndeplinirea actului unirii, mai aveau de îndeplinit două condiţiuni, care depăşeau posibilităţile noastre. Prima condiţie era să obţinem ajutor militar ca să curăţim ţara de bandele de prădători ce furau şi devastau avutul poporului, bande care erau formate din zecile de mii de dezertori ce fugeau de pe frontul românesc. A doua condiţie era să obţinem consimţămîntul guvernului României. După lungi rugăminţi, cele două condiţii s-au înfăptuit. În ajutorul nostru a venit armata română.

După restabilirea ordinei şi imediat şi după ce am obţinut şi consimţămîntul guvernului român pentru a ne uni, Sfatul Ţării, parlamentul nostru, reprezentantul legal al poporului din Basarabia, în mod absolut liber, a votat Unirea Basarabiei cu patria veche — România.

Votarea s-a făcut în modul cel mai democratic şi absolut liber, fără nici o constrîngere şi fără nici o ameninţare, în faţa lumii întregi şi cu mare entuziasm. Trebuie să afirm că 90 % din numărul total al deputaţilor erau de provenienţă ţărănească. În scurt timp, după ce a venit în ajutorul nostru armata română, ordinea pe tot cuprinsul Republicii s-a restabilit de la sine. Oamenii care se pretează la jafuri şi prădăciuni, sînt şi laşi. Zecile de mii de dezertori ce formau bandele de jefuitori, îndată ce au aflat că asupra lor vine o armată regulată şi disciplinată, în 2-3 zile au fugit peste Nistru în Rusia. Mici ciocniri între bande şi armata română s-au produs în sectorul Tighina. Deci, în Chişinău, cu mult înainte de 27 Martie 1918, era cea mai perfectă ordine. Toată lumea trăia liniştită şi era bine dispusă, nimeni, de pe tot cuprinsul Republicii Moldoveneşti, nu se temea că peste noapte va fi ucis sau jefuit. Fiecare cetăţean era la locul lui de muncă. Se prea poate că în ziua de 27 martie 1918, undeva într-o cazarmă de la marginea oraşului să fi fost cîţiva militari ce de obicei formează partea sedentară a unei unităţi, dar în

palatul Sfatului Ţării şi prin împrejurimile palatului, nimeni n-a văzut nici un ostaş.

În ziua de *27 Martie 1918*, ziua Unirii, în palatul Sfatului Ţării, în afară de deputaţi, funcţionari de birou şi publicul ce a asistat la acea şedinţă solemnă, era prezentă şi delegaţia din partea României, în frunte cu primul ministru A.Marghiloman.

Primul ministru A.Marghiloman şi cîţiva miniştri erau invitaţii parlamentului nostru, ca să ia act de hotărîrea Sfatului Ţării.

La sosirea în Sfatul Ţării, delegaţia română a felicitat parlamentul pentru succesele obţinute în plină revoluţie, apoi delegaţia s-a retras, iar Sfatul Ţării a început dezbaterea chestiunii aflate pe ordinea de zi şi anume : „Unirea Republicii Moldoveneşti independente cu România." S-a vorbit cu mare însufleţire, pentru şi contra Unirii. Fiecare deputat vorbea despre tot ce avea pe conştiinţă. De exemplu, şeful opoziţiei ţărăneşti compusă din minorităţi, aduse de administraţia rusească pe teritoriul Basarabiei, cazacul de pe Don, Vladimir Ţiganco, în mod liber spunea că, după convingerea lui şi a minorităţilor reprezentate de el, nu e bine să se facă Unirea în momentul acela, după părerea sa votarea Unirii trebuia amînată pentru o dată mai tîrzie, şi că el trebuie să consulte populaţia bulgară, găgăuţă şi rusă, al căror conducător era. Se vor fi minunat cei din Rusia, dacă ar fi auzit cît de liber vorbea dl. Ţiganco şi cît de democratic se duceau discuţiile în parlamentul nostru ! După ce s-a votat şi s-au numărat voturile, s-a constatat că 86 de deputaţi au votat pentru unire, trei deputaţi contra unirii şi 36 de deputaţi s-au abţinut de la vot, iar 13 deputaţi au fost absenţi, în total 138 de deputaţi. Au votat pentru unire nu numai deputaţii din blocul Moldovenesc ce îngloba numai 71 de deputaţi, ci şi deputaţii din fracţiunea d-lui Ţiganco, adică şi unii minoritari.

După numărătoarea voturilor a fost poftit în sala de şedinţă primul ministru Marghiloman cu suita sa, care a luat act de rezultatul votului cu multă bucurie, ne-a felicitat şi a plecat. Acesta a fost rolul guvernului român în actul Unirii Republicii Moldoveneşti independente cu Patria mamă — România.

În rezumat, poporul român din Basarabia, pentru a se menţine ca neam, în condiţiunile „pravoslavniciei ruseşti", a dus o luptă dîrză şi grea încă din primii ani ai subjugării sale. În anii 1906-1907, lupta s-a intensificat şi sentimentele naţionale au pătruns adînc în rîndurile maselor populare, iar de la izbucnirea revoluţiei ruseşti din 1917, întregul popor a pornit la o ofensivă pe teren naţional, social, politic, cultural şi economic. Peste tot s-au organizat comitete revoluţionare, s-au ţinut sute şi sute de adunări, mitinguri de mari proporţii, la care participau zeci de mii de moldoveni (cele de la Odessa din 18 Aprilie şi 1 Mai 1917).

Se organizau congrese pe judeţe, şi pe întreaga Basarabie s-a înfiinţat Partidul Naţional Moldovenesc, cu un program progresist, care satisfăcea interesele culturale, naţionale, sociale şi politice ale întregului popor. S-au ţinut congrese ţărăneşti, ostăşeşti, ale coope-

ratorilor, învățătorilor, preoților și laicilor. S-au ținut adunări extraordinare ale Zemstvelor județene, ale Zemstvei guberniale pe întreaga Basarabie. La aceste adunări au luat parte sute de mii de delegați ce reprezentau întregul popor. La toate aceste congrese și adunări, în primul rînd se cerea școala în limba românească și naționalizarea tuturor instituțiilor publice. Se cerea proclamarea autonomiei Basarabiei, ca prima treaptă în urcuș ce ducea spre Unirea Basarabiei cu România. Se cerea organizarea unei vieți naționale, bazată pe obiceiuri și tradiții strămoșești. Se cerea înființarea unui parlament, Sfatul Țării, care să aibă sarcina să introducă în viață toate doleanțele poporului, exprimate la toate adunările și congresele.

Prin munca perseverentă a poporului, prin înaintașii săi intelectuali creați de el, toate s-au îndeplinit numai de popor, îndemnat de conștiința națională și de sentimentul său patriotic, fără nici un ajutor din afară, cu excepția că frații noștri ne-au curățat țara de bandele de dezertori, ne-au restabilit ordinea și liniștea și ne-au acordat consimțămîntul de a ne uni pe veci cu frații români de pe dreapta Prutului, prin împuterniciții poporului — deputații din Sfatul Țării.

În lupta noastră din anii 1917-1918, pentru naționalizarea școlilor de toate gradele, a armatei și a tuturor instituțiilor de stat, în vederea unirii, noi am avut un ajutor prețios în domeniul cultural din partea unui grup de profesori români și mari patrioți din Ardeal și Bucovina. Noi, întregul popor român din Basarabia, am exprimat la timp și exprimăm și acuma toată recunoștința noastră față de frații noștri români din Ardeal și Bucovina, care se refugiaseră la noi la Chișinău, din cauza războiului din anii 1914-1917. Acești români din Ardeal, în frunte cu inimosul patriot profesor Onisifor Ghibu, profesorul Matei, R. Cioflec, și grupul de profesori din Bucovina, în frunte cu Tofan, Tupa, Iliuță, Gavriluță, au fost îmbrățișați de noi cu toată căldura frățească și le-am creat condiții de existență. Cu fondurile obținute de noi la Zemstvă și chiar cu fonduri donate de particularii români mai înstăriți, s-au organizat cursuri de limba română în Chișinău și în alte orașe județene, pentru învățători, profesori și funcționari din diferite instituții de stat. Aceste cursuri au fost organizate de profesorul Ștefan Ciobanu, ajutat de profesorul Onisifor Ghibu. La cursuri au predat toți profesorii ardeleni și bucovineni. Pe la sfîrșitul anului 1917, profesorul Onisifor Ghibu a organizat apariția la Chișinău a încă două ziare, „Ardealul" și „România Nouă".

Noi, poporul român din Basarabia — Republica Moldovenească Independentă —, am avut tot dreptul de a ne uni cu frații noștri de peste Prut. Mai întîi pentru că noi suntem români ca și dînșii, fiindcă noi am stăpînit această parte a Moldovei de două milenii, iar țărîna acestui pămînt e stropită cu lacrimi de suferințe și îngrășată cu sîngele moșilor și strămoșilor noștri care l-au apărat de dușmani și năvălitori. Cîteva veacuri în urmă, prin secolele XIII, XIV, XV,

voievozii moldoveni, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș și alții au ridicat cetățile de strajă de pe dreapta Nistrului și își petreceau cele mai plăcute clipe din viața lor, pe meleagurile actualei Basarabii.

La data Unirii din 27 Martie 1918, cu tot sistemul de rusificare, cu tot sistemul rusesc de a strămuta sate întregi de români din Basarabia în pustietățile Siberiei, pe Omsc, Acmolius, Irtiș, Amur etc., cu toate că funcționarii români din Basarabia erau transferați în îndepărtatele gubernii din Rusia și cu toată statistica ticluită de ruși, noi românii, aveam între 75-80% din numărul total al populației din Basarabia.

Acest adevăr îl confirmă înșiși istoricii, geografii și etnografii ruși.

I. Alexei Naco — istoric, fost consilier gubernial din Basarabia, în studiul său, „Cîrmuirea Basarabiei din 1812-1828", pag. 110.

II. Atanasiev-Ciujbinschi, etnograf, în studiul său „Călătoria prin sudul Rusiei" — schiță asupra Nistrului — Petrograd, anul 1863 pag. 268-283.

III. Pompei Batiușcov — istoric, fost director al învățămîntului Kammerherr al Curții Imperiale Ruse, mare patriot rus, în descrierea „Istoria Basarabiei", tipărită la Petrograd în anul 1892 pag. 34 și 172.

IV. Semionov-Tianșanschi, vice-președinte al Societății ruse de geografie, în descrierea : „Patria noastră Rusia Nouă și Crimeia", vol. XIV, Petrograd 1910, pag. 189.

V. Leon Casso, fost ministru al învățămîntului, profesor universitar, în lucrarea sa „Rusia la Dunăre", Moscova 1913, pag. 228.

VI. Lev Tihomirov, scriitor, publicist în „La Russie politique et sociale", Paris 1886, pag. 41.

VII. P.P. Soroca, profesor geograf, în „Geografia regiunii Basarabia", lucrare aprobată de Ministerul Învățămîntului, ca manual pentru școlile secundare ruse, Chișinău, 1878, pag. 80.

VIII. N.Zozulin, publicist, mare naționalist rus, în „Scurte informațiuni asupra neamurilor ce locuesc în gubernia Basarabia", Moscova, 1903, pag. 175.

IX. Zașciuc, căpitan de stat major rus, în „Materiale pentru geografia și statistica Rusiei", Petrograd, 1862, pag.151.

X. Pavel Dicescu, mareșal al nobilimii din județul Lăpușna, membru în Consiliul de stat, în lucrarea sa „O cerere și un memoriu", Chișinău, 1907, pag.4.

XI. Nicolai Lașcov, istoric, profesor de origine ucraineană, în lucrarea sa „Basarabia", cu ocazia centenarului alipirii Basarabiei la Rusia, Chișinău, 1912, pag. 57.

Trebuie să notăm că, primii șase autori arătați mai sus, au afirmat că moldovenii alcătuiesc marea majoritate a populației basarabene, iar cei cinci din urmă ridică procentul lor la 75% , și mareșalul P. Dicescu remarcă : „Datele statistice din 1897 nu sunt exacte. Pro-

centajul populației moldovenești din Basarabia este egal cu 75-80% , dacă nu și mai mare".
Apoi dreptul nostru la autodeterminare, a ne deslipi de Rusia și eventual a ne uni cu alte popoare înrudite, este tipărit în programul Partidului Comunist bolșevic, iar la cererea lui Vl.I. Lenin, acest punct din program a fost adoptat și de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist. A se vedea lucrarea „Vl. I. Lenin", vol. 19, pag. 232. Dreptul nostru la unire este confirmat și în Tratatul de Pace de la Brest-Litovsc, încheiat între guvernul Rusiei, Germaniei și Austro-Ungariei. Prin acel Tratat se recunoaște Statul Ucrainean, cu frontiera de apus pe Nistru, iar reprezentanții Ucrainei la acea Conferință de pace au declarat că Ucraina, din punct de vedere istoric, geografic și etnografic n-are nimic comun cu Basarabia. Deci, prin forța lucrurilor, noi am rămas izolați de Rusia și am devenit complet liberi, cum am fost înainte de 1812. La acea conferință am fost invitați și noi basarabenii, dar din cauza unor anume împrejurări, n-am putut trimite delegații noștri.

Dreptul nostru la unire cu România și de a rămîne uniți pe veci este confirmat prin pactul „Kellog" și prin „Pactul de definire a agresorului". Prin ambele pacte se consfințesc hotarele ce existau atunci între state, și nimeni nu avea dreptul să treacă peste hotarul unei țări, fără forme legale. Ambele aceste pacte au fost semnate de toate statele învecinate, printre care Rusia Sovietică și România. Prin aceste pacte, hotarul de răsărit al României era fixat la Nistru. Dreptul nostru la unire pe veci cu frații noștri români a fost confirmat de marile puteri : Anglia, Franța, Statele Unite ale Americii, Italia și Japonia, la Conferința de Pace de la Paris, la 28 Octombrie 1920, prin următoarea decizie :
„După cercetările făcute la fața locului, din ordinul marilor puteri, în frunte cu Franța, după primul război mondial, savantul profesor de la Sorbona, E. M. de Martonne, raportînd că : din punct de vedere geografic, etnic și istoric Basarabia este țară Românească, Conferința de la Paris examinează întreg complexul chestiunii Basarabiei, studiază memoriile prezentate de ruși, de Statul Român și de reprezentanții Basarabiei, ascultă toate părțile și hotărăște : „Considerînd că, în interesul păcii generale în Europa, trebuie asigurată în Basarabia o suveranitate, care să corespundă cu aspirațiile populației ; considerînd că Unirea Basarabiei cu România este pe deplin justificată; Înaltele părți contractante — Imperiul Britanic, Franța... declară că recunosc suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei, cuprins între frontiera actuală a României, Marea Neagră, cursul Nistrului de la gura lui pînă la punctul unde este situat vechiul hotar între Bucovina și Basarabia". O comisie specială teritorială, compusă din domnii : Tardieu, Laroche (Franța), Martineau și Venutelli (Italia), Crowe și Lesper (Anglia), Seymon și Day (Statele Unite), a stabilit hotarul României la Nistru.

În paginile precedente ale memoriului meu, am menționat toate greutățile create de imperiul țarilor ruși, care ne baricadau calea în lupta noastră spre idealurile comunismului. Cu toate acestea, începînd încă din anul 1812, făclia ce lumina calea spre românism, nu s-a stins și ea a fost dusă cu curaj și mare însuflețire de înaintașii noștri, trecînd-o de la o generație la alta, pînă în zilele generației noastre din 1917—1918, cînd s-a reușit să se consfințească acel suprem ideal al Unirii, ce a legat timp de 106 ani inimile tuturor generațiilor.
Trebuie să subliniez că idealul de a ne uni cu frații noștri români — scumpa noastră patrie România — n-a venit nici de peste Prut și nici de peste Carpați. Acest ideal a fost al nostru, al poporului român din Basarabia.
Dorul acesta de a ajunge odată și odată la capătul suferințelor poporului român subjugat de Rusia țaristă, a clocotit în inimile generațiilor trecute, timp de 106 de ani, fără întrerupere, manifestîndu-se după împrejurări, cînd mai restrîns și domol de teama „ohranei" ruse, cînd răbufnea cu toată vigoarea și amploarea unei mișcări de massă. Mișcarea spre libertatea și independența poporului român din Basarabia a început încă cu Alexandru Sturza, fiul primului guvernator al Basarabiei Scarlat Sturza, împreună cu o pleiadă de patrioți, cum erau Ion Bașotă, Iordache Millo, N. Doni, P. Macarescu, Iancu Străjescu, Ilie Botezatu, generalul Filip Catargi, arhiepiscopul Gavril Bănulescu-Bodoni, T. Macarescu și alții.
Cu toții protestau și făceau (jalbi) plîngeri către împăratul Rusiei și cu înverșunare apărau drepturile poporului românesc subjugat. Din cea de-a doua generație care ducea făclia românismului făcea parte poetul Constantin Stamate din satul Ocnița, județul Hotin. Mai tîrziu făclia a fost preluată de Alexandru T. Hașdeu, din comuna Cristinești, județul Hotin, și împreună cu generațiile mai tinere, cum erau frații Mihail, Gheorghe și Vasile Stroescu, tot din județul Hotin, satul Trinca ; apoi Gonota, Dicescul, Matei Donici, Nicolai Cașu, Carol și Alex. Cotruță, etc. etc., și cu toții au dus făclia ce lumina calea spre românism, pînă în anul 1905, cînd a fost preluată de generația lui Ion Pelivan, Pan Halipa, prof. Ion Halipa, avocatul M. Gavriliță, D. Vrabie, institutorul Profir Fală, prof. Ion Loghinescu, N. Alecsandri, T. Ioncu, Tudor Gh., avocatul S. Murafa, inginer Hodorogea, Ion Codreanu, ing. N. Codreanu, prof. Stere și mulți alții.
Această pleiadă de luptători reușește să unească în jurul ei generația din 1917—1918, tînără și înflăcărată, un mare număr de intelectuali de proveniență pur țărănească, cum erau: prof. Anton Crihan, poetul Ion Buzdugan, Vasile Țanțu, M. Catelli, prof. Scobioală, dr. Cazacliu, ing. Cazacliu, dr. Bogos, av. Bogos, Ion Păscăluță, Gherman Pîntea, N. Cernăuțeanu, profesorul Gh. Nastas, profesorul V. Harea, subsemnatul Anatol Moraru și mulți alții. Am notat numai cîțiva, căci numărul acestor intelectuali se so-

cotește cu miile. Această generație a anului 1917—1918, tînără, viguroasă și înflăcărată de țărani și intelectuali, se răspîndește prin toate regiunile Basarabiei. Ei lămuresc situația politică creată de revoluția rusească; ei trezesc conștiința națională și massele largi țărănești; ei pătrund în sufletul poporului, reușind să-l organizeze în unități revoluționare și să ducă cu dîrzenie lupta pînă la un sfîrșit — adică pînă la unire și împroprietărirea țăranilor. Poporul românesc de pe ambele maluri ale Prutului s-a simțit totdeauna strîns legat unul de altul; durerea jugului străin ce apăsa pe grumazul românilor din Basarabia era împărtășită de frații lor de pe malul drept al Prutului. Așa de exemplu, în anul 1912, cînd rușii sărbătoreau aniversarea a 100 de ani de la răpirea Basarabiei, toți românii din Moldova liberă săvîrșeau parastase, îmbrăcați în haine de doliu și făceau manifestații de durere pe tot întinsul Prutului. Iar basarabenii, cînd reușeau să treacă Prutul, sărutau pămîntul românesc. Între alți povestitori despre bucuria manifestată de către cei fericiți care reușeau să treacă Prutul, dăm și un caz trăit de Alexandru Hașdeu căruia, cînd a vrut să vie în România, ca să-și vadă pe fiul său Bogdan și să asiste la serbarea ce se dădea de Academia Română în onoarea sa, administrația rusească i-a respins cererea și nu i-a dat pașaportul cuvenit. A. Hașdeu, indignat, scrie o scrisoare lui Mihail Stamati, prin care condamnă tirania rusească și între altele spune: „Orice s-ar întîmpla, eu sunt gata să plec și pe jos pentru a trece Prutul, pentru a săruta pămîntul nostru sfînt, pentru a mă închina moaștelor vitejilor noștri, pentru a mă trudi și a lupta pentru viitorul nostru."

În scrierile mele redau evenimentele cu privire la luptele duse de mai multe generații, pentru dezvoltarea poporului nostru și pentru idealul românismului, în mod sumar și răzleț. Unele evenimente de luptă, în aparență, n-aveau legături între ele și se producea impresia că aceste lupte mărețe nu erau dirijate de un for central, anume creat în acest scop. Cum ar fi cazul de a proclama o republică autonomă, iar mai tîrziu s-a proclamat o republică democratică și independentă, dar fără să se spuie în mod oficial ceva despre unire.

Toată lumea știe că mediul și condițiile de luptă pentru independență și pentru unire au fost extrem de grele pentru poporul român din Basarabia și cu mult mai grele decît în provinciile românești subjugate de monarhia Austro-Ungară: Transilvania, Banatul și Bucovina. Aceste grave împrejurări ne impuneau ca lupta noastră să se ducă cu mult tact și diplomație. Lupta aceasta a fost studiată și îndrumată după un plan ce se întocmea de un stat-major al uniuniștilor, așa zis „Ștabs-cvartira a Uniuniștilor".

Acest stat-major a fost o organizație revoluționară, absolut secretă, acolo au activat cei mai mari luptători patrioți ai neamului nostru, cu sediul la Chișinău și cu filiale în diferite localități din Basarabia: Bălți, Soroca, Orhei, Hotin etc. Membrii acestui stat-major făceau parte din toate organizațiile revoluționare, politice, sociale și naționale de pe tot cuprinsul Basarabiei. Toată munca și toată activitatea organizațiilor pomenite mai sus erau îndrumate și conduse după un plan bine stabilit de membrii acestui stat-major. Planurile stabilite după împrejurări și după evenimentele timpului, nu puteau fi modificate de nici o influență din afară, care adesea echivala cu o săritură peste cal. Totul se studia în mod liniștit și cu multă prudență, ca să nu se producă vreo greșală de tact. În felul acesta s-a reușit ca nu numai populația românească, dar și cea minoritară să ceară parlamentului — „Sfatul Țării" — să se facă unirea Basarabiei cu România cît se poate mai repede. Tactica acestui stat-major s-a dovedit a fi foarte folositoare; toată mișcarea națională a fost divizată în mai multe etape. La 21 Octombrie 1917, primul Congres ostășesc ținut la Chișinău a proclamat Basarabia republică autonomă. La 2 Decembrie 1917 Sfatul Țării proclamă Basarabia Republică Moldovenească Democratică. La 24 Ianuarie 1918 se declară Republica Moldovenească independentă, iar la 27 Martie 1918, Sfatul Țării declară Unirea Republicii Moldovenești Independente cu România; votarea s-a făcut în mod liber și fără nici o presiune sau influență din afară. Capii îndrumători ai acestui stat-major au fost: Ion Pelivan, Pan Halipa, Teofil Iancu, Ion Buzdugan, A. Crihan, Grigore Cazacliu, Dr. Bogos, subsemnatul A. Moraru și alții.

Într-un apel adresat unui grup de luptători, Ion Pelivan m-a rugat să descriu detaliat activitatea așa zisului „Ștabs-cvartira a Uniuniștilor".

Eu, la timpul acela, utilizînd toate datele pe care le aveam, am descris toată activitatea acestei organizații într-o dare de seamă și am înmînat-o d-lui Pelivan, dar nu știu ce s-a făcut cu ea.

CINE SUNTEM ȘI CUM SUNTEM NOI

În anul 1968, cînd omenirea a ajuns pe cele mai înalte culmi ale științei și progresului, cînd toată omenirea de pe glob este strîns legată prin diferite interese economice, politice și culturale, cînd fiecare nație este bine cunoscută de celelalte, astfel că dacă cineva îți va spune că e din Tokio, toți știu că e japonez, dacă altul îți va spune că e din Seoul, toți vor ști că e coreean etc. etc., numai la noi și față de noi, această problemă rămîne un mister.

Ce soartă vitregă! Ce păcate ispășim noi cei ce ne-am născut, am trăit și trăim și astăzi în afara hotarelor țării noastre? Deși noi, împreună cu toate popoarele minoritare, am luptat să dărîmăm nedreptatea, să dărîmăm orgoliul și pofta țarismului rusesc de a supune și a robi un număr enorm de popoare străine, nevinovate, prin intrigi politice și prin forță. Dar în zadar au fost jertfele acestor revoluționari, în zadar au fîlfîit steagurile revoluției din Octombrie

1917, în lungul și latul Rusiei, cu lozincile de libertate, fraternitate și autoderminare pentru toate popoarele minoritare subjugate de imperialismul rusesc. În zadar a propovăduit părintele revoluției din Octombrie 1917 autodeterminarea popoarelor și, în mod special a încurajat poporul român din Basarabia la independență și chiar la alipirea lui la vechea sa patrie România, din al cărei trup a fost rupt.

După atîtea lupte și atîtea speranțe, astăzi, este uimitor că noi românii ce ne-am născut în Moldova de răsărit trebuie să venim în fața societății românești din centrul României și să dovedim că suntem români. Eu, care m-am născut și am trăit în mijlocul poporului român dintre Prut și Nistru, am avut putința să-l cunosc. Deci, cu toată modestia ce ne caracterizează, mă simt dator să răspund la această întrebare: „Cine suntem?" Problema e veche de tot, fiindcă imperialismul rusesc ne-a izgonit din școală limba noastră, ne-a baricadat orice cale spre cultură și progres și n-am avut putință să pătrundem în istoria noastră, iar cei ce izbuteau să pătrundă în școlile rusești, în zadar s-au trudit să cerceteze izvoarele rusești. Răspunsul adevărat la întrebarea: cine suntem? l-am găsit abia după revoluția rusească din 1905—1906, cînd înaintașii noștri revoluționari au fugit în România, unde s-au adăpat la izvoarele culturii românești. Dacă nouă împrejurările vitrege, sub o stăpînire despotică străină, ne-au luat posibilitatea de a învăța și a cunoaște trecutul nostru glorios, apoi e foarte curios că românii liberi care au avut atîtea școli secundare și atîtea universități, nu s-au interesat de noi, frații lor români, ce zăceau în întuneric sub ocupație străină.

Poporul român dintre Prut și Nistru, cu toate condițiile istorice vitrege în care a trăit, și-a păstrat puritatea neamului său. El și-a păstrat cu sfințenie toate tradițiile și datinele moștenite de la moși și strămoși timp de veacuri și milenii. Chiar și în județul Hotin, unde s-au colonizat un număr mai mare de rusini, românii noștri s-au ținut strîns uniți și nu și-au însușit nici un obicei străin. Din contra, acești străini au preluat multe din obiceiurile noastre, cum ar fi obiceiurile de la nunți, botezuri și hramuri; dansurile, colindele și urările de sărbătorile Crăciunului și Anul Nou etc. etc. Treptat acești străini au preluat și portul nostru românesc, pe care îl poartă și astăzi. În jurul acestor tradiții și datine strămoșești, poporul nostru și-a depănat viața secole și milenii și, după convingerea unanimă, aceste datine au conservat ființa neamului românesc. Instinctiv, ele au constituit fundamentul puternic, pe care mai tîrziu s-a clădit România Mare. Tradițiile, ce au stat la baza vieții românești dintre Prut și Nistru, erau profund morale și nealterate și fără nici o infiltrație vicioasă străină. Sufletul poporului era îmbibat cu sentimente adînc patriotice, poporul era extraordinar de ospitalier, darnic și foarte cinstit. Spre a demonstra devotamentul și dragostea față de neam și țară, precum și cinstea românilor noștri voi da două exemple: un om bogat și altul era un țăran sărac. Primul era Vasile Stroescu, care a sfidat pe toți cei ce își găseau satisfacția în cazinoul de la Monte Carlo și în saloanele Parisului. Vasile Stroescu a moștenit o parte din avere, iar altă parte a economisit-o el, trăind o viață foarte modestă și simplă. El se îmbrăca așa de modest încît cine nu-l cunoștea, îl lua drept un oarecare țăran din satul lui Brînzeni; iar hrana lui de toate zilele era mămăligă cu brînză de vaci și cu smîntînă, un pui prăjit în smîntînă sau o zeamă de găină. Cînd venea la Chișinău, de la gară spre centru, lua tramvaiul și nu o birjă. Cînd un prieten l-a întrebat de ce procedează așa, el a răspuns: „Tramvaiul costă trei copeici, iar birja trei ruble, și aceste trei ruble vor fi de mare folos la vreun țăran din Maramureș". Și în adevăr, economiile lui Vasile Stroescu au fost de mare folos țărănimii din Maramureș, Ardeal și chiar din Vechiul Regat. El a înlocuit sumele din bugetul Ungariei, pentru școlile românești din Ardeal. Cu concursul lui s-au construit 216 școli și 96 biserici; s-au înființat și s-au mărit numărul filialelor societății culturale „Astra" pînă la 300; s-au tipărit pentru aceste filiale 135.000 de exemplare de cărți ale lui Ion Creangă, Vasile Alecsandri, George Coșbuc, Anton Pan etc. Cu concursul său s-au înființat băncile populare din Ardeal și cooperativele forestiere din Maramureș, la care a contribuit cu suma de aproape un milion de coroane.

Al doilea caz de cinste rară, caz văzut și verificat de întreg satul Cerlena Mare din județul Hotin: un tînăr țăran sărac, H. M., prin anul 1904, a găsit o pungă plină cu monede de aur. Acasă, arătînd banii soției sale, care cu lacrimi compătimea pe păgubaș, a băgat banii în fundul lăzii, spre a-i păstra, cu speranța că se va găsi păgubașul. Și în adevăr, peste un an s-a găsit păgubașul, și în piața mare a satului, de față fiind toți locuitorii satului, i-au fost înapoiați banii.

Din diferite discuții ce am avut nu numai cu oamenii simpli, dar chiar și cu intelectuali, m-am convins că pe noi societatea românească nu ne cunoaște decît foarte puțin. În cel mai bun caz suntem socotiți ca niște rude foarte îndepărtate și înstrăinate și adesea suntem insultați cu epitetul de „ruși". Și această apreciere eronată se manifestă foarte des. O apreciere de felul acesta am suportat și eu. În Septembrie 1967 eram într-un parc de odihnă. Un grup de trei oameni în vîrstă discuta o problemă pusă chiar de mine. Era vorba de marile talente românești așa de mult apreciate nu numai în țară dar și peste hotare. Era vorba despre sculptorul Brîncuși, despre dramaturgul Eugen Ionescu, despre renumitele cîntărețe Ileana Ciornei, Arta Florescu etc... Și așa în toiul discuției, unul dintre vorbitori m-a întrebat de unde sunt eu. „Din Chișinău" am răspuns. „Ah...! dacă sunteți din Chișinău, înseamnă că sunteți rus." Cu ce trebuia să dovedesc eu că sunt român și nu rus? Cum trebuia să-i conving eu pe acești români că orașul Chișinău e românesc ca și Iașii sau Alba Iulia, Maramureșul etc.? cu diferența că ei sunt liberi, în țara lor, iar noi ... Trebuia să le spun că românii din Moldo-

va de răsărit de 24 de ani muncesc din răsputeri şi astăzi au o Academie de Ştiinţă moldovenească ; că la Chişinău există o Facultate de Medicină şi un Minister al Sănătăţii Publice, unde se învaţă şi se practică în aceeaşi limbă românească ca şi la Bucureşti. Că în Chişinău sunt statuile lui Ion Creangă şi Mihai Eminescu, iar în centrul oraşului stă de strajă însuşi Ştefan cel Mare pe un soclu înalt, cu privirea spre răsărit. Dragostea eternă pentru Voevodul Moldovei n-a încetat nici o clipă. În faţa statuii lui Ştefan cel Mare, în zeci şi zeci de ani, zilnic se închină românii de acolo şi depun flori.

Cum ar trebui să explicăm şi să-i convingem pe românii din regiunile mai îndepărtate de Prut, că noi suntem români ca şi ei, că regiunea de răsărit, unde trăim noi, e românească ca şi Muntenia, Oltenia, Bucovina, Ardealul, etc. ?

Prin urmare, noi am dori să nu ni se aplice epitetul de „ruşi". Noi am dori ca românii de pretutindeni să ştie că Moldova dintre Prut şi Nistru e românească, iar populaţia ei băştinaşă pînă la 1812 era pur românească. Am dori să se ştie că, începînd cu anul 1812, data anexării noastre la imperiul rusesc, ţarismul a adus în Moldova dintre Prut şi Nistru tot felul de elemente străine ca : bulgari, găgăuţi, ucraineni, cazaci, armeni etc., pe care i-am înzestrat cu pămînt, dînd fiecărui ţăran străin cîte 60 de hectare, funcţionarilor şi nobililor, cîte 2000—3000 hectare, iar la unii pînă la 25.000 hectare. Pe lîngă aceşti colonişti, toţi funcţionarii şi chiar militarii care făceau serviciu pe teritoriul Moldovei, se căsătoreau cu moldovence şi rămîneau definitiv în Basarabia, fiindcă acolo dăduseră de belşug. Am dori ca populaţia românească din dreapta Prutului şi pînă la Tisa să facă deosebire între noi românii din Moldova de răsărit şi aceşti venetici îndrăzneţi, care apar pretutindeni aici în ţară ca insectele, în frunte, şi se recomandă : „Eu is bisaraghean", cu un accent de bulgar, rus sau ucrainean.

Dar nu despre ei scriu eu în scrierile mele, nu despre acei străini : doar în treacăt voi aminti că aceşti străini în anul 1940, cînd în urma ultimatului lui Stalin armatele române se retrăgeau din Basarabia, aruncau cu pietre în soldaţii noştri, ba au fost cazuri cînd otrăveau apa din fîntîni, ca numai după un an cît au stat sub ocupaţie românească, să devie patrioţi români. Iar la a doua retragere a armatelor române, aceşti străini au reuşit să se refugieze şi chiar cu sutele de mii în România, unde li s-a dat ajutor şi apoi cu toţii s-au angajat în diferite servicii şi adesea cu concursul ruşilor care veniseră în România.

În timp ce aceşti străini se simţeau foarte bine în România, românii de dincolo de Prut sufereau de foame. Grozăvia foametei ce a bîntuit dincolo de Prut prin anii 1947—1948, e povestită de foarte mulţi musafiri care veneau de acolo la rudele lor din România. Aşa de exemplu un medic din Tighina povestea tremurînd de emoţie că, în urma rechiziţiilor ruseşti, ţărănimea din satele noastre a rămas fără cereale, fără vite, oi, şi cai ;— le rămăseseră ţăranilor numai cîinii şi pisicile. Oamenii înfometaţi au mîncat toate vietăţile pînă şi şobolanii de cîmp zişi „ţistari". Apoi au început să usuce frunza broaştei şi o consumau sub formă de terci. În urma acestor ospăţuri oamenii se umflau şi mureau. Doctorul din Tighina spunea că în unele sate de pe valea Bîcului au rămas în viaţă literalmente trei oameni, iar restul au murit de foame. În satul, în care m-am născut eu, ţăranii au prins de veste că vine la ei echipa de rechiziţii şi au fugit prin rîpi şi au îngropat o parte din cereale, cu toate acestea au fost nevoiţi să dezgroape borhotul în putrefacţie din preajma fabricilor de zahăr Jucica şi se hrăneau cu el iar rezultatul a fost că au murit de foame 340 de oameni.

TRAGEDIA UNUI MARE NUMĂR DE ROMÂNI DINTRE PRUT ŞI NISTRU DIN PRIMĂVARA ANULUI 1944

Nu ştiu ce calcule strategice sau politice i-au călăuzit pe conducătorii României şi Marele Cartier General al Armatei în primăvara anului 1944 şi ce i-a determinat să oprească trecerea Prutului spre interiorul României a unei masse de ţărani români din judeţele Lăpuşna, Cahul şi altele. Nu numai eu, dar şi locuitorii de pe dreapta Prutului au văzut o imensă massă de ţărani, care au părăsit căsuţele şi tot avutul lor şi au dat fuga spre podul „Albiţa" de pe Prut, cu speranţa şi cu toată convingerea că vor scăpa de ocupaţia rusească, pe care au cunoscut-o pînă la saturaţie în anii 1940—1941. Oare în România nu s-au găsit loc şi posibilitate de a-i ocroti decît numai pe străini, care se recomandă : „Eu is bisaraghean"? Oare sufletele românilor erau mai împietrite decît piatra ?, de au rămas nepăsători şi surzi şi n-au auzit şi n-au văzut bocetele de femei şi copii şi n-au luat în seamă pe bărbaţi care în genunchi se rugau să fie salvaţi. Aceste scene fără asemănare, aceste lacrimi de femei şi copiii care cereau să fie salvaţi, erau îngrozitoare, această tragedie a trăit-o şi populaţia de pe dreapta Prutului. Jalea ce cuprindea tot şesul Prutului pe o suprafaţă de cîţiva kilometri pătraţi, pătrundea ca o flacără de foc în sufletele celor ce priveau. Numai conducătorii militari sau civili rămîneau reci. Ce fel de planuri întocmiseră ei, e greu de ghicit. Poate că după planurile lor, această mare massă de români trebuia să rămîie înfiptă şi mai departe în pămîntul acela românesc şi să constituie şi mai departe un drept asupra acelor meleaguri aşa de mănoase. Dar din nenorocire o parte din aceste jertfe au murit de foame, iar o altă parte sub diferite pretexte a fost transportată treptat în Rusia prin Turkestan, prin zona carboniferă de pe Doneţ etc. Îndopaţi cu tot felul de promisiuni, aceşti români nu s-au mai întors înapoi în satele lor. În ultimul timp se duce propagandă printre români ca să se mute definitiv în părţile

îndepărtate ale Siberiei şi li se oferă şi bani cu împrumut ca să-şi ridice case în fundul Rusiei. (Ştirea e din ziarul vienez „Die Presse".) Iar în locul românilor ce îşi părăsesc de mare nevoie satele lor, se aduc alte elemente : ruşi, tătari, ucraineni, şi aşa la un moment dat, Moldova va deveni Rusie curată şi abia cu un zîmbet aprobator se va spune : „Tu, Românie, vrei Basarabia ? Cu plăcere dar să procedăm în mod democratic ; să întrebăm şi populaţia dacă vrea să fie cu voi, sau cu noi."

Dacă ţarismul a robit atîtea popoare şi a anexat atîtea milioane de kilometri pătraţi de pămînt, pe baza dreptului ce l-au purtat pe ascuţişul baionetei şi al sabiei urmaşii ţarismului au altă metodă : metoda dreptăţii, fraternităţii, egalităţii şi mai presus de toate, metoda de autodeterminare, în sensul pe care îl concep şi îl doresc moştenitorii ţarismului pravoslavnic.

La întrebarea : „Cine suntem şi cum suntem noi românii din răsăritul Moldovei ?", au răspuns în parte diferiţi călători străini, care au cutreerat provincia în lung şi în lat. Aceşti călători străini au rămas profund impresionaţi de cele ce au văzut şi mai ales de modul cum au fost primiţi şi trataţi de românii noştri băştinaşi. Ei au constatat că, acest popor român dintre Prut şi Nistru şi-a păstrat cu toată vitregia soartei, chipul şi asemănarea Daco-Romană. Poporul vorbeşte limba română veche. Apoi ei descriu pe români ca oameni foarte cinstiţi, buni, blajini, corecţi în relaţiile cu semenii lor şi legendar de ospitalieri. Românii de pe meleagurile acelea sunt foarte fericiţi cînd au ocazia să găzduiască un drumeţ ; mai ales ei sunt mulţumiţi cînd găzduiesc şi ospătează un străin din lumea întreagă. După ce soseşte drumeţul, în pripă se taie găina cea mai grasă, repede se fierbe în smîntînă, iar gazda se prezintă cu un ulcior de vin din viţa de vie zisă „Rară neagră" şi astfel musafirului ospătat i se aranjază în casa cea mare un pat comod de dormit, folosind covoare şi perne moi.

Aşa-i descriu pe români mulţi călători străini, printre care neamţul Zucker, căpitanul de stat major rus Zaşciuc, academicianul Berg etc.

Caracterul, cinstea, bunătatea şi mai ales ospitalitatea sunt apreciate nu numai de străini, dar şi de românii noştri care au avut ocazia să călătorească prin satele noastre. În adevăr, aceşti români au ceva ce-i deosebesc de românii din alte provincii. Aceste lucruri le afirmă prin memoriile lor şi unii militari ca maiorul Gheorghiu şi generalul Stoica.

Dar poporul român din Moldova de răsărit n-a fost numai bun, blajin, cinstit şi legendar de ospitalier, el a fost şi un vrednic apărător al hotarului de la Nistru. Începînd cu descălecătorul Dragoş Vodă, toţi domnitorii Moldovei au populat partea răsăriteană a principatului, pe toată întinderea Nistrului, cu cei mai devotaţi şi mai buni luptători. Veacuri de-a rîndul populaţia aceasta eroică

era concentrată în jurul unor căpitănii de codru, şi pe lîngă meseria de plugar ei erau şi buni militari — apărători ai ţării — şi, cînd se ivea primejdia, cu toţii înarmaţi cu arcuri, suliţe, topoare, coase şi sape, în frunte cu căpitanul de codru, se aşezau la pîndă prin codri şi, prin surprindere, atacau hoardele năvălitoare de tătari sau de cazaci, şi pînă ce sosea domnitorul de la Iaşi sau de la Suceava cu oastea sa regulată, luptătorii ţineau inamicul pe loc. În luptele acestea mureau codrenii noştri cu miile, iar capetele lor erau înşirate în vîrful suliţelor tătăreşti pe malul Nistrului, de la Cetatea Albă, Tighina spre nord pînă la Hotin. În aceste lupte pe viaţă şi pe moarte pentru apărarea hotarului, a luptat tot poporul în jurul căpităniilor de codru şi condus de vestiţii noştri voevozi : Alexandru cel Bun, Ilieş, Petru, Ştefan cel Mare, Petru Rareş, Ion cel Viteaz etc. Cu toţii au apărat nu numai hotarul pe Nistru, nu numai viaţa şi bunurile populaţiei din Moldova de răsărit ci liniştea, viaţa şi avutul întregii ţări româneşti de diferiţi jefuitori ce cutreerau în lung şi în lat stepele răsăritului de dincolo de Nistru. Aceşti neinfricoşaţi eroi au luptat şi au murit nu numai pentru liniştea ţării lor, ci şi pentru liniştea Europei. Şi în timp ce noi luptam şi mueream apărînd poarta Europei, Europa — în liniştea asigurată de români — muncea şi progresa în toate domeniile. Dar s-a gîndit vreodată Europa la cei ce stau de strajă la poarta ei ? A ştiut oare Europa că poarta ei e împresurată cu cadavre şi cu suliţe tătăreşti înfipte în pămînt, în vîrful cărora erau capetele eroilor români ? S-a gîndit oare Europa să apere şi să susţie un drept sfînt al poporului român ? După cîte ştiu eu, Europa a urzit în spatele nostru şi în dauna noastră numai intrigi. Aşa a fost la Congresul de la Berlin din 1878, cînd Europa a dat imperiului rusesc pămîntul nostru sfînt, cele trei judeţe : Cahul, Ismail şi Cetatea Albă, şi poate că tot aşa urma să fie şi la Conferinţa de pace de la Paris din anii 1919—1920, dacă poporul român n-ar fi fost atît de dîrz şi strîns unit şi nu s-ar fi opus nu numai prin vorbe şi dovezi istorice, ci şi prin puterea sa. În perioada aceea din anii 1919—1920, singura forţă armată perfect organizată, cu un moral ridicat era cea a României. Singura armată capabilă să ocupe o capitală europeană a fost armata română, care a ocupat Ungaria şi capitala ei — Budapesta. Acest fapt — după părerea diplomaţilor noştri — a risipit toate planurile europene ce se întocmeau în culise. Şi această misiune militară ne-a fost impusă chiar de asupritorii noştri. Noi trebuia cu orice preţ să ne apărăm drepturile noastre naţionale şi istorice. Asupritorii neamului românesc erau obişnuiţi să subjuge orice popor prin forţă sau prin diferite aranjamente (şantaje) politice şi diplomatice. Astăzi omenirea progresează cu o iuţeală uimitoare. Locul săbiei şi al baionetei, l-a luat armamentul atomic, cu puteri de distrugere incalculabile. Astăzi, cînd omenirea întreagă e unită într-un for suprem internaţional, unde îşi concentrează toată puterea pentru a găsi soluţii pentru convieţuire paşnică, pentru o înţelegere dreaptă între toate popoarele, şi a asigura fiecărui popor o viaţă independentă, cu un trai

la un nivel mai înalt, imperialiştii şi colonialiştii ar trebui să se deprindă cu ideia ca şi ei să trăiască din munca lor şi a poporului lor şi să aplice măcar acuma, după 50 de ani, dreptul de autodeterminare popoarelor subjugate şi exploatate încă din timpurile ţarismului orgolios.

Ce a devenit această idee sfîntă de autodeterminare a popoarelor ; ideea revoluţiei din Octombrie 1917 care a fîlfîit pe toate steagurile şi pe toate afişele din lungul şi latul Rusiei ? Libertatea şi autodeterminarea tuturor popoarelor subjugate de imperialismul rusesc au fost piatra de temelie a revoluţiei din Octombrie. Lozinca „Autodeterminarea popoarelor din programul Partidului Comunist Rusesc a fost supusă spre aprobare de V. I. Lenin Congresului al IX-lea, astfel că această lozincă a căpătat putere de lege.

Am inserat în capitolul „Cine suntem noi românii din Moldova de răsărit ?" şi acest din urmă eveniment militar, fiindcă la această acţiune am luat parte şi noi românii din Moldova de răsărit.

Iată datele istorice despre românii dintre Prut şi Nistru, dar aceasta nu e totul. Pe vremurile acelea faima eroismului acestor apărători ai hotarului de răsărit al Ţării cu greu ajungea pînă la urechile cronicarilor, din care cauză istoria a cimentat în paginile ei numai o parte din eroismul vitejilor noştri, care îşi jertfeau viaţa şi cădeau sub ascuţişul suliţelor năvălitorilor de tot felul.

Astăzi greaua misiune de a fi în mod permanent straja apărării porţii Ţării şi chiar a porţii Europei, este înregistrată de însuşi poporul nostru în folclorul său popular. El îşi cîntă eroii şi vitejii săi în balade ; el îşi cîntă istoria sa plină de suferinţe şi jale, el îşi cîntă viaţa şi traiul său la hotarul de răsărit al Ţării. Toată această istorie a neamului nostru s-a păstrat şi s-a transmis de veacuri din generaţie în generaţie pînă în zilele de astăzi.

Cu toată vitregia vremurilor din ultimii 50 de ani, aflăm cu mare bucurie că acest tezaur al istoriei noastre se adună de zeci şi zeci de ani de către marea noastră patriotă Tatiana Găluşcă şi de moşii ei Cociorvă. 1000 sunt cîntate pe note şi înregistrate pe benzi de magnetofon. Folclorul nostru românesc este apreciat ca primul şi cel mai frumos din toată Europa, aşa s'a pronunţat renumitul folclorist şi compozitor Bartók Béla de origină maghează.

Am dori să cunoaştem şi noi conţinutul acestui tezaur folcloric şi să ne închinăm şi noi memoriei acestor eroi ai neamului.

Dar să ne ducem cu gîndul înapoi şi să privim situaţia României din anii 1917—1918, cînd guvernul, armata şi toate serviciile, precum şi un imens număr de refugiaţi din Oltenia şi Muntenia se aflau plasaţi în cele cîteva judeţe din Moldova, unde bîntuia epidemia de tifos exantematic, cu posibiliăţi de hrană şi cazare foarte reduse, cu un nivel moral scăzut, atît în armată cît şi în sferele conducătoare responsabile. România era părăsită de aliaţii săi de la apus şi cei de la răsărit, cu o armată germană puternică şi bine înarmată în faţă, iar urmările revoluţiei ruseşti ii ingreunau situaţia şi mai mult,

mari masse de soldaţi ai armatei ruse dezertau şi, fără nici un căpătîi, hoinăreau prin toată ţara furînd şi jefuind !

Grupul de sfătuitori francezi, în frunte cu generalul Berthelot, au fost primii împanicaţi şi, la un moment dat, din „eroi"— cum le plăcea lor, să fie trataţi — se transformă în nişte fricoşi şi imploră comandamentul român să-i apere de orice primejdie şi să-i strecoare prin sudul Basarabiei spre Marea Neagră, ca să poată fugi în Franţa. (Vezi memoriile generalului Averescu).

Sunt în viaţă încă foarte mulţi români care au trăit perioada aceea de groază. România era pe marginea prăpastiei. Nici o minte luminoasă nu putea rezolva acele probleme şi să scape ţara de dezastru.

Dar în acelaşi timp poporul român dintre Prut şi Nistru, pe care conducerea României din trecut îl desconsiderase şi ignorase, a suportat fără murmur toate umilinţele, toate necazurile şi suferinţele şi a purtat în spinare toată povara ocupaţiei străine, ca pe o cruce a răstignirii, tăinuind în sufletul său dragostea de neam şi idealurile sfinte ale unirii cu fraţii români din România şi de pretutindeni, sub scutul aceleiaşi Patrii mamă. După o luptă dîrză şi indelungată, poporul român, adică ţărănimea prin înaintaşii săi intelectuali creaţi de ea, învinge toate greutăţile ce-i stau în cale şi prima dintre toate cele 170 de naţionalităţi stăpînite de ţarismul rusesc, reuşeşte să fie lăudată de V. I. Lenin, cînd i s-a adus la cunoştinţă că avem un parlament creat pe cele mai democratice baze.

Acest popor hotărît şi dîrz învinge toate obstacolele, toată opoziţia şi, treptat, trece prin toate fazele de organizare politică, socială şi administrativă, crează un parlament, unde sunt reprezentate toate nuanţele politice, toate naţionalităţile şi unde se discută toate problemele în mod absolut liber.

La 2 Decembrie 1917 se declară Republica Democratică Moldovenească.

La 24 Ianuarie 1918, Sfatul Ţării declară Republica Independentă de sine stătătoare Moldovenească.

La 27 Martie 1918, ultima fază a luptei noastre, Republica Independentă Moldovenească se uneşte cu Patria sa de baştină — România.

Temelia acestei ùniri a fost dragostea faţă de fraţii noştri români. Unirea s-a făcut pe baza idealului păstrat în sufletele poporului de un veac şi ceva, fără să se ţie seama de situaţia în care se afla România din punct de vedere politic, militar sau economic.

Republica Independentă Moldovenească, fără nici o condiţie, complet dezinteresată, a îngenunchiat în faţa mamei sale România şi a rostit din toată inima : „Scumpă Românie, primeşte-mă în braţele tale."

Unirea Republicii Independente Moldoveneşti cu patria mamă România a fost un eveniment important pentru România în momentele cele mai critice şi acest eveniment a fost apreciat şi calificat nu de noi cei ce am îngenunchiat în faţa scumpei noastre mame

România, ci de cei mai de seamă patrioţi români. Aşa de exemplu, cînd delegaţia noastră compusă din Ion Inculeţ, preşedintele Republicii, dr. Ciugureanu, primul ministru, P. Halipa, secretar al Sfatului Ţării, s-a prezentat Şefului Statului cu actul Unirii, Academia de ştiinţe Română a convocat în onoarea musafirilor o adunare festivă şi, după cuvîntarea rostită de P. Halipa, profesorul Nicolae Iorga s-a sculat în picioare şi, foarte emoţionat, cu mîinile ridicate în sus, a strigat : „Fraţii noştri din Moldova de răsărit ne-au salvat..."

Sunt în viaţă încă mulţi Români care au fost martori oculari ai tragediei în care se afla Ţara Românească în acel timp.

După spusele delegaţilor noştri, toţi academicienii şi lumea care a asistat la acea şedinţă, erau aşa de emoţionaţi încît nimeni nu putea să se reţie să nu lăcrimeze.

Dealtfel, toate evenimentele acestea istorice, ce se petreceau la noi, erau aşa de emoţionante încît peste tot se vărsau lacrimi de bucurie. Aşa de exemplu, după votarea Unirii, toată asistenţa vărsa şuvoaie de lacrimi şi se îmbrăţişau unii cu alţii, cu toţii trăiau clipe înălţătoare.

La noi, în Republica Moldovenească, se găseau suficiente rezerve de pîine, carne, furaje etc.

În scurt timp după Unire, printr-un ajutor reciproc, s-au rezolvat toate problemele ce păreau imposibil de rezolvat, mai ales problema alimentară care era foarte grea în Vechiul Regat. Am început să ne vizităm unii pe alţii, între militari şi populaţie s-a închegat o adevărată unire sufletească. La nunţi, la botezuri, la Paşti, la Crăciun şi la orice sărbătoare, cu multă insistenţă erau invitaţi soldaţi şi ofiţeri şi, în cea mai perfectă voie bună, petreceau cu toţii la un loc. În curînd militari erau poftiţi să fie nuni mari sau să boteze copii.

La asemenea petreceri am participat şi eu în satele Budeşti şi Creuleni din judeţul Lăpuşna.

Prezenţa trupelor prin satele noastre moldoveneşti garanta ordinea şi înfrîna samavolnicia perceptorilor şi jandarmilor care, abia după retragerea trupelor în garnizoanele respective, au început să depăşească limitele îngrădite de lege.

Ah ! cît de plăcută a fost perioada aceea ! Armata română ne garantase liniştea, peste tot petrecere şi voie bună, viaţa poporului era în siguranţă, peste tot ordine desăvîrşită. Intelectualii noştri erau strîns uniţi în jurul Blocului Moldovenesc. Dar iată că au început să rînjească partidele dezbinătoare, cu tot vicleşugul lor politic, cu tot felul de promisiuni, care niciodată nu s-au realizat, şi, cu încetul, ne-au dezbinat şi pe noi.

CUVÎNT DE ÎNCHEIERE

Dacă cineva va citi această lucrare, rog să fiu criticat cu îngăduinţă. Eu nu sunt nici scriitor şi nici istoric, dar o durere profundă mă sileşte să scriu măcar pe scurt cîte ceva din chinuita viaţă a neamului din care fac parte. Eu îmi dau perfect de bine seama că lucrarea mea suferă de multe lipsuri. Dată fiind conjunctura în care ne aflăm o serie de evenimente au fost ocolite din diferite motive, iar multe altele nu le-am menţionat din cauză că nu mă pot baza pe o documentaţie exactă. În descrierea de faţă n-am menţionat rolul tuturor luptătorilor din mişcarea revoluţionară, socială şi naţională. Din lipsă de date precise n-am pomenit de marii patrioţi : profesor Ion Loghinescu, Lt. Vasile Moraru, Vasile Loghinescu, căpitanul de mazili Florea Vasile, Dr. Ion Bordianu, Ursachi, Ursu, Loghin etc. Deasemeni n-am amintit nimic despre Cercul Cultural Românesc din Hotin, înfiinţat de profesorul de istorie Ion Loghinescu în anul 1910, şi despre ajutorul moral dat acestui „Cerc" de către profesorul Nicolae Iorga, care ne trimetea ziarele „Neamul Românesc", „Foaia Poporului" şi diferite cărţi. Am vorbit foarte sumar despre activitatea statului major al unioniştilor din Chişinău de sub conducerea răposatului Ion Pelivan. Au fost multe evenimente în lupta poporului român dintre Prut şi Nistru pentru libertatea sa şi care trebuiesc scoase la lumina zilei.

Nu s-a scris nimic despre răscoalele ţărăneşti din codrii Orheiului, Sorocei, Lăpuşnei şi Tigheciului — conduse de Mihalcea Hîncu, Durac şi clucerul Constantin care, la 10 Noiembrie 1673, au izgonit din ţară pe Duca Vodă, care în a doua sa domnie a stors toată vlaga poporului.

Un deosebit interes reprezintă pentru noi, problema atîtor popoare străine care au năvălit în Basarabia, după ce a fost anexată la imperiul rusesc. Mai ales că aceste popoare, fiind în mod permanent protejate de administraţia rusească, cu timpul au devenit adevăraţi rusofili şi adesea acţionau în dauna intereselor poporului băştinaş moldovenesc. Regret că, în lucrarea mea, această problemă e menţionată sumar. N-am pomenit de rusinii ce locuiesc în nordul judeţului Hotin. O parte din ei au fugit la noi de robia şi exploatarea

nemiloasă ce exista în țările lor, Galiția și Ucraina, iar o parte, cam nouă sate, au fost salvate de domnitorul Ștefan cel Mare de urgia tătarilor ce porniseră de pe Volga. În sudul Basarabiei au fost colonizați bulgari ; ei sunt de rasă finoturcă (mongolă). În timpul veacurilor al VII—IX, bulgarii s-au slavonizat. După 1812 au fost colonizați în județele Ismail, Cetatea Albă și Tighina și li s-au dat 450.000 hectare și multe alte privilegii, dintre care scutirea de impozite și de serviciul militar ; protectorul bulgarilor a fost generalul rus Inzov.

După istoricul Zozulin, în 1814, au fost colonizați în Basarabia și nemți din Landul Württenberg. În afară de cel mai fertil pămînt, nemților li s-au dat și importante sume de bani, precum și privilegiile ce se acordaseră bulgarilor.

În ceea ce privește populația rusă, stăpînitoarea Basarabiei, aceasta era compusă nu chiar din cele mai bune elemente. Despre populația rusească, guvernatorul Basarabiei, Timcovschi, raporta oficial superiorului său, contelui Pahlen, următoarele :

„În Basarbia au venit în diferite timpuri ruși, fără acte în regulă și cu o moralitate dubioasă. În anul 1834 general-gubernatorul a expediat din Basarabia în Rusia 48.000 de indivizi care nu se încadraseră în muncă și mulți nu aveau acte în regulă."

În afara coloniștilor menționați au mai venit în Basarabia, cu scopul de a se îmbogăți, greci, armeni, evrei etc.

BIBLIOGRAFIE

1. Istoria Rusiei
2. L. Șișco, istoric, „Povestiri din istoria Rusiei", tipărite la Petersburg în anul 1906
3. Merijcov, „Construcția cetății Petro-Pavlovsc", vol XII. pag. 8
4. Leon Casso, „Rusia la Dunăre"
5. A. Zașciuc, căpitan de stat major, „Societatea Imperială rusă de geografie, Regiunea Basarabiei"
6. L. S. Berg, academician, „Basarabia", publicată în anul 1923 la Petrograd
7. Dumitru Almas, profesor, „Miron Costin"
8. Storojenco, trimisul țarului Alexandru I, pentru o anchetă în Basarabia
9. Svinin, trimisul personal al țarului Alexandru I, pentru o anchetă în Basarabia
10. Karl Marx. „Despre Basarabia"
11. Loghinov, publicist și om de știință, impresiile sale despre Basarabia
12. Alexei Naco, istoric, „Studii despre ocîrmuirea Basarabiei din 1812—1828", pag. 110
13. Atanasiev Ciujbinschi, etnograf, „Călătorie prin sudul Basarabiei în anul 1863", pag. 268—283
14. Pompei Batiușcov, istoric, „Istoria Basarabiei", tipărită la Petrograd în anul 1892, pag. 34, 172
15. Semionov Tianșanschi, geograf, „Patria noastră Rusia Nouă și Crimeea", Petrograd 1910, pag. 189
16. P. P. Soroca, geograf, „Geografia Regiunii Basarabiei", Chișinău 1878, pag. 80
17. Dr. Petru Cazacu, „Moldova dintre Prut și Nistru"
18. General Kuropatkin, fost ministru de război în guvernul țarului Nicolai II, „Probleme ale armatei rusești", S. Petersburg, 1910, pag. 338
19. Vasile Moisiu, „Știri din Basarabia de astăzi", tipărită în 1915, București
20. Contele Serghei Witte, fost prim-ministru pe timpul țarului Nicolai II, „Memorii publicate la Berlin" în anul 1921, vol. I, ed. II
21. Sotov, publicist rus, „Soarta rusismului în Basarabia imediat după unire", Revista „Sovremeniie Zapischi", tipărită la Berlin în 1921, pag. 265
22. Amiralul Mordvinov, Arhiva Conților Mordvinov, vol. IV, pag. 925
23. Amiralul Ciceagov, Revista „Russchii arhiv", asupra anului 1812, vol. II, pag. 20

24. Danilevschi, „România era un fel de stăvilar între popoarele slave şi cel rus"
25. Lev Tihomirov, „La Russie politique et sociale", Paris 1886, pag. 41
26. Zozulinov, publicist, „Scurte informaţii asupra neamurilor ce locuiesc în Basarabia", anul 1862, pag. 151
27. P. Dicescu, membru în Consiliul de Stat, „O cerere şi un memoriu" 1907, pag. 4
28. N. Lascov, istoric, „Basarabia", Chişinău, 1912, pag. 57
29. N. N. Durnovo, „Cu ocazia centenarului alipirii Basarabiei la imperiul rusesc", tipărit în cotidianul „Petersburgschie Vedomosti", nr. 118, la 27 Mai 1912
30. Zemstva judeţului Cetatea Albă, cartea „Bugeagul"
31. George Coşbuc, „Luptele de la Plevna"
32. Revista „Luminătorul" din luna Mai 1912
33. Gh. Andronache, „Figuri Basarabene"
34. Ştefan Ciobanu, academician, „Unirea Basarabiei"
35. Revistele „Viaţa Basarabiei", nr. 28 din 1917 şi nr. 3—4 din 1943

SCRISOAREA LUI PANTELIMON HALIPA CĂTRE AMBASADORUL S. U. A.

Subsemnatul, Pantelimon Halipa, fost vice-preşedinte iar apoi şi preşedinte al Sfatului Ţării Basarabiei, ministru al României, originar din Basarabia, Vă rog să folosiţi prilejul venirii în România a ministrului de externe al Statelor Unite ale Americei, ca să-i atrageţi atenţia asupra problemei Basarabiei, care a făcut parte, veacuri de-a rîndul, din Moldova şi din România un sfert de veac, dar din cauza ultimatului lui Stalin a fost zmulsă din hotarul răsăritean al României şi astăzi duce o viaţă de mizerie în URSS, ca aşa zisa Republică Socialistă Sovietică Moldovenească, sortită să fie victima politicei de rusificare a Statului zis rus, dar care înglobează peste o sută de naţiuni, supuse de ţarii Rusiei de altădată şi acum guvernate de Soviete.

Problema Basarabiei este foarte importantă pentru pacificarea Europei şi ea trebuie soluţionată pe cale diplomatică, cum a mai fost soluţionată în 1856, în urma pierderii de către ruşi a războiului din Crimeia şi cum a fost soluţionată la conferinţa de pace de la Paris-Versailles în 1919. Noi — basarabenii — am soluţionat această problemă încă din 1918, cînd Sfatul Ţării al Republicei Moldoveneşti Basarabene a votat cu 86 de voturi unirea cu România, cînd au fost numai 3 voturi contra. Sfatul Ţării a fost un parlament constituant al Basarabiei, la formarea căruia au participat toate organizaţiile politice, sociale şi administrative ale provinciei şi unde toate minorităţile naţionale au fost reprezentate prin deputaţii lor, liberi aleşi de congresele şi organizaţiile naţionale, pe aceleaşi baze care s-au practicat în toată Rusia din 1917—1918.

Problema Basarabiei este una din cele mai importante ale României şi fără soluţionarea ei nu poate fi pace statornică în această parte a Europei. Noi — basarabenii — ne punem speranţa în voinţa hotărîtoare a Americei, care rîvneşte să fie şi este puterea arbitră în toată lumea.

Prin mine — om bătrîn de 91 de ani — Basarabia face apel la Domnia Voastră, Domnule Ambasador al Americei, ca să ajutaţi soluţionarea paşnică a problemei basarabene. Basarabia Vă va rămâne recunoscătoare pentru totdeauna pentru cuvîntul Domniei Voastre, pe care îl Veţi spune în problema Basarabiei. Acest cuvînt trebuie spus şi pentru motivul că răpirea Basarabiei de către Stalin din cadrul statului român a fost un act pus la cale de dictatorul Stalin cu dictatorul Germaniei Hitler şi acest act trebuieşte anulat, cum au fost anulate la Potsdam toate actele lui Hitler.

Aş fi fost bucuros să Vă spun cuvintele de mai sus verbal, dar sunt bolnav.

Rămîn al Domniei Voastre vechi prieten, dornic de a discuta problemele la ordinea zilei.

1 Noembrie 1974
Str. Al. Donici N 32, Bucureşti
PANTELIMON HALIPA

„TRĂIASCĂ UNIREA CU ROMÂNIA" —
erau cuvintele ieşite din piepturile deputaţilor, în aplauzele furtunoase şi prelungite, la citirea rezultatului final al rezoluţiei Blocului Moldovenesc pentru — UNIREA BASARABIEI cu ROMÂNIA. Preşedintele Sfatului Ţării, Ion Inculeţ dă citire rezultatului votului:

— 86 deputaţi — pentru.
— 3 deputaţi — contra.

Iată, deputaţii din Sfatul Ţării, care au votat Unirea Basarabiei cu România:

1. Alexandri Nicolae
2. Alistar Elena
3. Buzdugan Ion
4. Buiuk Ilarion
5. Bivol Constantin
6. Budişteanu Ignaţie
7. Bîrcă Teodor
8. Bosie-Codreanu Nicolae
9. Botnarciuk Stefan
10. Buruiană Gheorghe
11. Bîrcă Teodosie
12. Bogos Vladimir
13. Budescu Vladimir
14. Baltag Alexandru
15. Valuţă Ion
16. Grosu Nicolae
17. Gafencu Vasile
18. Galiţchi Simeon
19. Ghenţul Vasile
20. Găină Andrei
21. Groapă Alexandru
22. Dragomir Dimitrie
23. Dutchevici Felix
24. Dron Dimitrie
25. Epure Boris
26. Erhan Pantelimon
27. Zubac Vitalie
28. Ignatiuc Ion
29. Inculeţ Ion
30. Ioncu Teofil
31. Crihan Anton
32. Creangă Ion
33. Chiriac Afanasie
34. Cărăuş Dimitrie
35. Codreanu Ion
36. Cazacliu Grigorie
37. Caraiman Anton
38. Cocarlă Pavel
39. Costin Ion
40. Ciorescu Vladimir
41. Cazacliu Grigorie
42. Cazacliu Vladimir
43. Lascu Vasile
44. Mămăligă Nicolae
45. Minciună Mihail
46. Moraru Anatolie

47. Moraru Alexandru
48. Marţa Dimitrie
49. Mare Gheorghe
50. Maculeţchi Mihail
51. Marghitan Dimitrie
52. Neaga Teodor
53. Năstas Gheorghe
54. Oşoian Constantin
55. Pîntea Gherman
56. Mândrescu Vasile
57. Pelivan Ion
58. Palii Efimie
59. Pascăluţă Ion
60. Picior-Mare Petru
61. Siniclie Elefterie
62. Suruceanu Nicolae
63. Silitari Timofte
64. Sberea Kiril
65. Sacară Nicolae
66. Scobioală Andrei
67. Spinei Kiril
68. Stavro Gheorghe
69. Suruceanu Teodor
70. Tudor Gheorghe
71. Tudose Ion
72. Turcuman Grigore
73. Uncu Teodor
74. Halipa Pantelimon
75. Herţa Teodor
76. Ţurcan Leonida
77. Ţanţu Vasile
78. Cernăuţeanu Nicolae
79. Ciornei Nicolae
80. Cijevschi Vasile
81. Cerescu Vasile
82. Cernof Nicolae
83. Soltuz Nicolae
84. Stere Constantin
85. Munteanu Zamfir
86. Sucevan Iacov

Deputaţii din Sfatul Ţării, care au votat contra Unirii Basarabiei cu România:

1. Balmez Ştefan (Bulgar)
2. Osmolovski Arcadie (Ucrainean)
3. Starenki Mihail (Ucrainean)

CUPRINS

Halipa Pantelimon. Moraru Anatolie

H 18 Testament pentru urmaşi : Mărturii şi doc.: Pentru şc. medie. Prez. graf. de A. Macovei.— Ch : Hyperion, 1991— 176 p.

ISBN 5—368—01446—5

Această carte reprezintă o analiză concludentă a stării sociale în Basarabia de după 1812 şi este un document veridic al evenimentelor de pînă şi după 1918. Autorii reînvie cu lux de amănunte panorama mişcării de eliberare naţională din acest ţinut aşezat în calea tuturor relelor, evocă prin mărturii şi documente activitatea „Sfatului Ţării" în contextul atmosferei de înaltă tensiune din acea vreme. Cartea constituie un manual de învăţătură, un avertisment şi un testament de veghe pentru generaţiile viitoare.

H $\frac{4802000000-181}{M756\ (10)-91}$ 121—92

CBB 63.3(2M)

Pentru şcoala medie

PANTELIMON HALIPA
ANATOLIE MORARU

TESTAMENT PENTRU URMAŞI

Pictor *Alexandru Macovei*

Redactor *T. Bragă*
Redactor artistic *E. Baraşcov*
Tehnoredactor *V. Ciobanu*
Corector *A. Raicu*

FI №. 4832

Dat la cules 11.01.91. Bun de tipar 26.09.91.
Formatul 60×90^1/$_{16}$. Hîrtie pentru cărţi şi reviste.
Garnitură „Baltika". Imprimare ofset.
Coli de tipar 11.00. Impr. crom.-conv. 11,12.
Coli editoriale 13,26. Tirajul 100.000 (tranşa I, 1—70000)
Comanda Nr. 10016. Preţul 3 rub. 50 cop.

Editura „Hyperion"
277004, Chişinău, bd. Ştefan cel Mare, 180.

Departamentul de Stat al Republicii Moldova
pentru edituri, poligrafie şi comerţul cu cărţi.
Combinatul poligrafic. 277004,
Chişinău, str. Mitropolitul Petru Movilă, 35.

20n

PANTELIMON HALIPA • ANATOLIE MORARU

TESTAMENT PENTRU URMAȘI